

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Sahlgrenska Sjukhus-
Biblioteket.

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEN

100183 3556

ensk

tatur

ing

19

Centralbiblioteket

Tidskr.

Sv.

S w e n s k
L i t e r a t u r = T i d n i n g ,

u t g i f w e n

i

S t o c k h o l m o c h U p s a l a .

1 8 1 9 .

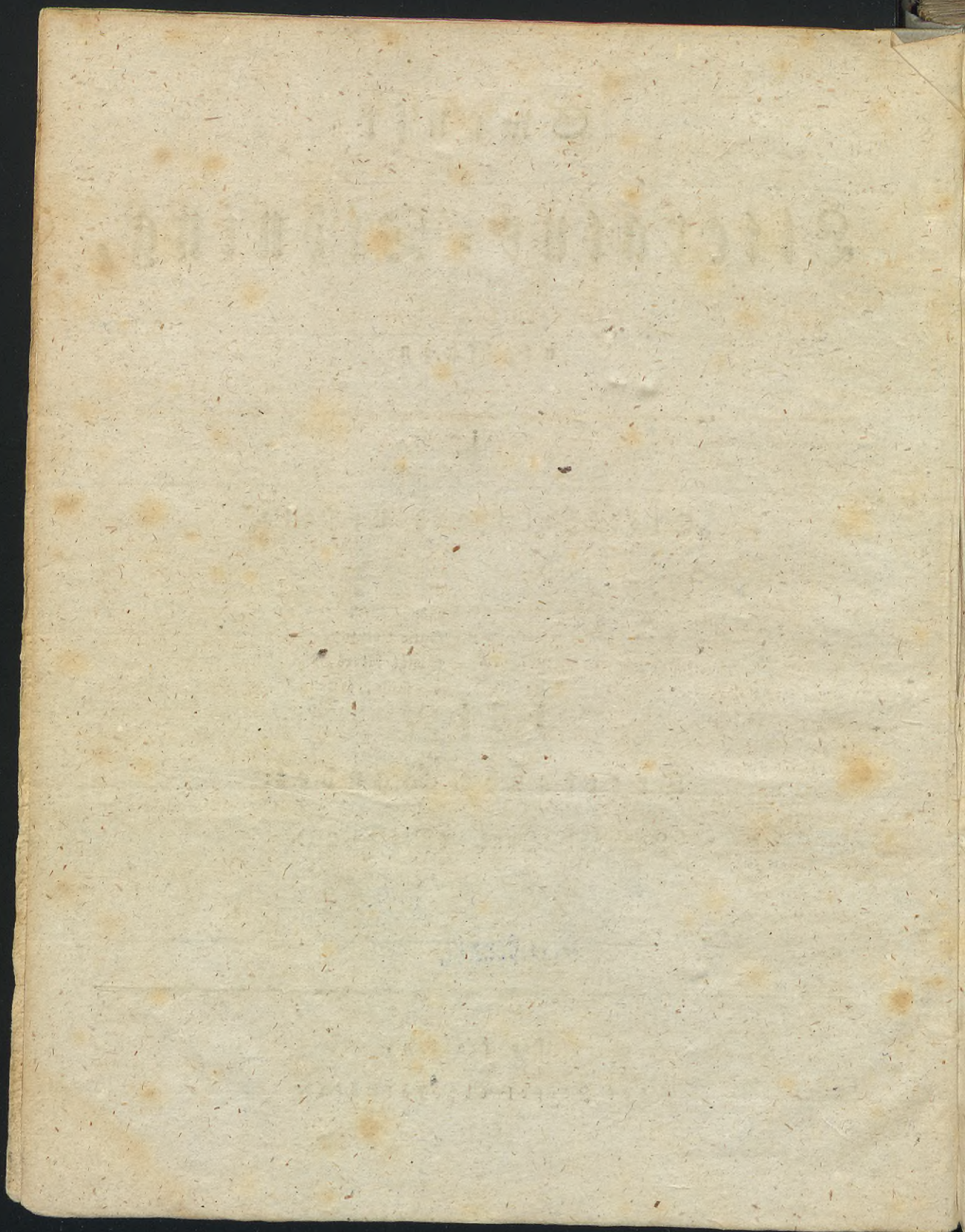
T r e t t o n d e B a n d e t :

J a n u a r i — J u n i . (N : o 1 — 2 6) .

Uppsala Universitets-
biblioteket.

U p s a l a ,

b e s t e l l e t o c h P a l m b l a d .

S w e n s k

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 1.

Erbogen den 2 Januari

1819.

R e c e n s i o n:

C. U. Ehrenswärds Skrifter. Strengnäs,
Eckart, 1816. 166 sid. 8:o.

Denna Samling består af 1) Resa till
Italien 1780, 1781, 1782. (Skrifwen
1782 i Strålsund, sid. 3—79. — 2) De
Fria Konstners Philosophi MDCCLXXXII.
sid. 81—147. Och 3) Underdånigste Pro-
memoria til Hans Majestät Konung
Gustaf III. sid. 149—166. Alla dessa haf-
wa förut särskildt varit tryckta; deremot sak-
nar allmänheten ännu denna författares sakrika
och genialiska Bref, hwilka man här och der
träffar hos Samlare.

Omtradt de förändrade seder, tänkesätt och
förhållanden som umärka den nya tiden från
den gamla, händer det dock stundom, att liksom
af en naturens nyck, menniskor födas
af ett alldeles antikt sinn. En sådan war
ibland oss General-Amiralen Gr. C. U. Ehren-
swärd. Ser man på den stämning, som un-
der hans tid herrskade i Europa, otwifvelakt-

ligt den mest motståndswiga mot en sådan an-
da, som någonsin varit rådande, kan man
icke finna någon annan förklaring öfwer det
phenomenet, att hans ursprungliga geni tog
denna riktning, än den som sökes i hans os-
ödlige faders, den ädle Kriigarens stor sinn-
ga smille, äfwen som i den omständigheten,
att hans barndom helt och hållet utvecklades
under ledning af Greklands och Roms elafte
sta auktorer. Deraf kom det, att han såg det
föda i ren objektivitet, såsom "en ordning i
naturen, som sätter saken för sinnet i ett out-
sägligt begrepp" (sid. 89). Deraf vidare, att
han — under det han tycktes nästan icke haf-
wa ansett Musiken såsom en fri Konst — huf-
wudsakligast fastade sig tycke wid de bildande
Konsterna och alldeles uteslutande egnade sig
wördrnad åt de antika Konstnärerna, såsom de
"hwilka ha ett smak, under det att de moderna
blott sökt smak" (sid. 135); ett ord, som han
med den klaraste egentlighet definierat med
"känslan af naturens allrahemligaste sannin-
gar" (sid. 111). Deraf drog han den sluts-
satsen, att de gamle ensamt arbetat i den

ideala stilen, som är en "natv härminning af så wäl de friska yttre organerna, som af de inre friska organernas verkningar" (sid. 116). Men då Ehrenswärds medvetande sode honom, "att de nyare äga gent och skicklighet rådt så wäl och i lika hög grad, som Antiken" (sid. 118 o. 135), måste han söka grunden till den friska mognad, hvilken gjorde att de gamle, i så utmärkt grad, hade smak framför de nyare, i en yttre orsak. Denna fann han i klimatiska förhållanden, emedan då "climater delat människans skickligheter inom sin gifna summa, så fan det hända, att just det, hvilket utgör smak, är förswagadt, för att fördubbla några andra angelägnare skickligheter, somma människa till nytta i det gifna climater" (sid. 145). I anledning häraf war det för Ehrenswärd ett axiom, att smaken är södra delen af Europa tor till (sid. 152) och denna Europas egentliga sybliga del widtager söder om Heiotiska, Alpitiska och Pyreniska bergen, hwarest Italienska folket bor: "en släkt, men föränderlige inom sig. Men snedt öfwer hafwet är öster bo Grekerne" (sid. 39). Dessa båda folk "hade till följe af deras climats, en mera fatt och mogen fysik" (sid. 41) och därför kunde de öfwen lärtare ställa för ögat "det angelägna af saken, såsom teckningen af ett fullskapadt" (sid. 117), än de nordiska "hvilka af climater få en slags nöd, en kort arbetstid och lång hvilotid, som jagar dem ur hetsighet till dwala och så twertom" (sid. 56) och därför ansåg han icke "Norden wara skapad för det waraktiga" (sid. 59).

I följd af dessa åsigtter, må dock ingen tro, att Ehrenswärd war till den grad materialist, att han skref alla andeliga verkningar på Physikens räkning; twertom war han ingen wån af de nya encyclopediska Philosopher-

na," hvilka sökte att förskrä Religionen" (s. 134). Och desutom kände han det allmänna för wäl, att icke erinra sig, att Grekerne, oaktade deras climats är detsamma, förlorat all aning om konst och kultur. På smaken, på förmågan att bland det fullkomliga wälja det fullkomligaste, verkar climater, som bereder mer och mindre mognad och friskhet i organerna, men på skicklighet, på förmågan att wäl och behagligt för det yttre ögat framställa, hwad man uppriktigt uppfattat med det inre, derpå verkar Lagstifningen, eller sättes "att fylla med öfwerenskommen ordning den ordning, man tappat genom climater" (s. 146). Ty Lagstifningen verkar på Sederna, dessa på Uppfostran och af den beror, om människan wändes "till ordning eller oordning, til allwäre eller släd." Därför beror de nyares underlägsenhet i konsterna icke blott af climater. Han anmärker sjelf, att de nu med största flit utöfwas af de nordiska Folkslagen och att dessa säkere och djupr känna deras värden (s. 77). Men allmänhetens besoffenhet bestämmer flitet af konstprodukten. Det är då lätt att föreskälla sig den moderna konstens skaplyne. De europiska staterna brådmognade till statsförfattning innan de kommit till klart medvetande om behofwet af constitution och lagstifning, och wid det ögonblick då de äro onda höll på att hjälpa sig, således innan folken fått seder, uppkom den moderna handeln, så olk den gamla werldens och "förde allt i Samhället med blotta uträkningar, i hvilka uträkningar moralen icke war inbegripen. Den lade grundwalen för redtliga och mäktre begär för saker utan gagn. Den gick sina steg, utan att wara innesattad i Lagstifningen; den gjorde hwar dag uppror emot Lagstifnaren och tog ett herarwälde utan namn" (sid. 36). Därför saka

nade Ehrenswärds allvarligt skarpa öga, i alla de länder han besökte, all borgerlig ordning, all sann uppfostran. "Nesta omsorgen war att skapa straff, i brist på medel att sätta folket ur stånd till fel. Andamålet war ständigt, icke att komma i lycka, utan att komma ur nöd" (sid. 35). "All ting gick lika som i en hellsådlig och privat väg, och Regeringarne blandade sig hufvudsakligen aldrig med sederna, utan ensamt med sina trupper och sitt förswar" (sid. 165). Resultatet af allt detta kunde ej blifwa något annat än "utbredandet af en allmän swaghet," som hatar sanning, själsligen skönhet, "som är en persecution af sanning" (sid. 152). I stället fick man en uteslutande häg för det glittrande i lefnaden, som öfverflödet framkallar, och detta återigen underhålles af handeln. Alltså "skall all sinnesordning wika, om icke handeln återträs" (sid. 36). Men hwem skall återtrada den, då han redan gjort alla nationer till sina djupa undertryckta slafvar?

Med denna widsträckt Siareblick öfver ser Ehrenswärd Konstens och Statens werldar, dem han fattat i ett närmare wäxelwärfande samband med hwarandra, än någon annan. På samma sätt, som den wälskapas de yttre delen af ett djur utmärker att det inre äfwen bör vara väl skapade (sid. 85), på samma sätt trodde han, att ett folks fulländade konstficklighet, war ett säkert tecken till högre borgerlig ordning och renare sedlighet hos folket, icke dock såsom orsak utan såsom werkan, emedan, då det är nödigt för Kritisken om han skall lyckas, att "som en ungdom känner kärlek, känna det ädla" sid. 21, den förra icke kan förutsättas utan den senare. All swaghet hwilar neml. ytterst på förfärdelse, hwilken icke kan stå tillsammans med ordning och stick. Detta ästhetiska spöke kan så

ledes, med alla dess modificationer, endast finnas hos ett folk, der man saknar ordning i sederna och der således skönhetens thron inkräktats af "det qwicka och det granna, som hwar dag förgås wäs försöker att ge stora känslor" (sid. 152). Det är sant, man kan icke neka, att Ehrenswärd uppenbarar en nog giffwen ensidig partiskhet emot den nyare konsten, och att han dömmar Romantikens uppkomst efter de momenter, som egentligen fullständigt inträffa på den förflutna moderniteten; t. ex. den i Europa herrskande sannaste Religion, som illa skötes, emedan Presterne hämta sitt lefnadsnöje ur det werdlösa; Handeln och de nordiska folkslagens inblandande af sina egna seder, hufvudsakligen qwinfolksfriheten, bland de södra nationernas wotsatta bruk etc. (sid. 33 — 38). Men i afseende på allt det goda i dessa momenter, verkade de redan wid första ingången af den nya tiden och, i förening med andra omständigheter orsakade att den gamla Konstkaraktären wiserligen skulle förswinna, men uppfallade en annan af lika consequens, fast under andra wärfkor. Den måste neml. så samina skaplynnne, som, enligt vår Auktors beskrifning utmärker den nordiska Qwinnan: "Hon får en färg, en ungdom, ett infall, som ställer i tycke hwad som brast i sant: frifhetssalåden blandar sig med lidandet af climaters erpning och sätter en ömhetsstämpel på ansigtet, som ger äfscadoren förjusningswiskan" (sid. 29). Dersåre måste den rena känslokonsten, Musiken, bli de nyare tiders konst; den antika Sculpturen nödgas wika för det romantiska måleriet och den gamla objektive sköna Poesien för en det inre häfigt uppskandande gaya Ciencia. — Man måste medgifwa, att flere af de yppersta produkter af Romantikens konst, såsom Diebelungerqwädet, de gammaltyska mål-

ningarne och mångfaldiga andra dyrbarheter från den tiden då artistisk verksamhet inbröt och ända till dess att de elementer, hvilka konstituerat Moderniteten, i sina banor förwillade — "genom de små lagar i naturen, som lagt sig i vägen för de stora" (sid. 91) — började verka på ett föreförande sätt, det vill säga, från Giotto och Cimabue till och med Raphael, (sid. 116). Esbeller kände Ehrenswärd de yngre fulländade afstegen af Romantiken, sedan en öfvarare Philosophi börjat ersätta de öfriga bristerna i ordningen, ehuru man ej bör ta honom för det han icke riktigt uppfattat hvad han ej kände. Deremot kan det icke nekas, att det ej utmärker en slags partiskhet, att i Raphaels lilla "öfverskrift, icke i starkt, men i ett för godt" (sid. 115) se en individuell brist hos Artisten, i stället för en egen karakteristisk försjenshet hos hvar konstnären. Eller att i de Produktioner af Romantiken, dem han icke kunde neka sitt tillfälliga bifall, neml. den så kallade götthiska Byggnadskonsten, vilja öfverskrifva öfwen detta slag af fulländning på Grekernas räkning, med den anmärkning, att "uti Arahäberne i Pompeji och Herculaneum är götthiska Arkitekturen målåd" (sid. 23). Rec. är ej i tillfälle att bedömma denna uppgift, men tror sig ha fått ett berättigt bevis på dess riktighet, då ingen af konstnärernas grundligaste händelsewärdare widbrött denna omständighet. — Dock ser man på flere ställen att, så wid det var möjligt med Ehrenswärds afgjorda estetiska bildning, han omfattade med innerlig värma, det rent fulländade Romantiska, som ståtligt eftersträfvade att stå på sin egen grund, som man kan se af det rörda bifall han ger, på flere ställen, åt alla tablåer af Correggio, Dramante, Raphael och flere ännu äldre mästare.

Men den känner föga dessa trenne herrli-

ga små skrifter, som inbillar sig att deras rikedom af genialistisk djuphet, af hvilken Rec. här såsom prof framlagt blott en högst ringa del, består uti fragmentariska idéer, fastade om hvarandra, utan ordning och inre sammanhang. De äro iwerk som äfwen till compositionen på det finaste och snillekaste sätt sammanbundna till en ordning, som för de rätta kännare-ögat framställer sig, i trots af alla de egenheter i stil och uttryck som wid första anblicken synas störande och stötande, till en ordningfull symmetri. Den första af dessa skrifter är beskrifningen öfver en Resa, den Förf. företagit och utfört såsom en filosofierande konstvän, hvilken mera sätter sig wid Nationernas olika lynnen och konstnärernas olika beskaffenhet hos hvar och en, än wid flere gånger förut beskrifne yttre objekt. Derföre säger äfwen vår Auktor, i sitt korta Företal: "Denna Resebeskrifning wore verkligen för kort, om icke andra resebeskrifningar wore för långa." — Det som man egentligen kallor resebeskrifning, angifwelsen af besökta ställen, är också ganska kort, antydande att Dagboken snarare är förd med ritstiftet än med skrifpen, och endast sätter sig sig wid de efter hans åsigt märkvärdiga föremål (sid. 5—32). Rec. har redan nämnt Förf. allmänna idé om klimatets och lagstiftningens ämnesliga inflytanden på Folkstogens förhållanden och isynnerhet på konstutvecklingen: ett ämne, som mest intresserade honom. Derföre upptages det mesta af denna resebeskrifning af de ypperligaste reflexioner öfver religionens, regeringarnes och den allmänna ordningens skick i det nyare Europa, för att beröras öfvergå till de rikaste jemförelser mellan de italienska, franska och nordiska nationernas, såsom grundwal för deras allmänna karakteristisk, enligt hvilken "Fransosen

är en glad Nation, full af hetsfigheter; Norden är en tung Nation, full af hetsfigheter; Italienarna är mogen och full af eld" (sid. 50). Och slutligen söker han att bewisa denna sats genom strödda anmärkningar öfwer wisa gifna artistiska föremål.

Den andra Kristnen, eller de Fria Konsternas Filosofhi, har wiserligen antagit ett osystematiskt utseende, genom sin indelning i Frågor och Svar, hwilken Fråf. walt icke för att dogmatiskt urberoma ämner, utan blott för att uppställa en följd af satsar, blottlike framsprungna ur djupet af hans själ. Dessutom är det äfwen wiserligen sant, att han mera utvecklar det bifallsvärda i ett konststycke, efter naturen af dess intryck på Åstådaren, än efter dess objektiva idé, och att hans Krist alltså icke har fullkomlig filosofisk evidens och methodisk form, men den äger, i stället, i så mycket högre grad, genialiskt rikedom och fruktbarhet. Från det religiösa behofwet att förfinliga den absoluta, osinnliga fullkomligheten, som är Gud, leder Fråf. sig till förklaringen af den sinnliga fullkomligheten eller Skönheten, hwars motsats är det stygga, eller den sinnliga uppenbarelsen af förstörelse, och mellan hwilka båda ytterligheter det Tåcka, den förfinligade orden, fått sitt rum. Med detta tåcka må icke förblandas det som kallas behag, hwilket åter är en oundgänglig egenkap för hwarsomhelst, som skall erhålla artistiskt bifall, ty ingen ting annat behagar än det som lofwar ett godt, till tillfredsställande af menniskans "glada behof," hwilka skiljas från de "nödvändiga behofwen" derigenom, att syllandet af dessa senare ger en större känsla än glädje. — Man ser lätt, att det således behöfwes blott en liten utredning för att wisa, det Ehrenswärds genialiska konstlära redan upphunnit den

ståndpunkt, till hwilken den, genom den idealistiska Philosophiens biträde sedermera uppsigt. De nödvändiga behofwen, enligt Ehrenswärds, äro icke endast det kroppsliga lifwets bestånd och öfwermåttiga den fysiska känslan och gifwa endast nöd, hwaremot den artistiska produkten onslår alla de inre krafterna och spelsätter dem, under de goda förhållningarnas hwila, med Åstådandet af goda idéer. Nu beror det således på beståndet af dessa glada behof, om dessa skollådas antingen mera häftigt, eller mera kraftigt o. s. w. Men för att dessa glada behof, på ett lifligt och allverkanande sätt må tillfredsställas, är det nödigt, att konststycket icke är sammansatt blott med lagbundenhet — följden af brist på gent i förening med en god uppfostran — eller med stånd — följden af rikedom på gent i förening med brist på god uppfostran — men framförallt icke med erinran om de grofva behofwen af menniskans djuriska natur; emedan det angelägnaste af allt, i en konstprodukt, är den fulländade teckningen af det ädla i sinnesöfverserna. Om dessa fordringar får man kunskap dels genom det i vår egen natur medfödda innersta sammanhang med hela naturen, som leder oss att älska "det i stort färdiggjorda allting," dels genom en fulländad odling, och alltså är den wäsendtligaste fordran som göres af en konstnär, den, att han skall kunna wälja det wackra, d. ä. att han skall äga smak. Denna smak, som antingen kan vara stor eller liten och i båda fallen uppenbara sig genom en ideal eller en låg styl, visar sig i alla de fria konsterna, hwilka enligt Ehrenswärds utgöra af Arkitektur, Sculptur och Måleri, ty till och med Poetsien tillerkänner han blott egentligen ett rum ibland dem. Detta förutsätter wäl en slags grundlig åsigt af saken, men samman-

Hänger noga med Ehrenswärds högsta grundfars, hwilken således icke kan gälla för den i allmänhet högsta. Men ser man åter på de anmärkingar han meddelar öfwer hwarje särskild konst, måste man medgifwa, att de äro alldeles förtäffliga, isynnerhet de som beträffa Byggnadskonsten. Och sammanhåller man hvad han här säger öfwer detta ämne, med de reflexioner, som i hans resa förekomma, skulle man kanske kunna säga, att wi här äga en fullständig ästhetisk Theori öfwer Architekturen.

Naturen af den sista Skriften eller promemorian till Kon. Gustaf III. gör, att den måste vara utarbetad efter en mindre sträng method. Detta oaktadt är den dock icke mindre förtäfflig och kan på wigt sätt anses såsom en recapitulation af hvad Förf. i de båda föregående Skrifterna afgjort. Dersför är det alldeles riktigt, att dessa trene skrifter blifwit sammantryckta, då ingen af dem för sig sjelft riktigt och fullständigt kan fattas. — Detta misförhållande, att blott en, blott de Fria Konstens Philosophi, på tyska blifwit öfversatt, kan förklara, att Tyska Nationen, som omfattar alle genialiskt med så mycket eld, icke emottagit Ehrenswärds sällrika uppsatser, med den beundran och den uppmärksamhet de förtjena.

Öfwen Ehrenswärds stol och diktion är högst ypperlig, full af lif, klarhet och energi: framförallt Swensk. Ofta har Rec. beundrat, huru Förf. i så enkla ord kunnat uttrycka så höga och så djupa ideer. Hwarje drag är en blirt af gent: hans skrift är en med ord utförd imitation efter den högst qwicka caricaturteckning hwarmed han ofta roade sig. Så till exempel då wi läsa om Maltheferidarne: "denna hemöpnade Munkes-Orden har fyra galerer och ett rucit skepp," så tyckes det, som om man säge någon af hans eroquies framför

sig. Och det wor endast på detta sätt, som han utöfwade sin owanliga konstärdighet, ty ehuru han annars ansåg det angelägnast och wigtigast, att till ämnen för måleri användas "Londers Religion och förfäders dygder," trodde han sådant, i det handels ridskvarf, i hwilket han lefde, icke löna mödan; i följe hwaraf det blef hans grundfats: "Man bör icke måla någonting allworfamt, innan handelswerlden, som förstår sederna, och de nya Philosophierna, som förståra Religion, hafwa förswunnit."

Man har påstått, att det skall finnas i Sverige wisja Personer, hwilka icke wisja erkänna det höga wärdet af Ehrenswärds genialiska skrifter. Om dessa verkligen finnas, äro de blott sådana, som icke inse hwaruti Sveriges literära ära består; ty icke lider den något derwid, att man erkänner uselhet vara uselhet, men wäl derwid att man icke wisae sig äga känsla för det, som inför alla länders och tiders kritiska Domstol gör och öfdergänglig heder. — Rec. lyser dock det glada hopp, att om några så besfaffade personer finnas, deras antal skall vara ganska litet. Så ha ju Ehrenswärds ästhetiska idéer, af Aelterbom, på ett träffande sätt blifwit exponerade. Derjemte har den födra i Volkhandeln utkomna upplagan af Ehrenswärds resa och af hans konstphilosophi redan så utgått, att en ny måste företagas, hwaruti promemorian blifwit med största skäl förenad med de båda andra skrifterna. Älvenså har för någon tid sedan en särskild upplaga af den Italienska resan med kopparstik blifwit anmald.

Denna tredje upplaga af Ehrenswärds skrifter är tryckt med sjuuga stora stilar, — temligen lika Originolupplagans — på godt och stort papper. Om man ock med skäl önskat mera typographisk elegans använd på denna upplaga — den 2dra som från Hr. C. marcks Boktryckeri utgätt — skall man dock hålla förläggaren wärdig, att han ä nyo welat sätta i omlopp en af de herrligaste Författars Swenska Literaturen har att uppvisa.

L i t e r a t u r . T i d n i n g .

No 2.

Lördagen den 9 Januari

1819.

R e c e n s i o n e r :

Nordens Mythologie, eller Ursigte öfver Eddalåran; för bildade män, som ej själstve äro mythologer, af Nic. Fredr. Sew. Grundtvig. Öfversättning. Stockholm 1818. 177 sid 8:o.

Långe har Grundtvig varit ansedd, som ett af Danmarks yppersta genier, och om man betraktar den entusiastism, hvarmed han omfattar hvarje sak åt hvilken han egnat sig, den bestända ensidighet, som utmärker hans flesta nyare arbeten och den brusande energin, som beringar och ger wigt åt hans ord; allt detta i förenig med omfattande lärdom, förwånande genialitet i åsigter och en bland Danmarks profaiska skriftställare icke wänlig takt och saktlighet i framställningen; så är han onekligen, med alla sina besynnerliga eccentriciteter och förwilselser, en af de märkwärdigaste i sitt fädernesland. Det torde således för Swenska Allmänheten icke wara af ringa intresse att lära känna en sådan man och att

se någon af hans skrifter öfverskyttad på wårt språk; ett språk som han enligt sina grundsatser och af en blind nationalitet affekterar att föröka *). Walet af den skrift, med hvilken man welat bereda denna bekantskap, är wisserligen öfwen ganska godt, dels dersföre att hägen för studium af Nordens framsid, till hwars förklaring man, uton redig kannedom af Mythologien, aldrig kan komma, nu mera med nytt lif hos oss återwaknat; dels der-

*) Det är bekant att Hr Grundtvig, i ett sednare arbete, förklarar att Swenska Nationen är lika oförmyndig af Religion, som af Wetenskap och Wess. Dylka excentriskt dumma och oermliga beskillningar, hwilka motsägas af hwarje rad i wår Historia, behöfwa ingen wedersläggning. — Öfwen i närwarande bok ser man ett utbrott af denna hans ensidighet, då han, sid. 11, uppräknar de Danskar och Rysskar, hwilka bemödat sig, att gbra Nordens Mythologi mera bekant, utan att nämna ett ord om en D. Rudbeck, Verelii, Weringfölds, Björners, Gibransons och Lagerbringss förtjenster i denna wäg.

före, att denna är en bland Grundwigs snillsrika, bäst utarbetade och mest ansedda skrifter. Det kan också icke nekas att densamma innehåller de mest poetiska åsikter af Eddalårån, utan att detsamma råttvist kunna gälla hvarken såsom en fullständig och säker historisk framställning eller såsom en tillfredsställande filosofiskt utveckling af de nordiska Mytherna.

Wristen i sednare fallet uppkommer påtagligen deraf att Förf. ansatt Asaldran, endast såsom en genialt Skalds förskott, att förklara sig naturverkningsarne (se sid. 2, 9, 12, etc.), i stället för att i den se en egen icke tillräckligt uppfattning af den uråldsta uppenbarelsen, utan hvars antagande det alltid blir omöjligt, att förklara någon slags Mythologi. Igenom detta misstag uppkom den besynnerliga splittring, som råder i Grundwigs hela mythologiska System. Så t. ex. tillser han Gudaldran från Fabellåran, (sid. 128) utan att riktigt kunna bestämma hvad han menar med detta sednare uttryck. Väl heter det, att Fabellåran skulle vara Gudaldrans symbolik; men hvad vill detta säga, då hvarje Gudaldras, så snart den mythologiserat sig, icke annat är eller kan vara än i och för sig själf en Symbolik, af uråldriga reminiscenser och of egna åsikter af det enskildas förhållande till Universum? Fabellåran skulle således vara Symbolik af en Symbolik? — I synnerhet ser man huru otillfredsställande denna förklaring är, af den omständigheten, att Mythen om Tidstrådet Ydrasil hänföres till Fabellåran, då den dock i sig själf är vida högre än flere af Gudaldrorna, såsom en påtaglig erinran om den uråldsta Revelationen, ehuru det icke må nekas, att den småningom blifwit uppblandad med sednare fysiska åsikter. Nu Mytholo-

gi, i sitt fullkomligen förtäliga sticket, har egentligen fyra källor: den theosofiska åsikten af tingen, som ej är annat än grumlade minnen af den äldsta uppenbarelsen; och ju mindre fördunklade dessa minnen äro, ju djupare är äfwen Mythologien *); den fysiska åsikten, som söker en från den förra härledd sinlig tydning af de yttre naturverkningsarna; den psykiska som sträfwär efter förklaring af människans erhärliga förhållande till universum, och den historiska, som sammanledar nationernas fornminnen om deras lagstiftare och wälgörare med de religiösa Mytherna. Förfinligandets af de båda första åsikterna blifwit tydligt symboliskt, af den tredje åsikten allegoriskt och af den fjärde traditoriskt fabulaktigt. Det är naturligt, att ju mera dessa åsikter befinnas hopblandade, ju swårare är det att på ett tillfredsställande sätt tyda och ju flere partiella orimligheter måste antäckas i Mythologien. Men lika naturligt är det äfwen, att för att igenfinna Mythens grundidé, måste man uppsöka den första theosofiska åsikten, eller om den ej finnes, den som är högst bland de andra; under hwilket benämning man winner en fördel, om man kan följa historien af Mythologiens utveckling under olika tidsåldrar. — Däremot har Grundwig alldeles lemnat de theosofiska Idéerna ur sigte, och derigenom har icke allenast hela hans byggnad blifwit wacklande, utan han har äfwen kommit alldeles att missförstå de winklar, hwilka i Asaldran så rikt förekomma, och som hänvisa på ett högre ljus. Se t. ex. det som yttras om Alfader, sid. 2; om Gulweig, sid. 28 och 44.

*) Dersför är af alla hittills bekanta Mythologier den persiska på engång den djupaste och sublimaste, och af samma skal äfwen den nordiska mycket djupare än, t. ex. den grekiska.

o. s. w. Likå kan hit råknas hans indelning af Nordens Gudar i Asar och Vaner, af hvilka de förra skulle representera kraften i alla dess modificationer och de sednare Mildheten. Det är dock uppenbart att på sådant sätt blir hela nordiska Gudasyttemet icke annat än en wdf af allegoriserande begrepp, men på dessa och deras splittring i blind kraft, tyft kraft, oren kraft o. s. w. (sid. 120) bygges aldrig någon Mythologi. Svårt torde det också blifwa, att bland alla dessa många krafter så in Baldur såsom personification af Renheten; ty då Renheten icke annat är än en negativitet, så kan den icke gerna anses för en kraft, och Baldur war ju dock en af Afsuadorne. -- Att han likwål skulle förrä sig i dessa dubbelheter, war nödwändigt, så snart Förf. ansåg tillwarelens gåta löst genom den åsigt af tiden, att den blef „uttrycket för striden mellan den oheliga styrkan och den renade kraften“ (sid. 121), hwarför således denna strid skulle wara grunden till all tillwarelse. Wisserligen tyckes det för den flitriga blickten, att en dylik dualism antydes genom den i Eddan omtalade strid mellan Eld- och Frostwerldarne; men det är bekant, att i ingen poetisk åsigt af tingen någonsin kan finna sig tillfredsställd med en dualistisk grund, om den än kan synas tillfredsställande för en lågare skeptiserande förståndens reflexion, hvilken på detta sätt will med ett Alexanders-hugg låsa den knut, som gör dess förwifflan. Det är också onekligt, att i Voluspa ganska bestämt antydes en Enhets-princip öfwer denna Dualism; men denna Princip måste undgåddamma sig för en hwar, som tycker sig se, huru „Afsaders kraft förlorade sin renhet“ (sid. 120).

Swad den historiska expositionen angår, så börjar Förf. med den mycket riktiga Anmärk-

ningen, att den prosaiska Eddan på sin höjd blott kan anses som Mythologiens förgård, (sid. IX) och därför icke egentligen wid framställningen af Mytherna i deras åsiker användas. Det oaktadt tyckes denna yngre Edda nog mycket hafwa förwiflat hans betraktelse och han går, i sjelfwa werket, så långt, att han till och med will emendera Voluspa ur den prosaiska Eddan (sid. 114). Den som närmare känner denna sednare, måste genast inse huru otillförlitligt ett sådant försarande är.

Ganska riktigt börjar Förf. med en öfwerfigt af de mythologiska källorna och urgruter sig i det entusiastiska beröm öfwer Voluspa, som detta i dubbel hänseende gudomliga qwåde naturligtwis, i hwarje filosofiska och poetiska sinne, måste wäcka. Mycket träffande angifwes dess „ursprung djupt in i hedendomen“ (sid. XX), och ju mera man gör sig förtrogen med detta stöna uttryck af nordens högsta wisshet, ju wisare måste man här om öfwerlyggs. Besynnerligt är det deremot, att se Förf. angifwa Hyndlas Sång som det i ålder närmaste Qwädet till Voluspa (s. XXIII), då likwål detta Qwåde sjelft angifwer sig wara sammansatt i tiden efter Harald Hildetand. Efter alla inre kriterier att sluta, måste utan twiswel denna rang snarare tillkomma Havamal, och Wegrams Qwädet somt kanhända äfwen Wasthrubnirs mal och Grimnismal. Deremot delar Rec. alldeles Förf:s åsigt af Rasna Galdr Odins (sid. XXV), då dess stil och innehåll wisserligen icke antyder något ungt ursprung; men skäl till denna Rec:s öfwerlygelse skall han närmare söka ureda, i Annåtan af den nu utkomna Samundar Edda.

Efter denna Inledning, om Eddorna, börjas den egentliga Afhandlingen med en Af-

delning, om Gudomligheternas mängd, namn och förhållanden. Då Nordens Gudomligheter icke, såsom de grekiska och romerska, woro bestämdt individualiserade, måste ett sådant sätt att rycka dem ur utvecklingen af det hela, ej förtjena synnerligt bifall. — Och trödeligt är det detta, som ledt Grundtvig till den stillfredsställande splittringen af Gudarne i Asar och Vaner. Han tyckes också själf hafva sunnit detta och vill dersför sid. 12, hjälpa sig derifrån, derigenom att han angifwer att denna indelning ej är ursprunglig, utan härstammar först från den historiske Odin. På intet annat sätt kunde han också lösa sig från den svårigheten, att Gudarne Valdur och Hejmdal, hwilkas utmärkande Karakterdrag gjordes af mildheten, dock ganska bestämdt angifwas vara Asar, i hwilka Förf. i gengämnar blotta styrkans representanter. Snarare borde detta försarande leda honom till att närmare öfwerwäga indelningens obehörighet; en anmärkning, som derigenom borde wänta ännu mera styrka att, om någon sådan egen Skapsindelning skulle äga rum, tillägges Wola Strykan snarare åt Vanerne, än åt Asarne, då hon sjunger:

„Allt gode Vaner
Spierna i Wallen.“

Huru lidet en enda stes öfigt förwillar alla förefästningar, röjer vår Auctor, på ett ställe i den Andra Afdelningen, eller Om Asars och Jättars upphof, lif, kamp och undergång, då han, sid. 31, själf bildar sig ett par Gudar, Asgirr och Afigir, såsom representanter af Asar och Vaner och gör dessa två till Människornas Skapare, twertemot Wolas vittnesbörd, som i 17:de strophen uttryckligen säger, att människornas Skapare woro urrenne, dem hon i nästföljande stroph kallar Oden, Odder och Håner. Orden Asgirr och

Asgirr äro beremot ingenting mer och ingenting mindre än isländska epitheter.

Äfwen i mindre detaljer är äfkilligt att anmärka. Så t. ex. läsa wi, sid. 32: „Den poetiska Eddan framställer endast en strid före Baldurs dödd nemligen Wjolners förlust och återtagande.“ Det är swårt att säga, hwar på Förf. grundar denna uppgift. Wola wet hwarken om någon Wjolner eller om dess förlust, och lika litet träffar man något ord derom i de andra qwäden, hwilka på något wäs röra Baldurs dödd. Då det nu inom Gudalifwet egentligen icke kan wara fråga om någon lödsfölj, blir det alleid swårt att säga, hwilket äfwenfyr förekommer före och hwilket sednare. Sjelfwa Qwädet, som berättar detta äfwenfyr, är i jemförelse med WolaSpra, wisserligen från en temligen sen tid, och då sjelfwa händelsen alldeles ligger utom kretsen af Baldursmythen, blir det alltid säfängt att bringa dessa båda i något förhållande till hwarandra.

Asgirdet torde det alltså wara, att denna bok knapt i något äfseende försäffar en djupare blick in i NyaMythologiens wäsende. Deremot har Grundtvig onckeligen en ganska stor förtjänst derigenom, att han här krafstigt bidragit att återwäcka kärleken för denna wära faders wisshet, genom en lefwande poetisk framställning af Eddas gamla dit. ex. Så t. ex. hwilka stöna partier äro ej bekräftningen af den till Baldurs ära anställda stridsleken (sid. 50—52); Dikten om Freys Kärlek (sid. 62—92) Daggen (sid. 163—165) o. fl. Dock må man icke wänta sig att i denna bok höra återklingande toner af den äldsta Nordens Skaldkonst. Twertom äro de här förwandlade till accorderna af en rördare modern poeti, som man t. ex. kan se af denna ljufliga sång, som Förf. låter Serda sjunga

under den af Frey efterlångtade nionde Natt-
ten, sid. 90:

„Nu Stjernerna blika
I luften så täckt,
Och roforna winka
Med doftande släkt.

Jag gångar till lunden i qvällen.

Dig öfwen har tecknat
I älderns wår,
O Wela! Du bleknat —
Källgif att jag går

Till kärlekens lund uti qvällen.

Jag stred mot mitt hjerta,
Mot swärd och mot gull;
Jag stred emot smärta,
Men kalken blef full.

Jag gångar till lunden i qvällen.

Så kom då du blida
Och älskade Gud!
Ej mer will jag skrida;
Jag gångar som brud

Till kärlekens lund uti qvällen.

Det dundrar. Hit ilar
Den älskande Gud.
I lunden ren hwarar
Med långtan hans brud,

På doftande blommor i qvällen.“

Och detta är icke icke något sel; ty blir kärleken blott allmänt och listigt wäckt, så kommer nog i sinom tid ett rätt grundligt studium af Kärlekens föremål. Redan af detta skal är det berömmwärdt af Förläggaren, att han befordrat försvensknigen af denna skrift, utom det, att hwarje gentallig produkt som införllifwas med språket, är och förblifwer en ganska wigtig nationalwinst. Man twifwel skall den hos en och annan wäcka en ny idé eller gifwa förökad styrka åt äran efter ett högre och ädlare mål. Den erkänsla som wi härför äro Förläggaren skuldige, ökas ännu mer derigenom, att han ansödrrott arbetet åt en fiktig Öfversättare, hwilken i synnerhet, hwad de profaiska partierna angår, i allmän-

het lyckligt löst det honom förelagda problemet. Den egna andan af Grundwigs Poesi, är wisserligen swår att bewara med bibehållandet af den techniska formen, och i följd deraf må Öfwers. ursäktas, att han lemnat sora, i originalet rimade stycken, utan rim i tolkningen. Det är också wisserligen bättre att aldeles icke rimma, än att skriva tunga och odöda rim. Och huru swår Öfwers. har haft, att finna de symphonerande sturorden, synes deraf att han, t. ex. i Dedikationen rimmar tyda med ljuda och matta med satte. Wärdare, sid 25, slätter med Jättar; stämna med glömma; hwässa med esja; sid. 36, smida med breda; sid. 27, qwåde med rådde o. s. w. Dock äro de metriskta partierna för öfrigt återgifna både träffande och ledigt, så att det hufwudsakligaste Rec. derswid har att inwända, instränker sig dertill, att stundom användes en nog provincialistisk böjning af orden, t. ex sid. 47, Bryggadt i st. f. brygdt, eller en tung konstruktion, som denna, sid. 74, hwilken för de fleste läsare torde synas nog dunkel:

„Men håstigt öf Jättar
Emot det fod.“ —

Skada endast, att correcturet å detta arbete blifwit så sorglöst besdrjdt, att det blifwit wansålde af tryckfel till ett ännu större ontal än de, som ytterst i Woken blifwit anmärkta och rättade.

Bref om Caucasus och Georgien, jemte Beskrifning öfwer en Resa till Persien, år 1812. Öfwersätn. fr. fransiskan. Schm., 1818, 288 sidb. 8:o.

Första hälften af denna Resa är författad af Fru v. Freygang, hwilken åtföljde sin man

på dess bestämning 1811—12, för att avsluta freden mellan Ryssland och Persien. Den senare hälften, som angår Persien, är skriven af HofRådet v. Freygang, under det att hans fru, sedan hon en tid qvarstannat i Tiflis, begaf sig på hemvägen. Originallet är utgifvet under följande titel: Lettres sur le Caucase & la Georgie, suivie d'une relation d'un Voyage en Perse, an 1812.

Våra resande — Hr och Fru v. Freygang med tvänne barn, af hvilket det äldsta ej ännu fullt trene år — begäfwos sig i slutet af Augusti 1811 från Petersburg, ankommo i af Sept. till Meshwa, och fortsatte vidare för väg genom Tula, bekant för sina goda jern- och stål-fabriker, — Woronesch, Kasanskoja, wid inrången till de Donska Cossakernas land. Detta folk skillras med fördelaktiga sårgor: de äro gästfria, tappre, redliga, men deremot widfejplige och hämblytne. (Hwarje Cossack är förbunden till 25 års krigstjänst i Rysska arméen). På en mindre fördelaktig sida utmärka sig deremot deras granar, Kalmuckerne, hvilka ännu stå på första steg af bildning, och helst lesna af rövsnier. „Deras boningar äro högst ofnyggas: deras läckerheter bestå i selsköda hästar, de försmå icke hundar, kattor och döda korpar; och uti deras uselhet anse de sig som ofrösta wara lycklige, då de hitta på dylika södoämnen. Deras dryck är hästmjölk blandad med watten, som de kalla Kiran. Den, som af nyfikenhet will öfwerwara ett af deras kalar, får se de stackars små Calmuckerne med snålhet gnaga på ben af halfrutina hästar, hwarom do inbördes slitas.“

Det land, som bebos af dessa wilde folkslag skillras sålunda: „Man bör hafwa rest till sjö eller också i stepperne, för att erfara den känslan, som en så ensformig uslige

förorsakar, hwarest åsynen af till och med den minsta buske saknas, och hwilken glädje man röner, då man får se ett bus, ett träd eller en fågel. Det händer ganska ofta, att man ej får se något dylikt på flera dagar; i spennerhet om man har den olycka att i ödesmarken förlora råttan vägen, som lätt kan hånda under de stora hwiwswindar, hwilka äro förfräktliga i dessa trakter; särdeles om hösten och wintern, då snöwa uppfyller wäggarna, kullfår ädön och hästar, samt till och med betager sjelfwa andedrägten. — Dessa stepper kunde emottaga mycket odling; de äro ofrukbara af brist på watten och fog, som gör dem till hedar; äfwen bristen på arbetare och odling dömmar dem till obrukbarhet. Inwånarne i dessa trakter äro lata och tröga, likasom i alla worma och af naturen frukbara länder. Dolce far niente utgör hos dem listwets högsta njutning. — Planteringar gjordes med flit och ihärdighet, brunnak, och en flöt hushållning med de fogar som belåda Dons och Cubans stränder, skulle inom få år förändra dessa ödemarker i befolkade och lewande fält. Hwilket wärdig erdfriing! Hwilket skön äretitel! — Endast uti Caucasiska Gouvernementet räknar man öfwer fyra millioner ödesland frukbar, men ouppodlad jord. Förreställ Er här armar, arbete, verksamhet och drift, och Ni gör derof ett Konungarike. Under det jag långsamt genomreste dessa sorgliga trakter, gjorde min inbillningskraft denna lysande förwandling verkellig igenom nationernes och århundradens omskiftan: sedan återkommande till det som påserar i våra dagar, fruktade jag att Tyskland, som jag ser så blomstrande, snart nog kan komma att dela dessa gränslösa slätters öde, hwarest den resande sällan afbryter tystnaden. — Emedlertid finna hästarna och boskapen, Cossackernes

huswud:skedom, ett öfwerflödigt bete på dessa bedar." Huswudstaden heter Novo Tscherkassk, en nyligen anlagd, wacker och stor stad på en widsträckt slätt, som waternas af Don och Arax. Den södervända floden stiger här två gånger om året öfwer sina bräddar och slätter hela slätten under watten, så att de inwånare, som bebo staden Stort-Tscherkassk, 2 sw. mil ifrån Novo Tscherk., ett annat Benedig. hela den tiden måste bo på sina piatta tak. (Don:sa winet brennare och smakar som champagne; men det är inter. godt, förrän det legat några år i källaren).

Genom Arax, Sevednet Jederalick, en ort wid foten af Kaukasiska fjällen der alla från Asien kommande Resande äro underkastade quarantine, — ankom Författarinnan till gränien af Kaukasiska linien eller den tidiga af ryska fästningar längs detta berg, hvarigenom Rys:arne beherrska wägen åt Asien. Ännu äres står dock ett lånat stycke till fjälltroktens härjar. Pråklig, lik en Colos höjer sig dock på ett stort ofstånd Elborus öfwer den öfriga bergkedjan. Inwånarne kalla detta fjäll Schatz eller Schatzberger, eller Öfwerste Duzkowskys måttning, 16,700 par. fot högt, sölfaktl. 2030 fot. högre än Montblanc. Fru Fr. kan ej med nog beundran skilja den werkan, som anblicken af dessa majestätiska fjällar öfwerallt wäcker i den resandes själ; men det nöje som man erfar af dessa naturskönheter öfwerwäges nästan alldeles genom föreställningen om de faror, af hvilka man öfwarallt ser sig omringad. Längs den håstrigt nedhållswande floden Terek fortsatte våra Resande sin wäg genom Stavropol, en temligen stor och väl belägen stad, sedan hwilken man redan upptäcker spetsen af Elborus; Georgiensk, mindre widsträckt, men wälbyggd och högst intressant genom grannskapet med bergen, ger

nom sitt mineral-watten samt sin Storska coloni. Under wägen till Mosdok, stad wid Terek 115 werst från Georgiensk, såg man sig ständigt horad af Tscherkessernes öfwerfall. Derifrån till Wladi-Caucas*), en bergfästning som försvarar huswud:spågen genom Kaukasus i dessa nejder, räknas 90 werst, men man behöfwer 3 dagar till denna forta wäg, och det är wanligt, att till försvar mot wilbarne, medföra kanoner. Från Mosdok till Tiflis, huswudstaden i Georgien, har man 250 werst, men denna resa är ärsöjd af de aldrastörsta faror. "Wägen genom de Kaukasiska bergen, som i våra dagar framställer ett konstens mästerverk, war nästan ofarbar under Generalen Grefwe Todtlebens tid, som war den förste, som här öppnade sig en wäg med crupper och Artilleri, ända till Georgien. Det är verkligen sönderligt, huru han kunnat lyckas häruti, då Terek ännu hade sjuron bryggor, och för än man der hade anlagt ärsfällige reducerer, hwilka nu för tiden göra Ryssarne till mästare af öfwerfarten. Man förklarar att det då funnits trokter, der man wänt twungen att låta hissa sig upp med linor på de mycket höga och branta bergen, men hwilka en Aferintian icke des mindre fullkomligen sö står att bestiga utan minsta tillhjälp. — År 1804 lär Prinsen Czizianow, då för tiden General-befälhafware en Chef öfwer Ryska Arméen i Georgien, en tilltaggen man och ett öpperligt snille, anlägga den nu warande wägen, hwilken år 1807 blef fullbordad af Herr Tamiloff. — För det närwarande har Terek endast trenne bryggor; man har med frut lärt spränga stora stenmassor och klippor, så att numera en wagn der under den wackra årstiden kan genomfara

*) Wtyder: herrestare öfwer Kaukasus.

utan minsta äfventyr, hwarest man förut knappt till fots kunde wäga sig utan biträde af en bergsbo." — Till dessa underrättelser om wägen, må följande beskrifning tilläggas om hela denna fjällstrakt, hvilka wåra Resanden nu måste genomwandra; — underrättelser, som synas så mycket mer tillförlitliga, som Författarinnan inhämtat dem af Commandanten öfwer Wladi Caucos.

„Emellan Swarta och Caspiska hafwet ligger Caucasus eller de Caspiska berg, hvilka intwånare hafwa varit okända ända till Kessarinnan Catharina den andras tid, som befälte att man skulle söka ställa hennene underrättelser om dem. I midten af dessa Alper finnes ett annat Swetz; men odlingen är ännu i början af sin utveckling. Gyllensstädt och Keineggs, som berest detta intressanta land, under Kessarinnans af Ryssland beskydd, i synnerhet Keineggs, som besökt Caucasus fem särskilda gånger, har utgifwit en beskrifning derom i fysiskt, geographiskt och politiskt hänseende. — Bredden af denna långa bergskedja är ej lika på alla ställen. Emellan Mosdok och Tiflis är den 282 werst. *) Der hwarest bergen äro genomskurna i samma direction i Norr genom Terek, och i Söder genom Aragua, emellan Dalta och Nisbet, är bredden 112 werst. — Dalben, i forntiden känd under namnet Portu Cumana, har en widd af 175 werst. — Det är nästan omöjligt att bestämdt kunna uppgifwa höjden af dessa berg. Sedersta delen af deras toppar höjer sig ända opp till Pyarne. Strömmar, brädjup, ofantliga snö-
*) Sid. 23 uppgafs detta afstånd -- som wi nyss anfört -- att utgöra endast 250 werst.

berstwor göra dem oöfligångliga. De ansenliga gaste ibland dem äro ewiga isberg, eller också så fullkomligen torra ofrukbara granitklippor. De öfriga äro så till sägandes af flera afdelningar. Foten är bewärd med de tjockaste skogar, midten är utblottad på all vegetation, och toppen wanligtvis beräckt med snö eller is. — För öfrigt utbreda dessa berg sig åt alla directioner. På dem, som äro af mindre höjd, och stifferartade, wisar grönskan sig reban, och man ser der några björkar, tallar, enträd, samt andra Alpiska eller Nordiska växter. Sedermera kommer en annan röd kalkartade berg, som äro beräckt af en ymnig fruktbarhet. Denna höga bergskedja har icke öfwer sju wersts längd. — Caucasiska bergen innehålla stora waturafsamlingar, hwarifrån en mängd strömmar och floder härleda sitt ursprung, och hvilka utsprida sig åt alla sidor. — Dessa berg innehålla mineraler, hwaraf största delen äro ganska lätta kända; men liksom den rika och giviga, hvars enda och fruktsam förtjenst ligger i det guld, som han innesluter i sina gömmor, äfwen så är det med malmstreck som äro utan grönska och jord: de hafwa intet annat värde än de skatter, som de dölo. — De mindre höga berg och dälber i Caucasus äro ensamme i stånd att emottaga någon odling. — Efter tillförlitliga underrättelser försäkras, att Caucasus är bebodd af nära en million wapensföra män, som utgöra en ansenlig folkmängd, om man der till räknar qwinnor och barn. — Detta folk delar sig i flere stammar, som alla tala olika språk, och hafwa olika seder; men deras gemensamma karakter är ett oföwerwinnerligt begär efter oberoende, tapperhet, krigs- och roflustnad, och slutligen ett mera eller mindre ohyfsadt tillstånd."

S w e n s k

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 3.

Lördagen den 16 Januari

1819.

R e c e n s i o n e r:

Reflexioner öfver Franska Revolutionens viktigaste Händelser, af Friherrinnan Staël; efter hennes döda utgifne af Herrigen af Broglie och Friherre Staël. Öfversättning 1:a Delen, 334 sidor; 2:a Delen 329 sidor., Stockholm, Högström, 1818; 8:o.

Om, å ena sidan, stora författare hafwa en oföörändrad inflytelse på sitt tidsvarfs bildning, så kan man åter omvända denna sats och påstå, att hvarje författare, i afseende på formen af dess själs verksamhet, är en produkt af sin egen tid. Det är nödvändigt att hvarje skapande snille går ett, — stundom går det ett sekels-långt — steg framför sitt tidsvarf: men, ehuru den gudomslösta, som vi kalla snille, öfverallt är af enahanda väsende, måste den dock i sin släktliga uppenbarelse, antaga prägeln af det tidsvarf, inom hwilket dess nyt ingar falla. En stor författare bär således på engång stämpeln af samti-

gens högsta tendens; men äfwen samtids med efterverlden, sprider han sin inflytelse öfver en följd af generationer, ända till dess begreppens och ideernas långsamt men säkert framskridande utveckling, borträder det våkta ämnet och den förgängliga färg, som tillhörde en viss epoch, och påstår huru mycket han uppfattat af hwad som för alla åldrar äger säkerhet och bestånd.

Man har ofta anklagat Voltaire såsom den, hwilken i sin mån, bidragit att befördra fransyska Revolutionen. Det är ganska möjligt, — såsom en af hans beundrare i Norden påstår — det är möjligt, medgifwa wi, att han själv, om han öfverlefwar dessa händelser, blifwit upphängd på den första lyft-påle wid Pont neuf, — men detta hade icke varit den ena inconsequens, som man på den tiden begick. Demotågsligen war denna revolution blott en praktisk utveckling, en blodig men nödvändig utveckling af de encyclopedistiska grundsatserna; — men man bör snarare derför anklaga sjelfwa den förflutna tiden, än Voltaire och hans anhängare, hwilka endast woro dess hårtolber.

Från midten af det förflutna århundradet har Frankrike icke frambragt någon författare, som väckt Europas beundran. Det är sant, att åfwen under Revolutionens stormar, under Bonapartes jernspira hafwa i Frankrike blomstrat kemi, anatomi, naturhistoria, matematik och experimental-physik. Men dessa wettenskaper hafwa i sin idee någonting kosmopolitiskt; de äro af den art att de för sin tillwert icke erfordra någon wiss jordmän, och behöfwa intet skydd af frihetens tråd. Der emot har i detta land, sedan ungefär ett halft sekel, inom Tankans och Fantasins werldar herrskat en nästan fullkomlig ofrukbarhet. Ty det förra århundradet hade i Voltaire samlat sin högsta intellektuella skapelse: nu kunde ingen komma längre, ty ingenting heligt återstod mer att nedrifwa; det återstod blott att i werkligheten göra tillämpning af den herrliga theori, som nyss war uppfunnen.

Efter den corsikanska Tyrannens fall har för Frankrike börjat uppgå ljusningen af en fränare framtid; — frihetens, de medborgersliga dygdernas. Fru Stael tillhör denna tid, som dagas.

Ett halft århundrande, sedan Odden efter henne tillflutit sina kopyrdörar, — sedan åfwen den tid i hennes fäderne-land inträdt, hwars grundsatser hon i denna skrift med så mycken wältalighet, så mycken styrka i bewis, så mycken entusiasm förhåller sina landsmän; — skall man åfwen i Frankrike mera allmänt förstå henne.

Friherrinnan Stael Holstein grundlade redan år 1789 sin literära namnkunnighet genom sina bref öfwer Rousseau (Lettres sur les Ouvrages et le caractère de J. J. Rousseau): — ett arbete, som, då det utkom, väckte stort uppteende. — Sex år derefter utkommo hennes Reflexions sur la Paix,

adressées à Mr Pitt et aux François. Genève et Londres 1795; — samma år utgaf hon Recueil des morceaux détachés, Lausanne, samt året derefter (1796): De l'Influence des Passions sur le bonheur des Individus et des Nations. Lausanne & Paris, 1796; — arbeten, öfwer hwilka Rec. ej kan dömma, då han aldrig sett mera af dem, än deras titlar. Men det tidsmärk började redan intrida i Frankrike, då det war farligt att yttra några andra tänkesätt än dem, som woro godkände af den högsta Censuren. Fru Stael egnade under denna tid utslutande de sina wittas mödor åt den fränna litteraturen. Dock kunde icke hennes första Roman, Delphine, undgå att förfärla henne flera politiska ledsambeter. I ästhetiskt hänseende ärger denna bok skåderer af första rangen; ställen, situationer, som hos den löfande wäcka den innersta rörelse; men grundideén för denna Roman är djupt profaisk och det intryck den givar lemnar, mera sönderlitande än tragiske mytologiska. Skrift i sin senare, förtäffliga romantiska composition, Corinne, — hwilken man i hellska werket kunde kalla en ny upplaga af Delphine, men en idealiserad, förherrligad Delphine — lyckades det den snillrika författarinnan att uppsvinga sig till Poesiens renare rymder. Att ingå i en karakteristisk öfwer detta månerliga werk, kan icke här wora afstignen, helst då wi redan på wårt språk äga en sådan. I denna skrift har Skrif. med en konst, som ännu icke blifwit nog beundrad, skillrat Italiens litteratur, konster, seder och nationalitet. Några år senare blef Fru Stael bekant med Tyskland och Tyska litteraturen, och hennes bekanta werk De l'Allemagne är ett foster af denna bekantskap. Man må medgifwa, att om än en del af hennes omödmnen öfwer wissa ämnen der äro något origi-

eiga och stundom något yttliga, så tillhöde dock Fru Staël den äran, att wara den första bland sina ländemän, som bewisat sig äga ett rent och öppet sinne för denna nations witterhet. Flera sanningar, hwilka hon der uttalat om Tysklands politiska och nationala förhållanden, äro äfwen ofter dessa senare omhändertagningar, ännu icke förädrade, utan förtjente att af Tyskarnas nogare bebjertas; — ehuru de ofta äro hårda, emedan hon utkastade denna rasta under Tysklands djupaste förnedring, — ofta knapt märkliga antydningar, emedan hon stref på en tid, då man ingenstädes på Europas fasta land wågade gifwa en wink om folkslagens wärdighet och rättigheter. Italien och Tyskland hade således denna snillrika dame, hwardera på ett eget sätt, med de mest träffande sårger tecknat: naturligtvis kunde hon icke glömma ett land, hwilket hon ehuru till födseln Schweiziska*), ansåg som sitt råta sårdernesland. Att detta, att beredandet af en kraftigare nationalitet, att besördrandet af en mera säker och lyckligare framtid, har hon egnat der werk, hwarmed wi här skola syftelsätta oss.

Wi skola dock först försöka, att i allmänhet uppskatta wärdet af Fröherrinnan Staëls literära förtjenster. Naturen, och en mängd osäkrade yttre omständigheter hade förenat sig, att göra henne genom djupheten af sina åsikter, ej allenast till ett eget phänomen inom sitt fön, utan äfwen i hela fransyska litteraturen. Af den förstnämnda hade hon emottagit detta lågande snille, denna för Rätt och Skönhet mäktiga entusiasm, utan hwilka himlagäsiwor ingen odling förmår åstadkomma någonting werkligt stort. Ung ankom hon till

*) Den delen af Schweiz, hwaruti hennes fadernegods Coppet är beläget, blef sedermera år 1797 införliswadt med Frankrike.

Paris, och måste, då hennes fars hus war en ständig mötesplats för de mest bildade fransyskar, lätt förwänta sig det behag, den lätthet och sinhet i umgänget, hwilka utgjorde de förordna Parisarnes stolthet. Den eld, den qwickhet, som war Fru Staël medfödd, tycktes i början, i öfwermärket af hennes lekta, hafwa ingifwit henne ett slags swindel, som syntes gränsa till affektation och någongång, måhända, blef särande för den, som icke lika högt uppburas på snillens och glädjens wingar*). Då Revolutionen utbröt och hennes far, genom ett besynnerligt missförstånd, lika mycket hatades af rojalisterna som af frihetens wänner, delade dottern hans ränkelsät, och den kärlek för friheten, hwilken aldrig, äfwen under tyranniets tider, Fru Staël ett ögonblick förnekat, gränssade till ett swärmeri, som i hennes yngre år förtedde henne, att under dessa stormiga dagar försöka spela en role, som icke öfwerensstämd med hennes ungdom, och ännu mindre med hennes fön. Denna obegränsade entusiasm för en lagbunden frihet war ett arf efter hennes far, i fall det werkligen är möjligt, att en hög själ, sådan som Fru Staëls, af sig sjelf kan ålsta annat än friheten. Um

*) Det skället i Corinne, hwaruti beskrifwas alla de oskyldiga, men till öfwerdrift hopade konfigrepp, hwarmed den unga Corinne sökte besträga sin tillkommande swärvar i England, har temligen utseende af att wara Fröherrinnans egen själfkonfession. Denna gifning bekräftas genom en af wåra landsmän, Wadström, hwilken om denna dame, som ännu icke i litteraturen förwärfwat sig något namn, uttrar sig, att det wore ganska swårt för den, som ej wore fullkomligt hemmastadd i fransiskan och öfswad i repartier, att inlåta sig i samtal med den swenska Envoyéens unga fru.

gånge med menniskor af alla stånd och closter gaf henne efterhand denna rika erfarenhet, som gör hennes skrifter så lärrika; widlöftiga resor i de flesta Europas länder under hennes tioåriga landflykt, utvidgade hennes synkrets och öfvertygade henne, att — hwad en Fransos har så tvärt att tro — att det utom murarna af Paris gifwes någonting, som är värde att beundra.

Fru Staels skrifter äga allt, hwarmed man fånglar den läsandes uppmärksamhet. I sina filosofiska och politiska skrifter visar hon en klarförmåga, en styrka som ännu ingen författare af hennes tid någonsin ägt; i sina kånlor en djuphet, för hwilket hennes språk, wände att för de trivialaste ideer använda de starkaste och betydelsefullaste ord, hwilka derigenom förlorat en stor del af deras genuina kraft, ofta saknar uttryck. Ehuru Fru St. war begärd med en lysande fantasi ägde hon dock en öfwerwälgande reflexion, en själ, som i verklighetens world ständigt sträfwar att utbreda Tankans och Sinnets djerswa Skapelser. Blotta spekulationen, utan dess inre användande till menniskosjälens lysning och förädling, eller skild från hoppet om dess yttre verkningar i samsamslifwet, ägde för henne intet värde. — Men ofta — tyngnaden för den notion och de kretsar för hwilka Fru St. egentligen synes skrifu — är det icke själfwa ämnet utan formen som föreskrår ett konststykke om bifall. Och äfwen i detta öfseende kan Fru Stael måta sig med de öfversta bland sin nations skrifstälare; säker, att af ingen öfverträffas. Hennes stil äger någonting af Rousseaus Eloquence; om den kanhända stundom saknar hans intagande behag, så hor den deremot så mycket mera glans. Men det är nästan alltid ordet, att sammanlikna flera naturer: Fru Stael ägde

för mycket snille för att wara till någon annan än sig sjelf. I det högtidliga allwar, den dystra färg, som utgör grunden i hennes tankar, skulle man kanhända tgenkänna hennes bekantskap med Brittanniens författare; i ämnets djupare uppfattning och uttrycket råffar hon med de bättre af Tysklands, och af sin egen fäderne-lands har hon lärt, att gifwa sina teckningar rörlighet och omwringing, och själfwa skilja en wiß epigrammatisk piqûre, beräknad att behaga de classer, som älska det artificiella och ej kunna lefwa utan kryddor.

Den bok, med hwilken wi nu stola göra läsaren bekant, innehåller hwarken mer eller mindre än hwad titeln lofwar: Reflexioner öfwer fransyska Revolutionen. Man bör således icke här wänta en historia, ehuru författat följt händelserna i spår, och skilrar det intryck som hwar och en af dem hos henne uppväckt; de tankar, som i anledning deraf hos henne uppstått. Man träffar således här inga egentligen nya historiska uppgifter, men då Fru Stael sjelf under början af dessa oroligheter war ett wittne till de uppträden hon framställer och ofta stod i något slags förhållande med de personer som beredde dem, äminstone offentligi sâg och hörde dessa dagens hjeltar; så har denna teckning derigenom hos henne antagit en lefwande färg, som en författare, stald utom kretsen af denna hwirvel, för gäfwes skulle försöka att härma. Det närmaste ändamål, som Fru Stael ähystat wid författandet af dessa memoiren, war begäret att rättfärdiga sin far, en man, hwars politiska grundsatser så länge blifwit misstydda, hwilken af rojalisterna betraktades som demokrat, och af demagogerna som rojalist, utan att dock någotdera partiet kunde wägra honom sin aktning. Denna pierât är ett rörande drag, som öfwerallt framlyser i Fru

Stoels skrifter; en fromhet, för hwars egen skull man gern förläter sjelfwa dess öfverskrift. Emellertid lyckas det henne onökligen här bättre, att tillwinna sig läsarens wärdnad för Decker, såsom medborgare, såsom statsman, och som theoretisk politicus, än då hon, i sina öfriga skrifter söker genom sin egen wältalighet åt honom eröfra ett rum i den sköna litteraturens häfder, i det hon än seomställer en medelmåttig komedi af hans hand såsom en af de yppersta i sitt slag, än will gifwa några af hans moraliska reflexioner wärdighet af orakelspråk, än will upphöja hans enkla, anspråkslösa stil till ett oupphinneligt mästerverk för en god skrifter-art. Enligt det begrepp, som Nec. fattat om denne märkwärdige minister, war Decker en man af en sträng, oberäddad redlighet; en man of klart och lustigt förstånd, och innehade utan twispel de djupaste insigter i finans-werrensköpen. Men det gifwes tider, då äro den skarpsinnigaste förstånd ej förmår genomskåda de chaoticke elementer, hwaru i en hel ny werld embryoniskt gåser; ännu mindre ordna dessa ofskartade grundämnen till en ny skapelse, eller styra alla dessa motsträwiga riktningar till ett säkert, bestämde mål; dertill fordrades en djershet, en heriskarijal, hwilken Deckers lugna och klara sinne icke kunde ersätta. Lik en majestätisk klippa stod Decker midt i detta swallande haf, å ena sidan oböflig för hofwärdnens intriger och låga machinationer å andra sidan mäktigt dämmande folkupprorets yrande framfart. Men hastigt stego de swallande böljorna, mot hwilka Nec. icke ägde någon neptunisk trendd; de öfversköjde honom, utan att med all sin wälsambhet kunna flyta honom ett hårstrån längre från den fasta grundwall, hwarwid på hela hans existens, hans menfliga så wäl som hans politiska, war såstad, — dygden, rättwisjan, billigheten.

Wi hafwa här något litet uppehållit oss wid Decker, emedan han i första hälften af detta verk spelar en så utmärkt role, redan genom sin plats, som minister, stald i midten af händelsernas hwirfwel. Ehuruwål således de uppträden och händelser, med hwilka Decker stod i närmaste sammanhang, äro utförliga och med synbar förklarlek utarbetade, så har Görs. derwid för det enskilda icke sörgått det hela; aldrig förlorat den stora tragediens hufwud-idee ur sigte, och det måste wisserligen högst intressera hwarje tänkande läsare, att lära känna den äfigt, ur hwilken en skrifterställare af en sådan upphöjd rang som Fru Stael, betraktar denna werldshändelse.

Wisserligen gifwes det äfkilliga synpunkter, ur hwilken man betraktar fransyska revolutionen. Då denna werldshändelse, lik ett jordstalf, först utbröf i Europas mäktigaste stat, betraktade man den med samma tanklösa håpnad, som man äfskadar en naturhändelse, hvars orsak man icke känner. Man såg deruti blott ett verk af slumpen, hwilket man tabillade sig genom twångemedel kunna mota; men sedan en blodig erfarenhet öfwerlygat Europas monarker, att denna revolution ägde en djupare grund, än hwarje annat folksuppror, som stiftas af några oroliga hufwudens förmärna spel, åtnöjde sig regenterna, att hwar och en omkring sitt land draga ett slags cordon, för att derifrån på samma sätt, som man bewarar sig från pestimitta, utspärade nya ideernas intråde. — Men denna klinda synpunkt delades icke af Fru Stael. Hon protesterar deremot i de första raderna af sin bok. De som så tänko, säger hon, "hafwa togit oktdrerna för sjelfwa pjecen, och för att tillfredsställa sina passioner, tillagnat ögnas blickers menniskor hwad flera århundraden förberedt."

Ty först sent, sedan den fransyska Revolutionen antagit en alltför allvarlig skepnad, började man inse, att den verkliga sträckan var djupare än i de författna sekternas. Fru Staël söker denna orsak hufvudsakligen i fransyska folkets begär, att afställa sig en godtycklig styrelse och förvärfa sig wälgörningen af en representativ. Om sådan verkligen var grundorsaken till denna omwälning, så ledde den derwid förmodligen nationen mera af en aning, en wiß dunkel känsla, än af en bestämd inre wilja, som styrade till ett gifwemål. Det är ofta först under hwirowelt af ett politiskt stormwäder, som en klar idee uppstiger till en fast medelpunkt, omkring hvilken de kämpande elementerna kristalliskt gluta sig. Vi neka derwid icke, att ej fransyska revolutionen war foster af en oundwärlig nödwändighet. Fransmännen af 1789 kände, att den närwarande sakernas ordning ej längre kunde fortsetta: men huru det onda egentligen skulle afhjelpas, hwarthän de nya botemedlen skulle söka; — detta war wäl ännu dunkelt för de flesta. Äfwen de, hvilka man så ofta pågar tillskrifwa så kallade fasta planer, låta wäntigen, ej blott i afseende på wälet af utwägarna att hinna till målet, utan äfwen i afseende på bestämmandet af sjelfwa detta mål, hänsöra sig af omständigheterna: ännu mera massan af folket, som sålön wet hwad det wiss, men wäntigen ledes af en blind, men därför icke alltid osäker, instinkt. År 1789 war begreppet om frihet blott en tradition i Frankrike, ett obestämdt ord, hwarwid man såstode allehanda underliga föreställningar. Aldrig har någon nation så blodigt tolkat detta swära ord, som Fransmännen, några år derefter.

Utän misstwel wore det ordet att härleda fransyska Revolutionen från en enda orsak.

Hela den författna tiden med alla dess förwändade rigningar har derwid varit orsaken. Det wore också lika origtigt, att helt och hållet söka dess princip i den äldre fransyska historien, ty denna revolution war ej blott en fransysk, utan en allmän europeisk. — Derwid medverkade ej blott Ludwig XIV:s olyckliga krig, som förtade konungariket i en afgrund af elände; ej blott Regentens äfwen tyrliga, sinnesförderwande regering utan grundsatser; ej blott den swaghet och derförakt, som nationen ädrog sig under Ludwig XV:s maitreshstyrelse; ej blott den ofantliga finansöredan under den sextonde Ludwig, som ensam föll ett offer för hwad hans försäder under ett århundrade förbrutit mot nationen, mot Europa och menskligheten; ej blott i bristen på en rikskonstitution, som endast berodde på Konungens personliga karakter och ett: tel est notre bon plaisir. Ett så mäktigt folk som Fransmännen, och med så många inre hjälpmedel som Frankrike, har fler än engång, har till och med i våra dagar, räddat sig ur ännu swårare olyckor. Men denna omwälning war nästan lika mycket moralisk, som politisk; den hade sin grund i en lång ledja af jeämmer, hvilken man hedrade med namnet upplysning. Sedan denna upplysning upplöst och förtört allt, icke den slutligen sjelfwa thronerna, i hvilka man ej, enligt grundfarsen att alltid städa tingen sådana som de äro, endast såg en art murkna, höga trädstolar. Att en sådan revolution måste utbryta i Frankrike, war klart, emedan detta land war den sol, från hvilken till andra werldar utströmmade alla dessa strålar af humanitet, tolerans^{*)}, ophilosophi, sentimentalitet och skön-

*) Under detta afkingswärdade namn maskerade sig indifferentismen.

ansjerskab dygd, som tilsammans utgjort inbegreppet af vårt elände. Det är obilligt, att anklaga Frankrike ensamt för denna dogmatik af absurditeter; tvärtom visa sig de öfriga europeiska folkslagen *), som med så mycken begärlighet insågs detta nya ljus, som alla wille taga del i den fransyska hofbildningen, som alla sträfwade att löslita sig från all egen nationalitet, under det att öfwerlesworna från den förflutna tiden, byster religiositet, onyttiga arubletter, föredragna i ett barbariskt språk, hat och twedrägte öfwer trosortiklar, som i sig sjelfwa icke innehöllo från till något lifwäckande, ett hårdnackade fasthållande wid alla former, endast tjente att så mycket mer befordra den nya bildningen **).

Den fruktansvärda explosionen af år 1789 war således en universel, ett utbrott af den vulkan, som wid denna tidpunkt brann i det

*) Es ist besonders in den neuesten Zeiten Gebrauch geworden, daß die übrigen Nationen, die Deutschen vor allen, alle Schuld des herabgefunkenen bedeutungslosen Daseyns auf Frankreich schieben. Die Deutschen möchten gar zu gern als ganz unschuldige, äusserst vortreffliche Menschen erscheinen, die nur von den Nachbarn überlistet und verführt waren; und wie wir erlebt haben, daß die Franzosen dem einzigen Bonaparte alle Frevel und alles Unglück, wo'ür sie nur selbst büßen müssen, aufbürden möchten, so wiederholt sich das nämliche in Deutschland, wie bey aller tiefgefühlten Schuld seit dem ersten Fall des Geschlechtes. Das merkt man nicht, daß ein solches Bekenntnis die eigne Schlechtigkeit keineswegs abzuwägen vermag, wohl aber eine tiefe Demüthigung, eine innere Erbärmlichkeit hinzujetzt. -- Steffens, Die gegenwärtige Zeit, Berlin 1817, sid. 464.

**) Derf. sid. 495.

innersta af hela Europa. Ut påstå, som Fru Stael, att man kunnat håmma det onda i dess rot, om Konungen, såsom Necker föreslog, genast antagit den Engelska constitutionen; -- är att misfänsa styrkan af de krafter, som här werksade. En constitution, utan allmännsanda, är endast ett dött papper; och för att dana denna allmännsanda, der till fordras en lång tid af år. Nationer, liksom barn, behöfwa uppfostras; hos båda urarter frihet så lätt till sjelfswäld, och sjelfswäldet öfvergår, i en oberakad stund af entusiasm, af yra, af passion, till den lägaste tråldom. Friheten är ett tråd, som ej i ett ögonblick rofäster sig; -- hos ett nytt emanciperadt folk liknar den dygden hos en omvänd syndare, -- hellsan hos en reconvalescent. Ungenting är mera osäkert, mera blottskådt för yttre inflysser. Men om detta antagande, hwilket Fru Stael förutsätter, werkligen wore grundadt, så hade derigenom war werldsdel endast förlängt sitt elände. Denna revolution war en nödwändig sjukdomskris; hwilken alla europeiska folkslag mer eller mindre måste bryta sig igenom, i samma mån som de deltagit i rigtingen af den herrskande willan.

Men ingenting bewisar mer tidebwarers allmänna slapphet och lärtförmighet än den encyklopedistiska hastighet, hwarmed man genomlopp detta sjukdomsillstånd. Emellan den första och sista Brutus i Rom förförde århundreden: Fransoserna genomgingo nästan alla möjliga former af styrelsefätt på mindre tid än en slidas behag behöfwa för att utvecklas sig, och denna epoch slutade med det, som är en följd af hwarje stor krafsansträngning -- marcher, af hwilken den listige Corskanaren tjente sig, för att smida de troga slumrande under sitt jernof.

Öfver detta märkvärdiga, blodiga frag-
ment ur mensklighetens historia har Fru Stael
uppdrogit en teckning, full af lif, rörlighet
och intresse. Hon har ur djupet af de handlas-
des egen själ, ur tidernas egen grund sökt ut
väckla motiverne för dessa uppträden, som sat-
te samviden i förwåning och åsnen hos esters
verlden skall väcka ej mindre håpnad. Hen-

nes åsigtter äro ofta fulla af fanning, allid af
snille och genialitet. Hennes karakters-
teckningar äro djupa och rätta en stor skarpsinniga
het. Sådan är t. ex. den öfver Miras-
beou, hvilken kan anses som ett fulländadt
måsterstycke.

(Fortsättn. följer.)

S m å r r e S k r i f t e r .

Kärleken på Taket, eller mitt Kärlekståg i Nea-
pel. Af Th. Hell. Stockholm, Gadelius,
1817. 55 sid. 12:o.

En italiensk anekdot, icke utan munterhet berättad
men utan all genialitet och sydlig colorit. En
resande Tytt Port ser från sitt tak en wacker sje-
ka på ett annat tak; skrivar till henne bref,
som han anfördrot åt vinden att frambringa snart
ser han den sköna framtråda och beswara hans
winkar med wänliga tecken och ämböder. Slut-
ligen spelar hon en romans, hwaruti hon under-
rättar den utforade om wägen till sitt rum. Poe-
ten wägar denna sänd, oaktadt så många halsbry-
tande hinder som lägo i wägen, och ankommer
lyckligt till ort och ställe. Men den älskade bort-
wänder sig med affy; i hamn och hål efter den
obudne älskaren klättrar den verkliga menade,
åt hvilken alla dessa inbjudande winkar woro äm-
nade. En duell är nära att uppså på hellska ta-
ket; men nu kommer förmyndaren, och äfwen-
tyret upplöser sig på ett sätt, hwarmed både den
känslofulle och den förståndige läsaren skall finna
sig tillfredsställd.

Theodor Hell, som står på titelbladet, är
ett pseudonymt namn. Det rätta är Theo-
dor Winkler, Hofråd i Sachsen. Bdes. är
bekant såsom utgifwars af Dresdens Abendblatt;
en olycklig medtäflare till Stuttgards Mor-

gonblatt, och såsom författare af en art ro-
mantisk resebeskrifning, som under namn af Sän-
gers Reise utkom år 1817 sedan Bdes. återkom
från sin resa till Italien, ett land, hwarmed öfwen
närvarande skrifter förråder en åfärdlig bekantskap.
Denna lilla Rosell har varit aftryckt i nämnda
Abendblatt, som är centralpunkt för de Leipzigska
halsgenierna, t. ex. en Laun, Fr. Kind, den nu-
mera afledne Apet m. s.

Det skräffade förråderiet. Spansk Historia. Öfwer-
versättu. Stlm, Grahn, 1819. 48 sid. 8:o.

En plattbet af det samska slaget. Detavius ha-
de räddat sin wän Valerius från ett mordiskt öf-
verfall af en slägtning till Guverndren i Cadix, och
tvingas derigenom att fly från sin brud. En an-
nan slägtning till samma Guverndre, Don Pedro, wis-
winna den sköna Lauras hand, men hon förblifwer
sin första kärlek trogen, till den Valerius återkom-
mer och sadren tvingar henne att gifva sig med
denne trofste. Bröllopsqwallen blifwer hela säll-
skapet bortdröwad af en kapare. Denne är hellske
Detavius. Dyckligt wis war Laura ändock werkli-
gen gift med Valerius, men lyckligt wis faller det
Don Pedro in att ihjällå denne förrådare. "Således
säg man att trobeten blif beidnt i Detavii person,
och förråderiet skräffadt i Don Pedros och Valerii."

L i t e r a t u r - S i d n i n g.

No 4.

Erdagen den 23 Januari

1819.

R e c e n s i o n e r:

Bref om Caucasus och Georgien, jemte Beskrifning öfwer en Resa till Persien, år 1812. Öfversättm. fr. fransyskan. Sthm., 1818, 288 sid. 8:o.

(Fortsättm. från No 2).

Det torde vara Nec. tillåtit att meddela förskötningen af Författarinnans beskrifning öfwer Caucasien och de wilda stammar, som bebo dessa bergstrakter, då de under rättelser man i detta Bref finner, äro bland de viktigaste, som man träffar i denna reseföreläsning.

Alla invånare af Caucasus äro antingen Mahomedaner eller Hedningar; det finnes endast ett litet antal Christne ibland dem. Georgianska Prinsessen Tamar hade hos sista delen af horderne infört den Christna religionen; men denna har sedan flere århundraden blifwit utträngd genom Mahomedanska läran. Man ser ännu i denna dag gvarleswor af kyrkor, som Tamar låtit uppbygga. Emedertid hafwa de bibehållit af den Grefiska Christ-

na religionen den stora fastan före Påsk, som de ganska strängt iakttaga; äfwen är Påskhelgen så helig för dem, att de under denna tid till och med uppskuta sin hämnd. — Escherschenzerne äro måstare uti stråtröfveri. Till och med emot sina egne landsmän äro de oskärmslösa. Då en Escherschensz träffar en annan, så afläder och dödar han honom; om han deremot råkar på en Christen, så börjar han med att aflåda honom, men förvarar sedan sin fånge, för att för honom kunna erhålla en lösepenning. — Oaktadt detta oupphörliga röfswande, hwaraf Escherschensz gör ett handwerk, är hans hus endast en kula, utblottadt på hwarje beqvämighet. Hans sång är en hud bredvid spisen. Hans föda är ett groft halfrått bröd, som han sjelf bakar. Detta ännu rykande brödet och ett stycke halfstekt kött, utgör jemte brännvinet, som han mycket älskar, hans läkraste måltid. Så länge dessa lifsmedel, som wanligtvis äro skulne, råcka, så länge blir han syftlös, och öfvergiftver sin översksamhet endast för att förskaffa sig nya tillgångar på lifsmedel. — Escher-

schenzerna syfvelsåta sig föga med åkerbruk; de odla blott litet korn, spannmål, tobak och löf. Qwinnorne syfvelsåta sig med landbruket; män-
nerne deremot känna intet annat än jagt, röfveri, eller syfvelöshet. De äro af medelmåttig storlek, men mycket kraftfulla och tilltagene. Af fruktan eller mistroende äro de tvenfåktiga, i synnerhet emot de rika och emot utländningar, då de göra sig hopp om vinst. Deras wäpen bestå af en bössa, en dolk och en säbel; en och annan gång nyttja de äfwen spjut och stöld. — Aldrig går Tschetschenzen ur sitt hus utan att wara bewäpnad, om det blott wore med en knäpåk, som wid ändan är stodd med ett treuddigt spetsigt jern. Detta mordiska wäpen kallas af dem toppus. — Afetinianerne skilja sig ganska litet ifrån Tschetschenzerna. De berfena sig någon gång af båge och pil, men bössan är deras mest allmänna wäpen. — De äro skåflare och stora grålmakare. De hata hwarandra oupp-
hörligt med bössan, dolken eller pilen; men sluta wanligtvis med att endast göra buller, och förlita sig mycket lätt, i synnerhet om någon tredje man will bemedla förlikningen med ett glas brännwin, eller ett slags mycket starkt öl, som de förestå att brygga. — Deras hus äro till största delen omgifne af en mur eller pålwerk, beprydd med hästhuswäden och andra bensamtningar. — Då en Afetinian blifwit dödd, så upphäfwer hans enka stort skrik, uttrycker häret, och sönderfliter ansigte och bröst; men denna förwiflan är ofta en följd af osmåligheten, att kunna tråda i nytt gifte. Swarje danoblikt will hon döda sig med en knif eller sten, dränka sig, eller nekasta sig ifrån en höjd; men hon är beständigt tillbakahållen of dem som omgifwa henne, och hwilka ej lemna henne ensam de tre första dagarna. De tre derpå följande tillbringas med

forgbetygesser, med att äta och dricka på hennes bekostnad, samt att hålla låstäl öfwer den afsidne, hwilken wanligtvis snart derefter är glömd. — Hos Afetinianerne finner man äfwen på höjderna qwarlesmor efter kyrkor, som Georgianska Prinsessan Tamar läte uppbygga, och hwilke blifwit öfwergifne sedan den Mahomedanska lärans införande. — Hämndgirigheten råder icke mindre hos Afetinianerna, än hos de öfrige Caucasiska folkstagen. Denna grymma passionens verkningar blifwa någon gång uppskjurna förmedelst muror, men man hotas alltid dermed. — Ofta är den som brinner af ära att hämnas, i sällskap med sitt tillkommande offer; han lurar på ögnablicker då han kan få tillfälle att störa dolken i hans hjerta. Den andra åter är beständigt på sin wakt; emedlertid leswa de, efter det yttre utseendet, i bästa förstånd med hwarandra. Ofta förflyta öfwer 20 år innan häanden har blifwit tillfredsställd, och om den, som skulle falla under den förelämpades hugg, innandess dörr, så öfwerflyttas häanden på hans son, eller närmaste anhörige. — En Afetinian dödade en annan; dennes efterlemnade äldsta son dödade sin fars mördare. — Efter att hafwa tillfredsställt sin häand, tog han sin mördades fiendes son till sig. Detta 5-åriga barn blef uppfostradt som hans egen son; men då han blifwit fullwuxen, så förqwåfde han tacklöshetens röst, för att endast lyfna till häandens, ehuru och följderne för honom sjelf kunde blifwa. — Man finner ofta i dessa folkstagens gräfwar medaljer af Parthenes tid, och Eufiska mynt. — Daghestanska bergen äro b bodda af Sawlingerne och Lögghierne; deras gömhålor äro otillgänglige, och de leswa ut ett fullkomligt oberoeude, liksom Zagaurzerna och Jugurherne. — Kabardianarne, som indelas i inwånare af stor

ra och lilla Kabarda, äro Mahomedaner, lik som alla dessa folkslag; de innehafwa stränderne af flere floder, och styras af sina egna öfverhufvuden. De bära böjor, men allmänast sablar, och många ibland dem nyttja pantsar skjortor. De bruka ej lösa flera än ett fört, hwarefter de med sabeln i handen inträda i fiendens leder. Deras befälhafware böra wara utmärkte genom tapperhet, och alltid befinna sig främst i sagan. Ifrån barndomen lära de att handtera wopen, och att rida på sina förträffliga stäna hästar. — Fredstraktationen emellan Ryssland och den Ottomanniska Porten, som slöts år 1739, stadfästade, att Kabardianerne skulle utgöra ett oberoende och fritt folkslag, förwänsade inom sina egna gränser; men att de insäll, som de tilläfventyrs kunde tillåta sig uti det ens eller det andra riket, på det aldrasträngaste skulle blifwa bestraffade, och att de skulle lemna gifslan för sin fredlighet, hwilken Ryssland till och med nu för tiden fortfar att taga af dem. — Alla dessa horder föra ofta inbördes krig med hwarandra, leswa af plundringar, och öfverfalla de resande hwarest de kunna: också refer man aldrig i dessa trakter utan betäckning; kan man medföra canoner, så är det så mycket bättre, emedan dessa folkslag ganska mycket frukta dem. — Kubanska Tatarernes land ligger wester om Kabarda, det är starkt befolkadt.

Öfwer den branta bergstoppen Kaschaur, den swåraste passagen genom denna fjällrygg, fortsatte Författarinnan modigt sin wäg, i trots af alla swårigheter som flera än engång satte hennes lif i fara. Det är märkligt, att Major Kasibek, som ledsagade det resande sällskapet, anbefallte den djupaste tyfnad under förbisarten af de högsta snöberädda bergen, emedan det minsta buller kunde lösa en snödrifwa. Man har förut sett*), att man iakt-

täger samma försigtighet i Grönland och på färden öfwer bergen mellan Kaschmir och Indien. Denna warsamhet kan således icke wara inhämlad. Medkomne från Kaschaur, öppnade sig för våra Resande Georgien; ett herrligt och fruktbart land, öfwer hwilket här meddelas några intressanta anteckningar, af hwilka wi wilja meddela en och annan. Den gamla hufvudstaden heter Mshet, wid strömmarna Kur och Uragua; den skall i forna tider räknat 30 werst i omkrets; och då den då kunnat stå 80,000 krigsmän i fält, äger den numera endast omkring hundra hus. Den nu warande hufvudstaden Tiflis ligger 20 werst derifrån. Dess rätta namn är Twislis, hwilket betydde: warma bad. Den blef i midten af 5te århundradet anlagd af Konung Wachtang Gurgaslaw. Det märkwärdigaste i Mshet är dess riktbara kloster, Samtawritskhy. „Man ser här ännu i dag en mycket wacker kyrka af Grefiska arkitekturen, uppbyggd af bara sten, utan en enda bit järn eller trä, och hwilken intill närwarande tid ännu förblifwit ofskad; murarne bära märken af en hög ålderdom: man urskiljer der ännu allegoriska figurer i upphöjdt arbete och af äfkilliga färgor.“ — Ej långt från kyrkan ser man ännu ruinerna af Erkebiskopens residens och murarne af munkarnes rum. — Armenianernes gudstjenst är den herrskande i Georgien; liksom der ännu talas deras språk. „Då Perserne sedermera eröfrade Georgien, Armenien, Syrien och andra Österländska provinser, så talades i Georgien Armenianska, Afhoriska, Judiska och Grefiska. — Nu för tiden delar sig Georgianiska språket i det ecclesiastiska och det borgerliga. Dessa äro i samma förhållande till hwarandra, som Slavoniskan till Rysskan. — Ecclesiastiska språket har

*) Sw. Litt. Bidn. 1818 No 16.

sitt ursprung ifrån Grefiskan och Armenianskan; det borgerliga ifrån Persiska och Turkiska. — Ju närmare en provins för öfrigt ligger till Turket, Persien eller Armenien, ju mera är språket likt med dess grannars. Persiska språket är mycket brukligt i Georgien, i synnerhet ibland de förnåma; det höres der till goda tonen att kunna det, liksom att imitera de Persiska sederna. Man skrifter i Georgien, liksom i Europa, ifrån wänster till höger. — Åt det 12:te århundradet började Georgien att sysselsätta sig med wetenskaperna. Sfar David sände till och med 20 unga Georgianer till Athen, för att derstädes lära dem studera. En ibland dem, Philosophen Johan Petrizi, öfversatte på sitt morsmål en mängd Grefiska Författare efter sin återkomst till fäderneslandet. Ifrån den tiden idkades wetenskaperna allt mer och mer i Georgien; klassiska arbeten framkommo i dagsljuset, och skolor blefwo inrättade. — Prinsessan Tamars regering war i synnerhet gynnande för den Georgianska litteraturen. Men snart derefter uppstodo krigsöröligheter, som en lång tid woro skadliga för wetenskaperna, ända till Heraclii regeringens lyckliga tidehvarf. Denne Furste förenade stora militäriska egenskaper med ett utmärkt tycke för wetenskaper. *Catholicos Antonius* utgaf under denna tiden ny Grammatik för Georgianska språket, öfversatte flera arbeten, och inrättade skolor under Prinsens öfwerinsende.“

Georgiens klimat liknar Neapels: i Febr. blommar redan mandelträdet och flera andra fruktträd. De här oftast förekommande trädslag äro: Alm, den wanliga och röda, ek, tyssa lönnen, Bok, ask, berberisträdet, wintankan, kaprisbusken (längs Terek och Kuma), lakrisörten (kring denna senare flod) rönnen på Kaukasus, sesamum, hwaraf pres-

sas en förträfflig olja, mildhampa, senap af utmärkt godhet; desutom odlas liter tobak, äfwen som man här och der ser några planteringar af bomullsträdet I detta löna land, i synnerhet wid Kaspiska hafwet, gifwos ofantliga skogar af pomerans, mandel, citron och granat-träd. Wilde wäxa äfwen päron, persike, aprikos, plommon, körsbär, och äppelträn. Förträffliga äro melonerna. Af sädesarter triffas i Georgien ej heller på Kaukasiska linien: råg, hwete, korn, bohweite och hafre. West odlas hirs; obetydligt mjöls, Ris på sanka orter.

Vi hafwa med renlig utförlighet gjort reda för innehåller af denna första ofdelning, emedan, om den senare, Mesan i Persien, är så mycket mindre att säga. Förf., Hofrådet v Fregang, erhöål i Tiflis sin monarchs befallning, att begifwa sig till Tauris, den då warande Kronprinsens Abbas Mirzæ residens (han hade emottagit riksstyrelsen af sin far Baha-Khan, som år 1799 uppfeg på persiska thronen och antog namn af Ferah-Alli-Schah), för att tillbjuda persiska Riket seeb med Ryssland. Detta anbud blef förkastadt af den unge Prinsen, som i detta krig wille winna ära och lycka, och räknade på en så mycket mera säker framgång, som han på samma tid erhöål underrättelse om Fransosernes infall i Ryssland. Men innan fört fullkomligt besegrad af Rysska generalen Kotliareffsky, fick han snart anledning att ångra, att han förkastat de dragligare willkor, som nu tillbjödes honom.

Då man, såsom Hofrådet Fregang, hafte en Chardin till föregångare är det icke lätt att på samma sätt wiana en efterskörd. Det så hafwa ossa Mesonde, som efter den sistnämdes tid besökt Persien, fannit ganska litet att tillägga, den enda Ollwiter fanghanda

undantagen, hvilken är 1796, såsom fransyskt sändebud, bereste Persien. Alla de underrättelser som Hr v. Freygang meddelar, äro antingen förut kända, eller också af ringa värde, om man ej från detta omödmie vill undantaga de topographiska, som Gorf. antecknar under sin väg från Tisis till Tauris. Endast såsom ett sammandrag af Charvins, hvilken på flera ställen nästan ord för ord blifwit begagnad, äger denna Resa något värde, ty detta utdrag är gjordt med ledighet och naktighet.

Förderligt äro således denna käft af ett Bihang, innehållande ehuru i nog sammanträngd formhet, Persiska Dynastiernas historia från Nadir Schah. Dessa uppgifter äro jemföras med dem, som äro samlade i Inledningens s. LXVII framför Oliviers Resa i 36:te Bandet af Sprengel-Ehrmanns Bibliothek der Reisebeschreibungen. Bland andra små olikheter som träffas dem emellan, är t. ex. den om den nu warande kungen, som här angifwes vara Fetah-Alis äldsta, men af Freygang, — hans andra son. Denne Fetah. Ali målas af Fransmännen med de fördelaktigaste färgor, men af den 2:da Resande såsom trög, wällustig och iverksam. I dessa Missaktigheter torde dock den senare förtjena det största förtroendet, då de förra notiserna mestadels endast äro hämtade ur fransyska dagpapper.

Wårt totala ömdöme öfwer Herr och Fru Freygangs Resa är, att den förtjenar deras uppmärksamhet, som såka en lätt, ongenäm lecur; men westerlänsmännen, som här förtjens till obekanta uppgifter, skall under denna läsning finna sig föga tillfredsställda. Fru v. Fr. har bemödat sig om det wackliga, legera fransyska stilsfäret, men har icke alldeles kunnat affubba sig en wiss tunghet. Öfversättningen

gen är god. Mellertid wet ej Rec. om det är Gorf. eller Öfwerf., på hvars räkning sökande omöening skall skrivas, s. 254: „Perserne höra till Alis sekt och äro Islamismen tillgifne. Turkarne bekänna sig till Omars sekt och äro Suniter.“ — Liksom Turkarne ej också wore „Islamismen tillgifne!“

Reflexioner öfwer Franska Revolutionens viktigaste Händelser, af Friherrinnan Stael; efter hennes döds utgifne af Hertigen af Broglis och Friherren Stael. Öfversättning 1:o Delen, 334 sid.; 2:a Delen 329 sid., Stockholm, Håggström, 1818: 8:o.

(Fortf. o. Slut fr. N:o 5).

„Man skulle kunna säga — yttrar sig Fru Stael i sin teckning af Mirabeau — att under alla tidhvarf finnas historiska personer, hvilka man kan betrakta som representanter af den goda och onda principen. Sådane woro Cicero och Catilina i Rom, sådane woro Neckter och Mirabeau i Frankrike. Mirabeau, begäfwad med det mest kraftfulla och omfattande snille, trodde sig stark nog att kunna störta regeringen och på des ruin upprätta en sakernas ordning, hvilken som heldes, men likwäl hans händer werk. Detta gigantiska företag gjorde Frankrikes och hans egen olycka; ty han uppsörde sig från början som en partionsfröre, ehuru hans werkliga äfgyres woro den mest tänkande statsmannens. Då han tillbragt hela sitt lif, ända till 40 år, som hon då redan uppnått, med proceffer, arresteringar och hemliga landsförvisningar, war han utsluten från den stora världens

umgänge, och hans första Åstundan var att åter införsliva sig dermed. Men han måste tända eld på samhällsbyggnaden, för att kunna öppna salsdörrarna i Paris. Mirabeau, såsom alla människor utan grundfaster, blef i det allmännas sak (dåst varse sin egen fördel), och hans föruseende skarpsinnighet förhöades af hans egoism.

En olycklig deputerad af tredje ståndet, en man med goda affigter men utan något slags talent, gjorde den Constitu.ionde Församlingen redo för hvad som passerat i stadens hotel, den dagen då Neckers triumpherat öfver de elaka tankar, man ville uppväcka mot honom bland folket. Denne representant framträdde så ömkligen, uttryckte sig med sådan förbild, men visade emellertid så mycket begär att synas wälkollig, det han helt och hållet förstörde all verkan af den beundransvärda händelse, honom blifwit uppdraget att bekräfta. Mirabeau, icke des mindre djupt sårad i sitt höghmod af Neckers framgång, trodde sig genom ironiens wapen kunna hos församlingen, och genom mistankans hos folket, helt och hållet tillintetgöra, hvad entusiasterna framkallat. Han begaf sig samma dag till alla sectioner i Paris och vann en återfallelse af den amnestie, som dagen förut blifwit bewiljad: han sökte uppreta sinnena emot hofwens förslager och uppväckte hos Parisboerna en wis fruktan, att blifwa ansedde för estergifwande ända till enfaldighet; en fruktan, som alltid verkar på dem, ty de wilja framför allt, att man skall anse dem fruktansvärda och af en genomträngande skarpsynthet. Då Mirabeau ryckte den inre fredens palm ur Neckers hand, hode han gifwit första stöten åt hans anseende hos folket; men denna morgång måste å följäs af många andra, ty från det ögonblick, man uppre-

tade folkets parti att förfölja de besegrade, kunde Necker icke mer stanna på de segrandes sida.

Mirabeau förundade sig att förkunna de mest förstörande grundfaster, han, hvars förstånd, oberoende af hans karakter, war fullkomligen upplöst och tänkande. Necker har i ett af sina arbeten sagt om honom, att han war tribun af uträkning och aristokrat af böjelse. Ingenting kunde så wäl måla honom: han hade icke allenast ett nog öfverslägset snille, att inse omöjligheten af en demokrati i Frankrike; men detta regeringsfakt hade varit möjligt, om han blef icke arbetar derför. I sin fångna lade han woken wigt på sin börd. Då han talade om S:t Bartolomei natten, hörde man honom säga: Amiral Coligni, som, i parentes sagdt, war min cousin; till den grad begagnade han hwarje tillfälle att påminna om sitt adelskap och sin goda börd.

Hans lidande lefnadsfakt sarte honom i ett starkt behof af penningar, och man har förebrått Necker, att han wid GeneralStaternas öppnande icke ihågkommit honom dermed. De andra ministrarne hade dragit sig detta slags befattning, hwartill Neckers karakter gjorde honom offticklig. Desutom antingen Mirabeau nu fick penningar eller ej, war han fullt och fast besluten att göra sig till herre af, men ej låta nyttja sig som verktyg för detta hof, och man skulle aldrig förmått honom att försaka sitt inflytande som demagog, utan att det sarte honom i speken för regeringen. Han yrkade föreningen af statens magter i en enda församling, påkradt han alle för wäl wisse, att en sådan politisk organisation blott tjente att förderfwa allt; men han trodde, att Frankrike på det sättet war i hans wäld, och att han skulle kunna, sedan

Han stötrat bet i ordan, efter behag draga det derutur. Sedoläran är vetenskapernas vetenskap, för att icke blott betrakta den som en god uträkning, och deras snille lider alltid af någon inskränktighet, som icke känd harmonien af tingens natur med människans pligter. Den lilla moralen dödar den stora, upprepade ofta Mirabeau; men tillfälle till den sednare yppade sig, efter hans tanke, sållan under hela en människas lefnad.

Han hade mera snille än talent, och det var ej utan mycket bemödande som han experimenterade från talarestolen. Denna svårighet för redactionen tvang honom att wid alla sina arbeten anlita sina vänner; men imellertid skulle ingen af dem efter hans dödfunnat skriva hvad han ensam förstod att dictera. Han lode, när han en gång talade om Abboten Maury: När han rätt, disputerade wi; när han har orätt, förtroffar jag honom. Men detta kom deraf, att Abboten Maury förvarade ofta, äfven goda saker, med detta slags måttalighet, som icke kommer från själens innersta.

Om man lemnar ministrarna öppet tillrädd i församlingen, tror jag, att Necker, som mer än någon var i stånd att uttrycka sig med värme och kraft, hade segrat på Mirabeau. Men han var inskränkt till att skriva memorialer, och kunde aldrig deltaga i hellsamma debatterna. Mirabeau angrep ministern under hans frånvaro, i det han på samma gång berömde hans ädelmod, hans kärlek till folket, med en bedräglig, på ett alldeles eget sätt fruktansvärd värdrnod; och likväl beundrade han Necker uppriktigt, och gjorde ej heller deraf någon hemlighet för sina vänner; men han visste väl, att en så samvetsgrann charaktär aldrig skulle förena sig med hans, och han ville beredde tillintetgöra des inslytande.

Necker var tvungen att gå in på försvarsväg; den andre anföll med så mycket större driftighet, som hvarken förvaltningens framgång eller ansvarigheten i motsatt fall angingo honom. Då Necker förvarade Konungamagten, offrade han sin nödvändigt på samma gång folkpartiets ynnest. Imellertid visste han af erfarenheten, att Konungen hade hemliga rådgifvare samt sina egna planer, och han var ej öfvertygad, att han skulle kunna förmå honom följa den väg, han ansåg för den bästa. Hinder af alla slag följade hans steg; han kunde icke tala öppet i något ämne; imellertid följde han alltid med ståndaktighet den väg, hans skyldighet som minister honom föreskref. Konungen och nationen hade bytt om plats; Konungen hade blifvit mycket, allt för mycket den svagare. Således borde nu Necker förvara thronen inför nationen, nationen inför thronen. Men alla dessa ädelmodiga tänkesätt besvärade ej Mirabeau; han satte sig i spetsen för det parti, som till hvad pris som helst ville skaffa sig politiskt wigt och de mest abstracta grundsatser woro för honom ej annat än medel till detta ändamål.

Naturen hade utrustat honom väl, då hon gifvit honom på en gång de brister och fördelar, som mest verka på en folksamling: bitterhet, skämt, styrka och originalitet. När han steg upp för att tala, när han beträdde talarestolen, var allas nyfikenhet i spänning; ingen högsakade honom, men man hade en så hög föreställning om hans egenskaper, att ingen vågade anfälla honom, om man undantager dem bland aristokraterna, som, utan att begagna sig af vederläggningssatser med ord, stötkade honom den ena utmaningen till duell efter den andra. Han aflög alltid dyliga utbudningar, sedan han annoterat dem sig till minnes, med löfte att svara derpå, se

han församlingen blifwit uppsitt. I anledning af ett sådant sejsbedref från en hederlig adelsman, hemma i, jag mins ej, hvilken province, sade han: det är ej sål uti, att jag blottställer en man af snille som mig för ett dumhufvud såsom hans. En besynnerlig sak i ett land som Frankrike; detta uppsörande förminskade ej hans anseende, det gjorde ej en gång hans mod misänke. Det war någøt så martialiskt i hans själsförmögenheter, någon ting så djerft i hans stik och uppsörande, att man ej vågade bestylla en sådan menniska för feghet."

Den karakterstreckning wi här anfört, kan gifwa läsaren ett begrepp om Hörs:s skrifart och det sätt, hwarpå hon betraktat sitt rika ämne. Hans deltagande skall stiga, i samma mån han nalkas den närvarande tiden, och hans ombömen skola der blifwa helt och hållet öfwerensstämmande med Fru Staels. „Det wore målet för min ärelynnad — säger hon, — att kunna skrifa om den tid, i hvilken wi lefwa, såsom wore den redan länge ifrån oss." — Och man skall medgifwa att hon i det närmaste upphunnit sitt mål. Förträffligt, rättwist och djupt fattadt synes Rec. hennes omböme öfwer Bonaparte. För många torde det förekomma nog hårdt, och man torde påstå att personliga förhållanden derwid werkar. Men om Fru St. i sin lands, flukt hatade en förföljare, så kunde en så hög själ, som hennes, swärtligen hysa någon personligt bitter känsla mot en redan störtad fiende. Hennes sista omböme om denne märkwärdige man synes Rec. ihjinnerhet träffande:

On peut penser diversement sur son génie & sur ses qualités; il y a quelque chose d'énigmatique dans cet homme qui prolonge la curiosité. Chacun le peint

Tous d'autres couleurs, & chacun peut avoir raison du point de vue qu'il choisit; qui voudroit concentrer son portrait en peu de mots, n'en donneroit qu'une fausse idée. Pour arriver à quelque ensemble, il faut suivre diverses routes: c'est un labyrinthe, mais un labyrinthe qui a un fil, l'égoïsme. Ceux qui l'ont connu personnellement peuvent lui trouver dans son intérieur un genre de bonté dont le monde assurément ne s'est pas ressenti. Le dévouement de quelques amis vraiment généreux est ce qui parle le plus en sa faveur. Le temps éclaircira les divers traits de son caractère; & ceux qui veulent admirer tout homme extraordinaire, sont en droit de le trouver tel. Mais il n'a pu, mais il ne pourroit apporter que la désolation à la France. T. III. 5e partie, chap. xv.

Första Delen af detta Werk följer franska revolutionens utveckling till år 1793; den Andra upphör med Bonapartes assägelse; den förra Afdelningen af Tredje, ännu på svenska utgifna, Delen går till och med till år 1816; den sista hälften af nämde Del, för hvilken wi i sinom tid skola redowisa, handlar om engelska folkets constitution och om möjligheten att införa densamma i Frankrike.

Den förtjenst som Hr. Scrinholms förwärfwat sig genom detta Werkes utgifwande, har han ökat derigenom, att han ansett det till en stöcklig öfversättare. Rec. har här och der jemfört tolkningen med originalen, och derwid sunnit ingenting att anmärka utom den stora mängd fransyska ord, handfästa öfversätt. ofta synes hufwa kunnat finna lika så b. stämde i sitt eget språk. Också är Boken fri från denna mängd af tryckfel, som plåga wansmålla de flesta skrifter, som utgå från detta boktryckeri.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 5.

Lördagen den 30 Januari

1819.

R e c e n s i o n e r :

Edda Sæmundar hinns Fróða. Collectio Carminum veterum Scaldorum Sæmundiana dicta. Quam, ex Codicibus pergamenis chartaceisque cum Notis et Lektionibus variorum, ex Recensione Erasmi Christiani Rask curavit Arv. Aug. Afzelius. Holmiæ 1818, typis Elmenianis. 288 pagg. 8:o cum icone E. C. Rask.

Sæmund den Wises Edda. Sånger af Nordens ældste Skaldes, efter Handkriffter från Skandinaviske Forn-Språket öfversatte af Arv. Aug. Afzelius. Stockholm i Deleens och Granbergs Tryckeri, 1818. 273 sid. 8:o,

För sex eller åtta år tillbaka vågade väl ingen ana, att ett verk af denna allvarsamma art och på ett språk, som kanske knapt ett dusin människor i vårt fædernesland kanner, skulle kunna utgifvas, utan offentligt under-

stöd af Staten. Men om man å ena sidan erkänner den tilltagande håg för en allvarligare sinnesdöning, hvilken hos den bättre delen af läsande svenska allmänheten börjat utsprida sig; så bör man å andra sidan erkänna den förtjenst som tillhörde Hr Hofpredikanten, Mag. Afzelius i allt, som ankommer att befördra studium och utspridandet af våra fornswenska Skaldesånger. Man bör erinra sig, att på en tid då ännu ingen annan gjort något allvarligt studium af den gamla norråna tunga, utgaf han en ny öfversättning af Hervararsagan; att han sedermera med synnerlig flit, kostnad och omtänka samlade öfversettnar af vår svenska gamla Riddarpoesi och lemnade öf trenne delar af dessa dyrbara sånger. Det var öfwen han, som öfvertalade den lärde Professor Rask att begifva sig till Sverige, för att till trycket redigera de båda isländska Eddorna. Men ej nog dermed; dessa förtjenster har han ännu öfverderigenom, att han öfwen på Svenska öfversatt och utgifvit de äldsta Sångerna hvilka wi nu anmåla. —

SæmundarEdda har förut aldrig fullt

Händigt varit på isländska utgifwen. Volu-
 Spá Havamál utgäfvos af Resenius, i Kö-
 penhamn 1665, 4:o, andra upplagan med ett
 Glogarium derfammast. 1673, 4:o. — Wi-
 dare VoluSpá af Eðranson i Stockholm
 1750 4:o; Vasthrudniomál of Eborfelin i
 Köpenhamn 1779 4:o; De mytologiska
 Qwäderna utom VoluSpá och Havamál af
 ArndMagnániska Commissionen i Köpenhamn,
 1781. 4:o; de Historiska Qwäderna, första
 gången utgifna, af F. H. von der Ha-
 gen, Berlin 1812 8:o och af Brøderne
 Grimm, Berlin, 1815, 8:o, 1:a Delen; af
 ArndMagnániska Commissionen, Köpenhamn,
 1816, 4:o; Thryms-Qwida, af Græter,
 i första delen af hans Þragur; Rigsmál, af
 Sandvig, i Köpenhamn 1785 och af N. H.
 Sjöborg, Lund 1801 4:o; VoluSpá af N.
 N. Askelius, och Solarlióþ af Tholander i
 Iduna m. m. Likaså ägdes af dessa ådri-
 ga Sångere förut ingen fullständig öfversättning
 mer än den latinska, som af ArndMagnánis-
 ka Commissionen är utgifwen tillika med ter-
 ten, i hvilken öfversättning dock fattas den
 af VoluSpá och Havamál, hvilka af Rese-
 nius blifwit utgifna. Hwad den af Sand-
 vig besdrjda danska Fölkning beträffar, (ut-
 gifwen i Köpenhamn år 1784-85 i två Häft-
 ten) innehåller den endast 19 eddiska Qwäden.
 Den utkom föröfrigt under en högst slapp och
 opoetisk tid, då alle sinne för den frostigare
 fornåldern tycktes vara försvunnet och då den
 desutom, efter någres påstående, icke war rätt
 väl lyckad, hade denna öfversättning det ö-
 det, att så kallsinige mottagas att den små-
 ningom wandrade i Kryddbodarna och har
 derföre nu mera blifwit en ganska sällsynt
 bok. Wärdet af närwarande utgifnings- och
 öfversättningsföretag är derföre, redan blott
 i detta afseende, ganska stort.

Framför den ArndMagnániska Editionen
 af terren har denna swenska Upplaga den för-
 tjensten att meddela en fullständigare Sam-
 ling af qwäderna; så att den innehåller icke
 allenast alla de Sångere, dem man i de wan-
 ligaste Handskrifter af SámundarEdda pågar
 anträffa, utan äfwen Rigsmál och Gunnars
 Slagr, hvilka egentligen icke i någon Edder
 af SámundarEdda finnos upptagna (att man
 här saknar den fjdna Grotta-Saungr, för-
 undrar derföre Rec. då den utväl i åtskilli-
 ga pappers-handskrifter, bland de öfriga ed-
 diska Qwäden, blifwit upptagen). Deremot
 saknas här den ordgranna latinska Versionen,
 de lärda Noterna och det fullständiga Gloga-
 rium, som umärker den ArndMagnániska
 Editionen. Väl träffar man äfwen här no-
 ter, men de inskränka sig uteslutande, till att,
 utan angifna stäl för den walda läsarten, med-
 dela åtskilliga alltid wigtiga varianter. Ty i
 kritisk noggrannhet wiler närwarande bearbeta-
 ning af Terren wisserligen icke för någon, en-
 ligt hwad man äfwen kunde wänna af en så
 grundlig isländsk Språkforskare, som Prof.
 Rask.

Till grund för denna edition har, enligt
 Företalet, blifwit lagd den Köpenhamniska Co-
 dex Regius, eller så kallade Kalkstinnsho-
 ken gömla, enligt en noggrann, Prof. Rask
 tillhörig afskrift, men med densamma har Ut-
 gifw. försålligt jemfört trenne stockholmska Papp-
 persCodices; den Wormianska pergaments-co-
 dex och ett Fragment af den rhytmiska Edda-
 nan, som Prof. Rask äger. Då de trenne
 PappersHandskrifterna, hvilka å Kgl. Biblio-
 theket förwaras, äro temligen unga och såle-
 des icke kunna hafwa stor bibliographisk wigt-
 tighet; och då de båda Köpenhamniska Perga-
 mensCodices i företalet till den ArndMagnánis-
 ka Upplagan fullständigt blifwit omtalade;

må man icke tabla att dessa Myter här så kort och ofullständigt blifwit beskrifna. Men wål, att somma öde öfvergåit det klassiska Fragmentet, om hwilket man till och med icke får weta om det är på Pergament eller Papper. West dock, att den danska Codex Regius kallas Pergamenus, då denna benämning hwarfen är klassisk, eller tekniskt giltig. West felaktig är denna efter en otillförlitlig auktoritet antagna benämning, då den icke ända igenom bibehålles; ty den Wormionska kallas riktigt Membranaceus. Lätteligen skulle man här af kunna förledas att tro det dessa båda Codices äro skrifna hwardera på ett olika material. Äfwen på selswa titelbladet har detta fördrande Pergamenus fått sin plats.

Öf allmänhet kunde man wisserligen erinra, att det latinska Företalet till Texten är så temligen torftigt. Men då nästan alla detta ämne rörande literära notiser äro upptagna i Företalet till Köpenhamnska Upplagan, så hade en widlästigare afhandling om dessa ämnen endast kunnat åter upptaga hwad redan förut blifwit tryckt. Man torde således icke ogilla, att Uggisw. endast inkränkt sig till ett uppräknande af de lärde, hwilka förwärfwat sig försjens genom Edda-Mythernas bearbetande. Men wål har det förefallit Rec. beshnnerligt, att bland dessas antal sakna den snillrike Grundewig, då han onekligen, i detta afseende, gjort wida mera, än de fleste af de uppräknade, och då man af den äberopade Prof. Geijers Recension öfwer Myerups Edda tydligt märker, att Grundewig der varit honom en wälwillig ledare.

Ättkastigare är Företalet till Swenska Öfwersättningen. Sedan Öfwerf. efter gammal wana talat om det "dyrbara förråd af Isländska Handkriften dem wi Swenskar ega och hwilka hitills legat undangömda i Kongl.

Bibliotheket i Stockholm" — öfwer widden och beskaffenheten af denna så kallade rikedom, har Hr Liljegren, i sin Öfwersättning af Gångeholfs Saga, lemnat en ganska noggrann underrättelse — meddelas några ganska intressanta notiser, hörande till den poetiska Eddans Historia; och slutligen Öfwers: s öfgifter af Eddans särskilda Qwäden. Till dessa skall Rec. snart återkomma under det att han antyder hwad läsaren i närwarande Samling har att wänta; men i förwäg tror han sig till den förtjente Öfwers: s nogare begründning, böra framställa en och annan erinran wid några ställen af detta wäl skrifna Företal.

Öfwerf. antager den wanliga betydelsen af Edda, neml. Mormor, för den genuina af dessa mythiska arbetens benämningar, emedan man betraktat dem "såsom Traditionernas Stammöder." Öfwer detta ämne har dock den lärde Finn Magnusen, i sin, i Tidkriften Athene *) meddelade sakrika afhandling, lemnat wiktiga upplysningar, liksom öfwer det förhållande i hwilket profaiska Eddan står till den rhytmiska. — Mycket träffande måste den anmärkning anses wara till bestyrkande af den satsen, att Sámund endast varit Samlare, icke författare af Eddaqwädena, att han, "fastän sjelf Skald, dock aldrig tillåtit sig någon återställning af det i traditionerna förlorade, ehuru poetiskt lockande än ämnet kunnat wara, eller påbördat dem några egna stropher, i stället för de obundna fyllnader, som fördrats för de afbrutna berättelsernas sammanhang." Men deremot torde mycket wara att inwända mot den trefen, att wi "uri ingen af de kände fornfolkens mytologi

*) Februar 1816. Inledning till Forelaesninger over den aeldre Eddas mythiske og etniske Digte. Särskildt tryckt: Kjöb. 1816. 42 s. 8:9.

gier igenfinna spåren till denna kosmogoni, naturgudomligheternas begynnelse och undergång, eller den herrliga mythen om heliga trädet Yggdrasil, som så betydelsefullt genomväfver hela denna (eddiska) bygnad." — Det är dock ganska wisst, att samma ursprungliga åfskådning legat till grund för alla mytologier och att des framställning endast modifierat sig efter hvarje folkslags särskilda national-originalitet. Och Mythen om Lifstrådet är så nära förenad med de orientalska teodéerna, att den till och med igenfinnes i åtskilliga af de gnostiska Rättarnes föreställningar *). Äfwen Öfvers. sjelf tyckes på nästsidan motsäga, sitta eget påstående då det heter: "Härifrån denna likhet wi upptäcka, mellan Eddiska och några af Indiska mytologiernas traditioner **). — Och wänne ej sjelfwa det mystiska trädet Yggdrasil, under hwilket Gudarne höllo sina rådpåläggningar, bewisar detta Indiska ursprung och är en förherrligad reminiscens af det lånda heliga trädet, under hwilket Indianerne ännu i dag uppsäkra sina Gudabilder?" — Slutligen kan Öfver. ej lemna obemärkt, att då Öfvers. uppsäkrat dem som på svenska tolkar eddiska Sångerna, han icke nämmer den försejnte Tholander hwars version af SolSången, dock torde förråda ett mycket grundligare studium af fornspåket än de annars ganska wackra tolkningar, dem Hrne Geijer och Tegnéer med-

*) J Finn Magnusen uti Skand. Selsk. Skr. 1813 s. 194-95 om trädet Sjuma. Sumla i den Pa-maiska religionen.

***) J afseende på Öfver, förtjenar det märkwärdiga skället hos Görres (Mythengeschichte s. 580) att återopas, utur Cosmogonien af Coschinina, om werldens Skapelse utur en jättelik menniskas kropp.

delat. Ej engång under texten af detta qwåde nämnes Tholanders åtgård, utan heter det blott pag. 121: Idun 4:da hefti. hwar Solarljöd eru útgefin med svenskri útloggingu eptir Eddubroti, som Þykir vera sama sem i Hafn. kallast codex anonymus. Hr Afzelius har dock, med en Sonett, i sista Föredraget, ådagalagt, att han ej delat deros aning som nefa Tholander all literär wigtighet, emedan han i lifwet ej war mera än Skolmästare wid Ulricssdal.

De qwåden, hwilka innehållas i denna samling, äro alla affartade i den så kallade Fornyrdalag eller enligt Olafsens benämning, det äldsta Sångspråket (Syngeproget) och utgöras af femton Mythiska, tvenne etiska och tjugoen historiska qwåden: de wigtigaste, efter all sannolikhet så gamla, att de följt de norrska Colonisterna från Skandinavien öfwer till Island, (med undantag likwäl af den sista bland de historiska qwådena: Viðbætur ell. Gunnars-Slagr, funnit af Prof. Naf på Island, och wisserligen en senare Skalds produktion, oaktadt tonen och språket sjelft mycket wäl efter de gamla sångernas smak är bildadt); då man i intet af dessa finner det ringaste spår till den förkonstling, som wänligen råder i de otwifwelaktigt isländska, på det tillfråglade Drottin ål digtade Sångerna. Öfvers. tyckes till och med antyda, att, med undantagande af fyra Qwåden, alla de mythiska Qwåden härstamma utur en Solwerlden wida närmare källa. Wisst är äfwinstone, att Voluspá ej mindre är af en ganska hög ålder, än enligt Öfvers. träffande uttryckt, "den sång, som ehuru fragmentarisk, dock ensam kan gifwa eddiska Mytherna betydelse och sjelfständighet." Men icke blott i detta afseende, utan äfwen med hänfigt till sin poetiska skönhet, är detta herrliga qwåde af högsta märkwärdiga

het. I hänseende till den mystiske-prophetiska sublimiteten i tonen, är det endast jämförbart med Österlandens yppersta sånger i detta slag, och lemnar Grefernas Orfiska sånger oändligen långt under sig. Så ypperligt öfverensstämmar här den djupa åskådningen med det rent poetiska i symboliseringen och med uttryckets lugna fulländning.

Lika i högt poetiskt värde, fast af en annan art, är den ypperliga Hávamál, hvilken vi nu först fåt läsa på Svenska. Den är också, efter alla inre kriterier att dömma, visst icke mycket yngre än VoluSpá; ty enligt Fr. Schlegels ganska riktiga anmärkning, kan det gnomiska Poemet endast i Skaldkonstens mystiska tidsrum finna sin plats. Emedan då ännu Philosophien icke fullkomligt lösrjett och bestämdt utvecklat sig ur Mythen, desj ursprungliga källa, är Rhythmen traditionens naturliga Element samt det poetiska språket, före Profans utbildning, hvarje mera andlig meddelnings allmänna organ. Men visserligen här detta Qwåde ett tydligare spår af nordiskhet i sin nuvarande gestalt, s. ex. i 91 Prof. sid. 19.

Så är frid med qwinnor
Som ståtigt tänka,
Som fart på hal-is
Med obroddad båt,
Ewå winttrar gammal
Och illa tånd;
Eller i wilda stormen
Krykning med redlös Skepp;
Eller hallet att sånga
Nenen på tånde indjäll."

Visserligen skall det låt falla något hvar in, att jämföra detta Qwåde med det gamla heftodiska Poemet: Werk och Dagor; med hvilket det äfwen har den likhet, att med det samma flera ofskattade fragmenter blifwit förknade. Så s. ex. den sedra berättelsen om

Skaldkonstens uppkomst. Så Lodsfafners Sång, en slags recapitulation af äfswiliga gnomer af samma innehåll, som flere af de föregående. Och så äfwen den sista afdelningen, Run-Talen (Runatal-Pattr Opins); troligen en yngre composition, som med de äldre lärorna, willkorligt nog, blifwit sammanbunden. Visserligen är det endast under en nations börjande Kultur, då man tror, att med ett ord eller wisa skristekten, kunna bryta sjätarar och hämma pilen i sin fart; men icke höra de inom den ofskulsålder, då man ger sådana råd, som att

I wind skall wed huggas,
I wind sjäb seglas,
I midret med stickan talas;
Många äro dagens ågon.
På few skall man fart söka,
Stölden till wårn bruka,
Ett hugg swårdet;
Men mön till kyrkar.

Wid brasan dt dricka,
Men på is krinda,
Wäger häften köpa
Och rostadt swårdet;
Hemma låta fodra,

Men bunden å landtgården." sid. 18.

Man finner också inret spår till någon trolldom, hwarfen bland Hesiodos' Gnomer, eller i den indiska Swasambeya Moan, eller i Hebreernas gamla Ordspåksbok, till hwilka det äkta Hávamál slutar sig, såsom liknande blommar, uppväxte på grunden af fyra så skilda folkslags etiska wisdöma.

Nedan den mer bestämda och karakteristiska Samtalsformen ledes forskaren att ana den yngre uppkomsten af Vasthrydnerns Sång i hwilken äfwen en senare period i Gudaförställningens utveckling antydes, derigenom, att Odins Asa-wisdöma ej är honom nog, utan att han med den will skriva äfwen för Jättarne. Och denna yngre ålder blir än mera

dåtaglig i Grimners Sång, der Subalifwet står i en så nära öfverensstämmelse med menniskolifwet. Dock är det wisserligen endast i hänseende till WoluSpá och Hávamál, som denna anmärkning gäller; ty betraktade utom denna jemförelse, kunna Wafsbredners och Grimners Sånger wigt icke anses wara frän en senare tid. Och då deras ignehåll helt och hållet äro mythiska, kunna de gälla, som de mest äkta Supplementer till WoluSpá man kan använda.

Allwisnål är ett af de Qwäden, om hvilken Öfwerf. dömmet, att de röja ett mera nordiskt ursprung. Nec. kan dock icke inse, på hwad sätt Allwisnål mera antyder detta, än t. ex. Grimners Sång, ehuru wisserligen den föreställningen, som slutar Poemet, att nemli. Dwergeren af den uppgående Solen förjogas, tyckes närmare sammanhänga med en senare widskjeddelse. Mythiskt, i egentlig mening taget, är wäl icke denna artigt uppfundna och lifligt utförda digt; men onekligen skulle den kunna sprida ett betydligt ljus öfwer våra Förfäders åsigt af Gudar, Waner, Jättar, Asar och Menniskor, i fall någon företog sig att allt igenom jemföra de olika benämningar på hwart och ett förekommande naturföremål, som här angifwes, såsom brukliga bland dessa olika slags wäsenden. Äfwen lemnar det exempel på, att de Gamle äfwen gjorde en bestämd skillnad mellan Gudarne — den urewiga allmakts, allwisheits och allgodhets-embeten, och mellan Asarne, de ur Gudomen emanerade ursprungliga Intelligenserna; ty så sjunger Dwergeren Allwis i 11te Strofen — till svar å Thors fråga:

Hur den Jord hon nämnes,
Som för mennskodner ligger,
Att hwar en werld? —

Jord bland menniskor,

Men bland Asar land,
Wäg bland Waner,
Grönkande bland Jättar,
Groende bland Öfwerf,
Gräs bland höga Gudar.

Om Symers Qwädet gäller wisserligen detta wid nyssnämnda Sång, anförda Öfwerfs uttrande med wida större skäl, då man här, nästan i hwarje Strof, träffar prof af det figurliga poetiska språk, som smänningom öfwerdrifwet, gjorde senare isländska Skaldestycken så swåca att förstå. Mythiskt är detta stycke icke heller, utan tyckes helt och hållet leda sin härkomst frän ett rent episkt Sagointresse. Dock har det äfskilliga häntydningar, som synnerligen förtjena, att af Nordens Mythologer uppmärksammas, som då, t. ex. i 20 Strophen, Jätten kallas "Aporns ättling." Skulle möjligtwis icke selswa den indiske Hanuman aflat sig barn i Norden? — I skön poetisk rofhet och wälordnad lif, kan detta stycke tryggt måta sig med hwilket som helst.

Den harm, hwilken alla som skrifwit öfwer Eddorna yrerat mot det bekanta satiriska Stycket AgisDrekka, delas fullkomligt af wår Öfwerf. som finner att det "bär stämpeln af sin tids osmak." Detta emdöme har dock wäl icke stor betydelse så länge det är passgjordt, hwilken som war des tid. Man påstår wansligen, att denna sång wore produkten af någon mot Asalåran hienligt sinnad Christen; — en åsigt, mot hwilken Nec. högt måste föklar sig, och hårt tror han sig winna bifall af en hwar, som af detta Skaldestycke gjort ett närmare studium. Att afgöra om språket här har någon yngre karakter, dertill har Nec. för inskränkt bekantskap med den gamla Norråna Literaturen; men deremot är det wisse att den poetiska dictionen här äger ett wida antikare Skaplyne, än i äfskilliga af de öf-

riga Qwäden. Och det skälet att förklara detta stycke för unga och apokryphiskt, för det att det innehåller en mängd satiriska smådelser mot Gudarne, är oneligen ganska origtigt. Äro väl de aristophaniska Komedier, i hvilka Herakles, Dionysos och andra Grekiska Gudar, så skarpt fördömligas, författade af Christene? Eller är den homeridiska Patrachomposmachien icke äfwen of hög ålder? Det följer af sig sjelft, att i hvarje anthropomorphiserad mythologi, wisa motlägsler genom föreningen i föreställningen af de båda motsärserna, gudomlig kraft och menskelig swaghet, Kola uppkomma, hvilka i ett humoristiskt lynne nödwändigt måste antaga komisk färg, och det är en wanlig hednisk åsigt, att Gudarne icke säras af det man hembär dem ett offer äfwen af denna hware gästwas produktioner. Allramint måste detta fallet inträffa i Asalåran, der de så kallade "heliga Gudar" icke tänktes som de absolut högsta makterna. Det är också märkligt, att Lokes smådelser här endast äro rigtade mot de förgångliga Asarne, men hwarken mot Allfader eller hans omedelbara organer, Mornorna. Här finnes också verkligen icke ett enda drag, som förädrar Christen tro, utan emwrtom är detta stycke en of de wigtigaste källor för nordens mythologiska Historia. Och i poetiskt affeende är det oneligen ganska gwickt uppfunnit och äger på de flesta ställen, en fullkomligt aristophanisk vis comica. Deras af kan äfwen stutas, huru föga rätt förf. till den genialiska Romanen, Axel Sigfrids son, har haft, att ur detta Qwäde hämta skäl till Asarnes föraktande. Att ur en komisk composition wilja hämta historisk auktoritet blir alltid ett wanfkligt försök, så länge man ej — hwilket är ganska så beskräddt, — fullkomligt uppsattat anban af dylika compositioner.

Bryms Qwäda eller Sängen om Sammars Hämning är orwiswelaktigt ett yngre episkt Fragment, endast diktadt för att föder hertliga Thors storhet, men alldeles utan någon mythisk betydelse. — Sådant är äfwen förhållandet med Skirners Sång, hwilken dock hör till ett Freys Epos. Detta stycke är dock författadt med ett wida djupare sinne än det nyssnämnda: ett högst intagande, betydelsesfullt och innerligt uttänkt kärleksqwäde. En jämförelse mellan detta och något af de grekiska Guda-kärleksäfwenturen, skulle wisserligen leda till intressanta upplysningar äfwer den oslika karakteren af de särskilda tidernas och folkens både lefnadsätt och konst.

Det Qwäde, som intar rummet mellan de båda nyssnämnda, eller Harbards Sång, kan på wist sätt räknas till samma, class, som Ägtsdrekka, men är utfördt med wida mindre skicklighet och komisk styrka.

Waldurs Mythen och föreställningen om denna redan engång åter uppstående Gudens fall är oneligen att betrakta, som hela Asalårans hjerta och medelpunkt. Dersöre hafwa alla de sänger som hänryda äf detta häll, en så mycket djupare betydelse, en så mycket högre flygt. Ett bland de underbaraste af de Eddiska Qwäden är också det hitdrande Qwäde, som är kände under namn af Hrafnagaldur Odins, orwiswelaktigt af en ganska hög ålder. En sorglig aning har intagit Asarne, werldarne nedsjunka, och Hejmdal sändes att spörja den wisa Lärnan i Hejmers gård; men Allfader är allena mäktig. Det ur WolsuSpå bekanta utropet: Förstån J än, eller hwad? dånar högtidligt äfwen genom denna höga Prophetia, hwars dunkla hänryftningar wi ännu icke kunna fatta, och hwilka wist icke förminskas dertigenom, att det mystiska Om eller Omi, hwilket i Österlandens djur

paste Wisheitsläror spelar en så stor rol, här, i 22:a Strofen, tråder of till mötes. — I samma sublimt elegiska ton är äfwen det låttfattigare VegtamsQwädet offattadt, hwilket, Nec. wer icke hwarföre, wisa Fornforskare ej wisa anse för gammalt.

Den kortaste af Eddas sånger är Groas Beswårjning. Den är också utan all mythisk förbindelse och bär inom sig tydliga spår af sitt ursprung från den christna perioden. Men wigt är den icke utan wigt för kannedomen om våra Förfäders widföppelse.

SjölwinsMål är åter ett qwäde, som mycket spelsamt Antiquariernes Skarpfönnighet. Nec. skulle dock tro att hela swårigheten uppkommit deraf, att de här welat finna en mythisk betydelse. Hade de här sökt att utleta den skaldiske präktige utmålade naturallegorien, hade deras bemödande troligen bättre lyckats.

Den sista af de egentliga EddaQwäderna är Synklas Sång, äfwen kallad den mindre WoluSpå. Det är ett utmärkt wacker stycke men i djupet wigt icke att förlikna med Nordens mytologiska Skaldekonsts rätta herrligheter. Den antyder bestämt sin tidsålder, då den omtalar Harald Hildetand och hans söner samt desutan hänwisar på den historiska förwerlingen af Baldursmythen (se strof. 28, 29). Då detta Qwäde egentligen spelsätter sig med hjelteaternas härkomst, tjenar det, som en tjenlig öfvergång till Eddans histori-

ka ofbesning. — Annars, då man låter detta Qwäde gälla, som en äkta eddsk produkt, kan Nec. icke inse, hwarför denna ära sönes las är Ägisdrekka, ty sannnerligen i detta förefkommer intet bittrare insfall, än hwad Synkla qwädet mot Freya:

Nasande lopp du,
Alltid trånande;
Slera tog du
Under förte:
Du löper, eldwån!
Som med bockar
Ute om nätter,
Sejdrun far.

Till detta sluter sig Qwädet om Rig, innehållande en allegorisk förklaring öfwer uppkomsten af de olika stånden i Samsundslifwet, hwilket, i Swenska Öfwerfättningen, är det första stycket i bihanget, hwaremot det, i isländska Texten, fått sin plats efter Groas Galde och framsåte SjölwinsMål. — Af hwad anledning Prof. Sjöborg anser detta Qwäde innehålla underrättelser om Skåne, kan Nec. icke fatta.

Solsången, anses wanligen af Ödmundar sjelf vara författad. Det innehåll är rent etiskt, men den tyckes vara mycket corrumperad. Äfwen i isländska texten angifwes denna som ett oegentligt tillägg.

(Slutet följer.)

S m å r r e S k r i f t e r .

Grunderna till Låran om Djur och Wårter.
Stockholm 1813. 8:de

Denna Bok är ämnad till undervisning för

lärande Pharmaceutici och är affattad i Frågor och Svar. Beslaga måste man att de flesta beskrifningar i synnerhet de öfwer Djuren, äro med en sådan ofogig öpreffion upplatta.

S w e n s k

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

№:o 6.

Lördagen den 6 Februari

1819.

R e c e n s i o n e r :

Resa genom Skottiska Höglanderna och en del af Hebriderna; af Th. Garnett. Öfversättning i sammandrag. Ohm., Grahn, 1819, 415 sid. 8:o.

Det land, hvarmed närvarande Resa syfvelsätter sig, har länge för de flesta Engelsmän varit okänd; i det öfriga Europa war det för femtio år tillbaka ett fullkomligt terra incognita. Det äger dock en mängd af sörsmål, som synes påkalla en Resandes, i synnerhet en Engelsmans, uppmärksamhet. Man träffar här en natur, som bildar en märklig contrast mot det öfriga Storbritanien: höga, äfventyrligt danade berg med underbara grottor och märkvärdiga stenarter; romantiska dälber, i hvilka dånande bergströmmar kasta sig och bilda wattenfall af den utmärkaste skönhet i werlden; med ett ord ett land, som genom sina klippor, sina djupt inskjutande fjärdar, sina sjöar och floder, icke kan jemföras med något annat i Europa, än med Norrri-

ge. Man träffar fåwänare som tala ett språk, obekant för den öfriga werlden och ännu behållit sin urgamla dräkt, hwilken ganska nära liknar den gamla romerska; en styrelseform, som ännu, i hellswo det fria Britanien äger märkliga lemningar af medeltidens feudalsystem, äldriga ruiner från en tid som föregått all historia, och öfwer dessa möliga själor, dessa dimmiga dälber, dessa lemningar af ett förswunnen fornwerld swäfwar än Opians anda, och man förnimmer ännu från någon äldrig sängares läppar, dessa songs of other times, som fylla den hbrandes bröst med wemod och saknad.

Bland de Resande, som i senare tider här dragit till kännedomen af Skottiska Höglanderna, intager Th. Garnett ett utmärkt rum. Han blef år 1796 utnämnd till Professor i Naturalhistorien wid Universitetet i Glasgow, och företog 1798 om sommaren resan till norra delen af Skottland. Wi måste öfwerensskämman med Swenska Öfversätt., att ehuru han egentligen reste som naturforskare, han dock lemnat ingenting obemärkt, som, förefens

är kända." Derwid bör dock anmärkas, att Garnett fortare, än de flesta läsare kanhända skulle önsket, uppehållit sig wid sådana föremål, wid hvilka det lifligaste intresset påster sig: s. ex. Gæfvernes språk, traditioner, sänger, fornbruk, m. m. Men beklagligtvis war Garnett alldeles obekant med det landets tungomål, hwilket han besökte. De föremål, icke hwilka han egnade sin förnämsta uppmärksamhet, wore Mineralogi, kemi, och de ämnen, som närmast sammanhånga med naturalhistorien; äfwen så har hans öga med deltagande följt industriens och culturens framsteg i denna afslagna vrå af werlden, och de topographiska underrättelser han hopsamlat sakna ej heller sitt värde.

Förstärrens väg gick från Glasgow åt Dunbarton, fordom Skottlands starkaste försäring, öfwer den stora Canalen som förbindet den floden Clyde med Edinburgiska fiärden (Firth of Forth), således Skoerlands östra kust med den wëstra. Den utfaller wid Kilpatrick, håller sex sw. mil i längd, har 39 flugor, 18 windbryggor och 25 aqueducter: i denna nejd ser man äfwen, under namn af Grahams graf, lemningar af den Romerska muren, som anlades af Agricola, fullbordades under Antonini Pii regering och intog en längd af 6 mil och 877 steg, med en 22 fots djup och 42 fots bred graf. Förf. besökte derefter Loch Lomond, den största insjön i Stor-Britanien; Dun-Sionn eller Singals Kulle, hwilken angifwes hafwa warit ett af hjelens jagställen: en skönare nejd gräffas ej i hela riket; — besteg fjället Ben-Lomond, 3262 fot öfwer hafwet, och såg den mäktiga Forth wid dess fot, ännu endast en rånnil, uppvässa. Dessa trakter innesades, ungesåde från år 1716 till år 1745, af en harnnännig röfware Rob Roy Mac

Gregor, hwilken twang de närmaste godsäggarne, att genom en ordentlig skatt köpa sig säkerhet för sin egendom, och stämde dem för domstolar, hwilka referade med sina höfdspenningar: — ett märkwärdigt bewis på samhällsordningens långsamma framsteg i Skottland. Förf. såg redan här, hwad hans öfriga resa ännu mer bekräftade, huru folkwärdigheten astagit genom särafwelns införande, och huru detta näringsfång skaffat godsäggarne större afkastning. För iniet land har kanhända potates odlingens införande warit en större wälgörning än för Skottland, der de regniga höstarna lå öfta fördeswa sådesfördarna. Utom potates, består folkets föda endast i mjölk, fisk och hasremjöl.

Fortsättande sin väg åt norden, ankom Förf. till den lilla staden Inverary, hwilken betalar 30 pund i jordränta till familjen Argyle, som strax inwid, på ett flott af samma namn, har ett litet hufwudsäte. Ortens förnämsta näringsfång, sedan flera fabriksanläggningar mislyckats, är silfångsten på Loch Fyne. Öfwer denna fiske wandringar meddelas följande: „Sedan Ischafwet, norr om Volcra-keln, der denna fisk en tid på året sunnit en säcker fristad för menniskan och andra försöksjare, sätta midt om winteren dess härar, till ett antal, som förwäntar inbillningen, sig i rörelse, drifne af en öfwerwinnelig instiner. Knappe kommen utom sitt ifiga område, angripes dem af millioner fiender. Hwalffiskarne, hasep-fisken, stockfisken, tabiljouen och alla slags fiskaglar m. m. flynda att anfälla den värnslösa hopen, och anfälla förfärliga fördelhet detibland. Så berrängd, måste den så mycket som möjligt, sammantränga sig, och lemnas sina yttersta leder till pris åt undergången. Wid en wis bredd delar swärmen sig i twensne hufwudhärar, af hwilka den ena wänder

fig åt America, ända ned åt Carolino, och wisar sig i Juni i Chesapeake Bayen till sådan mängd, att den ofta tränger sig upp på stranden. Den andra wänder sig åt öster, mot Europa, och inträffar midt i Maj wid Isländs kuster, hwarest den osantliga phalangen; oaktadt alla lidna förluster, ännu intager en rymd, som är ärmastone lika med Stora Britanniens och Irlands arealinnehåll. Denna swärm är dock delad i flera colonner, hwaraf hwarje intager flera mil, och anföres, enligt fiskarnas rön, af ett slags owanligt stor sill, hwilken, förmodligen för sin ålder och de resor den gjort, är fläcklig att tjena horderna till wägroisfare."

"Wanligen sitta de på wattenets yta, men sänka sig då och då på några minuter. Ansödrarne wisar sig wanligen wid Stora Britanniens kuster i April och Maj; men det egentliga råget sker först i Juni. Des annalsfacide rådes af en lätt krusning på wattenytan, genom ett klart återflän och genom en mängd sjöglar, som frosa af det rika bytet, och, förmodligen i förening med roffiskarna, jaga dessa swärmar in i wikar och bugier, hwarest de så lätt fångas af menniskorna. Ty så snart råget kommit till Shetländska öarna, wänta dem hela flottor af fiskarefactva, beredda att på en wis dag fara ut i sjön; och i hwarje natt från Juni till September uppsängas millioner fiskar. Af Shetländska öarna delas hela den söderut wandrande swärmen i två horder. Den ena drager sig åt östra kusten af Stor-Britannien, besöker efter hand Murray-Firth, kusterna af Aberdeen, Angus och Fife, floden Forth, kusterna af Scarborough, och hufwudstädkungen landrunge wid Yarmouth, den enda handelsplatsen för sill i England. Här wisar de sig i October och wärdslifwa till Jul, några wäga sig till och

med genom Canalen och komma till Frankrikes norra kust; men högst urmograde."

"Andra divisionen styrer koston ut öre Stora Britanniens w:stra kust, och denna har warligtwis ej allenast större och fetare fiskar, utan är också rikare än den andra. Sedan de hunnit förbi de Shetländska och Orknøy-sarna, tränga de sig till osantlig mängd in i bugierna och canalerna i Grefskaperna Sutherland, Ross och Inverness; hwilka, jemte Hebriderna och Shetlands stränder, utgöra egentliga stationen för Brittiska sillfångsten."

"Stundom håller sig råget rådt wid Argyleshires midsträcka kuster, hwarest det synes hwarje bay och bugt, men nästan allid wid Firth af Clyde, Loch-Fyne, Loch-Loung, och andra sjöarmer, widare wid kusterna af Ayrshire och Galloway, ända till Solway Firth. Derpå öfvergår håren till Irland, hwarest den åter delar sig i twenne tåg, hwaraf den ena besöker östra, den andra w:stra kusten af denna ö."

"Thuru hufwudämålet med dessa tåg måste wara, att skaffa Europas och Americas norra nejder föda, och gifwa dessa, i jemförelse med de södra länderna, mindre gynnade climater någon ersättning; så ligger dock närmaste orsaken dertill i Allens drift, att i warmare climater lägga sin romm. Drift på näring kan det icke wara, ty de komma feta hit till oss, och skiljas magra härifrån. Fetast äro de i Juni och förblifwa det till wintrens början, då de lägga sin romm. Så rikligt och i Högländerna äro försedda med fisk, så litet har ännu b:swit gjort för fiskeriernas uppskomst, när man undantager de fiska åren, och detta lilla blott af privatpersoner i liten scala, och med ett litet capital. — I h:swa werket hafwa våra fiskerier varit i ett folks händer, som af naturen ej war utrustadt

berföre. Holländarne hafwa dem att tacka för sin förmögenhet. Dessa rika köpmän synas ursprungligen varit fattiga fiskare, som från alla werldens delar samlade sig i ett land, der de i frib fingo öfwa sitt yke. Wid wärra kuster togo de den fisk, som de sedan förfälde i alla werldens trakter, och återförde en mängd beqwämigheter, hwilka de själfwe saknade, en mängd waror, som de på nött urförde, så att deras skepp aldrig woro tomma, utan alltid lastade med posande handelswaror, lika spolen i wäwarens händer, som flyger ur hand i hand och alltid är i rörelse, till des winsten wisar sig på det wärdade tyget. Så kommo dese fiskare småningom till wälfstånd genom sparsamhet och slit, deras hyddor widgade sig till beqwäma hus, deras hus till palatser, till des slutligen det praktiska Amsterdams reste sig på det ställe, der fördom fiskeläget Damsluys ståt."

„Hindren, hwarmed de hade att strida, woro flera; men de besegrade dem. Trädet till skeppsbyggnad, jern, lägwerk, hamna, bröd, alle måste de hemta från andra länder, och sedan göra en betydlig resa i en stormig årtid, att hemta sin fisk wid Skottländska karnas kuster. Allt detta oaktadt hafwa de till senare tider varit i ensam besittning af detta fiske, hwarmed de stundom selskapt 3000 Buisen (Kator) och 50,000 menniskor, under det 9000 fartog och 150,000 menniskor woro selskapta med fiskens transport och försäljning. För millioner Pund Sterling urförde de sill till alla Europas delar."

Från Inverary afreste Förf. till Loch Awe, en sjö, som råfar i majstat med Loch Lomond; den håller 6 mil i längd. Man berättar här att höra Gaeliska språket. De yngre tala mest Engelskan, och det, liksom öfwer allt i Höglanderna, renare och med en

bättre accent än i höfliga Skottland. Widare till Dunstaffnage, ett kloster, som såges wara anlagdt af Pierernes monark, Ewin, samtida med Julius Cäsar. Från hamnen Oban öfwerfor wår Resande till barna Kerrers och Mull. Inwånorne lesa eländigt i jordkullor ej olika de nordamerikanska wärdnes, eller i hyddor af kiselstenar, som äro ändå ulara, i beständig saknad af det nödwändigaste de skulle dock kunna finna en tillräcklig bergning, genom fästning, om ej skottellen och saltstoran wore så tryckande. Den Mull är 4 mil lång och håller lika mycket i bredd. Fiskmängden steg år 1795 till 8016. Hafranget på dese orter trebj, kornet från stette till sextonde kornet, men detta senare sådeslag brännes mestadels till whisky, en af Höglandarne så ättad dryck som bekwämet af svenska allmoan. Åkerbruket är i sin barndom och egendomsherrarnes hwarje är förenade kontrakter förena sig med naturen att hindra des uppkonst. Den olycklige bonden måste för sina utlagors betalning endast räkna på hafwet. Sådant är äfwen i det hela tillståndet i hela det nordliga Skottland, och föranleder talrika flockars urvandring till Amerika. Sedobräningen på denna ö ökar betydligt godsägarnes inkomster: öns boskap är mycket närderad.

Den 20 Juli begaf sig Garnett till ön Staffa, märkwärdig för sin så kallade Singals grotta, hwilken efter år 1772, då den egentligen blef bekant utom Skottland, blifwit besökt och beskrifwen af flera resande, äfwen af wår landsman, Uno v. Troil. Denna naturprodukt skulle icke kunna anses för annat än ett konstens werk, om det wore möjligt, att menniskohänder kunde åstadkomma någonsting så osöfakt. Grottan liknar inwånligt en domkyrka af omåttligt omfång, och här

har naturen misfat, att det är äfwen henne mildigt, att öfmeritåffs äffelwa konsten i regelbundhet. Grotians största längd utgör, enligt Sir Joseph Banks mätning, 37 i fot; dess bredd 53, dess höjd 117. De hafwats pelare, på hwilka hwalfwet hwilar, äro sex sidiga och bildade med sin mörka purpur, en skön contrast med tofers ljusgula sära. Inuti är denna grotta beräckt af ett från 9 till 18 fot djupt watten, och då wädet är lugnt, kan man på en båt ro in i denna naturhelgedom; alla försök som blifwit uppkastade för förklara denna hälas och tynnerhet dessa pelares danning äro mer eller mindre otillfredsfallande.

Från Staffa begaf sig Garnett till den närbelägna ön Icolmkill, bekant genom ruinererna af en domkyrka och ett kloster anlagde af den helige Columbo, som år 565 kom öfwer från Irland, för att predika Evangelium för Picterna. På denne holme blomstrade ännu lärdom på en tid, då nästan hela Europa låg i barbari. — Korf. tog derefter återwägen till fästa landet och onkom till den herrliga delen Glencoe, Kingals rike. Der strömmar ännu den dånande Cava (nu Coe), der refer sig till wensler Conston, Kingals kulle, till höger det måktiga Malmor. Korf. anför här ett märkwärdigt bref från Hr Mac Jotire i Glenor May, hwilket tjenar såsom ett nytt bevis på äktheten af de af Macpherson öfwerjatta celtiska sångerna. Detta bref lyder som följer:

„Till den massa af bewis, som blifwit för Allmänheten framställda af nationens äftringswärdaste män, wet jag litet att tillägga. Dessa sagor, som wi bär på ertan hofwa blifwit wana att höra från barndomen, hafwa gjerit ett outpläntligt intryck på mitt minne. Mot slutet af år 1783 och början af det följande

war jag i London, hwarest jag som oftast talade med Herr Macpherson, med hwilken jag förut ståt i brefsörting; dock ej i saker, som angingo den Celtiska litteraturen. Wid ett tillfälle talade wi om Herr Johnsons beöndönde att bringa dessa poemer i wantyfte. Jag uttrade derwid, att, ehuru jag för min del wore fast öfvertogad om deras äkhet, jag likwäl wore af den tanken, att han (Macpherson) ej funnit skaldestycket Kingal i den form och fulländning, hwari han utgifwit det, utan att han, sedan han samlat hufwudbeständsdelarne af det förtäffliga poemet, hade fyllt luckorna genom sin djupa kännedom af Celtiska bild. och skaldspråket. — Håri, swarade han, misstager ni er mycket. Jag har ej funnit nödigt göra så mycket, som ni tillsäger mig. Har ni lust att se originalerna, så usket dagen, då edra göromät det tillåta, och wi wilja resa tillsammans till mitt hus wid Pretneyheat, hwarest dessa papper ligga, och alla edra misfvel skola häfwas. Jag hade fullt och fast b. flurat att begagna detta tillbud, men olyckligwis inträffade så många ofbrusfadda hinder, att jag, innan jag lemnaude London, ej fick se och bedömma usfelsterna.“

„Då jag dagen före min afresa besökte den afledna Generalen Mac Nab, en Gentsleman af obestridd ära och sanningskärlek, som ej blott war wäl bewandrad i Celtiska litteraturen, utan också lång tid förtroligt umgätt med Macpherson, nämnde jag för honom min lednad deröfwer, att jag ej fått se dessa skrifter. Werkligen, swarade han, är det skada, att ni ej seut Poemerna. Mig har Macpherson ofta förtäffat stycken, så wäl af Kingal, som andra Poemer, som återkallat alle i mitt minne, hwad som gjorde mig ett så påndligt nöje i min barndom.“

Beskrivets författare tillägger fördrigt, att det nu mera är ganska svårt att finna några ännu outgifna Celtiska sånger.

Längs västra kusten begaf sig nu Förf. högre upp till Fort William, derifrån till Fort Augustus, förbi ruinerna af det fasta flottet Inverlochy, der Banquo, stamfader för huset Stewart, fordom hade sitt säte. Ej långt derifrån ligger Beneris, det högsta berget i Stor-Britanien. Märkvärdig är cascaden i floden Forer, som faller 212 fot. „Hela klippväggen urdföre störtar watten i ett oafbrutet fall, hvitt som snö, och med ett dån, som liknar åfvens. Ur den jämfande wattenmassan uppstiger en beständig imma, som höjer åfvidaren, och fuktar på långt håll. Detta är ofrödig ett af de högsta wattenfall i werlden, och den omwäg man tager hit, belönas rikligen. Det är ett sublimt skådespel. Vid Niagara nedstörtar wäl en omätlig wattenmassa; men fallets höjd är ej stort mer än hälften af detta.“ — Sjön Loch Ness framter åfsefliga märkvärdigheter. Den tillfrysar aldrig, och råkar, liksom Wetteren, i rörelse, utan att några starka vindar blåsa. De långa och smala sjöar, som här dela Skottland i twenne halftor, hafwa, efter Förf:s åfresa, genom den så kallade Caledoniska canalen blifwit satta i förbindelse, så att fartyg kunna genomfara Skottland, och derwéd spara den långa omwägen norr om Orkneyöarna, eller den mindre korta men mera farliga, genom Pentland Firth (Sundet mellan dessa öar och nordligaste kusten af Stor-Britanien). — Inverness, der Förf. nu begaf sig, är Högländernas hufvudstad, — emedan de icke hafwa någon annan betydlig ort. — Den har 8000 menniskor och ett slags universitet, stiftadt år 1790. På alla Skottiska akademier studeras grekiska och

latin med mindre sköer än i England, men de egentliga Wetterkaperna blifwa deremot mindre försummade. Stadens förnämsta mansafskurer äro lin och hamra. Klimatet är här för återbruket mera gynnande än på wester kusten: det regnar mindre och störden insfaller nästan en månad tidigare. I denna nijd sås hwete, hwilket annars ej triffwes i Högländerna. Nära staden besinna sig Craigh Patric's märkvärdiga skansar. Toppen af nämde kulle är omgifwen af ett bolwerk, i form af en parallelogram, hwars längd är omkring 80 alnor och bredden 30. „Stenarna äro deri samtligen på det fastaste sammanfittade genom en glaslik materia, som liknar lava eller slagget i en smältkyttas; sjelfwa stenarne tyckas här och der hafwa smält och blifwit glaserade. Största delen af detta bolwerk är beäckt med jord, så att det ser ut som en jordwall; men rödjer man jorden undan, så ser man strar den glaslike materien, som på några ställen synes hafwa ett betydligt djup. Utanför tyckes en annan försäkring hafwa varit, som likwäl är mindre regelwäsig än den första. Betydliga massor af det glasaktiga ämnet besinna sig i detta andra bolwerk, hwarunder den naturliga klippan besinner sig, som hufvudsakligen består af granit, blandad med Breccia eller Puddingsten, hwilken består af röda granitstenar, Quartz m. m., sammanfittade genom lerjord och ett slags quarzsaktigt ämne.“

„På några ställen af muren hafwa stenarna blifwit best och hållet förwandlade till glas; på andra, der smältningen ej war så fullkomlig, äro de omgifna af glasämner. Inom den öppna platsen besinner sig ett hål, som fordom varit en brunn, men blifwit igentastad på det sären ej måtte falla deri. — Flera dylita ruiner finnas i de Högländ-

fla bergen." — Men man äger om dessa flansars ursprung endast hypoteser.

Förf., begifvande sig på återvägen, följde de fränderne af Garry och ankom till slätten Killicerancy. „Wid första anblicken skulle man tro det wara omdöligt, att komma ur denna dal, för de ofantliga skogbewärta bergens skull; men på slutet uppträder man en väg, som slingrar sig omkring ett af dessa berg, och är i hufvudsaken den enda ut- och ingången. Detta är det namnkunniga poget Killicerancy, som lika så starkt, som ärfkillnaden emellan landet norr och söder om det samma, betecknar ingången till Höglanderna. Det gifwes, som ofwansföre är anmärkt, twenne märkwärdiga poß af detta slag: Killicerancy i öster och Glencoe i wester. Nere om dessa widtagna de ofantliga fjellarna, som upplysa det romantiska landet, så att de kunna betraktas såsom en naturlig gränsskillnad emellan Höglandet och Nedra landet. Likväl bär landet namn af Högland i öster till Dunkeld, i wester till Loch Lomond; emedan Gaeliska är intill båda dessa ställen det wäntiga språket."

De märkwärdigaste föremål, hvilka wärdesande widare besåg woro: Tummels wasserfall; Dunkeld, fordom ett biskoppsäte, numera en by; Loch Tay, märkwärdig för sina ofta förnyade, oroliga flodningar; Perth, den skönaste och mest regelbundna af alla Skottlands städer, utom kanhända den nya staden Edinburgh. Folkmängden stiger till 20,000. Staden ligger på en skön slätt wid wester stranden af Tay, hvilken här är en betydlig flod; fordom har floden twiswelsutan öfverflöddat slätten och sedan hufvudsaken sig genom grotta, sten och dylikt, som hans watten medfört. Den widlyftiga och rika slätten, Carce of Gowrie kallad, som på

båda sidor om Tay drager sig från Perth till Dundee, hwarest floden faller i hafwet, och som erinrar om ödra Englands rikaste slätter, har utan twiswel fordom varit betäckt af hafwet. Detta synes af dess utmärkt flacka utseende, då man betraktar den från någon höjd, t. ex. från Kinnoul eller Moncrief. Jorden, som beröfsligjes af bergströmmarna, som hastigt flöto sig i södra floder, aflättes då strömmens häftighet minskas på dess sidor, hwarigenom strömmen blir trångre, och ett flackt land, bestående af sand och marjord, och som är ganska bördigt, uppstår." — Öfwer Tay *) är en skön brogga af nio hwalfbågar, som kostat 25,000 pund. Pappet i denna flod är betydligt; stapelmanufakturen är linne; bomulls-afspiden har efter Förf:s tid der tilltagit. Stadens gamla celtiska namn menas ha varit Bertha. En tredjedels mil från Perth ligger Seone, Skottiska Konungarnes residens, kröningsort och stådeplatsen för många namnkunniga händelser. Några kristna ställare kalla den för Pieternes gamla hufvudstad; säkert är, att den redan varit residens redan i Kenneths tid. Murarnes reidd skal hafwa intagit tolf acres. „Här bewaras den namnkunniga stenen, som först skal hafwa tjent Patriarken Jacob till hufvudgård, derpå broates till Spanien, hwarest Gethalus, Moses samtidiga, satt på den för att dömma. Sedan kom han till Dunstaffnage, och förblef der till Kenneth II. Degering, hvilken flyttade honom till Seone, hwarest Skottiska Konungarna derpå krönies, till Edward den första år 1296 förde honom till London, hwarest han ännu, såsom en af res-

*) „Då Agricola och hans legioner fingo se denna sköna flod och slätten han genomströmmar, skola de utropat exhälligt: Ecce Tiberis! Ecce Campus Martius!“

gallerne, bewaras i Westminster Abbey. I följd af en gammal Prophetia, skulle der Rikets Huswudstad wara, hwarest stenen war, hwilken spådom har försonat många bigotta Skottar med Unionen."

De orter, hwilka under resan från Perth lägo i Garnetts wäg, woro: Kinross; En i Loch Leven, der Maria Stuart satt fången; Dovans wattenfall, 44 fot högt; Strirling, med 5000 inbyggare, ett gammalt, nu till karakter inredt slott, som war de gamla Skottiska Konungarnes äfklingsresidens; Callendar och Glasgow, näst Edinburgh Skottlands yppersta stad. Utom London finnes ej i hela Stor-Britanien en ort, hwars folkmängd och wälmåga i de senare tiderna så hastigt tilltagit. Womullen är der stora föremålet för Glasgows idoghet. Linnea manufacturen, som här anlades 1725, war länge skapelplatsen för westra Skottland. Den har wäl aftagit något i senare tider, dock till-

verkas här en betydlig mängd af Linne, Rammarduk, Worsdyger m. m. Liner spinnes i granskäpet genom maskiner. — Universitetet anlades år 1450 af Biskopp Turnbull. Der studeras ifrigast Juridik och Medicin; de studerandes antal stiger till omkring 500.

Numret hindrar oss att anföra något vidare om de föremål, wid hwilka Förf. uppenhåller sig. — Vi sluta denna redogörelse med ett utdrag ur en Förf. meddelad intressant berättelse om en Mamie, funnen i Kilshyiska familjaratiwen i en ort af samma namn, något öfwer 2 mil från Glasgow. Lady Kilsyth omkom på en resa till Holland år 1715, tillika med sin unga son, antingen genom lönnmord eller genom en slump. Så mycket synes afsjort, att denna dame med sin son blifwit dödade genom ett införsände taf i en kammar, der flera af de landsflyktiga besunno sig.

(Slutet följer.)

S m ä r r e S k r i f t e r.

Nonriabad. En öfverländsk Historia, af Mrs Sheridan. Öfversättning från Engelskan. Stockholm. Nordström, 1818. 95 sid. 12:o.

Äf alla Europeiska folkslag, som företagit sig att skrifa öfverländska historier, äro Engelsmännen de, som af naturen synas fått den minsta kalltelsen dertill. De äga i allmänhet ej den santast, som derför är ett omgängligt missför, och som wänligen tillhör de sydliga folkslagen; ej heller den kroniska lärtbet, som i detta slag utmärker Frankrikes bättre författare t. ex. en Diderot eller Voltaire; ej heller den uppfinningsförmåsa, och konsten att uppfatta och framställa olika naturens se-

der och lynnen, som man träffar i Toffarnes orientalska dikter. Britterna söka uppfylla denna brist genom en torr moral, som wänligen är af det osmakliga och platta slaget. Sådan är också andan af närvarande roman, hwaruti en Konung för att förbättra sin wärld, förleder honom att begå en mängd brott och utswäfningar. Berättelsen om dessa äfwenlyre, som alla äro af ett lika slag, är i hög grad monoton; uppfinningen trivial och katastrophen grundar sig som wänligt på en dröm. Boken är wäl ej egentligen isåa skrifwen, men saknar allt lif; af persiska bruk, seder och tänkesätt träffas ej en flugga.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 7.

Lördagen den 13 Februari

1819.

R e c e n s i o n e r:

Edda Sæmundar hinns Fróða. Collectio Carminum veterum Scaldorum Sæmundiana dicta. Quam, ex Codicibus pergamenis chartaceisque cum Notis et Lectionibus variorum, ex Recensione Erasmi Christiani Rask curavit Arv. Aug. Afzelius. Holmiæ 1818, typis Elmenianis. 288 pagg. 8:o cum icone E. C. Rask.

Sæmund den Wises Edda. Sånger af Nordens äldsta Skaldar, efter Handskrifter från Fandinowiska Fornspråket öfversatte af Arv. Aug. Afzelius. Stockholm i Deleen och Granbergs Tryckeri, 1818. 273 sid. 8:o.

(Slut fr. N:o 5).

Öfwer de historiska Qwädena uttrar sig Öfvers. "De utabra GudaSagornas öfvergång till hjeltelstwens Bildningar, och man

skulle kunna fluta till en lång tid, som föregår emellan dem; ty den förras bilder framtråda, till sista delen, icke mer uti den senare och förgåfwes söker man i dem för nordens myther en beständare form och betydelse. Det är märkligt huru denna del af Eddans sånger närmar sig de Caledoniske Bardernes: inga Guda-gestalter framtråda der" etc. — Wisertigen kan ingen neka den betydliga likheten i tonen, mellan de Östioniska Sångerna och dessa nordiskt historiska; dock ligger denna likhet icke deri, att Guda-gestalterna förswunnit ut dessa historiska Sånger; ty, huru ofta framtråder här icke Odin, äfwen i annan affigt, än att wara för en stor olycka? — Huru ofta anropas icke än Nordnorna, än Asar och Asynior, och huru bestämmd antydning af den wanliga mythologiska föreställningen ligger icke i dessa ord:

Säg mig Fafner!
 Ty man tror dig wara
 Wis och mycket weta:
 Swad man den o mänd laka,

Der sverds-lag Narne.

Om Surtur sammanblända?

Fasners Sång. Str. 14.

Det är ju förskrift naturligt, att Gudarnes namn och handlinger icke så tydligt och öfversigtligt kunna framträda här, som i de sånger, hvilka enda öffigt är Gudarnes förrherrligande? Astraminus tror Rec. det vara giltigt, att på denna fattigdom af Gudarnes eråden, sluta till de historiska Sångernas yngre ålder. Den wänliga gången hos andra Folkslag är tvertom. Der följa Theogonierne först efter de episka fornqväden.

Utom der första, eller Qwådet om Vidlund, så höra alla de öfriga, på närmare eller fjärrare håll, till den stora Volsungas och Niflungas Cyklen, som spelar med så ren tragisk glans öfver Tyskland och Danmark, det forna romantiska Hjeltmoders egentliga nordiska fädernebygder. I Swarwaland (Schwaben) eller wid de wälskade Rhensstränderna, tumlade Sigurd och Gjutes Öfner, i ungdomlig friskhet, om med hwarandra, men till det trygga Danmark flydde den sorgsna Gudrun, ännu blott olycklig icke brottlös, och fann säkert förswar af des raska kämpar, till des Altes frieri framdrog henne till katastrofen i hennes Tragedi. Märkvärdigt är det neml. att se hvilken likhet i sticket, som här i Norden öfvergiök de af Gudarne härstammande Hjelteslagterna och den som i Grekland drabbade t. ex. Heriderna. Men orsaken till Niflungarnas fall är ändå djupare. Sjelfwa Gudarne till och med äro här insnärde i den ödets tunga kedja, som nedtrycker Hjeltarne och den förbannelse, som erådningen af Andwara Naut ädrog honom, Skode Sigurd ännu mera derigenom, att han egenmäktigt borttog den smärton, med hvilken Odin, straffande, bundit den wilda Dyras

hilde förlärliga krafter. Derföre släktes också hans herrliga hjelteliff af släktningars händer. Dessa Sjukungar, de der nu med tillräffande af Fasners Skären, trostade sig öfver sitt brott, finna också strid.

För gåttabåd.

Om kendskap.

För dryckesglädje.

Om den oerna Gudrun, hvilken till följe af sin moders troldom blifwit den förherrligades make, nedslögs ej blott af sorgen att se sig ensa, utan äfwen af det ödet att se sin bröders fall, genom sin andra Måns list; i följd hwaraf hon drefs till barnamordsbrottet, som slutligen straffades med hennes dotters tydliga död och hennes yngsta hjeltedöners fall.

Äfwen äro dessa sånger högt märkvärdiga och wigtiga i literärhistoriskt afseende. Då man neml. betraktar dessa i sammanhang med den tyska Lied der Nibelungen, så har man en öfvermåttlig bild framför sig, huru de homeriska Qwädena uppkommit. Af dylika strödda Sångesånger, som dessa eddiska, de der sedermera till en stor helajuten composition blifwit sammanbundna, bestodo äfwen till en början de homeriska, innan de till Ilias och Odysea efterhand rhapsoderades. Och detta exempel är derföre af så mycket större wigt, som det afgifwer en erfarenhetsbestyrkelse på den aprioriska satsen om möjligheten för uppkomsten af hwarje äkta Epos.

I poetiskt hänseende äro dessa Sångers wifertligen med de förregående mytologiska fullt jämförbara, ehuru de naturligtvis icke stas emellan kunna vara lika sulländade. De hvilka man torde höra, medgifwa halwa förtiden allrahögsta, öfwer det hela lika utbredda utbildning, äro Gunnars Särposlag — hvilken icke finnes i de egentliga Edda Eddices — och det till Hjertat trängande Qwådet.

om Gudrun. Swilken kan wäl upprisa
något i sitt slag skönare, än t. ex. dessa
Kropher:

Hon ryckte duren
Bort af Sigurd,
Och wände hans kinder
Mot kvinnans knän;
"Se på den älskade;
Lägg mun till hans läppar,
Som du omsamnade
Lefwände Surken."

På honom kädade
En nåna Gudrun;
Såg Konungens här
Begjutt med blod,
De flåsa äron
Konungens släcta,
Surkens hugborg
Med swärd sargad.

Då sönt Gudrun
Tillbaka mot holkret:
Härbändeln lofnade,
Lunderna rodnade,
Och en droppa regn
Filde ned på hennes knän.

Då gret Gudrun
Gjukes Dotter,
Så att tårarne
Ströde strömmade,
Och högt inslämde
Swanorna i Gården,
De herrlige såalar,
Som Gudrun ägde.

Då qwad Gullrund
Gjukes dotter:
"Hos eder såg jag
Härleken starkast,
Bland alla meniskor
Dhron muller;
Du sann ej ro,
Ute eller inne,
Cyffer min!
Utän hos Sigurd."

Då qwad Gudrun
Gjukes Dotter:
"Så war Sigurd
Bland Gjukes Söner;
Som Swärdsliljan
Uppfluten ur gräset;
Eller som demanter
I band dragen,
En ädel Sten
I swer Konungar.

Jag syntes och
För Konungens bjeltar,
Hjäre än hwarje
Odins Tärna;
Nu är jag så ringa,
Som det fallna
Edivet i stormen,
Wid min döda Konung.

Jag saknar i högskädet
Och i fången
Mina samtals ättling;
Det wälla Gjukes Söner,
Gjukes Söner
Min olycka wälla
Sin Cyffers
Dittra tårar."

Uf detta anförda exempel inhämtar Läsar-
ren beskaffenheten af närwarande tolkning.
Den har wäl icke bibehållit originalernas al-
literation — och till ett återgifwa den, torde
wäre språk ännu behöfwa några års bildning
och uppöfning — men deremot har Öfvers.
i allmänhet lyckligt bemödat sig att på ett be-
hoifligt sätt, återgifwa urskrifternas rhyms-
missa gång. Här och der händer dock, att
man saknar det brat tillfredsställande, alla dispo-
nanser uppöfande slursfall, som ändra de is-
ländska stroferna. Så, för att hämta exem-
pel ur det nyss anförda, läsa wi i originalet:

En regns drepi
Rann i þr um Kne,

men i swerfkan;

Och en droppa rån.
 Flöt ned på hennes knän.

eller:

Valda megie Gjuka.
 Mina haulvi,
 Ok Syster sionar
 Sorom grati.

men i swerfkan det lufdfattiga:

Gjukes Edner
 Min oihka wälla,
 Sin Søster
 Bettra tåvar. o. s. w.

Deremot har Öfwerf. alltid rimmade åter-
 gifrit de verser i originaler, som färo dessa.
 ty wobonerande slufsal. s. ex. bdrjon. af Ham-
 maid. Heime:

Ri þr var þa Vingþorr.
 Er hann vacna þi,
 Oc sins hamars
 Han-sagna þi.

heter på svenska:

Wred wardt Vingþorr,
 När han waknade.
 Och sin hammar
 Hög sig saknade. m. s. s.

För den fullständiga redogörelsen om denna
 Versens best. ssnhet, må ännu nämnas, att
 här och der har inom Parenthes () för-
 Haring Nilwit tillfört af de här och der för-
 rekommande, i Isländskan wänliga, men för-
 öf swärfattigare poetiska uttryck och omskrif-
 ningar. Och på de ställen, der några stro-
 pher äro tryckta med En-rympen, så ha
 dessa blifwit rökade efter några afwikande läs-
 arter. Här och der hafwa äfwen wif. origi-
 nalers alltså naturliga uttryck b'iswit mildrade
 och Lokes litande SmådeOrd till Nord i 34.
 Nr. af Ägidsdrellka s.

Och þer i munn migo.
 Har Öfwerf. alldeles utlemnad.

Swad tolkningens sanning angår, hwil-
 ken beror på den antika tonens rena återaf-
 ning, så måste man wäl lemna Öfwerf. det
 loford, att han nästan alltid lyckligt attropes-
 rat den. Men öfwer den noaranna trehes-
 ten i detaljerna tillror sig icke Öf. att äga
 nog säker kunskap i Isländskan, att med wif-
 her deröfwer kunna ytra sig. Derföre önskar
 Öf. att nedonskände så anmärkingar, en-
 dast måste anses såsom hans individuella wif-
 wesmål, om hwil. s. halt Öfwerf. stelf bakt
 är i tillfälle att dömma. — I 25 st. af
 AllwisMål, sid. 49. läses i dessa verser:

Men bland Waner Wjama,
 Wäg bland Waner.

ordet Waner, på förra stället, genom skrifs-
 set tafommit, ty i Isländskan läses: en si-
 lægia m. þ. Gofon. — Hwarför används
 des icke wid fluret af HarbardsSängen, sid.
 79, i st. s.

Der dig helan sorgens magter ega,
 der florare och språkfriggare:

Der dig alla sorgens magter ega; då äns-
 då originaler har: þic hafi allan gramir?
 — Den högtidliga Odins KorvaSång bdr-
 jas med denna bdist märkwärdiga stofs:

Maktia är Alfader,
 Efworna ufwlj,
 Wanerne weta,
 Hornorna wisa,
 Jättarinnor löda,
 Menforna löda,
 Eburarne tränata,
 Walfreidene álundo.

Är originalers Alf har här gifwits med Efw-
 wor, torde wäro mindre riktig, då den se-
 nare Folkrens Efwor eller LjuslingaFolk,
 som de på Island kallas, wifrligen äro

best andra wäsenden, än de gamla Wifr. Men mest sörer det att se de hoga Dägnarna icke icke högre bestämme än att wisa. Det isländska ordet wisa, som här användes, bröder ju äfwen förfjura? Och detta öfwerensstämmar wäl mera med deras förrättningar? — I 19:de strof af Fjällwinds nål, sid. 96, öfwerfäres Vihofnis lifom, med "Widoiners leder." Af det icke äro föra wi att Widoiner war en fogel, och då förefaller det underligt, att höra omtalas det willebråd liget i en sågels leder. Måne alltså man icke här höra se det isländska ordet Lid, som på svenska också kallas Lid, en fluttande skoasback?

I afseende på dessa båda editioners typografiska beskaffenhet, så äro de för ögat ganska wackra. Typen är tryckt på wappapper och det framföres satta Porträttet af Prof. N. st. skickligt grovtradt och temligen likt. Endast öra läppen synes nog swullen. — Swad man war båda, så Typen som öfwerfäringen, kan anmärka, är att de icke med nog omsorg äro corraerade. Mistan på hwarje sida träffar man flere ord, i hwilka än wisa bekräftar äro upp- och nedwände, än uppstjura för högt eller fallna under raden.

Wisa genom Skotsk Häländerna och en del af Hebriderna; af Th. Garnett. Öfwerfäring i sammandrag. Eihw., Grohn., 1819, 415; sid. 80.

(Sut fr. No 6.)

Verdriellen om denna nära Glasgow sunna. Minnie lyder sålunda: „Kropparna balsam

merades och öfwerfäres till Skotland, der de begrefwos enligt Enaesta Kirkans bruk med stor högridsighet. Kropparna woro inneslutne i en grönkista, denna i en af bly, som åter war omgäswen af en trädkista. Nummet emellan arankistan och blykistan war uppslukt med en hwit materia, som såg ut som tenstektigt och hwaro mällukt förädde, att det war en composition af wälluktande hartser och specier. Medan som gosse såg jag denna lik kista ofta; ty hwilket war då öppet för alla. Efterhand började den ytre trädkistan att förmulna, äfwen som blykistan. Åren sågs blott innansidre den omtalta wälluktande materien; då denna bortogs, såg man en kista, som såg helt ny och frisk ut. Likwäl ednkte ingen på att öppna kistan, förr än 1796, då några yra ynglingar öppredio blykistan och funno derunder ett kistlock af gran. De upplyste det och sågo med förundran Lady Killyths och hennes barns lik, så friska och ofskadade, som om de blifwit samma dag nedlagda i kistan. Saken hölles hemlig några weker, men snart började man att tala derom, och den allmänna nyfikenheten wäctes. Den 12 Junni, samma år, samlade sig en hop folk, för hwilka kistan wäse öppnades, och sedermera diest ämnade otaliga menniskor dag och natt, för att tillfredsställa sin nyfikenhet.

„Liket war wid sin första upptäckt fullkomligen ofskadadt. Hwarje anletsdrag och lem wor fullständig, hellsma klädning såg än så ny ut, och bantens färg war så glänsande, som då hon inlades deri.“

„En råronde ank icke war att se hennes enda barn, enda arswingen till hennes gods och titlar, hwila på hennes knä. Hans anletsdrag woro en solwandes, färgen war så frisk, fötter elastiskt, som på det friskaste barn. Klädningen war ofskadadt och fullkomligt ny.“

Barnet syntes blott vara några månader gammalt. Lady Killybegs kropp var icke mindre väl bibehållen, och wid lampans sten på tettet afstånd, hade man möda att utskiffa om hon var lefwande eller död. Blott då man höll lampan på ett wisst sätt, märkte man något ångsligt och rystigt i ansigtet, som gaf anledning att förmoda en wäldsam död. Innet weck af klädningen war rubbadt, ingen lem bruten. Ord kunna ej beskrifwa hela gestaltens närhet och elegans. Herr Bates teckning kan gifwa ett begrepp derom. Ehuru den, emedan kroppen war smutsad och klädningen skadad, måst suckordas efter beskrifning, liknar den dock originalet så mycket man kan önska."

"Kroppen synes blifwit förwarad i en likör af brännwins färg och utseende, hwarmed hela kistan synes worit uppfyllt och kroppen tingerad deraf, hwilket dock blott tynde att gifwa det ett friskare utseende; ty i stället för den ångsliga dödsblekheten, hade likret en kopparsfärg. Af hwad slag denna wätska war, är swårt att bestämma, ty den hade rent af förlorat alla pikanta egenskaper och smaken war fadd. Jag höder att flera läkare medtagit stoffor af denna likör, men om de anställt försök dermed, wet jag ej. Willulken bibehöll sig flera weckor i graswen och kyrkan, hwaridre man tror, att det warit en blandning af sprucerier, men hurudan wet man icke, dock tycktes mest terpenin-spiritus warit deri."

"Sufwudet hwilade på en dyna, hwilken man fann fullt af kryddor, såsom mynna, salvia etc. och många tro kroppen warit fullt dermed. Daktade tiken flera weckor woro blott ställda för öppna lufsen, bibehöll de sig lika skådade och hade de icke blifwit neddamnade och släckade med talg af ljujen, så skulle

de säkert blifwit sig lika. Blott för så månader sedan woro kropparna fasta, compacta och tycktes hafwa den lefwande kroppens elasticitet i behåll. Klädningen, ehuru så derstilen, war ännu stark och ej i det minsta förmutnad. Men det besonnerligaste war att kroppen ej lidit minsta upplösning. Flera sakkännore gjorde en inskränning i barnens arm, men företet war fast och hwarje del uti sitt naturliga tillstånd."

Översättningen af denna Resebeskrifning är gjord efter Kol-aortens ryska, och har blifwit utarbetad med flitighet och omsorg.

Handbibliothek för SällskapsMöjet. I. Bandet 218 sid. II. Bandet 163 sid. 120. Schum, Gadelius, 1818. 12:0.

En skrift, som lofwat att upplysa någon del af den tomhet, som herrskar i de flesta stora sällskaper, kan icke blifwa annat än wälkommen. Man har redan ofta gjort den anmärkingen, att i senare tider tyvärd den gamla sällskapsglädjen småningom försvunnit, och lemnat rum åt kortspel och andra sällsamma föfresteller. I Frankrike äger man mångfaldiga resourcer i denna lifliga och muntra conversation, som är denna nation egen; i Tyssland träffar man ofta deklamatorier, hwaruti bildade stycken, så wäl lyriska poemer som skådespel (warilgen endast deklamerade uran gester och theatraliskt spel) bidraga till sällskapets så wäl nöje som bildning. I vårt fädernsland hafwa de så lekar äfwen som dans, hwar med wåra försöder så ofta förlustade sig, äfwen under juletiden, blifwit allt mer och mer sällsyna. I österländerna anställas sällan som

qväm, men man finner der nästan alla lust-
karheter förenade, såsom skådespel, fyrverke-
riär, dansor o. s. w. Det är endast i det
nordliga Europa, som den bästa Wärd tror
sig hafwa gjort nog för sina gästers förnöjelse,
då han fyller deras magar med en mängd
rätter, och om aftnarna, under det man väntar
på matsunden — det egentliga målet för
allas förhoppningar — placeras honom i en
vrå af rummet, med en förlek i handen, un-
der det man med hvarannan ofta icke värlar
tio ord.

Se der en leknadsart, — hwardfwär hela
werlden elagar, men hwilken hela werlden följer
— ! Hurwidå närwarande skrif afhjelper detta
behof, torde wara nog twifvelofrige. Kösta
Wander innehåller åttilliga SällskapsLekar,
uppragne under följande eläfer: 1) Gif-
ningsLekar; 2) Lekar genom samman-
ställning; eller jemförelse af händelsewis
nånda föremål; 3) Lekar i frågor och
swar; 4) Lekar genom berättelser eller rim
på gifna ord; 5) Lekar genom anony-
ma kritiker; 6) Pantz och andra lekar
med straff; 7) Ordspråkslekar; 8) Le-
kar med rörelse; 9) Lekar på fria fäl-
tet; — samt under hufwudetagen Sällskaps-
liga Tidsfördrif: 1) Gåtaaktiga uppgif-
ter; 2) Konststycken; 3) Tidsfördrif af
blandad art; 4) Några små öfningar att
tala fort och tydligt; 5) Kortkonster. —
Man ser af denna innehållsförteckning att de
fl. sta af dessa Lekar böra hänföras till de på
fransiska skallade jeux d'esprit, i hwilka
wanligen iuter språk af esprit är att finna.
Äminstone förutsäter detta förmågan, att i
sådana spel nedlägga så mycket esprit, som
fördras att göra dessa lekar verkligen roande,
en grad af uppfinningsförmåga, présence d'es-
prit och qwicket, hwilken man sällan inom

wära wanliga kretsar får förutsäta. I detta,
så wäl som i de flesta öfriga fall äro våra
gamla, nu mera med ett wifigt förakt betrak-
tade Lekar ett ostridigt företräde; uppfinnings-
gen, idén är här mestadels så sinnrik att den
besparar de spelande beswäret af egen uppfin-
ning. Erfarenheten har wisat, att alla dessa
lekar med bouts-rimés, logogrypher, chara-
der, eller andra gifnings-spel högst sällan med-
föra något nöje, emedan vår nation icke äger
den listighet och den påhittighet, som de söd-
liga folkslügen, hos hwilka detta slags säll-
skapnöje är uppfunnet. Såsom exempel på
en af de här beskifna lekar må följande, kallad
Bildhuggaren, uran urwal hämtad, tjena:

En af sällskapet föreställer bildhuggaren
och de öfrige hans bildstoder. — Bildhugga-
ren uppställer alla i rak linie på några stegs
afstånd från hwarandra, här en Jupiter, der
en Juno, en Venus, en af Gratierna, en af
Parcerna, en Mars, Apollo, Herkules o. s.
w. Hwar och ens plats utmärkes med en i
marken nedsat- kapp. Bildstoderna stå i de
olika ställningar dem gifwas af måstaren, och
äro ordliga. Mästaren går med sin hof-
widna nåsduk i handen förbi dem fram och
äter, för att på en och annan förbättra nå-
gor, till dess han ändligen ropar: Mästaren
är borta! Bildstoderna blifwa derpå has-
tigt lefwande, springa från sina platser och
öfwer ett strek, som blifwit drager i marken
ungefär 15 till 20 steg från det ställe, der de
uppsåddes. Här stanna de till dess måstaren
äter ropar: Mästaren är här! Nu flynda
alla åter till sina förra platser och antaga sam-
ma ställningar som förut. Den som kommer
sist till sin plats, måste tre gånger springa ge-
nom hela raden af bildstoderna i en ormfors-
mig krets, under det måstaren försöjer hos

nom med sina slag af nåsduken. Efter fulländade lopp inträder han måstarens plats."

Andra Bandet af dessa Sällskapslekars innehåller Samling af äldre och nyare Theatraliska Sångstycken. De flesta af dessa stycken äro sådana, hvilkas musik såväl i vårt land varit utgifven och finnas i Musikaliskt Tidsfördrif, Collection pour le Piano Forte, Arior och Balletter ur Swenska Theatrespjecer m. fl. Samlaren har wid sitt val mera häst afseende på musiken, än Ordens beskaffenhet. Men tyvärr äro våra fle-

sta Theaterstycken, Isynnerhet de Teatrabilla, af sådan beskaffenhet, att de, åtminstone utom theatern, fläsa sågo ndr. Bästlikan berede Musikken äfwen blifwit bifogad; desuemet läsas orden i onödiga musikaliska Samlingar under och efter seltwa noterna, åtminstone de bästa verserna, hwilka wotligen äro för ändamålet mer än tillräckliga.

Af nnderwande annatan synes så mycket wora tydligt, att det erfordros Bibliorheter af en hel annan art, innon Sällskapsändjet wotligen kan winna någon idéefran.

S m å r r e S f r i f t e r.

Gråkappan, eller en bedrölig och mycket angenäm Historia om den dårlige Prinzen Rosimandro, m. m. Nyköping, Winge, 1818. 24 sid. 8:o.

En Konung äger tre döttrar; den mest älskade war den yngsta, Jucunda. En dag for Konungen på jagt; han och hans medförlige förwillade sig på wägen; framför Konungen upplär en Gråkappa, och hindrar hästarna att komma ett steg längre. Spöket fordrade ett offer; det första leswande, som mötte Konungen wid hans hemkomst. Det leswades. Trollat förswann, och då Konungen kom hem, war det första, som mötte honom, hans älskade Jucunda. Emellertid föll han på det rådet att sända sin äldsta dotter till Trollat. Det skedde, men hon återställdes hem med ett hårband af perlor och granater. Så ock med den andra Prinsessan. Nu måste Konungen kljas från Jucunda. När hon kom till skogen, lade hon sig att sofwa och drömde att hon war i ett herrligt rum af gull och älfwer; der såg hon i det spegelflata golwret, som uti ett annat rum en prins gående med förjande århörder men oändligt skön. Nu waknade hon och i skogen hördes ett skrälligt ljud, då stod Gråkappan för henne. Hon följde honom till ett präktigt slott, der allt skönt war tillsmånades, af hwilket hon fick njuta; men med förbud, att ej nå derifrån eller upplysta en lucka i golwret af ett mist rum. Men snart förleddes hon af nyfikenheten att öppna luckan. En dag när hon

såg Gråkappan springa långt borta från slottet, weskstälde hon sitt beslut och sann der Trollat skände; förirrad slog hon igen luckan, och, då hon gick åter till skogen, såg hon Gråkappan springande hem. Hon afswimmade, och när hon återwaknade, satt hon på en ödlig bergshäll. Dit kom en Prins från obekanta länder, som tog henne till sin drottning. Hon fick sedan efter hwarandra trenne prinsar, hwilka alla, strax de blefwo födda, från henne borttogos af trollat, med den frågan: hwad såg ni under luckan? Då hon härpå ej kunde swara, skrek det hennes mun och singlar med blod. Sedan detta skett med den tredje prinzen, blef det berättadt för Kungen och hon dömd att leswande brännas. När hälet skulle tändas, stod åter för henne Gråkappan med sin fråga; hwad såg du? Då swarade hon; dig, ditt arga troll, som jag hatar af lif och slät. I samma stund föll Kappan ned till stoft och för henne stod den äldsta Prinzen, hon fordom sett i drömmen. Han wifade henne sina tre söner, dem han berättade henne wara hans med henne. Nu skällade han henne med sitt swärd från den andra Kungen och söfver, och så redo de derifrån. Under wägen berättade han hur han varit förörlid af en trollpäckas kärlek, hwilken af hämd förwandlat honom till denna spenad med dessa ord: att han skulle gå öfwenlig i Kappan tills en prinseska dmt älskade honom, hode med honom tre prinsar, men tillika afkydde honom så, att hon blefwande wände sig från honom och sade att hon hatade honom af lif och slät.

S w e n s k

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 2.

Tisdagen den 20 Februari

1819.

R e c e n s i o n:

Svenska Witterheten. Historiskt-Kritiska Anteckningar of L. Hammarsköld. Första Del. Stockholm, Jönelius, 1818. 397 sid. 8:o utom Dedicaton, Företal och Register.

Äterigen har Svenska Allmänheten mottagit ett arbete af den måttfulla författaren, som af fleråriga mödor och hwad som är ännu mera, ett wißt porties obilda ömödmän och mistydningar ej afskräckt, att de fosterlandets litteratur egna sin verksamhet och uppoffra allt för dess ära. Genom närvarande verk är icke allenast en betydlig lucka i wår litteratur uppfyllt: det har äfwen stett med den fulla ständighet och sakkänedom, som man kan wänta sig af en man, hwilken gjort witterhetens studium till en af sina käraste sysselsättningar; och utan twifwel skall hwarje billig domare, som känner, huru litet förut i denna sak blifwit widgjorde, och hwilka swårigheter, som möta wid samlingen och anordningen af så

beskaffade anteckningar, icke allenast tillerkänna dess det första rummet bland Hr Hammarskölds hittills utgifna skrifter, utan äfwen tillfä, att man knappast of någon bland såderneslandets litteratörer, som arbetat på detta fält, kunnat wänta sig ett verk, som lika wäl swarat mot de sakkunniges fordringar.

En enda förebräelse bland alla dem, som en wiß sakkunnig granskare riktat mot denna bok, torde förjens att såsskildt beswaras. Har Hr Hammarsköld verkligen, såsom han lofwat, yttat sig öfwerallt "med den rättsvisa, som saken kräfwer, men äfwen med den moderation, som tillkommer händelsekonsten?" — Rec. kan ej neka det. Om någon skulle finna Hr H:s ömödmän frindom något subjectiva, så frågas: hwilken konstnare i werlden har så helt och hållet kunnat förneka sitt eget Jag, att allt, hwad han sagt, ägde rätt att anses som merckligheters allmänna uttryck? — Rec. kan i flera hänseenden ej dela Hr H:s åsigter, och äfwen i denna skrift förekomma flera ställen, som icke öfwerensstämma med Rec:s öfvertygelse; men det

wore wäl beröfve obilligt, att förneka en annan all orvöldighet. Men uppträder ej hos Görk. någon lust, att af personliga intressen ledas i sina ordbömen; öfwerallt framlyser en brinnande wilja att finna och uttala sanningen. Det är sant: äfwen med denna wilja kan man misstraga sig; och hwilken som tilltror sig att ej hafwa felat, må framkomma och och kasta första stenen. — Det enda, som skulle komma of som twifla om Hr H:s kallesse såsom domare, är den innerliga enbussasäm, som hos honom ofta söker att taga wälde öfwer reflexionen; då orden liksom genom en omedelbar ingifwelse framströmma och någon gång öfwerträda den nyktra kritikkens gränser. Men det fördras ej mycken bekantskap med Görk., för att kunna afwaga allt hwad, sålunda afstradt, kan synas öfwerdrifwet för läsare, som betrakta sakerna med mera köld: och detta öfwerdrifna, om man will påståda det närmare, består dock mera i stilen än i själwa saken: merendels i hopade epitheter och en flödande, stundom något tung bild står.

De wigtigaste påminnelser, som skulle kunna göras emot detta arbete, angå ock själwa stilen. Wißt är den, på sina ställen, så som sagdt är, öfwerlastad med epitheter och wisa småord^{*)}, som trängas om hwarandra och söföra periodens numerus: och många främmande, särdeles Fransyska ord^{**}), som

*) Synnerhet står ofta pronomen han både öfwerhöddigt och ofientligt, t. ex. "Kosensfeldt . . . lededes af sin hägn för den använda Mathematicen att taga tjänst wid Swenska Helogsflottan och upsteg han der ända till wärdigheten af Amiral." s. 151.

**) E. c. Språkets resourcer (s. 208); han en gagerade sig efter slutad akademisk curs; Secretarare wid ärfylliga Missioner; ett t. o.

gifwa föredraget ett nog brokigt utseende, kunde låte uthytas mot äftra Swenska. Men Görk. har i detta afseende så strängt dömt sig sjelf, att man ej uten obillighet kunde längre uppehålla sig wid dessa felaktar. "Jag saknar alldeles, säger han, den genialiska kraft öfwer ämne och språk, som skulle göra det möjligt för mig att gifwa det hela af en stor composition den ljuwa ordning, der uttryckers behag och den fulländning, som tillhör Enklets werk. Dessutom är det ingen annan möjlighet, än att sjuksättningen med denna mängd af de plattaste och tråkigaste productioner, hwilka egentligen utgöra omsfänger af wärdighet från 1600-talet, skall på antecknarens egen styl hafwa ett menligt insprande." — Om Rec. å ena sidan, utan att sela mot sanningen, icke bör taga detta för annat än en uppriktig beklännelse af Görk., måste han dock tillstå, att han dessa brister påkradt, funnit Anteckningarna i det hela ganska läswär-

ta ett obegrepp om Sonnettens tendens; ett ve-hikel, för att artigt kunna framföra äfskilliga pikanta insfall (s. 209); o. s. w. äro allt uttryck, som i det listiga samtalspråket gerna må brukas, men i en witter frist förtädem, som nitälsta för modermålets renhet. Vidare: "denne intellektuellt upprymde (außeräumt) Konung" — s. 112. Plunder (s. 360) torde knappast förefomma hos någon godkänd Swensk Görk. och är på detta ställe oddest och lägst. — En ordgranfärrer finner här öfwerallt ämnen att göra påminnelser. Sålledes kunde man säga, att Hr H. äfwen i wisa ordskapelser och ordhöjningar funnat wara mera Swensk. Rec. skulle t. ex. hellre skrifa nationalitet än nationalitet; hellre Drama't än Dramaet (såsom i Danskan); hellre obegriplig än oförståelig) (som också är Danska och borde på Swenska kanske snarare beta oförståndlig).

da; och han är wis, att den följande tiden på ett mera prydligt och konstmåhigt sätt blifwer tecknad i den senare delen, hvilken han med alla litteraturens männer önskar, snart inätre framträda i dagsljuset.

Förf. uppräknar i inledningen sino föregångare och angifwer i korthet deras förfäres och skrifter. Men då dessa arbeten antingen äro akademiska Disputationer *), eller Tal wid wisja tillfällen, eller småre Afhandlingar, endast ämnade att gifwa en allmän öfwerfikt af Swenska Witterhetens historia, kan man wäl, utom att nedlåta deras författare, tillfä, att Hr Hammarsköld nästan varit den förste, som på detta sätt nedlagt sin möda. Wisserligen har den ostwannämde granskaren i Hr Bloms Utkast till en Historisk och Critisk afhandling om Swenska Witterheten före v. Dalins tid funnit allt hwad han tror sig behöfwa weta i detta ämne; men då många äro, som önska toldare upphäntningar, förråder det ingen litet rar anda, att liksom wisja utestänga alla förfölj att skärskåda sakerna från en ny sida. Hr

*) Dessa kunna knappast blifwa annat än små förvaringsställen för Samlare, och i detta afseende förtjena de äfwen att bibehållas. Men ju mera det kommit i bruk att endast anse dem som en formalitet, desto swårare har det och blifwit att under denna form lemna något af värde. Nu för tiden är ett ark manliga mätet för ett dylikt prof, då man fordom gaf ut små böcker. — G. 6. "In Historiam Poës. Suec. Hypomnemata" — Är en slags recapitulation af Lidéns Historiola — slutar med G. Rosenhane. — Denna disertation, hwars hjerdedel slutar med E. Lindköld, torde dock med mera skäl kunna kallat ett supplement till Lidéns; detta förklarar och orsaken, hwarsföre den är mindre fullständig i det biographiska.

Blom kan ej sjelf tänka så illberolt; han kan ej sjelf önska att hans verk må annerunda anses än han sjelf welat; såsom ett Utkast. Såsom sådant är det och wisserligen för sin tid och ur den ästhetiska synpunkt, som är honom och några andra egen, icke utan värde. Ehuru Rec. ihynerhet ej kan gilla tonen på wisja ställen, finner han dock skäl att äfwen i detta afseende mildra Hr H:s omdöme: han har säkert sjelf skundom wid genomtråkandet af många rimwade uselheter funnit: *Difficile est Satyram non scribere.* Att det ej meddelar några underrättelser om folkwisorna, kan man ej undra på den tiden; fördrigt är det sakligt, såsom Hr H. medgifwit, och i hånseende till stilen ganska läsbart: wi äro och öfwertrygade att des författare ej ogerna lärer mottaga widare bidrag till att närmare upplysja samma sak, om de än skulle röja grundsatser, som ej altid äro hans egna.

Sjelswa titeln af närwarande bok råser genast, att Förf. ej welat för allmänheten framlägga en Witterhetshistoria, utan endast fullständiga bidrag, som möstligt, till en sådan. Detta har också skett; och om man än skulle tycka, att ett och annat namn utan förlust för saken kunnat saknas i denna samling, så bör ej detta här anses såsom ett fel, då fullständighet är ett så owillkorligt beting för dessa anteckningars värde.

Förf. har indelat wår Witterhetshistoria i sex perioder: den Fornatholska, den Lutheriska före Stjernhjelms (1520—1640), den Stjernhjelmska (1640—1730), den Dalinska (1730—1778), den Kellgrenska 1778—1795) och den Leopoldska (1795—1810). Om det ej alltid lyckats häfvar näre att wälja tjenliga epoker wid framställningen af historien i allmänhet, bör det min-

tre förundra of, om närvarande inbelyning af såberneslandets bildningshistoria ej förefaller nog tillfredsställande. Förf. synes hafva spliterat sitt verk i nog många delar: och det skall alltid blifwa swårt, då man väljer dessa epocher efter wissa mera utmärkta författare, att liksom under deras namn ansåra äfkilliga af deras samtida, hwilkas banor med de förras löpa alldeles i bredd och utan att med dem röja någon närmare förbindelse. I ideernas werld hafwa så mån måkrat att ensamma tillkämpa sig det wälde öfwer sin tid, att ej äfkilliga ytringar skulle derjemte kunna uppstå af andra, på annat sätt verkande krafter. Man skulle måhända i Frankrike, ja i hela Europa, enligt Hr. H:s grundfasser, finna en Voltairisk period; och så wennistor hafwa åstadkommit hwad denna jetteande werkar; hatt war en Napoleon i det andeliga Frankrike och Europa. Men det enda Snillet war han dock ej på sin tid; och många, som, lihwade af en renare anda, med mindre förstorande och mera skapande kraft arbetat för mensklighetens sak, om de för sin tid ej utträttat detsamma, hafwa kanhända mera rådet till efterwerldens tacksamhet. — Således will Rec. ej neka, att Stjernhjelm, Dalin, Kellgren och Leopold hafte mycket inflytande på sina landsmäns bildning; men att efter en wiss författare wilja karakterisera ett helt tidehwarf (och en bestämmd karakter måste det wäl hafwa?), torde blifwa mindre görligt. Den personliga kraften må wara aldrig så stor, aldrig så wäl beträknad och undersödd af det ljusaste förstånd och den renaste wilja: den måkrar ej i och för sig sjelf att styra tidens anda; den kan endast gifwa lufte och fart åt de ideer, som äro moana att framträda i ljuset. Sjelfwa Reformationen i Skyrtan — ehuru man i Chronologiskt affrende

gera må datera den från Luthers uppträdande — kan ej sågas hafwa warit endast hans verk; och Rec. skulle ej anse den derpå följande tiden lämpligen kallad den Lutheriska, om ej de Christna församlingar, som efterhand förenade sig med denne store man, hade sjelfwa sunnit för gode, att emot hans wilja nämna sig efter honom.

Förf. har anmärkt, att under den Daliniska perioden (med hwilken denna del slutas) twenne „Scholar“ funnos i vår Witerhet: den Daliniska och den Nordenskjöldiska. „Den Daliniska sökte, så wäl praktiskt, som theoretiskt, att fastställa den grundfossen, att Poesien består helt enkelt uti ett rent, tydligt och lättflytande uttryck af qwicka och rigtiga tankar.“ — „Deremot råder hos den Nordenskjöldiska scholan en afgjord tendens för det sentimentala.“ (s. 387). Detta kan äga sin rättighet: men skulle man ej redan under den så kallade Stjernhjelmiska perioden finna spår till denna senare anda? — Om ej R. G. bedrager sig, hafwa Columbus, Perizonona och andra, som begagnade den af Stjernhjelm först brukade hexametern till kyrtiska poemer, först slagit an denna ton, hwilken ännu märkbarare frambyter i Lagerlöfs, Freses och några andras Qwäden. Från slutet af 1600:talet och början af det följande åro de flesta Wisor och småstycken af denna art: dessa utgöra, i allmänhet sagde, det bästa, som återstår från det så kallade Stjernhjelmiska tidehwarfwer, och stola wissrligen ej alldeles förlora wid jemförelsen med Fru Nordenskjölds sänger. Rec. kan derför ej anse det nog påhände att kalla denna tid den Stjernhjelmiska. Lika litet wille Rec. se den följande uppkallad efter Dalin; då den Daliniska skolan, enligt den inkränkning Förf. s. 387 antagit, knappast lemnat något waraktigt

prof af sin tillvaro. Och utan att neka Kells grens och Leopolds stora inslytande på såder- nenslandets vitttra bildning, finner Rec. äfwen betänkligt att af dem låna namnen för misa tidskiften. Men beränke blott, att Wellmans lefnad till en stor del inföll under det södra, och att öfversättningen af Mendibens under medler af den på kallade Leopoldska perioden blef utgifwen: en öfversättning, som dock till Swenska Språkets och Skaldekonstens förädling har bidragit mera än alla vitttra samsfund inom såderenslandet tilliammantagna.

Fr. H:s arbete är i sina uppstier ganfka riktholigt och i allmänhet tyckes förf. i detta hänseende hafwa gått till wäga med en berömliga forsakällighet. Wäl hade Rec. önskat att förf. icke hade varit så njugg i profstyckens meddelande af författare, hvilka han på skådeplattan framdragit. Rec. inser wäl det gällande skälet dertill, att volumen kanfke öfswit dubbelt så tryck till orskäl, men den hade ock wixit till dubbelt inre wärde och denna tillwext hade till en stor del kunnat åter indragas genom ett mera oekonomiskt tryck. Emellertid för att göra reda för denna 1:sta dels innehåll, torde för mängden af läsare en allmän öfversigt af dessa anteckningar icke wara onödlkommen.

Då Swenskan började att bilda sig till ett eget språk, finner man redan rimmet nytjadt i de konstlösa verser, som trostigt wis bildat sig swänningom efter de förut brukliga Runhenda och Rimur. Snart uppkommo Kämpawisorna, hvilka, såsom erinringar af en redan framfaren tid, kraftigt men ofta med en widunderlig öfwerdrift, skildra de forna kämparnes hestetragder: dessa utträngdes swänningom af Riddarwisån, hwars thema är en mildt elegisk framställning af Riddarnes kärleks-handelser och af dem framfallade bedrif-

ter, så att man med skäl kan säga, att dem målar les hauts faits da la Valeur & les douces occupations de l' Amour. — Dess utom hafwa Riddarwisorna med Kämpawisorna, på (?) hvilka de till någon del tyckas hafwa format sig, äfkilliga likheter, icke allenast i öfseende på den yttre formen, som är sjungbar, i likställda stropher indelad, och dessa som öfrost med omwäde eller restrain förse- de, utan äfwen till den inre gestalten. Så är berättelsen högst enkel, utan sökning af det målände och betydningefulla, med naiv fullständighet dröjande wid det wäsentliga, men ockymrad hastigt förbiförande; ja nästan blott rhapsodiskt widkrande de mindre betydningefulla öfwergångarna i händelsen. Dersöre hafwa de mera en mimisk än lyrisk framställning, så att man lätt wore böjd att anse dem för blott tydande contourer till melodien, hwilken här likformt wid hwarje äkta Wisa, måste wara den bestående princip, hwilken ger det hela lif och consistens. De äro dersöre, utan anspråk på någon poetisk konst, halft omedwäret framprungna producter af en ädel tid, då man kände lika rent, som djupt, och mera yttrade sin rörelse genom beständ handling än widiswäfwande tal. Några anlagda försök att öfseendeligen uppsöka känslan, att vinna det kallt reflecterande förståndet på sin sida, att tillsmygga sig, med konstiga förberedelser eller så kallade motiveringar, en icke frivilligt gifwen tro på der, utan alla slags förmedlande öfwergångar, berättade underbara, söker man här lika litet fåfångt, som någon sentimental längtan efter ett hjerran mål. De tyckas icke hafwa någon aning om, att det kan wara annorlunda än som det är, och dersöre är deras ton så beständ, så rent rolände och så objectif. s. 18, 19. Wisa af dessa sånger behandla otwiswäkligt histo-

riffte verkliga händelser; men „oftast hade väl ännu en någon annan grund än sjelfwa behandlingen, nemligen den poetiska fantasiens fria skapelse.“ Men i alla händelser inryckas de handlande personerna inom gränserna af medeltidens adeliga seder; hwilket påtagligt bewisar, att dessa dikter uppkommit inom de förnämres ridderliga krets och der varit ett af de förnämsta medel till sällskaplig glädje. — Och oaktade det nu mera wore swårt att bestämma hvarje Wisas fosterbygd, emedan de fleste äro gemensamma för hela den delen af Europa, der Germaniska stammar bibehållit öfverwigtigen bland ländernas inbyggare, anmärker Förf., att „den Tyska Romanen utmärker sig genom ett eget blomsterlif, helst förändrar sig med en lek bland doften af dessa Floras skimrande barn; att den Engelska mest har karakteren af en dyfter swärmodigher, som äfwen ger sig lust i meterns och versificationens gång; att i den Skotska spöken och gengångare drifwa sitt ryfliga, nattliga wäsende, under det att en wäldig Hofmand, med siffenor på armarna och lång i håret, eller små ur gråskullarna framdansande Elfwor som oftast uppträda i de Danska; hwaremot Berg-troll, Strömkarlar och Neckar egentligen hafwa sitt hem i det bergiga och af watten genomflurna Sverige.“ Förf. angifwer vidare tiden för dessa Wisors uppkomst till ungefär medlet af 1100:talet, och anser wisan om Gr. Ödran *) såsom den sista Swenska Romanen i den gamla äkta tonen. — Många af de från denna tid bewarade lekar äro gwar,

*) Den finnes införd i Atterboms Voet. Kalend. för 1816 s. 7. och är författad, enligt en gammal anteckning, under Sten Sture den Äldres tid. För öfrigt är den i Rec:s tycke nog matt, för att förtjena det loford Hr H. tilldelat den samma.

leswor af sådana Wisor: ofta hafwa och tro-
ligen äfkilliga af de senare blifwit brukade
såsom lekar. **)

En annan art af vår gamla folkpoesi ut-
göres af „erhiska epigrammer (s. 26), hvilka
äro på gammal-tyska kallas Priameln, och af
hvilka lemningar oss återstå i våra versifierade
ordspråk.“ Huswudegenskapet i dessa är
„hwad man kallar godt wett, eller förnågan
att från erfarenherens ståndpunkt skarpt och
säkert träffa det innersta rått af hvarje sak.“
Rec. vill såsom prof meddela en sådan, afkrit-
wen ur Palmstedtska samlingarna Poet. XX.

„Halt tigh Erig, sitta och veen
ächta tigh ringa och givd tigh ey gemeen.
till en skal tu tigh trogen hålla,
dogdesam war doch emoot alla,
ebet äe skrifwit utbi Gudis lagh,
haf tins Niskas huns fördrag.
trooheet är mycken ädra wård,

**) Förf. anmärker, att „orden till wisa af dessa
lekar i en åtminstone nu mera, alldeles oför-
ståelig patois,“ och frågar: „äro dessa ord, es-
ter en blott rhytmisk regel utan mening sam-
mansatta? eller äro de lån från fremmande
språk, hwilka under tidernas långd genom tra-
ditionen blifwit förderfwade?“ — Ofta torde
det förre fallet äga rum; men om man kände
alla gamla lekar, som bland våra grannar
warit brukliga, skulle man wäl ofta finna be-
tydelsen af äfkilliga ord och talesätt, som nu
äro för oss obegripliga. Således sjunges wan-
ligen i en bekant lek:

„Fram kommer Simonis älle,
Fram kommer redeliga Herrar,
Fram kommer Ödberbänder alla.“

Enligt Dehlerschläger, som i Trevas Al-
tar upptagit denna lek, sjunger man i Dan-
mark:

„Ind treen Adle,
Ind treen Svermands ädle,
Ind treen Kongens Bänder alle.“

Såll är then som gott är bestärkt.
 Godz och Venningar kan rost förära,
 Ett trofast Hierta bde hwar man åbra.
 Som guldh uti elden röddh
 så pröfwar man Wenner i nöddh.

Deßa dikter bilda en öwergång från den mera konstlösa folkpoesien till den, som de lärde på denna tid idkade; ehuru de ofrödligt böra hänföras till den sednare arten. Deßa bestå till största delen af öfwerfärningar, såsom hi storien om Hertig Fredrik af Normandie, de så kallade Drottning Euphemias Wisfor *), Skastawils Leck och den på Bo Jonsons föranstaltande öfversatta Alexandri Magni Historia på Swenska rym, m. fl. om hvilka Hörf. meddelar fullständiga under-rättelser. Såsom utginaler äro i synnerhet de begge Rimdrönikerna bekanta, och förtjes na det wiserligen såsom oundgängliga källor för Swenska historien. Att de äfwen förtjena det i anseende till språket, lärer ingen beströ da; men ännu har man för litet wändt sin uppmärksamhet åt den sidan. — Mindre märk. wärdige äro de namngifna Hörföattare, som derefter s. 38 och följ. uppräknas. I anse ende till formen äro deras rimmerier i all månhet lika med det ofwan anförda stycket, som består af så kallade KnittelVers (Staf vers?), ehuru ej alltid lika lättstyande. — Hwar och en lärer wäl med Hörf. medgifwa,

*) „Såsom språkmonument äro de i synnerhet märkwärdige, emedan de lemna bewis på tillwärelsen af Swenska Diminutiv, ehuru de ha wiserligen bära kämpeln med sig att wara af Tyskt ursprung.“ — Troligen böra de senare anses som en officklig öfwerfärrares fel, då man ej kan igenfinna dem annorstädes. — Stjernhjelm har wäl på ett par ställen gjort förstått att gifwa dem burskap, men det har ej lyckats. — Endast några af wära förnamn blifwa på det sättet dagligen behandlade.

att från denna tid endast de äfwa Folkwisa sörna äga den holt, att de af det ästhetiska sinnet kunna med deltagande omsattas. Deßa äro inga konstwerk; men de äro leswan de foster af en ren, frisk och oförderwad na tur: de förhålla sig till egentliga poemer, som „en skön, leswande människogestalt (af naturen) till en bildtyuggares fulländade mäs sterstycke.“

Hörf. anmärker widare den sällsamma om ständigheten, att „det profaiska föredraget hos oss långt för ernådde en wiss grad af full komlighet, ehuru den (der) sedermera derifrån för någon tid nedstak, än poesien.“ Man inser lätt, att Hörf. här offer ihynerhet nås ra gamla Landstingslagar, samt den yngre Konunga- och Höfdinga Styrelsen. Detta torde dock lätt nog kunna så klaras. Wärla lagar och några forta historiska uppsatser från de äldsta tider bewitna, att det gamla Norska språket längre i det egentliga Svea och Götta rike bibehöll sig oblandadt, än i Dan mark: samma lagar innehölo ock troligen myk ter af äldre, nu mera förlorade samlingar, och deras språk, om det ock på de tider, då de författades, bar en stämpel af forn tiden, wor dock juft derigenom wärdnadäbjudande, och wiserligen beaktligt hos ett folk, som i flera hundradetal af år troget höll sig wid så dernas seder och stadgar. De wora desutom, jemte de små historiska lemningsarna, usprungliga inhemska. Ånordlunds förhöll det sig med Poesien. Wiserligen hade Konungarne länge ännu sina Stalder, och en sådan fanns äfwen wid Birger Jarls hot: men deroz konst war längesedan förlorad och hade öfwer leswor sig helte jemför man de äldsta lemningsarna af förfädrans Stalder med de konstiga Drorqwäden, som esterhand blefwo gångse — en flyktig blick i Scutleson kan till och med

i detta afseende wara nog upplysande — så finner man lätt, huru den efterhand urartade till en konstig sammanväfnad af ord och saker, som småningom skulle altmer och mer aflägsna sjelfwa preeften, och förwändla den till ett tomt lekwerk med sjelfwa formerna. Man kan ej undra, om den, så beskaffad, ej mera af nationen med kärlek omskattades: och man finner ej eller något spår, att dessa senare Hofskauder på sjelfwa folkets skänning haft något egentligt inflytande. Genom Kristendomens införande hade en ny tid uppkommit med en ny anda: men det fördrödes en följd af år, innan denna anda hann att gifwa sig luf i fången. Denna förändring bereddades troligen först genom öfversättning af våra skrifwändters wisor och dikter, till des sådana hördjade att ätwen hos oss uppkomma.

Under den Lutheriska perioden före Stjernhjelms böra wi främst ihågkomma Skaparen af Sveriges andeliga och werldsliga frihet, den gamla Gustaf Wasa, som ätwen här med skal står i speisen för sitt werk. Det wore af wigt att äga hans många bref och påbud i en försild samling utgifne. De äro nästan alla af honom sjelf dikterade och man kan icke läsa dem utan den största beundran. De äro herrliga klenoder af en lång erfarenhets wisdöm. Attom dessa berättas han sjelf hafwa författat The Swenskas Genstwar på den Danska Chronikan. Stockh. 1558. Här af äger Upsala N:o. b. Bibliothek 2me ädre flidre upplagor och då Hr H. s. 58 wäl nämner denna högst skällwanta skrift, men deraf icke temnat något prof, torde Nic. så anföra följande:

At thette förtalde wij wete må,
Huru them Swedskom plåger å,
När the såh betro under Danfkes wåld
Huru the strar äre både fört och såld. --
Huru the och plåge wåterningar löne
Wåtre them Guds therpå stole röne.

Så hörde wi huru thet gick then tid,
The Grefwer förde på Danmark frid,
Huru the Danfke them så usfätte,
Thet snart förglöme wore the fast lätte.
Nu wete wi ån see huru samme art,
Hon them alltid föder hart. --
Thet hafwer sig så händt för någe äre,
När the lybke uti Danmark wore.
The gånke them medh rooff och brand
När the segge för Köpenbaffa i land,
The spelte för them medh sådana pipe
The grete både spellen Köpenbaffa och Riipe
The roge them från både land och Riife,
The wiste icke hwar the wille hån wife. ---
The kruske omkeang både hit och tijt,
The hade icke till monge slåå sin lijt.
The wille så hwarcken pueke eller brame,
The worde så råddligen gjorde same,
The lybke hade them kuret öfwer lamb
The wore så spake som ett lamb
The wis rådfiff han war så kommen i band
Han war förträckt til wadt och land.
Hans swanz begynte så til att lute,
Honom tycke hans glåde war så ute. . .

Men rummer tillärer ej ett längre utdrag.
Sist följer ett Beslut, hwilket är att onse såsom den faderliga Konungens förmaning till Sveriges barn:

Tu Swensk hafst tijn tröst til Guds,
Dj wandra alt efter hans budh
Innerliga honom åfalle.
När tu man kan så stadigh bliffwe,
Tijn olycke kan tu isrå sig driffwe
Med roo i Swerige bygge.
Ettke och åbre titt faders land,
Dj war ths aagneligh uti titt stand,
Hjelp til thet wål beskydde,
Thet til låt tigh och ey förfäre,
Som bergit skall tu trödfull wåre
Som thet mot haffzens bölter.
När owener ån usrye och hote
Med frumodiåbeet så skal tu wote
Som klippen ey wågen föder. --
Truckte tigh intet för theris kiff
Åchte tine saker och stadigh bliff
Thet bliffwer tigh hugnet och åbre.
Then Gud som åtskilde haff och strand
Hån åtskilde Sverige frå Danmarks land.
Thet idess ingen annen beswåre,
Med theres grenzzer på både sider
Låte sigh nötte the tarffne eij wider
Thet um nu mere klandre.
Guds unne them medh fred och roo
Rättfärdeligen sammen boo
Then ene med then andre.

(Slutet följer)

Bihang

III

Swenskt Literatur-Tidning.

Num 2.

Juli

1819.

Upsala:

Utgifne Disputationer vid Akademien här-
sådes Vårtermin 1819.

Under Theol. Professor Kallsten. Doct.

Swen Lundblads Prästium:

De Pietismo. Resp. Joh. Alb. Butsch,

W Goth. 2 och ett halst ark.

Under E. O. Theol. Professor Doct. Joh.

Thorsander:

Revelationis Divinæ progredientis Ad-
umbratio Biblica. P. I. pro Cand. Theol.
Mag. Andr. Jac. Broman, Gothob. E. O.
Bibl. Amanuens. 1 och 3/4:dele ark.

Disertatio Dicta Paulina (Rom. IX)
Libris Ecclésiæ Lutheranæ Symbolicis con-
venienter explicata. pro Cand. Theol.
Mag. Jac. Ekelund, S. M. Adj. Gothob.
1 och ett halst ark.

Under Med. & Botan. Professor, Com-
mendören af R. M. O. Doct. Carl P. Thun-
berg:

In Genus Echitis Observationes. Carl
Fr. Haff. Ostroboth. Fenn. 1 och ett halst ark
med 1 Tabell in Fol. (Sentryckt.)

Museum Naturalium Academiæ Upsali-
ensis. Append. XXVI & Ultima. Ol. Wilh.
Floåstedt, W Goth. 1 och ett halst ark.

Museum Naturalium Academiæ Upsali-
ensis. P. XXIX. Zach. Sjöström, Gestr.
Hess. 1 och ett halst ark.

De nutritione Plantarum (om Växternas
Bodornen). P. I. Joh. Johanson. Calm.

2 ark. — P. II. And. Bernh. Linäroth, Smol.
1 och 3/4:dele ark.

Under Mathem. Professor, Riddaren af
R. M. O. Mag. Jöns Swanberg:

In Solutionem Equationum Algebraica-
rum Disquisitiones. P. VIII. And. Joh.
Hallenberg, Gothland. — P. IX. Joh. Jfr.
Melén, Calm. Hwardera 1 och ett halst ark.

Euclidea Proportionum Doctrina expli-
cator facta. P. VII. Joh. Fr. Kindström,
Westm. Dalek. 1 och ett halst ark. — P. VIII.
And. Törnblom. — P. IX. N. O. Törnblom,
Westm. Dalecarli. Hwardera 1 och 1/4:dele ark.

Under Histor. Professor Mag. Er. Gust.

Geijer:
Acta & Litteræ ad Historiam Suecanam.
Fascic. VIII. Carl And. Lefler, O Goth.
— Fascic. IX. Joh. Chr. Floodman, O Goth.
— Fascic. X. And. Molinder, Wirmel.
— Fasc. XI. Pet. Nejdell, O Goth. Hwar-
dera 1 och 3/4:dele ark.

Under Professor och Med. Adjuncten Doct.
Carl Zetterström:

Initia Historiæ Vaccinationis in Suecia.
P. XII. Fredr. Aug. Djurberg, Ericb. 1
och ett halst ark. — P. XIII. Ol. Hagg-
ström, Bochn. — P. XIV. And. Ocklind,
Wedelp. Seml., Hwepred. — P. XV. Gust.
Magn. Berg, Wedelp. Seml. — P. XVI.
Nils Jon. Lidsten, Wedelp. Seml. — P. XVII.
Joh. Christ. Hoist, Bochn. — P. XVIII.
Pehr Carlsson. Westm. Dalek. Gruspretikant.
Hwardera 1 och 3/4:dele ark.

Under Professorn och Litt. Hum. Adjuncten
Mag. Joh. Franer:

Septima Iliadis Homericæ Rhapsodia.
Græce & Svethice. P. II. *Pehr Uv. Ker-
nell*, ÖGoth. — P. III. *Carl Joh. Synner-
holm*, WGoth. — P. IV. *Pehr Roman*,
Westm. Dalek. — P. V. *Er. And. Wallberg*,
Gothob. — P. VI. *Edv. Ab. Netherwood*,
Nob. ÖGoth. Hvardera 1 och ett halft ark.

Octava Iliadis Homericæ Rhapsodia. Græ-
ce & Svethice. P. I. *Jos. Elliot*, Westm.
Dalek. — P. II. *Carl Henr. Bergstrand*,
Westm. Dalek. Hvardera 1 och ett halft ark.
— P. III. *Joh. Is. Strömmersten*, ÖGoth.
— P. IV. *Jon. Adolph Löflström*, ÖGoth.
— P. V. *Carl Magnus Lundquist*, Stockh.
Hvardera 1 och ett fjerdedels ark.

Under Professorn och Philos. Adjuncten
Mag. Elias Christoph. Grenander:

De Conspectu Vitæ Socialis Historico. P. I.
Pehr Adolph Österblad, Westm. Dalek. —
P. II. *Joh. Lundblad*, WGoth. — P. III.
Georg Dowertie, WGoth. Hvardera 1 och
ett halft ark.

De Prædio Hörningsholm. P. I. *Auch.
And. Blixen*, WGoth. 1 och ett halft ark.

Under E. O. Theol. Adjuncten, Th. Cand.
Mag. Joh. Bodin:

De nexu inter Fidem & Emendationem
hominis. Moralem. P. I. *Gust. Adolph Höijer*,
Suderm. Meric. 1 och ett halft ark. — P. II.
And. Gust. Dickman, WGoth. 1 och 3/4:dels
ark.

Under E. O. Adjuncten i Philos. Fac.
Mag. Joseph Wallin:

De expeditione Regis Erici Sancti in
Fenniam mota. *Laur. Haqu. Prytz*, Nob.
Senno. 2 ark.

Under E. O. Vihl. Amouensen, Histor.
Litt. Docens, Mag. Joh. Henr. Schröder:
Historia Regis Magni Erici qua ratione
a Nob. Lagerbring tractata fuerit. P. I.
And. Milenius, Westm. Dalek. 1 och 1/4:dels
ark. — P. II. *Carl Fr. Carlstedt*, ÖGoth.
1 och ett halft ark.

Under Jurispr. Dicon. & Commere. Do-
cens Doct. *Carl Joh. Haggrens*:

De Institutione Accusatorum Publico-
rum Notationes Præliminares. *Matth. Klin-
berg*, Gothl. 2 och ett halft ark.

Under Juris Patr. Docens Doct. *Jac.
Edw. Voëthius*:

Meditationes de Crimine Falsi. *Anton.
Wih. Dicander*, Westm. Dalek. 2 och ett
halft ark.

Under Polit. Docens Mag. *Sven Lund-
blad*:

De Bellis Visigothorum pro Arianis-
mo gestis. P. I. *Ol. af Geijersstam*, Nob.
WGoth. 2 och 1/4:dels ark.

Under Astron. Docens Mag. *J. Str. Berg-
man*:

De Aberratione Stellarum Fixarum ex
Aberratione annua conjunctim oriunda. P. IV.
And. Laur. Linck, 1 och 3/4:dels ark. — P.
V. *Georg Linck*, ÖGothi 2 ark, med Tab.

Under Cathedral School Adjuncten, Mag.
Gust. Ol. Sjögren:

Vaticinia Prophetæ Malachiæ, Latine
versa & notis Criticis atque Philologicis il-
lustrata. P. I. *And. Gust. Berg*, Upl. 1
och ett halft ark. — P. II. *Joh. Matth. Axel-
qvist*, Upl. 1 och 1/4:dels ark. — P. III. *Joh.
Gust. Höijer*, Upl. 2 ark.

Under Philos. Mag. *Adolph Zörner* öf-
f. De Lactantii Elocutione fere Ciceronis
ana. P. I. *Eman. Martin Luther Malm-
gren*, 1 och 1/4:dels ark. — P. II. *Joh. Ge-
org Hallberg*, Suderm. Mericii. 1 och ett
halft ark.

Under Philos. Mag. *Pehr Magnus
Palmberg*:

De Herodoto, Homeri Imitatore. P. I.
Esaias Wihl. Winblad von Walter, Nob.
Borhn. 1 och ett halft ark. — P. II. *Christoph.
Jac. Boström*, Borhn. 1 och 3/4:dels ark.

Under Huspredikanten Mag. *Lars Pet-
Sagner*:

De Colonia Wermelandia. *Joh. Mag-
nus Malmstedt*, Wermel. 2 ark.

Under Philos. Mag. *Ol. Hillebrand
Schröder*:

De Sophistis Græcis. P. I. *Ol. Gust.
Öngren*, Wermel. 1 och ett halft ark.

Lärda Nyheter.
Stockholm:

Kongl. Maj:it har nådigst beviljat Carl:ii Rådet, Rits-Historiografen och Rits-Antiquari:en, N. M. O. Mag. Jonas Hallenberg, uppå underdånig ansökan, afsked från Secretariatet i Kgl. Witterhets, Historie, och Antiquitets-Akademien samt den dermed förenade wården om Kongl. Wonn-Cabinetet.

Kongl. Witterhets, Historie och Antiquitets-Akademien har siffidne Maj:it till arbetande Ledamöter walt och kallat: Elegi & Poesi. Prof:isern i Lund Doct. Joh. Lundeblad samt Actu:orien i Rits-Archivum Ol. Sundel, Akad. n. w. Amanuens. — D. 2 Jun. Redde wal och lottning till embytte af Ord:förande, då Stats-Rådet, Generalen, m. m. Grefwe N. F. Sköldes beand blef Akademien:is Präsidert och Kammar:herren m. m. C. G. von Brinckman vice Präsidert för senare hälften af innevarande år.

I Swerska Akademien:is offentliga sammankomst den 22 Jun. tog Er:de. Lingu. Prof:isern, Doct. Statas Tegnér sitt inträde med ett Tal öfwer sin Företrädare, Hans Exc. Rits-Rådet och Rits-Marskalken m. m. Hr Grefwe Joh. Gebr. Orensterna.

Lund:

I Förlösa till Seminarii Præfecturen wid härvarande Akademi, har H. H. Biskop:n och Pro-Canzlern uppförd i 1:sta rummet: E. O. Adjuncten Mag. Bengt J. Bergquist samt i 2:dra rummet: Theol. Docenten Mag. S. Peterson. Flerre sökande hade sig icke anmält. — Förre Præfectus Seminarii Mag. G. Wroome har blifwit befordrad till Kyrkoherde i ett Pastorat uti Skåne.

Westerås:

I Förlösa till det, genom Don-Prosten Doct. J. O. Wallins utnämning till Pastor Primarius i Stockholm, lediga Dom-Prosteriet härskådes, har Don-Capittel uppförd: 1:o Canzler-Rådet, s. d. P. O. D. Prof:horn, Kyrkoherden i Skåde, Mag. P. hr Malmström. 2:o P. d. Lectorn, Contræctus-Prosten och Kv:keb. i Kollårna, Doct. Ol. Christ. Löffler. 3:o Histor. Lectorn och Prosten Doct. Jon. Reinh. Tellenius, — En

del af Dom-Kyrko-Församlingen har begärt att såsom sjerde Prof:Predikant så hdra Prof:essor, Morth. Lectorn och Prosten Mag. Joh. Ott. Fröberg.

Åbo:

Hans Maj:it Kessaren har till Canzleren för härvarande Akademi afslätt följande höga Skrifwelse:

Till Hans Kessel. Höghet Stor-Fursten
Nicolaï Pawlowitsch.

Till wår kunnskap har kommit, att den af Öf i Åbo Stad, genom Kungörelsen af d. 17 Dec. 1816, tillförordnade Police-Kammarens Embeffats-befattning blifwit i wisa fall utsträckt äfwen till sådana mål, som röra personer, lydande under Wårt derwarande Universitets särskilda privilegierade Jurisdiction. Detta har hos Öf wäckt så mycket större förundran, som sagde Kungörelse dertill ej i något måtto förändrad, och wederbörande icke borbt omedelbarligen, och utopi något derom af Höghsta Magten utfärdadt uttryckligt förordnande, widraga en sådan åtgärd stridande emot Wårt wid flere tillfällen förklarade Nådiga affigt, att wela skydda och bibehålla de i Landet warande Stånds, Werks och Corporationer, äfwen som alla enskildas i särskilda Privilegier och Författningar grundade fri- och rättigheter. Wi hafwe och derföre ansett nödigt härmedelst yttremera stadga och förklara, att wid upptagandet och afddimmandet af alla mål och ärender, som angå de till Universteter i Åbo hörande personer, äfwen som wid handhafwandet af den Academiska Disciplinen och Policen Lådonestier såsom tillförene bde förhållas, alldeles i enlighet med hwad de för Universteter wid des anläggning faststälde och ännu gällande Privilegier och Constitutioner, samt särskilte af Höghsta Magten sedermera utfärdade påbud och förordnanden derom stadga och skrefskilwa. Om detta Wårt Nådiga Förordnande ägen J, att Conffistorium wid Universteter i Åbo till underdånig efterlesnad förståndiga, och wela Wi öfrige wederbörande Wårt Nådiga Wisa och Beskallning i förevarande ämne särskilt i Nådiga

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 9.

Lördagen den 27 Februari

1819.

R e c e n s i o n e r:

Scandinaviska fornälderns Hjeltesagor. Till Läsning för Sveriges ungdom, efter isländska Manuskript utgifne med historiska upplysningar af Joh. G. Liljegren. Första Delen. Gänge Rolfs Saga. Med en Planche föreställande tre urseendet af de fornridda Konungarnes gåstrum. Stockholm, Högström, 1818. LVIII. 338 sid. 8:o. utan dedication och förord.

Rolf Sturldgöns eller Gänge Rolfs Saga esier isländska handskrifter, utgifne med upplysande anmärkningar af Joh. G. Liljegren. Med en Planche m. m.

Hr Adjuneren Joh. G. Liljegren blef hufvudsaktligen (se dedicationen) genom Hans Exc. Statsministern m. m. Grafve von Engeström, kallad från Lund till Stockholm för att, genom utgifwandet och öfversättningen af det Kongl. Bibliotekets isländska handskrifter, bidraga till aflägsnandet af en förebrä-

else, hwilken intill de sista åren, och sedan von Dalins period, svenska lärde och witterhets- idkare ej kunnat undwika. Jemförer man nemligen alle hwad i Sverige, från början af det sista århundradet, blifwit widgjorde för isländska språket och literaturen, den gemensamma modren och roten för all nordisk utveckling i språk och karakter, icke engång med Danskarnas nitäffan och friskostighet, men endast med de äldre svenska lärdes, en Berelli, Rudbecks, Peringsköldernes, Wisbreners, Grefve Bondes m. fl. b. modanden, så kan man icke neka, att en sådan jemförelse måste lemna ett ofördelaktigt resultat, eller snarare i ett resultat.

I hela denna period af svenska literatur- ren rådde en anda, som rätt egenligen es- tersträfwade att utplåna alla stora och kras- sa drag, hwilka karakterisera svenska sals- ket, och att deremot införa en främmande sin utlåghet, hwilken redan i fosterlandet self ofördraglig, men förlätlig, genom efterapande, blifwer ofördraglig och oförlätlig tillika. Som nu denna förwända anda insåg, om också icke i klart

sjelfmedvetande, men likväl ändom en naturlig
 antipathi, att den skulle så långt försöka att
 säkert grunda sitt herravälde, så länge nas-
 tionen ännu fäste sitt lif wid roten af urgam-
 la minnen, i hvilka hwart och ett frött och å-
 delt folk med rått menar att bewara en af
 sina dyrbaraste sätter; så måste nödwändige
 det sträfande vara, att genom hvarjehans
 da medel nedfästa och wanhedra dessa minnen.
 Huru måktig denna anda redan hade blifwit,
 följer deraf, att en enda mans (v. Dalins)
 smaklösa parodier kunde förvärfa sig en full-
 komlig seger. Den kända literära revolutio-
 nen frambragte äfwen i denna gren af lite-
 raturen en fördelaktig förändring; det lyck-
 ades icke endast att uppväcka flera individuer
 till ett mera grundeligt studium af isländskt
 språk och skrift, utom till och med på sista
 Nifädagen blef omtaladt, huru hedrande det skulle
 vara för den nuvarande Styrelsen, att åter
 tråda i de fordnas Konungornes spår, hvilka
 med äkta konungeliga tänkesätt, genom lärde
 och för detta studium lifwade män, hade gjort
 så mycket, för en stor och vigtig för hela
 norden gemensam sak. Under sådana omstän-
 digheter kunde det arbete, hwars första del
 vi hafwa här att bedömma, så wida det war
 bordsadt och fullbordadt efter riktiga grundsat-
 ser, wisserligen räkna på ett tackamt emots-
 tagande, och willigt understöd af allmänheten,
 då det desutom ätnjör, på wigtigt sätt, statens
 ynnest. Det war här hwarken fråga om ut-
 gifswandet af enskilda gamla fragmenter med
 endast subjektiskt värde för lärda undersökning-
 ar, eller om en omfattande kritik af gamla
 texter, ännu mindre kunde ändamålet wara att
 förskaffa en synlöds, läsande allmänhet en
 endast tidsfördrifwande lektur, icke bättre
 men kanske sämre än de wanliga romanerna.

Att svenska allmänheten, och isynnerhet
 (se tillägget på titelbladet) af fosterlandets upp-
 wärande ungdom skulle öfwerlemnas en sam-
 ling af öfversättningar, innehållande, efter
 en redan genom delarnes antal, såsom bety-
 dande anmald plan, det ypperligaste, hwarui
 de gamle hade nedlagt bilden af hela deras en-
 kelt stora lif; lika mycket om denna bild war
 uppfattad i Historiens spegel eller i episka poe-
 siens, den potentierade historien. Det war
 således icke tillgiltigt på hwad sätt och ur hvilka
 ka grunder man företog sig urvalet af de sty-
 ken, hvilka i denna samling skulle finna en
 plats. Två synpunkter erbjuda sig strax för
 ett fördomsfritt öga, och äro efter wårt om-
 döme de enda giltiga wid ett sådant arbete.
 De till efterwerlden komma bättre isländska
 sagorna dela sig i sådana, hwilkas förnämsta
 värde består i deras historiska trohet, och en
 lesiwande stillring af verkliga händelser; och i
 sådana, hwilka, helt och hållet foster af fantas-
 sien, eller frött behandlande ett historiskt fa-
 ctum, hafwa genom sitt poetiska värde för-
 såkrat sig om oddligheten. Att jemte dessa i
 ett produktigt ridschwarf, i ett land der öf-
 fenheden från den öfriga werlden, och de långa
 winternätterna noggsamt uppmuntra att ut-
 bilda talangen, att wäl berätta, — att jame-
 te dessa en mängd andra sagor och diktningar
 måste uppstå, förstås af sig sjelfte, men också,
 att dessa till större delen icke skulle wara af
 något synnerligt värde, eller äminstone blott
 af ett subjektiskt. Det kan icke falla oss in,
 att neka, att man ej här och der i de öbetyd-
 ligaste af dessa sagor skulle träffa på ett märk-
 wärdigt bidrag till utwidgande af wära kun-
 skaper om de gamles lefnad och seder. Men
 nu de lärde samla kyrkliga ställen eller också lä-
 ta afstycka den fullständiga texten; så kunna

likväl sådana speciella underrättelser, icke göra något anspråk på ett rum i en samling, hvilken såsom den närvarande endast skulle innehålla det utvaldaste, och af ett fullkomligt objektiskt värde. Ugifv. har icke behagat, hvarken i den förut utgifna prospecten, eller i den föreliggande första delen, att förklara sig öfver innehållet af de följande delarne; vi måste därför ämbja oss, att undersöka huruvida Gänge Rolfs Saga bör räknas till någon af de angifna rubrikerna. Derför vill vi meddela ett kort utdrag af berättelsens gång, så att hvar och en själf kan dömma.

Heggwid het en Konung i Gardarike, en berömd krigshjälte, som ägde en skön dotter, Ingegärd och en häst Duncesfall (af den art som kallas dromedarier). Hästen tillät blott sin ryttare bestiga sig, när han skulle slå seger; konungens svärd var odödwinnertligt, och hans spjut, slaget emot skölden, antydd segern genom ett ljud, likt en klockas. Erik född i Gestrifland i Sverige, var en stor wiking och hade många berfetter med sig, af hvilka Grim med tillnamnet Åger var för sina trollkonstners skuld den värste. Erik for till Gardarike, slog ihjäl Konung Heggwid, och öfverenskom med Ingegärd, att lemna henne frid i tre år, för att uppsöka en riddare, hvilken i tornering kunde lyfta hans berfetter Sökwer ur sabeln. Segrode hennes riddare, så var hon fri från all förbindelse mot Erik, men i annat fall skulle hon gifva sig med honom. Men ingen kunde då besegra Sökwer, om han icke hade Konung Heggwids wapen; därför lade Grim Åger rustningen uti hans hög, och gjorde genom seid alla människors tilltråde omöjligt. Han rådde Konung Erik att öfva utsticka män, som skulle försöka sig på högen, och utlösa sin spyster Gyda af den

lyckligt ärewändande; men af alla utstickade återkom ingen. Vid denna tid lefde i Ringarike i Norrige Konung Sturldg hinn Starfsams (den arbetssamme); han hade tre söner, den yngste het Rolf; han var lång och stor och så tung, att ingen häst kunde bära honom, därför måste han alltid färdas till fots och fick namn af Gänge Rolf. Men han var öwig i wapensfisten, hvarför han icke behagade fadren. De kommo en gång i ordwerling, hvar efter Rolf gick sin väg, och tog ingenting mera med sig än två klädningar, hvilka hvarken jern eller gift kunde skada (Vestresand, kallad efter en qwinna Vestresa, som hade tillverkat dem.) Han for återut, och råklade, efter några äfventyr wid Götha elf, wikingen Folgeir, gick i hans tjänst, och var med honom länge under ett främmande namn, tills han med honom kom i strid. Folgeir föll och hans följeslagare utvalde Rolf till anförare. Sent om hösten kom han till Jurland och Thorgrim Jarls hof, wistades der öfver wintern, ingick försterbrödralag med Jarlens son Stefner och utmärkte sig på allt sätt. En dag släppte en swala ett guldbår i Thorgrim Jarls sköte, han gjorde ed att antingen äga det fruntimret, hvars hår det var, eller öf dö. Hans rådgifwars Vidn igenkände Ingegärds hår, och Rolf erböd sig att resa till Gardarike. På vägen träffade han Wilhelm Swefull, en bondeson ur Dännemark, skänkte honom lifwet, men blef därför förträdiskt tvungen att blifwa Wilhelms tjenare. Han måste lösa wa, att följa honom till Gardarike, der uträta allt hwad som fordrades, och besaka allt hwad Wilhelm skulle säga. De ankommo till Aldejsborg, Rolf fångade en trollhort af Wilhelm, som Konungen hade begärt och fick af en trollqwinna en ring, hvilken ledde

Honom säkert genom alla faror. Derigenom blef det Rolf möjligt, att, i trots af alla använda trollkonster, vinna Heggwids wapen. Rustningen war dubbel; den äkta behöll han för sig sjelf, den estergjorda gaf han Wilhelm, hwilken efter des framwisande fick Konung Eriks syster. Nu war Rolf fri från sin ed, gick ur Wilhelms tjenst, och blef efter de tre årens förlopp utwald af Ingegärd till hennes kämpe. Han besegrade icke allenast Ederwer, med tillika många af konungens folk, som öfverföll honom, tog om natten Ingegärd med sig på hästen Duncesfall och drog till Danne-mark. Wilhelm, hwilken Konung Erik länge sedan hade genomskädat, blef illa behandlad af honom, och måste draga bort, för att återföra flyktingarna döda eller lefwande. Han träffade dem, wann genom tårar och böner Rolfs förläelse, stack honom derefter, under det han sof, med en sömncorn, afhögg hans fötter, och twang Ingegärd till en ed, att bejaka allt hwad han skulle säga. Så kom han med henne till Thorgrim Jarl, bestyrkte sitt föregifwande, om Rolfs död genom framwisande af hans sätter, och begärde till beldning Jarlens dotter Thora. Brölloppet blef emedlertid en månad uppskjuter. Rolf wakenade opp, hjälpte sig på sin häst och red till Björns borg. Den stod äde och öfwergifwen; ty en dwärg Wöndul hade insmugit sig i Jarlens förtroende, baktralat Björn så att Jarlen wille låta hänga honom, och gjort Björns hustru genom trollkonster kär i sig. Rolf satt i en mörk verk, när Wöndul, som war utnämnd till Björns waktare, trädde in med honom och hans hustru. Björn sade att saken skulle aflöpa annorlunda, om blott Rolf wore närwarande; men Wöndul menne att den låg stilla, och hade inga fötter. Då sprang Rolf opp på stumporna och satte

tade uti dwärgen, hwilken för att rädda sitt lif, återgaf honom fötterna, och lofwade honom hjelp i allt. Björn försonade sig med Thorgrim Jarl, som war mycket glad öfwer Rolfs ankomst, Wilhelms slakter kom i dagen och han i galgen; men när Jarlen nu wille äkta Ingegärd, ofslög hon det, och öfundade, att först se sin far Heggwid hämnad genom Konung Erik och hans kämpes död. Rolf och Stefner drogo under Wönduls beskydd med skop och krigshår till Gardarike; Grim Neger försökte fåfänge mot dem alla sina trollkonster, ty dwärgen förstod att wända dem alla mot honom sjelf och hans wänner. Der blef då en hård strid i tre dagar, Rolf fick försäkring af sin sader Sturidög, hwilken anlände urur Norrige, till hans hjelp, öfwen som af två okända kämpar; andra dagen om qvällen för Rolf till Heggwids högd, och fick af honom en kraftig dryck för sig och Stefner och allt deras folk. Tredje dagen föllo Erik Grim Neger och Eriks öftriga kämpar, men också Sturidög och en af de begge okände. De döda blefwo satta i högd, mycket byte wanns, Wöndul tog affsed af Rolf, med honom förswann Konung Eriks syster Gyda, och man gifvade att han måtte hafwa tagit henne bort med sig. Rolf och Stefner foro hem, Thorgrim Jarl war emedlertid ihjäl slagen af en wiking, och blef deridre Ingegärd trosloswad med Rolf. Ett nytt tåg beslöts till England, ty den obekante hade gifwit sig tillkänna såsom en fördrifwen konungason, Harald från Winkester uti England. Idrot hade han wistats som landsflykting under namn af Rasin, med sin broder Krake hos Thorgrim Jarl. Konung Henrik herte nidinaen, emor hwilken de tågade, han lockade dem midt in i landet, fick mycken hjelp af Skottarna och af en måktig trollkarl, men

ändå segrade Rolf, Stefner och Harald, och Henrik stupade med en stor mängd folk. — Harald återfick sin faders rike, trolofvade sin syster Alfild med Stefner, och for tillbaka till Danmark. Han gifte sig med Thoro, Rolf med Ingegård, Stefner med Alfilde, och stod bröllopet i sju nätter. Harald for hem till England, Rolf till Hoimgard och lefde de i god välfärd med Stefner, och sinsemellan, tills de dogo.

Att historisk trohet här icke kan komma i fråga, blir man stor varse, och detta skulle också låta låta bewisa sig af flera inre och yttre criterier, om icke en sådan undersökning skulle föra oss för långt från vårt nuvarande ändamål*). Äfwen det poetiska värdet är, enligt vårt omdöme, alldeles icke utmärkt, och Gänge Rolfs Saga kan i detta hänseende icke engång jemföras med någon af de födne berättelser, som ännu lefwa i folkets mun, ännu mindre med så många andra förtäfliga isländska Sagor. Hela planen har mycket likhet med de wanliga romanernas: allt lyfter på det tredubbla giftermålet; ingestådes framträder personernas djupa enkla karakteristik, hvarigenom andra Sagor få ett sådant utmärkt värde; den ena barnliga trollhistorien uttränger den andra, af hwilka de flesta icke engång hafwa förtjenssten af en poetisk verkän. Uggisw. sjelf uttrar (Inledn. p. XX.): "Zwilka trakter på Island den eller den rike bonden först byggt, huru hans ättlingar hådat sin

ärfda jord, huru de stapat de härkomliga Lagbruken o. s. w. — det intresserar oss föga att weta, men att se dessa våra urfaders stamförwandter i det innersta af deras lif, åsigter, lefnadsfätt och seder, att förwärfwa en klar åstädlig och blifwande bild af tiden, det är ändamålet med vårt studium, och det gifwer oss den romantiska Sagan, litaså säkert som den historiska, — — men i en listigare framställning och friare utveckling." Det inträffar verkligen, t. ex. med hela den romantiska Sagokreisen, som gemensamt tillhörer Tyskland och Norden; (Wifina, Niflunga, Volsunga, Blomsterwalla, Nornagesis Saga) med många andra som endast äro Nordens egna, det inträffar till och med med Hervasars Saga, mot hwilken eljest mycket är att inwända; men hwad Gänge Rolfs Saga angår, så har Uggisw. kanske icke gjort försligtigt, att föreslåta den en sådan måttstock, med hwilken den svärtiligen öfwerstämmer, man må också wända sig sjelf och henne huru man behagar. Wi måste för war del tillstå, att wi icke inse, hwad som bewekt Uggisw. att sätta just denna Saga i spetsen för sin samling, då han hade tillfälle att begagna sig af så många andra yppertigare. Till och med blidit för wifas, mot isländska litteraturen mindre fördelaktigt intagnes, skuld måste man taga sig i akt, och wara försigtig wid de gamla minneswärdarnas återupprestande i den nya tiden, för att icke beständigt gifwa dem nya wapen i händerna till anfall, som alltid äro skadliga, äminstone hindra en raffare förtgång, om det också är wist, att alle sans och skönt sluttiga tränger fram i ljuset, genom alla mörkers täckelser.

Wände wi oss nu till det säre, hwarpå Uggisw. såsom Öfwerfärrore har gått till wä-

*) Sagan är också från en temligen sen ålder, äminstone ur det XIV århundradet. Flere drag äro tagne ur den äldre Gänge Rolfs Saga, såwida den berättas hos Snorre (t. ex. tillnamnets härledning s. 5. Kr. I. p. 101. Stockholm. 1801.) och ur Eurlbgs hinn flersam Saga. Upsal. Isl. och Svensk. 1894. 4:o.

ga, så gör det oss ondt, att vi måste bestämdt förklara vårt missbehag mot den behandling, som här blifwit företagen. Sjelf har Hr L. i förordet på följande sätt förklarat sig öfver de grunder, hvilka ledt honom wid hellska öfversättningen: "Jag känner en öfversättares pligter, att ge sitt original, så mycket möjligt är, ej blott till anda, utan äfwen till formen enligt sin urbild. Men om man genom ett allt för noggrant efterbildande af originalet, skulle lösa sava, att icke blifwa förstådd, eller åtminstone ej senterad af den class af läsare, åt hvilka en ens möda egentligen varit ämnad, måtte man ej gör bättre, att — till en början — ge en öfversättning, som utan att vara otrogen, likväl ej wägrar sig den friheten att återge den gamla sagan i en drägt som ej alltför mycket fränstöder den närvarande tidens wid den archaiska stilen owana läsare. Twelwande mellan dessa skäl, och dem, som tala för en strängt verbal öfversättning, har jag troit mig finna en utväg att förena bådas fordringar. — — — Denna (öfvers.) är bestämd att, genom det intresse, den kan wäcka hos en större publik, bidra till upplifwandet af ett mera allmänt sinne för vårt forntids enkla storhet.

Den öfversättningen lär wisserligen i alla afseenden, och för hwarje publik vara den bästa, hvilken förstår att med innehållit äfwen återgifwa formen; men om wi också wilja afstå från de stränga fordringar som häruti inslutas, och medgifwa att Uggisw. hade skäl att twifla på det rätta sinnet hos sin allmänhet och dertill icke lädde den gamla sagan en modern drägt, så måste den åtminstone wara skuren ut ett stycke, men de moderna lappar som öfwerallt äro påtrockade tyckas icke

bidraga till upplifwandet af ett mera allmänt sinne för vårt forntids enkla storhet. Till prof ondra wi det råta bruk af Prinsessa, af Ni och Eder för det enkla Du*); öfvergångar såsom p. 24 nu är tid att ärewända till vårt folk; höfliga talesätt såsom p. 35: Jag är eder mycket förbunden för Eder ånkomst; i hvilket ställe, underbart nog, ett Du undfaller Öfvers. ty det heter vidare: och skall allt så i din frimagt, och ditt anseende bli så mycket större." Öfver öfversättningens trohet, kan Dec icke dömma i brist på originaltexten.

Efter tillaghet till Hans Exc. m. m. Grefve von Engelström, och det korta förordet följer en inledning, innehållande korta antydningar öfver de isländska sagornas art och ursprung; literärhistoriska efterwisningar öfver deras bearberning i Sverige, såväl genom hithallade Isländare, som Swenskar hellska och äntligen en öfversigt af de grenar i hvilka isländska literaturen utgrenat sig. — För denna öfversigt har Ugg. enligt p. V. att tacka den mångkunnige lärde Hr Lorenzo Hammarfeldt, Första Aman. wid Kongl. Wi. blifwit tackad. Hr Hammarfeldts egendom är äfwenledes följande anmärkning (p. V.) emot hvilken wi dock måste förklara oss: "Till och med är det troligt att de i obunden form fördragne romantiska berättelserna leda sitt ursprung från Norden. — Åtminstone hafwa de i det sydliga Europa uppkommit i det af Normän latagna och urpsylde Normandie." Wi wilja blott erinra wid den omständigheten

*) Rec. met ganska wäl, att Ni och Eder öfvers. kommit ofta i Sagorna, men öfvers. borde åtminstone öfwerallt nyttja dem, för att icke förlora en publik, när emot allt förmodan prinsar på andra ställen kalla hwarandra för Du.

ten att nästan alla gamla Edderns Romaner, ursprungligen visade sig i bunden form, och att de först emot slutet af den så kallade medeltiden upplöstes i prosa (lemningar deraf äro folksböckerna) på en tid, då hvarje förut knutet samband med Norden långesedan var glömdt. Däruom är det mycket problematiskt, om de nordfronsyska versificerade Romanerna först hafva lidit en sådan förändring, åtminstone är ännu icke twisken deröfver slutad, och kan icke blifwa det så länge provençalska Literaturen omgifwes af sitt numarande mödker.

Efter Inledning, i hvilken vi bland de allmänna anmärkningarna förgäfves sökte efter speciella öfver Gänge Nolls Saga, efter undersökningar öfver sagans, textens och handskriftens ålder, följder en berömd: Förteckning öfver de isländska handskrifter, hvilka på Kongl. Biblioteket i Stockholm förvaras. Hef. har tillika under handskrifterna tillkännagifvit om och hwarest de äro utgifne. Wi bifoga några rättselser. p. XXXIV. af Gräter, i Nordische Blumen Leipzig 1789, äfwen af Herder Grimm m. fl. äro Riddiska Sanger utgifne. Gräter's Nordische Blumen innehåller blott öfversättning; äfwen så har Herder blott öfversatt, men Bröderne Grimm besörja en edition af texten, hwarof i Berlin 1815 8:o första delen utkommit, tillika med en ny öfversättning. — P. XXXVI. Kristinn reutr hinn ny ede Arna Biscups af år 1275 utkom i Köpenh 1777. — P. XXXVII. En dansk öfversättning af Gulathingelagen står i Samling af gamle norske Lov, v.d. Hans Papp. Köbenhavn 1751 4:o I. p. 1—254. Det norske Hirdeskrå af Dolmer, utgaf Hesen å nyo 1673, under titl: Jus aulicum Norveg. — P. XLIII. Vifving och

Vifvinga Saga äro öfversatta på tyska af von der Hagen Breslau 1814 3 V. 8:o. Volsunga Saga står på isländska (icke öfversatt) i von der Hagens Altnordische Lieder; o. s. w. Berlin 1812 8:vo; öfversättningen utkom i Breslau 1815 8:o, utgörande 4:de delen af Nordische Heldenromane, likledes af densamma. — Blomsturwalla Saga har von der Hagen icke öfversatt, men på isländska, första gången tryckt, står hon äfwenledes i Altnordische Lieder. P. LVI. Hattalya till har Mag. Doc. J. H. Schöder med en latin version börjat ett utgifwa i twenne Dissertationer, Upsala 1817 4:o.

På öfversättningen af Sagan sjelf, följä Utes anmärkingar, som i allmänhet äro beräknade för en blandad publik. — En sarskild uppmärksamhet förtjenar: den karakteristiska beskrifning på en Völa (trollqwinna) och hennes lårt ett umgås med seid s. 210, 211, ur den otryckta Erik Riddes eller Gröndlandins Saga c. 7; afhandlingens öfver tungahofsvens inrättning hwartil Trelgroduren hör, p. 236—244 hvilken senare är, om vi påminna oss lårt, antingen tagen ur Nolls eller Eitils Saga, Köpenhamnska Edition. — Märkwärdig är ett slags Magnetism i sagorna, genom händernas påläggning, äfwen blott genom öfversättande öfver den sjuka lemmen utan att sjelf widredra kroppen, ännu, enligt p. 246, i Småland brukligt. Ifrån p. 268—338 följer en egen Wg:s Afhandling: Skandinaviska fornä derns idrotter, med mycket söt, grundlighet, och som det synes, med en egen förtärlig utbered. — Utöfw. indelar de gamles fria öfningar och sällskapslek, med en allmän benämning inbegripna under namn af Idrotter, uti I. Witterlek och II. Kroppöfningar. Med Witterlek menar han skickspå och sällskapliga tidsfördrif.

och med kroppsöfningar Gymnastik, samt egentligen krigiska eller wapensöfningar. I synnerhet välkommen war och i afhandlingen p. 281—283, det i öfversättning meddelade lilla äfventyr, om Thorstein ur Austfjörðum.

Genom det lofvade utgifvandet af is- ländska texten till Gänge Rolfs Saga med en verbalerfson, gör Hr Liljegren sig alla Lärde förbundne, som öfslätra sig med dessa studier. Nå föröfrigt han icke misgäda de om- bömen som här bliswic sålde öfwer hans or- bere, och endast deri se ett bewis på det upps- rigtiga deltagande, som wol hafwa för ett fö- rerag, hwilket i så många öfseenden och ge- nom Utg:s omisfänneliga nitidskan kunde blif- wa så wigtigt, och till hwars förlättande wi önska honom all framgång.

R. v. S.

Eman. Hug. Dieudonné Grefwe af Las Casas Besnad och Öden, samt Las Casas twenne Bref, från Sr. Helena till Lucien Bonaparte (undanhållet af Engelska Ministären), och från Frankfurt till Grefwe Bathurst i London, (huruils okänd). Öf- versättning af Carl Eric Mademine. Stockholm, Nordström, 1819. 109 sid. 8:o.

Denna skrift innehåller, såsom titeln ut- visar 3:ne så-likra uppsatser: 1. Grefwe af Las Casas Biographi. Familjens stamfa- der war wid slutet af elste århunderd Konung Tore hos Portugals erbjörre Henrik af Burgund och bidrog hufvudsakligast till en af de sjuutton drabbingar, hwatuti han sgrade öf- wer de Deroane, och såsom andel i krigsby- tet, skänkte han honom todas las Casas d. w. s. alla de Mauriska boningar som upps- räcktes från Slaget. I senare tider bosat- te sig denna famij i Sevilla och år 1200 war Carl af las Casas en af de Spaniska

Spanberne, som beledsagade Ludvig VIII:s brud, Bianca af Castilien, på hennes resa till Frankrike. Den bekante Biskoppen, Barto- lomeo de las Casas, Indianernes äminte försvarare, war en af wår hieltes föräder. Sjelf war han född i Lanzuodoc, och erhö- ll sin bildning i samma skola, hwatutiän Napo- leon sjelf nära år senare utgick. Sedan den unga grewen slutat sina studier, tog han tjenst wid Marinen och biwistade den namn- kunniga sjödrabbingen på höjden af Cadix, d. 20 Dec. 1782. Wid franskyske revolutio- nens utbrott, war Las Casas en af de Ut- wandrade; efter det olyckliga fälttåget 1792, beoaf han sig till England, der han för- söjde sig ätta till tio år genom meddelande af unders- wisning och utgifwande af en Historisk At- las, hwilken sedermera i en förbättrad gestalt utkom i Frankrike. När Emigranterne fingo tillstånd att återwända till Frankrike, bego- made sig Äfwen Grefwen af detta tillstånd; dock lesde han ännu sex, sju år i Frankrike såsom privat. Hans offentliga lif började ef- ter freden wid Tilsit; wid Graelsmännens Besättande af de Biesingen erhöil han en plats wid Generalstaben hos Prinzen af Pon- te Corvo (nu Konung Carl XIV), och deltog under denne fältherres efterträdare, i eröfningen af denna d. Då Napoleon förwäldte sig med Grefhertiginnan Mart Louise och alla gamla adliga familjer befordrades till hof-tjenster, blif Las Casas utnämnd till Kammarherre hos då- war. Kejsaren. Detta hindrade dock ej hos- nom, at tillika beklåda äfskilliga wiktiga sun- cioner, likwäl utan att råka sig ibland krets- sen af dem som förrroligast omådfwo kejsaren. Och då Las Casas nära och tjugo år sedru sål- tar under Bourbonernes sara, måste hans sja- williga besta, att öfwerattwa sin famij och sin idomsänerhet, och till Sr. Helena å följa sja olyckliga h erre, wäcka så wäcker mer upps- märksamhet och förwänting. Med wot idr t- na na Las Casas' handling war utan twifwel ganska ädelt; ännu lesse hos honom det gamla öfwerretets anda, hwilken ej tillåter en hiel- te öfwerattwa sin herre, derför att han war olycklig och besegrad.

(Slutet följer.)

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 10.

Lerbagen den 6 Mars

1819.

R e c e n s i o n e r:

Poetisk Kalender för år 1819 utgifwen af
Asterbom. Upsala, Zeipel och Palm-
blad, 1818. 19 ark 12:o. Med 2:ne
Musikbilagor.

I denna, enligt Titeln, Asterbomska Ka-
lender, finnes icke en enda rad af Asterboms
hand, men wäl en remligen affekterad Dedic-
ation till honom, i början af Boken och wid
dess slut den anmälan, att då "hans oflägs-
na utrikes wistande" hindrat honom besörja
redaktionen äfwen af detta års Kalender; så
hafwa hans hemmawarande wänner, "entligt
hans uppdrag" åagit sig denna omsorg. —
Rec. hemställer i alla fall till de kunniges af-
göran, om det ej oaktrade denna förklaring,
synes nog keshynerligt, att läsa en Lofsång,
strax efter Titelbladet, till den som på det-
samma kallas bokens utgifware.

Kalendern böjäs med tolf Skaldestycken
af Gfm (sid. 3—29). De utmärka sig alla
genom ett rent och ledigt språk, en len Bers-

sification och jemn säkerhet i framställningen.
För öfrigt hafwa wäl icke alla samma inre wärde.
Till den hemmawarande Wännen (sid.
5); Sörgätmig:ej (sid. 10); Till Minnet
(sid. 17); Sängen (sid. 21); Liljan och
Korsen (sid. 23) och Skalden (sid. 29) äro
rätt wärdta; lyshnerhet är uppfinningen och
målningen i Stycket näst det sistnämnda ut-
märkt lycklig. Deremot böra de Konfdomas-
re, hvilka äro de leopoldska grundfästerna
tilläta, i Mollys Ring (sid. 3), se deras
poetiska ideal realiseradt; ty det innehåller
werkligen denna "wärdta i snildefart och låns-
flordreife," som Hr af Leopold så högt anbe-
faller, men hwilken, oaktrade framställningens
förtjenst, förekommer oss andra, såsom fölb.
I Skaldestycket Hösten (sid. 12) är ideen och
behandlingen lånad af Franzén och den tech-
niska formen en imitation efter ett wacker
stycke af Hr Ring, i hans Idyll Kärle-
ken. — Sommarwällen (sid. 26) åter,
har sitt wäsende egenligen i en sammons
hängande förhäfning. — Thecla (sid. 8) och
Grafwen (sid. 15) äro ett, par lyckade öf-

översättningar, eller rättare efterbildningar, ty den förra isynnerhet är söga trogen.

Derpåst har Carl lemnat de flesta Biedersteins. Bland dem måste framförallt utmärkas Öfversättningen af H. W. Schlegels *Lebens-Melodien*, detta melodiska mästerverk; i anseende till välslud, tyfka språkets triumf, ett poem, som man gerna wöste böjd att anse, såsom öfversärligt. Närwarande tolkning visar dock att intet problem är obörligt för den äkta talenten, och erkänner Rec. att denna tolkning hör till en af de lyckligaste, hwardför wärdt språk har att berömma sig. Af denne födels Originalstycken intager *Fantastien* (sid. 90), ett lysande rum; ett stycke, utmärkt af djuphet i åskådningen och poetisk glans i framställningen. — *J. Expurs Sång* (sid. 96) — hwilket, enligt en Not, skall tillhöra en förra Dramatiskt Dikt — tyckes Skalden äro icke warit fullt måktig öfwer ämnet, i sålid hwaraf framställningen icke kunnat få den objektivitet för *Fantastien*, som, af hwarje poetiskt Konststycke, fördras. Det är ej heller utan synbara reminiscenser ur Siste Skalden af Hr Geijer. — Deremot är *Sången På Ostars Dag* (sid. 88) nog stel och offeterrad. Wid en i *Skogen* (sid. 46) är ett nått, intagande stycke, men ej ett bland dem, som efterlemnna något djupt blifwande intryck.

Fem stycken betecknas med den redan kända signaturen — I — n, hwilka liksom sina äldre syskon, icke skola förfela sina lärares öffall. Af dessa höra *trenne*, *Saknaden* (sid. 41); *Dufwan* (sid. 53) och den underbara *Synen* (sid. 65) till det allegoriska slaget, i hwilket denne Skald redan med flera stycken så fördelaktigt utmärkt sig. Äfwen dessa hafwa förtjensten af en rik fantasi, sinnrikhet i uppfinningen samt en ledig och lustbehaglig

framställning. Särfska intagande är äfwen det lilla stycket *Gosen och Säglen* (s. 43), en fri romantiserad öfversättning af *Dions råcka Idyllion: Igeutus et uxor* etc. — En art beskriwande *Natur-myth* utgör äter ämnet för *Maj och Amor* (sid. 73), i hwilket man skulle kunna säga, att *Cypris* som hjelf, på papperet, fixerat sitt skalkaktiga småstje.

Deremot måste Rec. bekänna, att de *trenne*, i detta års Kalender, införda stycken af B*** n, icke gifwit honom det nöje han erfart wid de förut bekanta af denna Skald. *Christentrost* (sid. 76) är det mest fulländade och wiserligen i och för sig sjelft ett rätt wacker stycke, men är blott en öfversättning från *Toskan*. — Men i sina båda Originalstycken, har han här antagit ett *naivets* manér, som stundom urartar till werklig barnslighet. Och då det *Naiva* lust behagar genom sin segrande contrast mot all konst, måste det blifwa dubbelt obehagligt, när allt påminner om dess konstlade frambringande. Detta ästhetiska spöke — det *misnaiva* — framkommar redan i det annars wackra *Åreker: Syskonförbundet* (sid. 61) t. ex.

Du sannar Gud hwad såsom barn jag drömdo,
Jag fast ligt gret (!) -- ei kan jag säga dig,
Hwarför jag gret; ty barnet snart det gifmde --

Då fatt der Gud från himlen framför mig.
Men egentligen framträder det allt igenom i *Romans* wid begrafsningen af en *Moder* med sitt barn på armen (sid. 78); *repetitioner* och falska ordformer, t. ex. *längert* i st. f. *länge* bidraaga att göra den förfelade tonen så mycket mer skrande. Widt igenom denna tillgjordhet lefwer dock en wif innerlig mildhet, den kända karakteren på *Ju*

B***ns Skaldkonst, den der ä ena sidan intager Läsaren, men ä den andra bedesfvar honom genom den förirring Skalden påräkat.

Under nämnräkningen — — der läsas twenne stöcken Spegeln (sid. 30) och Nordans fjäll (sid. 85), hvilka, såsom nästan alla de öfriga af samma hand bekanta, kunna kallas filosofiskt åskådade Natur-Myther, framstälda i en djupt till hjertat trängande Poesi. Förtjensten af dessa originelt sedna Compositioner är af den art, att den för det slyktiga beskåbandet just icke ströf uppträder sig, men låter deremot allt starkare och starkare känna sig wid hvarje förnyad uppmärksam genomläsning.

Med synnerlig förhöjelse har Rec. här återfunnit twenne signaturer, dem han och allmänheten, under ett par år, i Poetisk Kalender saknat. Af Hr G — X, läsas här (sid. 80) de Ord till Carl XII:s Marsch wid Narva, hvilka af den studerande Ungdomen blifwit afhängna wid Minnefesten d. 30 Nov. 1818, och sedermera införde i Stockholm-Posten. Man är derföre, på förhand, tillräckligt bekant med den friska beständhet, den originella manlighet och den rena hållning, som utmärker detta lilla goda stycke. Daktadt allt det raske lif, som i detta stycke lesas och på hvarje öppet sinne så kraftigt verkar, är det, dock alldeles friskt från hvarje liknelse till sentimentalitet; och detta har förmodligen orsakat, att närvarande poem ej blifwit senieradt af dem, hvilka förgåta den svenska karakterens egenkap: att känna oändligen djupt, under den lugnaste, den kallaste yta.

Af ett helt annat slag i anseende till uppfattningen, men af en jemngod förtärlighet i sin art, är ett annat stycke kalladt Tom-

tärne (sid. 34) af A — 3 —. Man har ofta talt om att bilda Sångere, påsande, egentligen för den arbetande Folkelöfen, och flere, i synnerhet bland Tyskarne och Danskarne, hafwa sökt uppfylla denna önskan; men olyckligt nog, emedan för att ge Sångeren wig, att tjena för sitt ändamål, det fordras att genom ren uppfattning af de uråldriga dikterna, poetiskt framställa och genialiskt förädla folkets åsikter. Vertill är dock, utom den allmänt poetiska förmågan, åfskilliga egenkapper erforderliga, hvilka icke kunna falla på hvarje Skalds lott. Och derföre måste Rec. bekänna, att af alla yngre folkdikter han känner, knapt någon kan framställas såsom ypperligare mönster för denna genre, än denna närvarande. Dock må ingen så missförstå Rec., som om han, med detta omdöme, endast inom dessa gränser skulle inkränka värdet af detta stycke. Twertom bestämmes detta ytterligare, genom sin milda ton, sin fulländade sammanlänkning, sin poetiska tydning af folksmyken, sin idylliska täcket i målningen, sin ypperst ljusva diktion och intagande versifikation.

Dylka periodiska Poetiska Samlingar medofrå ej blott den fördelen, att de genom utgifwanden af redan kända Skalders arbeten, underhålla den poetiska stämningen hos Nationen; de hafwa äfwen en annan, den neml. att framkalla nyare Dyrkarekring Sånggudinnornas altaren, och derigenom sammanledja en äldre generation med en yngre. Detta års Kalender gör oss äfwen bekanta med trenne nya namn, under trenne särskilda Stycken, neml. Poesiens Makt (s. 48); undertecknad August; Längtan (sid. 51) med titeln J. K. och Tårarne (sid. 93) af Aquilina. Det första är ganska ledigt versifieradt och klart framställt, men är blott

en öfversättning från Tyfkan. Det andra är ett litet erotiskt stycke i det Kellgrenska maneret, utfördt med innerlighet och känsla. Hvad det tredje åter angår, har Rec. för sin del icke förmått att af närvarande töcken, gestalt vinna något klart intryck. Vid uppträdet af en djupare och mera betydelsefull Skaldekonst, händer ofta att den osäkra Begynnaren, genom ett oregelbundet hite och lite svälsvande, ett tomt lekverk med termerna för de högsta äfädningar, söker att skälla sig i bredd med fulländade mästare. Då det är erfarenhetsfärs att detta sålt alltid på engång är förligare och ger anledning till så många flera lösliga beundanden, ju förr den böjd är, från hvilken skörningen sker, så måste en mislyckad produkt, i denna art, alltid bli vidunderligen obehagligare, än i en mera lågsåmd. Sådana uppblåsta frostyttringar få derföre utseende af att vara parodier öfver högre poetiska skapelser; och huruvida Redaktörerna af Poetisk Kalender gjort rätt i, att upptaga en så svag produkt, lemna Rec. till deras eget bedömande.

Sedre delen af Kalendern intages af en liten Roman af Hri Palmblad, kallad Solmen i Sjön Dall, i tvenne Afdelningar. Denna är egentligen endast ett yppigt Fantasistycke, spelande med orientalistisk färgglans, ehuru något afkyld i europeisk reflexion. Det är den unge Rustan, Ståthållarens son i Kaschmir, som här föreställes berätta sina lefnadsöden: sitt forta favoritkap hos Schahen, sin kärlek till en Engelska, sitt underliga giftermål och de förfölselser han af en Afundsmän måste utstå; allt framställt på ett sätt, som i högsta grad måste underhålla och intressera hvarje läsare. Ty i hela compositionen råder en ljusglättig wärldslust, i hvilken, på ett fläckigt sätt, alla orientens tjuvande

se gestalter äro framkallade och svälsva förblifvart inre äga i skifrande färgspel. Så är t. ex. Schahens Syn (sid. 85—106), der Muhameds religiösa drömbilder fantastiskt byttas mot Zirdustis heroiska trollverld, någonting af det lyckligaste, som, i denna art, blifwit sammanfatt. — En annan cyclus af österländska Diater, hvilkas förgrund utgöres af Zerdushts wisersådra, har Förf. beredt sig tillfälle att framställa i den bedräglige Zirdusts berättelse (sid. 163—187). Och mot dessa Diktens herrligheter kontrasterar, på ett elegant sätt, beskrifningen öfver Schahens framlesda sorgliga weklighet i Scrafven.

Hvad Charakterene angår, så hafwa de fleste åminstone detta halfmelancholiska farniente som man tillägger Orienten, och hwilket vanligast upplöser deras stora och mäktiga naturanlag i ett Jn-ter. Och äfwen der en kraftigare wilsa, en stor och allwarlig förfars någongång framträder, bortdomnar snart, då ångan af det druckna opiet ej mer verkar, den artificiell svända kraften och återhunker till den fordna slappheten. Sådant är här Schahen, och sådan Rustan self. För oss Européer tycks detta förhållande med Schahen, isynnerhet vara besynnerligt. Det är åminstone wist, att en dröm sådan som den, hwilken tvenne nätter ärad proade Schahen, på ett europeiskt sinne icke skulle hafwa varit utan den kraftigaste verkan: antringen skulle den i grund hafwa förbättrat, eller dödat honom. Här tjenar den blott, såsom medel för quinnolisten, att skaffa Rustan en Waka. Ty här handlar egentligen blott Zirdust och Fanny, men båda äro också Européer. Beträffande den sednare, så är det wisserligen någonring öfverflitande, att se henne, hwilken wi först lårt känna, såsom det renaste och naturligaste offuadsbarn, sedermera uppträda för oss, som

en sammanfattning af alla qwinno-intriger och förställningar; men sådan måste wi tänka oss följden af några års serafslif och det är äminstone wäl, att hon icke kommer att återvända till sitt fädernesland. Hon posar werkligen blott i den werld, der hon blifwit utbildad.

Hwad compositionen angår, så råder det någon olikhet mellan förra och senare hälften. Den lugna, wäl sammanlänkade utvecklingen, som så fördelaktigt utmärker början, är något förbort mot slutet, der alla uppsträden mer äro packade på hwarandra och nästan i brådskörning framsåras efter hwarannan, liksom föreställningarna i en laterna magica. Det trocks som om betraktelsen af att Romanen skulle blifwa för lång, om den i samma ton följandes, som den blifwit börjad, förmått förf. att hastig slutet, hwadon dessa disproporportioner uppkommit. Då denna senare del äfwen till uppfinningen är mindre poetisk, har förf. kanske sunnit för godt, att ej widskäftigare utföra de skitskita partierna.

Men denna Romans största förtjenst är stilen. En ren, ledig, mild behaglig utveckling utgör karakteren af denna diktion, som man skulle kunna likna wid en lugn wärld, hwilken i tusenfaldiga förökningar, stilla forlande, genomflyter en blomsteräng. Det är wist, hos ingen af de yngre författare, hwilka efter år 1810 hos oss upstått, märker man, i detta afseende ett så bestämdt stignande, som hos Hr Palmblad. I början war hans stil ojemn, än torr, än öfwerlastad och icke sällan alldeles öfwerflöd och tillkonstlad. Men med hwarje nya försök, har han gått fulländningen närmare. Hwad man ännu kunde förbehå hans framställning, sådan neml. som i den närwarande Roman wisar sig, är att den förekommer oss nog mycket beskrifwande,

Detta sel war dock här kånhandad ett något nödwändighet. Den werld, i hwilken han inför sina läsare, war dem alldeles obekant och och för att skaffa dem den så nödwändiga kånnebomen om hselfwa skådeplatsen, måste han någongång ursätta sig för faran, att synas wilsa coquettera med sin orientalistiska belåsenhet.

Den, som i hwarje konstwerk frågar efter någon wiss artistisk, filosofisk eller etiskt betydelse: den finner sig wiserligen här i sin wäntan bedragen. Närwarande Roman är icke annat än ett inbegående blomster, som ej har annan bestämelse än att draga till sig wandrörens blickar och sägna honom med sitt anspråkslösa dost. Och hvaras öfwer, att detta sommars glada barn icke ger frukt eller tjenar till läkedom: det kan endast den, hwilken — enligt Spegels ord — "är så wång, att han förtycker, att det är Sommar i året eller ungdom i menniskans lefnad."

Utmärkning

i anledning af Charcon till Swenska Uppslagan af Heerens Ideen über die Politik m. m.

I en tid, då i wårt Land begäret efter Tyska Literaturens Producter börjar blifwa så allmänt, men deras anskaffande utifrån war förenadt med så stor kostnad, war det wiserligen ett förtjenstfullt företag, otr, genom utgifwandet af de berömdaste Tyska författares Arbeten, bereda en lättare tillgång deraf för Swenska Läsare. Också wissade der talrika antalet af Subskribenter på Bibliothek der Deutschen Classiker, ott ett sådant företag icke Almånhetens sida ej saknade en tillbörlig uppmuntran. Utgifwarne förfjerna äfwen det löförd, att walet af de eftertryckta Arbetens i

Det hela sett med urskilning, och att uppgif-
gan är mer än vanligt korrekt. Men deremot
gaf, under Arberets förgång, papperets
och stillarnes mindre goda besäffnhet anledning
till ett grundadt misnöje. Denna brist har
likväl i de sednare Delarne, genom nya, uti-
från införskrifna, stilar och ett bättre papper,
blifwit afhjelp. Men om dessa yttre bristfäll-
igheter endast upphört, för att lemna rum för
andra af wäsentligare besäffnhet, bestående
i verkliga corruptioner, så har man ej syn-
nerligen wunnit på bytet. Den 3de Delen
af Seerens Ideer ärföljande Chartan öfwer
Grekland har gifwit en ställig anledning till
denna anmärkning. Denna Charta är wäl,
hwad yttre utseendet beträffar, prydligare än
Originalen, men deremot med den wårdsidighet
copierad, att den är helt och hållet obrukbar.
För att bestyrka detta yttrande, will man an-
föra de fel, man wid jämförelsen med origi-
nalen uppträckt.

Omtagna äro: Bergsträckan mellan floderna
Aous och Celydnus (öfwerhufwud hafwa
bergen sin egen besynnerliga form, helt och
hållet afwikande från den, som på originalchar-
tan förekommer. Hvilken method eller char-
ta Grundren derwid följer, torde wara, swårt
att bestämna. Öfverräffande är det likväl
att se, huru floder löpa ert öfwer bergen,
såsom händelsen är wid Parnassus.) — Ös-
tra Westra armen af Hebrus, — M. Cerau-
nii — en flod N. om Ganos — Athyras
fl. — M. Tomarus — Piræus — Cistena —
M. Oeta — Ön Aex — Heræa — Sige-
um — Zeleia — Aenius fl. — Pacto-
lus fl. — Idrias — Helicon (wäl namn,
men inter berg.) — Desputom är stadsrecknet
(o) på flera ställen utelemnade, t. ex. wid
Proscium, Haliartus m. fl. hwarigenom man
stannar i osäkerhet om ortens egentliga läge.

Så kan man ej weta, om Aedepus ligger
på Eubœa eller på sösta lander. Detta teo-
fen är öfwen omtaget wid de flesta dar i Hes-
geiska hofwet, då likväl nästan alla hade en
stod af lika namn med sifflwa ö. — Till öf-
werlopps är deremot: Tritæa i Arcadien. —
På origtigt ställe äro: Pellicum, för mycket
i N. — Cocytus — Pellene W. i stället
för Ö. om Floden — Phligalia, för mycket
i W. — Wårk desputom följande fel:

Står	Sås
Enckelanæ	Enckelanæ
M. Pangeus	M. Pangæus
Aomus	Aornus
Haliacmon	Haliacmon
Chalcidicie	Chalcidice
Cleona	Cleonæ o
Nymphæum	Nymphæum
Maronell	Maronea
Mosembria	Mesembria
Samothraee	Samothrace
Alopecannesus	Alopeconnesus
Thorones	Thoronos
Amphipagus	Amphipagus Pr.
Paxa	Paxæ
Buthrontum	Buthrotum
Thyomis fl.	Thyamis fl.
Ambiacia	Ambracia
Achetous	Achelous
Tompe	Tempe
Scolusfa	Scotusfa
Canene	Cænene
Scopetus	Scopelus
Posidium	Posidium Pr.
Ampetos Pr.	Ampelos Pr.
Anactonium	Anactorium
Alyfia	Alyzia
Chephalenia	Chephallenia
Lania	Lamia
Chæronen	Chæronea

Cicyon	Sicyon
Eleufi	Eleufis
Chyros	Scyros o
Phencos	Pemos
Bylus	Pylus
Manlinea	Mantinea
Nemfea	Nemea
Nanplia	Nauplia
Tegene	Tegea
ARGOIS	ARGOLIS
Hydrei	Hydrea
Gycros	Gyarus
Carilamyla	Cardamyla
Iearos	Icaros
Hyelasfe	Hycusfa
MESENIA	MESSENIA
Sphacleria	Sphacleria
Methonæ	Methone
Oenusfa	Oenusfæ
Cythium	Gythium
Mathea	Malea
Cimotos	Cimolos
Cicinos	Sicinos
Maria	Marcia
Hipuris	Hippuris
Diclynnæum	Dictynnæum
Polyrhenium	Polyrrhenium
Crin Melopon	Crin Metopon
Eleuthera	Eleutherna
Prasfus	Prasus
Cherfoneus	Chersonesus
Sepulrum Joris	Sepulcrum Jovis
Dardanam	Dardanus
Caresfus	Carefus
Rhyndacus	Rhyndacus
Afacus	Afacus
Sin. Afacenus	Sin. Afacenus
Prusa	Prusa
Hamazitus	Hamaxitus
Sigvum Pr.	Sigrium Pr.

Maleæ Pr.	Malea Pr.
Garyara	Gargara
Adramythaon	Adramythium
Hecalonnefi	Hecatonnefi
Pergamas	Pergamus
Pilam	Pilane
Myilone	Mytilene
Cillcus fl.	Cilleus fl.
Argenaum Pr.	Argennum Pr.
Lencas	Leucas
Ins. Hermaus	Sin. Hermæus
Lebedo	Lebedos
M. Sipyas	M. Sipyus
Mycate	Mycæle
Halikarnasfus	Halicarnasfus
M. Alabyris	M. Atabyris
Palara	Patara

Eman. Aug. Dieudonné Grefwe af Las Casas Lesnad och Öden, samt Las Casas tvenne Bref, från St. Helena till Lucien Bonaparte (undanhållet af Engelska Ministären), och ifrån Frankfurt till Grefwe Barthurst i London, (hittills okända). Öfversättning af Carl Eric Rademine. Stockholm, Nordström, 1819. 109 fdd. 8:o.

(Slut se. R:o 9.)

Las Casas Bref till Lucien Bonaparte, som utgör andra afdelningen af denna skrift, är förut kändt genom offentliga Tidningar. Det innehåller historien om Napoleons inskeppning, öfversegling till St. Helena samt lesnadsfärd och tidsfördrif på denna ö.

Hittills obekant var Las Casas 3:e Bref till Lord Barthurst, dat. Frankfurt

am Wagn, hwarut han på det kraftigaste och på det eftertryckligaste sätt protesterar mot det wäld, som Brittiska Ministären mot honom utöfwat. Hans klagomål inuefattas i följande punkter: 1) "Jag fordrar rättwisa, och begär upprättelse för det wäld och det tyranniska förfarande, hwarmed Lord Sommers feth så länge beröfwat mig min frihet, med öfwerträdande af sitt lands positiva lagar — 2) Jag fordrar rättwisa och upprättelse för den lagstridighet, hwarmed man bemäktigat sig mina papper på Themsen, och afhändt mig dem, utan att wilja, trots mina inwändningar, tillstålla mig en förreknig på dem. — 3) Jag fordrar rättwisa och upprättelse för det man, med förokt för alla grundsatser, utlemnat mig såsom fånge på continenten, och i följd af den gifna impulSIONen, eller uttryckliga instruktioner, tvingat mig att såsom en brottsling genomresa Belgien och de nästgränsande staterna. — 4) Jag fordrar un-

derförkning och ett skondsamt återlemnande af de mig på Themsen fräntagna papper. Öfrsta delen deraf hade redan af Sir Hudson Lowe blifwit till mig återställda, och andra äro mig rent af oumbärliga för mina husliga förhållanden; ty de innehålla samtliga mina economiska documenter, i saknad hwaraf jag blifwer beröfwad alle mitt goda. — 5) Jag fordrar återställandet af de mig på St. Helena fräntagna papper, hwaraf Sir Hudson Lowe erkända och underskrifna förtäckning finnes ibland de på Themsen sequesterrade papper. Pappren från St. Helena innehålla nästan blott ett enda manuskript öfwer händelserna på ön, under en tidrymd af 18 månader; deri äro dag för dag antecknade den Mannens samtal, egna ord, ja ända till hans åbörder, som en lång tid styrde Europas öde; underrettelserna äro födröfrigt ännu ej i ordningbragta och fulländade."

S m ä r r e S k r i f t e r.

Walder, allegoriskt Divertisement af Sång och Dans i En Act. Första gången uppförd på Kongl. Stora Theatern den 26 Jan. 1819. Stockholm, 1819. 16 sid. 8:0.

Ett osammanhängande tillfällighets-rimmet, hwilket man icke wet huru det kommit till sin titel, då Walder endast ett enda ögonblick visar sig, wandrande utöfve Väst. -- Då Theatern öppnas, framträda Elfswor och Neckar för att spegla sig i Urdarbrunnen; men bortjagas af Nimer, utan att widare återkomme. Därefter förena sig de trenne Nornorna, för att utöfva den dem frammande functionen, att framkalla Skugaorna af Yngve Frey, Ragnar Lodbrok, Magnus Ladulås

och Gustaf Wasa. Sedan de afdyt hwar sin skof och åter försvunnit, wisa sig Walder och Forsete och därefter förwandlar sig theatern till "ett wackert Laodskap," och der uppträda en Bonde, en Sidman, en Lepp, en Bergsman, en Soldat, en Flicka och en hundraårig blind Gubbe. -- För att wisa, att det hela är lika platt utöfadt, som det ordligt blifwit upfunnit, må detta proffstykke anföras:

Nu fall hamnaren göva larm,
Nu fall med fröjd min swarta arm
Nycka malmen ur bergens fide;
Snart aenom Adlen, i grufwans gång,
Swenkar och Nornmån, under sång,
Skola flynda hwarann till möte.

S w e n s k

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 11.

Ördbogen den 13 Mars

1819.

R e c e n s i o n e r:

Svenska Witterheten. Historisk. Religiös. Anteckningar af P. Hammarfeld. Första Del. Stockholm, Funelius, 1818. 397 sid. 8:o utom Dedication, Företal och Register.

(Fortsättn. från N:o 8).

Under Reformationsperioden är det egentligen Bibeldöwarsjättningen, samt de första reformatornas andeliga skrifter, jemte äfkilliga annalistiska arbeten, som till språkets vidare utveckling mer eller mindre fördelaktigt bidragit. De förnämsta äro Olaus och Laurentius Petri; af den förre äge wi nu en Svensk Öbrönska införd i Scriptores Rer. Svec. T. I. hwart historiska stilen är för sin tid förträfflig; af den senare har Förel. meddelat i utdrag ett förmaning-bref till K. Erik XIV, hwilket utmärker sig genom styrka och renhet i stilen, samt Biskop Petrus Andreæ Niger. Med wälförstent beröm har och Förel. ihågkommit, den store Gustaf

Adolphs egenhändig uppsatte Historia angående Caroli IX:s regementstid, och derur meddelat ett proffsocke, som wiserligen ingen lärer läsa utan beundran och deltagande. Hwad åter angår Gr. Axel Oxenstiernas sköna stylist, torde wäl denna wärd den minsta bland hans försjettier. Poetsien synes under denna tiden hafwa helt och hållet försvunnit; ty om man undantoger ickehända en och annan psalm — och dessa äro dock för det mesta öfversatta — finner man endast rimmetier*). Bland dessa är det dock utan twiwelet märkwärdigt att se den mängd af skädespel, som inom denna tidrymd framströades. Olaus Petri, som sann det wärd "lika mykt, hwadh man får wärd Gudz wille, under censaldigh ordb, eller under konsteligha dichter, all then tijdh thet är ju Gudz wille som wij få wärd," gjorde en öbröns med

*) Från denna tid finnes bland annat: En äktenkase brudekrantz medh ätta braderose utboops sketat af Nicolas Bullernässo 1609. Förel. ären lærer hafwa varit kyrkoherde i Odensala.

Tobie Commedia, som först utgafs år 1550. De fleste af hans efterföljare walde likaledes sina ännen ur Bibeln: Johan Mesenius *) wände dock sin brinnande iswer för fosterlandets historia äfwen är detta häll, och wille helt och hållet dramatisera densamma i 50 skådespel. Ett berömligt företag! man skulle säga: en stor plan, om de sex stycken han fullbordat, af hvilka fyra flera gånger blifwit tryckta och på sin tid gjort mycket uppsående, röjde någonring stort i plananläggning eller utförande. Man erinrar sig owillkorligt härwid, hwad Shakspear wid samma tid gjort för sitt fädernesland; och kunde snarare wara böjd att tro, det Mesenius lånat af någon annan denna idé, som så länge öfwerseg hans krafter, än att Jacob Pehrson Chronander "i anseende till inrättningen af sina dramer welat hafwa Aristophanes till sin förebild."

Angående Stjernhjelms, efter hwilken Gref. uppkallat den tredje perioden, får R. c. hänwisa till den nya upplaga af hans skrifter som Hr Hammarfeldt npligen med en så berömlig omsorg utgifwit, och till den deraf föranledda recension i denna tidning. Då

*) Då Gref. så omfångfullt citerat titlarna på mindre märkwardiga arbeten, t. ex. några klassiker wid K. Gustaf Adolfs bök (s. 102), förundrar det Rec. att endast så weta om Arnold Mesenius, att han "fall hafwa, liksom sin fader, författat ett skådespel, kalladt Gustaf Wasa." Detta finnes dock, som bekant är, i Palmföddiska Samlingarna, Poët. XXVIII under titel: "En Comœdia, uti hwilken hela Konung Gustafs den I:s Regemente efter wise och sannsådige handlingar skrifter är författat, och hwar Person med sådane tabl och Swar införes, som han hafwer haft medan han lefde: Arnoldo Jonanne Messenio Authore: A:o 1642."

denna upplaga förmodligen redan är i alla deras händer, som med kärlek omfatta fäderneslandets witterhet, wore det öfwerflödigt att äre wissa leda uppmärksamheten på dessa stora förtjenster, som ingen lärer misskänna wid läsningen af hans werk, och utgifwaren utdelat och grundligt skildrat. Hr H. tyckes dock af sin lust att jemföra hafwa gått för långt, då han s. 119 i anledning af en scen i Stjernhjelms Fångne Cupido tror sig finna, "att den store engelske dramaturgen skulle i denna konst (att teckna teferiens och wansinnighetens utbrott) funnit en måktig medelräffare i Stjernhjelms, ifall han medelst karakterutvecklande dramer skulle hafwa gifwit fort åt sitt måktiga, genom rik människokännedom, idealiskt djup filosofi och wetskaplig mångfaldighet närda och utbildade sinne."

— Wägiligen om man will så småningom förutlätta alla möjligheter, som fordrades, skulle man stutligen kunna så Stjernhjelms till en Shakspear: men knappast har han någonsin ens varit ämnad att blott såsom Skald lesas i efterwerldens minne: han war det så som Plato, Fichte, och andra, eller kanske snarare, som de äldste Wise woro Skalder. Hr Wolbechs mening, som Hr H. på detta ställe missförstått, tyckes och wara den, att "Skaldkonsten hos Stjernhjelms mera war en talent, som han idkat liksom sina öfriga umbräta talenter, än wäskan af en owillkorlig utslutande drift." Hr Wolbech säger: af en högre genius; och om han dermed wrlat förbehålla den endast åt Skalden, eller i allmänhet förneka wår Stjernhjelms poetisk kallelse, så kunna wi ej gå på hans sida. Rec. will gerna tro, att hos hworje snille är poeten någonring medfödd. Det finnes så människor så wanlottade af naturen, att de ej i något ögonblick af sitt

lif kânt sig af en mårtig förtjusning lifwade och lif som lufade öfwer sin egen frest: och ofta händer då, ehuru de annars för ingen del welat anses såsom Författare, att hans ryckningen sätter tyron i deras hand. Huru wänligt är det ej, att kärleken söker genom fången ett återly för sina kånslor! Men hos Sullen är en ren, ännu mera omfattande åska, kärleken till allt flödt, godt, sant, ädelt och stort: och af denna eld hänsförd, har många en ädel man anslagit toner, som fört hans namn till efterwerlden, ehuru han sjelf ej råstot om Skaldernas lager.

Wid denna tid hade Förf. bort nämna G. Magnus Gabriel De la Gardie, som författat Någre Andelige Psalmer och Loff- Sånger Palmfödd har affkrifwit dem, men entligt hans aneckning finnas de under författarens namn of trycket utgifne.

Wid Författarens underrättelser och ansköden öfwer Sam. Columbus (sid. 127), Lindsköld (s. 129), Jac. Arhenius (s. Lucidor*) (s. 164) o. fl. har Rec. intet att erindra eller tillägga. U der genomläsningen af hwad Förf. sagt om G. Rosenhane (s. 143), och G. Eucelius (s. 177), kunde man låte falla på den tanken, att Förf. skärit deras wäke för Italiens wersformer besitta sin kritiska skärpsinnighet. Angående den förre har dock Rec. mindre att påminna; ty ehuru ingen enda af alla hans hundra Sonetter och Iwario Wisor saknar fel mot den grammacikaliska konstruktionen — de äro dock i allmänhet mera korrekta än hans prosa — och ehuru hon ofta, enl. Hr. H:s uttryck, mot slutet af quatrainen eller terzetten bedrager den wäntan han i bërjan wäckt, så

*) En waggist bde rättas: arket B af Helicon's Blomster bles ej omtryckt, utan utestillet af samlingen.

bör hon wissertligen såsom Skald fattas öfwer de flesta af sina samtida: man ser hos honom ända någon poetisk anafwelse, och hans Skaldestycken äro ej, såsom de flesta den tiden, bestådt arbete. Men med förundran har Rec. läst det öfwerdrifna loford, som Förf. sänder på Eucelius; hans Kung-Skald är till och med i detaljerna ämndt lyftligt uttryd. Wissertligen finnes i hworje stroph någon wers som genom sin innerlighet och oforsklade behag skulle gdra en wästare åra; men man kan knapt uppvisa en enda, der ej intrycket ådres genom wäbla och tillfruswade liknelser. Rec. behöfwer b'oit upprepa den af Hr. H. anförda strophen:

Så länge jorden står och Karlemagnen swarf-
was

Ring Emensta skränder om, på des förgyl-
te naf,

Så länge nyplögd wen i G'dha Landom harf-
was

Och far och frödnling fins i Norebottens haf,
Stall din äminnesdag på runestafwar karfwas;
Och fast du lågas ned till ro i stilla graf,

Jag skära skall ditt namn till ewig minnes
lära

I lönn, i bok och lind, som skall med barken
wära-

Och som ytterligare prof på Eucelii besynnerliga lust för ordlekar, wil Rec. anföra en Sonnett, öfwer Dof Harmelin's och Helena Brähms äkta förening: den är förut tryckt i fol. efter ett äldre Latiniskt poem:

Det Brähm som Drottars Pr. ärt på ridda
Purrur dragit

War allt af Harmelin: ty annat äffe kan
Födelikas med des Glans; Dän bldt End. bwi-

ra Ewan,

Då hon sig aldramått i Flare Fällor twagit,
Har af Dås ädla Eken en Wdr. Grå Färgia

lagit.

Of kärnadtt där enot. Ja dån som Silke
 Gaf Silket Pris, men nu om Ederloff hålo
 Of tillfåre at hand Bet så måtta felt har
 Sv Hermlins. Bråhm betar hwar Lilla
 Dås Purpur Rosers Prål drar sig till wyrdig
 O! Sällsdrænte Mann! dån råkna fan till

Of en tilldræne trott dåt wi nu alle sett,
 Han märke nu med Lust, at Hermelin of
 Wål hawa twånne Mann, mån å tu Sid-
 na ett.

Med nåje finner Rec., att Ederf. gjort rätt-
 wisa är den numera nästan bortglömde Leo-
 yoncrona (f. 172); men Lagerlöf*) (f.
 163) hade wål förtjenat mera uppmärksam-
 het. Hans poemer hafwa oftridigt angiswit **)
 den idylliska ton, som så länge derefter war
 rådande i wår witterhet till Fru Nordenflychts
 tid; och om man skulle kunna förebrå hans
 flesta poemer en wis matthet och utsträckt-
 het, så finnas dock flera som ännu kunna läsas
 med deltagande. Anmärkas borde det ock,
 att han haft mycken insynelse på ärskilliga
 yngre författare, som wid Upsala Akademi id-
 kade studier, t. ex. Olof och Carl Gyllenborg.

Uf S. Spegel, som är med sanning och
 wärdighet tecknad, har Rec. utom de upp-
 räknade skrifterna sett följande: 1) Graffkrift
 öfwer Dr. Ulrica Eleonora (en Latinsk och

*) Hr S. Kristwer här Carlsons Skaldebeckar.
 Detta sel förkommer på ärskilliga ställen: men
 endels har dock Ederf. skafwat rätt Carlson.

**) Enl. wår Ederfs uttrænde på flera ställen, is-
 synnerhet f. 172, skulle man snarare tro, att
 Lagerlöfs tråd i oundras följande, hwilket blif-
 wer swårt att bewisa.

en Swenssk) af Hy. Sp. Holmiå 1693 fol.
 2) På Jubelfesten 1693 d. 26 Febr. (jemte
 twenne latiniska) Ups. fol. 3) Wåluchrande
 Blomster utaf Mandelträdet, ther är, Åb-
 berdomens Heder. . . Herr Rådmanen Clas
 Nilson. . . till Aminnelse. . . af Hy. Sp.
 1696. Linköp. 4) Klago-Wisa öfwer. . .
 K. Carl XI:s ödödeliga Frånfälle. 1697.
 Link. 8.

Wi förbigå den för sin tid namnkunniga
 Fru Brenner och kunna beklagligen ej finna
 of henne ett enda stycke, som wedertägger Hr
 H:s strånga dom eller Hr Adlerstedts alla
 warsamena och naiva klagan wid hennes ödd:
 Barwål, wår Doest! god natt, du Heders-
 gumma!

Om Biskop Torsten Ruden, såsom Skald, har
 wål icke Rec. gjort sig högre tankar än Hr
 S., isynnerhet wid betänkande af det stora
 loford, som på honom en tid afsades; men
 Carlsson och Sahlfstedt hafwa antingen ej
 haft tillgång på något bättre eller ej gjort
 det bästa urwal, ty ärskilliga småstycken fin-
 nas utryckta eller mindre kända, som ämin-
 stone gifwa honom rätt att ej sättas under
 Sonen Rudenschöld (f. 271). Såsom prof
 må ansöras följande, Kristwit i Åbo d. 1 Apr.
 1693.

Här ligger jag der mind och watten mig bes-
 lägra,

Och mig all påß och fart på frant och åter
 wågra.

Jag ligger här och liif en fånge städar på
 Hur stälta till Eder ort mång tusend segell gå-

Jag roopar: I som af min moosång Eder bes-
 tiänen,

Hör till, så länge I den lilla-trånst mig lä-
 uen

Allt föra till min wån

Gavotte de l'amour.

Wintern är nu från of Frejden

Wortret har nu mist sin wäld:

Åhrfens forgetidh förliden
 Regnet har och återbåld.
 Solens kraft i Skog och dahlar
 Läckar uth många tusend blad,
 Blåderfolcket något tablar
 Sin emellan, wet es hwad:
 Det doch ey min Siäl hugswalar.
 Den min Wån alleen gde glad.
 Wärens barn, de Wackra blomster,
 Böria tee sin' buswud ann:
 Foglen har sin' återkomster
 Från de warma Riddagsgland.
 Jur, som min wåg nu stängia,
 Att jag ey min Wån får see,
 Sku sig snart i Watten mångia,
 Och mig farten öpen gee.
 Kärast Skwind, tds ey längie,
 Gdr ån tu thet låter see!

Det af Hr H. s. 189 citerade stycket är, liksom det nu anförda, under Rudéens namn upptaget i Palmköldiska Samlingarna. Tro- ligen har Sahstedt följt originalen, då han blott satt höftåswerna T. R. inunder, eme- dan Rudéen ofia så brukade att sjelf signera sina små skrifter, utan att så noga tänka ef- ter, om de woro honom mer eller mindre wärdiga.

(Slutet följer.)

rjas till allt slags tjenstgöring; På huru lång tid kan denna marche verkställas i wanligt godt wäglag? Huru böra Dags- marcherne indelas? Och hwad bde för öfrigt iakttagas till ändamålet winnans- de? af N. S. J. Åkerstein, Dragon wid Kgl. Smålands Regimente. Skrift som blifwit belönt af Kgl. KrigsWetensk. A- kademien år 1816. sid. 1—36. Förf. anta- ger, att 50 mil icke kunna marcheras på kortare tid än 18 dagar; emedan 4 mil ans- ses för den starkaste dagmarsch, hwartil, hwi- loriden inberäknad, 14 till 15 timmar ätgå, och så länge kan omöjligen alla dagar mar- cheras. Dessutom är det nödige, att Troup- pen har några wiså Rastdagar och till dem föreslår Förf., på en särskild uppgjord March- routa, sid. 10, hwar sjerde dag. — Mot detta ofta företagna rostande har Akademien förklarad sig. — I afseende på Marscherings- sättet, antager Förf. alldeles det i 1813 års Reglemente föreskrifna, dock med den anmärk- ning, att Plutonerna borde anrycka på half- distance; emedan swårigheten att marchera i Queu tilltar med djupet af Colonnen. — Då det buswudsäkligast är Packningens be- stäffenhets, som lättar eller försvårar marche- rondet, har Förf. af detta ämne egnat all den uopmärksamhet det förtjenar. Det är gifwet, att ju mer Soldaten sjelf kan bära sina förnödenheter och ju mindre derigenom Troppen blir, ju bättre är det. Soldatens styrka tilltager genom wanan, att med låts- her bära och röra sig under en sdrere bördä och alla länders och tiders Krigshistoria lærer, att det alltid är säkert tecken till Arméens förfall, när man anser det nödige att förmins- ka Soldatens packning. Men lärret att bär- ra den, kan wara mycket olika och det torde icke wara så lätt att u. finna det bästa. Wans

Kongl. KrigsWetenskapsAkademiens Händs- lingar år 1816. Stockholm. 1818. 290 sidb. 8:o med en Planche.

Detta häfte innehåller 1) Swar på Kgl. KrigsWetenskapsAkademiens Frå- ga: Om ett Infanteri-Regimente skall marchera t. ex 50 Swenska mil med möj- ligaste största hastighet, och bör fram- komma i det skänd, att genast kunna nyt-

ligen bära vår tids Krigare på ryggen, hwaremot kanske mycket kunde inwändas. Den gamla romerska Soldaten bar det mesta af sin Packning — utom skölden, undergwäret och sålflaskan — fästad på sin pik, den han förde med sträckt arm, lutad mot opeln. Detta bärningsfår hade naturligtwis sina stora fördelar. Wärdan bevärade honom alldeles icke, under hvilostunderna; och alle hwad han ut Packningen behöfde war lättare att åtkomma. Wisserligen skulle detta bärningsfår af vårt Infanteri, på des Musköter, kunna lätt verkställas, om den Packning våra Soldater behöfwa bära, icke nödwändigt wäste wara swårare och tyngre än Romarnas — I afseende på beklädnaden under Marsche, yskar Förf., att den bör wara så lätt som möjligt; se i bera Jackan och wida långbyxor, på det Karlen ej under gåendet må beswåras; Kappan åter endast under hvilostunderna omhängas. Med flere, som det tyckes, giltiga skäl, yskar Förf. till förklädnad, bruket af ett slags Halstößler, på hvilka han meddelat ritning. Med äffilliga anmärkningar öfwer Troupens förplågningsfår, slutar Förf. sin afhandlina.

2) Om Landstigningen på Seland, år 1700, af General-Majoren och General-Quarttermästaren Stuart; sid. 39—118. Denna högst intressanta skrift är ett afstryck af den Journal, som fördes af General-Major Stuart, ända från det att de combinerade engelska och holländska Flotorna kommo i Sundet och till des han, under landstigningens verkställande, blef blefverad. Af denna Journal förwaras i Hans Kongl. Maj:ts HandBibliothek på Slotet i Stockholm, Förf:s Autographon (Ms. No 14). Rec. beslagar, att han icke hafit tillfälle att jemföra denna original-afskrift med det tryckta, wid

hwilket man tyckes hafwa följt en flyktigt tagen copia. Rec slutar det deraf, att en anmärkning enligt, Original-stafsätter Skulle, i tryck, blifwit noggrant bibehållit, men titeln låter här: "Journal af min fördrättning wid den combinerade Flottan af Tre Escadrer Swenske, en dito Engelsk och sammaledes en Escader Holländska Orlogsskepp i Sundet Anno 1700." Deremot förekommer Titeln å Konungens Måsept sålunda: "Journal af min fördrättning wid den combinerade Flottan bestående af tre Escadrer Swenske, een dito Engelsk och sammaledes een Escader Orlogsskepp uti Sundet." — Annars är det så mycket föröfvarare att denna Journal nu blifwit tryckt, som Prof. Engelstoft i Köpenhamn, enligt outh nitika danska Handlingar uppsatt en berättelse om denna händelse hwilken, under titel af Köpenhavns Stilling og Farer i Sommeren 1700, insöde i 1:a Utgången af den Historisk Calendar, som L. Engelstoft och J. Müller, allt sedan år 1814 utgifwit. Det befines likwäl äffilliga morsägelsor, mellan den Swartska Journalen och nämde afhandling, i hwilka fall man dock wäl måste ge sitt förtroende åt det samtida ögonwittner. Dock i hänseende till jemförelsen af båda dessa uppsatser, måste först erinras, att alla data äro, i den förta, uppsägna enligt gamla, men i den senare efter nya Stylen. Så berättar, t. ex. Prof. Engelstoft att under det att Swenske Flottan, d. 13 Jul. påfærode Nennon, sötte syna de största Skeppen på grund, hwilka sedan hemfändes till Carlscrona; men enligt Stuart, afordes denna hemfändning af de största Skeppen, med Captain Stjernanckar, innan Passagen genom Nennon försöktes och om någon grundstötning, under detta fördrag, talas alldeles intet. Wärdare nämner Engels-

rost om en förskick Landgång mellan Gyllenslund och Skovshoved, den 22 (12) Juli, hvarom intet finnes hos Stuart; deremot finner man hos den förra intet ord derom, att åtskilliga af Holländarnes in i Ropens hamn kastade Bomber, varit födda med smästen i stället för med korn, som den senare omtalar sid. 51. — Prof. Engelstoft talar widbrifligt om det swaga morstånd, som af Danskarne gjordes, och de usla antakter, som blifwit widtagna för att hindra Landstigningen; men enligt Stuart (sid. 66, 67) hade Swenskarne ädra nog. Fienden stöt tappert så wäl med sina Musketter som från ett på stranden uppfäst Batteri, och då Lieutenant Stegroth med en Pluton Grenadierer skulle

landstiga, ryckte en Squadron Ryttare emot honom till och med uti watten. Med Bajonetten dref han dem tillbaka, och förstärkt med folk från de öfriga Batalionerna, kom han i land och fattade pesto i branten af en backe, men blef der genast af trenne Cavalerier-Squadroner angripen. Likå felar Engelske rof, då han påstår att hvarken Engländerne eller Holländarne underhödde denna landstigning; emedan man, sid. 64, ser huru god tjenst de gjorde till Skyddande af de baryerigen, och sid. 104, uppräknas så wäl namnen som besättningswärderna å de fem Engelska och sex Holländska Fartyg som wid detta tillfälle gjordes en ganska effektiv tjenst.

(Slutet följer.)

S m å r r e S k r i f t e r.

Predikan wid Theologia DoctorsPromotionen i Upsala Domkyrka den 15 October 1818 af Dr. Kellström (.) Seminari Præfekt och Prof. På Theologia Doctorernas begäran till trycket befordrad. (Upsala) Zeipel och Palmblad, 1818-19 sid. 8:o.

Iu betydelserikare den text war, som här firades; desto högre anspråk måste göras af den Talare, som skulle, inför en stor samling af upplysta Hördare, ur Bibeln och sitt eget hjerta utveckla högtidens religiösa wärd och mening. Att halwa i sin åsyn kyrkans mest ansedde lärare eller dock oupphörligen tänka sig talande såsom till dem; att inför den högsta bildnings Representanter och Lärare i landet uppträda, såsom Predikant och på en dag, då deras åt den wettenskapliga och religiösa odlingen offerade middor högtidligen belönas, säga dessa Wettenskapslärare och Religion-Lärare ett ord i sin om tid; dessa homiletiska uppgifter woro icke lätta att lösa. Man skulle förlåta, om det sörsta förskicket mislyckades. Dr. Kellström besörwer dock ej denna förlåtelse. Han har på ett

uopbyggligt och tillfredsställande sätt behandlat sitt ämne: Jesu Kyrka (männe icke rättare: den Christna Kyrkan?) trygg under Guds beskydd. Detta ämne, ehuru mera egentligen tillhörande det Protestantiska Tysklands ärliga reformationshögtid, eller Scandinaviens seculära Jubelfester, war dock ämnen wid detta tillfälle på sin plats; ty en Theologia DoctorsPromotion, såsom en promotion ej blott för person, utan och för sak, bär likwäl i sin idé vara Theologiens Reformationshögtid och Religionens Jubelfest. Det må nu wara fråga om högtidens bibehållande wid eller upphjulle till denna ursprungliga wärdighet; så anser dock Rec. själwa synpunkten riktigt fattad af Predikanten. Huru han ifrån sin synpunkt öfwerfådat sitt ämne, wäl Rec. i kortet teckna. "Genom hela G. Teks: tid gick en sbrif dunkelt förkunnad, sedan allt mer ljusnande prophetia om Mesias. Änligan framträdde han, länge asbidad. Han war en konung, såsom prophetian sagt, men i en oändligt högre betydelse, än den otrogna werlden kunde begripa." Ljuset af hans Lära, beligheten i hans wandel och den

sberonande kraften af hans ödd äro grundwalarne
 för det andeliga Guds rike, hvilket han på jor-
 den upprättade. Drubbliga äro dessa grundwalar.
 Guds löften äro i honom fullbordade. Fullkomna
 de äro den gamla Prophetians ord: Si, hans
 arbete och hans gerning skall icke wara
 utan frukt (Ingångspräket Ek 40: 14) Wi
 äro hans rikes ämbetsmän. Skall och
 värt swaga arbete, war ofullkomliga gerning icke
 wara utan frukt? War sak är Herrans och
 deruti består war kraft och förtrostan. Dermed är
 frågan beswarad och twiflets oro förjagad. Under
 Guds beskydd skall kyrkan trygg blifwa. I denna
 saliga tro predikom Herrans namn med frimodig-
 het." Detta utgör tankegången och hufvudinne-
 hållet af förberedelsen. Genom denna lämpliga
 intebning, jemte den herrliga Texten Ps 46: 4,
 5, 6, grundläggas Predikans ämne, hvilket ut-
 förs i 2:ne afdelningar: Jesu kyrka är trygg
 under Guds beskydd: 1) "Med hans mäkti-
 ga bistånd segrar hon öfwer alla ondskans och o-
 ttrons anfall." 2. "Under hans wisa styrelse må-
 ste mörkret och willorna wisa och Jesu Läras ljus
 mer och mer spridas till människors upplysning,
 tröst och salighet." Den distinctiva sakwigen i
 dessa momenter har Predikanten egentligen icke få-
 skat wid Guds mäktiga bistånd och wisa sty-
 relse, utan wid kyrkans seger öfwer ondskan och
 otro å ena sidan och på den andra öfwer mörk-
 ret och willorna. Deremot har Rec. intet
 att påminna. Men selswa dessa skändade uttryck
 anser Rec. ej nog bestånda. Ty af selswa ut-
 wecklingen i det estersöliande ser man, att med
 ondskan och otro menas här blott den förhöjelse och
 wäldsamhet, som i det nytte verkade emot Chri-
 stendomen, isynnerhet emot dess första utbredande
 och tillwärt, innan den ännu förnämde höja sig,
 såsom flyddad Statsreligion, öfwer de tvenne
 gällande Religionsformerna i Judendomen och He-
 dendomen; med mörker och willor åter, alla för-
 nufstets och hjertats, den inre människans, anfall
 emot Christendomen, såsom lärobeggnad eller mål
 för tankans forskning, och såsom försoningens
 Evangelium, sändt till hjertats tröst och frid.

Således bör, enligt Rec:s tanka, ordet: otro
 förwinna ur första momentet, dit selswa begrep-
 pet äfwen efter Predikantens egen åsigt, ej hänfö-
 res, oaktadt han i förbiående nämner "Judiska
 werldens otro och hedniska werldens wäld" (sid.
 9). Men wäldet kom både från Jude och Hed-
 ning; hos den förre af otro, hos den senare af
 widfjesselse. Juden skribde för sina traditioner,
 ceremonier och såslängliga Mesikä förhoppningar;
 bedningen för sina afgudar. Efter denna förkla-
 ring, försär Rec. kraften och sammanhanget af
 Dr. Kellströms predikan, som fördelaktigt utmär-
 ker sig ibland de likartade produkter, af hvilka wi
 nu hafwe så rikt förråd. Blott i allmänhet wille
 Rec. tillägga, att det hela, ehuru religiöst, har
 en nästan stark kyrkohistorisk anstrykning, och att
 någon wärdanda ogerna saknat beständare tillämp-
 ningar på dagens fest och högtidens egentliga för-
 remål. Med de bästa Predikanter talar Dr. K.
 uti en lika exrekt och jern, som ädel och wärdig
 diktion, uti lockligt walda och insfogade skriftens
 språk samt framför allt uti bruket af Bibliska bis-
 der. Ehuru ett arbete af denna art ej med ut-
 drag bör äfwas, wille Rec. dock, såsom prof på
 författarns stilistiska skicklighet, afskriwa ett till-
 sälligtwis wäldt stycke. Predikanten talar om när-
 warande tider: "Det spörjes en stor rörelse på den
 andliga werldens diup och det märkes, att Guds
 ande swå swar der öfwer. Men likasom i
 lustgården bredwid lifsens tråd äfwen det upp-
 wärte, som bar den förbudna frukten, så wisa sig
 bredwid dessa tidens bättre tecken andra, som synas
 betänkliga. Gamla willor, som man redan trott
 qwåda af årlbjert eller förakter, men som blott
 dragit sig undan förnufstets åga, framtråda å nyö
 i dagen, sedan detta förnufstet, till straff för sin
 missbrukade förnufstet, löper fara att förlora ej af-
 lenast, hwad det orätt inkräktat, utan äfwen,
 hwad det med rått åger. Tidens wisbet gör äf-
 wen hwad alla tiders wisbet gjort; Hon försöker
 sina krafter för att upptäcka Guds rikes hemligheter,
 men skall troligen erkänna, att hwad hon i
 detta högmål wet, blott är återbrutna skräl från
 det Herrans ord, som gör de ensaldiga
 wisa eller och förfalla i nya willor."

Literatur = Tidning.

N:o 12.

Lördagen den 20 Mars

1819.

Recensioner:

Kongl. KrigsWetenskapsAkademiens Handlingar år 1816. Stockh. 1818. 290 sid. 8:o med-en Planché.

(Fortsättu. från N:o 11).

3) Krigs=Operationer; efter Jomini (sid. 118—166). Med den höjd, som de mathematicka Wetenskaperna, wid början af förra århundradet vunnit, och med hägen att underkasta allt menskligt handlande och wetande den analytiska Calculen, upptom åfwen försöker att scientifiera Krigswäsendet, och det vann snart så mycket mera anseende, som K. Fredrik II. i Preußen, just efter dylika grundsatser — dem han till och med i ett Poem framställde — förde sina uträkningskrig och calculerade sina segror. Det dröjde likwäl icke länge, före än de franska Fjerdshjeltarne lärde Europa — hwad hela Krigshistorien förut bordt gifwa wid handen — att Kriget är en Konst, och att således i den, likaså litet som i någon annan Konst, en

wetenskaplig Theori kan bestämma, hwad i den tillfälliga Praktiken bör göras eller låtas. Det inses blott af det rena taktiska Geniet, som i denna konst är lika så oumgånglige, som i hwilken annan. Det sonna Snillet wet att efter omständigheterna rätta sitt förfaringsfätt, och att icke enwist fästa sig wid någon wis årsd method, längre än då han deraf kan draga påräknad fördel. Så t. ex. använde Alexander sin makedoniska Phalanx mot de Persiska Håraerna, emedan den der war af gifwen effekt; men hade han kommit i särd med en romersk Legion, så hade han ganska säkert på annat sätt construerat sin flagordning, emedan det är lätt att inse, att Pholangen mot Legionerna war mindre tjenlig. Dessa Legioner — snarare än Pholangerne, som det ordit heter, sid. 126, använde Gustaf II. Adolph. med stor fördel, mot Tilly wid Leipzig; men mot Wallenstein wid Lützen aswel han besyrdligt från denna uppställning, såsom mindre werksam mot hans djupare Colonner. Ty det militäriska Snillet förstår alltid, att draga synnerlig fördel af ett, mot sin Fiendes, föråns

dradt så väl stridsfått, som Wapen. Så, hvilken fördel drog icke Stenbock wid Gadebusch, af de af Cronstedt uppsundna lättredliga fältstycken, och huru gäckade ej de franska Tirailleursne uppenbart de st. la preussiska linie-croupperna? Men besynnerligt är det wisst, att sedan detta stridsfått omfullkastat de fordom, såsom orubbliga, antagna Principerna, så har man sedan welat upphöra detta Tirailleurs-system till en sådan eswicklig scientifisk grundfats, genom hwars noggranna följande segern ofelbart skulle kunna utrånas. Från detta misstag är närwarande ganska väl skrifna och sakrika uppsats icke alldeles fel. Och dock gifwes det väl ingen annan gifwen allmän grundfats i Taktiken, än den, att Fältherren måste laga, att han har sina Croupper wid alla tillfällen lättredliga och till sin Disposition, samt att så laga, att den ena Corpsen beständigt kan understödja den andra. Esterkommas blott dessa båda regler; så är det säkrast att lemna allt det öfriga åt Generolens wille och présence d'esprit, som aldrig skall försomma att wända omständigheterna till sin fördel. Och anledningur till eftertanke i detta afseende lemna i mängd de högst lärdrifliga enkla krigshändelser, som i Noterna till denna afhandling framställas. Men en anmärkning saknar Nec. så väl här som i nästan de flesta theoretiska skrifter öfwer Krigskonsten, han haft tillfälle att läsa. Männe icke hwärje Marion, liksom sin gifna karakter, har ett på den grundade ursprunglige stridsfått, som wisst af omständigheterna må kunna modifieras, men på hwilket man dock, såsom en gifwen basis, ytterst måste hafwa afseende? Det anseende som den Swenska och Franska Bafonetten, de österriska Casulleri-mandyrerne o. s. w. i de flesta drabb-

ningar förwårswat, tyckas åtminstone gifwa anledning att deryå sista uppmärksamheten.

4) Swar på Kongl. Krigs Wetenfaps Akad. Fråga: Huru skall redogörelsefåttet wid Arméen i Krig kunna förenklas till besparing af den tid som Berådet under Campagnen måste deråt lemna, utan att likwål nödig Controll på den styrka som till afskoning uppgifwes, warder försurmad? Sid. 169—217. Denna oredige hopsatta och trögläste afhandling innehåller såga nytt mot det wanligen föreskrifne Redogörelsefåttet.

5) Försök till Militär-Bibliotek, af arbeten tryckte i Sverige, eller utgifne af Swenske Författare; af M. Struzenbercher, sid. 219—257. Hwarje Wån af Swenska Wollunfkapen måste stanna i stor förbindelse så väl hos Författaren, hvilken utbet ett så mödosamt arbete, som hos Kgl. Akademiem hvilken meddelat allmänheten denna afhandling. Ty det blir ingen möjlighet, att winna en allmän öfwerfigt of hela Swenska Bibliographien, förän dylika speciella förrectningar föregått öfwer hwörje del af Kunskapernas rike. Mycket riktigt har Förf. öfwen deruti förfarit, att han blott meddelat böckernas titlar, utan allt råsonnemens öfwer dem, då detta aldrig kan bli tillfredsställande, och säkert, förän man förwårswat sig en fullständig kånedom om allt hwad som finnes. Och att i vårt Land, der så sent några hjälpe-medel blifwit påtänkta, att bewara minnet af hwad som funnits, är redan beredandet af en sådan kånedom nästan öfwer en mans förmåga. Endast den, som hself lagt handen wid ett dylikt arbete, kan riktigt värdera förtjensten af hwad Hr Struzenbercher här förföret utföra; men denne skall också godwåna

ligt billigt bedömma de misstag och små bristfälligheter, som ännu måste widläda det första förslaget. Ty han wet rätt väl, huru wanstligt det är, att ut öftra oräddbrädda spridda Auktions-Cataloger, tillfälliga Citationer o. s. w. sammanläsa och ordna flera nästan redan alldeles bortglömda titlar och notiser.

De högsta fordringar man af dylika Bokförteckningar har utgå, är den yttersta fullständighet och noggrannhet, så i uppräknandet, som i angifvandet af Böckernas titlar och formatet — dessa yttre villkor för — H. c. wille säga — böckernas physionomi. Men äfwen här, som i alle annat menligt handlande, kunna de högsta fordringarna endast approximando tillfyllestgöras. — I afseende på uppräknandets fullständighet, beror mycket på den princip man uppställte sig för ordnandet. Det måste väl medgifwas, att ju widsträcktare fält man för sig öppnar, ju intressantare blir werket; men också i samma mån, så mycket swårare att med fullständig consequens genomföra. Då vår Auktors princip har ett sådant utwidgadt omfång, så att den upptager alle hwad möjligt i någon mån rör Krigswäsendet, måste således rikedommen af Supplementer, som denna Förteckning ännu behöfwer, bli så mycket större. — Hwad åter beträffar noggrannheten i angifvandet af hwarje artikel, så beror den deremot mycket på hwarje den waldg methoden, och häruti har H. c. utan twiswel varit mindre lycklig. Han sätter neml. tryckningsåret, såsom det gifna regulativer, främst, derefter tryckningsorten, så formatet och sist den egentliga Titeln; således alldeles tvertom mot hwad på ett titelblad brukas. Häraf hafwa flera ganska wäsentliga oldgenheter uppkommit. Så t. ex. nödgas han, i fall en bok erhållit twenne upplagor, icke allenast på

twenne särskilda ställen uppräga samma titel, utan äfwen, som werket består af flera delar, hvilka på särskilda är utkommit, med wispa mellankommande. Artiklar å Fijlja dem (se t. ex. s. 223); ett försarande, som är alldeles rakt stridande emot all widertagen bibliographisk ordning. H. c. har indelat sin Förteckning i ätta Classer och H. c. will genomgå hwardera särskilda, för att wid den goda de emärkningarna han för sin del sunnit nödiga. Den första Classen omfattar Krigshistorien och der är det besynnerligt, att tredje Brunnsans osertiska Krig här kallad Thet heliga Kriget. En ofullständig Bok-Katalog har här wiserligen förledt den oförklarade H. c. ty hade han fått läsa hela titeln: *Utschadis heliga Krig mot Diabolus om Fästningen MenniskoSjäl*, hade misstaget icke varit möjligt. Således har man här ett nytt exempel på nödwändigheten, att wara fullständig och noggrann i titlars angifwande. — I denna cloß upptager H. c. till och med Biographier och Amiansse-Tal öfwer enskilda Krigare och äfwen sådana historiska arbeten, hvilka, ehuru mest syftande sig med Krigshändelser, dock icke egentligen hafva för affigt, att wara hwad, i strängaste mening, kallas Krigshistorier. Då ämnet ses så widsträckt, är wid det samma icke litet att tillägga. Så saknar man här Petri Petreji berättelse om the Amazoniske Qwinnows berömligha gerrningar, hwilken årskiller hans Chronika om Sveriges och Göttes Konungar. Stockh. 1611 4:o och derst. ånyo upplagd år 1614, 4:o och 1656 8:o. — Mulleri Kort och Sansfärdig Beskrifwelse om någbre förnämliche Saker, som uti Sverighe, Polen, Ryssland, Liffland och Littowen förslupne äre. Uthtollad aff L. Schrodero Stockh. 1619. Heltars Sammans

Kända Historier på Baron Golbergs sätt
 (af N. Schönberg.) Del. 1, 2 Stockh.
 1756 8:o. Besynnerligt är äfven att i
 denna Biographiska afdelning flera wigtiga
 Biographier öfwer våra förnämsta Hårdrare
 kunna förgätas, såsom Fält-Marskalken Gref-
 we Kurzer von Aschebergs Leswerne af
 Sw. Lewerenz Lund 1751 8:o. Fält-
 Marskalken Grefwe Magni Stenbocks
 Leswerne. Del. 1—4 Stockh. 1757—1765
 4:o. — Leswernesbeskrifningen om Han-
 nibal. Stockh. 1771 8:o. — Åreminne öf-
 wer Fältmarskalken J. Banér af Carl
 Ingman (Manderfeldt). Stockh. 1776,
 8:o. — Les Conquetes de Gustave Adol-
 phe en Allemagne par Grimourd. Stockh.
 1782 Fol. — General Dumouriez Les-
 wernesbeskrifning. Öfversätt. Stockh.
 1796 8:o. — ÅminnelseTal öfwer Gene-
 ralen m. m. Grefwe Fr. Horn. Stockh.
 1796 8:o. — ÅminnelseTal öfwer Gene-
 ralAmiralen m. m. Grefwe C. U. Ehren-
 swärd, af G. J. Adlerbeth. Stockholm
 1802 8:o. — Batailles de Charles X Gu-
 stave d'après les Desseins de Dahlberg
 et les Tableaux de Lembke, par A. F.
 Skjäldebrand. Stockh. 1806 Fol. obl. —
 Griftetal öfwer Öfwersten m. m. Wäl-
 borne Fr U. af Palén, af David von
 Schulzenheim. Stockh. 1810 8:o. — Sam-
 mandragen Berättelse om Danmarks
 Krigsförhållanden till Sverige Stockh.
 1813 8:o. — Åminnelse Tal öfwer Hans
 Excellens m. m. Grefwe C. Adlercreutz;
 af C. von Cardell. Stockh. 1815 8:o. —
 Historia öfwer Kriget emellan Sverige
 och Ryssland åren 1788—1790. af G. von
 Schantz. Bänd. 1. Stockh. 1817 8:o. —
 Historia om Sjunde Kriget åren 1741 och
 1742, af Tiburtius. Stockh. 1817 8:o. —

Dessutom finnas bland de Biographier, hvil-
 ka ärligen i Svenska Akademien uppläsa,
 flera hithörande. Och bde äfwen hiträknas de
 twenne biographiska Skrifterna: Swenskar-
 ne wid Bender och Swenskarne wid Pul-
 tava.

(Slutet följer.)

Svenska Witterheten. Historiskt-Keltiska
 Anteckningar af L. Hammar Sköld. För-
 ra Del. Stockholm, Jnnelius, 1818.
 397 sid. 8:o utom Dedicacion, Förretal
 och Register.

(Slut fr. N:o 11).

Nu mera lärer knappast någon dela den
 beundran för Kuntius (s. 200), som en tid
 war så allmän. Något värde som Skald
 kan ej eller tillerkännas honom och han ryckes
 ej egentligen hafwa gjort något anspråk der-
 på. Orsaken till denna ryktbarhet war wäl
 det goda lönne och den sällskapsglädje, som
 alltid förgyller bristerna i tillfällighetsverser och
 dylikt kram. Man torde ej utan orättwisa
 kunna på samma sätt förklara, huru Dalin
 såsom poet kunnat komma till något anseende:
 dock med den skillnad, att Dalin wid Lovisa
 Ulricas hof spelte samma rol, som Kuntius i
 en lägre krets. Dalin hade ock af naturen
 mera wärdighet och mera smak, och war des-
 utom literatör. Annars träffar man werklig-
 gen håp och der hos Kuntius på en idé, lif-
 nande en Skymt af poesj, hvilken han dock all-
 tid parodierar. Det förtäste och mest talan-
 de exempel på hans manér är det bekanta
 rimmet, som föll honom in dagarna före hans
 död och wäl hade förtjent att Hr H. anses

ras: det är på engång någonting näst och
 rårande, men tillika något besynnerligt der
 uti:

Har Majus varit svår och bitter tid för Nu-
 nius,
 Så ger väl honom Gud en säll och fröjdsfull
 Junius.

Carl Gyllenborg (s. 205) är med rätta
 utmärkt såsom en af våra lyckligare Skaldar
 under denna period; men ännu mera Fresse
 (s. 219), som verkligt i sitt slag är mera
 fulländad än någon annan af sina samtida.
 Hr. H. har också erkänt hans värde, men att
 falla hans digter lågstämde, för det att de
 nästan alla äro i en ljuf, elegisk tonart, tyckes
 Rec. något för hårdt. Man tänke t. ex. på
 hans följande epitaphium:

En Son, den allas Mor ur Modrens föte
 bar,

Ännu sin moders bröst i kalla gravnen trycker:
 Och som han henne minst med högmot tram-
 pat har,

Hon här hans trogna ben i hulda armar lycker:
 Det var en lydig Son, som Modrens skygd
 begärde:

Det är en kärlig Mor, fast hon sin Son för-
 tärde.

Äf Fresse äge vi också ett annat vackert
 stycke, som är särskildt tryckt under titel:

Betraktande af Guds allmakt och gods-
 het, alle tings säfång och förgånglig-
 het, Döden och den tillkommande Rolig-
 heten. Stockh. d. 23 Sept 1726. (1 ark
 utan sidotal) Ut meddela början deraf:

Arfa då Solen i högd en morgon skinnande
 blyste

Och öfver högar och berg dess strålande ante-
 te lyfte,

Mått då fåglar och djur af vintrens långa
 dväla

Mäktas, och lärdes om ann' uti fog och i
 markens tala;

Började mig der vid Guds under i tankarne
 rinna

Som vi fjerran och när uti allt det Skapade
 sinna:

Ja, jag vilde här af hans lof betraktande lära-
 Sv de Skapade Ting förkunna Skaparens ära.

O huru lys det Blå-bekjernade Fäste!

O huru prydliga kläds den Jord vi bygge och
 gåste!

Währen tedde sig an, med blomster tusende
 föda,

Stiftande blader och färg, blå, hvita, gula och
 röda.

Hr. H. tyckes ej hafwa känt till densammes
 Kärta Sede-Läror och Sede Tillämpning-
 gar. Stockh. 1726 4. Der visar han sig
 såsom en af våra bästa profaister från den
 tiden t. ex. s. 32. "Jorden utspredde en an-
 genäm lukt och ljustighet, hvilken, liksom
 de swalkande Dunster efter ett fruktbart mor-
 gonregn, steg upp åt högden. Detta var
 det hugneliga behag, som, medelst såmjå emel-
 lan bröder, åstadkommes, hwars ljustighet
 tränger sig genom Skarne, och är ett täckelt
 git offer för Guds ägon." — eller denna sa-
 bel, som Utterbom sedan så lyckligt versifierat
 rat: "Eit Palm, Pomerantz, och Lagerbärs-
 trä samt en Cypress woro planterade i en
 negd. De förra förefästade Cypressen dess
 ostruktisamhet. Cypressen svarade: Mine
 Wänner, när J utgöden Edre utlagor i blom-
 mor och frucht, stån J sedan torre och bara;
 deremot är jag, till Åskädarens nöje, alltid
 grön. Kan du, så wor gifmild, som Palm-
 Pomerantz, och Lagerbärs Trät: kan du icke
 så war fri som Cypressen."

Föref. förtigår vidare till dem, som ges-
 nom öfversättning ar af Forn sagor verkot på
 språket och den allmänna Smaken (s. 225—
 231) och slutar perioden med en öfversigt af

de författare, som i theoretiska skrifter sökt framställa några ästhetiska och kritiska grundfarsjer: dessa woro naturligtvis, då konsten ännu war i sin barndom, af föga värde.

Till denna period höra ock PostDir. Beyers Poetiske Dichter, til förste Delen af andre Språk försatte på Swenska, som finnas i Palmföddeska Samlingarna. Blind dem är ett långt poem: Konsten att Elfska, till sin wån Philandro.

Dalin börjar (s. 242) en ny period. Hvad Rec. tänker om honom, såsom Skald betraktad, är ofwansföre sagdt. Den som känner till hans föregångare, kan ej eller, icke engång i anseende till det formella af konsten, finna hos honom någon öfwerträffande förtjenst: han har ingenting försökt, som ej af flera före honom blifwit wägad. Men hvad Dalins prosa beträffar, kan ej Rec. finna Hr H:s omdömen alldeles billiga, särdeles om man jämför honom med sina föregångare. Hvem hade före honom egentligen bildat språket för det historiska föredraget? Hr H. nämmer ingen, äminstone ej med loford. Och ännu i dag skall det wigt löna mödan, att äfwen i detta öfseende endast studera hans Historia. Att man der kan upprätta fel, må wäl wära; men ännu torde man knappt kunna säga, att Dalin i den historiska stilen blifwit öfwerträffad. — Rec. kan ej heller säga, att han suunit alla Dalins stridskrifver mot Björner och Satirer öfwer det antiquariska rasriet wara "af en egen högst pinsamt tråkig och rå plumphet." Rec. hysar mycken öfkening för hwar och en, som will uppoffra sig för det sköna ändamålet att utwidga menzliga konsternas område, och detta begär är wördnadswärde äfwen hos swärmarer. Men om ej detta begär föräblas af ett

stort förstånd, så är det ej heligt, och näst menniskor, som aldrig kunna eldas af nit för någonting i werlden, äro inga sänne, än de som utan förstånd wilja intränga i djupet af naturens, konstens eller lärdomens hemligheter. Stjernhjelms har träffande sagt, att den som är lärd och derjemte wis, är Gudorna lik; men den som ej är wis, men lärd, är lik ett barn, som hårt i handen ett bart swärd. Så war ock förhållandet med de fleste af våra antiquarier i tiden: genom sin blinda iswer skadade de ej mindre sig sjelfwa än sin sak; och en älskare af grundslighet skall wigt ej finna sig tillfredsstäld af deras hypoteser och gripsängerier.

Wi lemna den seltige Tessin (s. 251), de numera förgåtna Komedierna (s. 255 o. följ.), de wittera Sällskaperna (s. 258), o. fl. Större uppmärksamhet förtjenar Jac. Fabricius (s. 272), för sin så kallade WännskapsWäg, som, att dömma efter det utdrag Hr H. meddelat, werkligen är en sällsamhet i den tidens literatur. Nörk (s. 301), Ol. Celsing (s. 307) såsom häfdateknare, Hedw. Charl. Nordensflycht (s. 314), Borin (s. 326), G. S. Gyllenborg (s. 338) och den alltför snare förgåtna Bergklint (s. 34) äro i hufwudsaken träffande karakteriserade. Men ännu mera gläder det Rec., att Creutz (sid. 334) blifwit reknad med den wärma, som denna milda, ljufte hänsörande Skald borde möta i hwart och ett Swenskt hjerta. — Der emot har wigt något Blinde Nit stort förtjenst penna, när han frågar, om i Blinda Nitter af Hr Leopold något ställe finnes, som öfwerträffar ett litet profitycke af Hans Berges fredin (s. 350). Thuru stälige denne uppdakat af sitt knappa förråd, kan wäl ingen finna någon egentlig slang i hans medelmätiga verser. — Med rätta har Hr H. gifwit

Jac. Wallenberg (s. 358) ett rum bland våra anmärktare författare. Han förtjenar det isynnerhet genom sin humoristiska Resa, dit man snarare kunde förta det motto, som han valde till sin Dram Susanna:

Tous les genres sont bons, hors le genre ennuyeux.

Författaren slutar äfven denna period med en öfversigt af denna tidens teori i witterheten. Utom Brunsearson, af hwilken några proibitar till läjarens förlustande äro meddelade (s. 377), äro Dalin och Bergflint de enda, som förtjena nämnes. Wisserligen diskuterar Dalin i sina Tankar öfwer Critiquer mera som Grammatist än som egentlig Konstnare; men hans anmärkningar äro dock i allmänhet sunda och riktiga, fastän de ej röde Konstens innersta mysterier. Att i dessa blifwa inwigd, war ingen på den tiden mogen, och huru många hafwa wäl sedon warit det? — I alla fall synes det böra påfalla vårt öfwerseende, om wi besinna, för hwilken allmänhet Dalin skref. Vår esters werlden owillkorligt dömma måttet af en författares insigt efter alla de simpla och påtagliga sanningar, som äfwen de bättre nödgas att stundom upprepa i recensioner, kritiker och dylika uppsatser, som egentligen äro bestånda för den stora menigheten? Wist icke. Det är sant: det fordras ej owanligt Snille för att lära barnen stafwa: men någongång torde man dock hafwa sett en man, ämnad till något större, med *W*äboken i handen. Bergflints Tankar om Skaldekonsten röja en författare, som war högt öfwer sina samtida. Han kände äminstone listat, att om än Skaldekonsten icke tjänar "att plöja åker, söra krig och bygga flott, är hon dock icke förskämd af Skaparen nedlagd i människors hjertan. Hon är utan twiswel ämnad att

tolka för de dödliga hans stora verk och höga fullkomligheter; hwarföre hon fört så hög röst och så intagande behagligheter, att hon måtte upplysta våra sinnen till himmelen och genomtränga dem med gudomliga rörelser." Man hyste en tid det hopp, att *H. Exc. Hr Grefwe J. G. Örensjerna* skulle utgifwa denna sin Lärares skrifter samlade, men detta hopp har genom Lärares och Lärjungens bortgång nu mera förswunnit.

—
Beskrifning öfwer *Hardemo Socken* utt *Nerike*. Utdr af *Drebro Läns Kongl. Hushållningsfällskap* med högsta priset år 1814. Af *Gust. Bernhardt*. Med en *Charta*. *Strängnäs* 1818. 52 sid. 8:o.

Flera *Sockenbeskrifningar* hafwa utkommit i de sist förflutna åren, somliga framt kallade af samma anledning, som den närwarande. Det kan också ej nekas att om ett *Provincial-Hushållningsfällskap* skall kunna göra någon särdeles nytta, måste den nog känna den provins till hwilken dess verksamhet hör; ty lokal och öfriga omständigheter kunna ofta i angränsande *Socknar* wara alldeles olika. Deras nytta, om de äro wäl författade, blir också i afseende på själwa *Sockenmännen* ej ringa, såwida de tryckas med *swenska* *Stilar*, och derigenom göras för allmogen tillgängliga, hwilken gerna läser sådana skrifter, som röra dess ort och har en särdeles öfning för allt som är tryckt. Många goda råd af en författare, som wäl kände sitt ämne och de misströck, hwilka borde afhjelpas, skulle utan twiswel göra sin goda werkan. Den nytta de medföra för *Statistikern* och *Historieforskaren*, såwida nemligen deras

författare förstå att upplaga något mer bifos-
vikt, än den tunsten som han nästan måst
trampa på eller någon gammal mur, som
redan förut i Geographien blifwit nämnd,
och således ej såligen kan förtigas. Deremot
saknar man oftast underrättelser om folkets
egna utmärkande seder och traditioner, emedan
till de förras framställande, om det skall wä-
ra något intressé, fordras mer än den all-
dagligaste förnäga, och de senare, i kraft af
den umärkta upplysning, till hwilken wär
tid lyckligtwis hunnit, samt och synnerligen
måste anses för en widspelske, som på allt
fett bör bringas i glömska. Ut en trakt der
Sånwånarnes sinnen och landet ej äro lika
flacka, skulle man annars ofta upptäcka män-
gen dyrbar gwarlesta från mera poetiska tider.

Denna Beskrifning, som wi nu företagit
os att anmäla, innehåller i historiskt afseende
ingenting, men deremot remligen fullständiga
uppgifter i Statistiskt och Oekonomiskt hän-
seende. Hardemo Socken ligger i Nerike,
Drebro Län och Lagsaga samt Strenånäs stift,
2 och en half mil från Drebro. Beskrifnin-
gens plan är följande. Kyrkan, bygd 1766,
företer inga särdeles märkwärdigheter, utom
"Konung Olof den Heliges af Norrige bild,
som föreställer denna Konung, stående på ett
grinande troll med en nya i ena handen och
ett äple i den andra." Denna bild hade wäl

förtjent en nogare beskrifning, om icke just
för Hushållningssällskapet, som begärt Soc-
kenbeskrifningen, ärtwinstone för den såfande
allmänheten. Watten drag, Höjder, derun-
der åfwen inbegripna årtelbågar, Wägar.
Socknen innehåller 54 förmedlade mantal.
Gårdarnes antal, storlek, utläde och åboars-
nas antal uppgifwes. Folkmågd: 1176
personer. Wäringar: hufwudsaktlig åkerbruk.
Återn, indelad i wårne Gårdeslag som werels
wis årligen besås, isynnerhet åg, korn, haf-
ra, hwilka utsäden förhålla sig som 9 : 3 : 2.
Ingen wasskörte. Wessapossidelen i förhål-
lande dertill. Inrättningar: idest och främst
en Scholdinrättning sedon 1809, till hwil-
ken en Brute Patron Lundmark donerade son-
den 3000 Rdlr W.co. Denne man war
Sotbatson ifrån Socknen; men då han skänk-
te denna summa, åfwen som 2:ne andra mindre,
af hwilka årlige räntan tillfaller dels Soldaten
för den Nummer, för hwilken hans sader tjent,
dels affedade frigsman inom Socknen, war
minner både af honom och hans far, i hans
födelsebygd, redan alldeles utplånade. Slut-
ligen ansfres Series Pastorum, Folkets se-
der och några Oekonomiska Förslager.
Stilen stråfwar stundom att wara wälcalig,
dock oftast enkel och påhände för ämnet. Char-
tan är groft stucken, men för Socken tillräck-
ligt upplysande.

S m å r r e S k r i f t e r.

Wid Hans Majeståts Konung Carl XIV Jo-
hans Kröning i Stockholm, den 17 Maji
1818, Predkan, hålles af Carl von Ro-
senstein, Biskop i Linköping. Stockh., Bieleen
1818. 13 sid. 8:o.

Text: Michä 2 Cap. Slutet af 13 v. Pro-
position: "Ett troget Folks önskan och öhop-
war Konung skall gå före os och Herren främst."
Man måtte kunna skriva en förberedelse sådan;

som i denna Predikan, för att friskallas från den
gamla fromma homiletiska plågseden, att grundläg-
ga sitt andeliga Tal med ett Bibelspråk. Det
war en wigtig Hördid, hwars religiösa betydelse
hr Biskopen borde utveckla, och derjöde talade
han med fanning, kraft och frimodighet om
Sambållsordningens ändamål, om rättas begrep-
pet af borgelig frihet, om det höga och ljufwa i
ordet: Gosterland, om en Konungs pligter, som
skall gå före sitt folk och Herren främst.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 13.

Lördagen den 27 Mars

1819.

R e c e n s i o n e r:

Kalender för Damer. 1819. Andra Årsgången. Stockh. och Upsala, Bruzelius, 195, 188 och 69 sid. 12:o. Utom Titlar, Företal och Innehåll.

Närvarande årgång består, såsom man ser af det olika sidotaler, liksom den föregående af trene årskilda afdelningar:

1) Aladdin eller den underbara Lampan. Dramatiskt Dikt af N. Oehlschläger. Öfversätten. af Ludw. Borgström. Första Delen. — Minnet för denna Dikt är af ett arabiskt ursprung och igenfinnes i Tusen och En Nat. Behandlingen är lånad af Ticks herrliga composition: Kattis Octavian, utan att man dock med skäl kan påstå, att Aladdin är en imitation af denna dramatiserade Folsaga. Ehuruväl den danska Skaldens Soga på inret sätt kan jämsdras med nämnda mästerverk i poetisk rikedom och inredning; äger den dock stora skönheter, som gifwa

denna Dikt rättigheter att räknas bland de yppersta stycken i sitt slag. Det hela är ett yppigt fantasi-spel; hjelten sjelf är en af dessa Fortunas älfvingar, som man äfwen utom diktens werld träffar, på hwilken, utan des egen förtjenst, hon stöjer alla sina skänker, men hwilken, deris oaktrade — och i trois af sin lärtförmåga — ej upphör att twara älfwärd och intagande. Man skulle nästan kunna säga, att Oehlschläger sjelf, såsom skald, wore en sådan af Lyckan högt gynnad älfving, som emottager och glade nyttjar den sköna loft som för honom fallit ur Odets urna, utan att grubblande eftersinna lifwets mål och konstens fordringar, hwilka mera framstålla sig som en ädel, medwettlös naturdrift än som ett resultat af öfwerläggningen. Denna anmärkning är dock här ingalunda skild som ett rodel; twerrom, utan den himlaburna låga, som brinner inom den äkta konstnårens bröst; hwartill gagna, inott poesens område, de djupaste studier, de mödosammaste forskeningar, den högsta färdighet och kannedom af konstens tekniska lagar?

Men i våra dagar, då konsten är förvisad från den yttre till den inre werlden, då Poesien ej mera, liksom i de homeridiska Bardernes eller i våra Hofsångares tider, är en fri, — om vi så så säga — wilderwärande naturprodukt, då den nödgas liksom skapa en kompass, för att ej, oäkert vibrerande, utströmma sin kraft åt alla håll af peripherien. Fordombogs war Sängen en slags allmän egendom, som ewigt skall leswa, fastän längvarnes namn sedan längesedan upphört att nämnas; deremot har Poesien nu blifwit ett slags fritt, men från det öfriga lifwet, afskildt skrä, ett slags mysterium, hwilket, liksom hwart och ett ordensfällskap, måste äga sina egna regler och stadgar. Men deruti söker sig den moderna Konstens måstarskap ifrån hwart och ett annat blott mekaniskt gille, att den ej låter binda sig af conventiöna bruk och Gewohnheiten, att den ej erkänner andra lagar än den ewiga Nödvändighetens, som begränsar dess werld, och att den, liksom hwar och en god författning, innehåller från till sin egen fullkomlighet, och beständigt söker utwidga sin krets. Och ju lifligare måste denna strid wara, mellan reglen och det uråt sträfivande Snillet, ju mera enligt konstens nuwarande stic, hwar och en artist effas efter individualitet, då det twertom fordorm endast gafs nationlig egendomlighet, men ingen personlig.

Oehlschläger har wäl aldrig hört till dessa titaniska snillen, som, wid isynnerhet sitta första uppträde, hota att skapa endast af ruiner. Deremot hade en nogare uppmärksamhet på allt, hwad som hör till ett styckes utförande, wißerligen gifwit hans konstnister en högre fullkomlighet. Lifwen i hans bästa skrifter är diktionen ofta låg och alldaglig, versen

än ljuf och melodisk, än hård och styf: äfwen närwarande stycke är ej fritt från störande tekniska fel; dock hör man, i å andra sidan, hålla honom räkning derför, att han i af den lara formen (ty inom Tragediens stränga spher är man mindre lätt ufsatt för sådana förwillester) ej låtit förleda sig till sådana utswäfningar och wanstälkande utwexler.

Hwad som egentligen gifwer denna dramatiske Saga sitt egentliga värde, är en anda af friskhet, glättig, selfbehaglig sinnlighet och låterdrölig lefnadswind, som swäfwar öfwer det hela. I fantastisk yppighet och werlande förgroft råskar här Oehlschläger med de största Mästare; men hans Sångmö, muntert framswäfwande på profetsulla wingar i Diktens speglande solglans, söker mera rymden, än den, på förborgade wägar, förmår bana sig en väg till själens heliga djup och med sin släkt sätta dess inre strängosvel i rörelse. Det orientalska ämnet, som mera lånar sig för en skimrande behandling än en innerligare uppfattning och ett mera djupt werkande utförande, gör dock denna saknad, åtminstone wid första genomläsningen, mindre märklig; så att det bländade ögat ej märker, att det står framför en förlåt, hwilken ej uppdrages. Utomdes har detta Stycke så många andra förtjenster, att det wore obilligt att klaga, att man inom en och samma spher skulle finna allt. Utom de företräden, hwilka wi redan i detta stycke prisat, herrskar här, isynnerhet i tyfka upplagan, ett äftra humour och en genuint poetisk qwickhet, som tywär ej ännu på swenska jorden hunnit blifwa någon hemwärt planta, och för hwilken war goda allmänhet ej äger det minsta sinne. Flera parrier och uppträden äro desuom med öfverskrifvande måstarskap utförda; och äfkilliga sk

uationer äro ät med brunnensvåd frihet, än med hög poesi, än med säker kemisk kraft tecknade.

Såsom bekant är, äger man twenne upplagor of *Aladdin*; den äldre på Danska finnes i *Första Poetiske Skrifter*, *Riddens Havn* 1808, den andra på Tyska i *Austersdom* 1808, af *Dehenschlägers* egen hand*). Den senare bär dock snarare bety en omarbetning än en öfversättning; ty den är först ganska betydligt förkortad, diktionen förbättrad många partier lyckligare utdräda; isynnerhet de komiska. Den svenske Öfvers. har således bes med rätta följt den tyska upplagan: han beklagar dock i företalet, att det ej varit honom möjligt, att öfversätta sig danska originalen, för att jemdrä båda. Wisserligen; ty den första editionen äger onefligen stället, hwaruti det ej lyckats Förf. att i den senare bearbetningen uppnå sig sjelf, wære sig måhända af bristande herrwålde öfwer ett tungomål, som ej varit hans eget, påstodt of *Dehenschläger* med full gentilisk säkerhet behandlar tyska språket, eller måhända därför, att det ej är åsweu mästaren förbehåller att alltid lyckas. Så erinrar sig *Rec. Lymphas* och *Zephyrs* hänförande wer lång, hwilken i tyskan wisserligen ej är misslykad, men, uti enkelt behag och ofonstlad fågring, på intet sätt uthärdar jemförelsen med den motsvarande i danskan. Wid sådana ställen må det wisserligen wära en Öfvers. tillätee, att, utan fruktan för tadel of egenmäktigt wal, följa det bättre. Och ä gifwer Öfvers. sista förklaring anledning att hoppas, att han wid utarbetandet af senare afdelningen wäijer denna wäg, sedan han nu erhållit originaltexten.

*) *Rec* i *Allmänna Journalen* har icke kämt, att denna tyska öfversättning är gjord af Förf. sjelf.

tionen. Måhända skall läsaren kläwa honom tacksam, om han derjemte bortår eller på annat sätt omöjligar sådana utdrädder, som verkligen wanskölla amsterdam-editionen. Sådan är, enligt *Recs* öfverhælle, en scen wid slutet, der *Förutnolln.* *Öden* och några andra döda allegoriska Wäsendan uppträda sjungande och wåkt. under sin långa tillog endast köld och ledsnad. *Wisserligen* *Skola*, under en sådan öfret behandling, flera besänkligheter mödra, men *Rec.* heppas, att *Fr. B:s* känsla och rättiga sinne för det skickliga derwid skall tjena honom som ledare. Hwad sjellwa öfversättningen, såsom öfversättning, beträffar, är *Fr. Borgströms* namn en säker borgen för dess wärde; och om än några ofullkomligheter, wid en noggrann jemförelse med urskriften skulle finnas, så will *Rec.* med deras ansförande ej trötta läsaren, helst den strängare kritiken, med mikroskopisk skarpsynighet, i denna tidning wäpnat sig mot de förförelser, som i ett annat öfversättnings-arbete undfallit samma tillfåre.

2) Smärre Skaldestycken. Ej blott såsom öfversättare, utan åsweu som originalförfattare, har *Fr. Borgström* i denna årgång uppträdat (ifall wi skulle få anse signaturen — st — identisk med detta namn). Följande stycken läsas nemligen under denna namnteckning: 1) *Orf. us.* *Themot* är dersamma som *Virgilius* i en period af *Georgica* behandlat; endas slutet afwiker från mythen. Ty då *Pluton* gaf Sångaren tillstånd att från underwerlden hämta sin *Eurydice*, med willkor, att han på återwägen ej skulle se sig tillbaka efter sin bakom honom wandrande älskarinna, och *Orpheus* ej kunde motstå denna frestelse, lyder hos vår Förf. slutet på följande sätt:

Snart han underjordens gränser närz

Men wid första röda blick af dagen,
Första kyb af solens stråleström,
Makan styr, af bemlig tränad dragen,
Lif en ljuslig morgendrin.

Med en röst, lif westanwindens susning,
Hviskar hon till maken sitt farväl:
”Omnia male! Du, mitt lifs förtjusning,
Enda tanke för min fria själ,
Med dig kan jag icke jordens öden
Dela mer; men snart wi räddas här.
Lifwets planta blomstrar först i ödden:
Ödden lifwets morgon är.”

Denna romantiserade behandling är wälskattigen genialisk, ehuru rak stridande mot de Gamles föreställningar af Hades. Föredragna har detta stycke flera vackra ställen; men är alltför uttänjdt, stillastående och mer än mycket naturbeskrifwande, hwilket i en dylik dikt är ett fel, om än dessa beskrifningar äro vackra. — 2) Hösten. Ett ganska intagande stycke. — 3) Det Förlofwade Landet. En wacker variation, äminstone till formen, af Goethes Kennst du das Land och Neters boms Sångens Ö. — 4) Menniskans Medar: en närt behandling af ett något utsvialt ämne. I första versen är Menniskan en son af Jordan, men Skalden tyckes i sista strophen förgått allegorien, då han talar om den naturliga moderns sorg wid sin sons bortgång. Språkwidriga äro följande rader.

Östa löstade (löstade) för att waga
Sjowersarten, sänks (sänkas) des wingar,
Mittid åter mattad (mattade) ned.

4) Till Emmy, af medelmärtige wärde. Versarten, på asplepiader, har flera metriskafel, för att ej nämna en felande staswelse uti följande vers:

Då kall, äskade wän, klädd i etherdrägt
Hwarest förmodligen genom Kris eller tryck,
fel står i i. f. uti, hwarigenom metern
blir fullständigt, ehuru i alla fall ometrisk. Ö.

nom läsaarten: i etheriskt drägt hade båda dera kunnat undwiskas. — Samma epitet gäller om M:o 6) Wid ett Silfwerbröllopp, hwarest dock de twenne sista strofverna sänka sig under medelmärtan. Af samma Förf:s hand läsas också en öfwersättning ur Macthiffon: 7) Grasskrift öfwer en Näktergal och en af 8) Schillers bekanta Sång om Klockan; i det hela trogen, ehuru det ej öfwerallt varit Förf. mödligt, att ätergiffwa öfver ginallets kraft.

En författare, som tecknat sig v. A., har lemnat 6 öfwersättningar, hwilkas förnämliga förtjenst är förhbeten. Derifrån bör dock undantagas Macthiffons Sång från Sjerran, en lycklig öfwersättning af ett wacker original, och kanhända öfwen af Höltyes lång Till den Sorgsne. — Rosen och Liljorna, af — — a — — l —, en närt oberöplighet. — Under namnet Kron läsas twenne erotiska poemer Mötet och en Wisar, hwilka ej sakna ett wist poetiskt wärde, ehuru wäl Förf:s filosofi ej är att recommendera, isynnerhet hos de yngre läsarinorna af denna Kolender. Metriken har i förra stycket, författadt i elegiskt versmått, ej med nog omsorg blifwit wärdad. — Till en Ungling, — af D. — Innehåller en osammanhängande och platt utförd didaktik; ty den yngling, som ”ndjet idommer,” — ”njuter ögonblicket som är,” — kan ej ”kämpa wäl,” — och kommer swärligen att ”lösa i drans dagar.” — Strömmen, af Ebba — — l —, utmärker sig fördelaktigt i denna samling, såsom ett werkligen rådt småstycke. En och annan idé, äfwen som fluter, påminner om Gfms Bäck. — Fredrik har i Kållekens Sångare använt alla medel för att röra de Sköna (såsom att klättra på ställwäggar, och sedan i djupet stöta sig ner)

men Rec. fruktar, att, om han verkligen lyckas att väcka deras medlidande, detta torde blifwa of ett helt annat slag än han åspökar. — Med ännu större skäl borde Hr G — nd frivilligt försaka logerns åra. Hans bidrag äro 1) Madrigaler, af hvilka de båda sista, för det epigrammatiska saltet skull, här må anföras:

Grefwen.

Allt gära byte och makacker
Gref Gyllengyll till Finland kom;
Men se'n han sett ett par Kobacker,
Han — wände om,

Blommorna.

Allt föråldras, allt försvinner:
Dock Barbara aldrig! Nej!
Ewigt blomstra dina finnar,
Ewigt de förenna sei.

2) Rosen; hwaruti förtäljes om en Ros, som blef bortbränd af en frostnatt, men sedan står tröstlös qwar i sin wår och faller mången tår, med bifogad sens moral till *L. C. P.****. 3) Sippan, på hwars blyga kind solen hwar stund slog nya rosor (?) opp, men till hwars barm sig sjärlin smög, och offkulden ur hjertat sög, — Han bleknade och söll — med bifogad *Rurzanwendung* till *Thilda****. Men detta stycke kan ej blott tjena såsom warning till nämnda *Thilda*, utan äfwen såsom morggift för hwar och en kånstofsullt läsarinna, som läter förtjusna sig af Hr *Urons* lockande *Wisor*. — 4) *Wåjnämöjes* *Harpa*, en halssentimental förfusning af en sön finsk *Muna*.

Under signaturen — i — läsas fyra stycken: 1) *Winteraftonen*, 2) *Ungdomsåderna*, *Sonner*; 3) *Lifwet* och dess *Idealer*, i hvilka, i synnerhet i det sistnämnda, man röjer anstöt af sann poesi, men det fel's förf. ännu förmågan att koncentrera sig. Det mel-

lersta är afsjorde dåligt. Också hwälswa sig alla dessa stycken kring ett och samma thema. Det 4:de) *Satyr*en är ej utan förtjenst; derwid anmärkes blott att den grekiske jambi hagraphen ej hette *Archilochus*, utan *Archilochus*. — Poemet *Min Framtid* måste ingifwa läsaren ett mer än poetiskt medlidande med *Louise*, som är "eryckt i kost," "jagad af sorg och behof," — hwars "lycka grusas till ruiner," — "hwars ungdomstid är flyktad likt en wind," — och "redan wisnad hennes fria kind" — och hwilken ej har mer att wälja, än "Liggarns lott, förtwiflan eller döden." Den olyckliga! Hwarför walde hon blott *Strispen*an? — *Landresan* och *Gissa* mig, öfwersäkt. efter *Lasond*. Den förra, en inledning till ett slags *Jdyl*, är wäl ej of något egentligt wärde, men utmärkt genom flera drag af lif och ungdomsfriskhet; den senare är ett artigt sångstycke, hwilket äfwen gäller om en annan *Romans Till Dig*, öfwersatt af — o. — Samma epitet kan jems wäl hänföras till Hr *N*"s lilla dikt: *Till J — a*. Af samma författare läsas dess utom följande poemer: 1) *Den 1 Dec 1816*, ett wälmenande tillfällighetsstycke; 2) *Nans ny och Gully*, ett echo af ett af *Stranzens* poemer; 3) *Lifwets tröst*, ett swagt och kraftlöft stycke samt 4) *Till Lina*, den enklaste, men bästa bland dem alla. — *Sjärlin* och *Lärkan*, af — o —, äro iwenne utmärka stycken, låta, friliga, men fulla af betydelse, fastän uttrycket stundom är något släpande. Rec. anför det förstnämnda:

Den glada sjärlin tänkte,
Att också honing samla.
"Ack!" utdratt han, "min daret
Hur har min tid jag använt?
Om också jag som biet
Straxt hade anlagt bushäll."

Vid gyllne vårens äronings;
 På kallare och vilbus.
 Jag visste nu ej räkning!
 Men bättre sent än aldrig!"
 Så säger. -- Han muntert flydder
 Ut hinner fort till werket,
 Och mårg ur lifsan suger
 Och blod ur rosens hjerta.
 Ej blomma sanns i nesden,
 Den önn ej lå förderwar
 Ut sin blada tiver.
 Men, wanda kall, hvad händer?
 Jo! Amor sent omäder
 Till kalla nordens lünder.
 I karmen af en lilja,
 Wär sjäret snart han finner;
 Han lågner an och bärar
 Den lilla genon hjertat --
 Och kusväl och bekommer
 Den gyllne härsen glömmar:
 Sitt bröllopp sorglös firar
 Kring besg wida lunden.

Af P. läses sid. 150 en Sång, som har för-
 ossat ort beförtra patriotismen, och af
 — p*** — ett litet anspökelsigt poem, med
 öfverskrift: Till ***, om hwilket föga me-
 ra är att säga. — Hr — r — har meddelat
 twenne trogna och lyckade öfversättningar, en
 efter Göthe, kallad Besöket, den andra efter
 Schiller, den besöjade Bilden i Sais,
 samt ett originalstycke Drömbilden, hwars
 sammanhang Rec. ej riktigt kunnat fatta. —
 Under den följande bokstafwen i alfabeteret
 hafwa trenne författare admt sig: Hr *s*,
 som öfversatt twenne små epigrammer från
 Göthe: Hr *s*, författare af ett temligen
 nebulöst stycke qwäde, benämndt: Den stormiga
 Qwällen, och Hr — s, som utom den of-
 wännämnda Romansen af La Font, äfwen
 på wårt språk öfversädrat en annan från
 en förj Rec. obekant författare: P. de Kas-
 mel, som är temligen dödligt, ehuru

man ej egentligen kan beakta, hwarför den
 skall kallas Romansen. Af — v — är sid.
 26 att läsa en erottisk smärta, uti öfve und-
 der lyfka; f Hr 1. 9. 1. en erottisk Elegi och
 flutigen under öfver * * * en melancholisk
 sång ur Oestian, efter Herder, alla på in-
 tet såret måckwärdiga. I den mellersta, förs-
 fattad på elegisk vers träffas en daktyl,
 omärkt kring, hwilken det fordras en egen
 organ, att metriskt uttala.

(Slutet följer.)

Kongl. KrigsWetenskapsAkademiens Hand-
 lingar år 1816. Stockh. 1818. 290 sid.
 8:o med en Planche.

(Slut se. No 12.)

Vid de anförda Artiklarna är åter följande
 de att anmärka. Den först anförda boken har
 denna fullständiga titel: Historia Belli Swe-
 co-Germanici inter Gustavum Adolphum
 Regem et Ferdinandum II. Imperatorem
 &c. Den är författad af Ph. V. von
 Chemnitz. Den förra del på latin är tr. i
 Stettin 1648, och utkom en tysk öfversätte-
 ning af denna del, från samma ort och på
 samma år. Den senare delen deremot utgafs
 endast på Tyska, i Stockholm 1653, Fol.
 Nipt till ännu en tredje del, som obtrig-
 blifwit trockt, förwaras å Kgl. Bibliotheket i
 Stockholm. — År 1741 utkom äfwen en
 berättelse om M. Sinclairs färd, endast på
 Fransiska. — Och likadä utgafs, af Kgl.
 Boktryckaren Fougt, i Stockholm år 1787,
 det fransiska Originalet till de Anmärkningar
 öfwer R. Carl XII:s militäriska talanger etc.
 hwilkas svenska öfversättning: Förf. upptogte
 sid. 221. — ConzliMådet C. Adlersparres

Afhandling om Swenska Krigsmaktens etc. tillstånd (sid. 222), utgafs afwen särskildt i Stockholm 1792 in 8:o. — Öbbermanlands Regiments-Historia (sid. 221) är under Regimentets dåvarande Öfverste, Generalen m. m. Siegeroths inseende utg. af P. Sundstrand, d. w. Reg. Pastor. — Andra Classen innes fattar KrigsWetenskaps-Akademien i Allmänhet, och har Rec. deribland saknat: Principes de l'Art de la Guerre, par O. Stierneman. Tome 1:1r. Strazbourg 1764 8:o av. Gr. — Krigskonsten. Poem af Fredrik II. Öfvers. af Urbin. Stockholm 1770 8:o. — Reflexioner öfwer Anmärkingar, som blifwit gjorde wid Hr Majoren och Riddaren von Stjernemans systematiska MilitärArbete. S. I. & a. 8:o. Deremot måste wäl N. K. Levins theoretiska Cours i StallmästareWetenskapen, upptagen sid. 232, flyttas härifrån ibland de Böcker, som behandla Cavalieriet. — Wid Förteckningen öfwer de Böcker, som höra till Artilleriet, har Rec. ingenting vidare att anmärka, än att Cardells Afhandling om Artilleriet till Häst är tryckt i Greifswald 1792 och icke 1793, som här uppgitwes. Öfswes det några Exemplar med detta senare Årtal, så äro de af en senare upplaga. Likå borde det wäl anmärkas, att denna swenska Skrift är en Öfversättning. — I öfseende på de Skrifter, som röra Fortificationen, will Rec. nämna, att den 10:de af de, sid. 237 upprädda Böcker, i sjelfwa werket icke har den här upprädda Titeln: "Christian Zeders Inledning till Fortificationen," utan helt enkelt: Inledning till Fortificationen af Lorentz Lorentzson Lang. Dock will Rec. icke neka att Zeders Skrift för densamma leqat till grund. — Vidare är det besynnerligt att, sid. 238, wid J. B. Virgins Skrift: La

Defense des Places etc. läsa denna anmärkning: "Skall wäl Öfversatt på Tyska med Noter," och sedan se, öfwerst på nästa sida, denna Tyska Öfversättning verkligan anföras, såsom tryckt i Berlin 1785. — Tilläggas här föresenar wäl Mineur-Theori af J. Töngren. Stockholm 1794 8:o P. I. Bland de anförda Böckerna om Infanteriet saknas Traité de la Vitesse des Marches de l'Infanterie Française par Schulz von Ascheraden. Paris 1789 8:o av. P. I. — Utkast till en HandBok för Dragon- och InfanterieOfficerare af Fr. Boye. Skara 1803 8:o med P. I. — Och Handbok för unga Militärer. Stockh 1817 8:o obl. — Bland CavalieriBöckerna sela: Konsten att utwälja Betselstänger, af J. B. von Sind. Öfversatt af J. S. Stockholm 1772 8:o. — Den uti Hält hastigt belande Hästläkaren, af J. B. von Sind. Öfversatt från Tyskan. Stockholm 1774 8:o. Samt Udrag af CavalieriReglementets RegimentsManeuver. Örebro 1800 8:o obl. — Och Instruktion för Cavalieriets flankering. Greifswald 1806 8:o. — I ingen Class träffas dock så många utelämnningar, som i den, hwilken rörer Sjöväsendet. Så r. ex. saknas: Evolutioner till Sjös af Hof. Öfvers. af Falkengren. Carlscrona 1752 Fol. med Kopparst. Dag-Natt- och Natt-Signaler för Eskadern år 1788 Carlscr. S. a. Fol. med Fig. — Signal-Bref för Kgl. Majests Örlogsflotta. S. I. & a. Fol. med Fig. — Reglemente för Tienstgöring till Sjös wid Kgl. Armeens Flotta Stockholm 1796, 8:o. Samt Dag-Natt- och Nattsignaler till Sjös och i Samm. Carlscrona 1807. Oberäknadt äfkillige af Vic. Amiralen Fr. St. af Chapmans flera Skrifter, hwilka besynnerligt nog fullständigt

appråknas sid. 262. Det tyckes att det då hade varit lärt att från denna förteckning completera den föregående. Deputom måste anmärkas den besynnerligheten att öfversf, sid. 248 läses inom klammer (). "Se vidare J Wänson 1644." Men under 1644 finnes alldeles ingen J Wänson, ehuru han borde nämnas såsom författare till den Sjds bok hwilken börjar närvarande Claf. Vidare läsa wi, sid. 247: "1660. Amsterdam. 12:0 Sweetse Wapenen das ist Vorlozen gevoert onder Kon. Carol. Gustavus; aff P. Lange." Detta är nu dock hwarcken Holländska eller något annat språk. Titeln bör heta: Sweetse Wapenen, dat ist Vorlozen gevoert onder Konning Carolus Gustavus van P. Lange. Och derwid hade billigtvis kunnat anmärkas, att denna bok erhållit twenne Upplagor på ett år. Och slutligen att den Sjdraktik för Armeens Flotta som Förf. sid. 250, angifwer tryckt 1796, utan tryckort, är dock i hellska werket tryckt i Stockholm 1795. Sista Clafen innefattar alle hwad som i Sverige utkommit rörande Armeens Hushållning och Medicin, och härwid har Rec. funnit att tillägga: Sätt att bibehålla Sjdsfolkets Hälsta af Pringle.

Öfversf. af Odhelius. Stockholm 1798. 8:0 Directionens af Armeens Pensions Casa afgifna Berättelse til det år 1792 sammankallade Kgl. Krigs Befäl. Stockholm 1793 4:0 samt M. Höfnstjernas Memorial om trenne särskilda Metoder att öka den wäpnade Styrkan, 1809 4:0 Och Esud. D:0 om Krigs Administration och Armeens Organisation. Stockholm 1810 4:0

Efter anförandet af dessa Anmärkningar bör Rec. icke underlåta att erinra, att Förf. gjort sin uppsats ännu brukbarare derigenom att han till den bifogat ett NamnRegister.

Dessa Handlingar slutas sid. 259, 296 med Biographier öfwer Vice Amiralen F. H. af Chapman; Contre Amiralen M. P. von Krusenstjerna; Lectoren och Profeten M. P. Beckmark; Öfversten Harald Åkerstein, och Hans Excellens General Amiralen Joh. af Duke. För att af en Kgl. Akademi wara meddelade öfwer dess afgångne Ledamöter, äro de i sanning allt för magra. I hellska werket kunna de ej betraktas annorlunda än som något uteseliga Merit-Förteckningar.

S m å r r e S k r i f t e r.

Medelmättig och Krypande, eller Konsten att göra locka. Komedi i 5 akter, efter Vicard och Schiller. Sthm, Cederborgh, 1819. 8:0 fdd. 8:0.

Detta stycke är ett bland de så nya, som denna vinter blifwit gifna på huswudskadens theatrar. Komedi är det dock endast såvida, att det icke är någon tragedi. En tyff författare skulle utan betänksande kallat denna moraliska pjese för Drama: ett omfattande ord, som man med orätt gifwit åt

sådana Klädespel, som hwarcken böra till det ena eller andra slaget. I sin art är detta stycke ett ibland de bättre, ehuru wiserligen ej sådant, som på något sätt gör epoch; det har en någorlunda invecklad intrig och en ädel och lugnt stor karakter (den äldre Firmin): twenne motiver, som för walet af detta stycke tuckas hafwa beskämt Schiller. Den swenska öfversättningen är så swenssk, att det är för swårt att afgöra, hwilket original blifwit följdt.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 14.

Lördagen den 3 April

1819.

R e c e n s i o n e r :

Skandinaviska Fornälderns Hjertesagor; Till läsning för Sveriges Ungdom, efter Isländska Handfritter utgifne med Historiska Upplösnings af Joh. G. Viljegren. Första Delen. Gänge Rolfs Saga, med en Planche för ställande inre utseendet af de fornrida Konungarnes gåstrum. Stockh. 1818. LVIII & 338 sid. 8:o.

Man har allmänt tablat de i Sverige utkomna sagorne för brist på kritisk noggrannhet i textens behandlande, vederbörlig språkfärdighet i översättningen, samt smak och sinne för historiskt värde och sanning i valet af utgifna stöcken, — den danska (Nesens) upplaga af Sturlesons Edda råflar med de sämsta, som i Sverige blifwit utgifne — och dessa brister hafwa tillkommat hela isländska, och i allmänhet Skandinaviska fornsliteraturen de bittraste föredömler och smådelar af Schläger, Adelung, Nöhs och flera lärde Tyfkar, utan att de senare föredöfliga, i Köpenhamn af

lärda Isländare bearbetade sagorna, i förenig med danska lärdes nitiska bemödanen, intill denna stund varit i stånd att fullkomligen åndra det allmänna omdömet, som grundat sig på annars förtjenie och berömda Tyfkar föredomar. Föredomar lär man nemligen med skäl kalla det, såvida ingen enda af dessa lärde gjort sig mödan att lära Isländska språket, för att sjelf kunna undersöka sakens beskaffenhet; ja knappast att studera så mycket Danska eller Swenska, ätt de utan de grössta fel och misshandningar kunnat läsa hwad man öfwer denna sak skrivit i Skandinavien. De hafwa alla tagit för goda waror hwad utgifvarne behogat bjuda dem, utan att ana det översättningen möjlignvis icke swarade emot originalen, hälften af texten måhända icke härrörda från författaren, utan war tillfickad i fortonde eller flurtonde sefles, och det hela hämtade från de aldradnista handskrifterna, såsom lärt st att utan lärdom och försök läsa och förklara, eller ännu mer att sagan sjelf tilläventhurs alldeles icke hörde till gamla literaturen, utan war rentaf en smaklös

roman från det sämsta tidehvarfvet, som cul- turen på Island undergått, om icke ett i Sverige uppdiktade falsum. Det blifwit dersöre wid hvarje nytt förök i denna vä- gen af yttersta wigt, att undersöka huruvida nyssnämde sel blifwit fortsatte eller undwikne. Men wid närvarande tyckes man äga så my- ket mera att wänta, som Uggiswären måste gjort fornpräket och dess literaturs studium till hufvudsak, emedan han öfversatt efter Isländska mss, hvilket wiserligen icke är ett arbete för Dilettanten, och desutom lofwat en kritisk upplaga af sjelfwa texten, jemte or- dagrans öfversättning för lärde.

Huru texten här blifwit wald och behand- lad är lika swårt att af blotta öfversättning- gen utröna, som att dömma om den senares riktighet, förän texten utkommer; emeller- tid tyckes den i de andra Isländska sagor af samma class, hvilka Recensenten genomgått, rådande andan fullkomligen träffad och ganska wäl uttryckt. Endast äro Isländska namnen och orden, som förekomma i synnerhet i appar- raten, stundom till hålfien swenska eller las- tinska, stundom på annat sätt förändrade, och stälde i oräklig casus, t. ex. p. XLI "Sinns boge den Starckes hinn rama Saga" för hins rama, (nominat. artic. pro genit.) hvilket borde sättas inom parentes, eme- dan detsamma redan en gång är uttryckt med swenska orden den starckes. P. 124. Winland (Norra Amerika) för Vindland (Wenden i Tyskland); att detta icke är ett tryckfel synes af noten, pag. 260. P. 210. Seidhiall för Seidhjalle (accus. pro nom.). P. 213 Ka- na (en groda) för Rán (Rägers gewäl) och Gläs möar för Lers (Lers) mör eller på Isländska Hlæs meyar. P. 232. át (h- tande) för at (ät), och oftare o för ö, ö för ö, y för i, utom de tre bokstäfwer af is-

ländska och danska alfabeterna P, æ, v, hvilka iwertemot dessa nationers uråldriga bruk blifwit utbytte emot th, æ, w, dock har ofta v och ett par gånger äfwen æ blifwit nyttsade, allt förmodligen efter som det sun- nits i de heterogena stämnerna, hwarur Uggisw. öst. Äfwen tyckes öfversättningen på några ställen röja, att texten blifwit missförstådd, t. ex. öfwerallt nyttjas riddare för ryttare, emedan isländska ordet riddari (eques) har bägge betydelsema (vid. Björn Haldorsons Lexicon). P. 16 r. 9. "wara i fred och nå- de för någon" för frid och ro, hvilket ät- minstone wore tydligare; isl. ordet nådir be- tyder aldrig nåd, utan endast ro, maklighet frid, (ifr. Björn Hald.). P. 151 "Detta fullbordades genom Sturlögs arbetsam- ma medwerkän" för Sturlög den arbet- sammas medwerkän; mannen hette nemli- gen Sturlaugr starcksami (ifr. p. 19); dess utom passas arbetsam icke på en werkan utan på en menniska. Anledningen till detta miss- tag är synbarligen den inräkning i Isl. att genit. liksom i Latin, måste uttryckas i alla sammanhörande orden, ehuru många de än äro, icke som i Swenskan endast i det sista. Sturlaugr starcksami är således Sturlögi laboriosi. P. 152. är äfwen ett synbart miss- förstånd, hwarigenom Njals sagans berättelse blifwit hopblandad med Sturlögs sagans. P. 181. "byen Dungalssbae, hwilken han (öf- werkonungen Dungal) lärit bygga." Det är tydligt af öfversättningen sjelf, att taler icke är om en by, utan en stad (urbs); bær har också aldrig betydelsen af by, som på Isl. kallas Þorp (ifr. Björn Hald.). Skott- ska stadens namn war Dungalssbær icke Dun- gallsbae.

Det är detta alle måhända mindre be- tydligt i ett verk, som är ämnadt åt ungdom

men; vi skola derföre icke anföra flera exempel, hvarken af text eller noter, utan vända oss till sjelfva sagan och den berömda apparaten, som ärför den. I anledning af titeln Gånge Kols saga läser manngen edpare väntat sig någon berättelse, eller åtminstone folksågen, om den berömda norrske hjälten, som eröbrade Normandie, och hvars ättling derifrån inkräktade hela England. Om denna måtfullvärdiga man förekommer likväl intet ord i texten; det hade derföre varit widare bättre att med författaren (p. 202) benämna den: Sagan om Kolf Sturlogsson. Dock att icke läsaren måtte anse sig alltför mycket bedragen, lemnas i en not på ett helt ark (p. 216 — 232) underrättelse om den berömda Gånge Kolf, som föröfrigt icke på något sätt angår denna bok. Den handlar nemligen om en annan norrske prins, som kanske aldrig varit till; åtminstone är denna berättelse om honom en fullkomlig Roman, måhända från 16:de eller 17:de seklit, hwilket äfwen kan slutas af språket, såwida det flyttar igenom öfwerfärningen, och af hela sätten, hwarpå ämnet blifwit afhandladt. Här finnas många epitheter och rhetoriska flöskor t. ex. p. 154 "Månen lyfte klart öfwer den sorgliga kullen och den narthöjda jorden" o. s. w.; här berättar författaren ofta i egen person; här saknas de wanliga ättlångder, och berättelser med historiska personer och händelser. Deres mot förut sägas och nämnas här de sagor, som af den nyaste och bästa Criticus i detta ämne (Prof. P. L. Müller i företalet till Bjöden Haldorions Ericson) räknas för rena fabulæ, och des ömndome deröfwer (p. XXXII loc. cit.) pågar fullkomligen äfwen på denna. Här förekommer en rikedom på de orimligaste widunder; t. ex. utorp de wanliga underbara wapen, klenoder, spöken o. dyl., som werklit

gen hörde till forntidens föreställningar, blifwer Hufvudhjälten Kolf en gång, på en resa från Gardarike till Danmark, trolad i hård sömn af en förrådare Wilhelm, som under tiden står af honom bägge fötterna, och reser bort med dem; han hade hellre affurit hufvudet, men tordes icke för Kols häst, hwilken war "af den art, som kallas dro-medarier." Efter en dags förtopp blir Kolf genom hästens biträde (som wältrade honom på jorden till des sömnhornen föll af hufvudet) äniligen wäckt, och "saknar sina fötter" forsätter likväl resan till på Jutland af en händelse råkar gripa en dwerg, som der gjort mycket owäsende. Dwergen erhåller lifwet med wilkor ost, ibland annat, läka hans fötter, springer genast och hämtar fötterna, sätter på dem igen, och genom en "sådan sindeja, att des like ej finnes i Norden" läker honom på tre dagar, så att han blef lika rast som tillföre. Samma konstiga dwerg går ibland ned i jorden när någon kommer efter honom. En annan af hjältarne förwandlar sig till drake, galt, tjur o. s. w. alle efter omständigheterna. På dylikt öfwersiddar isynnerhet sista hälften, der författars fantasi, sedan han rått hunnit komma in i ämnet, blifwit alltför onaturligen upphetsad, och fullkomligen stenat med honom. Denna saga saknar derföre, så wide som Nec. kan inse, alle historiska värde, och har äfwen söga ästhetisk förtjenst; isynnerhet är sista hälften wärdelig, t. ex. det högst öfwerdrifna, grusliga slaget i Gardarike (p. 135—175), der kämparne bita, knipa, stängas, bugga, sticka, spruta eter, gift, hetta, eld, röf och stank, samt redan andra dagen wada bland lifsbogar i menniskoblod "likom bland klippor i en strid flod" så ott författaren nästan öfwerskräffat den satiriska skalden S. Peterson, som i

Stellurimor loswar att beskriwa ett slag,
hwarest utom andra fästor kämparne skola.

vada blöddi volgt i midti;

valla sumir botnian hitti!

Är kan således ingalunda gilla walet af denna saga, allidensund så många renhistoriska eller mytiska sagor, norska lagar, t. ex. Hryggjarstycki, Kormakssaga, Laxdælasaga, Skofstatingslagen, Borgartingslagen o. s. w. återstå, att man till äfwenitys två, trehundra år ännu icke torde hinna blifwa sårdig dermed. Jäte heller begriper han i stöd af hvilka skal Utgifwara anbefallt en bok, såsom denna, af ungdomen, eller öfwerhufvud hwad deraf är att lära. Han ser deruti intet annat än ett exempel, huru en isolerad människas fantasi kan förwilla sig i brist af all känedom om lifwet i verkliga werlden, eller i det högsta ett isländskt exempel på en öfwerdrifwen Roman, som till äfwenitys så skulle önska sina barn i händerna. Annars nekaf han ingalunda äfwen dylika romantiska Sagors nytta och värde, när några af dem blifwa kritiskt och sorgfälligt utgifne. Man skall deraf kunna hämta nytt ordaföräd för lexica, sättas bättre i stånd att jämföra och urskilja de historiska sagorna från de diktade, och kanske hämta intressanta bidrag till upplösning om smakens och culturens gång i Europa, äminstone i Norden; men en diwersättning kan nästan endast i sista afseendet begagnas, och det ingalunda af ungdomen, utan af lärde, i Medeltidens Literatur wäl bewandrade män.

Beträffande åter den bifogade apparaten, så är derwid icke minsta afseende gjord på denna bokens enda verkliga nytta, utan den innehåller hwarjehanda geografiska, antiquariska och historiska upplösningar, som tjäa mycket lit och kändedom af de bästa danska och norska arbetena i den vägen, af hvilka Lem-

nas utförliga utdrag, sed nunc non erat his locus. Hwem skulle icke förarga sig öfwer en commentarius perpetuus till Batrachomyomachien, som wore utlöfferad med hela Meursii, Gronovii och Barthelemys lärdom, jemte planche öfwer grekiska konungarnes gåstrum? Men wi skola nogare betrakta denna apparat i dess särskilda delar, såsom egentligen utgifwarens werk. En gravure föreställande inre urseendet af de forntida gåstrummen har blifwit förutskickad, hwilken harmycken likhet med den ena af de två stora plancherne i Köpenhamnska upplagan af Gunnlögs saga, utan att Rec. kunnat finna någon notice derom; ty en not, p. 236, wid ordet Veitslofosfor, innehåller ett citat af Götriks och Wolfs S. samt ett annat af Gunnlögs S., hwarpå följa orden: "jemte bifogade teckning af en dylik byggnad" hwilket icke bestämmer om det är den här eller der bifogade teckningen man skall jämföra, eller kanske hända denna teckning med den andra, ej heller underrättar oss om denna teckning är en förminskad copia af den andra, eller hur? Måst efter dedicationen följer ett förord om Utgifwarens plan och öffigt, nemliken att se dermera utafwa Isländska texten med en annan ordagrann öfversättning "ämnd af weterensapsidkaren och den lärde forstnigen (forstaren?)" då detta arbete deremot endast är ämndt "att bidraga till upplifwandet af ett mera allmänt sinne för nordiska forntidens enkla storhet" samt, om han blifwer i tillfälle att forstera dessa Hjeltedagor, att, liksom här i noterna, "lemna ett någorlunda rikhaltigt Repertorium för en Nordiskt Archæologie." Det är således icke det mera kritiska, äf weterensapsidkaren ämndt, utan det populära "till läsning för Sveriges ungdom bestämda arbetet, som Utg. ämnar forts-

sätta och belysna med ett archæologiskt Repertorium. Rec. hade önskat tvertom det mera kritiskt begynte och fortsatt, emedan denna cyclus af distade sagor dock, enligt föregående, icke är särdeles god lecture för ungdomen; blotta översättningar och äro icke archæologiskt värde äga, utan så vida de grunda sig på en kritiskt bearbetad och förutskickad pålitlig text. Icke heller skulle någon obegriplig plan för ett archæologiskt Repertorium lärteligen kunna upprättas; ty först torde det icke falla många in att söka deligt i Numräkningarne till Romaner; dernäst skola de lärda: a) handläggningarne, som man i mängd har öfver enskilda diöhrande ämnen, i stället för att samlas, suspiceras och bringas i lysning; härigenom på det jemmerligaste blifva sönderpleckade och ämnena hopblandade, så att icke mera något står till att finna i detta Repertorium; och ännuigen skola sålunda de värtiga afseendelser, vi hafva om forntiden, blifva uppblandade med samma uppgifter, som endast hafva sin grund i senare Romanförfattares otglade och obildade fantasi.

Efter detta Förord kommer en Inledning på 58 sidor, der Utg. efter några betraktelser öfver gamla Isländska Litteraturen (p. VIII) går öfver till dess uppblomstrande och framgång i Sverige intill dess "Kännedomen af Fornspråket utbreddes såvida, att med år 1697 man alldeles kände för Antiquitets Collegii tjenst umbäta infödda Isländare. Att man likväl iwisshet utan misstagit sig om sin egen lärdom och skicklighet tyckes följerna utvisa: det kan äfven tillräckligt stucas af bera titeln till Kenhjelms på Isländska författade "Klaugu Gratic yfir M. G. de la Gardie Ups. 1667" (om den annars riktigt är anförd p. XII); den innehåller nemligen lika många språksel som

ord, emedan klaga icke på Isl. betyder besklaga, begråta (lugere), hwilket fallas hamma, utan anklaga (accusare); andra ordet heter icke Gratic utan grátur (stetus); sammanfattat ordet klögu grátur (icke Klaugu Gratic) skulle således (wederbörligen corrigerad) komma att betyda anklagelsesgrátur (stetus accusationis eller accusatorius) hwilket lärer vara ungefärligen motsatsen af det författaren wille säga; och denna författare är Kenhjelms. S. XIV. förekommer dock äfwen den anmärkningen, att "under hela tiden från Brodman till slutet af sistförsäntna sekel (sekel) ingen Svensk syfvelsatt sig med isl. skrifter öfversättande mer än (utom) CommerceRådet M. Adlersstam." Och dess arbeten, sär Rec. tillfogar, sakna fullkomligen allt kritiskt och historiskt värde (jfr. Recensionen öfver Fornspråkafogagan i denna tidning Årgången 1817. No 14). Nästföljande raderna tycker Rec. innehålla så många små misstag, att han måste helt och hållet afskrifwa dem med sina anmärkningar inom parentes. "Wisseligen (heter det p. XIV) är ingen af dessa äldre upplagor (som infödde Swenskar besäse) fullt tillförlitlig. Man märker tydeligen att dessa Män saknade nog grundelig grammatikalisk kunskap om språket (och likwäl war kunskapen 1697. så wäl befastad, att ingen insidding mera behöfdes) för att riktigt läsa gamla, genom abbreviaturer försärrade Handskrifter, och med säkerhet tolka wärdslöst kopierade och corrumperade texter (d. ä. saknade all den lärdom, som kritiken erfordrar, ty hwad är det för en lärd, som icke kan läsa och begagna en gammal handskrift eller accentuera, restituera och tolka en wärdslöst kopierad (förstötta riktiga) text i det språk han fullt känner?). Men

otwifwelaktigt, om man besinnar hwad dessa lärda uträttat utan lexicographiska hjälpredor och den — — språklära hwärmed våra Grannars ädla bemödanden begäfwat våra tider (men sällan utan tillhjelo af infödde isl. lärde) skall man kanske (nyss war det otwifwelaktigt) inse att det nu mera icke bör wara omsöfligt för den ihärdiga siken att, utan infödd Is. ländares handledning, i grund lära sig det gamla Norræna Språket (optime docetur exemplo), hwilket wäl ej heller är precist detsamma, som nu talas på den romantiska Ön (Utg. har wäl icke läst företalet till Gunnlögs saga), hwars volcan så i moraliskt som i fysiskt hänseende utbrunnit (Utgifw. är lika olycklig med volcanen här som på första sidan, der han talar om Islands gamla herrligheter genom en af Sektas eld uppdrifwen och underhållen vegetation" ty isl. volcanerna hafwa redan för landens bebyggelse för ewigt förwandlat stora herrliga skogar i ödemarker; de bruno också ännu 1783 och 84 och wäntades i dessa år åter, hwilket dock, som Rec. förmodar, torde gå öfwer, emedan de Revolutioner, som timat med isen wid norra polen och med wäderleken i norra länderna, tyckes wisa att eldmaterien för denna gång tagit en annan wäg och funnit en öppning i Ischafwet. Hwad åter moraliska volcanen angår, om dermed skall förstås den heliga elden, som nu snart ett ärcusende uppslammad isländska snillet för kunskap och wetenskap, så är det förwånande huru författaren kunnat wara så fullkomligen obekant med de mest lysande namnen i nyare nordiska litteraturen, att han kunnat utgifwa den för floknad eller utbrunnen. S. er. fr. 1800 tills nu har Island haft följande lärde och widberådade skrifställare: Olafsson, Thor-

lacius, Thorkelin, Magnusson, Finnsson, Stephensen, Johnsonius, Thorlaksson, Gröndal, Pétursson, Espólin, o. fl. Man tyckes således icke, utan den grössta orättwisa, kunna beskylfa nationen för att hafwa tröttnat i sitt nit för litteraturen; snarare torde ännu wara ganska betydligt hos den att lära. Wist är åtminstone, att om dessa öfversättningur icke fullreiktigt verbotenus tydt texten, hafwa de dock förträffligen, isynnerhet de hwilka erhållits af Verelius, den äldre Peringsköld, Grefwe Bonde och Björner, uppfattat originalernas anda och återgifwit den i en wältalig nummerfull diction, der Swenska språket spelar med hela sin ursprungliga manlighet och styrka. Rec. skall medge att språket i några af öfversättningarne är ganska kraftigt och trohjertigt, om Utg. å sin sida wäl erkänna, att det uti andra (t. ex. Göransons Edda, Björners *Ælfdrápa Örvarodds*, bifogad hans *Schediasma de Væringis* o. fl.) spelar med all möjlig sâkunnighet och smaklöshet. Men att de gamla öfversättningarne skulle troget gifwit originalernas anda kan omsöfligen antagas, alldenstund de ofta gifwit motsatsen af deras mening, hwilket hos utländska lärde åstadkommit oändliga förwifvelser, mistag och smådelfer. Att wara kort skall Rec. endast anföra ett exempel af Schözers berömda werk (*Die allgemeine Nordische Geschichte*). Nemligen p. 445 i noten berättas efter Örvarodds saga 6 Kap. att Örvarodd på sit råg till Bjarmalund plundrat i Finnmarken, hwilket dock (såger Schözer) knappast får anses såsom härjning, emedan bytet kallat *Sind-kæfisd* (Finnen *Schözung*). I Sagan sjelf (jse *Rasks* isländska läsbok) står emertemot att Örvarodd icke plundrade, utan strängeligen förbjöd sit

folk att ens gå i land; det war mansköpet på ett annat medföljande skepp, hvilket icke stod under hans befäl, som tillät sig dessa våldsamheter. Dernaft betyder Finn skref-it (icke Hind-krefid), som bötet kallas, hvars ken mer eller mindre än Finn-skrapset, det vill säga Lapp-skrapset. Alltså två dryga fel i en enda obetydlig uppgift; ja dylika exempel äro så mångfaldiga, att man omöjligen kan öfvertyga sig om riktigheten af någon enda uppgift, som hämtas af dessa upplagor, utan att undersöka hwar och en i någon gammal permbok; så långt äro de ifrån att gifwa oss en trogen bild af originalernas ande.

Derefter går Ugg. öfver till att förswora de äldre lärdes val af mytiska eller rent af diktrade sagor, hvilka han icke anser för sådant att föredraga framför de historiska, emedan det "föga intresserar oss att weta, hwilken trakt på Island den eller den rika bonden först bebyggt o. s. w. men att se dessa våra urfäders stamförwandter i det innersta af deras lif, åfgifter, lefnadsfärd och seder, att förwärfwa en klar, åfskådlig och blifwande bild af tiden, det är ändamålet med vårt studium, och det gifwer oss den romantiska sagan likaså såkert som den historiska." Man skulle icke låta förmoda denna dom af någon som läst Heimskringla, Ruppilnga, Eiga, Njala, Grettla, Gunnlads saga, Vigglums S. m. fl. och jemfört dem med de diktrade t. ex. närwarande; att ämningens Recens jemförelse utfallit på motsatt sätt är redan yppadt. Rec. skall således endast här tillfoga en fråga till Uggifwaren. Hwad? om det wore skilnad på tiden, hvars bild man söker förwärfwa, och den hvars bild man erhåller? T. ex. Handlingen i denna Nolf Sturlöfsons Saga sättes för Harald hårfogers tid. (870) alltså t.

ex. omkring år 800, och låt den nu wara skrifwen omkring år 1500; skulle då icke de mellanliggande 700 åren hafwa gjort en liten skilnad eller förändring i tidens sken? Torde der icke i stället för det innersta af våra urfäders stamförwandters lif, åfgifter, lefnadsfärd och seder, tilläfwentyras endast wara ett återsten af den enskilda författarens kultur och fantasi, som här företer sig för oss? Se der Recens twifwelsmål och fruktan för de romantiska sagornas användande i antiqviteterna. Huru mycken och obetydlig skada de gjort den historiska Literaturen är bekant. Dock bör man göra Ugg. den rådvisa, att han ingalunda skall utgifwer denna Saga för historisk sanning eller derpå bygger någon hypotes, utan endast har sina åfgifter om diktrade sagornas tjenlighet för ungdomen, deras företråde för de historiska, samt sättet huru de böra utgifwas.

(Slutet följer.)

Tal till minne af Konung Carl XII; hållet i Kongl. Niddarholmskyrkan den 11 December 1818, af Johan Dillner Kgl. Hofpredikant och Pastor wid Kgl. Semslands Regimente. Stockholm, 1819. 28 sid. 8:o.

För Fosterlandets skörelse, för wännen af en äkta svensk Nationalitet, kan det wist icke gifwas någonting mera glädjande, än att se den återwägnade entusiasmen för dess fästa, mest fulländade Representant, Kon Carl XII. Detta har egentligen bewisar sig genom de anstalter, som på flere ställen i riket: i Stockholm, i Upsala, i Skenanäs, i Lund och Oddeborg blifwit företagna till firandes

af hans Minne, på den dag då Hjeltens fäst och "med honom Sölen gick ned om den Swenska Synkresen" (sid. 24). Dock har denna Sörgesfest icke på alla ställen fixats på samma dag. Somligstädes höll man sig till datum af hans fall, utan att rätta sig efter den förändring, som de olika Söylarne förorsaka; men i Stockholm har man hållit sig till den dag, som, enligt nyare beräkningen, motsvarar hans Dödsdag och det Tal, Kec. nu vill anmäla, är den blifwande Minneswården af denna högtid.

Talet borde hållas af en Prest — så war Anställarnes beslut — och från Altaret i den Kyrka der Hjeltens stof: hwilar och der så många erdfrode Segertecken bewara glansen af hans ära. Eråffande och wäl yttrar sig också talaren: "Ett tal öfwer Carl XII:te i grannskapet af hans graf är äfwenlyligt såsom hans tapperhet" (sid. 5). Förf. har också wälberänt, lemnat alla Rhetorikens Konstgrepp, anlagda på att uppsäka inbillningen och besticka känslan, alldeles derhån, för att i stället låta hjertans warma språk rent och ofonstladt flyta till hjertan. Det äger, med ett ord, alldeles ingen Oratori, för att andas en så mycket renare wältalighet.

Denna uppfattning har äfwen haft ett bestämdt inflytande på formen i det hela af detta Tal. Det har gifwit det en religiositet i tonen, som gjort det hela mera högtidligt, och framkallat en bön, till början, som är af urmärkt innerlighet och sönhet.

Det gifwes twenne sätt att betrakta en Hjelte. Aningen att fästa blicken på hwad han under sin tid och på de efterföljande Perioderna werkat; eller också att söka inkrånga

i hans eget bröst och der liksom uppräkta fästlan till hans storhet. Wär Talare, ställd på gränsen mellan ett Tidswarf, hwars nordiga uträkningar så söga sändes med Carl XII:s excentrifka gerningar, och ett yngre släkte, som med ungdomlig en-hufwast wil omfatta hans dristiga flygt — samt med affigt att försona dessa båda divergerande områden, kunde icke antaga det förre sättet. Fäderneslandet föränt i erkände war följden af hans tidigt afbrutna hufwast. I stället walde Talaren, att i sina åhöreres minnen återkalla alla de drag, hwilka måla hans mod, hans redliga wälwilja för landet, hans stränghet mot sig sjelf, hans fromma Gudsfruktan, med ett ord, allt hwad hos honom war mest älskwärde och intagande. Derigenom måste den egentliga framställningen blifwa nog anekdotorisk, och då det är temligen swårt, att strängt organiskt anordna dessa spridda drag kan man wisserligen med fål anmärka, att de stå underfundom alltför abrupte bredvid hwarandra, utan några förmedlande öfvergångar. Äfwen torde det också kunna erinras, att då det bland annat äfwen en tid hört till de fleste tongifwandes idiosynkrasi, att Carl XII ingenting annat war, än ett ofunnigt dumhufwud, som endast föraktade wetskapen och lärdom, man wäntar äfwen här så se några af de Anekdoter hwilka bewisa motsatsen. Deremot synes det, att Talaren individuelle warmast intresserat sig för den martialiske Konungen till följe af hans sanna religiositet, och de flesta Anekdoter lyfta också på bewisandet af detta.

(Slutet följer.)

R e c e n s i o n e r:

Predikningar af C. P. Hagberg. Femte Samlingen. Stockh. Grahn 1819. 208. sid. 8:o.

Samma enkla och rena Guds ord, som i de föregående delarne af detta för Religionens Låran och för alla Religionens wänner dyrbara arbete, framafwer för. i denna Samling. Ambetet är Herrans; derför söker han icke med säfångligt ordapital människopris. Saken är Guds; derför gifwer han i allt Gud äran.

Samlingen innehåller Föls Predikningar. I. På 2. Sönd. e. Trettondedag Jul, om ett lyckligt äktenskap. Rec. nekar ej, att detta ämne är wigtigt, och, och enligt Predikantens löfte, beröskadt "ur den uppöfda synpunkt, hwariförn Christendomen framställer denna Gudomliga sifstelse"; men Hr Hagbergs efterapare kunna lätt förfalla i Boyfens och Consorters moner att usligt måla "upp-träden i husliga lifwet" från predikstolen.

Debutom föreställer sig Rec., att närwarande tids postoralerfarenhet i afseende på äktenskaper bjuder Religions-Läraren, att fatta ut det skarpa tweeggade Ordets swärd, som genomtränger själ och anda, om han skall kunna hoppas fördrifwa den Aemodeus, som ofskärar äktenskapets helgd och förer dess lugn. II. På 3. Sönd. e. Trettondedag Jul. Några Lärdomar från sjukfängen (Sna-rare: Den lärorika sjukfängen.) Wäl medgifwer Rec., att de Lärdomar här blifwit gifna, äro ganska maktpåliggande (den sjerde likwäl undantagen, som och torde befinnas mindre b. sågrad med ämnet. Dock anser Rec. den wäsendligaste utsluten.) Den har de förtjent sin egen afdelning och behandling: "Inse sjukdomen, såsom Guds pröfning och "den himmelske Fadrens ruktan". Är icke detta Religionens hwarw. synpunkt i afseende på alle jordiskt lidande? Se Hebr. 12: 1 & 12. m. fl. Men i detta och hwarje, med detta lif-artade, hemilicifit ämne ligger orsaken, att det wäsendliga ofra föråres. Uttrycker: några, det må heter Lärdomar, Betraktelser,

Reglor m. m. förleder afwen bättre Predis-
kanter att sela än in excessu, än in de-
fectu. Vid begge ytterligheterna flyddas ej
alltid det wäsendtligas rätt. Man bestäm-
mer ingen synpunkt, utstakar ingen gräns och
förlorar sig sålunda i en irrgång of swäfwan-
de betraktelser, ofta utan logisk hållning, stuns-
dom utan religiöst syfte. Detta må här i all-
mänhet anmärkas, utan all tillämpning på För-
fattarens predikan, som både sammanhängons
de och uppbyggligt är utarbetad. III. An-
nan Dag Pingst. Lifwet i Gudi. För-
beredelsen i anledning af Gal. 2: v. 20. är
herrlig och lofwande. Men ämnet, som går
på botten af Religionens lefwande wattu-
måla, torde böra fattas djupare. Dess nega-
tiva sida är bäst framstäld. IV. På 3. Sönd.
e. Trin. Goda Englars wård om mens-
nistkan. En adel, skönt glänsande perla i
denna Samling. Uppdelningen är högst ori-
ginel. Bibliska språk, sakeligt ordnade, ut-
göra synpunkterna. Man granske dem i ord-
ning Math. 18: 10, Judits B. 13: 10,
Luc. 15: 10, Ps. 91: 10-12, Luc. 26: 22,
Math. 24: 31, 32; 23: 49. V. På 6.
Sönd. e. Trin. Christeliga uppmuntrin-
gar till försonlighet. VI. På 9. Sönd.
e. Trin. "Dagens Text och tidslovnets stäm-
ning för pygghet och öfwerlödd gåswo en dub-
bel anledning att betrakta: En slöfars brotts-
lighet och olycka." VII. På 14. Sönd. e.
Trin. Wår flydiga tacksamhet emot Gud
för goda människors kärlek och wälger-
ningar. Ehuru santt textuelt ämnet är, skul-
le dock ej hwarje Predikant der sunnit det.
Behandlingen utgör ett till tankegång helt,
fastän utan sammanfogning af Delar i wans-
ligt homiletiskt manér. VIII. På 17. Sön.
e. Trin. Jesus, såsom en Prophet, måk-

tig både i gerningar och ord. IX. På
20 Sön. e. Trin. I anledning af Ps. 2:
v. 10. blifwer ämnet: Sonens hyllning i
rätta högtidskläder; ej så tydligt uttryckt,
som wäl utförde. Textens bild af rätta hög-
tidskläder hade må hända kunnat antingen
uteslutas ur propositionen eller öf-
upplöjas till: rättfämniga hjertan. X. På 25. Sön.
e. Trin. Det företråde, som den Guds-
fruktige alltid äger framför den Guds-
tige i nödens och wedermödans tid. Ut-
trycket: "Den Gudfruktige har ett hjerta så
durt och känslosullt, skulle det icke blöda?
Afwen hans synne kan stämmas till wemod".
äro i andelig stil icke de bäst walda. XI.
På Widsommarsdagen. Tacksamhet emot
Gud för hans rika wälgerningar, uttry-
kes uti Innehålls-registret bättre: Uppmun-
tran till tacksamhet m. m. XII. På Alla
Helgonadag. Swad skall jag göra, att
jag må blifwa salig? Ett förträffligt och i
öfseende på Dagens Evangelium omfattande
ämne. XIII. Tacksägelse wid Högstsalig
Hennes Maj:ts EnkeDrottningens dödliga
borggång. XIV. Tal öfwer Professorens
wid Kongl. Academiens för de fria Kon-
sterna och Riddaren af Kongl. Wasa-
Orden, Wälborne Hr Carl Fr. von
Breda, hållit wid Des Jordfästning d. 10
Dec. 1818. Vid en konstnårs graf, hvilka
herrliga ord: "Wi se nu genom en spegel uti
ett mörkt tal; men då ansigte mot ansigte,
1 Cor. 13: 12", med hvilka Förf. förbereder
sitt forgetal. "Sinnerwerlden är en taffa, på
hvilken bilder från en skönare werld uppens-
bara sig för människans inre öga i mångfal-
diga strålbryningar; men så länge Anden äm-
nu är fångslad i stofret, uppfattas det ewiga
och Gudomliga blott i dunkla speglar, på ett

ordligt sätt. Den himmelska skönheten fölger med från Andarnes rike med en söja kring sitt anlete, såsom Moses från Sinai. En gång skall likväl denna söja ryckas bort, den dunkla spegeln skall krossas och vi skola skåda Herrans klarhet med uppträckt ansigte". I slutet af talet läser man: "Ein jordiska pensel har han neblagt; ty han behöfver icke mera låna färgor från jorden. Han har kommit närmare lifsens och skönhetens urbild; här såg han genom en spegel i ett mörkt tal; men nu ansigte mot ansigte". Talet är för öfrigt en kort och enkel karaktärsbeskrifning; "en rättvisa åt den dödes tänkesätt och hjerta". Icke nog Swenska, torde dessa meningar befinnas; "Från de yngre åren omgifwen af ålderdomens mästestycken, utvecklades skönfamt hans lyckliga anlag". "Om och känslfull, war det hans högsta glädje att underhöfva den nödlidande" m. m.

Witterhets-Försk. Andra Häftet. Stockholm, Elmén & Granberg 1819. 88 sid. 8:o.

Swad Rec. med glädje erkände, wid anmälandet af förra Häftet: att de Skaldestycken, som der finnas intagna, förråda en gryende talent; denna anmärkning skall läsaren ännu mera finna bekräftad i detta andra Häfte. De fleste af de stycken, hvilka här läsas, vittna om en tilltagande öfning och ett allt mer och mer utwidgadt bemödande att uppnå det högsta i Konsten. Att Förf. dock ännu icke hunnit fulländningen, att ännu stundom strängarna på hans Lyra ej återgifwa full-

komligt rena toner, wid hvilka ett ömtåligt dra ej må lida, bör alldeles icke offrakta den unga Skalden. Det är verkligen någonting wider mera glädjefullt i en gryende förmågas festlig — foster af bristande mognod och icke ännu fulländad öfning — än i medelmåttans wundna korrektet.

Förf. börjar detta andra Häfte med en Prolog (sid. 1-3) i hvilken han welat yttra sig rätt betydande öfwer sin kallelse och sitt mål; men, som detta icke stått klart för hans inre öga, har han ej eller utan en wis förwarring och oreka kunnat yttra sig deröfwer. Rec. twiflar på, att någon bestämdt kan säga, hwart Skalden vill, i synnerhet under början af sitt Qwåde. Äfwen en oegentlig swulstighet i uttrycket råder här och der, t. ex. i denna Period:

„Och sonens kärlek tänds, at samma stellas
swuren

Som sett hans lefnads första dag.

En innerlig och varm kärlek för Fosterlandet och dess stora forntidsminnen, lefwer, måktigt och sannt, i denna unga Skalds bröst, och har varit den Sångmod, som fylkt hans bröst med ädla och rena känslor. Bland de sänger, hvilka denna känsla alstrat, höres Masas Dröm (sid. 4, 10). Väl har teckningen af drömmen, från orden: "Kring ättlinggen leker" etc. och till "Hon lefwe! Destrarn" etc. icke den entusiastiska hänsdrande siggt, som rättfärdigar den oregelbundna dithyrambiska framställningen och verdstakten; men deremot är den mera elegiska början och expositionen så mycket wackerare: umärkt af sann känsla och mild utveckling, ehuru "Asa-sjungen" i första versen, tyckes hafwa uppwardt, endast som rimfylnad och ehuru man väl stöter på ett par mindre precisa bilder.

N:o. känner ej Originalen till Poemet Diktens Skepp (sid. 11, 31), som, enligt angifvelse, skall vara imiteradt efter ett Danske Stycke. Således träffas ej vår Skald af förebräelsen för den något profaiska och tavrologiska uppfinningen, att anställa en resa först till Grekland, så till Rom, så till Medeltiden och så till en mera modern period, för att besje alla de olika poetiska märkvärdigheterna. Hvad åter tillhör den Swenska Skalden, neml. utförandet, är ganska berömmvärdt. Det förråder öfverallt ett öppet sinne, utslädat i en ganska klart målande diction och en ljus och ledig versbyggnad. Och man träffar sällan någon strof, som icke, allt igenom har de rena begreppen af t. ex. denna:

"Skild, till det, från Kärleksvännen,
Sitter hon i fädrens hall,
Drömmar om den fjerran Swennen:
Fructar för den djerwes fall.
Harpan slår hon, fädrens gamman,
Virklar guld och silke samman,
Recknar tidsbedrifteerne,
Går i lunden, då hon förjer:
Och små foglar barnligt spöjer:
"Sågen I min ålskade?"

I Stycket: Kämpens Graf (sid. 32, 56), har Skalden behandlat ungefär samma thema, som i det af förra häftet kända Poemet Borg, ruinerna, men här mera lyckligt; väl träffar läsaren flera reminiscenser af Geijers Månhem; men i alla fall är stycket allt igenom ganska wacker, och hwart enda ord besannar Sångarens så väl uttalade löfte:

"— jag vill läsa i mitt eget hierta
Hwad känslan talar om den gamla Nord".

Kärlekens Anda (sid. 27, 40), är ett stycke, som, ehuru speladt i en annan tonsort, är wärdigt att stå wid sidan af det så regående. Kanske hade det wunnit på, att

blt mindre långt och mera koncentreradt; men hwarje Läsare skall wiserligen gerna lära sig hänskras af den i det samma lefwande djupt anande allblick och af det rent poetiska symbolik.

Till den ålskade (sid. 41) är en lyckad öfversättning efter Jngeman, der endast första strofen, genom åfställiga widtagna omskrifningar, blifwit mattare än Originalen. Läsaren må dömma:

Hwad er det, o! Vige, jag hos dig tillbeder?
Hwad er det, mig binder med magiske Bånd?
O! er det din Själs de förtryllande Kläder?
O! er det din Yndighet, eller din And?

"Säg! hwarföre, Laura, min dyrkan dig följer?
Hwad är wäl det magiska band, som mig fäst?
Männ Skönbetens löja, der själen sig ödljer?
Männ himmelska anden, des lifwande gåll?"

Lidner (sid 43): ett skönt uttryck af innerlig beundran. Hörf., ännu barn, förjust af Lidners hänsdrönde sänger, gick för att söka hans grafwärd, och harmades då öfwer, att han sökte föraäfres.

"Nu jag sinneitt dig bedrafwen sinnet,
Blott en främling war du här på jorden,
Och du kan ej äga här din grift.
Hjertat blott, som wid din Klagan brinner,
Tårar, tårars språk i kalla norden,
Blir din ewigt sköna minneskrift".

Skada att detta lilla räcka stycke skall släckas af en platt tipad:

Matten strade sin södsko-timma,
Gaur mig gråtande wid allt det höga,
Som du sjungit läsom mensko wån".

Det höga, det sköna sjunger Skalden, såsom Skald, och icke i någon annan egenkap. Och desutom har detta menniskowån påtagligt tillkommit, som rimwång, för ordet lidelsen.

Poemerna: Önskingarne (sid. 45); Kärlekens Wäntan, (sid. 47); Wandrarn (sid. 50); Rnglingen wid Källan (sid. 52) och

Begäran (sid. 54) äro ledigt utförda öfversättningar, det 1:a och 3:e efter Jungeman, det 2:a och 4:e efter Schiller och det 5:e efter Hagedorn.

Den tillfredsställelse, hvarmed Rec. genomläst vår Skalds alla öfriga stycken, äfven dem han icke kunnat finna fullt bifallsvärda, emedan det dock i dem uppenbarar sig en ren poetisk hug, som håller sig fri från all prosaisk förenande inverkan — denna tillfredsställelse måste Rec. alldeles sakna under läsningen af den högst misslyckade och obehagliga F. beln Pumpans (sid. 55), hvilken helt och hållet tyckes vara framslutrad af det mest o poetiska själsstillstånd: af personlig harm. — Dersöre är uppfinningen matt och oberydlig, ja nästan sinnlös: en Pumpa vill göra lycka: "Hon hade, lyckligtvis, en presentabel kropp, Men, tanke till en plan att sja ur smutsen rocka, Derwid befans, o we! i det förstånd en kropp. (S Pumpans?) — Hon wände sig dersöre om råd till en annan, som föreslog henne att krypa, och nu kröp hon fram till en gammal murten ekkast och klängde sig opp på den. — Utöbrändet svarar mot uppfinningen. Det är högst rätt, stelt och widrigt. Ty hwilken ecklar icke wid verser sådana som denna:

"Hur kan en sådan kluns så hastigt göra lycka!"

Den sednare Fabeln Unga Sippans och den unda Cedern (sid. 57) har wiserligen på ett mera rent och lyckligt sätt blifwit uppsattad, men saknar deremot den ledighet och den glans i utöbrändet, som endast förmodar att gäwa poetisk adel åt sådana rhetoriska påhitt, som den eposiska Fabeln wärkligen är.

Till den ung Wän (sid. 59), ett litet stycke, af ätta verser, tyckes wara ämnadt till en förklarande Prolog, för det nästföljande:

Kols. Sarpans (sid. 60, 63), hwaruti

den äföadning, som dersöre ligger till grund, onskligen icke är djup, eller alldeles utan ritvioliter, ehuru sann, men som här blifwit sinrikt symboliserad och iklädd en intragande elegisk dragt. Äfwen versifikationen är ganska melodisk.

Ulvas Bön (sid. 64, 66). Då detta stycke af Pope, redan fem, sex gånger öfbrut, af Dakin, Sjöbera o. fl. blifwit på Svenska öfversatt, och då det i öföknningen aldrig kan erhålla den poetiska anda, som redan i födöloftunden wel ifrån denna theistiska reflexion, så kunde vår Auctor wäl besparat sig mödan med att å nyo vertera det. Denna öföversättning kan föröfrigt jemföras med hwilken som helst af de föregående.

Kämpa. Wisa (sid. 67), är åter ett utöbröt af Föds. patriotism; och denna heliga känsla bär tyda hwarje Granstarens anmärkning, äfwen om han skulle tycka, att den upöblåsta tonen alltför mycket förödrar den så kallade Götthiskheten, som spökar omkring i brastande skryt.

Önskan (sid. 69) är ett till hjertat talande, ömt uttryckt kärleks. resignation, som will uppoffra allt åt den äföande; som ej begär någon annan lycka, än att troget så älska, och som föröklingar i denna milda suck:

"Hör Hon då, att jag har gått till hwila,

Så begär jag ej att Hon skall ila

Gill det låga rummet, der jag bor.

Nej, jag förödrar blott en blick, från jorden,

Blott en tår, en suck och dessa orden:

Ja, jag wet: din kärlek war för stor."

Wisans Blommorka (sid. 71) är ett litet Galanteri. poem, förödradt genom en ömmare öförelse.

Ännu tyckes det icke, som denna unga Skald träffat den äkta Romantz. tonen. Ätminstone har han i Romanzen Den återfun-

ne (s. 72, 74) allt för starkt pålagt färgorna; och gifwit det hela ett mot denna konstare alldeles skridande, synbart ströfvande efter effekt.

I sista strofen har Höf. såsom öfversättare af Ingemans Allegori: Den Landsflyktiga Anden (sid. 75) widtagit några förändringar, som gifwa stycket mindre betydelsefull hållning. Ingeman slutar:

Derfra (fra Stjernen) du saldt, did du stunder
igjen,

Er du ej den -- ewige Pengsel.

Men på Svenska heter det:

"Grän Henne du föll, dit du längtar igen,

Dit lyst mig på dina wingar!"

Men Längtan kan aldrig komma tillbaka till hemlandet, ty då wöre den ej ewig längtan. Och således wet man icke hwad det är för en ande, som går igenom det svenska stycket. Lifwen torde tolkningen af dessa båda verser:

Hwi dräber din Ande den jordiske Lyf,

Men icke den jordiske Trängsel;

med:

"Hwi tyftar en ande den jordiska röst?

Swartån mån din oro dig tvingar?"

icke finnas mer lyckliga än de äro trogna.

StridsSång (sid. 78), är en imitation efter Atterboms LejonRiddare, med melodi af Häffner. "Olyckligewis har Skalden här egentligen bewödat sig om att ernå originel. Poemets osammanhang, men lemnat de flesta af dess öfriga förtjenster derhån.

Konstens Gränfor (sid. 80) är åter en öfversättning efter Ingeman. -- Ord till en Skål för S. K. S. KronPrinsens d. 1 Dec. 1818, yttas för tillfället wara rätt påhände.

Det sista stycket: SekularSång, är helgadt minnet af Carl XII, hwilken Skalden med den innerligaste entusiastiska tyckes omsätta. Det är dock alltid wanfligt att t w e n n e gånger till behandling wälja ett och sam-

ma thema, i synnerhet då man den första gången dert så lyckats, som war Skald, i Poemet Carl XII, som läses i förra häftet af dessa Bitterhetsförsköf. Antingen wil man neml. öfwerträffa sig sjelf, och då ritas man ut i Parenthesis, eller nödgas man repetera sig sjelf, och blir matt. -- Denna SekularSång måste också synas matt mot det förra poemet, ehuru Dec. ej wil nekta, att den, utan en sådan jämförelse, wäl förtjenar att kallas ett godt stycke.

Då det werkligen är oneligt, att denna Skald är af naturen ämnad och uppnå ett högt poetiskt mål, wöre det önskligt, att inga ofwägar ledde honom dertifrån, utan att en ren utbildning befördade hans mögtad. Det hufwudsakligaste medlet dertill, är ett noggrant och lefwande Studium af wäl wälda mönster, och derföre återupprepar Dec. med det innerligaste allwar, det gamla, redan af Horatius gifna rådet:

— — — vos exemplaria Græca

Nocturna versate manu, versate diurna. öfwertygad att aldrig något tillfödeligare kan gifwas. Men till dessa grekiska mönster måste läggas de yppersta, de mest rent bildade moderna: En Shakespeare, Calderon, de äldre Italianarne, Tieck och framför allt Goethe, denne store mästare, hwilken med så beundranswärd konst, förstätt att förena Romantikens djupa betydelse, med Classicitetens bestämdt klara och objectivt sedna framställning. Höf. tyckes med förkärlek omsattat Ingeman, och ehuru Dec. icke misfånner den werkligen djupa kallelse, som utmärker denna Skald, tror han dock icke honom wara det renligaste mönster. Han har dertill en allför stulig, matt och obestämd sentimentalitet?

Desutom torde det böra bestinnas, att ett nytt tidehwars werkligen ingått för den in-

reflectuella werlden. Religion, Konst och Vetenskap sbrut splittrade, tyckas åter vilja, såsom i sitt ursprung, inbördes förklarande hvarandra, sammansmälta; och detta gör, att ingen ung Skald håbanefter kan räkna på att vinna ett waraktigt värde, utan att djupt inrånga i den upplysande philosophiska lämnedom, som sträfvar att förklara warelsens gåta.

Slutestigen wille Rec. råda denne unge lofwande Författare, att, för utnandet af fullt utvecklade mångfaldig öfning, egnat sig till att skriva compositioner, i synnerhet dramatiske. Denna öfning tvingar till en concentrering, till en öfverblick, som de lyriska småstycken icke fordra. Om han på denna högre bana icke skulle få lära och väl lyckas, till en början, så bör det icke affrånas, ty han skall i alla fall wista icke utan winst återgå inom den krets, som honom mest behagar. Wista är äminstone, att den unga målare, som aldrig, under sina studier, befattat sig med annat än copierandet af små Landskaper och componerandet af miniatyrbilder, såsom mognad, ej ergång skall hinna något utmärkt värde i denna trånga genre.

Nura. Andra Häftet. Åbo, Frenckell & Son,
1818, 129 sid. 8:o.

Omständigheter hafwa wållat drösmål i anmälandet af Nuras 2:a Häfte. Des allmänna karakter är också ingen annan än den, som utmärker förra Häfte: uppriktiga och warm kärlek för en högre öfning, priswärd tillgifvenhet för det Eldna och Sanna, men ännu icke säker själfständighet i uttöndningen, hos

Tidskriftens Redaktörer och medarbetare. Och så hafwa de icke lemnat någon uppmärksamhet åt den, i Recensionen öfwer förra Häftet, utträdde önskan, att denna Tidsskrift, egentligen skulle sågna sig med afhandlingar, ej närande till att sätta den märkwärdiga Finnska Nationens inre wäsende, des forntida öfning och öden, i ett klarare ljus, ehuru man ser af sid. 126. att anmärkningens riktighet blifwit erkänd. Wista är det äminstone, att detta warit des egentligaste medlet, att gifwa denna Tidsskrift ett allmänare intresse.

Detta Häfte innehåller: 1) Sju stycken Poemer af - I - I - m, bland hvilka en temmeligen lyckad öfversättning af 4:e Sång i Goethes Hermann und Dorothea. — Af deane Förf:s originalstycken är Homeros (sid. 12.) det mest tillfredsställande, i anseende till beständighet och cohesivitet i framställningen. Den subjectivitet, som utgör karakteren af den romantiska Konsten, pålägger icke, genom sin form, ett sådant tvång att concentrera sig och blifwa klar i måtningen, som den gamla classiska konstens objectivitet. Dersöre torde det väl hända, att för den börjande Skalden, hwilken egentligen måste efter söka säkerhet och beständighet i behandlingen, det wore lämpligt att öfwa sig i antikens former. Det är Romantikens karakter, att, som det är ett oändligt des will uttrycka, wara ordrik, för att äminstone approximerande komma till sitt mål; men just dersöre, i fall ej en djup öfledning ligger till grund, blif denna ordrikhet icke trivial, såsom förhållanden det är t. ex. med de na strof, sid. 7.

”Det ges en tid, I älskarswårde wänner,
För mången präfning och för mången frid;
So mannens hjerta qwalen nogsamnt kännes,
Ej alltid bor derinne lugn och frid.
Men sålamodet helgar er, I männer;

Recensioner:

Skandinaviska Fornälderns Heltesagor; Till läsning för Sveriges Ungdom, efter Isländska Handskrifter utgifne med Historiska Upplysningar af Joh. G. Liljegren. Första Delen. Gänge Rolfs Saga, med en Planche, föreställande inre utseendet af de forna Konungarnes gåstrum. Stockh. 1818. LVIII & 338 sid. 8:o.

(Slut se. No 14).

N. XXXI. begynner en (till följe af noten p. V.) af förste Amanuensen vid Kgl. Bibl. Hr L. Sammarfeld meddelad öfversigt öfver isl. Litteraturens indelning, som slutas med en, efter denna öfversigt, i 12 klasser indelt förreknning på de i Stockholm förvarade skrifter af isl. handskrifter. Om man antager att denna öfversigt blifvit upstätt af en Bibliothekarie, som allenast är dilettant i isl. Litteraturen och att den följaktligen endast är abstraherad af stockholmska Bibliotheket, skall man wisserligen finna den ganska beqväm;

men underligt att den lärde i sin egen sak hämtat dylikt från dilettanten, icke t. ex. helle af Halfdani Einari historia litteraria Islandica, som är ganska bekant och lärt att komma, och obegripligt att han funnat göra den till sin egen åsigt af hela nationens Litteratur, utan att på något sätt märka det officiella deruti. Till 1) klassen räknas mytiska Qwädena, näml. Sámunds Edda o. s. w. Till den 2) Isländska lagarne, med hvilka dock hopblandas de norriska t. ex. Gulathing och Frostathinglagen. Den 3) arten är ganska styfligt beständ, såsom innefattande dels annalistiska, dels genealogiska anteckningar om Island's första bebyggande o. s. w., hvilka i sin helhet gingo öfver i sagor med "mera utöfvelighet och inblandade dikter." Det är klart att detta icke kan utgöra karakteren i någon klass af isl. Litteraturen, emedan hvarken Annalerna gå öfver i sagor eller dessa i de förre. Annalerna äro också till större delen yngre och ingalunda inskränkte till de första kolonisterna på Island, utan börja ofta med Adam och innefatta wänligtwis äfven de

ifriga Norden eller hela den bekanta werl-
 den. 4) De historiska quäderna; om dessa
 erhållit plats efter de mytiska skulle poetiska
 Literaturen blifwit mindre söndrad. 5) De
 historiska sagorna om händelser, som tilldras
 sig utom Island; dessa hade beqvämare
 blifwit ställda näst efter dem, som röra Is-
 land selt, från hvilka de ä en så kort öfvers-
 ögt icke behöfe ättas. 6) Legender o. dyl.
 7) De romantiska eller diktade sagorna, som
 anses för det rikaste Schoket i isl. guldgru-
 wan. De delas åter i de till ursprung engelska,
 tyska o. s. w. 8) De karholstrelsk-
 gilda quäderna och Minnena, hvilka dock äro
 till inrättning och väsende helt olika. 9)
 Kommentarer öfver gamla skrifterna, hvar-
 till räknas Sturlesons Edda, och Jon den
 rikes Hattolftid. Dessa äro åter heterogena
 verk, som icke utgöra någon egen klass; det
 förra hör till den vetenskapliga eller theoretis-
 ka genren, det senare ä ett beskifvande
 poem; af begge orterna har man många flera
 flocken. 10) Resvinter (Resvinter wore van-
 ligare), hvarmed den ätra originella litera-
 turen såges hafva försvunnit; men dessa
 kunna dock omdörligen räknas för en hufvud-
 gren af Literaturen, utom händras ganska
 beqvämt till 7:de flocken. 11) Bibeldövers-
 sättningen och andaktsböcker. 12) "Några
 af de inkallade Isländares och infödda
 Antiquariers anteckningar." Ömtygheten
 af denna rubrik i en öfversigt af hela nationens
 Literatur ä påtaglig, emedan alla dessa
 anteckningar äro excerpter och concepter af
 ringa mågd och soga värde. Dremot äro
 i denna öfversigt af Literaturen icke med ett
 enda ord berörde 1) lärde Isländares philo-
 sogiska och antiquariska arbeten i Danmark
 eller på den öfölgna, lugna ön; så att tre
 fullständiga ordböcker, två språklärar, Vidar

lins, Olafsons, Thorlacii mångfaldiga lärda,
 till en del på Isl., till en del på Latio el-
 ler Danske försattade och tryckta afhandlin-
 gar här alldeles icke erhållit någon plats. Ås-
 wenså saknas 2) en myckenhet ekonomiska
 tryckta uppsatser, hvar till äfwen kan räknas
 Olavii Ökonomiske Reise i Island med
 plancher 2 Bd. 4to. 3) Juridiska skrifter,
 såsom nyare lagstycken, förordningar, juridi-
 ska afhandlingar, tryckta tingböcker (utdrag
 af protocoiler) o. dyl. 4) Vetenskapliga verk,
 delö originella, men till större delen öfversät-
 ningar; t. ex. tre räkneböcker, en lära an-
 thropologi, psykologi, moral jemte flera un-
 dervisningeböcker för barn. 5) Historiska ar-
 beten t. ex. Historia ecclesiastica Islandiae
 4 Bd. 4to, Olafsons och Paulsens Res-
 ser i Island med Plancher och Charta 2
 Bd. 4to. Stephensens Skildring af Is-
 land i det 18:de Århundrede. Espölns förra
 färdning af isländska historien (Surtunga sa-
 ga) ända till våra tider. 6) En isynnerhet
 på lyriska arbeten af hvarje slag ganska rik
 poetisk Literatur, som desäuren räknas en lä-
 rodigt om landtrefnad, som ä tryckt och
 öfversatt på Danske, ett satiriskt epos, jemte
 öfversättningar af Miltons och Papes förra
 nämsta arbeten, som enligt infödde Engläns
 ländares dömr, på somliga ställen öfversättas
 originalerna. Ut intet af allt detta blifwit
 upptagit i Hr Hammarströms öfversigt förklar-
 ras ganska lätt deraf, att liter eller intet deraf
 af funnits på Kgl. Biblioth., äfvenså liter som
 något betydligt af nyare Danske eller Norske
 Literaturen. Men att en lärde som gjort nor-
 diska fornspråket till hufvudstudium, som stude-
 rat i Lund, och som varit i tillfälle att bes-
 öka Köpenhamn, icke blifwit uppmärksam på
 något dylikt namn som Arnas Magnús, Vi-
 dalin, Finnsen, Stephensen, Olafson,

Thorlacius, Thorlekin o. s. w. är mera underligt. Dock äro flere af dessa män citerade i Uggiswarens noter till sagan; om han derför icke blifvit blifvit alla dessa citater, utan att sätta någon uppmärksamhet wid de deruti förekommande namnen, så måste han ännu flera af dessa skrifter kunnat. Men huru han åter i denna hänseelse kunnat underlätta att i en allmän öfversigt af de särskilda arter, "i hvilka isländska litteraturen utgrenat sig" gifva åtminstone någon vink om deras tillvaro, och deremot tillåta sig att likna nationens literära tillstånd wid en numera utbrunnen vulcan: det är ett fenomen, som Dr. i förtviflan lemna åt läsaren eller utgifwaren sjelf att förklara. Den nästföljande förretningen på isl. Mscr. på Kgl. Bibliotheket är en förkommen skänk af det hela literära Norden, dock tyckes den rättare erhållit plats i den löstlade kritiska upplagan af texten för lärde. Den skulle äfven varit redigare och kortare om ingen förretning på tryckta upplagor blifvit inblandad, hvilken dock omöjlig kan vara fullständig, emedan Bibliothekets handskriftsamling icke omfattar hela litteraturen; de tryckta upplagorna stå också i ganska ringa förbindelse med de stockholmska manuskripterna, emedan dessa wid ingen isländsk och wid få danska upplagor blifvit jemförde; ja såvida de äldre swenska lärde, som Ugg. anmärkt, icke ägt kunskap nog till att låsa gamla handskrifter eller utreda swärs texter, så äro de bästa och äldsta codices, äfven af de i Sverige utgifne sagorna, att anse såsom obegagnade för den lärda världen. Wille eljest Ugg. ännu anmärka huru mycket af den i Sverige bevarade del af litteraturen på något vis är tryckt, så hade detta ändamål genom en asterisk eller något annat tecken wid de redan utgifna sakerna, kunnat

winnas, utan att föra öfversigten af handskrifterna. Efter denna inlednings slut följer öfversättningen af seltwa sagan, hvarom redan blifvit ordadt. Vi komma således till anmärkningarne, som gå från p. 203 till 267 med mindre skylar. De äro orekliga med mycket lit utdragne ur de bästa danska, norska, swenska och isländska författare t. ex. Suhm, Schöning, Sjöborg, Thorlacius o. s. hvarjemte de redan omnämde isländska manusensernas handskrifna anteckningar icke blifvit obegagnade. Hvad som hämtas af så olika källor är naturligtvis äfven af helt olika beskaffenhet och värde; ja äfven hos de aldraförärföraste författarne, t. ex. Suhm, är ganska mycket att förbättra, emedan språkkritiken i nordiska philologien på hans tid war fullkomligen i sin barndom eller södelse; äfven hos de senaste danska och norska författare, som icke gjort nordiska språkstudier till hufvudsak, hafwa många swäfel i namn och ordform mer insmygt sig. Her. hade således dröfkat att Ugg. af eget lärdomsfröjd råttat några af dessa misstag, och ryckt sanningen några steg närmare; men åtminstone i Upplysningarne wid 1 Kap., hwartill wi skola inskränka oss, finnas såväl egna nya misstag, som gamla orättade. Namnet Gardariske såges således bildadt af sista stafvelsen gard i Holmgard, ehuru Ugg. straxt efter sjelf anför Gardar (gårdar, städer, urbes) såsom namn på riket, hvilket ögonfentligen är rättaste ordet, hvaraf Gardariki (regnum urbium, riket med de många städerna) blifvit sammansatt, äfven Garda-konung (rex urbium i. e. Rossie) och gerzkr rusk (rossicus). Holmgard deremot (icke Holmgard) är singul. och således namn på en enda stad, hvilket uppkommit af ryska namnet Cholmogori, hvars sista del härstammar från gorá

ett berg (mons), och har således icke den minsta relation till namnet Gardariki. Om för-
 öfrigt isl. texten verkligen har uttrycket
 "Holmgardaríke, hwilket af somliga käl-
 las Gardaríke" så tjenar det endast till ett
 bevis mera, att sagan är författad i i. er,
 då communicationen länge varit afbruten, och
 namnens bewisligt sanna bruk och förhållan-
 de bortglömdt, och att man wäl bdrakta sig,
 att af dylika sager hämta någon geografisk
 uppgift. På samma tid beskrefwas Gardari-
 kes gränser såsom sträckande sig "ifrån Jor-
 land eller Finland" o. s. w. alltså är Jor-
 land (Surland) synonymt med Finland! Det-
 ta är verkligen ett misstag, grundadt på för-
 wärking af namnet Jörnar (Jättar, Finnar)
 med Jotar (Juter, Juländare), hwar till
 Schöning och Suhm läte förleda sig af ett
 ställe i mythen om Fornjotr (kundinn No-
 regr kallad) men som dock stillatigande blif-
 wit rättadt af Baden i des Danmarks hi-
 storie och Werlauff i des upplaga af sjelfwa
 Suhms sammandrag af dansk-norska histo-
 rien, samt estertryckligen åtaladt af Rask, i un-
 dersökningen om gamla språkets ursprung. Än-
 nu i samma not härledas (ester Suhm)
 Ryßland af Risaland och Ryßar af Risar,
 ehuru af Edda och de mythiska sagorna nog-
 samt är bekant, att Risarne äro desamma
 som Jörnarne eller Jättarne, det är Fin-
 narne, och helt och hållet skiljaktiga från
 Vanerna (Wend-läiser) det är Ryßarne;
 men enligt Utg. tanka blifwa ewertom
 Ryßar och Finnar (Waner och Jörnar)
 till ett och samma folk. I sjerde noten har
 Utqifw. rättat ett misstag hos Brocman,
 som i Ingvars saga tänkt på Dniiper, Dnie-
 na och Wolgo, i stället för Däna och andra
 floder i denna trakt, men i samma not har
 Suhm ännu en gång förförd honom till att

förklara namnet Amisland af uttrycket y-
 misligar Þjódir (ärfylliga folkslag), alltså i.
 er. Äfwen Warberg af variæ gentes, hwil-
 ka ofröre torde förekomma hos lat. författare!
 Det Amis är genit. af Amir en Jätte,
 Amisland således desamma som Jörunhem
 och skiljaktigt från y'mis-ligr, det s är radi-
 celt likfom i svenska orden ömsom, att öms-
 sa m. fl. Suhm war icke nordisk philolog
 utan historiker, hade defurom brist på dug-
 liga hjälpreder; men Utg. tyckes (enligt p.
 XXI) hafwa åragit sig att öfversätta isländs-
 ka handskrifter, och skulle med ringa möda
 kunnat finna Jättens namn i Björn-Haldors
 sons Lexicon och des deklination i Rasks
 Grammatica.

Från 268 till 338, som utgde slutet, för-
 rekommer en afhandling om skandinaviska forna
 ålderns Idrotter (ester Engelstoft om Le-
 gemsöfvelser hos de gamle Skandinaver),
 hwarifrån Utg. p. 329 går öfwer till des
 nådens förändringar i Sverige. Denna upps-
 sats, ehuru likfom föregående Upplösnigar
 icke sri för små misstag, hwilka dock förmodli-
 gen till en stor del härleda från de äldre för-
 fattarne, som blifwit excerperade, är otwis-
 welaktigt ett af de bästa styckena af hela bo-
 ken, emedan det utgör något helt för sig, som
 intet har att göra med det öfriga, utom så-
 wida börjon blifwit tryckt på samma blad som
 slutet af det föregående.

Sålunda hafwa wi nu genomgånit denna
 bok. Det Rec. warit så utdeltig hoppas han
 ursäktadt med det skal, att den är det betyd-
 tigaste af de nyare originella svenska arbetes-
 na i denna wägen, och torde således komma
 att äga afgörande werkan på den rikening,
 som detta studium i Sverige framdeles skall
 taga, hwarigenom den blifwer högst wägrig för
 hwarje redlig wän af nordiska philologien.

historien och antiqviteterna. Ingen svårlig och rådfött lärare lär kunna utdraga Resultater och jemföra det med det berättvärda till som Uggilwären Adagalaat, samt den ofpårda flit och möda han användt, utan att högesligen beklaga det Sverige icke nu för tiden äger någon fäktlig lärde i Verklit skule, som genom utstakande af det dugliga i Literaturen, anvisninga huru man bde gå till wäga i detta studium jemte nödig Handledning, och förnämligst genom eget kritiskt bearbetande af texten och öfversättande på Latin, kunde wägledda unga lärde med Uggilwärens flit, samt uppväcka och bibla ännu många flere medelstare på den ärofulla banan.

St. Petersburg d. 20 Mars 1819.

R. RASK.

Kalender för Damer. 1819. Andra Utsögnen. Stockholm och Upsala, Guzelius, 195, 188 och 69 sid. 12:o. Utom Titlar, Företal och Innehåll.

(Slut fr. N:o 13.)

3) Smärre Berättelser. Uggilwären sinna sincken: 1) Hans Heilings Klippor. Böhmisk Soltfaga, af Th. Körnert; samt 2) Entleveringen, af Fr. Laun, om hwilka Rec. ej vill orda mer än att det första är hwad man kallat lösbart och det senare dåligt för att genom denna förthet winna utrymme att tala om det sista som är ett svenskt original, med titel: 3) Brott och Försoning, underredade Fr --

Planen är denna. Den unge grefwe Carl hade lekt och uppväxt med profsdottern

Maria, utan att före ana, att hans öfvelse för henne wore af en allvarsammare natur, än några dagar, innan han skulle lemna modernehuset och bräifwa sig till Upsala. Under det hans kappsäck packades, satte han sig ned, författade en skriflig kärleksförklaring till den älsfede och affickade sin bertsent med breswer. Marias hjerta klappade warmt med breswers emotagande; men då hennes fräl, drar ofsa förestält henne de hinder, som skulle möta en sådan förenting, sade hon dock åt bertsenten med läsfad tids, att hans herre ej hade att wänta något swor.

Om det ä ena sidan är söga troligt, att en kusande, sexonärig yngling gör sin första kärleksförklaring i bres; så kan endast en bebagod, prude skönhet, på detta ogrannulaga, ja hänande sätt, tillbakawisa ett så upprigtigt anbud. Wellerid begaf sig Carl åt Prestgården, men Gubben mötte honom utanföre, och ifrållit för att diwertygga honom med omhet och förniss, blott halft log åt hans ödnert, och tillät honom ej engång att komma in i huset.

Sedan älsfaren på detta snöpliga wä war tillbakawisad, satte sig Maria, grätande, wid sitt fenster, och såg ut i den blommande sommarwällen, öfwer rågen. Bof. har glömt att man den ärtid, då rågen och syrenerna blomma, kommer hem i från, men ej reser till Upsala. Slutligen smög hon sig i björklunden; naturligtwis tog Carl samma wäg och Maria war wid ett personligt möte ej så hård, som då fråga war om correktionen. Swertom war hon den första, som suckade: Carl! Carl! -- och naturligtwis sldt henne Carl i sina armar, swor ewig trohet och skänkte henne en ring, med löfte att efter fem år (så länge plåga ej unga älsfande skr i tilligt afslåga sig lygan att återse hwarandra --) återkomma och gifwa sig med hennas.

Dagen derefter afreste Carl och då wagnen war förbi, stoß Maria fram sitt lilla hufwud mellan ihrengrenarna, störrande ester sin älskling.

Hästen derpå afbrann prestgården och den gamle gubben dog. Mellertid hade Carl — under de akademiska ferierne, från midsommarren till michaelis, ej allenast fulländat sin universitets-cours, utan äfwen gått i utländskt tjenst och innan nästa war, „stigit från den ena graden till den andra, och slutligen blifwit öfwerste.“ — Mellertid dog den gamla Grefwinnan, en ny kyrkoherde ankom, som tillhde sin hand åt Maria, hwilken hon dock aflog, ehuru hennes mor och hon endast genom det trånaste arbete kunde förtjena så mycket som fordrades för ett knappt uppehälle. Men då de fem ären woro förflutna, begaf sig Maria till björklunden, och under det hon på en gräsbank satt fördjupad i allwarliga betraktelser, brast det lilla templet, som Carl och hon fordom uppbyggt, under namn af Trohetens tempel. Detta drag wore betydande, om ej läsaren med skäl kunde fråga: bygga femtonåriga barn Tempel, och inwiga dem åt Troheten; — barn, som ännu ej öfwerwägar, hwod de woro för hwarandra? Förskräckt genom bullret af den instörtande byggnaden, förlorade Maria sin Carls ring, och kunde icke mera återfinna honom. Beröwt af dessa dubbla omina, gaf Maria några dagar derefter sin hand åt en man, som hon ej älskade.

Carl hade mellertid i Paris, „i en ungdoms armars och under några derpå följande intriger,“ lärt sig att sökrakta gwinnor och betrakta sin fordna kärlek som en ungdomswilla. Undertiden hade han blifwit general, wunnit flera bataljer och wäl förättat flera ministeriella ärenden (ehuru utskudning?), men då han ej i Frankrike kun-

de erhålla en betydlig plots, som han sökte, begaf han sig misfördö till faderneeländer, der hon, med samma ringa framgång, började söka tjenster. Först när alla dessa bemödande i hoftrapporna, mislyckades, wäntade han sig sig sine hemwist och sin oskyldiga ynglingakärlek. Utaländ till sitt flott, ersfor han Marias giftermål, men sände dagen derefter ett bref till henne, med anhållan att hon om astronon skulle infinna sig i den bekanta björklunden. Hwad gjorde nu den dygdiga Maria, som fordom med så mycken stolhet tillbakawisade sin älskare, medan deras låga ännu war oskyldig? Hon beslödt att icke gå: — men sedan hennes man bortrest i socknebud och alle folket småningom lagt sig i prestgården, begaf hon sig kl. 11 om natten till mötesplatsen. Man må ej undra, om „fökrakt och bitterhet wid den öwärdigas äsyn“ uppsyde de förderfwade Carls hjerta, och att han för sig utropade: Du ocm, du är äfwen lik dina föräldiska systrar; tyft smyger du dig bort från din stumrande man, för att söka ett rendez-vous.

De så känslor hindrade ej Carl, att hastigt pressa den älskade till sitt bröst, och under nattens tyfnad begick Maria, nu maka och mor, ett brott, hwars förförelse hon sex eller åtta år förut, under den uppväckta lågans uppflammande, såsom ang slika emotstånd. På återwägen höra de brottliga ett huller af wagnar på landewägen. De fly in i den öppna kyrkan. Kyrkoherden — ty han war den åkande — hörd ett rop, som undfaller Maria, flyndar ester, och af struktan att bli ansedd för tjuf (huru kunde sockenherren hysa en sådan farhåga?) rusar den tappre generalen fram, „i sin mörka banditkappa“ och genombar den wärnlöse Prestmannen wid altarets fot, så att hans blod strömmade utifrån chortrappan.

Men den affly som lifaren fattat för dessa nedriga människor, skulle på ett ännu mera gråfligt sätt uppstå grost. Ett år efter sedan kyrkoherden blifvigt bigrafwen „med den gyllene Kalken i handen(?)“, hwilken man ej kunde rycka från den döde, råcker Maria handen åt sin maktens mördare, och födde med honom en son och en dotter. Förfräcker af en rustlig dröm, dagen förrän de skulle gå till Herrans nattvard, wäfnar äntligen de nedrigas samweten. Andoet wäga de framträda inför altaren, för att emottoga försoningen för ett brott, hwars ljuswa frukter de ej upphöra att njuta. Då hångar en blifv genom rymden in i hwalfwen, och taga de eländiga ur kyrkan. — Sådant är nu brottet, eller rättare brotten; ty Carls lefnad bestod ju i en ledja af skändligheter, och Maria, som tillbragt en mängd år wid sidan af en man, hwilken hon kände som sin mans lönamördare, är ej stort mera att förlåta. Men hwilken är nu försönningen af så oerhörd förbrutelser? Jo, Maria biktar flera år der efter för sin äldsta son, som blifwit prest, och emottager af hans hand försöningsdrycken och löfter om den Ewiges förlåtelse. Denna upplysning är skön och måhända tillfredsställande, ty hwad är det som den Allgode ej förlåter ett hjerta, som omwänder sig till en uppriktig ånger? Men Carl? Han lewar några år omkring i wida werlden, antar sedan frigsjensst, winner en afgörande drabbning mot sitt fädernslands fiender och stupar segrande i slaget. Men hwad är detta för en försönning? Eftersom medborgare war han i alla fall skyldig festerlandet sitt lif, och huru ofra har man ej i alla tider sett de mest förderswade människor med låtsasrig ligglighet gå döden till mötes? Efter menfligt sätt att dömma, såll Carl i sina synder. Men Guds bålter genast i beredskap en apoteos för honom:

„Sweriges Genfus neksteg på en lätt fly wärlad af guld och azur, och mestog den dödsrande lifen i sina armar, förde henne för den Ewiges thron och wisade det räddade Fädernslandet såsom en skön försönning för det begångna brottet. Wägnande böjde sig sonen till fadrens bröst, och trid och förlåtelse strömwade från thronen; och den salige Anden gick dit, der Sweriges framfarne hjeltar wäntade sin yngste ättling!“

Med afdrag af det högst immoraliska, widriga och upprörande i dessa förhållanden, förråder samwält hela plananläggningen omognad, ungdom och bristande öfning hos dess Guds. Likwäl saknar stilen, ehuru här och der hård och öfverspänd, icke all försjensst: den röjer skiffhet och en wif öfkyldig noiveter, mot hwilken ämnes sebliga grufflighet på ett förundranswärdt sätt öfbröter. Guds. själv synes wara den enda, som icke anar widden af brott, som de skändlige ödfwar, hwilkes öden han tecknat. Enkligt hade warit om han hade lärt af Guds (i Walfvandskaperna), huru man förut inför människors moraliska domstol, försönar brott af denna beskaffenhet, ehuru af wida mindre swår beskaffenhet: sådana, som här beskriswas, äro alltför revoltanta, för att kunna göras till föremål för skön konst.

Denna ärgång ärföljes af ett kopparstycke till tragedien Skulden (införd i den föregående): en medelmätig copie af det dåliga originalstycket. I ett särskilt häfte, som dock ännu ej utkommit, lofwat ett wärländster och musik till fyra i 2;dra afdelningen besinnliga skaldestycken.

Tal till minne af Konung Carl XII; hållet i Kongl. Nidarholmskyrkan den 11

December 1818, af Johan Dikner,
Kgl. Hofpredikant och Pastor wid Kgl.
Sjællands Regimente. Stockholm, 1819.
28 sid. 8:o.

(Slut fr. No 14.)

Men oakrodt af den religiositet, som utgjorde grunddraget i Carl XII:s Karakter, har man dock återopat hans tro på ett sundwifligt öde och derföre yttrar sig Talaren här om sid. 15. "Af alla förebræelser, som stundom oförlynt nalkas detta majestät, är ingen mera djupt obillig än denna. Ja, han trodde, (der råder sig klart), hwad han ifrån sina spådbaste är inhämtat af den dummaste möders kärlek och wårdade lätares undervisning; att alla våra hufvudhår äro räknade, och att utan vår Himmelske Faders wilja, faller icke ett till jorden, hwarsföre han och lydde sanningens råd och fruktade intet, när han trodde sig gå i sin kallelse. Enligt Christendomens Läro, förändras menniskans öden, när hon med allwar förändrar sin wilja. Icke har hon i sig sjelf makt öfwer sin framtid och sina öden; men de falla, wid hwarje wiljans förändring, under en annan styrelse, mångahanda, såsom de många boningarna i den Ewigige Fadrens hus. Är i denna läro någon liknelse af ett förus beståndt, bländt och oundwifligt öde? I Carls lif röjde sig ingen annan än denna tro, hämtad af Guds eget Ord. Förebræelsen är derföre antingen en willfarelse, eller wänder den sig emot Honom som bor i höjden." — I denna rena stil, äro alla detta talets reflekterande och berättande delar. Den antas biort wid sina tillfällan, allt efter som ämnet föranleder, en warmare colorit, och isynnerhet hänföde målningen af den store mannens sista dag med en elegisk entusiastisk, som öfwer allt bär

finna döyna hjertan. Nec. kan icke afbålla sig ifrån att härat ansdra ett proffstock: sid. 22: "Ännu några ögonblick — och Du möter Dina wapenkröder — för sista gången! Framst går Du bland Dina försvarare; så wor Din sed. Kulorna och swården äga icke wälde öfwer Allmakten, tänkte Du, utan Allmakten äger det öfwer dem: En hög tro, Konung, som Du lärt i det land der lifwet besearar ödden. — Ditt folk dröjer — Tappra Hår! hwad wäller att din Konung måste så wänta efter dig för första och sista gången? — Dock — se der, kommer du, hängande för ödden. Hell Eder, I Hjeltar blå, klädda i den molnfria Himmelsens aftondrägt!

Framåt! —

Der lågorna brinna,
Der står Eder Konung;
Der kulorna regna
Och åskan går —
Der trifes han wäl,
Der står han säker,
Tills kulan kommer,
Som löftet har fått
På det dyra lifwet. — —

Han faller — — Carl XII:te faller! — —
Med handen på sitt swärd finnes han igen.
— Thronen står ledig — Hjeltar är borta.
— — Där kommer han åter på Konungskä-
tet? — Håren har förlorat sin ansdrare. —
Den sista kampen är slagen:

En ny tid kommer, hans tider förgå.

Wig tyckes jag höret den swenska jorden
sucka. Mycket förlorade Du, Hjeltars Mo-
der! — Din käraste Son! — och din suck,
genombrytande framtiden, måste söka genom
århundrade för att finna sin hwilla."

Och härifrån har Förf. fått en sticketlig
anledning, den han öfwen ganfka wäl begagnar,
att öfwergå till våra närwarande tider
af hopp och förtröstan.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

No 17.

Bördagen den 24 April

1819.

R e c e n s i o n e r:

Svenska Bitterheten. Historiskt-Kritiska Anmärkingar af L. Hammarsköld. Sessnare Delen. Stockholm, Timmelius, 1819. XII. o. 266 sid. 8:o utom Namnes gifter.

Hörs. Har först i den korta inledningen förklarar de grundsatser, efter hvilka han i sin kritik försaric, och på ett värdigt sätt tillbakawisar de förebräelser, som af en wiß granskare blifwit honom gjorda, liksom skulle han, obehörig till sådant företag, endast af afund, Eitelighet eller andra vrena affligter låtit sig ledas, att oberäkne och utan åtskillnad sökasta hwad som länge af nationen varit omfattadt med beundran, och äfwen försijent att wara det. "Då jag innerligen är öfwertrygad, heter det s. VIII, att en nedplattad, bortmantererad Bitterhet — mot hwitken, som mot all annan försökning, jag sågar af den wormaste harm — är ett abso-

lut ondt, så skulle jag handla mot den patriotiska iswer, som är djupt inrotad i mitt hjerta, om jag ej sökre att göra mina älskade landsmän uppmärksamma på det äftheriska spöke, som på dem will imponera, till nedtryckande af de herrligaste anlag. — — Jag skulle icke älska mitt fädernesland, icke styras af de Principer, som min Philosophi gifwit mig, om jag ej, till trods af alla dessa obehagligheter, ändå skulle handla der jag tror det skulle lända till gagn. En förändring af ett bekant Latinskt ordspråk: Fiat Justitia & pereat Juxta! är min ewigast; så mycket mera, som jag verkligen anser detta mitt sörsiska lif, med dess oberädliga och snart förgångliga lycka och lugn, såsom något ganska ringa, mot sträfswandet att hos samtid och efterwerld wäcka ett sundare begrepp eller breda om också blott en enda högre idé, hwilken bestär och verkår för ewigheten." Sådana grundsatser — och hwem har ej i Hr Hammarskölds hela literära lif igenfunnit dem? — böra wäl i hwarje billig grans-

skares ögon öfverskyla wisa smärre brister, om de ock wore betydligare än i närwarande werk.

Förf. börjar den Kellgrenska Perioden med en kort karakteristik öfwer K. Gustaf III. Med nöje skall wisertligen hwar och en Swenskt, som ej ännu är intagen af en för-gudande eller fördommande partionda, här finna en sann teckning af denne gentaliske Konung, som i förhållande till sin tid wäl kan sägas hafwa varit en representant af Nationens brister, under det han lefde i beständigt strid mellan sin inre Genius och yttre, menliga förhållanden. "Han war en Herre af djup gentalitet, men den förwandlades till ett kallt glänfande belespriteri; i hans hjerta grodde frön till Swenskt Herolsm, men som blifwit förbytt till en söga uträttande bravade; han lågade af den åblaste stolthet öfwer att såsom en länk kunna sluta sig till de franska glorrika Wasakonungarne och han intogs af den warmaste håg att kunna äfersäkra riket till sin fordna ära, men han tog det skimrande för det stora och åran sammankrympte till point d'honneur. Så trädde han på thronen, nyss hemkommen från Paris, der alla dagens modepoeter, med Voltaire i spetsen, inbläst de tommaaste förgudningslofster i hans öra, full af lif och drift att något märkligt uträtta; såg ständernas ändamålslösa kabbel inbbedes om sätet att ännu mera hämma och inkränka Regentens verkningssförmåga, och framkallade den märk-wärdiga dagen d. 19 Aug. 1772, på hwilken, utan swärighet, utan blod, i ett ögonblick han omskörtade den så kallade frihetsbyggnad man under 70 års tid upptrimrat och tillförför sig med Carl XII:s hjeltelig och statens heder och anseende. Denna öwäntade, harsligt lyckliga utgång på sitt första företag, mot

hwilket ens intet motstånd, till frihetens wärn, försöktes, gaf Konungen en wisertling för nationen, den han trodde sig kunna göra med hwad han behagade, under det att mistroendet emot honom wärte hos en stor del af folket, som nödgade till ömsesidig list och intrigering. Så aggades han beständigt hela sin regering igenom, hwilken insöll i den period, då Europas slapphet hade nått sin höjd och då ingen war, hwarken i det yttre eller inre i hans stat, som kunde gifwa full tillfredsställelse åt hans skillerika werksamhetsbegär eller måttnad åt hans årelust. För att försäkra sig, fastade han sig nu in i sköret af Bagateller och den oro, som alltid är en följd af en oriltfredsstäld ätra, ledde honom slutligen, betydningfullt nog, i Waskeraddråge till sitt fall för lönnmördarskottet, på ett Skådespelshus. — Hwem kan wäl fastå blicken sålunda tillbaka, utan att bittert beklaga denne Konung, som i anseende till hwad han wille och hwad han uträttade, måste dömas som en af de olyckligaste Furstar, och den Historiens Genius alltid skall åstka, fast ej som en stor Konung wärda, och för hwars gerningar han, icke kunnande berömma dem alla, så lätt och så gernä söker en ursäkt."

"Med hans medfödda gentaliska anslag war hans böfelse för witterheten gifwen, och det war icke till följe af en surstelig påfång, utan enligt ett rent inre behof, som Gustaf III. omgaf sig med Poeter och Konstnärer och nödt med dem att deras produktioner utdana sig. Men hans fransyska uppdragelse werksade nödwändigt, att se den sköna konsten skulle synas honom i den conventionella skynad, som den sjortonde Ludwigs Tidhwarf henne gifwit. Denna åstge uppenbarar sig tydligast i det Tal, med hwilket han inskiftade Swenska

Akademien och der han yrkar, att ett sådant samhälle, som det han med denna Akademi äfhyade, borde sammanfättas af män "brinnande af kärlek för witterhet;" af dem "som genom en widsträckt lärdom stadgat sina om-bömen," och af dem "som i Nifers högsta wärf eller i allmänna sammanlefnaden ifrån barn-domen stadgat deras smak genom den noggran- het, de stora embeten de bekläde, alltid äfka, eller genom det beständiga ombytte af menni- skor deras kal fräkt af dem att umgås med, hwilka nödwändigt fordra en aktisambet i tal, ett noggrant wal af ord, som utgör den fria känslan, hwilken gifwer hwar ord sin rätta mening och förefriswer den gräns öfwer hwil- ken de ej kunna föras." (S. 3 o. följ.)

Rec. har med lit följt Gref. ända till den märkwärdiga citat, der den akademiska Witterleken är så tydligt förespeglad. Om man ej kan neka, att Gustaf III:s anse- nde både som Konung och som författare måk- tigt verkade, wille dock Rec. något minsk- a hårdheten i Hr. H:s iverdiga uttryck, då han talar om det "stic, i hwilket en snildrif Monarch med dylika åfgifter skulle inwringa sin tids witterhet." Det hörde till denna ko- rungs stora egenheter, att med största libe- ralitet omfatta alla Snillen, äfwen dem som hade utbildat sig efter ett helt annat ideal än hans eget; och om han sjelf verkade på ti- den, så måste man tillstå, att tiden med en måktig hand ledde honom och alla, som då woro utmärkte i snille och smak. Och för att inse, huru denna föreställning om nödwändig- heten af ett Hof för Witterheten war infö- lifwad med tidschwarsweis anda och ej blott tillfälligerwis uppkommen genom Konungens egen hjälpe, behöfwer man utom många an- dra drag endast erinra sig ett utlärande af Kellgrens berömda biograph, som ansåg det

nödigt för en Skald att en längre tid wistast i hufwudstaden, (för att stadga sin smak *).

Med rättwisa och sanning har Gref. ber- efter angifwit det egentliga wärdet af K. Gus- taf III:s skrifter. Hans Theaterstycken (S. 7) "förråda wäl föga egentligt poetiskt lif och idealiskt lyfning, utan äro alla samteliga huf- lighetsdramer, alla anlagda på någon mindre ekonomisk intrig, men de äro med wicken klarförmighet planantogda, ganska stannigt upp- ställda och med lugn kraft utvecklade. — Ganska muntra och behagliga både att läsa och att åfåda, äro de komiska småstyckena Bedragna Bachan och Den ena för den andra, hwilkas komik wiserligen icke höjer sig öfwer det wanliga samhällslifwets småspråk, men som här med en högst intagande glättig- het äro utförda. Den, mot hwilken kritikens wiserliken har mest att inwända, är Dram- men: Gustaf Adolphs Ädelmod, der alla partier, i stället för att hållas i sina behör- ga plasser, äro lifsom packade på hwarandra och uppträderna, utan motiverande utveckling, beswäras af inbördes trängsel. Dock eger äf- wen denna samma förtjenst, som hufwudföls- ligast stämpade Gustafs öfriga Dramer: "den kärlek för alle Swenske, det begär för Swens

*) Huru litet sådana steska grundsatser ända i Swerige kunnat rottäsa sig och alde- les öfwerdika förnustet, kan man finna wid jemförelsen af detta i lindriga och obestämda uttryck affattade yttrande med de franskiska Encyclopediskernas öfwer K. Fredrik i Preussen. Sedan de öfwerhöwat honom med Isford, till- säga de, att han blott behöft uppehålla sig en liten tid i Paris, för att alldeles afljudda sig det tyska kostet; ja om han blott några må- nader hade promenerat i någon af förstäderna, skulle måhända detta redan hafwa warit tillräckligt.

ffa namnets ära och den iswer för det upp-
höjelse i alla affeenden, som icke nog att ut-
märka hans gerningar som Regerande, följde
honon i själwa tidsfördrifwen *) — Säsom
talare förjénar och onektigen Gustaf III. ett
högt loford. Tjynerhet är hans tal på Riks-
saten d. 17 Febr. 1789 "beundransvärde för
den säkra tokt, med hwilken Tsalaren wetor ans-
wända de mest werkande motiver och förestäl-
ningar, och den ädla upphöjning i hwilken han
undagdmr sin Konungsliga wrede."

Iswer karakteristiken af Kellgren har
N. c. nästan intet att anmärka, ehuru wäl ett
och annat betydande drag kunnat tilläggas.
Ute med den förflurna tiden uttömma sig i all-
männa loford iswer en författare och utan
att motivera sitt omdöme, endast anwisa ho-
nom ett wigt rum bland de öfriga, skulle nu
mera ej tillfredsställa många, som gerna öns-
ka att se hwar sak tagen sådan den är. Och
om man å den ena sidan ej kan neka, att
Kellgren saknade den Snille's förmåga, som
skapar i stort och utan att upphäras af främ-
mande wingar; så skall han dock alltid wara
i ett färt minne hos alla, som älska faders-
neslandet och det skaldkonst. "Han egde en
öppen, ren och warm poetisk hug, som gjöt
lif och eld i alle hwad han sammansatte och
gaf hans compositioner ett så genuint uttryck
af den ämaste och ädlaste hjäl, att de derse
måste oemotståndligen tala till hwarje kän-
sligt hjerta. Derföre är han lyckligast i de
arter, som mest sympatisera med hans inre,
och som erotisk Skald är han onektigen en af
de mest intagande man kan läsa. Afwen-
brann han af nit och wärma för Swenska
Witterhetens förkofron och herder, den han
med verklig passion, hela sitt lif igenom,

*) Brevet till R. Gustaf III:s Skrifter.

sökte befordra." s. 13. — Likwärda äro Görl's
reflexioner öfwer operan s. 17. Men för
att fullända teckningen af Kellgren's individuas
liter, borde Görl. ej hafwa förbigått den lilla
uppsats af hans hand, som slutar anmärka-
ningarna till Skaldestöcker: Man eger ej
Snille för det man är galen. Det torde
ej wara otjenligt, att här upprepa dessa tänks-
wärda ord, som aldrig of en börjande skold
kunna nog bjhjertos; och i det de träffande
uttrycka Kellgren's karakter, kunna de tillfa-
tjena såsom en måstök, efter hwilken man
kan dömma flere af hans medtäflare på den
wittra banan.

"Denna djupa känsla af Sant och Rätt,
Gode och Ädelt, som gör att wi anse oss för
lycklige eller olycklige, upphöjde eller förnes-
drade, af allt hwad som främjar eller särar-
deras ära; att wi, liksom flyttade ur oss själfe
wa, ur personlighetens krets, rödas, andas,
och hafwa wår warelse i det allmänna lifwet,
den allmänna ordningen, Samhällets och
Verldens; Rättwisn, Dygden, Förnuftet,
Smaken; att wi älska som föräldrar, som
wänner och wälgörare alla stora. Wän som
upplyst och förädlat wårt slägte; att wi ders-
emot hate som personlige fiender alle Willans
och Kostens anhang; att wi sselfwe utan mö-
da uppoffre lugnet, hwilan och nöjet, icke
känne någon fruktan, icke se någon fara, då
Lagens wärd, Religionens helgd, Samhällets
wäl och Regentens ära kalla oss till strids-
mot. dårskaper och sselfswäld. . . . Denna
djupa sselförändrande, sselfkrande känsla, om-
hon ej är Snillet, är hon sselfer dertill. Ut-
om henne fanns ännu aldrig på jorden en
verkligt stor Philosoph och Skald. — Unge
Författare! wil du weta om din kallelse är
sann eller ej; låg handen på ditt hjerta.
Hwad intryck känner det af de ting som öfve-

gifwa dig? Sanning, Dygd, Rättvisa, Fä-
dernesland, Mencklighet: såg, kan du näm-
na dessa heliga namn utan rörelse i ditt blod,
utan skakning i dina fibrer? Ser du blott
med ett älske dina likars dårskap? med för-
akt deras laster? med smäkt deras olyckor?
Den håg du känner att urmärka dig af ta-
langer, hvad har den till föremål? Männ en
titel, en prydnad, ett anseende öfver hos-
pen, en beqvämligare lefnad? männ hofgunst
och sällskapslof? Ödker du blott, att af ingen
oroas, och oroande ingen, gå som man säger
sin werld igenom och låta werlden ha sin
gång? . . . Då yngling! tro mig: det är
icke dig, som Snillet kallat att tala till Fol-
ket. Försök ej att höja dig öfver medelmäta-
rens krets. Blif tågl, oförwitelig, en man
af god ton! — Ditt namn, om det lefwer,
skall dö med dig. — Om åter wid åsyn af
alle hvad som rubbar den allmänna ordnina-
gen, af alle som kränker sednust och dygd:
om wid blotta åsyn eller ryktet häraf, du
känner ditt blod rändas, ditt hjerta klappa,
din andedragt förkortas, tårarne brista ur ditt
öga, tankarne hoptals genomströta din själ;
och du glömmet så dig sjelf, och du är icke
mera Dig, men den dygdige som lider, men
den upplyste som förföljes: Medborgarn, Phi-
losophen, Meniskan. . . Då, ädle? igen-
kän Snillet's gudomliga röst; då sök ej förgäfs-
wes att quäwa en eld, som, lik åskans eld,
ej skall slocka förrn han fördrat dig; då sök
ditt öde: Blif stor — och olycklig."

Med råda har Förf. nämt, ehuru kans-
hända ej nog skarpt påstätt, läfarens uppmärks-
samhet wid det sköna stycket Till Christina
och wid fragmenter: Sigwarth och Hilma:
ett poem, som, ehuru ofullständigt, i Reces-
stycke, ensamt uppväger nio tiondelar af Kells

grens äldre rimmerier. Han kan icke afhålla
sig ifrån, att här asserifwa det hänförande slutet:

O fröjd! -- nu ser jag målet för min swärta,
Och lifwets mål -- Du stunker wandrarns
fotspar

I dålden mer och mer -- Du skymtar, tyglig,
Wid nakna tallens fot den mörka floden,
Tykt ewigt sömmande, ej wäckt af vinden,
Ej hwälfd af wägen -- Ser jag ej den gamle
Som nickar wänligt med sin kala hieska;
Och lutar sig åt gent motsatta stranden,
Och sumret höres af den lösta ledjan.
Så nickar än engång, och sätter roddet
Och bryter hwakens rygg med omwänd åra
Och kyswer, tykt, den swarta, sega bbljan.
Ett rop! -- mitt namn? Jag kommer, ja,
jag kommer.

Långt är ej skeget öfwer lifwets gränser:
Långt är det ej, och icke swårt att wäga,
När Hilmas röst på andra stranden ropat:

Bellman (s. 31) har först af Kellgren
i företalet till Fredmans Epistlar blifwit med
wärma och sanning tecknad; och ehuru detta
företal (öfridigt det enda theoretiska af Kell-
gren, som eger ett waraktigt värde) för en
tid tillfredsställde wisa witterhetsälskare, som,
wana wid en nykter poesi, gjorde sig samwe-
te af att öppet tillstå sin beundran för denne
hänförande sängare, singo werkligen de in-
skränkta fransyska åsigterna så öfwerhanden,
att Bellman en tid war nära att blifwa bort-
glömd. Detta är den wanliga föliden af en
i drifhus uppdragen witterhet, om den och
aldrig sjelf kan synnerligen ingripa i natio-
nens lif, att den småningom bringar den in-
hemsta i förokt och glömska, sedan den hun-
nit att göra den gudomliga konsten till en
medesak, och dess alster antingen till öfwer-
flödsartiklar eller surrogat för wisa förältra-
de maximer. Man må blott erinra sig,

Huru litet Wellman war känd och öfverd ännu för tio år sedan: så att större delen af allmänheten verkligan fick se något nytt uti den Karakteristik, som efter E. W. Andri inskrödes i Polphem. Den har sedermera blifwit ännu vidare utöfwd i Phosphoros; och Wellman har under dessa senare åren ej allenast återtagit sin gamla rätt, utan blifwit konhända nu bättre förstådd än af sina samtida. Bland oss wära Skaldar står han alldeles ensam och supphindelig; han har sjelf bildat sine manér om man kan bruka detta ord om en konst, der allt är natur och intet enda swär till beräkning af effekten, så att man wäl kan lämpa på honom och hans hårmöre hwad som säges i ett Latinsk epigram af Alcimus om Homerus och Virgilius, att om någon sunnits, som Homerus kunnat följa, måtte man säga, att någon kunnat följa Homerus.

Allt för snart har dennes wän Hallman (s. 37) blifwit förgåten. Nec. beklagar, att han alltför litet känner till dennes nu mera nog sällsynna skrifter, och önskar, att byn samling af dem, som för en tid sedan blef anmald, ej måtte urenblifwa. Hr H. medgifwer, att en wäl rå plumphet icke felas i de flesta af Hallmans dramer. "Men att han dock derjemte war lika måktig af en sin grorie och den mest idyllistiska glädbiter, wisar hans lilla skåna efterpjes: Tillfället gör Tjufwen, som länge orättwistigen blifwit ansedd att härödra från en annan hand. Denna finhet i glädigheten är det också, som egentligen gör nämnde pjes till Hallmans mästestycke: ty den såkra taktten att uppfatta det löbliga i hwardagslifwets förhållanden, den innerliga bekantskapen med Swenska Sederna och Swenska Lesnadsfärdens alla egenheter och den stora förmågan, att med drastisk

liflighet måla och framställa dem, finner man, i lika hög grad i Hallmans öfriga arbeten, af hwilka äfwilliga utmärka sig genom en rikare och mera konstlige höfslärad composition." Sjelfwa Thorild, som annars så skarpt bedömt sin tids lust att parodiera, har dock erkänt Hallmans stora förtjenst. "Parodier, säger han, är ett orätt namn på Hr Hallmans Dramer. Denne glade Anakreoniske Gubbe, denne patriarch för det lustiga, hwars hufwud nu är så wacker som en antik, har förtjent en wida bättre ära. Han har skapat sitt slag, den wilda bacchiska glädjen, som hos Oss har en alldeles egen och ortainal ton, och hwars Pindarus det är rätt sagdt att Wellman är. Han har gifwit oss, icke Parodier som släpa sig lågt och ynkeltigen i spåren af de stora Snillen; utan mästestycken i det Burleske, och i Poesien, i en lewande dramatisk werld, Hogardts Taffor*).

Mycket är ej att på den witttra banan säga om Wordin (s. 42). Mera märkwärdig är östindiga Regner (s. 43), som "uppdragit de första grunddragen till en stadgad öfwerfärdningstheori och en Swensk Metrik," och hwars öfwerfärdningar, oakrodte sina smärre brister, "hafwa en så frisk ledighet, en sådan klar uppfattning af hwarje författares anda och ett så äkta antik sk. plynne, att de måste ädraga sig hwarje kännares odelade bifall. — Grenstjernas äfkwärda sängud är äfwen wäl skildrad. "Hans poeti är sentimentalt naturbeskrifwande, genom en senare periods rigtnina, ringrad af en moraliserande didaktik." s. 49. Men det skulle wara för widlöftigt, att närmare anföra allt det goda,

*) Critik öfwer Critiker. D. 2. s. 14.

som denna del af Hr H. S. Anteckningar inne-
håller.

(Fortsättin. följ.)

Christelige Predikningar af J. E. N. Stockh.
Numstedt, 1818. 113 sid. 8vo.

Denna Samling, hvilken, enligt Företas-
ter, lemnas af en döende vän, såsom ett tes-
tamente, till hans förbna åhörare, innehåller:
1) Predikan på Påskdagen, hållen i
en gammal kyrka, hvilken sedan skulle ned-
rivnas, år 1814 (sid. 1-24). 2) Tal ef-
ter slutad Predikan, samma dag (sid. 24-
37). 3) Predikan på Pingstdagen,
hållen då Gudstjensten under kyrkobyggnaden
förrättades på fältet år 1814 (sid. 38-59).
4) Predikan på Michaelidagen, hållen i
en nybyggd kyrka, år 1815 (sid. 60-91).
5) Predikan öfver Femte Acten (sid.
72-113).

De så Predikningar äro således nästan för-
långa, att, från Predikstolen uttalade, icke
slappa uppmärksamheten. Dessutom äro vör-
positionerna nog vilforligt dragne ur Texter-
na; afhandlingen äter onödigtvis inträffad
genom öfverflödiga afdelningar, och underafdel-
ningar, samt det hela taylorlogiskt förlängdt. Men
med allt detta, lifväs de af en uppriktig värma
för Religionen och de höfva öfverallt en ganska
lyckligt utbildad Predikostion och en verk-
lig oratorisk numerus. Synnerhet äro In-
ledningarne till hvarje Predikan ganska vack-
ra; skada blott ett St. t. i dem till det när-
maste uttalat sig, så att han understundom brö-
tore i det öfriga. — För att lemna prof på
Hr N:s predikostyl, väljer Hr. dessa verk-
ligen ypperliga rader, ut Inledningen till

Predikan på Påskdagen, sid. 2. "B. A."
Vi hafve nu under den förflutna Fastlags-
den i andanom beskådat vår Fästare. Med
rörda hertan hafve vi sett alla de blodiga
flår, han gäer, att försona oss med Gud. För
våra synder och skulder hafve vi sedt Ho-
nom, besvikas och bortfälljas af den falska
vänskapen, sönekas af troheten, och släpas
bunden emellan domstolarna i Jerusalem. Med
rätvisia hafve vi ömmat wid beskriafningen
af Hans många qvot. Vi hafve sett ho-
nom på det gräfligaste stagen, blodflytande och
försmådad. I Hans dödsstund sågo vi med
håpnad, huru solen förbräckades, bergen söm-
derbrusto och jorden remnade. Vi sågo Ho-
nom iörnekrönt och särad, då emellan tvenne
ogerningsmän. Vi sågo naturen söra och
himmelen mörkna; men i dag är skådeplatsen
förändrad. I dag kallas vi att sira glädjens
högrid. Jesus har uppstått ifrån grafven,
och tillbjuder sina fiender och mördare förläp-
telse och frid. Frågade Förnustet med bekym-
mer wid Jesu kors: hwad skulle denne kunna
hjelpa oss? så frågar tron deremot i dag: du
död, hwat är din udd? — Låt otron åfwen
i dag fråga, hvar är din Gud? Tron sva-
rar med trygghet: jag wet att min Förelöf-
re lefwer!"

Gubben med Skäpet. Andra Wandringen.
Stockh., Elmén och Granberg, 1819.
60 sid. 8vo.

Denna "Camerarii Obscuri" andra Wan-
dring utmärker sig af samma munterhet, träfs-
fande satir och redlighet i räsorna som den
förra; kanhända äro dessa till och med alltför

"Hångshångta." Stilen är mera jemn, tonen mera säker, men till de ställen, hvilka i förra häftet med rätta kunde anses för lyckade, träffas man här inga, som fullkomligt kunna jemföras. Vi välja såsom proffställe några af de varieteter, som denne Spectatör wisar oss i "den skure Stockholmske Børs:" "Här får man se und beskåda den hvimlende Børspricknick. Poiz tusend! da är hele den sine werden fersammelt — Rike man! Die Dansmelodier är någet flene, aber der Waltz, der larmer und schwärmer som en richtiger parforce-jagt. — Ho! Ha! das ist ein gar hästiger motion. Na! und die Kadriiser? Ja, die hafwe nu blott en ende tur, und är allso helt enkel und simpel. Da ser man nun skure Stocker von 20 a 30 par; den ene sparket und linker hit, den andre dit, und das ist alltfammens munter und lustig! Aber dock nir so lustig — ty hast du mir gesehn! — da bdriser nu den hele Kadriis ort pruste und nuse und huse und knuse — Blij und alle Teufel! Was ist das für ein sapperments invention? Doch på min Ehre! das ist gar nir von Justerings-Schnus, aber von lutter prust-rut und Schpanst pepper, hwarmed någre gøker hafwe traktiert det Dansfällskap. Das dich alle Wetter! — so war det ja auch på en UpsalaBøl — Ja richtig! Und damit har nu den hele Børspricknick ein ånde! "Na! får man icke rätt på die Schpanst Pepperkråmer?" Sapperment! Om blott den Poliskem unter fund med dem! da horde de ja fått ein biischen pyffel, eller skulle wohl die gøker hunses under den Nådstuge, för att bekfå det gamle instrument, som ståt obrukbart i mange år? Hwaba? Ja' den toffe skall jag mau låte yestålle mig und wise det Pupplikum en annen gång. — Aber fick du man siken? die

hele pepper-historie blef ja so tyft, so tyft — und die Wamsfell på Odder — das arme Ding! som hwarken hade Onkler eller Tænter! — ja! hon fick betale det hele kalas, und stå ganz blank in Afserne, på det icke andre Wamsfeller må schpøke för den Polis. Na! Das ist alles recht und perfekt. — Aber Ho! Ha! Was bekifen sie da? Da ser man die Abonnements-Konserter med sitt musikalische Publikum, som består af dubbele mere Frauenzimmer än Kavallerer, und die Damer, som sitte midt i den sal, die är ganz abandonnirte und melankolsche. — Na! Här får man nu åndelig se den Schwenske Akademi med sin Schnille und Schmack, sine Preis-skrifter, Medailler, Orationer und Schertoner, som skole b. fordre den Schwenske Fitter-het — und denne Akademi "soll bidrage till verdens lugn." Här ser man "det lykkelige und mognede Schnille, som är sammensøkt at stadge und uibrede den Schmak." Här ser man den Herrn "Leopold forje för die Sanggudinneres trågård;" den Herrn "Edels crantz bare socklerne in Apollons tempel, da die andre Lebandier offre," und den Herrn "Sjoberg med sin sch-ni, full af nye und starke drag." Här ser man "dette samfund af storsmån, hårdetektiere und filosofer, ty die Filosofi, Statslære, Witralighet und Poesi hafwe ingen særskilt del, hwari ej någen af den Akademies medlemmer excellert;" doch die "medlemmer høre nir till disse undranswärde sopperere, som genom ziffertal nedkille begrepp von aflågsne werlder; aber die är hjertets Filosofer, som råkne ur die mensker genom sin erfarenhet." — — Ja, här ser man noch micket andre wunderlige saker, definitioner und vlogsamme komplimenter, som allezusammen stå att låse in den Akademis tryckte Handlinger. Aber sag tror, att di Akademi har nu toget mange saker på en ander manier. Na! das ist auch recht."

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 12.

Torsdagen den 1 Maji

1819.

R e c e n s i o n e r :

Matthiæ Norbergi selecta Opuscula Academica. Edidit Johannes Norrman. Pars Prima. Londini Gothorum, Berling, 1817. 385 pagg. Pars Secunda, ib. 1818, 583 pagg. 8:o.

Hvarje upprigtig man af svenska Literaturen måste högeligen glädja sig öfver en samling af skrifter, i hvilka en af Sveriges mest berömda Wetteckelsmän nedlagt sin lärda verksamhet. Inrättningen wid våra Universiteter har fört det med sig, att wi ärligen måste se framkomma en mängd Disputationer, bland hvilka en stor del knapt widare påräknas, sedon ventilationdagen är förbi. Deras myckenhet är ofta en orsak, att man wid dem ej sätter det intresse, som ganska många af dem så wäl förjerna, så att de sällan bli bekanta utom Universitetets område. Rec. vill ej derför neka, att ehuru dessa afhandlingar ej upplysa det större lärande Publicum, de dock ej medföra den nytan, att inom

de egentligen Lärdes samsund ådagalägga de så kallade Speciminerandes skicklighet samt bereda eller stadga opinionen om dem inom denna krets. Deremot måste man medgifwa, att det antagna latiniska språket är ett stort hinder, hwilket Arminstone ej af alla kan öfwerwinna, för wisa wetteckelser, för hvilka man på classiskt latin icke kan finna tjenliga uttryck; hwilket all, i förening med det inskränka rummet, har beredt den åsigten, att Disputationer mera wore en i Författningarne pålagd börda, den man så beqvämt, som möjligt, vill bära till sitt mål, än som ett öppnadt tillfälle, att sprida kunskaper och meddelade yngre hwad man sjelf hunnit förvärfa. — Rec. har redan antydt, att det finnes icke få lysande undantag från denna regel; att man ännu träffar dem, hvilka begagna de för förbudna Disputationer; såsom en förwaringsplats, der de kunna nedlägga och för framtiden bewara resultaterna af deras forskningar. Men dessa grundligare arbeten blandas wärligen med månaden och förgåra, och försvåras med den. Deröre har niger

ligen Uggswaren af närvarande Opuscula ganska rätt, då han anmärker, att de adeo rara facta sunt, ut si Orationes et Dissertationes recentissime editas exceperis, cetera non nisi fortuito assequi possis. Derigenom har också Professor Norrman fått förtjensten af sitt företag i sitt råda ljus, då dessa skrifter, för den vidsträcktta erudition och de nya åsikter de innehålla, i så hög grad skola bidra, att, så inom som utom riket, bibehålla Svenska nationens lärda ära.

Förre Delen måste likväl vara vida mindre intressant och lärorik. Dess innehåll utgöres af nio Panegyriker och åtta Programmer. Rec. har derwid inset annat att anmärka, än hvad han egillar i alla så kallade Åreminnen, der de högsta och mest öfverdrifna loford utströds åt alla städer, så att läsaren, då han öfverakt ser triumfbågar uppresta och lagerkransar släta, ofta fattar misstroende till hela tillställningen, och skannar öfver, hwilketdera bland alla dessa loford, är det egentligen förtjenta. Ett besynnerligt sätt, att hedra en förtjent mans minne, derigenom att man hos honom lika upphöjer det medelsmåttiga som det verkliga stora! Så r. ex. läsa vi, sid. 127, om O. Celsus. Inclaruit aliquis in solitudine, sed obsolevit in foro: alium veri cognitio, non actio nobilitavit: unus ingenio carminis, alter studio annalium famam consecutus est: ille quæsitam scribendo laudem in dicendo, hic dicendo partam in scribendo perdidit. Has autem virtutes, quæ singulæ per se multum valent, qua laude et admiratione Celsus conjunxit? Idem scientia rerum & usu valuit: idem historicus et vates, idem scriptor et orator fuit. Är det möjligt att man kan tro på upprigtigheten hos den Talare, som gifver lika beröm åt det så kallade

episka Poemet Gustaf Wasa och åt den måst berliga Historien om denne Konung, eller som säter Tragedien Ingeborg wid sidan af Erik XIV:s Besvärnesbeskrifning? Det är väl sant, att Höf. s. 153 uttrycker sig om denna Epopee med ett slags ursäktaende beröm: "Nam quædam recentia sunt et nascentiasimilia: alia plana et adulta: nonnulla excelsa, quibus abrupta adjacent. Ratio diversitatis in singulis fuit, quod universis extremam addere limam non licuit. . . Tanta auctoritas pro ratione sufficit; supplere vero omissa, luxuriantia adstringere, humilia extollere, et inertia accelerare, velocitas temporis aut occasionis tarditas non pariebatur. Quo accidit, ut non pauca poematis sicut in rudi ædificio, non satis expolita et splendentia videantur. Quæ autem si displicuerint, id admirationem non habet, cum coepta non perinde quam effecta placeant". — Men måne ett öppet erkännande af hvad Höf. liksom hela allmäns heten tänker om detta swaga Skaldestycke, skulde mera minskat den store Celsi ära, än detta tveordiga beröm?

Men om nu föremålen för CangliRådet Norbergs flesta panegyriker, icke woro en Olof Celsus eller en Dan. Thunberg, utan till en del tuga andra än en J. W. Fare, E. S. Bring, N. Hestén m. fl. personer af ganska god frejd såsom människor, men i den politiska eller literata världen af ingen eller åtminstone fåga betydhet; så är det naturligt att de öfverdrifna berömmelseformlerna oaktadt den sinnrika wärd af tänkespråk och originella uttryck, hwaruti Talaren inkläde dem, måste förekomma en del läjare nog monotona. Men hwarist en sådan wana ett öfverdrifna aktning kan förloda, inhämtar man klarast af det sista stycket, eller Oratio ad Festum Sæ-

culare anno MDCCCXVII celebratum pag. 375), i hvilken, för att fira Luthers minne, Salaren ger oss en lista af den islamitiska Religionsförfattningen, och hjälper den med be-
 råm; för att dymedelt så mycket mera svår-
 ta Catholicismen; en jämförelse den Luther-
 skels wiserligen skulle hafwa undandbedt sig. Men
 ej nog dermed. Salarens protestantiska lifwer,
 går så långt, att han icke allenast uttrar sig,
 pag. 365: Etenim Romana, ut olim mon-
 archia, sic recentius hierarchia primum
 orbis terrestris tenuit. Iudiciumque in in-
 certo est, plusne illa generi humano, quam
 hæc Numini Divino vel utrique illuserit.
 Vidare heter det, pag. 370, om Muhammes
 danerne: Libertas sentiendi de divinis,
 quæ quisque vellet, dicendique, quæ sen-
 serit, concessa. Deo enim, cogitabatur,
 Dei injuriæ erunt curæ; neque, tutelari
 hæ tradendæ, men dermot om medeltidens
 Catholicism, pag. 376. At vero & ne quid
 honesti superesset, fallendi ista ars obscu-
 ra etiam litteras, ut vox diem, pressit.
 Namque vitiiis hæ inimicæ. Sævitur est
 flamma in auctores, in libros; tanquam
 isto igne conscientia sui ævi, futurique
 memoria deleri potuerit. Skada blott att Håf-
 derna alldeles motsäga dessa uttranden. Nec-
 will blott erinra om Muhammeds intolerans
 mot de otrogna, hvilken alldeles icke medgaf
 någon libertas de divinis quæ quisque
 vellet sentiendi dicendique, äfvensom, om
 de bekante Mozaläternes twistigheter, om
 Khoranen wore skapad eller ofskapad; en twist,
 som under trenne Khalifer, Al Mamum, Al-
 Mozogem och Al Wathek, föllde hela deras ris-
 ke med blod och mord. Men Gref. går wer-
 feligen så långt, att han, sid. 366, endast
 tyckes wilja medgifwa romerska Hierarchien
 det werldshistoriska ändamål, att tjena till mor-

sets och föfuggning mot kuset från Luthers
 reformation.

Hvad som dock ger dessa TillfällighetsTal-
 ser egentliga värde, är icke nyheten af de
 filosofiska satser eller af de literärhistoriska
 äfgifter, hvilka man här träffar, utan Gref.
 sinarika sätt, att på ett nysått uttrycka re-
 dan bekanta sanningar. Man har med råda
 gifwit Dr. Norbergs stil namn af Tacitans, och
 det kan icke nekas att hon i sinarit kort-
 het stundom lyckligt råflor med detta öddliga
 Smilt. Men den sinarika lakonism, som utmärker
 Taciti originella diktion, härleder sig från sto-
 ra ideer, trappanta reflexioner, hvilka i hans
 historiska drama öfverallt frambliftra; men
 det är icke hwar man gifwit, att tänka såsom
 Tacitus, och, såsom han, sånda dessa bliftrar,
 som måktigt upplamma den såsondes sinnen.
 Och huru kan, med skriftsättande af ett å bå-
 da sidor lika snille, en lofsalare af en eller
 annan Professor, finna en lika rik anledning
 till uttrande af sådana ideer och reflexioner,
 som det gamla romerska Kejsare. kostwets håfda-
 tecknare? Wi erkänna gerna förtjensten af Dr.
 Dr. Norbergs diktion, isynnerhet på de stäl-
 len der denna couperade skrifare är en klåds-
 nad för gentliga, fragmentariskt framkastade
 anmärkingar; men den synes oss icke helt och
 hållet vara på sitt ställe, då fråga är (så-
 som isynnerhet i andra delen) om en lugnt
 forskridande undersökning, der man söker sak-
 tigt undervisning, men inga epigrammer, som
 ofta icke kunna förenas med tydligheten. När
 åter ämnets natur icke medgifwit, att i den-
 na styt kunna uttrycka stora eller wiktiga tan-
 kar, så får detta skrifsätt utseende af en tom
 effekation, derigenom att läsaren i hwar och
 en af dessa korta perioder söker, men icke fin-
 ner en ny tanke. T. ex. sid. 195: "In ho-
 nestissimo autem conventu non longa fuit"

mora. Privato præceptori tradebatur filius (Munck). Ratio autem in occulto. Tamen, neque amplius biennio, animus sic larguescebat, tumescebat. Neque enim in solitudine majores aut meliores vidit, quibus se conferre posset. Aditus ad Academiam patuit. Et generosus spiritu quomodo nobilis equus, campo & spatio gaudebat. Jam non uni parere oportuit, sed per plures ire licuit. Et diversis in subselliis parta multiplici doctrina, id, quod res erat, jam nomen accepit. Philosophiæ Magister dictus est. Neque hic titulus in desidiâ vertebatur". —

Så mycket viktigare är senare delen, hvilken innehåller resultaterna af Doct. Norbergs lärda forskningar, frukterna af hans ovanligt utbredda Lingvistik och Erudition. Elftva af dessa Afhandlingar omfatta föremål hörande till Orientens Ethnographi och Philologi; sju åter behandla Grekiska Språket och Archæologien. Den de Origine Linguæ Gothicæ widderer så väl ett orientaliskt, som occidentaliskt språk. Deremot har en annan af dessa Afhandlingar, neml. De ideali Veterum Græcorum in Artibus ingenuis Pulchritudine (pag. 382-413) ett gifvit æsthetiskt synf, och fyra andra, neml. 1) De Sublimi Hebræorum; 2) De Ingenio Demosthenis; 3) De Æschine Oratore och 4) De Ingenio Homeri ett afgjordt kritiskt.

Att bland dessa Afhandlingar, de Philologiska äro isynnerhet utmärkt sak och lärorika, torde så antagas som ett postulat, af alla dem, som gjort sig något bekant med Doct. Norbergs litterära individualitet. Rec. skall nu bemöda sig, att så wide hans kannedom varit tillräcklig för de rikhaltiga ämnen, som dessa skrifter omfatta, göra reda för innehållat och derwid måhända beledsaga en och annan, visserligen mindre betydande, anmärkning.

Uti första afhandl. De ingenio Muhammedis. har Rec. ej funnit någon enda ny historisk uppgift: också har Förf. icke lofwat det. Hvad Förf:s åsigt af denna namnkunnias lagstiftares karakter beträffar, så är resultatet det, att Muhammed hwarken var så elak som en del Häfdateknare föregifvit, ej heller så ädel och beundransvärd, som några andra, till och med christne författare afmålat honom. Men öfver den synpunkt, ur hvilken man sannolikt bör betrakta Islamisernes, liksom så många andra folkslags profeter, har Förf. icke utlätit sig ett ord, konhända icke annat sjelfva denna möjlighet, och ändock vill det synas, att Muhammed ej så egentligen var bedragare, utan sjelf bedragen, och att han verkligt trodde sig wara det, för hvilket han utgaf sig. En sådan åsigt förekommer öf Nordländare, som hafwa mera förstånd än fantasi, nog onaturlig, och likväl hafwa öfwen hos oss förekommit ett och annat af dylika fenomen. Af detta slag war, enligt Rec:s öfvertygelse, Swedensborgs andeskåderi: sådana dessa forntidens häxmästare och dessa sjelfbedragne wareser, hvilka trodde sig stå i förbund med Satan, och de man fordom plågade bränna.

Så mycket mera intressant och lärorik är den följande afhandl. 2) De Druzis, Libani Incolis, hvilken grundar sig ej allenast på de bästa författares anteckningar, utan öfwen på de underrättelser, som Doct. Norberg sjelf, under sin wistande i Orienten, om detta i hänseende till sina widunderliga, religiösa förhållanden märkwärdiga folkslag inhämtat.

3) De regno Chataja är en widlöftig nppfatt, der Förf. till en enda ljus taffla samlat så väl asiatiska som europeiska Kristställares ofta orediga och motsägande underrättelser om detta ofslägna rike. — 4) De Puerili Orientalium Institutione. Förf. har mest

upphållit sig wid undervisningen i Turkiska riket samt i Arabien. Någon tillskning, hwad uppsostran i Persien angår, hade denna upfats måhända kunnat winna genom Chardins Resor, hwarest man träffar en temligt utförlig underrättelse om dessa ämnen. I hufvudsaken behandlas dock uppsostran ungefär på enahanda sätt öfwerallt, der Islām är antogen. — 5) De Sublimi Hebræorum: — endast några spridda anmärkingar. Förf. antager Longini obestämda definition på det Sublima, bestående i det, quod in oratione insigniter præ cæteris eminent et excellit, och indelar det efter honom i trenne arter; 1. Sublimitas Sensuum. 2. Affectuum, och 3. Dictionis. På alla tre stagen anföres några prof ur de hebräiska författarne, hvilka "non alios modo homines, sed humani etiam ingenii modum excedunt." — 6) De Chalifatu orientali. Det trånge rummet har här icke tillåtit förf. att framlägga någonting egentligen nytt, om ej den anmärkingen, hvilken han själv härd från en insidd Maktabos mun, att Sheriffen i denna stad anser sig i sjelfwa werket som den rätta Khalifen; "quamquam vero hic propter loci sanctitatem in magno honore habetur; tamen cum propter impotentiam magis sit religionis in pace decus, quam in bello præsidium, suo decedit jure, quod contra validiorem retinere non potest. Recte itaque dixerim, duos jam esse orientis Chalifas, alterum natum et afflictum, qui Arabiæ Petreæ, alterum factum et florentem, qui universæ Turciæ imperitat." Till dessa i menne Khalifer, torde man kunna lägga den tredje, Konungen i Persien, fastän han endast bär titel af Wali. Då Gud ej sände några profheter, såga anhängarne af Schiitiska sekten, för att

regera werlden, tillsatte han Imamer, såsom deras vicarier. Och som Muhammed war den sista Aposteln, öfvergick wården af de Trogne till hans någ, Ali, hvilken war den förste Imamen och de Trognes Förste. Den sista bland de tolf Imamerne förswann, 296 efter Hedschra, från människornas åsyn, man wet icke på hwad sätt, men han skall på yttersta tiden återkomma, och styra werlden allt intill tidernas ända, då fred och sällhet skola herrska på jorden och alla lefwonde antaga Thoranen. Endast såsom hans stadhållare (Wali) stora Persiens beherskare riket, hwars spira de äro beredde att öfwerlemnna åt den helige Imamen, då den länge efterlångtrade äntligen framträder. Ty då ingen Propheet efter Muhammed mer kan uppträda och den sista Imamen undandolt sig för de dödliges åsyn, hvilken kan då arfsöskiden tillhöra, annat än den närmaste ättlingen af Imamerne? En sådan börd tillerkände sig också Sofi, de Persiske Konungarnes stamfader, som föregaf sig i rak linia härstamma från Hussein och således från sjelfwa Propheeten. Ders för är Konungen i Persien, om ej med undantag af Kessaren i Japan, den oinfränkaste monarch, i Asien, ty i Turkiet höres, i alla wigtigare mål förut Statsrådet (Divan) och de Lagkunnige (Ulemas). Wäl mumlar i Persien en och annan purist, att dessa Imamerne ställesföretådare borde wara en fullkomlig Macht d. w. s. en sådan som noga känner både den gudomliga och werldsliga lagen och strängt iakttagit bådas föreskrifter; men det råmre folket har ändock så stor förtrostan till sina ofta wilda beherskares undergörande kraft, att, då han utgår, man tränger sig om honom, i hopp att han skall göra underverk, och de sjuka sika att widbröta hans kläder, för att derigenom återwinna sin hellsa.

7) De Chalifis literarum studiosis. Träfs-
sande Skilrar Förf. Arabernes lyne: "Quale
enim coelum solumque, tale et Arabum
ingenium: generosus et bonus sanguis,
et celeres animi motus: magna vis me-
moriæ, par iudicii felicitas, et ad culpam
usque excellens imaginandi facultas." Bland
Khalifer, som hånat künster och wettenska-
per, uppräknas af Abbasidiska huset AlMan-
sur, Harun Al Raschid, (eller som Förf.
skrifwer: Harun Erraschid), och AlMamun.
Bland detta antal kan äfwen räknas Musa
Al Hadi, som friföfigt belönte Kalderne, och
sjelf författade vers. Det berättas om honom,
att han engång, sedan han uppläst en dikt,
hvilken han sjelf författat, befalte den beröms-
de Al Sofraik, att skrifwa öfwer samma äm-
ne. Khalifen erkände att dennes verser woro
bättre än hans egna, och gaf honom i belö-
ning — 10 drachmer. Dock war han icke
så njugg, när man ej tåflade med honom sjelf.

Wida mera lärort är den följande af
handl. 8) De Fatis Linguæ Arabicæ, ehur-
wål Förf. utgår från den ännu obewisade sats-
sen, att den äldsta Arabiskan varit "sermo He-
bræus, vel Hebræo similis, på ingen an-
nan grund än att Raschon, eller som Moses
kallar honom, Jochan stiftat en coloni i A-
rabien, hwilket land utan twifwel war bebodt
länge före hans tid. Förf. anföer derefter wid-
lyftigt Fälen, hwarfde Arabiska språket under-
gått en så ringa förändring. Men detta påhå-
nomen är ju ej det enda? Mellan Pentateu-
chen och Konungaböckerna, är ju, i hänseende
till språket, så oberdlig skillnad, oaktadt en
eiderymd af ungefär ett Århundrade, som ligg-
er emellan dessa skrifter, att det gifwits ät-
tillige värde anledning att bewisla, om de
Mosaiska böckerna verkligen äga en så hög
ålder, som man wankligen antoger. Men måns-
ne sjelfwa det facium, hvars möjlighet Förf.

will bewisa, är så alldeles säkert. Nic. har
här inter omdöme, men säkert torde warå, att
detta språk på lika lång tid undergått ämin-
stone lika stora omstiften som Hebriskan (Ge-
senius, Gesch. der hebr. Sprache u. Liter.
s. 19. s.) Författaren erkänner detta också till
en del sjelf, s. 236, hwaräst han talar om
dialekternas olikhet. Märkligt dock, att så stor
än olikheten är, då Arabiskan talas af infö-
dingar från olika trakter; skall dock all skri-
wen Arabiska wara så ren, att man ej kan
upptäcka hwarken den ålder, hwarne skriften
blifwit författad, eller det land, hwaruti förf-
fattaren lefwat. Om detta verkligen är förs-
hållandet, så är det ingalunda ett bewis på
arabiska språkets och arabiska litteraturens förs-
träfflighet — såsom Förf. synes böjd att an-
taga —; utan detta bewisar tvertom, enligt
Dic:s mening, att både tungomål och literas-
tur blifwit fixerade, d. v. s. mumier. Ty
allt menstligt måste wora inbegripet i en stans-
dig rörelse: allt füllestånd är dödt. De, hwil-
ka reuast bibehållt arabiskan, inwånarne i
Hedstas och derndst Beduinerne (öckenbebyg-
garne) Araberne anse ogerna att en Öroger
talar Koronens språk. En inwånare af Me-
ska, sade åt Förf., då han talte arabiska: "du
talar Guds tungomål, och bår dock hatt på
hufwudet!"

9) De Gente Melitensi. Förf. anföer den
gamla gifningen att Malta war den af Ho-
merus omtalade ön Hyperia, bebodd af Phaa-
kerne, hwilka blefwo fördrifne af Phoeniciers-
ne. Förf. berättar derefter i korthet öns hi-
storia och öden; derefter afhandlas språket.
Förf. är äfwen här af den tankan, "Meliten-
sium antiquam linguam fuisse Hebræam;
quæ vero deinceps per multa rerum dis-
crimina in Arabicam conversa est." Förf.
anföer sedan några exempel, som wisa huru
Maltesiskan skiljer sig från detta senare. —

Samma gång har Hr. öfwen följt i den sedan widtagande disjertationen 10) De Gente et Lingua Maroccana. Maroccanerne äro bland dem, som mest wanställa Arabiskan. Det äldsta språket "origine fuit Hebræus vel Phoenicius, qui vero successu temporis per Cananæorum hospitia e Carthaginiensium aliarumque nationum arma, partim propria et vetera verba variavit, partim peregrina et nova accepit, & duplici modo huic malo obnoxia, paulatim suæ antiquitatis lineamenta ita mutavit, ut nullam aliam orientis cognatam suo ore vulgus referat."

11) De Origine Linguæ Gothicæ. — Att Persiska och Göthiska eller Germaniska språken sin emellan röja en märkwärdig öfverensstämmelse, har redan före Rimpfer varit bekant. Det skäl som der till anføres, torde dock wara mindre pålitligt än Hr. framställs, i denna förklaring: Quem sui conditorem Persæ, eundem & Gothi habuere. Hic autem Thogarma, Noachi pronepos, fuit. Cujus posterii primum Garamæi, deinde Germani *) (stirpis nostræ originem perspicis) appellati sunt. Et eorum lingua in Zend, quæ Pischdadis, in Pehlvi, quæ Kianis, & in Parsi quæ Ascanis & Susa-

Araste, rustning.

Erta, Engelska earth, Tyska, Erde.

Ez, Tyska, aus.

Ender, under.

Istaden, st.

Paader, fader.

Bed, Eng. bad.

Ber, bär.

Brader, broder.

*) Detta ord har dock en wida säkrare härledning, enligt hwilken det betyder Heermann.

nis, Persarum regibus, vernacula fuit, superstes. Tamen hæc non integra. Nam pro diverso locorum hominumque ingenio varie temperata, in totidem dicendi species descivit. Et ex his Gothica conflata. Neque enim Germanos, qui plus una vice ex Asia profugi in Europa sibi sedem quæsiere, unius fuisse generis, credibile est. Et testimonio sunt, quas paulatim hic populus finxit, loquendi rationes, quarum una ad Zend, altera ad Pehlvi, tertia ad Parsi propius accedit. Omnes vera a virtute paterna degeneres. Et si ipsa stirps, utcumque altæ indolis, sub suo coelo sui similis non semper viguit, nihil admirationis habebit, si, qui alieno solo inserti fuerunt surculi, aliquid vitii contraxerint. Scilicet ut, quæ lingua Persarum est, confinio Arabicæ illæsa non mansit, sic quæ Gothorum, a contactu Hunnicæ, Gallicæ, aliarumque nec libera fuit. Quæ autem barbara & peregrina secernere fas erit. Et sublato, quod alienum & novum fuerit, id, quod gentile & sincerum, supererit." Hr. att wisa nämde öfverensstämmelse, anställes Hr. jemförelse mellan de ifrågavarande språken, som dels wisa analogien i deras inre structur, dels likheten af wisa enskilda ord. Wi anföra den första af dessa ordlistor:

Berden, bära.

Prest, präst.

Pelas, påls.

Dendan, tand.

Rubuden, röfwa.

Rube, råf.

Sebu, skopa.

Schelak, slag.

Schuden, ske.

Schur, sur.

Kaba, kapp.

Kaschten, kasta.

Kam, gom.
Kau, ko, Eng. cow.
Gerd, jord (kofi).
Kerden, gdra.
Benden, binda.
Cuden, Eng. to be.
Bus, puß.
Tjop, läpp.
Gjuschiden, jäsa.
Gift, gift.
Dachter, dotter, Tyska Tochter.

Angående Persiska ordets *Prest* eller *Perest* släktkap med det liksludande svenska ordet, får Rec. ur den lärde Hallenbergs nyligen utkomne Anmärkn. öfver Swea Rikes Historia, (Sihm, 1819) anföra följande: I gamla Nordiska och Östiska språket finnes ej ordet *prest*, som på Isländska heter *Godi*. Ej heller i Engelskan eller Tyskan. Af det latinska eller egentligen grekiska Presbyter gjord de Fransojerne prästre, Tyskarne Priester, Swenskarne Prester, ty såhette det fordem i sing.; äfvensom af P-æpositus, Frans. prevost; Tyskarne Probist, Præwist, Probst; Angelsaxererne profast; Swenskarne profwäst, probst. Det Persiska *perest* utmärker en anhängare,

Der, ddr.
Geristen, gripa.
Kuze, kosa.
Låb, läpp.
Linkiden, linka.
Mader, moder.
Maliden, mala.
Namden, nämna.
Nexd, näst.
Nu, ny.
Veziden, hudsä.

tjenare, slaf; put berest, belätdyrkare; *perest* stani zemaneh, slafwar af werlden. Dylika begrepp gälla om menniskor i allmänhet, men utmärka icke prester; *perest* räknas ej heller bland prestnamn i Persiskan; ej engång *Gods perest*, Dei cultor, upptages bland de flera namn hwarmed en prest utmärkes, emedan det tillkommer hwar och en, som dyrkar Gud, (sid. 136).

I te uppsatser, som följa, omfattar den lärde Gdt. hela Grekiska Språket från dess första utveckling, ända till dess slutliga förvildning till ny barbaro. grekiska eller så kallad Romäka.

(Kortfattn. följer.)

S m å r r e S k r i f t e r.

Den långa Näsan. Komedi i en Act, af Julius, Grefve von Soden. Öfversättning. Sthm, Immelinus, 1819. 31 sid. 820.

Den, som egentligen får den långa näsan, är läsaren; ty ingen har hittills kunnat indina sig, att det är möjligt, att sammanfästa en så platt

och eländig bok, hwarest intet spår finnes af plan och konist takt, ej engång minsta försök till quickhet, eller ett enda infall, hwardfwer man kan småle. Änu mindre kan man föreställa sig, huru det är möjligt, att någon Swensk kunnat befatta sig med att öfversätta en sådan oduglighet, eller en swensk förläggare att utgifwa den.

Rättelser:

Sid. 168, rad. 7. står: Hy. läs: Hq.
 — rad. 6. står: Hy. läs: Hq.
 — 181, sista rad. står: att läs: att af H
 — 883, rad. 9. Reverentz i. Lagerbring.
 — 188, rad. 24 står Celsing; läs Celsing.

— 225, rad. 6. Religions Läran; läs: Religionslärare
 — 226, rad. 2. postoraterfarenhet; läs: postoraterfarenhet.

Literatur = Tidning.

No 19.

Lördagen den 8 Maji

1819.

Recensioner:

Matthiæ Norbergi selecta Opuscula
Academica. Edidit Joh. Norrman. Pars I
& II. Lond. Goth. 1817, 1818.

(Slut fr. No 18).

De uppsatser, i hvilka Höf. behandlar
Grekiska språkets historia, hafva följande öf-
verskrifter: 13) De Lingua Græca hodiern-
na; 14) De conformatione Linguae Græcæ;
15) De Origine Linguae Græcæ; 16)
De Verbis nudis et auctis Græcorum samt
17) De Origine Literarum Græcarum.
Den afhandling, som föregår dem, 12) de Con-
formatione Linguae Hebrææ, kan betraktas
såsom Inledning till denna undersökning, eme-
dan Höf. anser H. bråskan såsom stamspråk
för Grekiskan.

Höf. antager, att Grekland först be-
byggdes af Jonierne, afkomningar af Jovan,
Saphers son, och att sedermera en yngre här-
brätt Coloni infördes i Grekland af Peleg
(pag. 354, 355). Lokalförhållandet och eli-
mentiska omständigheter verkade dock att Gre-
kiskan helt olika utbildade sig, så att det små-

ningom blef temligen skillaktige från sin stams-
språk. Och detta olika efter Greklands olika
Provincer, dock rättande sig efter talvilkoren
i analoga österländska trakter. Så finner
Auctor att Doriska dialekten ble kunna jem-
föras med Chaldaiskan, den Koliska med Sy-
riskan och den gamla joniska och den yngre atti-
ska med Arabiskan. Nam elocutio, cum
primæ comparis clarior et secundæ obscu-
rior, tum tertix diductior & quartæ adstri-
ctior est, (sid. 356). Och denna likhet troe
sig Höf. kunna utvisa, oaktadt de båda språ-
kens yttre olikhet, men hvilken försvinner ju
närmare man beskådar dem, och följer orden
in i deras yttersta elementer. Och att utfö-
ra detta, det bemödar sig vår Auctor, under
utbredandet af en vidsträckt erudition, i hela
afhandlingen De Origine Linguae Græcæ,
hvarunder han, kanske, som alla andra Ety-
mologer, förfar nog vilkorkat. Så födras
det wiserligen en stark inbillning, att finna
någon likhet mellan גביר, גבירה, גבירים,
גבירות och de grekiska orden: *αγίος, αγία,*
αγιος, αγια, och det behövs verkligen att
anmärka, det denna likhet i böjningen skall

uppkomma derigenom, att bokstäverna \square och η skola borttagas och i förvandlas till α .

Äfven de grekiska Bokstäverna antager förf. vara urartade hebraiska. Det är också wist, att den mellan de Grekiska och de Hebraiska bokstäverna bibehållna lika ordning, ej mindre än den omständigheten, att Grekerna i början, äfwenjöm Orientalerne, skrefwo från höger till wenster, ända till då att Protopapides införde det moisatta bruket, talat för denna uppgift. Till förklaring häraf, har man angifwit, att Phoinikiern Kadmos skulle hafwa införd bland Pelasgerne de 16 första bokstafstecken, hvilka också derför kallade *Commeia γραμματα*, och wår Auctor antager äfwen denna uppgift (pag. 372) enligt hvilken Grekerna skulle hafwa haft bokstafskrift långt före trojanska kriget. Det låter dock säkert bewisa sig, att ännu hwarken wid Homeros eller Hesiodi tid existerade någon skrifkonst i Grekland, och wår Auctor bewislar sjelf, sid. 480, att Homeros kunnat skrifa. Will man således lemna tro åt Sagan, att en Kadmos bildat de grekiska Bokstäverna, är det troligare, att denna ära tillkommer den Kadmos från Milet, den man annars tillskrifwer uppfinnningen af den obundna skrifarten; och med Grekernas begär att göra alla sina bruk urgamla, uppkom den meningen att man borde hänskjuta denna uppfinnning så långt tillbaka. Det är egentligen i detta hänseende som man kan lämpa på Grekerna i allmänhet Epimenides' insäll om Kretenserne: *Κρητες αει ψευδοι* etc. Dock är det wäl påtagligt, att hwem också uppfinnaren af de grekiska Bokstäverna varit, han härunder begagnat Orientalernes uppfinnning, och troligen spynnerhet Phoinikiernas. Men att nu wilja uppfinna likheten mellan de grekiska bokstäverna och de nu brukliga hebraiska, har wäl sina stora swårige

heter; först derför, att Grekerna i äldsta tiden, som wi se af de urgamla Mynten, skrefwo helt olika mot i sednare tider — så t. ex. läs ser man på ett gammalt Sybaritiskt Mynt, TM, i st. f. TT, som det sedermera beräknades — sedan äfwen för den omständigheten, att wi weta, det H-bråkernas nu brukliga skrift icke är den ursprungliga, för dem och Phoinikerne gemensamma, utan att de under babyloniska fångenskapen antogit den assyriska skriften. Wår Auctor antager också en från flera österländska trakter härledd Genesis för de grekiska bokstäverna, den han, i sin afhandling: de Origine Literarum Græcarum, anställt. Här och der torde wäl denna semförelse synas nog wisskorlig, som då det Grekiska ψ (psi) lams manställes med det Hebraiska ψ — båda deriveras från en phoinikisk karakter (sid. 321), med hvilken sednare den förra wist har så liten likhet till form som till ljud; eker då, samma sida, det grekiska ϕ härledes från en wist Indisk bokstaf, hvilken bokstaf dock snarare — enligt hwad äfwen wår Auctor anmärker, står i sammanhang med Nunon ν . Dock är denna sammanlikning ganska underhållande och lärorik, samt ger anledning till flera ganska wigtiga anmärkningar. Så t. ex. denna om uttalet af bokstafwen Z eller ζ , sid. 380. *primæ sui nominis literæ Ds, non Sd, etsi Dorice dicitur $\sigma\upsilon\psi\iota\delta\omega$ pro $\sigma\upsilon\psi\iota\zeta\omega$, quod per metathesin literarum, me iudice, factum est. Etentim primum debet esse eadem literarum duplicium analogia. Ceteræ vero non valent $\sigma\pi$, $\sigma\kappa$, sed $\pi\sigma$, $\kappa\sigma$. Deinde duarum consonantium, in themate occurrentium, prior est illius characteristica, quæ in Præterito medio et Aoristo secundo servatur. Sic $\sigma\phi\alpha\delta\omega$, $\pi\sigma\phi\alpha\delta\omega$ ostendunt, thema $\phi\alpha\zeta\omega$ valere $\phi\alpha\delta\omega$, non $\phi\alpha\sigma\omega$. Nec. inseri icke att*

något kan inwändas mot denna consequens. Men som jaget är, det war, enligt Doct Norbergs mening, ej blott bokstäverna, utan hela deras språks innersta wäsende, som Grekerne lånte af Hebräerna — och bewisen för denna sats har han utfört i en ytterst intressant afhandling: De Conformatione Linguæ græcæ, ett werkligt måsterstycke af lingwistisk skarpsinnighet och lärdom. — Förf. börjar, för att tyda den olikhet, som förefinnes mellan Grekiskan och Hebraiskan, med den anmärkningen: att Grekiskan utbildat sig, under inflytande af flera främmande elementer, i det Grekerne än umgingos med sina grannar, Perser och Skyter, och än imiterade Phoenikier och Egypter. Att utifrån sättet, huru, af dessa olika elementer, Grekiskan till sitt närwarande stic utbildade sig, dertill måste man iakttaga en dubbel omsorg, neml. att ge akt på antingen ordens qualitet eller ordens flexion (s. 342). För utvecklingen af denna undersökning har Förf. wäl den historiska gången, och antager först att de grekiska orden woro enklaste eller på sin höjd tvåstäwiga. Det är dock gifwit, att ett kort namn, till betecknande af ett föremål, förutsätter mera abstraction, än dess betecknande med ett längre namn, och dertill har man sett och ser alla dagar att, i de lefwande språken, de längre orden och formerna förkorta sig. Förf. åberopar wäl (sid. 242) såsom bewis för sin sats dels den omständigheten, att Dorerne, redan i gamla tider buro namnet *βραχιδες* — men dels war Dorismen icke det äldsta grekiska språket och dels torde detta epitet, enligt dess sammansättning, snarare böra lämpas på det dem, såsom Bergboer, egna kortare och starkare uttalet, än på deras ordformer, hvilka wäl icke äro synnerligen kortare än Joniernes och Atheniensernes; wisa ord, isyn-

nerhet Pariklar och Artiklar äro i Dorismen twertom längre än i de andra Dialecterna t. ex. *πῶρι*, Dor. i st. f. *πῶρις*; *ὄρι*, Dor. i st. f. *ὄρις*; *τῶρι* Dor. i st. f. *τῶρις*, *τῶρι* Dor. i st. f. *τῶρις* o. s. w. Och är det en omständighet, som wäl förtjenar befinnas, att i den så kallade poetiska dialekten, den man egentligen hos Homer igenfinner, äro ordformerna wanligen wida kortare än i det wanliga språket, och hwilket alltså wisar, att de längre formerna för Skaldernas bekwämtighet förkortats, liksom hos oss våra Poeter först börjat skrifa har för hafwer, tar för tager, o. s. w. Ett annat stäl för de grekiska ordens monosyllabiska ursprung hämtar Auctor från Interjectionerna, dem han, enligt en allmänt gångse fördom, antager wara de första elementerna i hwarje språk. Detta torde dock blifwa swårt att bewisa. Snarare tyckes det wara troligt, att Interjectionerna, äminstone i de flösta språk, äro sednare än de egentliga begrepps eller sak-tecknen, och werkligen bildade till följe af hwarje språks musikaliska esprit, för att göra dictionen, när så behöfwes, så mycket mera wälande. Wist är äminstone, att ju råare ett språk är, ju färre Interjectioner, och ju mera bildadt, isynnerhet för wälludet, ju flere. Dertill ha Grekiskan och Indiskan ett så stort antal dylika ljuduttryck, emot andra kända språk. För öfrigt är troligt, att icke alla språk uppstått på enahanda sätt: — en sats som man dock, ehuru utan stäl, ja utan sannolikhet, temligen allmänt förutsätter. —

Men detta antagande af Interjectionerna, såsom Grekiska språkets basis, hänger helt och hållet tillsammans med vår Auctors hela språkssystem, hwargenom han icke allenast wäl leda sig till att bewisa, det alla grekiska stamord, liksom de Hebraiska, warit ursprungligen

monosyllabiska, af hvilka, genom tilläggande af bokstäfver, antingen Consonanter eller Vocales, de mångsylliga orden småningom uppkommit; utan åfwen styrka, att Grekerna, sedan de af Interjectioner bildat Substantiver, de, af Hebräerna lärt, att nyttja wisa af dessa adjective och sålunda bildat sina Adjectiver. Vidare woro de Grekiska Substantiverna, liksom flere af de Hebräiska, till en början af ett genus, men sedan lärde de af Hebräerna att, liksom dessa medelst ändelsen η , med ett tillagt α , uttrycka feminin, begreppet, och att understundom byta detta α till ν , lärde de af Araberna. Af Phoinikierna åter lärde de, att uttrycka de olika Numeri, och af Perserna att comparera Adjectiverna; så att då dese t. ex. comparerade: bed, bedter, bedterin, följde Grekerna dem efter och comparerade: $\sigma\sigma\phi\sigma\sigma$, $\sigma\sigma\phi\sigma\sigma\tau\epsilon\sigma\sigma$, $\sigma\sigma\phi\sigma\sigma\tau\iota\tau\epsilon\sigma\sigma$, persica terminatione terin in $\tau\alpha\tau\epsilon\sigma$ euphonice mutata (pag. 344). Denna euphonism, hwilken wiserligen Grekerna mera än något annat folk råttade sig efter, förs kommer dock allt för ofta, wid kinkiga fall, i Doct. Norbergs lingwistiska speculation, för att icke ibland synas blott vara en Deus ex machina, som juft derför oftast förklaror ingenting. Årminstone kan icke härifrån härledas de icke rara grekiska comparativ-ändelserna på $\iota\omega\nu$ och superlativ-ändelserna på $\iota\sigma\tau\omicron\sigma$, och ännu mindre häraf förklaras, hwartför icke Grekerna också kunde hafwa uppfunnit sjelfwa något, utan nödgars lära allt af andra — i fall hypotesen om menliga språkets senu utwärt ur omedelbara känsloljud, såsom axiomatiskt, skulle antagas. Men om den har mycket emot sig; om twertom man skulle nödgas antaga att articuleradt språk är en wäsentlighet för menniskan, liksom qwittrandet för Fågeln och såldandet för Ören, och wid hennes första framtråde i werlden, henne meddeladt;

så måste wäl deraf följa, att i och med det samma war skilnaden emellan Substantivum och Adjectivum o. s. w. gifwen, och i och med det samma idfaller hela denna imitationsbyggnad i och för Grekerna, dem Doct. Norberg, kanske af nog länge drifwen orientalist paratisthet, icke will göra till annat än återländska apor. —

Så mycket sinnrikare och sannolikare är Förf. gissning om uppkomsten af de grekiska Casus. — Att dessa Casus hafwa haft sitt ursprung från Präpositionernas applicerande till Nominer, derom öfweriggas och förhållanden i andra språk. Troligt är det också, att liksom i de flesta, så åfwen i alla, dessa Präpositioner haft sin plats framför Nominer, och i anledning deraf tror wår Autor att Grekerna, till en början, declinerat t. ex. $\mu\eta\nu$, på följande sätt. Nom. $\mu\eta\nu$. Gen. $\epsilon\kappa\sigma\mu\eta\nu$. Dat. $\epsilon\pi\iota\mu\eta\nu$. Accus. $\alpha\upsilon\tau\alpha\mu\eta\nu$ o. s. w. Men genom bekantföwen med Perserne lärde de, att det war bekwämligare, att hänga dessa Präpositioner efter orden och nu sade de $\mu\eta\nu\epsilon\kappa\sigma$, $\mu\eta\nu\epsilon\pi\iota$, $\mu\eta\nu\alpha\upsilon\tau\alpha$, o. s. w. Men efterhand åter, allt som begreppet wande sig wid mer abstraction, således icke behöfde att så påtögligen handledas, men deremot behöfwer af wälljud allt mer och mer lät känna sig, så bortkastade man de bokstäfver, hvilka förswärade uttalet, och bibehöll blott den Präpositionen antydande slutbokstafwen, hwadan uppkom Genitivet $\mu\eta\nu\sigma$, euphonice $\mu\eta\nu\omicron\sigma$, Dativet $\mu\eta\nu\iota$, och Accusativet $\mu\eta\nu\alpha$. Således hafwa wi här den tredje Grekiska Declinationen, hwilken, af så många stäl, befinnes wäpa språkets äldsta. Och ett af dessa är, att Casusförändringarne i första och andra Declinationen påtögligen uppkommit af dessa den tredje Declinationens ändelser, enligt de i språket rådande reglor för bokstäfvernas samman-

smälning, så af *τιμη-ος* och *λογο-ος* blef *τιμης* eller *λογου*; af *τιμη-ι* och *λογο-ι* *τιμη* och *λογω* och af *τιμη-να* och *λογο-να*, *τιμην* och *λογον*. Samma utveckling låter äfwen utwis sa sig i Plurali (pag. 345, 347).

Sedan Förf. anmärkt, att det äldsta gres kiska Personal Pronomen hette i Nom. Sing. *εμ*, hwilket ännu är qwar i de öfriga Galus, neml. *εμου*, *εμοι*, *εμε*, och det andra Personal Pronomen i Nom. Plur. hette, *ου*s eller *ουμης*, som sedan blifwit förbytt till *υμεις* (pag. 347), öfvergår han till läran om Verbum. Denna lära börjar han (s. 348.) med den erinran, att man i Grefiskan wäl kan upptäcka samma förhållande, som i Hebraiskan är påtagligt, neml. att Verberna blifwit formade genom Substantivernas för emina med Pronominer, eller råttare, af de af Personal Pronominer *εμ* och *εγω*, likaledes Substantiv-Verberna *εμ* och *εγω*, Jag är. Så af föreningen af t. ex. *φιλος* och *εμ*, uppkom den äldsta formen *φιλημι*, och genom föreningen af *φιλος* och *εγω*, den yngre formen *φιλω*, jag är wän, jag älskar. Och att utföra och bewisa denna de Grefiska Verbernas genesis, genom alla Modi och Tempora, dermed syfvelsätrar sig wärd Auctor i de återstående bladen af denna afhandling (pag. 349, 354). Men härwid har det förundrat Rec., att icke denne så lärde Förf. yttrat någon mening om Participleernas egentliga wäsende, hwarigenom han wärligen kunna gifwa sin läroboggnad en förklarad consistens, mot det att han, afwikande sedan sin först uppgifna regel, antager att alla verberna bildats genom föreningen mellan verbum substantivum och ett participium. Detta, neml. Participium åter har troligtwis sin ursprung af föreningen mellan Substantiv-Verbers Particlp, *ω*, warande med ett, i

de sista fall, under tidernas längd, förforadt Substantivum. Så t. ex. af *τυπτος*, en slåens de, och *ων*, blef *τυπτων*, den som slår, af *χρυστος*, förgyllare, och *ων*, den som förgyller, förgyllande. Härifrån skulle man möjligen kunna utleta anledningen, hwi det före så kallade Aoristus Medii (i Hammarsmarssköldes Språklära, kalladt Aoristus reciprocus), ehuru, enligt sin form, ett påtagligt Imperfectum af en gammal form på *θημι*, kommit att brukas i reciprok bemärkelse, emedan likheten gaf anledning att tro den härstamma från Aoristus Participii Indicativi. Denna sin lära em de Grefiska Verberna har Doct. Norberg fortsatt i en särskild afhandling *De Verbis nudis et auctis Græcorum*, i hwilken han bemödar sig att ådagalägga, det Greferne, som Hebräerna, hade twenne slags verber: enkla och förklad, och det så wäl af verba in *μ* som af verba in *ω*. T. ex. *δωμι*, enkelt, *διδωμι*, förkladt; *τυπω*, enkelt, *τυπτω*, förkladt o. s. w. Då nu det desutom lätt är bewisligt, att alla verba in *ω*, i äldsta tider varit äfwen formade på *μ*, så är det lätt att inse, hwilken förwirring sammanblandandet af alla dessa olika formatoner skulle förorsaka i det grefiska Conjugations-Systemet, och därför huru gagnelig hwarje grundlig utredning af dessa svårigheter måste wara.

Efter att på detta sätt hafwa foregått med Grefiska Språket under dess första utbildning, följer Doct. Norberg det äfwen under sin förwirdning till NyGrefiskan, Nomäka eller *γλωττα πεττη*. Till en början går Förf. något tillbaka, och widrör Språkets uräldsta fördelning i fyra hufvuddialekter, och anmärker orsaken till deras olikheter, såsom ligande hos de Nationer, hwilka omgäfwade eller inwerkade på de stammar, som talade de fyra hufvuddialekterna. Så märker man spår efter Delagerna i Aitiska, efter Scytherna i

Soniska, efter Phrygierna i Koliska och efter Phoinikierna i Doriska Dialekten (pag. 322). Denna erinran står visserligen ganska riktigt på sitt ställe; ty det är gislwit, att Grefiska Språkets förderf tog sin början, då, sedan Grefiska frihetens dagar förswunnte, utom Grefland lefwande Författare började sammansblanda de mera försummade med den renast utbildade attiska Dialekten, till formandet af en gemensam *γλωττα ἑλληνιστικη*. Men detta förderf tilltog med stora steg, sedan allahanda Barbater började härjande infalla i det heliga landet; sedan venetianska Rödman, romersk grefiska Rössare sletos om des delar; Turkarne lade det slutligen i bojer och folket ändtligen, med en alldeles förändrad Troslära, äfwen antog en förbytt versform — hwilken nu är rimmad. Uppblandad med Latinska, Gorbiska, Italienska och Turkiska ord och ibidiotismer, har NyGrefiskan förändrat sit wäsende, så i ansende till språkets inre

NyGrefiska.

Kä osan egennithi ho Jesus is tin Bithleem
Και ωσαν εγεννηθη ο Ιησους εις την Βηθλεεμ
 tis Juthäas is täs imeräs Irothu tu Wasit-
της Ιερουσαλμ εις ταις ημεραις Ηρωδου τε βασι-
 leos na kä ilthan magi apo tin anatolin
λεως. να κα ηλθαν μαγοι απο την ανατολην
 is ta Jerosolima legontes pa inä ho Wasilers
εις τα Ιεροσολυμα λεγοντες, πε ειναι ο βασιλευς
 Juthäon, opu egennithi. C. r. pag. 337 - 339.
Ιερουσαλμ, οπε εγεννηθη, &c.

Mindre wärde äger Disseritationen De ideali veterum Græcorum in Artibus ingenii Pulchritudine: en något diffus sammanfættning af strödda sätser, lånta af Cicero, Dacier, Marmontel, Du Bos och Sulzer, och som slutas med några högst flygtiga notiser

byggnad som uttal. Wäl hafwa de ännu samma Vocaler, Consonanter och Diphtronger, men ljudet af flere bland dem är förändradt. Så är äfwen den GammalGrefiska Quaslis förswunnen ur Declinationerna, liksom Dativus ur antalet af deras Casus, och Infinitivus ur deras Verber, i hwars ställe Coniunctivus användes. Äfwen hafwa de alldeles bortlagt Verba in *mi*. Men wid höjningen af Tempora — bland hwilka Aoristos saknas — är det att märka, att Plusquamperfectum och Futurum, såsom i de moderna europeiska språken, höjas med hjälpverber, i förra fallet med *ειχα*, i senare med *σελω*. — För att göra denna olikhet ännu äfskädligare, må Rec. hursätta ett proffställe ur det nyGrefiska Testamentet; med det motsvarande ur äfva texten wid sidan, och för att tillkännagifwa ljudförändringarna, anteckna det nygrefiska uttalet under raderna. Se här.

Text.

Του δε Ιησου γεννηθέντος εν Βηθλεεμ της Ιουδαίας, εν ημεραις Ηρωδου του βασιλευς, ιδου, μαγοι απο ανατολην παρεγενοντο εις Ιεροσολυμα, λεγοντες· που εστιν ο τεχθεις βασιλευς των Ιουδαιων; &c.

om Apelles, Praxiteles, Polygnotos och Euphroros. Der det till en början heter: quidquid non ad simplicis naturæ imitamentum, sed ad speciosæ phantasie exemplum effectum fuerit, id ad Ideale factum vocant ingenuarum artium præceptores. Ex quo

Idealeformam rei, vi imaginationis compositam et ingenio auctoris expressam, definire licet (pag. 384). Men snart derefter: ne autem diffiteri videamur, naturam primam esse, amplissimum & sanctissimum imitandi exemplum, ita ut quo propius quis ad eam accesserit, eo perfectior illius futura sit imago &c. (sid. 385, 386), hwarefter det slutligen kommer för en dag, att det Konstverk är idealiskt som, genom hopfamlandet på ett ställe, af alle hvad naturen har wacker, söker att öfverträffa Naturen.

Äf denna halt i Förstis Ästhetik, kan man lätt sluta till beskaffenheten af hans kritiska Afhandlingar, hvilka ådogalägga sanningen af det latinska ordspråket: non omnia possumus omnes. Den de ingenio Homeri gör dock så wida ett undantog, som den inne håller äfsefulliga interessanta underrättelser om Beduinernas lefnadsstånd. Nic lemnar dock derhän, om derigenom sprides något ljus öfver Homeriska Heltarnes seder.

Äf det anförda läser den sakkunnige Läsaren wara i tillfälle att inse hwilken skatt af widsträckt erudition och upplysande forskningar, som i dessa Opuscula Academica blifwit lemnad af den lärda werlden, och hwilken tack man är Hr Prof. Norrman skyldig för deras utgifwande. Wid redaktionen af dessa arbeten torde man hafwa ställt till några anmärkingar. Först är tycket och tyngnet popperet icke wärdigt ett nationen så hedrande företag; correctionen har wäl i det hela blifwit temligen noggrant besdrj, men i ofseende på den egentliga inre redactionen, torde den anmärkningen äga rum, att de Afhandlingar, hvilka tjena till bewis för de följande, egentligen hade bordt hafwa sitt rum enligt den naturliga ordningen. Men detta är ej fallet wid de grekiska, lingwistiska dissertationerna,

Besynnerligt är det äfwen att, på sina ställen i dessa afhandlingar, hvilka nu mera förloret all form och all beskaffenhet af Disputationer, höra talas om Celeberrimus Præses Nic hoppas dock, att sådana förseelser alldeles skola förswinna i den lofwade tredje Deelen, der så många ännu här icke upptagna märkwärdiga Disputationer torde få sin plats, och bland dem äfwen de, hvilka här och der i de närwarande Afhandlingarne återopas så som innehållande huswubbewisen för wisa yrkade sätter, utan att de dock finnas i denna andra del.

Nura. Andra Häftet. Åbo, Frenckell & Son,
1818. 129 sid. 8:o.

(Fortsättn. från N:o 15).

Likafast mot slutet af denna Platos Dialog sid. 91. förekommer denna, nästan alltför moderna utrod: "Deira, min bästa Kriton, tycker jag mig höra, likasom Korybanterna tycka sig höra stöter: för mig klingar ljudet af dessa, så att jag ej kan höra annat." — På Grekiska: Ταῦτα, ὡς φίλε ἐταίρε Κριτων, εὖ ἴσθι ὅτι ἐγὼ δὴ καὶ ἀκούειν, ὡσπερ οἱ κορυβαντιῶνες τῶν αὐλῶν δοκῶσιν ἀκούειν καὶ ἐγὼ αὐτῆ ἡχῆ τούτων τῶν λόγων βραβεῖ, καὶ ποιῶ μὴ δυνασταί τῶν ἄλλων ἀκούειν. Hvilka ord Nic. på detta ställe wäl återgifwa: Deira, högtålskade Kriton, må du weta att jag beständigt tycker mig höra, liksom Korybanterna tycka sig höra stöternas ljud; och inom mig klingar återkallet af dessa ord och gör mig oförmögen att höra något annat. — På anförda sida finnas äfwen orden: πρακτικῶν.

ταυτα, öfversatt med: "om du gör hwad du ämnat;" en oegentlig tolkning. Sokrates låter Lagarna förmana sig, att icke akta sina barn eller något annat högre än dem, och på detta anförande har ju, i nådsöfande period, detta πραττοι ταυτα afseende som således icke bör tolkas annorlunda, än: om du gör detta. — Slutligen vill Rec. anmärka, att Öfvers. allestädes gifver το δυναον med Rättvisan. Kanske icke så egentligt, som: det Rätta.

Den sista Artikeln i detta Häfte, är också så den enda, som mera direkt angår Finland och dess invånare, och utgöres af slutet på den i förra Häftet infödda uppsatsen: Om några hinder för Finlands Literatur och Kultur (sid. 93: 129). Det värde Rec. wid anmälandet af början till denna Afhandling tillade den, förtenar den äfwen i fortsättningen. Förf. bemödar sig här, att på riktiga grunder bestämma värdet af den literära bildningen, utan att betrakta den, som medel för civilisation eller för Statens yttre välstånd. Det enda man, i allmänhet skulle kunna påminna, är att frömsättningsläret har en kanske nog utsväfvande midlyftighet, som någonsång tröttnar uppmärksamheten. Dessutom kan wisserligen, wid iärskildra skäl- len ärskilliga inwändningar göras, hvilka wäl närmare torde förtjena, en nogare pröfning. Så emisar Rec. att Förf. beränter meningen af hwad han påstår, då han, sid. 105, 106, yttrar: "Att öfning i det yttre och mekaniska af Embetsmannabesattningar (,) till deras rätta och gilliga bestridande (,) fordras, är lika så obstridligt, som, att den säga eller alldeles icke genom literära kunskaper kan förwärfwas. Det är till och med

fannolikt, att den som want sig att allid tänka öfwer och göra sig beständt reda för sina sysselsättningar, med mera swärlighet och olust än en annan, hwars verksamhet alltid varit bunden blott till wisa ytliga och willkorliga former, inträder på den förestående banan, för att der winna äfwen denna yttre färdighet." — Wisserligen är det sant, att det djupstinnigaste theoretiska studium insgalunda gifver den Embetsmannar-routine, som samhällslifwet fordrar. Men då det är gifwet, att äfwen den mekaniska färdighetens säkrast förwärfwas, så snart äfwen de intellectuella krafterna omsätta den, och under dess förwärfwande är i verksamhet, så måste äfwen embetsmannar-routinen så mycket bättre förwärfwas af den wäl underbyggde än af den okunnige. Och wisst är, att äfwen det simpla renskrifwandet utföres säkrare och ordentligare af den som want sig, att göra sig reda för hwad han tänker och förerager, och som rätt kan inse hwad det är han sysselsätter sig med och för hwad ändamål det är beräknadt, än den, som sätter sig wid sitt embetsbord, med lika tomt hufwud, som den pennan, med hvilken han först börjar sin besattning. Af samma skäl skall den grundligt underwisade och och tänkande Embetsmannen wisst aldrig med "swärlighet eller olust" strida till de göromål som ätfölja hans fall; ty han inser beständt dess wigt i den stora fedjan. Erfarenheten har också lärt, att det endast är de halfbildade och ytliga, som beswäras af sina göromål, hvilka åter allid med så mycket större drift och lust uträttas, ju mera kunnig mannen är.

(Slutet följer.)

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 20.

Erbdagen den 15 Maji

1819.

R e c e n s i o n e r :

Svenska Witterheten. Historiskt-Kritiska Anteckningar af L. Hammarströmd. Senare Delen. Stockholm, Jnnelius, 1819. XII. o. 266 sid. 8:o utom Namnes gifter.

(Fortsättn. från N:o 17).

I jämförelse med de skarpa omdömen Hr H. yttrar om de flesta senare swerska författare, synes det om Frh. Adlerberghs original-skrifter wara dikteradt af en hos vår Kritiks oss owanlig blidhet. Det är wisseligen sant, att dennes Tragedier äro, i hänseende till planen, wida rimligare än sorgspelen Odens; men Rec. läser för sin del — med förusfåtande att samtigdomen på poeti å ämne sidos är lika — hellre ett stycke i ett wacker och pyrdligt språk, än ett fullkomligt regelbundet, men i en torr och moget diktion författadt poem. Frh. Adlerberghs tragedier råda ett så tungt arbete, att man öfwerallt tycker sig känja konstnästarens hand, som

med största ansträngning framdrager sina automater och tvingar dem att tala efter det från sekler antagna formulärer. I allmänhet höfwa dessa efter fransyska mönster skurna stycken den obehagligheten, att man efter största Aktens slut kan, likjom en mathematisk calcul, ej allenast uträkna hela pjecens oekonomi, utan äfwen temligen noga fåana, huru hwar och en af hufwudpersonerna skall handla och tala. I det faller kan man på wist skär gifwa företräde åt de oregelbundna sorgspelen af samma genre, emedan ingen kan ana de underliga förehaswanden, hwaris genom t. ex. i tragedien Oden hjälten Sjif, hanz son och flere andra personer utmärka sig. Deremot har Förf. warit ordarwis mot Frh. Adlerbergh, då han ej utmärkt ett par småpoemer, som heta, — ifall Rec. minnes rätt — ty han har icke denne författarens samlade Ueberen i daonblicket tillhands — Underdomen, samt Rosen, hwilka Rec., då han genomläste dessa skrifter, tyckte wara de enda af Frh. A:s originalpoesier, som berödna genomläsningen. Också hade förfjens

ansåras, att Frith. A:s prosa är synnerligen utmärkt, och wore det ännu mer om den ägde mera lif och rörelse.

Rec. instämmer helt och hållet i Hr H:s hårda men rättwisa omdöme öfwer Lehnberg (s. 78), med undantag af en del bland hans anmärkningar, som äro rigtade mot stilen. Så kan Rec. finna ingenting bombastiskt, "tautologiskt eller besvänerligen hopfadt" i denna, ofta beundrade tirad: "Jag öppnar portarna till ett majestätiskt Tempel, och träder in under dessa hwalf, som ljuda oddblighet och gömma förgångelsen. Under det att jag känner min anda darrande höja sig wid åranken af den Waretzen, som Är, kallas jag längsamt de affälda baningar, der stofihöjda människobilder, omgifne af hwilande wapen, synas säga mig ur skuggan: wi hafwa varit." — Rec. kan twertom icke annat finna än att detta ställe hör till de wackrare, som man i arbeten af samma art kan läsa på något språk.

Lidner har på ett kort, men wärdigt sätt (s. 54) blifwit skilrad; deremot har kritiken öfwer Thorild (s. 101) blifwit nog yelig. Det är sant, att man ännu ej äger fullständiga data, för att bedömma denne, icke ännu rätt förstådde man, så länge man är i söknad af en samling af hans skrifter, bland hwilka icke så defutom äro ganska sällsynna. Första delen, innehållande denne författares poetiska skrifter, läres dock utkomma i sommar, och Rec. will dertills spara sitt yttrande. Här will han blott nämna, att, för att förstå Thorild, måste man börja med att inse, att grundosnen i hans själsdaning war naturdyrkan, förgudning af naturen. Thorild, såsom hwarje äkta Snille, fann behöfwet af en högre, en öfwer stofwerlden upphöjd Lifsprincip; men i en tid, då religion, när detta ord ej be-

tydde en saklös empirisk moral, och wid skappelse ansågos för identiska begrepp, sökte han och trodde sig finna det Gudomliga i Naturen, och tog således bilden för sjelfwa Wäsendet. Med undantag af några herrliga dikter, framskälla Thorilds poem: Skadespelet af en titanisk strid mot Wofsen, hwilken han med storm wille eröfra, och hade wisserligen lyckats, ifall denna Gudinna med wäld kunde eröfras. Hvad som egentligen gifwore Thorilds namn rätt till oddbligheten, är hans förtrefliga Prosa, hwaruti ingen swensk författare, i afseende på diktionens kraft och blirte lika seger med honom kan ställas i jemnbredd. Hans senare filosofiska arbeten förlorade sig åter i en tom, liflös metaphysik, i ett cento af begrepp, i hwilka den lifswande principen felar. Deremot finner man i hans skrifter, bland många ensidigheter, äfkilliga ideer, om hwilka ingen på den tiden hade en aning och hwilka först i senare tider blifwit kände och erkände. — I förbigående will Rec. anmärka, att Thorild ej, såsom Förf. nämner, war född i Östheberg, utan på landet, några mil derifrån.

Rec. instämmer äfwenledes i Förf:s omdömen öfwer Fru Lenngren (s. 124) och Franzén (s. 195); deremot finner han wid Ehrenswärd (s. 136) samma anmärkning, som wid Thorild, äga rum. Här är dock saknaden af en grundlig karakteristik mindre betydande, då man öfwer detta Snille, af Aitterboms hand, i Phosphoros, äger grunddragten till en djupt fattad teckning. — Emot Leopold, s. 156, har Förf. antagit en nog bitter ton. Så är anekdoten om den hustiga frets, der de yngre medlemmarna bestrafsades med öflupa till mat och tragedien Oden till lekur, om än sann, dock owärdig, att i en Literaturs Historia finna ett rum. En håfdatecknare

hör aldrig sänka sig till den låga sphaeren af en lustigariakare. Fördrifft medger Rec. riktigheten af Hr H:s anmärkning att Leopolds skrifter i allmänhet äro nästan alldeles icke kända; mer än till namnet, och det allra minst af hans beundrare. Rec. har nu senast selt erfarit, att bland tio af dem, som roya öfver Hr H:s orädmiska emot denne författare, å o nio som ej läst ett enda sidor af nämnde författare. Rec. torde det dock vara tillräckligt, att tillägga ett ord i denna tvist, efter han berämnar sig att föra särskilda gånger h-fwa genomläst denne Classicus. Wärdeligen grundar sig Leopolds stora anseende på ett slags walträktighet, ty då primatet i svenska litteraturen, efter Kellgrens död, anstas vara vacant, uppdrogs åt honom denna ärepost, i biff på andra competente sökande. Till en del grundade sig också detta anseende, i afseende på hans filosofi, på träktigheten och dunklet i hans skrifter, hwilket dock ingalunda låg, i seltwa idernas djuphet eller abstrakta art, icke i seltwa tankebyggnaden, utan i ordbyggnaden. I detta hänseende har Leopold dock wida blifwit öfverträffad af framl. Kammarherren Silwerstolpe, hwilken bättre än någon annan förstår att kläda en stor sats i ett mörker af konstigt och wondrousigt sammanflapade och sammanställda ord, så att de, som t. ex. hörde honom på Middaghuset, stodo länge håpne och förwånade, ty de fleste måste förmoda att under de beswärliga orden måste wäl ligga — ej en platthet eller en trivial reserktion — utan en djup, en oerskörd sanning. Men ingen eröfrar dock, som Leopold, sin samtids bifall, om det och endast wore för ett decennium, utan att äga åtminstone några förtjenster, och Förf. har varit orädmisk då han nekade honom alla, då han nästan är särdig, att sätta honom under

den "öfkyldige" Sjöberg, som ingen läser, ingen känner, och om hwilken man blot wet, att hans namn, genom en outransfaktlig skickelse, läses i Kalendern bland de sutton andra Prästerne i Smålands och Smållands Tempel, eller under den tozre N. G. Silwerstolpe, hos hwilken ingen släkt af Poesi någonsin framskymtar. Om man hos Hr af L. saknar rikedom på ideer, och den wärme, som kommer från en i hjertats inre helgedom glöddande eld, så war honom dock medfödd en wist utåt stråfwande fantasi, och det war icke naturens fel, om tiden wille att Skalderne skulle fluga med öfvingar. I alla fall höjer Hr L:s diktion, så osvensk den, på ättilliga ställen, än är, honom dock wida öfwer sphaeren af alla medräffare, med hwilka Hr H., som i allmänhet sätter nog liter wärde på stillistigt förtjenst, will sammanställa honom.

Ännu äga wi inga samlade skrifter af Wallin (s. 226) eller Tegnér (s. 230), hwilka här, af en synnerlig tillfällighet, kommit att stå tillsammans. Deho begge äro i anseende till den riktning de tagit, fullkomliga antipoder. Af Wallins senaste arbeten, som höra hit, äro endast hans psalmer bekanta, och angående dehas obödliga wärde äro alla röster fullkomligt ense. Den senare äro igen skulle man nästan kunna kalla en Leopold i en ny och förbättrad upplaga: åtminstone äger han liksom denne mycket gwickhet, stortalent och praktsinne, men tyvär! litet af wärme, djuphet och grundlighet.

Bland dem som namngifwas såsom konstdomare i senare tider, är egentligen Höjer (s. 241) den ende, som förtjenar att omrättas. Det är en stor saknad för vår litteratur, att hans skrifter ej blifwit samlade; och med hwarse är minskas hoppet, att det skall ske.

Kort efter hans död berättade riket, att Prof. J. O. Höijer var omäkt, att i detta fall söra för sin Broders minne och sin landsmans bästa; och ännu wore det wäl möjligt, att genom jemförelse mellan de anteckningar, som flere af den oförgätliga lärjungar ännu förwara, återställa i sin ursprungliga gestalt de flesta af hans föreläsningar, hvilka annars för alltid gå förlorade. — Man kan af anförda stäl ej tabla Hr Hammarsköld, att han här är så särdig; man måste dock beklaga det. Det hade dock förtjent att nämnas, att Höijer år 1804 och 1805 höll föreläsningar öfwer de Sköna Konsternas Philosophi. Beklagligtwis eger Rec. ej tillgång till dessa, som egentligen höra hit; men då Höijer utom universitetet i Sverige är alltför litet känd, och inga af hans föreläsningar genom tryck äro allmänt bekanta, torde mängen ej ogerna se ur dessa ett prof på hans framställningskonst, i hvilken han ägde den högsta fullkomlighet. Man vill wälja ett stycke af inledningen till hans föreläsningar öfwer Philosophiens Historia.

”Om hos menniskan, om i dess natur finnes något värde, så bör detta utan twifvel sökas i hennes rapport till det absoluta. Denna rapport, hwars första form, under hwilken den uppenbaras, är känslan, utvecklar sig småningom i en högre reflexion och förekommer i ett klart medvetande som begrepp. En åskådning deraf i själwa inbildningskraften är ock möjlig, och uppenbarar sig som skönkonst.”

”Då odlingen — d. å. själwa medvetandets utveckling till allt närmare enhet med sig sjelf — hunnit till den grad, att det absoluta bliwer ett föremål för reflexion sjelf, så förekommer det absolut i känslan, som utträt sig i superstitiösa meningar, i religiösa känslor, i poesi, som upplöjande sig i lägre re-

flexionsbegrepp. En total depravation skulle oundwiltigen följa deraf, om icke genom denna utveckling och genom det, att medvetandet ståtigen drivnes till de absoluta motsatserna, skulle finnas en absolut Identitet, som är det absoluta form i medvetandet. Det kan dock för hånda, att innan ännu det absoluta blifwit fixerat i reflexionen genom upphäwandet af denna rapport till det absoluta i vissa tidehwarf, en depravation äge rum. Denna depravation måste upplösa sig i ett barbari, hwarur menniskan först måste upphöja sig derigenom, att hon åter börjar att upplösa sin rapport till det absoluta på den punkt, der det först uppenbarar sig, d. å. i känslan af infredaktning, i superstition. Om något sådant äfwen för wår tid skulle mora att befara: om en sådan depravation medför sitt straff, hwilket den säkert gör genom de olyckor släktet lidet sig uti, ehuru det lider dem utan ickeledes medvetande af något bättre: om verkliken en sådan depravation wore att befara, så tillhör oss dock som tänkande och som de derigenom ännu ha medel öfrige att åminskone retardera ett sådant tillstånd, att icke församma något, hwarigenom en hastigare utveckling och således förbättring kunde åstadkommas. Då filosofierande just består uti ett förhöjande att upphöja till den enda tillfredsställande förklaringen af medvetandet — d. å. dess fullkomliga öfwerensstämmelse med sig sjelf, som endast finnes i den absoluta Identiteten, — så böra wi söka att bringa denna werenskap till den högsta möjliga fullkomlighet; emedan om wi ej kunna hoppas att så avslutera den, att ett fall derifrån, en depravation ej wore möjlig, så hade wi dock gjort hwad wi kunnot för att tillbakahålla barbariet, och lärat återgången derifrån, att den utveckling, wettenskapen genom wår ågärd

wunnit, snarare kunde genomås af dem, som, för att återkomma ur barbariet, nödgas börja från reflexionens lägsta synpunkt. Om i denna tid depravation verkligen wore (möjligewis) så långt kommen, att föraktet — hwarpå haret snart skulle följa — mot philosophien wore nog allmänt, så skall det i alla fall alltid bli af högsta nytta och förmån för hela slägtet, om ungdomen sysselsatte sig med philosophi, emedan denna ålder är minst tryckt af motarbetande intressen och friast för fördomar, äminstone lättast i stånd att byta bort dem mot sanna grundsatser."

"Sedan philosophien kommit till en vis höjd, hwilket den för närvarande onekligen gjort, är det dock fällsamt, att oafskadt måns gittwas, som allvarsamt sysselsatta sig med philosophi, de dock ej kunnat annat än deklamera i philosophien, och det i brist af en tillfredsställande princip, hwart dock ej hufvudsakligaste svårigheten i philosophien ligger, ty den består i att höja reflexionen öfver den wänligen lägre. Detta kommer deraf, att det är omöjligt uträtta något i philosophien utan att wära i possession af dess princip. Då denna är funnen, återstår blott ett bemödande, som är i vår makt. Denna princip bör sökas genom philosophiska Historien, der jag ser nödwändigheten af denna princip och finner den äminstone negativ, emedan jag kommer derigenom till de absoluta morsetserna, och då jag funnit dessa, kan allt dritigt finnas, så wida man har hwad i nyare tider blifwit kalladt organ för philosophien. Denna organ kan ej föntänkas wäniskan i allmänhet, ehuru någre tryckas es ga den i mindre grad: ingen kan dock sågas helt och hållet sakna den. Det är dermed på samma sätt som med organ för poesi, skön konst, o. s. w. Ingen kan sågas wära den

helt och hållet utan, ehuru några ej kunna frembringa poetiska eller artistiska verk af någon förtäflighet. Dessa föreläsningar ha derför ett dubbelt ändamål. 1) Att ge basid för philosophien genom att wisa, huru med wärandet blifwit trängdt från den lägre uppenbaringen till en philosophi, der jag också finner det enda möjliga och indirecta bewiset för philosophisk princip, der och kan wisas tillfälligheten och orimligheten af wisa falska åsikter i philosophien. 2) Att nyreja en absolut säker läromethod för dem, som kända ett lifligt intresse för philosophien och som ej sakna dess organ."

Det är märkwärdigt, att, äfwen sedan en sådan lärare sanns wid rikets första Universitet, Leopold ändå till en tid kunde behålla sitt pretenderade anseende såsom philosophi genom de mest idéfattiga och orediga skrifter i werlden. Rosenstein hade dock den förtjensten, att ej pina läsaren genom swulst och ordprål, och troligewis har Leopold haft för ögonen denna lofwärda egenkap, då han i ett bref till Konungen kallade densamma för "den wissaste bland undersåter."

Det är fördrigt lärt att gifva, huru Riketsfullmäktige skulle wära besaffad i en tid, då de som gäswä ton i witterheten, till den grad föraktade eller wiskände philosophien, att man sorte i fråga, om en filosof kan wära lagstiftare; att man anslåg "gäswä af ett lifligt skämt användt på philosophien, med flera samma fördelar, som den högre calculen i de wäthematiska wäntenskä wäna, i det hon genom en method, su? af lika så säkra, som underberre korta beräkningar, framhjelper till resultatet, hwartill man genom wänliga räkningstär swärligen skulle hafwa framlerat sig." (Se Sw. Akad. Handl.) I dessa så ord karakteriseras alla gränfningar af dåwä

rande konstnärer, och om man får anse detta infall såsom en princip, måste man tillstå, att de temligen consequent wetat följande. Genom sina underbara korta beräkningar kommo de verkliga till resultatet, hwartill man genom vanlig räkningelära swäriligen skulle hafwa framletat sig: resultatet, som vanligen gingo derpå ut, att utan gräns berömma wisa privilegierade författare, då äre skilliga småskribenter singo plikta både för sina och de andres synder. Huru såkra dessa beräkningar varit, har långesedan wisat sig, och ehuru mången ännu tyckes säkra wärde på denna högre calcul, hae den dock förlorat sitt förtroende hos allmänheten, som börjat inse, att det lika licket i philosophien som i geometrien finnes någon kungewäg.

Hwad förf:s stil angår will Nec icke deröfwer återupprepa sina förra anmärkningar, då förf. med så mycken öppenhet deruti erkänt sin bristande förnåga. Hwad han dock kunnat undwika är användandet af de många utländska orden, som äfwen i denna del förekomma. Fördöfrigt är stilen i denna del af olika skriftst. På äfkilliga ställen, der förf. reoeriterar, är den nog öfwerlastad med främmande konstord; men deremot flerstädes, i synnerhet der han hjertligt uttalar sin warma tillgifwenhet för ett renare konstnærsfinne, wacker och wärdig.

Om Nec. ej will neka, att ordet Witzterhet i Swenskan kan tagas i en mer eller mindre omfattande mening; tyckes det dock, som förf. hade kunnat nogare för sig sjelf uppdraga den gränslinien, inom hwilken han welat hålla sig. Af artiklarna om Ol. och Laur. Petri, P. Swartz, och i senare delen Lehnberg och Sagberg — skulle man tro, att förf. här äfwen welat uppdraga andra deliga talare; men dock saknar man Bälter,

Bäld, Wobberg, Pettersson, Elmansson, Colleson o. fl. som utgifwit förra samlingar och predikningar: och då Hr. H. nämnt om Börjessons Predikan på Jubeldagen, är det en inconsequens att ej omtala flera andra Predikningar, wid samma tillfälle häfna, som hos oss utkommit. Wiskopp Rosenstein, som utgifwit en samling af andra deliga tal wid högtidliga tillfällen, är icke engång med ett enda ord nämnd. — I förra delen s. 73 anser Hr. H. Historiographien med rätta för en vigtig del af ett lands witterhet och anser det i sin ordning att ej förbigå äfkilliga nog magra annalister; han omtalar äfwen sedan von Dalin, Celsius, Botin, Berch, o. fl. och i sista delen Fant, G. U. Silverstolpes Swenska Historia. Stockh. 1804 (Bör wara: Lärobok i Swenska Historien. Stockh. 1805) och Granberg. Wadett wore här att tillägga: Nec. will blott exempelwis nämna, att man alldeles saknar Wobberg, ja sjelfwa Lagerbring och Salenbergs. Men ännu mera synbart är detta swöswande mellan för mycken och för liten fullständighet i det till slut bifogade registret öfwer de författare, som efter år 1810 genom utgifna skrifter gjort sig bekanta. Bland dessa har Hr. H. besynnerligt nog äfwen upptagit en och annan som råkar att belönas med den mindre Guldmedaljen i Swenska Akademien för skrifter som merendels aldegit ut dunklet framträd, helst då de ej äga rättighet, att i Akadem. Handlingar införas. Likafö besynnerligt hafwa här blifwit anförde många anonyma, som således icke egentligen kunna sägas hafwa gjort sig bekanta, Arminstone icke till namnet. Nec. will ej här taga i beräkning det för mången särskild författare obehagliga deruti: man will blott erinra det mindre skickliga i denna method, att

liksom binda literaturen wid sällsamma författarnes namn, som nog för eftervärlden skola blifwa kända, om de förtjena det, och i annat fall äro af liten wigt och betydhet. Endast de, som sällsamma offentligen uppträdde inför allmänheten, hade fört bort nämnas, och ders efter hade det wisserligen hört till fullständigheten af det hela att uppräknas de wigtigaste anonyma skrifter, som under tiden utkommit. En utdnning skall låt vara frestad att tro, det war senaste litteratur ej består af annat än några tidskrifter, polemiska uppsatser mot Grewesmöhlen och andra, och en mängd småbrochurer för dagen. Romanen Axel Sigfridsen, hwars första del lofwat så mycket, har således här ej blifwit onörd, emedan förf:s namn till och med för Hr H. förblifwit obekant; att förtiga äfkilliga öfversättningar, som wäl hade förtjent ett rum framför flera af de här uppräknade skrifter.

Beklagligtwis äro tryckfelet nog många, utom dem som förf. särskilt anmärkt. Bland smärkelser, som kunna rättas eller tilläggas, har Rec. antecknat följande: Sid. 12 r. 8 wenne bör wara: twenne; ty upplagorna af Kallgrens skrifter äro inalles tre. — S. 32: 32 är läs: äro. — S. 72 Cassström läs: Cassström. — S. 75: 19 Virginia läs: Virginia. — S. 78: 28 1785 läs: 1788. — S. 90: 16 dem will jag läs: den will jag. — S. 91: 20 Lehnberg, som läs: Lehnberg framställdes som. — S. 105: 6 Archimедria läs: Archimедria. — S. 169: 27 lifslut läs: lifslust. — S. 198 Geniers födelse: den werkliga titeln på detta wackra poem war dock: Geniers ursprung. — S. 224 Kjellander läs: Kjellander. — S. 226 Dr Wallin lärar ej wara född d. 26 utan d. 16 October. Den yngre Wallin, Akad. Adjuncten, hwilken s. 256 nämnes för sit

af Sw. Akad. belönda äreminne öfwer Vanér, heter icke Olof, utan Joseph, under hwilket namn han också i Registret upptages. — S. 232: 16 att strykes ut. — S. 236 U. Großlichen öfwer hyllningsdagen lærer ej wara af Wahlström, utan af Rudolff Wadström. — S. s. Wahlgren fick sin belöning af Sw. Akademien för ett Poem, kalladt Festerlandskänslan. — S. 237 Stjernstolpe är Expeditionsskreterare. — S. 249 Albedyhl etc. bör wara: D'Albedyhl, född Grefwinna Eleonora Charlotta Wrangel. — S. s. Almqwist — (Carl Jonas Ludvig) sid. 250. — Andra delen af Beskow's Witterhetsförsök är nu utkommen 1819. — S. 251 E. Kendaahl har öfwen öfversatt Joh. v. Müllers skrift: Om Fredrik II:s Historia etc. 1812. S. 252: 2 Kihl läs: Kiel. — S. s. Glazmén är Spinnhuspredikant i Norrköping. — S. s. Hr Sammarfeld har bland sina egna arbeten utgömt Prins Gustaf, Tragedie. Strengtås 1812. Här bör dock tilläggas, att H. nyligen blifwit i Kongl. Witterhets-Akademien belönt med priset för ett försök till en framställning af utvecklingen och fortgången af det filosofiska Studium i Sverige, från de äldsta tiderna till början af det 18:de Seklet.

(Slutet följer.)

Nura. Andra häftet. Åbo, Frenckell & Son,
1818. 129 sid. 8:o.

(Slut fr. N:o 19.)

Att förf. wid bestämmandet af de föresmål, hwilka böra utgöra högsta ögnamärket

för den reform i Undervisningen, som i Finland pådränktes, egentligen visar, att högsta wigtigheten bör läggas på studium af de båda gamla klassiska språken — och deremot de mera positivt enbildade bestående Wertenkaperna: Theologi, Astronomi, Medicin o. s. w. från den lägre undervisningen uteslutas — kan N. c. för sin del ej annat än gifwa sitt högsta bifall. Och Förf. har derföre uppgifwit ett nytt Skäl, som wisserligen är mycket giltigt, neml. s. 124. "Men allenast bilden af de, företrädeswis så kallade Gamlas konst, wertenkap och hela lif swärfwar för vår själ och leder vår blick wid bedömandet af dessa mångfaldiga ofräft sinsemellan stridiga systemer och meningar, skole wi wara säkre, att ej förwillas af ephemera theorier, utan oberoende af all modphilosophi och sektariskt swärmeri, sjelfständigt urskilja det ewige sanna och sköna" etc. Wi erinra härwid blott, att äfwen de Gamles bildning, så fullständigt genomförd den än war, dock äfwen är grundad på en ensidighet, och att wi, uppmärke på de gamles grafwar, dock naturligtwis på forskningens bana hunnit längre än de och att isynnerhet Christendomen för oss råndt ett intellektuelt ljus, som de nödgades sakna.

Men ej mindre wigtigt är det för hwar och ett folk, som will framskrida på obliugens bana, att några selskåpa sig med att, för sina Landemån, bekantgöra resultaterna af sina forskningar och sina åskådningar och således att bilda en Literatur för detta folk. Förf. har äfwen widrört detta för hans Landemån wigtiga förhållande, men derwid anmärkt, att Finlands läsande Allmänhet alltid skall wara för såralig, att kunna underhålla en egen sjelfbestående Literatur" (sid. 125). Det är wis-

serligen sant, att en Literatur på finska icke skulle kunna bära sig; men Finnarne tala ju och skrifa äfwen Swenska, och wisserligen är det för båda Länderna, Sverige och Finland, of högsta wigt, att äminstone den intellektuella gemenskapen och wärelserka aldrig måtte upphöra. Wisserligen kan det inwändas, att i sådant fall blir den i Finland blomstrande Literaturen icke finst, utan swensk; men Finnarne äro också till hela sin curus Swenskar. Dessutom kan måhända denna Swenska Literatur finst modifieras, dymedelst att den sättes i samband med de finska forminnena, om några sådana verkligen existera. Tillwärelsen af en finst Mythologi läwer äminstone icke wara twifwelaktig, såframt ej, som en finst Lörd nyligen påstått, den blott utgöres af en wåf med concreta uttryck för philosophiska abstrakta — och hwilket wisserligen kan synas troligt, då inga historiska traditioner antyda ett äldre culture=illstånd, som föklarar möjligheten af en så rik Mythologi. Men äfwen med anagande of dess genutniter, så måste det dock medgittas Förf. att den icke, i nyare inhemska försk, kan användas, förrän den hinner att blifwa fullkomligt, äminstone historiskt utredd. Att ideligen blott klaga äfwen, att ej detta längesedan är gjordt, är ju allenast en seg misströstan, då naturligtwis ingenting kan blifwa uraf, om man ej griper sig an med att börja. Och att se en sådan början gjord, till den gamla finska Nations intellektuella och etiska förklarings: det hade man wäl swarare wäntat sig i en ny finst Tidsskrift, än en äfwerfärning af en medelmåttig och manierad typ Roman, den ungeår hwem som helst kan lösa på dess utspråk.

S w e n s k

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 21.

Lördagen den 22 Maji

1819.

R e c e n s i o n e r:

Svenska Witterheten. Historiskt-Kritiska Anteckningar af L. Hammarsköld. Senare Delen. Stockholm, Jönelius, 1819. XII. o. 266 sid. 8:o utom Namnregister.

(Slut se. N:o 20).

Rec. vill fortsätta den i sista N:o af brutna Förteckningen på skrifs och trycksel.

S. 258. Lindeberg har wäl utgifwit Biographier öfwer namnkunniga Swenskar, men ej under denna titel; han har sjelf kallat sitt arbete: Swensk Biografi. I allmänhet skulle Rec. hafwa önskat, att Hr. L. hade mera troget och fullständigt samt i Chronologisk ordning uppräknat titlarna på de nyare skrifter han omtalar. — S. 255 Theorell (Johan Peter) har munnit flera pris i Sw. Akad. — S. s. tillägg: Salander N. Proff. (Öfversättning af Ciceros Afhandlingar de Officiis, etc.) — Salza, Baron, (Johan von Tourneisen, Roman, och några

ondaktssböcker). — Sundewall, M. Theol. Doctor, Professor och Proff. (Öfversättning af Taciti Annaler). — Thyelius P. Theol. Doct. och Proff. (Öfversättning af Persius). — S. 256 tillägg: Wadström, C. G. W. Auditor (Öfversättning af Molieres Misanthrope. Flere smärre poemet, införda i åtskilliga tidningar). o. s. w. *)

*) Vid närmare jemförelse synes det, som Hr. L. endast känt till de twenne delar af Historiola Litteraria Poëtarum Suecæorum, som Broocman under Dr. Zants präsidium utafgifwit, men icke den (Sjunde), för hvilken Humbel responderat, 1808. Der omtalas t. ex. Urban Hjärne (Thomas? hos Hr. H. Del. 1 s. 154) född i Nogen i Ingermanland 1641. Författade ett Skådespel Rosmunnda, som han på en af honom sjelf inrättad Theater lät uppsåda för Carl XI. Dog 1724. — Lehnberg kallad der Axel Gabriel (icke Daniel, såsom hos H. s. 286). Der nämnes äfwen, sålän nog åftrigt, utom den af Hr. H. s. 27 omtalde J. G. Hallman, hans son med samma namn, Rytterherde i Maria församling, och deraf släktning, Pars, Com

Då Hr H:s Anteckningar nu med senare Delen äro slutade, är det lått att bestämma deras värde. Vore de ock intet annat än ett repertorium för bibliographiska underrättelser, så ägde de redan derigenom en hos oss sållsynt förtjenst. Men Hr H. har i en hos våra Literatörer ovanlig grad wetat att förena denna nödvändiga hjälpskänslighet med kritikens; och om man än skulle kunna erinra, att Förf. ej alltid är fri från en viss ton af bitterhet, förakt eller förtrytelse, som kunnat mildras (t. ex. då han talar om Leopold**), Valerius s. fl. och ännu mer om några, hvilka aldrig

minister i Blacka i Södermanland, såsom författare till den bekanta Hönsgummans Wisa (hvilken dock af Alfelius, Fölkv. II. s. 290 tillägges D. Cardius.) -- Carl Gust. Rothman (G. s. 256 J. G. s. 288) har äfwen efter Pope öfversatt: Eloisas Brev till Abelard, hwaraf ett prof är meddeladt. -- En annan Baron Cederhielm, Carl Wilhelm har utgifvit en öfversättning af Voltaire's Tragedi Brutus, Stockh. 1739. 4:o. -- Fru Nordenflycht har utom de af Hr H. uppräknade arbeten äfwen utgifvit Det frälsta Svea i 5 Sånger. Stockholm 1746 4:o.

*) Bland småsaker, som s. 16r, 162 framdragas för att bewisa, att man hos Leopold oftast saknar "ren och klar logisk och grammatikalisk mening," vill Rec. blott anmärka twenne ställen, som han först erinrar sig: "han står trappan utför ned" -- hwilket, såsom det läses i slutet af Poemet Den Backra Bedjerkan ej gör någon omening, ehuru talesättet är sammanliert eller provinciellt, om man så vill. -- "bästvet i stormarnas skund, kringvråker sunken och bergad" -- låter wäl icke så alldeles besynnerligt i Det slutande Århundradet, der det heter:

Lyfsländ, likt bästvet i stormarnas skund,
Swallar och kringvråker, sunken och bergad.

genom sin auctoritet förwillat eller förderwad smaken t. ex. Lindblom) måste man göra honom den rättwisa, att han i allmänhet med samning och rättwisa tecknat de många olika författare, som i senare tider varit utmärkta, och der edes tydligt hos honom ett sträfvan, att undwika den ensidighet och öfwerdrift, som man hos honom stundom med eller utan skäl tadlat. För sådana granskare, som endast sätta sig wid vissa ställen, wöre det wärde att framställa såsom prisfråga: med hwad medel kan en författare och isynnerhet en konstnare komma till en viss ofelbarhet, och genom hvilka exempel ur läroinshistorien kan det bewisas, att en sådan ofelbarhet någonsin wunnits? -- Janan denna frågan hunnit att blifwa utredd, torde det wara bäst att hålla sig till Thorilds gyllene regel: Detta är detta. Den detaljerade fulländningen är wisseligen en stor förtjenst, men icke så att den får underordnas det hela: och det är en nästan obillig stränghet, att af den, som gjort mycket, fordra att han skall göra alle. -- Wäl Hr H. fortfara att arbeta med samma ädla wärma, som från hans första uppskrifvande på den lärda banan ända till de sista raderna af dessa anteckningar gifwit honom mod, att lefwa för lärdom och konst; och wäl han ej förtwifla, om ej den nyfödda tiden ännu hunnit att bära några frukter. Wist äro dessa sköna: men den har ej eller lefwat förögåfves, som planterat för de efterkommande.

Sedan Andra Delen af denna Bitterhets Historia utkommit, har Hr Ederblad i ett blad af Allmänna Journalen 1) tillkännagifvit sitt misnöje dermed, att Hr H. namn gifwit en mängd anonyme yngre författare:

2) att detta förfarande wore mot TryckfrihetsLagen och kunde således lagligen åtalas, samt 3) att denna Lista wore full af fel och origtigheter. — Hvad första punkten beträffar, hafwa wi redan tillkännagifwit, att äfwen wi äro af samma tanke. — Den andra beskillningen är deremot obillig och kan på sin höjd möjligtwis endast då äga rum, i fall Hr H. hade rådt författarne af sådana skrifter, hvilka redan blifwit åtalade eller dömda brottsliga. Hvad 3:de punkten beträffar, kan Rec. försäkra sina läsare, att med undantag af 6 till 8 skrifter, hvilkas författare Rec. ej känner och således icke kan uppgifwa, om Hr H. rätt eller origtigt namngifwit, är hela den klandrade förteckningen ganska pålitlig. Hr T. har förgäit, att det gifwes wissheter, som ej äro mindre tillförlitliga, såstän de ej, liksom inför en juridisk domstol, kunna bekräftas med twenne wittnens eder. Så torde det blifwa lika swårt för Hr H. att wisa, det Hr T. öfversatt Ny och pureslustig Nyårslek m. m., som för Hr T. att han icke gjort denna öfversättning: en undersökning, som i sådana fallen ej skulle lemna något märkwärdigt resultat. Mot denna uppgift protesterar dock Hr T. af ingen annan grund, än derför att Hr H. omtalat skriften under des tyfka titel; — detta påminner om den anekdoten, som förmåler huruledes en gummo, som blef stämmd för att hafwa stulit en silwerked, af domstolen blef frikänd, emedan Anslagaren endast nämt tre af den Prinsens namn, från hwilken stölden skett, då Swarandens Advokat bewisade, att ingen sådan Prins någon sin sunnits till i Stor-Britanien, emedan den, hwilken man menade, ännu hade ett namn till. Sådana skäl kunna endast gälla inför engelska Brottmålsdomstolar. På samma grund

läser det icke lyckas Hr T. att öfvertala allmänheten, att den salige Boktryckaren Ware quardt, hwilken knapt kunnat skrifa ett bref selfritt, varit redaktör af Nya Posten, derför att han uppträdde i en rättgång, hwaruti ett Blad af denna skrift war åtaladt. I ett land, der antalet af de skrifwande är så inskränkt, är det icke annars swårt att göra sig bekant med de flestes stil (Ärminstone med deras som hafwa någon), så att man med någorlunda säkerhet bland framträdande produktioner bde kunna dömma till den rätta fadern. Hr T:s stil — wi onsdra detta till hans verkliga beröm — är föröfrigt icke utan originalitet, så att han swärligen bde kunna hoppas, att inför läsare af minsta taste kunna blifwa oigenkänd. Under anonymitetens skydd — wi medgifwa det — gämnar sig stundom modestien, den osäkre nybörjaren, — men ännu ostare fronderiet, kannstöderiet och allraofkast rock och spis-skrifweriet. För enhwar af alla dessa eloger är det oangenämt att inför allmänheten blifwa blottad: men om än mången författare, i en mera mognad framtid, skulle finna skäl att wara mindre nöjd med ett ungdoms-foster: så bde dock ingen utgifwa någonting, hwarför han har skäl att blygas. En skrift bde bedömmas såsom hwar och en offentlig handling: så äro de, som kunna berömma sig att under hela sin lefnads-tid ändaledes hafwa handlat sans reproche, eller att aldrig hafwa tryckt en enda rad, hwilken de ej sedermera önsfode otryckt, — men om någon rodnar för hvad han gjort, verkat eller skrifwit; bde han först anklaga sig sjelf. Ett larm, uppväckt mot den, som stämplar en namnlös handling eller bok med ett namn, bewisar ofta ett elakt samwete; — och det är owärdigt och oädelo att förneka sig sjelf och wilja anklaga namngifwaren såsom

lögpare, om ett eller annat jota skulle sal-
nas i den angifna författarens och skrifsens
namn eller titel.

Kort tid efter, sedan första Delen af den-
na Witterhets-Historia framträdde, utkom der-
öfwer (1818 N:o 294--304), en art Re-
tension, på hwilken Hr. H. åter svarade med
en skrift, kallad

Allmänna Journalistens Sedersträng,
flätad af några små oflydiga Anmärkning-
gar och Diater. Honom till rättwis be-
römmelse och androm till förmodelig ro
och uppmuntran. Sthm, Jannelius, 1819;
40 sid. 8:o.

Den ton, i hwilken denna skrift är författad, har på olika sätt blifwit bedömd. Utlaget torde först och främst bero på afstömandet af den frågan, huruvida det är tillåtet att svara på ett passill med ett passill. Ty om småbesser, lögnaktiga uppgifter förvrängningar och en orättwisa, som till och med försmär låna stenet af det adla, kunna gifwa rätt till en sådan titel, så bär nämde Recension alla spår af hvad våra försäder kallade en nidskrift. Huru borde nu den förordtade derpå svara? Religionen föreskrifver väl, att ego, som undfar en kindpust på wistra kinden, bör wända den högra till, till undfående af en ny. Men hwarje Förf., som ej arbetar för maten, tror sig föra Sanningens talar, och då han strider för sig sjelf, äfwen kämpa för upplysning, wett, rätt. Sannat fall wore allt förswar idel egoism. Under de skriftwringingar, som under de sist

förlutna fem eller sex åren, ägt rum mellan de så kallade Gamla och Nya Skolorna, har den förros baner-förare nästan alltid wort angripare, och ganska ofta, ihjunerhet då man blott inskränkte sig till småbesser, hafwa dessa utfall alldeles blifwit obeswarade. Ut det beständigt stå ett mål för stenkastning, fastän de flesta skotten icke hinna fram eller träffa, kan icke vara sonnerligt angenämt, om än icke farligt; hwartill då dessa rop, om den belägrade hopfamiljar dessa stentar, och skickar dem tillbaka, med en säkrare och mera wärdad fart? Ja, om han äfwen sedan sin sida afländer en och annan pil, glädgad i löjers heta låga? Om han mindre sällan beswarar dessa angrepp, bör han icke tillse, att hans wäpen träffa såkrare och djupare? En mantlig och allwarslig strid är ingen lek, inter skänksomt rotnes spel till äfädarnes förlustelse, och då wal af wäpen är tillåtet, hwar wäljer ej de kraftigaste, endast de äro hederliga."

Godt; säger man, dock hwarför icke strida, om ej med sokmod och mild skonsamhet, åtminstone utan bitterhet och wrede? — Det är oförlätlige, löslige, egenkärt att ansaga en sådan ton mot en weterare, som sjelf iaktager billighetens och anständighetens logar; som hos hwar och en går rättwisa är det goda, men strängt, dock rättwist tadlar det ras beswärd. Men sådan är icke karakteren af den fiende, som afwungit Hr. H. denna niddwårn. Har han icke under all den tid, han upphått sig till organ för ett wist part i försterländska witterheten, för sin del sträfwar att binda hela literaturen wid författarnes blotta namn; så att detta, fatt på titeln, alltid bestämde det omdöme, han öfwer hesswa skriften uttalat? Om han än ofta omböjt grundsatser i literaturen, (ty politiken wiffa wi ej ens nämna) så har han dock deruti för

blifwit för resogen, att med samma hårdnads-
fede enwighet fördömma alla skrifter, utan å-
skinnad, hvilka ej utgått från hans skr-
Denne ensidighet må nu wara en werkan af
uppsätlig elakhet eller hycklad dumhet, så är
inrederat motivet sådant, som tillwinner akt-
ning. Man har någongång anflagat åfwen
denne Tidning att wara partiell: det är möj-
ligt att wänskapen eller wedertviljan stundom
kannat blanda sargorna för lusa eller för
mörka, men sådant har aldrig skett, med upp-
sätlig begär, att bedraga Allmänhetens om-
dömen. Wallmark skrif, då han företagit sig
något löswärde (i. ex. utgifwandet af Sand-
lingar ur Engeströmska Bibliotheket) har
ju icke här sknat ett förtjent bifall? Men
när kan denne Granskare, å sin sida, berömma
sig att hafwa icke det goda hos sina wedert-
varter, eller Fuggornas hos sina wänner? Så
är Hr. H:s Swenska Witterhets Historie, med
undantag af några misstag, oundwiflige i ett
arbete som är det första i sitt slag, af hvil-
ka dock så åro betydande och af hvilka hans
Skilfus, ånda hintrids, ej sett eller upp-
räckt ett enda; och med undantag af några,
efter olika sätt att se, hårda omdömen i se-
nare delen, wid hvilka läsaren kan tänka
hvad han will, — ett verk, som hedrar wår li-
teratur, och hwilket för hwarje witterhets-
käre blifwer oundåligt, ånda till det wi er-
hålla ett bättre. Men i stället att åtminstone
göra rättwisa åt den goda tendensen, skref
Granskaren ett passiv, — och månne det
icke är ett begära något mer än möjligt,
att man med höflighet och loftrödra minner
skall beswara belöningen af en gåft, som bör-
jar sitt besök dermed, att han kastar orenlig-
het från gatan på wåra fönster?

Man kan wara arg och wrångwis, och
åndock afswinga sina fiender en wis aktning;

men åfwen den uppbär, då man med ordets-
wisa förenar ofunnighet. Säg man t. er-
hittills en litteratör, som besattor sig med att
dömma öfwer filosofi och i allmänhet alla
former af wettensk. pligt wetande, wara i den
grad ofunnig, att han öfversätter Schafge-
gend (traktet kring tinningarna) med fömn-
skälle, för att sedan göra norr af den utländska
auktoren, för den hylighet, som derigenom
uppkommer: ett talsningsidrikt, som war så
groft, att det till och med blifwit anmärkt i
Mariefreds Beckesblad, hwars Redak-
tör annars aldrig warit känd för något ut-
märkt philologiskt ljud.

Samme Granskare har icke skollan beklag-
gat sig att hans bemödanen för den gamla
Smokens uppsätthållande i utländska tidskrif-
ter ständigt blifwit misskända, och att, då
man i Berlin, Leipzig eller Köpenhamn om-
talat hans blad, hwad de wittna artiklarna
deruti beträffar, det icke skett utan stul och
begabberi. Att man åfwen hos wåre naboer,
på andra sidan själlen, icke har bättre tankar
om hans recensens-wäsende, torde sällande ut-
drag ur Morgonbladet (utgifwit i Chris-
tiania, No 38 1819) bewittna; Esteraat
ovenstående Anmeldelse allerede war saerdig,
blew det Indsänderen fortalt, att der i All-
männa Journalen skalde findes en Recensior
oper Münchs Arhalla. Anmelderen önskede
paraligiwis att se denne, för att ersare, hwo-
vid den Svenske Recensent maaskee kunde ha-
wa samme Anskulle af Arbetet som han selo,
wagter han, efter det ringe Bekändskob han
har till bemeldte blad, neppe haabede nogen
Samsämme i de afsettiske Principer. Men
ved Öfversättningen af bemeldte Journal
No. 11 og 12 wiste det sig, att selo det Ho-
at finde en Bedömmelse oper Sigket, war
för stort; thi den saakafte Anmeldelse hand-

lede fast om ingen Ting mindre end om Omverfættelsen af *Alhania*. Evertimod synes dette Digt alene at have tjent den Svenske Anmelder som et Væhikel, hvorefter han kunde tage Anledning til at give sit Had mot den saakaldte nyere Skole, og isaer Nitterhorn og dens øvrige Tilhængere i Sverige, Lst. Han er forfaerdelig vred over, at et Selskab unge Studenter i Upsala er fremstaaet som Antagonister af den Franske Skole, ja endog har vovet at irettesætte det Svenske *Academie*. — — *Hinc illæ lacrymæ!*" —

"I det Disse blive correxede, saae ogsaa Shakespeare, Göthe, Schiller, F. Schlegel og Dehlenschläger deres Smækt, hvortil de Franske Forfattere fremstilles som Europas store Lærere og den eneste sande Mesterskole. — Efter en Beklagelse over, at Sverige og Danmark vrimler, af ovennævnte den nye Skoles fordaervelige Tilhængere, gior Alm. os den Åre at ytre, at man vel ei bør vove sig paa, at der ogsaa hos os i Norge findes et eller andet ungt åsthetisk (wittent) Ridderesamfund, og slutter deraf, at *Alhania's* Overtættelse, som han af Christen Kjaerlighed antager for et Lem af den ene saliggjørende Franske Kirke, har villet hyde saadant Uvæsen Trods."

Churuvål Alm. Journalen nyligen ykade den osfrimodade satsen, att det egentligen är Leopold, som gjort Tyska Literaturen känd i Sverige, byser man ändock i Christiania, i Danmark och Tykland, — hwarest man får kunskap om den senaste revolutionen i Svenska Witterheten, samma fördom som hos oss, att det är han, som ända till de sista tiderna, använde alle bemödanande ett retardera dess sjelfständiga utveckling. Så heter det t. ex. i nyss anförda Blad:

"Ei hvad man end vil sige,

Hvor der skal være Vers, maae findes Min tillige,
 Jeg veed man negter det, men hvis Du mig ej troer,
 L'academie française skal sande mine Ord;
 Det Svenske ligesaa, spörge Leopold og Kler,
 Der end for Smagens Gud som Præster para- dere."

De så anmärkningarna, af hvilka en del äro ett bidrag till bedömmandet af vår Svenske *Walmi* kritiska förtjenster, torde den omdömdige Läsaren ej alldeles lemna ur sigte, då han, ur en moralisk synpunkt bedömer denne så kallade Hederskrans. — Betraktad inför en literär domstol, torde utslaget blifwit mera enhälligt. Den innehåller, utom Dedicatio, följande afdelningar: 1) en Duplik. Deruti vederlägger Förf. segrande och med full evidens de så anmärkingarna, som i *Alm. Journalen* blifwit gjorda mot hans bok, och rättar Rec:s osanna uppgifter. Hvad Rec. med sål åter förebrått honom, nemligen os fullkomligheten af hans stil, erkänner han, och har redan erkänt det i företalen till båda *Deslarna*. 2) Den allmänna Journalistens besynnerliga meningar om sig sjelf och svenska Literaturen. Båda dessa uppsatser äro utmärkta af ett kraftigt ironiskt salt och af — hvad *Doutterwek* skulle kalla — *Kausalistisk* qwickhet: endast några få ställen i senaste skriften äro trugade. — Samma skrift skulle höra till en af de bästa satirer, som utkommit på vårt språk, om icke slutet wore orenadt af ett qwick, men i hög grad smutsigt skämt, som dock är lånadt från *Fichte*, så att ej engång åran af denna cyniska uppsättning (om det verkliga är någon) tillhör Hr S. 3) Epigrammer, mera ovettinga än qwicka, om ej med undantag af den sista hvaruti ett i fransk epigramstil träffande ordspel förekommer, projecterad till groffskrift:

Sous cette casette noire
Repose, tout doucement,
Markall, d'heureuse mémoire,
Attendant le Jugement.

Då Hr H. sålunda ej allenast sålt sin motståndare till grafven, utan äfwen gifwit projekt till hans epitaphium, synes han här kunna hafwa slutat: också är den sista uppsatsen: 1) Swad är Wallmaktismus? uddöds och matt. Fördrifft är stilen i denna stridskrift merendels ren och bildad, och wida mera swenskt än i Hr H:s allwarssamma skrifter.

Min Son på Galejan, eller en Ost-Indisk Resa, innehållande Allahanda Bläckhorns-kram, samlade på Skeppet Finland, som affeglade från Göteborg 1769, och åter kom derstädes i Juni 1771. Fjerde Upplagan. 1:a Delen, 88 sid. ; 2:dra Del. 82 sid. ; 3:dje Del. 53 sid. Upsala, Brugelius, 1818, 8:o.

Förf. till denna humoristiska Resa är, såsom nogsame bekant är, dåwarande Skepps-Predikanten J. Wallenberg. Tiden, då den blifwit författad, är på titelbladet angifwen; dock höre man derifrån undantaga Tredje Delen, som innehåller Förf:s ungdomsresa, mestadels till sö:s, genom Danmark, en del af Tyskland, Holland och Frankrike, och äfwen på samma tid torde blifwit upptecknad. Denna Resa skrift faller således wida länge tillbaka i den tid, som hörer utom de för denna Tidning bestämde gränser. Några ord torde det dock vara oss tillåtet att yttra, för att fästa läsarens uppmärksamhet wid en bok, som fordom utgjorde en favoritläsning. Också förtjenar

den ännu att wara det, ty wårt förtåd på inhemiska skrifter i den comiska stilen har på de senast förflutna 40 åren blifwit såga rikare. Ehuruwäl wissa capitel äro öfwerstrifne: Cantor, Helsingborg, Paris o. s. w. så må man icke wänta sig att här träffa det minsta af de ämnen som finna ett rum i wänliga resebeskrifningar. De föremål Förf. såg under sin wandring eller sin segling, hafwa endast gifwit honom anledning till en mängd lustiga betraktelser. Hans skämt är alltid swenskt, aldrig lånadt: wäl är tonen på wissa ställen något grof, till och med cyniskt, men här finnes sållan något drag, som sårar sederna och anständigheten, om man derifrån skiljer den conventionella, öfwerstrifnade smaken, som wiserligen här skall finna många målningar alldeles naturliga. Men wälusfens skällningar äro fördröande, då de öfwerdragas med fantasiens lockande skjor, eller med en falsk skunkst: ursäktrande sophismer, icke då de, liksom här, behandlas med en wiss blandning af ironi och skämtande sjolleri, äfwen om nuditeterna i sådana teckningar wore ännu mindre borigömda. Förf. wisar alltid en öfkyntad wärdnad för det heliga, hwars kånsta i hans själ dock icke förqwäst det glada skämtet. Munterhet, friskhet och lefnadslust är utbredd öfwer denna Resa, och så äro de läsare som ej skola dela samma kånslor. Swad mängen reser länge för att estersöka: — glädjen; det ägde redan wär resande, innan han steg om bord. Och om glädjen, ehuru i mindre grad än sorgen, är smittosam, hwem skall ångra att sölja honom på denna lustiga färd, om äfwen wär westgirighet derunder icke finner någon våring? Deremot medgifwa wi, att, betraktad ur den högsta comiska synpunkten, såsom ett poetiskt

fantastiskt verk, kan denna Hesa ej göra stora fordringar: men den gör också inga anspråk att vara, annat än hvad den är.

Fälttåget år 1815, eller Berättelse om Krigsoperationerne i Frankrike och Belgien under de Hundra Dagarna; Skrifven på St. Helena of General Bourgaard. Öfversätn. Schm, Eksteins Tryckeri, 1819, 86 sid. 8:o.

Napartes sista uppträdde i Frankrike och de oväntade scener som följde derved, äro, enligt Hec:s tanka, den mest förwånande händelse i hela den nyare historien: denna sista akt i hans egen historia är mera romantisk, händelserna mera hopade och ilande till sin upplösning, än i sista akten of ett tragiskt skaldewerk. Allt hwad som tjenar till förklaring af denna gälfika katastrof, hwars finare trådar först i en senare tid fullkomligt skole uppdagas, kan således icke vara annat än ganska välkommet. Bål är närvarande bok icke utan partiskhet författad, men denna partiskhet torde dock mera ligga i raisonnementens

terna öfwer selswa facta, än i selswa berättelsen. De händelser, hwilka här skildras äga alltför många wittnen, för att man här skulle wäga pålägga falsk färgor. Minnstons kunde Förf. wara väl underrättad. Han följde Napoleon såsom Adjutant, under fälttåget: han berättar öfwen, att hans herre på St. Helena behagat underrätta honom om de förnämsta händelserna i detta korta krig. Från politiska betraktelser har Förf., såsom mittar, med flit afhållit sig. Deremot försummas han icke, att wid alla tillfällen upphöja ej blott Napoleons fältherre talenter och militäriska dispositioner, utan öfwen alla hans mått och stes samt handlingsätt, såsom regent, efter det förlorade slaget wid Waterloo: — handlingsätt, hwilka wänligen anses hafwa warit mera nyttriga för Europas lugn än för Napoleon sjelf. Men med all denna icke undgängbara wäld, ökningswärd hos en tjenare, som icke öfwergefwer sin herre, sedan han blifwit olycklig, är denna skrift ett wigtigt bidrag till historien om detta krig, som efter ett enda fältslag, bestämde Europas öde. Den är förförigt skrifwen i ren och enkel stil, och synes med acksamhet blifwit på vårt språk öfversattad.

S m å r r e S k r i f t e r .

Romantiskt Eidsöbedrif 1819. Första Utgången. I. Schm, Imnelius, 1818. 124 sid. 12:o.

Denna lilla skrift innehåller trenne små Noveller: 1) Resan till Edwensburg, af Langbein; -- Pilgrimerna, af Hill; -- SystermålsHisto-

rien, af Schreiber, samt ett litet sångstycke af Eb. Hell, med en musikbilaga. Ingentenda af dessa berättelser är på minsta sätt romantisk; twert om hålla sig alla inom den tränga hwardagsligbetens krets, utan att på minsta sätt utmärka sig genom uppfinning eller utdrande.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 22.

Lördagen den 22 Maji

1819.

R e c e n s i o n e r :

Jduna. Sjunde Häftet. Sthm, Gadellus, 1817; 212 sid. 8:o, med 2:ne Plancher.

Äf de Tidkrifter, som den återvundna temporum rara felicitas, ubi sentire quæ velis, & quæ sentias dicere licet, skänkte oss, är nu ingen annan wid lif än Jduna. Öfverligen kan väl här till något bidragas, att det Häftet mera sällan sölja på hvarandra, så att våra något tröga landsmän icke blifva oroad med alltför mycken läsning; men ensamt får man icke i denna omständighet söka anledningen till detta påhånomen. Denna Journal tyckes verkligt höfva träffat den ton, som i Sverige skall gifva socka är en Tidkrift. En högre stämning, ett alltid levande nationalintresse och en populär jernhet, så i val af äfgifter, som i behandling, ger lättfattlighet och tilldragande kraft äfven är det enformiga i de ofta återkommande beskrifningarne öfver de stilliga — upprigtigt talade — mestadels

mindre märkvärdiga och obetydliga fornlemningar. Äfven jernhet i värde hos de meddelade styckena, har Jduna alla häften igenom, till det närmaste, förstått att bibehålla, ehuru man i det sednare väl icke funnit något Poem, som fullt uppgår i förtjenst, mot några wisa i första Häftet.

Närvarande Sjunde Häfte börjas med en Parafros af Walthrudnismal, af Hr T — r, och utförd i hans bekanta monét. Den gamla Runosångens stillo, dypstra djuphet är här öfverdragen med en glänfande färg och raska penseldrag. Här och der har den dock fått några egentliga riksatfer, hvilka stika af, som de nyare restaurationserna af älderdomens bildstoder. Så t. ex. i 4:de Str. är Friggas bendmning of Odin: "Du Gud, som tiden skiftar" väl alldeles oeddigt *). Wakt öfver tiden ägde Aas Gubarne lika litet, som öfver ödet. — Men

*) Wänne Parapfrassen låst or alldrasauPee i ff. f. för or alldrasauPee?

Ännu mera stötande är den obehöriga och platta synningekalken i 32 str. "det må förs väna"; liksom hela strofens slut måste besännas rå och grof, mot det milda uttrycket i originalet:

hve sa börn gat
enn baldni löttunn,
er hann hafþi-t gygiar gaman?

Äfven temmeligen wapposande är det wäl, att, i 38 Strofen, höra omtalas, att Nordhedrades "med tæmpel och med stoder". — Görk. har så temmeligen i sin Paraphras, behållit rhytmen af den isländska fornsången, dock med den egenheten, att han rimmar de båda slutverserna i hvarje strof. Hvar för detta skett, är svårt att gissa, om ej här skall gälla samma orsak, som Spiegel angifwer för sina oomvärlade trestonstafwiga Alexandriner: sic placuit Poetæ, och wisereligen, om intet annat är tillhant, så kan detta wäl påfers.

Den tillgifwenhet och wårdsad för en lärd och ädel man, som andas i Sonetten: Till fornsforskaren Tholander öfwerflyder den otydlighet i framställningen, som råder i början. Denna Sonett är undertecknad

N — 3 — .

Äf samma Görk. är äfven nästa stücke, Brage den gamle. Rec. kan icke sätta dess rätta betydelse. Skall det vara blott en poetisk exposition af Wäghen, så är den för kort, för abrupt och håller sig för mycket wid owäsendeligheter. Skall det åter ligga en allegorisk mening derunder, så är den uttryckt så dunkelt och oklart, att Rec. ärmstone icke kan fatta den. Deremot är det icke utan, att hvarje drag för sig i den lilla Toffan har behag och sannrikhet. Ett och annat uttryck är desutom icke rätt utbildadt.

S. ex. i första strofen:

"Och Ellworne sidsugs om tusende år".
Här wer man icke, om deras säng handlade om tusen år, eller om det är efter tusen år, som de sängo. I hwilkendera händelsen, är meningen tom på betydelse. Och i slutstraden af 2:a strofen:

"Ett norrskett, som rödt öfwer bällen sig slog,
Kring den gamle Nordens gloria drog".
måtte det råda ett tryckfel i första raden, som torde böra läsas:

"Kring gamla Norden en gloria drog".
En omkring seltwa glorian kon ju Norrskettet icke draga.

Skäl till S. K. S. Prins Oscar, af Hr E — r, är wärdig sin höga föremål, utmärkt af manlig Poss. Synnerhet utmärkt är slutstrofen:

"Så fyll din plats i höga Norden,
På hopp och minnen lika rikt;
Och weckla ut Ditt lif för jorden,
En nyttig segerfana likt".

Skaldens hem, efter Oehlenschläger, är temmeligen godtyckeligt öfversatt. I stället för originalets verser:

Det stræcker sig fra Spitsbergs hvide
Klipper,

(For Syndflods äldste Liig en hellig Grav)

Til hvor den sidste Tauge slipper

I Sødrepolens øde Lav.

Læsa wi i Öfversättningen:

"Den sträcker sig från Spitsbergs hvita stallar
(en bestig graf för syndaflorens lik)

till isens aldrig smälta hållar

I Söderhafwets-öbesökta wit".

Der för den, kanske, större geographiska noggrannheten, den poetiska contrasten gått förlorad. — Och dessa danska Verser:

Da Bragis Harpe vældigt klinger,
Da sjunger han om As og Alf,

Och Sneen paa de hvide Vinger
Høit løfter ham til Valastialk.

äro på Swenska sålunda omskrifna:

"I handen Brages harpa klingar
 Din frid och fall, om As och Alf,
 Och snön isän de hwhita wingar
 Verdammar öwer Walastjalf." --

Hwarigenom föreställningen intet wunnit;
 ty klarheten är förrängd genom en besynner-
 lig confusion i uttrycket.

I Skaldestycket De tre Bröderne har
 Poeten welat allegoriserat den äfsgten att
 Sanning, Dygd och Skönhet äro ett enda,
 gemensamt wäsende. Att de i Idéen werke-
 ligen äro det, är wisserligen hwarken origi-
 nelt eller nytt; men att, som här, framställa
 dessa olika uppenbarelse, såte af samma idé,
 i sinnewerlden såsom ett, det kan endast ha
 sin grund i en oklar äfskädning af saken.
 För oss uppenbarar sig opätwisstligt San-
 ningen helt olika med skönheten. Wäl är
 det en och samma stråle, som i prismat
 splittar sig i rödt, gult och blått, men, det
 hindrar icke, att det dock råder en specifik
 finlig skillnad mellan dessa färgor, så att
 det röda icke på samma gång är blått, eller
 det blå, gult. Äfwen i selskwa urförändret
 råder mycken incorrecthet. Så t. ex. läsa
 wi i en strof:

"Här en stormig sid de foro,
 Der en öfen måtte de".

Man säger icke fara en sjö, utan fara öf-
 wer en sjö, på swenska. — I en annan:

Dankfull sitter hon och öwer
 Ewighetens källa ur" --

En sådan lång skillnelse, mellan verbet och
 den bestämmande partikeln, ger meningens
 wacklande. — Men hwaröfwer ingen må
 förundra sig, är att Sanningens Gudinna
 är selskwa Sanningens, enligt hwad wi i en
 annan strof få weta.

Ett högst underligt foster är Polar Re-
 san af Hr T — r. Tywärt har denne

Skald den wanan, att, då Igran, någonsång
 är ostånd, kunden slå på strängarna med
 Enyrdswarna, för att, kosta hwad det wille,
 få dem äminstone att gnista och florra på
 ett eget och originellt sätt. Produkt af ett
 sådant kraftarbete är närwerande stycke, i
 hwilket fördröjes, huru Forskaren, "medt att
 gissa och fråga", besluter, att tåga till Po-
 len; under denna resa, "swept i fällar flum-
 rar som ett wilddjur" på isen (med hwil-
 ket uttrycket, i förbigående segde, Hr T — r
 krafrigt nog tillkännagifwer sitt poetiska för-
 akt för all blupare forskning), men äntli-
 ligen "står på toppen utaf oxeln (?), "der
 det kring honom brusar ur djupet — hwilket
 djup? — så att han finner hwarken öster
 eller wäster, hwarken söder eller norr". Då
 ropar det till honom ur djupet, att "endast
 döden har nycklarna till den Punct (? ?)
 kring hwilken werldar wandra". Derester blir
 Skuggan längre — wid Polen? — och

"-- den stotte wises Jag

Fryster der till domedag."

Öfwer en dylik composition måste ju allt om-
 döme förstummas?

Deremot är Stjernsängen, spelad i en
 mild elegisk ton, ganska wacker och intagande,
 ehuru den wäl ej heller är alldeles fris
 från ett och annat, dock mindre betydligt,
 tekniskt felgrepp.

Udrafknast är dock det lilla Poemet
 Gloden, nästan in i den minsta detalj full-
 ändadt, och så måste det wäl wara, då det,
 kostar denna uppgift saknas, intet annat är
 än en trogen efterbildning af nyare tidens
 förste poetiske måfaret, Goethes Skaldestycke
 kalladt Mahometers Gesång.

En af de intressantaste Uppsatser, som
 blifwit meddelade i Iduna, är utan twiswel
 de, dock korta, dagboksunderrättelserna om

Fornlemningar i Arabien (sid. 46 - 85) af Hr. Lidman, så mycket mera som han, på detta håll, Nilen utföre, inträngt längre, än någon föregående Europeisk Resande. Och med hwilken klarförmig åsigt han betraktar de höga, äldriga och märkwärdiga Monumenterna af en försvunnen tid, visar början af inledningen, der Hr. L. uttrycker, att nationerna måste anses som länkar i den stora kedjan, "bestående till omfattning och läge af det större eller mindre, tidigare eller sednare inflytande, de haft på hwarandras och på det helas fysiska och moraliska utbildning", och att så betrakta dem, wore den plan han uppgjort sig för beskrifningen öfwer sin resa i Österländerna. Ett sådant sätt att betrakta föremålen, skulle först göra beskrifningen lärorik ej blott för Archaeologien och Geographien, utan äfwen för Philosophien, och derför är det högeligen att beklaga, det en olycklig eldsvåda i Constantinopel förstörde de huswudsfalliga samlingarna för denna fullständiga beskrifning. Emedertid skall dock lärda werlden wära honom högst förbunden, för det hwad han här lemnat till underrättelse om sin högst märkwärdiga resa. Det utdrag af Hr. L:s dagbok, som i närwarande häfte meddelas, börjar från Syene och fortsättes till Debode. Hr. L:s beskrifningar om en mängd urgamla minnesmärken, alla arkitektoniska, äro ganska noga detaljerade och så äfkiädliga, som det låter sig göra utan plancher. Hwad man förut kände, att Monumenterna blifwa alle rikare, större och underrättare, ju längre man tränger upp för Nilfloden, bekräftas äfwen genom denna resa. Märkwärdig är äfwen den uppgift Hr. L. meddelar af inskriften på en af Dylonerna (Portpelarne) i Templet wid Delfe, på wänstra Nilstranden (sid. 69), hwarigenom

läget bestämmed af staden Pseltis eller Pseltischa, och öfwer hwilket ämne det hithills funnits delade meningar. Enligt Ptolemaeus, skulle Pseltis wära en stad i Ethiopien, wester från Nilströmmen, midt emot Merops campus, det Herodot och Stephanus kalla Takampus och, af den sistnämnde, bestämmes wära beläget på gränsen mellan Egypten och Ethiopien, nära ön Phile. Ptolemaeus kallar Staden för Spelei, och säger den wära belägen 42 fransk mil från Soene. Enligt Tellarii Charta åter, war Pseltis beläget på högsta Nilstranden, något in i landet, ett godt stycke nedom Phile och öfwanför Castellum Candaces Olympiodoros säger, att Pseltis war den första stad, som Barbarerne hade på den sidan: *dis para τῶν Παρμαίων χωματῶν Πύλη πρώτη, ἢτοι πρώτη ἀνομοματῶν, καὶ τῶν ὄντων καλεῖται*. Således förwärlades denna gamla stad, med det nu warande Eski Ibrahim (sid. 59), och lades på en alldeles motsatt Nilstrand, än den på hwilken wi bestämde weta, att den är belägen.

Detta torde wära mera än tillräckligt, att närmare sätta Litteratörens uppmärksamhet på denna intressanta uppsats, hwilken äfwen i ett ganska ledigt och behagligt fördrag blifwit framställt.

Betraktelser i afseende på de Nordiske Mythernes användande i skön konst (sid. 86 - 132), utgöra en Afhandling den Rec. gernä wille ingemman ett af de yppersta rummen bland de Ästhetiska uppsatser, wi äga på Swenska: en Afhandling, hwars studium wägeligen skall lemnas Fäderneslandets Konstnärer en rik bildning. Wäl lofwar öfwerföret blott en inskränkt undervisning, men Hr. L:s skarpa genialiska allblick.

Dem Geyer gleich,
Der auf schweren Morgenwolken
Mit sanftem Sinnich ruhend,
Nach Heute schaut,

har uppfattat en mängd föremål och wetat, med den konst, som är snillet egen, att som manbinda dem med sitt egentliga ämne, till en lika behaglig som tänkwardig wäknod af de wigtigaste fönningar. Den ensidighet, som är en följd af de olika partistriderna inom vår Literatur, har föranledt, att flere utropat denna ofhandling för en afgjord antagonism mot förslaget att i bildande konst använda nordiska Mythologien; ja! en något windögdt Betraktare af Göthiska Förbundets Expedition har just i anledning deraf profeterat en snart inträdande ewinnerlig glömska åt denna afhandling. Att denna Betraktare dock icke sårare ser skrifna än bildade föremål, är galägga flera uttryckliga uttalanden i hufwita Afhandlingen, t. e. sid. 112. "det är alldeles ej vår mening, att med allt detta wilja affkräcka Sveriges ädla Konstnärer från att helga sin förmåga åt förherrligandet of sitt folks äfwen äldsta minnen — en riktning af deras bemödanen, som jag äfwar, wördar, ja med förtjusning skulle hälsa". Vidare, sid. 114. "Så är då heppet om en nationell konst i detta afseende säränat, torde inwändas. Jag inser ej riktigheten af denna följd". — Sid. 127. "Allt hwad Historiemålning heter har derför hos oss utan all twiwel i festerländska minnen de yppersta och rikaste ämnen, och behöwer af inga konstfödomar låta ofgjällasig från att behandla dem helt och hållt enligt deras egna art och lynnen. Will man nu sträcka uppmärksamheten i detta hänseende ända till de gamla mythologiska ämnen, så är deremot ingenting att inwända". Kallas

detta, att wilja motarbeta förslaget, att i bildande konst använda Eddans Motber? Eller kan ett sådant motarbetande rimligt tänkas hos den Förf., som börjar sin utspats med att anwisa, huru loflig och nyttig återgången till sig sjelf är, och styrka, att det egentligen originella i den nyare Europeiska bildningen, är af nordiskt ursprung? Deremot är det wäl sant, att Förf. endast i den affigt yttres hafwa utgifwit denna strift, att anryda swärigheterna i företaget af en sådan behandling, och derför böra wäl, enligt Rec. tanke, de unga Konstnärerna snarare tacka honom. Ätminstone i allmänna lifwernet anses icke den handla med en wäns ädla uppriktighet, som blott och bart utmålar fördelarne af ett företag, utan att angifwa swärigheterna derwid och de farliga heter, som derunder möta. Vidare att mot säga deras mening, som inbilla sig, att man, genom bruket af Edda-Mytherna genast hade uppnått en wäl Kgl. Svensk nationalitet, eller som en af denna trod bekännare uttrat sig, danat en alldeles egen nordwästlig konst, som från den sydostliga skulle wara specifikt äfkißbar. Men i detta ifrande har Förf. otwifwelsaktigt ganska rätt och knappast kan wäl någon anmärkning wara riktigare, än att "den, ur hwars skapande fantasi himmelska gestalter qwälla, hans minsta omsorg är det i sanning, med hwad namn de också må nämnas (sid. 104)". "Ty har wäl det Nyare Norden att uppvisa några qwäden, mera sant nationella än de herrliga Bellmanska wisorna, i hwilka dock ingen Thor, ingen Oden och ingen Valder figurera"? — Äfwen mot de grunder hwarpå Förf. stödt sitt yrkande, att de konster i hwilka Edda-Mytherna skickligast och bäst låta använda sig, är först Poesien och sedan Målningen, hwaremot det är med

Den största svårighet förenadt, att upptaga dem i Sculpturen, låter väl icke något af betydhet ansåras. Hvar och en, som närmare känner den nordiska Mythologien, måste väl medgifva att den äger en vida djupare karakteristisk djuphet för känslan och föreständet, än formell och objectivt äfvelighet för fantasien, i sålid hvaraf hvarje enskild Myth endast genom ett handlings-samband med alla de öfriga, blir rätt fattlig, och således har det många svårigheter emot sig, att i den rena form-konsten i Sculpturen nämnda dem.

Med allt detta, kan Nec. dock icke dölla, att här träffas ett och annat enskildt utläsande, hwilket Nec. tror sanningen ställigen böra infördas eller kunna nogare bestämmas. Så t. ex. Görk:s påstående, sid. 112, att en förgången Myth väl kan förändligas, men alldeles icke förfinligas, hvarmed, som sammanhanget utvisar, menas en för det yttre ögat gifwen, talande och sig sjelf förklarande gestalt. Ingen kan neka riktigare heren af den theoretiska åsigt, som för detta påstående ligger till grund; men dock går det väl icke an, att gifva denna regel en uteslutande och allmän giltighet, emedan Geniet, i praktiken, så ofta visar, att det oväntade rubbat Theoriens aprioriska bestämmingar. Wisserligen är det äfwen ganska sällsynt, att det lyckats någon att vidare förfinliga en förgången Myth, men alldeles utan exempel är det väl icke. Man erinre sig Dikten om Eros och Ganymedes hos Apollonios från Rhodos, och äfwen förtjenar väl här att nämnas Hr Lings teckning af Nornorna i 1:a Söngen af Gylfe, vers. 250 — 272. — Ett sådant förfinligande låter dock wisserligen icke göra sig, utan i en episk framställning, hwartill, såsom vår Auktor på flera

ställen yrkar, det nödvändigt fordras, att den icke må lärocksas från sin tid, i hwilken ossat hon äfwen förefår, att aldrig framställa Mythen annorlunda än i förening med Hjeltesagan. Härvid möter dock den svårigheten, att nordiska Mythologien genom sin inre karakter och symboliska sötning, icke står i någon beröring med mennisk-lifwet. Nordens Gudar woro icke, som Grekernes, människornas förstödde, rikare begåfvade bröder, hwilka wälwilligt deltog i deras lycka och olycka eller belade deras lidelser. Dersöser man endast aflägsna spår till Walhallas Gudarne i de rent episka eddiska sångerna; och detta torde väl vara den ursprungliga grunden till det episka skapnyttet af det nyare Europas Historio; hwaremot, liksom det i Edda-Mythologien ligger en ren tragisk utveckling, den nyare historien är öfverwärande Dramatisk. Och denna gifna drastiska tendens i öfverhet med den äldre historiens episka, är wisserligen ett icke mindre märkvärdigt drag, än nyare tidens feudalism bredvid den äldre Republikanism, med hwilka egenheter det wisserligen sammanhänger. Men i alla händelser måste detta förhållande betydligt förswära Edda-Mythernas förfinligande och beredande till skicklighet för plastisk behandling, för hwilken de aldrig, i sin ursprung, woro bestämda. — Förvärfslig är Görk:s anmärkning s. 114, att Sculpturen "arbetar för ögat, och att ett ögonförentat misförhållande, en sårhet låter ej bortförklara sig". Samt lika riktig användningen här af till Nordiska Mythologien, der "ofta ser man, der den finnes angifwen, är uppoffrad för betydelsen". Dock må man icke glömma, att denna formens uppoffring för betydelsen äfwen till någon del ägde rum i de Grekiska

Mythen; man erindre sig t. ex. den behör-
 nade Jupiter och Bacchus m. fl. Och den
 nordiska Konstnären har wisserligen samma
 rätt, som den Grekiske att lemna denna, att
 jag så må säga, tempelberydelse derhän, eller
 att förmildra och försköna den. Ty så, som
 Bildhuggariet hittills blifwit behandladt, är
 det wäl icke, enligt wår Auctors ord, (sid.
 114), precis en allmän utan werkeligen snar-
 rare en Grekisk konst. Detta bewises wäl
 påtagligen deraf, att denna plasticeiter genom-
 tränger hela Grekiska lifwet och bildningen
 och gifwer den sin bestånda egenhet, och att
 det dock är, om icke den gifna grekiska Phy-
 sionomien dock bestämde det grekiska Ideal-
 et, som wi i alla Antikens bildstoder återfinna.
 Nec. will wist icke neka, att detta skett,
 "emedan Grekerne i sina bildwerk så fullkom-
 ligt uttryckt det admänt och rent menckliga
 i nästan alla dess Skiftningar (sid. 119)", men
 dock icke annorlunda än enligt det grekiska,
 realistiska sättet att se, hwadan afwen alle
 som den platoniske, idealistiska åsigtten, i gamla
 werlden blef öfwerwägande, den rena grekiska,
 plastiska konsten förföll. Nu är dock tiden
 inne, då den fullständiga, idealt, reala åsigtten
 börjar genomtränga och gifwer ny karakter
 åt bildningen, och detta phänomen skall wis-
 serligen afwen inverka på Bildhuggarkonsten
 samt gifwa den en ny modification. Och så
 widt Nec. wet och förstår, är Thorwaldsen
 den största, som antyde det plastiska ströfwans
 der i denna anda, liksom Sergell war den
 största Konstnären i den gamla. Men som han
 stod på öfwergångspunkten, måste redan hos
 honom upptäckas denna nordiska natur som
 Börf. entligt sid. 119 riktigt bemärkt. Dock
 för det fullständiga utvecklandet af denna

tendens, är det wisserligen ijenligt, att de
 nordiska berydelsefulla Myth: personerna plas-
 tiskt framställas. Och är det derwid wist
 ej att befara, så wida, som sig bör, blott
 åttia gentiska Konstnärer wäga detta för-
 sök, ate t. e. bilder af Thor Kola bli
 härmande af Hercules, "emedan den man-
 liga styrkans öfwermåttiga fullhet ej bättre,
 ja knappt annorlunda låter sig uttryckas" (sid.
 117), ty i Thor måste denna styrkans full-
 het blifwa en Guds och icke blott en Hjeltes,
 uttryckandet af Gudsidealet skalle derför
 gifwa Thor ett eget från Hercules ganska
 specifikt olika skaplyne, som han det afwen
 har i Hr Fogelbergs Statue. Dock tror
 Nec. fullkomligt i likhet med Börf., att man
 icke bör onskå winsten af dessa nordiska äm-
 nens behandlande allt för högt och aldraminst
 att man bör inhilla sig att härigenom gifwa
 konsten en nationell halt; ty Nec. tror att
 man kan säga om konsten, så som Lefings Ma-
 rchan säger om Gud — hwad är det för en,
 som en menniska eller en nation kan göra
 till sin egen? —

Recensionen af det angelsachsiska Poemet
 De Danorum rebus gestis, som Professor
 Thorkelin utgifwit, med latinsk Berston, i
 Köpenhamn 1815, är af werkeligt interesse,
 emedan den ganska fullständigt gör reda för
 innehållet af detta Poem, hwilket, af flere
 stäl, är och måste blifwa mindre bekant.
 Thorkelins gifning (sid. 151), att Poemet
 först varit skrifwit på Danska och derifrån
 öfversyttadt på Angelsachsiska, är wäl i sig
 sjelf ganska troligt. Och, då man af så
 många exempel har sig bekant, att öfwers-
 sättarne från denna tiden aldrig woro synner-
 ligen trogna eller noggranna, så har, wid

Denna öfversättning Poemet onekligen undergått en omarbetning, och således är det icke nödigt att vilja besyrka denna gifning med en så besynnerlig anmärkning, att man kan "svärligen föreställa sig, att den första författaren löste en på det hela så oredig plan." (sid. 151). Ty visserligen måke man då tänka sig omarbetaren, att vara af en förbrudradswård officklighet, om han, i sin nya redaction, skulle hafwa fömarrat hvad som ursprungligen war klart och redigt. Tänker man åter på förhållandet mellan de eddiska

sångerna om Sigurd och Vied der Niebelungen; så synes det Nec. likligast att så föreställa sig saken, och; då det icke tyckes hafwa hört till de Standinaviska Skaldernes smak, att författa stora episka Poemer, ämnat för närvarande ditt funnits ursprungligt i norråniskan, i form af stridda qväden, eller särskilda Rhapsodier, hvilka sedermera af en Angelsachsisk samlare, till ett helt, taliter qualiter, blifwit dialektiserade och öfversatte.

(Slutet följer.)

S m ä r r e S k r i f t e r.

Tal öfver Kongl. Majestät's Höghetsbetrodde Man, s. d. Svea Rikes Råd och Riks-Markskalk, Riddaren och Commenduren af Kongl. Majestät's Orden, Ordens-Cantzleren, Riddaren af Konung Carl XIII:s Orden, en af de Uderston i Swenska Akademien, Högwälbörne Grefwe, Here Johan Gabriel Örenstierna, hållet wid Det Jordfästning i S:t. Clara Kyrka, den 4 Augusti 1818, af Carl V. Hagberg. Stockh. Gråhn, 1818. S. 13. 8:o.

Så -- ty den heliga upprörda känslan är ej mångordig -- men horeliga minnesord öfver "en Wälgörare, säger Talaren, som öppnade min första verkningssbana, och kallade mig till det heliga embete, hvars pligter, i denna stund, äro för mig så tunga att uppfylla". Sörs. öppnar sitt tal med de orden: De rättfärdigas äminnesser blifwer uti wälsjanselse. Allt är derefter utgjutelse från en högtidligt och sorgligt stämning känsla. Allt kommer från hjertat och går till hjertat. Inom ett så inkränkt ädotal inneslutes sålän så mycket för känslan upplöstande och kärligt, som i detta tal. Ett kort utdrag må tjena till bilaga för detta påhående: "Din hänyckande sanna har tygnat, du sjunge ej mera, på jor-

digt språk, hvad ditt ädla hjerta anade och kände. Dagens stunder, stunderna af det närvarande lifwets dag, äro förswunna; men du skäddar nu den sol, som aldrig går neder; Ditt Hjärt är utveckladt, dina Skördar för Ewigheten hafwa mognat, det Hopp, som dig styrkte och fröjdade, är förmandladt i verklighet; du har funnit nyckeln till det förlofede Paradiiset, dit din Prälsare beredde dig en ny och lefwande väg och der lifsens träd för dig blomstrar, planteradt wid det ewiga lifsets källa, och der de himmelska harper af Englar uppkänmas med salighetens rena toner, insöer Lamfens thron".

Quinerne af Locastro. Förva Delen, 132 sid. Senare Delen 134 sid. Öfver af J. G. S. Sterberg. Sthm. Gråhn, 1812. 8:o.

Hörer till de medelmättiga bland medelmättiga Romaner. Intrigen är ett sammandrag af de händelser, som plåga förefalla i så kallade italienska historier, så att när man läst något mer än första delen, känner man på förhand ungefär hvad som skall tilldraga sig ända till romanens slut.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

No 23.

Lördagen den 29 Maji

1819.

R e c e n s i o n e r :

Iduna. Sjunde Häftet. Schm, Gadeltys,
1817; 212 sid. 8:o, med 2:ne Plancher.
(Slut fr. No 22).

I de Archæologiska Anteckningar rörande de i Swensk jord tid efter annan funne Guld-Bracteater, hvilka läsas sid. 160-181, syfvelsäker sig deras Auktor med att bewisa, att dessa slags Gullmynt, dem man alldeles icke må tro vara inhemska, äro antingen hunniska från Pannonien eller grekiska från Constantinopel, eller Thraciska, Daciska, Isländska, Germaniska eller Frankiska. Man kan icke neka, att genom det att man tillägnar dessa en så widsträckt genesis, är för deras historiska förklaring wäl nästan ingens ting gjord; men detta war ej heller ändas målet med nämde Afhandling, helst som, enligt hwad Hørf. sid. 170 mycket riktigt anmärker, för att få detta ännu närmare utredt, "måste alla dessa i Swensk jord funna fornlemningar tillsammans undergå en mera

omfattande granskning och jämförelse." Wisserligen torde flere af dessa slags Guldbracteater, strax efter deras funnande, i guldsmedets begeln blifwit undagångna för all vidare granskning, men just därför är det så mycket angelägnare, att de, som ännu finnas qwar, noga beskriswas. Att verkställa detta, war egentligen vår Auktors affigt, och det säit, på hwilket han här gått till waga, lofwar of i honom en wigtig, säker och grundlig upplysare af vår Monarkunskap. Synnerhet ser man det af beskrifningen öfwer det i Hjelsta Socken år 1817 funna mynt, hwilket aldrig förr warit beskriswet. Det är äfwen, på en bifogad Tabell, aftecknad, och den på fram sidan befintlige inskrift, tror Hørf. wara gammal Grekiska. Skulle dock bokstäfwerne icke inorare hafwa likhet med de så kallade Iberiska bokstäfwerne, eller Runorna, som Hr Cham, i sin beskrifning om Gullhornen, kallar dem? Men då Hørf. med så segrande styrka bewisat, att dessa Guld-Bracteater icke äro nordiska, har det frapperat Rec. att se honom sid. 161 liksom antyda sin öfvertygelse

att de så kallade Bleckmynten äro "inhemska." Det wore derföre intressant, att snart så se honom derdfwer utveckla sin tonka.

Under titel: Antiquarisk Annmälan (sid. 182—188) meddelas hufvudsakligaste inneshållet af ett bref, som redan d. 10 Julii 1814 af ÖfverIntendenten Thom blifwit skrifwit, utan att dock mången lärer kunna förstå ändamålet, hwarförr man publicerar dylika godtyckliga Hypotheser, hvilka icke en gång äro genialiska, så att de väcka högen till vederläggning. Hr Thom antager att Isländskan eller Norröna Tungan är ett från Gødhisiskan särskildt språk; att denna Gødhisiska talades ursprungligen i djupet af Norrige, i Gødha Rike och på Gortland, hwarifrån den utbredd sig öfwer de norra delarne af Sverige; att denna Gødhisiska skrefs med Runsbokstäfwer och att, wid dessa skriftera öfwersättande på isländska, flere corruptioner insluta. Äter således t. ex. ordet *Mulating* hos *Sturleson* bör förwandlas till *Smulating* och hela händelsen, med anledning deraf, flyttas till *Westerghöland* der ännu finnes en by som heter *Smula* o. s. w. Äfwen förmoder han sig hafwa på en Runsten funnit årtalet 1390. Och wiserligen, om man tar sig för att wända Runorna upp och ned och läsa dem ån fram och ån baklänges, så wore det besynnerligt om man ej ur dem skulle få ut hwad man will. Efter ett så beskaffadt försörings sätt wille *Rec.* draga sig att, ur hvilken Runsten som helst, t. ex. ur *Dokyrkostenen*, utläsa en märklig prophetia om Hr Thom och hans besynnerliga antiquariska meningar.

Under titlarne *Nordiska Fornlemningar* (sid. 189—205) och *Fornlemningar uti Kasbo Socken i Upland* (sid. 206—210) hafwa äwonne särskilda Ålderdomsälskare lemnat nya bidrag till de swenska Monument-be-

skrifningar, af hvilka *Jduna* redan meddelat många. Då en nordisk Fornlemning icke på något sätt utmärker sig of något artistiskt, hwarken i *Jdö* eller utarbetning, och då den ena gerna liknar den andra: en stensättning eller en *Grashög* och deruti en *terurna* med ben, koppar, eller sten-redskap o. s. w. så är det icke möjligt annat än att dylika enskilda beskrifningar måste wara oändeligen litet underskallande för läsningen. Dermed will man dock wigt icke neka deras nytta — isynnerhet om man icke för mycket påstar sig wid triviale obetydligheter och man under granskning gen ställer sig till esterrättsse de förtäffliga råd, dem wår första *Archäolog*, den lärde *Hollenberg* nyligen i sina *Väminnelser* wid 1:a Del. af *Sw. Lagerbring's Historia* uppgifwit — emedan utan en samling af dylika enskilda iakttagelser, det knappast blir möjligt att engång företaga utarbetandet af en fullständig nordisk *Archäologi*. Men en sådan, utörd med artistiskt eller historiskt *Pragmatism*, är wäl det enda medel att gifwa intress och hållning åt den antiquariska forskningen. Till den ändan instämmer också *Rec.* med upprigtigaste hjerta i den, sid. 190, yttrade önskan, att så se engång i Sverige ett *Nationalmuseum* för våra inhemska fornlemningar. Dock länge lärer denna önskan komma att blifwa blott och bart ett pium desiderium.

Den sista uppsatsen i detta *Jdunahäfte* kallas: *Tillägg wid Anmärkingar om Årtehögar* (sid. 211—212) och innehåller några enkla regler om de förförigahetsmärken, hvilka wid öppnandet af en *Årtehög* måste iakttagas för att någertunda oskadade upphämta de i den inneslutna föremål.

August von Kotzebue's Besnad och Troggissa Ödd. Biografiskt Utkast. Öfversättning, med bifogad underrättelse om Carl Ludwig Sand. Femte Företning öfver Kotzebue's på Swenska öfversatte arbeten. Stockholm, Jnnelius, 1819. 46 sid. 8:o.

Då den omäntade händelse, som slutat Kotzebue's af bejdnertliga öden utmärkte besnad, åter lifligt på denna mångskrifvande, literära öfversättare fäst at allmänna uppmärksamheten, war det att wänta, att den tyfka författ. skulle willa draga fördel af consuncuren; och att man till Swertige icke skulle dröja att öfversätta denna produkt war så mycket mindre undrånswärdt, som denne Skribent hos oss länge warit med synnerligt tycke omsattad. Närwarande lilla Pjes lemnar här på ett talande bewis i den bifogade företningen öfver hans på Swenska öfversatta arbeten, hwilkas antal, med de otrockta inberäknade, går till 72 stycken; och ännu bestyckes detta förhållande af det ena Phänomen, att en Swensk Literatör, S. Euterén, begärde Privilegium på utslutande rättigheter att öfversätta Kotzebue's med så mycket bifall mottagna alster.

Woro då dessa skrifter berättigade till detta bifall? — Wenwarandet af denna fråga är här så mycket mera på sin ställe, som det heter i början af närwarande Skrift, sid. 1 att "han anföll moders herrskande dårskaper med Satirens och det fina wittets träffande wapen, och genom hwad han utgaf så mycket mer bortträngde hwarje mot sunda menniskoförståndet stridande produkt, som han ämsom bragte den strållslyste på sin sida, ämsom genom sanna teckningar öfver sederna och dårskaperna tillwonn sig det stilla tänkande

hufwudet." Rec. skall dersöre efter sina åsigter söka uppställa ett svar på denna fråga, bygd på grunder hämtade från beskaffenheten af hans Skrifter, sådan den insäde den högre Konstnärens Domstol måste befinnas.

Kotzebue war onekligt ett ganska qwickt hufwud, utrustad med en owanlig talent, lärtbet att författa och en scän spådbaste ären förwarswad owanlig theater-routin. Detta bewises tydligen af den lycka hans fleste Dramatiska Stycken gjort från Skådeplaisen och bland hans öfriga witera arbeten, framsödratte den i mycken hast uppsatta, ehuru till sitt moraliska innehåll tadelwärda lilla Romanen: Det farliga Wader, i hwilken han af några osammanhängande Ord, hwilka blifwit honom uppgifne, bildar en ganska munter, underhållande och lifligt framskild berättelse. Men med allt detta selades honom alldeles det höga, den sanna Konstnären utmärkande, skapande Genier, som bryter sig nya banor eller bildar sig nya former; han deremot ägde blott talenten att tillägna sig och med en oändlig producivitet utslita de redan gifna. Hans äldre Dramatiska stycken äro alle samteliga imitationer efter de af Diderot uppfuuna och genom Lessing och Engel i Tyskland inörda hufvudets Dramer, och tonen i hans Romanser intet annat än en öfverdrifning af den sentimentalism, som Goethe med sin Werther angiwit och Möllers Siegwart och andra flere nu mera bortglömda skrifter widare utbrede. I lilla grad selades det honom äfwen ett grundligt studium, äfwen som hwarte upphöjde resligt och klart begrepp om det sköna i Konsten. Som bewis här på will Rec. icke anföra hans utfall mot Tysklands öfriga Witerhetsidkare, emedan de alla kunna anses härstyra från personlig partiiskhet, helst som

han lemnat oss ett ofskickligt i sin Resa till Rom och Neapel, uppfylld af de enfoldigaste och orimligaste omdömen öfver verdens största plastiska och pittoreska konstverk, så att man snarare skulle tro dem födda af en rå handverkare, än af en man som gör anspråk på att vara Literatör. Därför hade han för hela sin verksamhet som Författare intet högre mål, än att behägra den större hopen derigenom att han hyllade det som var nor och svagheter. Ett sikande efter en romfärd hade intagit den läsande mängden vid den tiden, då Korzebue först som Författare uppträdde; denna rörelse blef det således hans högsta sträfvan att framkalla, och för att uppnå detta mål, besjente han sig af de mest förligt uppskakande medel, såsom småbarn, hastvande tillståndet, armoders trasor och Polit-Executioner. Ja! då detta ej ensamt ville hjälpa, förenade han dessa konststycken med tidens logik i moraliska grundsatser: förrymda makar, oäkta söner, morsalliancer och utfall mot ständesförlinadebegreppen måste hjälpa honom att trycka på de älskandets eller läsandes iärepåsar. Det är således ej blott — som det sid. 10 anrydes — i den omständigheten, att vid sitt uppträdande han hade så få rivaler på dramatiska banan, som man borde söka anledningen till det bifall han vann, utan fast mera deri, att han, under uppsättandet af hela sin tids svagheter, hade flitlighet att dermed från Skådeplatsen frambringa en ögonblicklig effekt. Då åter genom en förädlad konstfästighet och större konstnärers exempel högre fördringar gjordes, sökte han bibehålla sin ynnest dermed att han efterträdde de nya formerna. Så ville han tillägna sig ej blott Schillers tragiska värdighet, utan äfven hans Tamber, och då Ebe-

valleriets romantiska colorit började wiana tycke, var han ännu så färdig med stycken i denna smak, tillforna på hans eget vis. Och då detta ej heller säkert ville hjälpa, så sökte han dels genom bitter utfall mot Tysklands största poetiska mästare, dels med ett otroligt sammansnidande af nya Pjeser bibehålla sig i theaterpublikens ynnest. Men härvid uppenbarade sig tydligast hans totala brist på Kavande Genie, ty då hans talent, icke nård af ren utbildning, snart hade utrotat sig, hade han slutligen intet annat medel, än att skänka andra författare låna personer, situationer och ämnen. Så sökte han isynnerhet att plundra den genialiske Holberg, hvarunder han ej obetydligt röjde sin oförmåga att fatta förfensterna i ett stort Snilles fulländade compositioner. — Emellertid hvarwa hans senare arbeten samma egerheter som hans första, hyllande of ögonblickets förfärfäring, yttlig karakteristisk, flack uppfinning, löslig composition och låga åsigtter, men wispa fröppanta situationer, tiggande känslösamhet, burlesk tokrolighet och effektverkan theatercoups. I allmänhet har han bättre lyckats i Skådespelet än i Romanen: en följd af farsitigdomen i hans Diktningeförwåga, som ej kunde fölla och underålla en större plan. Af hans Dramatiska arbeten åter äro wisberliga hans rena Farcer de bästa, emedan han under sitt oroliga lif hade lefwat med så många olika slags människor och wisste att attrahera och begagna deras yttliga därtligheter. Deremot äro hans rena tragiska förlid, t. ex. Octavia, Gustaf Wasa o. a. utan idealitet, djup karakteristisk och localsanning, i tunga Tamber, rena fustertier, så att de nästan kunna kallas omedvetna Cartikaturer öfver det Schillerska manéret. Med Korzebues bristande

philosophiskt äfvenstående bildning var det naturligt, att hans polemiska sträfvetter på Witzcerhersfåttor skulle slå högst olyckligt ut, och man ser också af hans kritiker i Tidningen Der Freymüthige, och ännu mera af hans satiriska Theaterstöcken: Der hyperboreische Esel, De fyra Temperamenterna, Tyfka Baronon o. a. att, såsnart han dristade lägga sina plumpa händer på det verkliga förträffliga, så öfvergaf honom alldeles hans naturliga qvickhet och hans productioner förvandlades till träfika utbrott af låg istka. Ertnar man sig dertill, att hans diction aldrig war rent utbildad, utan ojemn, än uppstående med sentimental ordstätt, än platt, fryppande med sensenser och den yliga känslans loci communes; att han, under det beständiga skrjet att vilja bilda Theatern till en dygdeskola, jemte förespelade, att alla möjliga öfverträdelser af de heligaste moralsbud uppvågdes och ersattes genom en till det mesta rent sinlig wehertighet och att han sjelf aktade alla medel riktiga — äfwen om de aldrig så mycket stridde mot pligten mot fädernesland, menstlighet och enskilda — blott de beredde honom anseende och timliga fördelar, så måste man instämma i Sands yttrande "att han war den sanna organen för allt dåligt i war tid (sid. 29)," och icke finna det underligt, att nästan från hans första uppträde som författare, de fleste af hans fäderneslands Literarörer högt förklarade sig emot honom. Så radörer högt förklarade sig emot honom. Så se mi Wiesler, Gedichte, Kästner och den qvicka Lichtenberg tidigt med förakt yttra sig om hans pennefoster. Derester gaf Wieland hans känsloramma huslighets-dramatik till pris åt löbet i Abderternas Historio; Goethe och Schiller satiriserade öfwer honom i de bekanta Benterna; en obekant *) utgaf hans Sjak *) J. Huselands Jahrbücher der Medizin.

domshistoria och wägdre pundrats det stinkande stäm han dagligen spottade ifrån sig, och bedderne Schlegel, Fr. Horn, Dietz, Bernhardi, Adam Mäker m. fl. af den säkallade nya Scholan, läto honom hårdt känna slaget af Sarkasmens bliggar.

Man kan således med fullt skäl säga, att Kotzebue icke är berättigad att anses för en bland Tysklands elafiska författare och att hans arbeten, om de än erhållit ett ögonblickligt uppsående, icke hafwa att räkna på någon öddlighet eller långvarigt beröm. Dock då det icke kan nekas, att Kotzebue wunnit märkewärdighet och icke litet, ehuru till det försämring, verkat på sin tid, och då hans besynerliga och wäldsamma öddesätt wid hans namn säkrat ett i sjelfwa werket söga förtjensintresse, så är det icke att tadla, det man äfwen sökt göra Swenska Wmänheten, besant med hans öden. Den lilla P. S., som för detta ändamål blifwit wald, är wist ett conjuncturs-foster, men icke författad utan urskillning, ehuru med nog starkt framkommande förkärlek för den öföddes författar rykte. Det som mest dock kan anmärkas, är att underrättelserna äro nog korta och allmänliga, hwadan Rec. will bemöda sig, att ur tillräckliga källor, derwid göra några tillägg.

August Friedrich Ferdinand von Kotzebue föddes — heter det sid. 3 — i Wetmar den 3 Maj 1761; — i angifwelsen af detta år tal öfwerensstämmen Förf. med twenne andra godkände Literarörer neml. Erd. J. Koch, i sitt Compendium der Deutschen Literatur-Geschichte och L. Wachler i sin Handbuch der allg. Geschichte der literarischen Kultur, hwaremot, i en år 1802 i Frankfurt utkommen Skrift: Ueber A. von Kotzebue, hans födelseår utsättes till 1760. Enda Sonen war han af LegationsRådet

Korzebue, som sjelf tog omsorg om hans första bildning. — Vid notisen om hans första befordran i Ryssland, sid. 7, bde tilläggas, att han dit begaf sig på kallelse af hans Faders fordrade vän, Preussiska Ministern i St. Petersburg, Gref F. von Görtz, och i den ofwanciterade Skriften Ueber A. von Korzebue kallad den Bauer General-Ingenieur, under hvilken Korzebue blef Secretetare och som här nämnes under titel af General-Gouverneur. Efter Bauers död utnämndes han till följe af denna Gynnarens Recommendation, till Titular-Råd och anställdes som Afhör vid öfra Appellations-Tribunaler i Kejsar, och befordrades på anmälan af Grefve Browne år 1785 till Gouvernements-President i Estland. Efter tio års förlopp, begärde han sitt afsked från denna post och erhöf det, med förhöjning i rang och flyttade dertill till en Landgård, Freudenthal, belägen äro tyfva mil från Narva. Här bodde han till 1797. Då kallades han af Vice-Directorn öfwer Wienska Hof-Theatern, Frithere von Braun, att, mot ganska förmanliga villkor, blifwa Theater-Poet efter Alringer och utgifwa en Journal öfwer den Wienska Hof-Theatern. Detta sednare mårf utförde han dock med så mycken despotisk partiskhet och öfvermodig stadeladje, att Skådespelernes klagomål deröfwer snart blefwo lika så högljudda, som allmänna. Då hans stolthet deraf fann sig särad, fordrade han de klagande för rättas, och föliden of denna undersökning war, att Hr von Korzebue, dock med försäkran om en lifstidspension, erhöf sitt afsked. Han flyttade nu till Weimar; men dröjde der ej länge, förinnan han, enligt sin andra Frus öfriga önskan, begaf sig på en resa äro Ryssland. Daf adt han, försedd med ett af Rysska Ministern i Berlin utfärdadt Pass, företog denna Resa, blef han dock,

genast på Rysska Gränsen, i Bygn Polangen, gripen och afförd till Siberten, ett öde som hans passwillkardade öbbelagriga Skådespel: Doctor Bahrdt mit der eisernen Schirn äd. og honom, och från hwilket hans läge smickrande, platta Skådespel: der Leibkutscher Peters des dritten, åter befrjade honom. Återkallad till Peteresburg, upptogs han i Kejsar Pauls synnerliga unnsst, utnämndes till Collegial-Råd och anställdes såsom Director för den tyfka Theatern (jfr. s. 14). Men efter Kejsar Alexanders Thronbestigning fick han tillstånd att, med bibehållande af alla sina i Ryssland erhållna födelar, flytta tillbaka till Tyfkland och nedfatta sig i Weimar. Här, fördunklad af Goethes högre förtjenst och utan anseende, fann han sig icke länge och dertill begaf han sig till Berlin, der han förenade sig med en annan eländig Broschur-Skrifwärd, Merkel, om utgifwanden af Bladet der Freimüthige, och för att ställa det pikanta Urtiklar gjorde han resor äro Paris, Rom och Neapel. Dock räckte wärdskapet med Merkel icke länge, så att Korzebue afträdde från Redactionen af Dagbladet och lyfvelsarte sig med författandet dels af Preussens, dels af Tyfka Rikets Historio, allt under sitt wistande i Berlin, till det Fransosernas infall föddres honom (jfr. sid. 15). Hans senare öden behöfwa icke upprepas, och berättelsen om den anledning, som egentligen wäckt emot honom det patriotiska hatet i Tyfkland, äro kort, men tillfredsställande berättad s. 18, 19. Ärtigt nog äro hela denna lilla pjes i afseende på de historiska notisernes sammandragen, hwaremot de kritiska ömdömena äro rättmätiga haldiga. Förf. aufer neml. elskheten af Korzebues hjerta såsom en afgjord sak, men tweritom hans stora poetiska geni såsom öfvermåligt — liksom dessa båda

heterogena egenheter skulle kunna stå tillsammans! — Och i tonen af denna beundran, berättar han sid. 25, att "några Theater i Tysskland hafwa redan firat minnet af en Skald, hwilken ej lätteligen skall dem ersättas." Men derwid är att erinra, at utom Berlin, har egentligen ingen af Tyssklands större, berömdare Theater deltagit i detta firande, och i Königsberg undanbad sig Theaterpubliken alldeles denna grannlåt.

Underrättelser om Kotzebues död och om hans Mördare, Carl Ludvig Sand, intaga bladen från s. 20-27, och derefter meddelas twenne, ur de allmänna Tidningarne, lånte bref, som någorlända upplösa den olycklige Mördarens sinnessättning, i afseende på en gerning, den hwarje sann wån af det goda i högsta grad måste ogilla. Ty dels gaf dens katastrof åt Kotzebue en märkbarhet, som han alldeles icke förtjenar och hwilken han, denna händelse förutan, snart skulle hafwa förlorat, sedan allmänhetens ögon allt mer och mer började öppnas öfwer hans litterära wärde. Dels har denna oberäkneliga och till nästan inret ledande gerning gifwit åt Observanterna något att skrifa öfwer, att anså sig såsom menligt för den nya bildningen, och åt utelherens taleman i Sverige anledning att anmärka såsom något, hwad han profeterat från den stad man icke wille finna Poesi i wisa konstbildade Alexandriner, eller sanning i några materialistiske allmännsaker. Men i och för sig själfe måste Rec. instämma med det Münchenska Tidningsblad, som i hela denna händelse icke sann något att skrifa öfwer, då den dödade icke war annat än en eländig Strikler och en litterarisk Fräbrytare, och wäldsamma gerningar icke, ty wär! äro något owanligt; så at sanneligen t. ex. Nissers mord i Stockholm, Ningsdagen förledit är, mer tyckes böra hafwa förtjent den allmänna uppmärksamheten än hwad Kotzebue öfwer-gått: Förden af hwad han utfärd. — För öfrigt ådagalägga dessa Sand's Bref alldeles

påtagligt, att hans brott icke står i någon annan förbindelse med den nya litterära bildningen, än i den indirecta, att den förberede den höga allwarliga entusiasmen för Religion och Hädernegländ och framställte i klarare begrepp det för hwarje tyssk Patriot önskans wärdaste: enhet och constitution. Ty det war icke för det att Kotzebue skrifwit dåliga Theaterstycken eller ännu dåligare Romaner, eller för det han utfärdit i dåliga utfall mot Goethe, Kant, Schelling, Bröderna Schlegel, o. s. w. som dolken slipades emot honom, utan emedan han hästigt motarbetade hwarje bemöjande om en fri författning och wille spela rolen af Syfophant inför en fremmande Monarch mot sina Landemän. Således kunna alla de jemmerliga, men dock ganska uppblåsta och pretentiösa Rimrarne öfwer hela Europa, wara ganska lugna och tryggas i trots af alla de häftiga Polemiker man skrifwer emot dem. Så länge de ej med uppenbara fluckstreck reta den allmänna harsmen, röres wist icke ett enda hår på deras toma hufwuden.

En kort notis om de ruffa Burschenschafter, och en Katalog öfwer de af Kotzebues mångfaldiga arbeten, som på Swenska blifwit öfversatte, sluta Brochuren.

Öfversättningen är ledig, men tyckes wara gjord med nog hast, hwadan några inade vertenser influtit. T. ex. sid. 6 "hwars framgång kanhända bestämde, för hans öfriga lefnad, hans fallenhet för Satiren och för uppsättandet af menliga dårskaper etc." Utom en här råbände mindre redig ordställning, hwilken uppkommer genom de många för, så är en fallenhet wäl icke något som lättet bestämme sig; såsom en naturgåfwo, är den före all bestämmelse. — S. 8 "Hans smärre hitills utgifna skrifter utkommo nu redan i en Samling, som innehåller mycket, hwilket ännu är owanligt angenämt." — Man säger om en rätt att den smakar, eller om en blomma, att den luktar angenämt, med ett ord, denna term användes om sådana förémål, som officiera de yttre sinnena, men näro-peligen om dem, till hwilkas bedimmande och njutande inre själsverksamhet kommer i fråga.

Nordiska Fornlemningar, utgifne af J. G. Pil-
jegren och C. G. Brunius, Akademie
Adjuncter i Lund. I Häftet. Stockholm 1819
Högskoln. 8:o VIII Tabeller i Stentyck;
i och ett fjerdedels Ark opagerad Text.

Det arbete, hvars första häfte vi nu annä-
la, är ett nytt prof af Hr Adjuncten (numera Pro-
fessor) Piljegrens nitiska bemödanden för allt hvad
som angår fäderneslandets Arkäologi; men äfwen-
des ett nytt prof derutaf, att han är mycket o-
nyttig i valet af medel till befrämjande af detta
studium. Det hopp, med hvilket vi togo boken
i handen, blef bedragit eller alldeles till intet
gjordt. Vi kunde förvänta oss undersökningar, el-
ler åtminstone forta upplysningar, öfver de in-
teressantare, men ännu mindre puncterna i våra forn-
kunskaper. Vi kunde till ex. hoppas, att i des-
sa häften, det vigtiga, nu spridda genom de lär-
des löfliga hypoteser och förhatliga skrider, nå-
stäm föraktade studium af Runorna, skulle få en
grundlig behandling; att möjligheten af en ny
Bautill här skulle förberedas. Intet deraf har
skett; ja vi kunna icke engång hoppas något för
de söljande häftena, då det ej är antagligt, att en
författare skulle söka att göra början af ett verk
så dåligt som dåligt, för att i framtiden öfver-
räcka sin Prenumeranter.

Ett förord innehåller en slags plan, hvars
hufvudbegrepp deruti består, att den är ingen plan;
Förf. yttrar sig öfver de första och vigtigaste frå-
gor för ett sådant arbete, hvilka ämnen, hvilka
tider det skall innesatta? mycket nämt: „Det är
klart, att vi ej ha tänkt utelutande binda oss
till någon vis del af vår fornkunskap, utan vi
snarare omverka med åtfälliga ämnen af åtfälliga
tidsrum.“ Detta löfte hafva de redeligen
uppfyllt, och monumenter från urtiden börjar
antikt nog raden. Hvad författarne mena med
fornlemningar blir således högst dunkelt, och

då de taga, som det synes, ordet gammal i he-
la sin relativa midd, så kunna vi i de nästa
häften kanske erhålla mycket unga fornlemningar.
Pl. I., tre så kallade jättgrutor eller bergs-
kittlar. Då författarne uttryckligen säga, att
de äro naturformeringar, undrade vi väl att se
dem här upptagne bland fornlemningar, men vår
förundran lemnade rum för hoppet att nu rätt
snart se afsritad en mängd andra märkliga stenar,
som finnas på åtfälliga ställen i riket. Förf. och
främst torde de så kallade Åttekupor qualificera
sig till den åran. Pl. II. Hållefristning i
Bohuslän. Här beundra vi mest skarpsinnige
beten af den förklaring, hvilken upptäcker i figuren
N:o 4, icke endast en åskådare, utan till och med
har utbrut denne åskådares moraliska egenkaper,
betecknande honom med prädicater: lått sinnig;
Pl. III. Runsten vid Luna. Pl. IV. En
Klocka och en dopfont, med latinska Run-
inskrifter. I förklaringen deröfver bewisas klar-
ligen, att när inskrifter med Runor träffas på
saker som tillhörde christeliga kyrkoförfen, måste
de hänföras till Christendomen; och när de finnas
författade på Latin; måste de vara från ett tide-
hvarf, i hvilket man skref latin. Pl. V. Gräfte-
rör i Bohuslän, och några småsaker, funna
i ett sådan. Pl. VI. Hållkista i Bohus-
län. Pl. VII. Silfverfäker, funna i Stå-
ne. Pl. VIII. Gamla Mynt funna i Stå-
ne år 1816. Tretton stycken, med högst obtyd-
liga, intet sägande anmärkingar. Att vi efter
flutad redowisning för första häftets innehåll, må-
ste draga det resultat: att detta arbete icke i
det minsta har bidragit till utvidgandet af våra
kunskaper om Nordens Arkäologi, utan kan-
ske snarare hindrar utbredandet af des studium,
då det visar det från en löslig sida, betliga vi
för författarnes skull, så väl som för Prenume-
ranternas.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 24.

Lördagen den 5 Juni

1819.

R e c e n s i o n e r:

Svenska Akademiens Handlingar ifrån år 1796. Sjette Delen. Stockholm, De-
len, 1817. 391 sid. 8:o.

Först kan Rec. icke underlåta att anmär-
ka den plågsed denna akademi antagit, att all-
tid dotera hvarje del af sina Handlingar ett
år tidigare än de utkommit. Så t. ex. står
det 1817 på titelbladet af denna Del, fast
än den icke utkom förän wid midsummars-
tiden år 1818.

Delen börjas med Inträdes-Tal af Doct.
J. O. Wallin (sid. 3—22), hvars föremål
war Guderydren m. m. Gr. Nils Gyldens
skolpe. Då de stilla medborgerliga samsunds-
syderna, så snart de ej genom någon stor
genialisk gerning framtråda i det offentliga
lifvet, så berömmvärda de än äro, icke genom
någonting egna sig åt minnet eller beundran,
så infer enswar, hwilken swär upgifs att
lösa det måste wara, att författa en sångre
Böfkest öfwer en man, som endast genom

dylka bygder utmärkt sig. Att detta Inträ-
des-Tal skulle blifwa temligen tomt, det war
således en nödwändighet gifwen af dess ämne,
ehuru Talaren gjort allt för att med en färg-
rik diction och träffande reflexioner upphöja
detta Tal till ett verkligt wärde. Bland dessa
reflexioner är wäl den, som handlar om bris-
sterna i den moderna Rosedowfska lekmethoden
i undervisningen, sid. 9, den som mest för-
tjenar uppmärksamhet. — I det Swar, som
Directören på detta Tal afgifwit, sid. 23—
28, ser man den akademiska innehållslösa
phraseologien i all sin nakenhet, någongång
omtöcknad af en temligen antigrammatisk
periodbyggnad. T. ex. sid. 23. "Hon föres-
ter derå ett nytt och talande bewis åt den
lyfande och aktningewärda Samling, hwaraf
hon ser sig omgifwen, då Ni, Mr. H.
i dag är den femte som intager ett rum bland
hunnas Ledamöter etc." Eller sid. 24, "Ni
fick genom Akademiens wätselse offentligen wi-
sa Eder såsom Snille och Skald, innan Ni
framtrådde att i Helgedomen wisa Eder så-
som Wåltalare etc." — Den specifika skillnad

som här göres mellan att vara Snille, att vara Skald och att vara Båltalare torde förtjena att anmärkas?

IntrådesTal, af Hr. Fr. Mich. Franzén (sid. 29—90). Då man betraktar det stora föremålet för detta Tal och det höga värdet af Talarens talent, skola visserligen de fleste, på förhand, dömma ifrågavarande skrift att vara den intressantaste uppsatsen i denna del af Sw. Akademiens Handlingar. Hec. bekänner och, att han för sin del alldeles instämmer i denna åsigt. Efter en inledning, i hvilken Doct. Franzén erinrar om de förhållanden hvilka fört honom från hans egentliga fädernesland och fastknutit hans ben wid det lands, derifrån han erhållit sin bildning och sin vitttra wäckelse, öfwergår han, med sid. 40, till rektningen af Grefve Carl Fredric Gyllenborgs utveckling och vitttra förtjänster. Framställningen af Grefwe Gyllenborgs tjenstemanna-lycka upptager icke mycket rum, då han aldrig hann synnerligt långt på denna bana; och undersökningen, hwartför han ej, under den witterheris-åskande Kon. Gustaf III, hann högre upp på rangens trappa, är kanske något öfwerflödig. Kon. Gustaf III. tycktes icke och hwilken kan neka, att han ej här handlade ganska wist? — wissa hos Witterherisidkarna nära säsångar, genom det att han på dem hopade hederstitlar, eller södra dem i deras mera öfwerjordiska syfskrifningar medelst att binda dem wid Statsbesattningar, för hvilka de wäl icke i allmänhet äro bäst stämde. Han utmärkte dem nog genom det förtroliga tillträde han lemnade dem till sin person och det deltagande han wissade för utvecklingen af deras snille. Det är derför egentligen i Hr. Gyllenborgs hufvud, som wi skola söka uppsökningen på denna fråga, och det war, så

som träffande anmärkes, sid. 48, twenne till digt wäckta böjler, hvilka egentligen afhöll honom från det wanligtwis aldrig fullt öfverdnade stråwandet efter äreställen, neml. "en sann kärlek till Skaldekonsten och hwad hon slett kallat ett medfödt werldsförakt," med hwilket uttryck man icke får förestå detsamma, som i andra Språk kallas Misanthropi, utatt försämdet af den så kallade stora Werldens stofjande nöjen och egoistiska sökande. Derför war äfwen den Gyllenborgska Skaldekonsten "mera danad för tankens och känslans högre och allwarligare lyftning, än för fantasins bländande profi eller behagens lätta lekor." (sid. 61). Detta förhållande bemödar sig wäl Talare att bewisa genom användandet af en hel månad bewisstållen ut de Gyllenborgska Poemerna. Men visserligen har han här antagit en öfwerflödig panegyrist-ton, då han nästan i lika hög grad utdelat samma beröm åt alla, och sätter t. ex. de Gyllenborgska Dramerna lika högt, som qwädet öfwer Årestiderna eller Elegierna öfwer Wennisflans Wöjen och Eländer. Ja! då han till och med söker att i Nationens skänning, utfinna orsaken dertill, att Tåget öfwer Bålt — ehuru han riktigt ogiswic några af Poemets stora brister — icke wäckt en allmännare förtjusning, emedan "hwarje längre och allwarligare Skaldehyfte anses med föld och med otålighet af ett folk, som under ett strängare klimat bundet wid lifwets mödor och bekymmer, då det någonsång lemnar sig åt en ädlare njunnig, än de yttre sinnenas allena, will träffas hastigt och listigt, antingen af Satirens och löjets udd, eller af känslans högsta flygt, eller af passionernas rosfert, eller af inbillningens lättaste lekor" (s. 72). Men huru allmänt har man icke läst den förswepskade Äneis? Och huru mången,

som aldrig urhårdat att läsa en hel säg af Tåaet eller Vål, har ej med deltagande läst Poemet Skördarne? — Grundselet krager således oemotfägligen i denna Epös näes lura beskaffenhet, som är från början till slut förkortad och totalt misslyckad.

Föröfrigt gifwer detta Tal anledning till en och annan anmärkning. Sid. 49, omtalas Gr. C. Fr. Gyllenborgs farbröder, Olof och Carl. Men dessa båda, Äminstone enligt Gyllius, wore icke bröder. Olof var son af Rgt. Rådet Jacob Gyllenborg; och Carl äter af Riksrådet Johan Gyllenborg. — Sedan Talaren omtalar huru Gr. C. Fr. Gyllenborg varit ledamot af Sällskapet Tankesbyggarna, och huru han af detta Sällskap utgörande Fru Nordenflichs wittna omgångs gestrets bildat sig, uppräknas sid. 54, de personer inom detta sällskap, hvilka ännu efterwerlden känner; men bland dessa har Talaren utelämnat Baron A. G. Lejonhufwud och Oecon. Directeuren Fischerström. — Sid. 57, finner Tal. det så sälsamt, att utmärka en "uppghende Skald" dermed att honom uppdrages det lifstidswärf att författa Södermanlands Historia. Att ej tala om, att ett sådant uppdrag, gifwet af hela Nationen, är wäl utan fråga den mest hedrande distinction, hwarmed en Literatör kan utmärkas, utwisar det wiserligen en riktig takt, att lemna detta wärf åt en Poet, då hwarje historia, om den skall blifwa fulländad, nödwändigt i ett poetiskt stann måste uppfattas. Och att Dallingens Rikshistoria med alla dess förtjenster icke i wisja afseenden, blef bättre, antyder mer än tillräckligt, att Naturen aldrig fallat honom till Fall. Rec. önskade wäl erfara, hwad betydligt Talaren mot Schillers historiska arbeten har att invända. — Hwad äter Tal. sid. 58 förklarar,

Dallingens namn dock skulle blifwa obdbblig, om han och ingenting annat författat än den måsterliga Sagan om Håsten," så synes en sådan obdbllighet nog prefär. Denna Saga är wiserligen rätt qwickt berättad och starkt hopstäld, men det wore wisst en ganska läte wunnen obdbllighet, om den kunde wänas för en så låg allegori och en så högst oberydlig uppfinning. — Flere stycken, dels werkligen utförda t. ex. Daphne, dels planlagda och började såsom Poemet De hesperiska Trädgårdarne och Operan Ruffan, wisa att Gr. Creuz under sin ambassade i Frankrike icke alldeles bortglömt den swenska SångSudinnan, hwilket Tal. sid. 63, tyckes wisja antyda. — Alle hwad Directeuren hade att säga till Swor på detta oppertliga, endast i dictionen fänhända icke fullt jemna och lifstämmit fulländade Tal, består i dessa complementer, som, då de uran urwal skänkas åt alla och är alla på lika wäl, för ingen på minsta sätt kunna wara smickrande.

IntrådesTal af Hofkansleren m. m. Friherre G. af Wetterstedt, sid. 99—119. — Andamålet med detta Tal war att tolka förtjensterna af Johan Murberg, Rector wid Stockholms Skolekola, en man, hwilken man ansat wara i besittning af mycken grundlig lärdom, men hwilken icke lemnat i allmänhetens händer andra bewis på sin författare-kallelse, än en rimmad öfversättning af Racines Athalie, och ett afhandlande IntrådesTal i Swenska Akademien, hwartil läror kunna läggas syra af honom utarbetade Volkstfwer, i det Swenska Lexikon som Akademien sått sig uppdragit att utarbeta och hwarpå allmänhetens wäntan i några och tjugge år warit spänd. — För den literära skolan kunde således detta Tal omöjligt blifwa lärorikt; och maneret af Hans Exc. m. m.

Fröherre Wetterstedts Wäktolighetskrifter är föröfrigt tillräckligt bekant genom hans offentliga Statskrifter.

I Svarer på detta Tal yttrar sig Directeuren, sid. 120; "Snillet, säger man, är allt; men behöfver icke detta Snille det kallare och pröfwande förståndets ledning wid planens uppställning, till delarnes sammanhängande utarbetning, till stilens rätthet, elegantighet och fullkomlighet? Behöfves icke menniskor och werldskänedom, för att försäkra sig om ett allmänt och stadigt warande bifall? Det är detta som de gamle kallade Om döme och de nyare Smak; en benämning, eller rättare en wäsendelighet, kanske någongång missbrukad, för att sjetra Snillet (wäsendeligheten?): ofta illa förstådd och mistydd af flere författare i alla tider, äfwen of dem, som icke med namn of smak uttryckte de föreskrifter de följde, en wäsendelighet i det wirtuosa, som blifwer lika waraktig med det sanna och sunda förnuftet." — En ny definition på Smak, att bifoga till de många man redan läst i Sw. Akademiens handlingar, och derjemte lika grundlig och upplysande som dessa. Märkligt är, att Snillet först såges wara allt, och sedan att detta Snille behöfwer förståndets ledning. Det som är allt skulle man dock annars tycka icke behöfwa något annat än sig sjelft.

(Slutet följer.)

No I. Journal för Animal Magnetism. Af P. G. Cederschiöld, Med. Dr. Första B:te, 2:a Häftet, Schm, Delén, 1815, VIII. sid. föret. samt 65—128 sid.; 3:de Häft. 1816, VI. sid. fö-

ret. samt 129—192 sid.; 4:e och 5:e Häftet, Hedmanska Boktryckeriet 1817, XXXVIII. sid. samt 193—288 sid. 8:o.

No II. Kort och tydlig Underrättelse om Magnetismen. Översättning. Schm, Gadelius, 1816, 38 sid. 8:o.

No III. Reflexioner öfwer Animaliska Magnetismen, af Jean Paul. Översättning. Schm, Håggström, 1817, 97 sid. 8:o.

No IV. Archiv för Animal Magnetism I:a Häftet, IV. sid. företal samt 119 sid.; 2:a Häft II. sid. förord, samt 94 sid. Schm, Håggström, 1819, 8:o.

Första Häftet af den Journal, som öswanförre är upptagen under No I, har i denna Tidning blifwit anmald i ärgången 1815, sid. 337 f. Om Redaktionen med öfret lemnat dess sedermera utkomna Häftet, äfwen som skrifterna No II. och III., så länge ur sigre, så har läsaren dock härigenom wunnit den fördelen, att winna en fullständig öfversigt af alla i vårt lädernesland hitills utkomna magnetiska skrifter.

Mångafalden af de ämnen, som i dem innehållas, tillärer Rec. ej att länge dröja wid hwat och en särskilt; h:ist som hwarje läsare, som intresserar sig för denna wetenskap, en af den nya tidens wigtigaste upptäckter, under tiden wifertigen hast tillfälle att ödra sig bekant med dessa arbeten. Utom dess äro de siffa phänomenen, som wisa sig wid den magnetiska clairvoyancen, i det hela temligen enohanda; för att blifwa lärorika och bidra ga till Magnetismens framtida begrundande såsom wetenskap, behöfwa de, sedan deras

Historiska trovärdighet kritiskt blifwit pröfwad, en sorgfällig jemförelse sinsemellan. En sådan är också anställd af Jean Paul (Kristen No III.), och det är af dessa skal, som wi hafvudfälligen här inestänka og wid att uppgifwa blotta innehåller.

No I. 2:a Häftet innehåller, efter en kort Inledning, en berättelse om en märkvärdig Somnambulism af Dr. Renord, Stadsläkare i Mainz, hämtad ur Huslands och Harles Journal der praktischen Heilkunde 40 Bd. 2:is Stöck. 2, 3, 4) förfäktningar af de i förra häftet påbegynte artiklar, samt 5) berättelse om en med svår Pleuresi besvärad man, som genom magnetismen kände en betydlig lättnad i bröstet. Denna händelse har Förf. meddelat, "för att betäga de i detta ämne mindre upplysta den möjlige vilkomningen, att Animala Magnetismen ej förmodade verka på andra än fruntimmer." — Alla dessa uppsatser grunda sig på Uggisw:s egna rön. 3:de Häftet: 1) förfäktning af artikeln 2) i förra häftet, eller om En af sig sjelf uppkommen Magnetisk Somnambulism. Förf. bad sin Patient, att uppgifwa, hvilken nummer skulle wänna på Lotteriet. Hon bestämde sig länge, och förklarastulligen, att det war henne alldeles omöjligt; så mycket mer, som han ämnade skänka henne Lottedeln, hwilket äfwen war hans afsigt. 2) förfäktning fr. 2:a Häftet; 3) Berättelse om en Patient, som helt och hållet curerades för oordentlig menstruation samt de flags dåningar, som kallas St. Vits Dans (Chorea Sati Viti); 3) om en dylik patient, som genom magnetism återwann sin menstruation; hennes dåliga ögon kunde dock icke återställas. Wid denna sjuka är anmärkningsvärdt, att ett ungt fruntimmer, som under Förf:s bortowaro fortsatte curen, på henne

kunde frambringa nästan ännu större magnetiska verkningar än han sjelf. 4) Ett fruntimmer, som dänat i Kyrkan och sanolds blifwit hemförd; — seende, magnetiserad, genom sin med kläder berädda maggrop. 5) En enwisd trosta, hwaraf en 43:ärs man i många år varit plågad, fullkomligt upphäfd genom magnetism. 6) Samma sjukdom på enahanda sätt häfd, ehuru det aldrig hann till någon egentlig sömn. 7) Åfwenisk convulsioner, uppkomna efter en förlofning, medelst en hindrad mjölkafsödring. 8) Början till en Sjukdomshistoria, som fortsattes nästa häfte.

Efter utgifwandet af nu anmälta häftern, sommaren 1816, begaf sig Dr Cederskjöld, på dåwarande KronPrinsens befostrnad, till Berlin, "för att se, huru konsten utöfwades af Mesmers beryktade elev, Professor Wolfart." I företalet meddelas resultaten af Förf:s observationer under denna utländska resa, i en underd. Berättelse till H. M. Konungen. Förf. såg här flera märkvärdiga magnetiska curer, men tillika mycket charlataneri; han fann, att "inlle och lärdom ej alltid äro förenade med den lugna sorgfällighet wid betraktandet, den kritiska noggrannhet wid undersökningen och den warfamma ärahällsamhet i slutsatser och eillämpningar, som egna den sanne Naturforskaren." Man igenkänner wid dessa undersökningar samma redlighet och isfver för wettenskapens framgång, som alltid utmärkt Hr Dr E.; men mängen läsare skulle dock hos honom kanhända önskat en djupare och mera skarp blick. Med alla de förtjenster Dr E. äger af den Animala Magnetismen, torde han dock derjemte icke kunna fräntännas en wis ensdighet. I alla rön, som han sjelf anställt eller af andra såg förrättas, har han endast intresserat sig

för den Animala Magnetismens användbarhet i medicinen: hvilket dock icke utgör dess högsta, ämestående icke dess enda mål. Slutligen anföres några märkvärdigare, med magnetismen ej i sammanhang stående curer, ehoder, dem förf. såg användas wid de allmänna Slukhusinrättningarna i Preussens hufvudstad. Deribland sätter, att, enligt Scalicottis method, påsätta nya nåsör (i. XXII). I förbigående anmärka wt, att en annan mera säll, men wida mindre gränslig method nu är känd af Engelmännan, hvilka lärt sig den af Hinduarne, som i Årtusenden betjenat sig deraf. Carpius har år 1816 i London derom utgifvit en afhandling, hwaraf ett utdrag läses i Oken's Isis 1817, No: 137 och 143.

Anföreda Berättelse åtföljdes af ett underdånigt Memorial, hworeut Dr C. förslög nedfattandet af en Comité, "för att undersöka Animala Magnetismen, så wäl till dess fysiska beskaffenhet, som till dess medicinska nytta." Konungen edkades i anledning häraf förordna en Comité, hwartill genom wäl antogs följande ledamöter från Kongl. WetenskapsAkad.: Friherre Edelcrantz, Kongl. LifMedicus af Pontin, samt Professor af Bergelius; från Kongl. SundhetsColl.: Kgl. Förste LifMedikus af Bjerkén och Åkerför Carlander; samt från Swenska LäkarSällskapet: Professorerne Gistrén och Gadelius. — Texten af detta dubbelhöfte innehåller följande: 1) Föreläsning om den af sig sjelf uppkomna magnetiska Somnambulismen. Magnetisören blef engång sjelf anfållen af samma magnetiska sömn, af hwaras phänomener han hos den sjuka war vittne. Det war följande denna Clairvoyante, som år 1812 förordnades af Konungen i Würtemberg i April (se

se October) inträffande ödd. Hr Dr C. söker dock, att i en not bewisa, att denna prophetia blott hade slumpen att tacka för sin uppsynelse. Derwid hör dock anmärkas, att samma höga persons öddsfall of en annan Clairvoyante, såsom i en uppsats insärd i det under No: IV. nedanför anföreda Archiv i Berlin räddas, länge förut blifwit förutlagd. "Det tillstånd, som man kallar Clairvoyance, — säger Hr C. —, eller hwarut hos människan utvecklas en förmåga att liksom genomskåda sin egen kropp, och utan de wanliga sinnesorganernas biträde fatta saken omkring sig, har ingalunda att tacka Magnetismen för sin möjlighet; utan är i sjelfwa verket blott ett symptom af somnambulism och kataplexi, hvilka i alla tider funnits såsom egna sjukdomsformer. Magnetisören kan därför ej åstadkomma clairvoyance, utan blott så wida det lyckas honom att utveckla det sjukdoms tillstånd, hwaraf denna omedelbara åtkändningsförmåga är ett oförlägligt symptom." Den naturliga somnambulismen, likartad med den, som genom magnetisering kan uppväckas, war dock känd länge före Mesmer, och till ett bewis derpå anföres 2) en Berättelse, som af Sauvages, författare af den namnkunniga Nosologia medica, blifwit insärd till WetenskapsSällskapet i Upsala och Wetensk. Akademien i Paris, uttryckt i båda dessa Samsunds Handlingar för år 1742. Den sjuka började efter de kataplexiska anfållningarna, och sedan hon insällte i en djup sömn, att tala med en henne alldeles owanlig liflighet och qwiakhet: stundom upprepade hon stycken ur katekesen, som hon dagen förut lärt, hwaraf hon gjorde bittera moraliska tillämpningar till några af husfolket, hvilka hon tydlige utpekade under dikrade namn samt se

sedfagade detta sitt tal med årböcker, rörelser med de öppna ögonen och åhöfswor oödeles som hade hon varit w.ken. Efter detta upptråde hörsade hon sjunga, skratta och dansa, under hoppande och upphäswande af glädjeskrif, under det hon undwef alla stolar samt alla i wägen stående föremål, mot hwilka hon kunnat sötta sig. Sedan hon en god stund forrfart denna dans, begof hon sig åter till sin sång, påhöjde rådet och blef kort derpå kateleprisk. Dessa anfall slutades efter en sferbedels timma, då den sofrwande wakenade ur sin dwala, utan minsta medwecande af hwad som förefallit. 3) och 4) Forsättningar. Bland experimenter, som föref. här omtalar, må ett eller annat nämnas. Han försökte engång att på en half alns afstånd med pekfingeret knäppa mot den Sjukas maggrop, men detta verkade på henne försärligt, liksom ett starkt elektriskt slag. Fölga swagare verkade der på henne, om Magnetisören försökte att på en alns afstånd, från hwilket håll som helst, oskränkt utsträcka ett finger. Hon beskref detta som ett slags stark dragning; om andra gjorde samma försök, kände hon en högst obehaglig fränstötning. Wänne — gifte föref. — ej på alla menniskor kraft städse utströmmar ur fingrarna, liksom ur expansiv polen på en magnet? — Då Magn. påtog en silkeswante, kände den Sjuka wäl verkningarna af dessa knäppningar, men w. da swagare. En dag, under senare stadier af magnetiska tillståndet, kände hon sig liksom omgifwen af osynliga wäsenden, hwilka genom en angenäm och wedergwickande fläkt förkände sin närvaro. Då Magnetisören deröfwer skrattade, s. d. hon honom dermed upphöro, emedan detta löje förforsakade henne osbiffrifliga plågor. Stundom såg hon under

bara, någongång obhyggliga syner: det förefom henne berunder, som om hon blott tänkte med hjertat. Då Magnetisören i sina tankar besallte henne öppna ögonen, wrida hufwudet o. s. w. blef han alltid ålydd; då denna wilja yttrades som en sträng besallning, följde lydnaden hastigt, med en slags convulsiwist rörelse; yttrades den som en blott önskan, lydde den Sjuka långsommare, men på ett enligt hennes försäkran angenämare sätt. Besallningar, som angingo mera sammansatta handlingar, t. ex. taga en klocka, som låg bredwid, lydde Patienten ick, utan erför endast berwid en slags oro. — Om det medicinska resultatet af denna magnetisering erfara wi intet, emedan ifrågawarande intressanta artikkel är afbruten, och Hr E. har efter detta häfte ej lemnat någon forsättning. Äfvenså har ick, så w. de Ric. bekant är, den Kungliga Magnetiska Comités ännu meddelat något af sina undersökningar och beräkanden. Också ligger det ej egenetligen i sådana sällskapers natur, att kunna frambringa någonting werfeligen positivt. De uppfylla sin bestämmelse, då de samlar det redan förhandenwarande, wara från afwägar, leda undersökningarna, utan att dock föröka rerordera wetenskapens framskridande. En annan medelbar werkan har dock denna Comité i wårt ländernesland frambragt. Så länge Hr E. på sin bana hof och stod ensam, hade, i ett w.igt Dagblad, någon det allmänna oförstå. det's häruld stillrat den animala Magnetismen såsom ett swärmet, antingen såsom ett uppsäteligt bedrägeri eller ett ensaldigt sjelbedrägeri, — såsom ett foster af "tomma speculationer, och en w.ande fantasi" — af "den Nyvaraselsiska sekten," — af "den förståndet döfswande mystik," som börjat intränga sig i de medicinska wetenskaperna, under

det att en stor del unga Läkare hjerst öfverge den väg, som alla Artusendens stora Män ansett för den säkraste till sanning och visdom, öfven i Läkarekonsten, — erfarenhet och förnuft, undersökning och grundlig pröfning;*)” m. m. m. Helt annorlunda heter det nu, sedan denna vetenskap blifvit ofrad värdig att tagas under en publik auktoritets beskydd. Na innehåller Magnetismen ett phänomen, som förtjenar all uppmärksamhet, och öfver hvars värde man bör öfverlemnna åt framtiden att dömma.**) — Mera hade Hr C. af sina motståndare aldrig begärt. Men hvarför börja med att förtäcka, förblifliga? Om man i ett eller annat ämne kan säga om visja Obscurantismens

*) Allm. Journalen, 1815. No 136 o. 137.

**) Se Rec. af Archiv för Animal Magn. i samman Tidning.

Välfvar, som Leopold om Katholicismens: "Välfven har blifvit klok! Välfven har förmerat sig!" — så återstår alltid att förundra sig öfver, hvarför man så många år uppfinner dermed; — hvarför man först liksom med våld låter tvinga sig dertill? Sådana omvändelser beröpa väl ingenting i sig sjelf; men det är lärorikt att se, huru i alla länders literärhistorier sakens och troghetens kämpar småningom, utan att de sjelfve märka det, blifva framskuffade några steg längre fram på sanningens bana, utom att ofständer, emellan dem och deras ständigt förskynnande vederpartier, derigenom blifver mindre.

Hr C. har vid slutet af sista häftet bifogat ett "sammandrag af sin Erfarenhet rörande Anim. Magnetismen." — Denna redn bekräfta hvad förut redan varit länge bekant. (Slutet följer.)

S m ä r r e S k r i f t e r.

Förslag till en Svensk folksång. Efter samma melodi som God save the King. Sthm, Gadelius, 1819. Ett halft ark, 4s.

Att författa en äkta folksång, är ingen lätt uppgift. Hvarje tanke, hvarje bild, hvarje ton och uttryck måste vara ursprunget ur nationens eget innersta lif och väsende. Man kan skriva en dikt, full af herrlig poesi, ett koske af en stor och mäktig fantasi; den beundras af Kalderne, men skall den också lefva på folkets läppar och sinna ett återljud i des bröst? Nej, såsom den nordiska folksången, förena enkelhet med kraft — dock icke denna nymodiga kraft, som bullrar och omvänder allt, för att visa att man har senor i armarna — är så af vår tids Kaldere gifvet: man vill vara enkel, och blir platt, — man gävar sig, vill vara sublim — och populariteten är förlorad.

Närvarande stycke står på denna medelväg. Vissa ställen äro icke utan poetisk förtjens, andra

äter förbinda lif med enkelhet i uttrycket, men det hela, utan att man kan anklaga något särstilt ställe, gör ingen verkkan; man känner något främmod-artadt, med konst frambragt. Hvarför skola också Swenskar uttala sina egendomligt nationella känslor på en meter och en melodi, som är lånad från Engelsmännen? Hellre må vi vara utan folksånger, än vi af främlingar skola lära, hvad vi skola känna för våra konungar och huru vi i sång skola uttrycka des känslor! Den första strofen är sonbart imiterad efter engelskan; den sista är måhända den bästa:

Vår kärlek är hans (Kungens) lön,
Vårt väl hans hjertas bön.

Hell sådan Kung!
Från Sundiska böckerna
Sill Lappiska ställorna
Genljude allt: hurra!
Lefve vår Kung!

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 25.

Erdagen den 12 Juni

1819.

R e c e n s i o n e r :

Den Nya Kyrkan eller Förstånd och Tro i förbund. Öfversättning. Strengheds, Elmårk, 1819. 109 sid. 12:0.

Hvarje försök, som med framgång sysselsätter sig med det wigtiga Problem, hwars läring titeln af denna bok lofwar, kan icke wara annat än ganska wälkommet i ett land, der man länge stått Tro och Förnuft såsom medelpunkter i två olika sferer, hwilka med hwarandra ej hade minsta sammanhang. Den som befunne sig inom den ena, mente man, borde och kunde ej, enligt fysiska lagar, tillika wara i den andra: sålunda för att wara god Lutheran, borde man äga så litet förnuft som möjligt, och de så kallade Upplyste frikallade sig så wäl för Lutheranism som för Christendom i allmänhet, förmenande, att man billigtwis ej mer kunde begära af sådana Philosopher, då de icke engång nekade Guds existens eller själens oödelighet. Å andra sidan åter, fringskänjade sig Orthodoxerna med en

wall of formier, definitioner och förklaringar; man wördade Luther som en Påfwe, — säger förk. — och lade den evangeliska friheten åter i de bojer, hwarur Reformatorerna förlesat densamma." Med träffande drag skilras i första afdeln. detta Upplysningens Tidshvarf, hwarill förk. wolt till motto: "Å the höllo sig för wisa, åro the wordne dårar. Han visar, huru samma Philosophi, hwilken förut bewisat sig som Catholiska widskjeddelsens trogna slawinna, i en förändrad gestalt åfwen hade bemåttigat sig protestantiska Theologien och fjettrade alle friare tänkande. Också war det icke underligt, att menniskor med friska sinnen icke kunde dwålas i den qwålstuft, hwarmed man uppsynte Dogmatikens försallna byggnad; men som den ena ytterligheten alltid föder den andra, flyttade sig den tidens Sniken, att å en annan Gudomlighet uppsöra andra Tempel, från hwars tinnar de slungade Idjets heru pilar på den närstående, murkande, af menniskofunder wanprydd Helgedomen. Christendomen hopskrymte nu till en ceder af mo

raliska föreläsningar; på predikstolen hörde man intet annat än moraliska föreläsningar, och äfwen i ungdomens uppfostran äfwo man nästan endast den sedliga öfwerlystelsens utbildande och inpreglandet af moraliska lefnadsreglor." Något godt lemnade dock denna revolution i tänkesätten efter sig. Förnuftets rättigheter blewo erkända, sedligheten grundades på dess basis och den blott contemptiva fromheten lemnade, hos de bättre, rum åt en verklig dygd. Tidshvarfrets fel war endast, att dessa båda äfwo mot hwarandra trädde i opposition, och detta blef så mycket farligare, som den säkallade Upplysningens propheter supphörligt sträfswade att göra menigheten delaktig af sina förmenta uppträcker, utan att bestinna att ett folk, utan tro och religion, aldrig beherrskas af de wackraste moral-principer. En sorglig, tung och dystur lefnadsåstigt, under en glittrande, skenlager yta, utbreddes sig öfwer den under mödan böjda werlden. Wi mist blef lifwets mål. "Man njöt hwad man förwärfwat, och förwärfwade för att åter njuta." Staten blef en enda stor industri-skola, och dess kraft och wälskand beräknades endast efter dess rikedom och folkmängd. Den äkta mänskliga bildningen gaf rum för en ylig material mångkuanthet i saker, som för det praktiska lifwet woro användbara. Det offentliga lifwets fröjd och jubel förkommo de styrande anstötliga och förargeliga; fester och högtideligheter blewo afskaffade eller förminskade, icke förskönade eller förädlade. Wäl således Theatras nas anval, men hwad hörde folket der annat än ett återfall af sitt eget usliga hwardogelst; hwad förnam man annat än samma materiella moral, sållsam blandad med en widrig känslsamhet?

II. Antligen spånade man sig ur detta den profaiska fanatismens ysel, det ihärdigaste af alla slags rus. Beröyande, wid denna den intellektuella riktningens första omhwalfs-

ning, war det inlytande, som den nyare tidens störste skilder derwid utswade, Goethe och Schiller: den ene såsom det förädlade glada lifwets ungdomsfristige troubadour, den andre såsom en hårdykt, straffande, till de ewiga ideernas hem, under töcken och äffor, wägladande Cjaas. "Derjemte uppträdde nu en Philosophi, som, lemnande den kritiska philosophiens kalla betänksamma gång (— men äfwer detta system bidrog mer, än förk. tyses föreskälla sig till förberedande af den skönare tiden —) förkunnade en Läro, grundad på en lefwande äffädning och entusiasm, och derigenom åter hänwiste på den så föraktade Tron — som i ett förkruset och utleswad tidshwarf, ingiöde en lefwande anda. Den oundelbara föliden häraf war en bättre åstigt af Religion och Konst: Religionen, hirtills af de bildade föraktad, blef nu, utom Adelskans tränga krets betroktad såsom en gemensam människans egendom, såsom hwarje bildadt, wäl ordnad ättens-stämning, såsom der andeliga människolifwets skönaste blomma; äfwen som ästiger och känslor, hwilkas sammanhang med Religionen mon hirtills icke annat, drogos inom hennes widsträckt område; och den nya Wijsheiten satte Konstens och Poestens wäsende i framställningen af stora, upplysande ideer: af det sköna, sublima andeliga människolifwet, och ansåg den såsom Religionens ijenarinnor, hwilkens tro och entusiasm de woro bestånda. att i sköna former så sinnliga." "Ideerna om patriotism, nationalitet och nationalcharakter bemäktigade sig allt mer sinnena:" "... och om äfwen "det sig ny bildande inre lifwet tvingades att i tomhetens rymder bana sig wäg," — så kom den stund, då den nywäckt andan skulle pröfwas, då samtid och efterwerld skulle erfara, om dessa högsinta ord skulle såsom handlingar göra sig gällande, eller åter, likt en febersjuklings

brokiga färgspel, draga sig tillbaka i sin tomma, fantastiska krets. Väl värt släkte, som bestod denna jättestrid, andåktige knäbjudande, då himmelens ande, wid denna "Herrans slagfest" bortspade dessa hundradetusen, och blod och lågor renade den giftblandade luften.

Förf. rednar äfwen tidehvarswis fluggsidor. "Många Theologer, säger han, hade huswudsakligen wäckt af den nya Philosophien, insett blotta Moral Theologiens ytlighet och tomhet, och försökt att återkomma till en högre ståndpunkt; men, liksom Theologien, i förhållande till den föregående kritiska Philosophien hade förhållit sig såsom en i spåren följande tjenstgwinna, och med blind tro antagit dessa halfbildade, ofullständiga resultat, såsom ett nytt Evangelium; så uppoffrade han äfwen för den nya Lära sin sjelfständighet, och i den nya dogmatiken sökte endast en ny mode, anda: christna Religionen wisade sig åter endast som den rådande Philosophiens wapendragerska. Så wida nu denna Philosophi föranklade mången god wäckelse, verkade äfwen den efter den samma formade theologien något godt; men likwäl endast som denna Låras medel och verktyg. Om också dese Theologer syntes åter uppväcka den christna Dogmatiken och åter förde Uppenbarelse, Försoning och dylika Låror på tungan, så inlåg likwäl hwarje insigtsfull, att de under de gamla orden och formerna lade nya ideer: sin Philosophies ideer. Och hwem sann ej med djup omwiltja, att dese nye Apostlar nästan ännu mer, än de förre upplysningens Predikanter, förfalskade och förgiftade Christendomens heliga, rena Lära? Om de förre i Christendomens yttre structur, i dess moraliska tendens och form, redan inbillade sig hafwa skådat sjelfwa det majestätiska templet, och försökte att wid detta, såsom en i wägen stående ruin frän

gamla riber, lägga en förströande hand, så uppbyggde de senare efter sina drömmar åt sig ett brokigt, lustigt festloft till Helgedom, med hwilket de bortskymde den sanna Helgedomen och undandrog anblicken af densamma helt och hållet människornas ögon. Äfwen låter det sig bewisa, att då den kritiska Philosophien endast i sina halffulländade åsikter war farlig för Christendomen; så står den nyare till sin innersta anda och sitt wäsende i strid med Christendomens anda. Christendomens läror om själsens odödelighet, om människornas syndiga natur och om Gud, hwilka äro grundpelarna för all christlig Tro, och af hwilkas förkastande allt heror, kunna endast till namnet bestå jemte en philosophi, som betraktar, eller äminstone, om den will wara consequent, måste betrakta werlden som Gud, synden som ett tomt stän, ett i det helas harmoni försvinnande mis ljud, och människossjelen såsom occidens till den stora substansen. Hafwa också de nya Theologerna ej insett och klart uttalat dese förfärliga consequenser; så hafwa wi endast deras philosophiska ytlighet att rocka derföre."

Wi hafwa afskrifwit detta långa stycke, på det ett läsaren må kunna jemföra det med det ofwansför meddelade utdraget. Huru kunna sådana rakt emotfatta sakter med hwarandra sammanställas? Då det ofwansföre heter, att den nya Philosophien "i det frusna tiden hwarfwer ingjöte en lefwande anda, wäckte entusiasm, samt i Religion och Konst rena, förädlade åsikter," — så beskjules nu samma Philosophi "för att förfalska och förgifta Christendomen, med hwars anda den står i uppenbar strid." — Förf:s begär att wara neutral medlare, att ställa sig på en ståndpunkt, hwarifrån man will tillrättawisa tidehvarswis wise, de irrande, har gjort att han,

då han sjelf icke ser klarare, stannat i oeniga-
het med sig sjelf. Den nyare Philosophien
har wiserligen ännu icke hunnit högden af
sin utveckling; men den har dock utan twi-
wel hunnit längre än man of beane kunnat
änka och hoppas. Hvad hafwa åter de nya-
re Theologerna gjort? deras pligt war det utan
twifwel, att nedfälla bryggan mellan den graf,
som ännu, på wisa ställen, finnes mellan
Religionen och Philosophien. Med ängstlig
warsamhet wanka de alla, med ganska få un-
dantag, omkring Zions tempel: öfwer Chris-
tendomens heligaste, dyrbaraste grundsannin-
gar tala de med så mycken twetydighet, i så
gårolika, obestämda uttryck, att man blott
tror sig förnimma ärefskallet från ett tomt
hjerter, eller ett lekande sinnes lösliga lust-
eldar. Sin förf. welat antyda någonting dy-
ligt, så ännu wi för ingen del motsäga ho-
nom. Men hwarför dersför anklaga Philoso-
phien, att Theologerna stannat på halfwa
vägen? Uttrahet — då förf., just genom
sjelfwa arten af sina besyffningar, wisar att
han gjort sig såga förtrogen med denna Philo-
sophiens egentliga wäsende. Så widt och be-
kant är, anses Schelling såsom huswudman
för den lefwande äfste af Gud och natur,
hvilken, enligt arten af hwart och ett ljus,
på olika sätt bruren hos olika individer, dock
i wisa huswudsatser med hwarannan sammans-
hänga. Men hela denne tänkares skrift:
Untersuchungen über die menschliche Frei-
heit (för att blott återopa en enda af hans
skrifter) går till en stor del endast ut på att
bewisa motsatsen af hwad förf. påstår den
nyare Philosophien wilja innebära: der bewi-
sas, att "werlden icke är Gud" — och att
Spinoza en gång icke tänkte sig detta, enligt
den stora föreställning man wanligen gör sig
om Pantheismen; — och att "synden icke

är ett tomt stän," utan det enda twertom nå-
gonting ganska positivt, hwars princip Schel-
ling bland alla tänkare af värde, om icke
först, Arminstone med mesta framgång, upp-
ställde och deducerat.

I III:de afdeln. fortisar förf. att skilja
tidens nya förwillelser. Det må icke ne-
kas, att förf. framkastat åfkilliga uppmärks-
samtets, värda anmärkingar. Men den som
öfwer dessa ämnen wil läsa någonting wer-
teligen grundligt, träffande och genialiskt,
läse sig Steffens, i är uti Leipzigs utgifne,
Caricaturen des Zeiligtens. De förwil-
liser, hvilka här tadlas, äro: en del poe-
tiske Protestanter rasert att göra sig till
Katholiker; — förslaget, att till upprätthå-
landet af enhet i tron utnämna en Prote-
stantisk öfwer Biskopp eller Påfwe, — m. m.

Den IV:de afdeln. bär öfwer skriften: Sann
och falsk Upplysning, der förf. med rätta
ifrar mot wisa Lärares bemödanen att inne-
sluta Protestantismens wäsende inom wisa
formler: han wisar att dess elementer twert-
om äro samwetsfrihet och kärlek till sannin-
gen, en lefwande Tro och förståndets klarhet.
Men Tron och samweret äro oföränderliga,
tala och lefwa omedelbart inom oss; förstån-
det deremot inser sanningen endast medelbart,
och undergår mångfaldiga förwandlingar.

I V:te och VI:te afdelningarna: Kyrkan,
samt Kyrkan och Staten, söker förf. bestä-
ma det förhållande, som mellan begge bdr ä-
ga rum, samt yrkar den förras beroende af
den senare, ehuru han icke delar "aras låga
äfsigter," som betrakta Kyrkan såsom en blott
uppfostrings- och bildnings anstalt" (hvilket
han dock i en högre mening wiserligen är),
och Staten åter, "såsom en blott rätts- och
säkerhets anstalt" — förklarande sig "med
Et at ej förstå något annat än folkets saw-

fälta lif för alla gemensamma ändamål; hvilka ligga i välmåga, rätt och själsbildning, och hvilka endost genom allas förening med framgång kunna eftersträvas." Men då nu "Religionen ej är något annat, än den högsta själsbildning, än det offentliga, andliga lifwets blomma och krona;" så drager förf. deraf den slutsatsen, att Religionen "äfwenledes måste höra till Staten, nemligen till den offentliga obtingens krets;" och att just deraf följer, — "att Regeringen äfwen äfwer den samma måste hafwa en skyddande, upprätthållande, lifwande wärd." Ehuru wi med förf. sammanstamma i resultatet, tro wi dock, att denna fråga djupare bör settas och beswaras.

I allmänhet må man icke neka förf. det såföret, att i sin skrift hafwa framställt ämnen, som förtjena hwarje Christens uppmärksamhet, och att i allmänhet på ett tillfredsställande sätt hafwa utredt dem. Hans framställningsfärd och skrifart äro enkla, tydliga och populära: men utan kraft och genialitet. Årskilliga förslag, hvilka här blifwit gjorda, förtjena all uppmärksamhet, t. ex. sid. 84 det, att i kyrkorna bilda en ädel sång. Andra torde winna mindre bifall, t. ex. sid. 86 det, att så länge uppskjuta Doper — om hwilket förf. yttar "att det är ingen handling, wid hwilken alla med lifligt deltagande äro församlade" — "till dess Fader och Moder med den samma kunde föra sitt barn till altaret." — Så föreläse äfwen förf., att affkassa Notarwarden, "af hwilken ceremoni, sådan den nu förtiden, till och med i den Lutheriska kyrkan, firas, ingen känner sig så uppbyggd, som det både kunde och borde ske, sid. 87." (?) — och att i den ursprungliga formen af en Färleksmåltid, såsom det i den äldsta församlingen war öfligt, med nödwändiga modifi-

cationer borde återställas. — Rec. twiflar om sådanne uppbyggelse, enligt vår tids lynne, der genom Skulle beredas.

Öfversättningen är wärdad, ehuru här och der några germanismer insmygt sig.

Svenska Akademiens Handlingar ifrån år 1796. Sjette Delen. Stockholm, Delen, 1817. 391 sid. 8:o.

(Slut st. N:o 22).

Sång öfwer Sweriges Kronprins Carl August, af C. G. Nordfors (sid. 126—147). Detta redan år 1810 belönda Skaldestycke borde egentligen hafva sitt rum i föregående Delen af Akademiens Handlingar, men blef då på Förf:s anhållan utelemnadt. Man skulle med skäl kunna kalla detta ett wäl utarbetadt poetiskt fabricat, ty alla Skaldeskunstens yttre hjelpemedel och villkor — de förefrisna novem anni inberäknade — äro här i en wäl mekanisk ordning med oförtruten skicklighet onvända; men det som skulle göra stycket till en färdig konstprodukt, den idealiskt upplysande, genialiskt lifgifsande elden saknas här alldeles. Dersöre blifwer, under läsningen af detta stycke, känslan helt och hållet lugn och orörd, och inbillningen på ett behagligt sätt waggad till sömns efter alla de regler, som Smakens lagstiftare för ett sådant ändamål förefriswit. Så t. ex. kan man wäl kallare uttrycka sig öfwer förlusten af en älskad Prins, än med dessa stiliget swarswade rader (sid. 140), hvilka dock skola innehålla det starkaste i hela poemet:

En sorg, mer djup, mer sann sig yttar här,
Än den, som toffas blott af sedwanor och
Krudar

Bring minnesvärdarne af jordens gudar,
 Då skundom hjertats känsla glädje är.
 Den är ej lik den flod, som tytt och sakta
 flyter,
 Hvars fosa är blott, swagt af wandrarns öga
 rörd;
 Men lik den milda ström, som ned från ber-
 gens höjd
 Sin väg med hörtad fart emellan klippor byr;
 Den är ett djupkändt gval, förtvisande om
 tröst.

Ännu ej öma söners bröst
 Mid någon faders bår med sbrere sinärta
 dröjde,

Wid ingen urna bröders bröst
 En mera bitter klagan höjde.
 Åk, Prins! ej nog bland dem som thronen
 blef befärd
 Att ingen mera ömt än du begråten blifwit;
 Nej, äfwen i den krets der kånslorna sin gård
 Wid enkelt saknad ymnigare gifwit,
 War ingen mera förjd och mera tårar wård.

Anmärkas måste äfwen, att Förf. i denna
 Skaldefång gjort ett försök, att använda den
 gammal-nordiska Asalåran, men härvid mis-
 tagit sig om bestämningen af wisga myther.
 Så tillägges, sid. 129, DunderGuden Thor
 "en slägga och en plog;" då likwål det war
 en stridshammare som Thor förde, ty åker-
 män war han aldrig. — Sid. 131, heter
 det att "Nexas krigare blifwit stötade till
 Mastrond, ett rum, dit, enligt de gamla bes-
 greppen, en Stridsfallen aldrig kom.

Swæa, Skaldestycke af Prof. Esaias
 Tegnér (sid. 155—169), belönt med stora
 Priset år 1811. Egentligen består detta af
 tvenne särskilda Poemer, hwardera af en särskild
 anda, ton och yttre dragt. Det förra, hwilket går
 till sid. 164, uppläster sig, under en lång följd
 af tröga Alexandriner, att säga och omsäga att
 ännu wänarne af Sveriges herrliga Nordland

wanflägtats från sina läder. Det förråder
 sig helt och hållet såsom foster af en kall pros-
 saisk förefats, hwilken också sträckt sin förtel-
 nande beräkning i hwarje mindre del af det
 hela. I afseende på språket använder Förf.
 nästan öfwerallt orden definitivt, utan den des-
 finitta Artikeln, t. ex. yppig hwilas, i st. f.
 den yppiga hwilans; frusen torfwa, i st.
 f. den frusna torfwan: sjelfsäd Skörd, i
 st. f. en sjelfsäd skörd; isfylld wåg, i st. f.
 den isfyllda wågen; snöklädd trakt, i st. f.
 den snöklädda trakten o. s. w. Det är onek-
 ligt, att denna friare ordböjning sparsamt an-
 wänd, gör en synnerligen målande effekt i det
 poetiska Språket; men då de så ofta återkomma
 som här — de anförda exemplen äro hämtade
 från ett enda flod — förlappa de hwarandra in-
 bördes, emedan de synas wara eftersökta. Men
 en sådan eftersökning röjes äfwen af andra
 omständigheter. Så t. ex. läsa wi:

Här sjunker dal wid dal, der flöte på flösta
 lastad

Står opp, i bedendag af jättebänder kastad.
 Sätt öfwer Fulltan hän de böga stierne gå;
 I klippan werer jern, och männer deruppå.
 Ett större osammanhang i föreställningen kan
 wäl icke gifwas. Vidare:

Än sår du egna sålt och kan dem fylla än
 Med malmstöpt åfkas hot, med klingor och med
 swård.

Huru fyller man ett sålt med hot, och syn-
 nerhet med hot af en malmstöpt åfka. —
 Besynnerligt är det äfwen, att se Nura kallas
 Dödens bygd. Och versen:

Han fruktade sin Gud, och utom Honor — ingen,
 är en påtaglig efterbildning af den bekanta
 Macineffa:

Jé craint Dieu, cher Abner, et n'a
 point d'autre crainte.

Deremot utmärker sig Poemer, från s. 164,
 hwilket ditbyrambiskt målar den patriotiske

Skaldens hopp om Södermanlands framtida åra, af en sann lyftning och en hänsöran-
de diktion. Synnerhet äro de fyra slutstro-
ferna — dem Rec. anser öfverflödiga att an-
föra, då detta Poem är temligen allmänt —
fulländade stöna. En ädel anda utelar sig
här i ett lika rent, som idealiskt bildadt språk.
Men mot de föregående Stroferna kan man
wisserligen anföra några anmärkingar. Sål-
t. ex:

”Och Solen rann opp

Ur lågande öfver

Och Ken på mitt hopp?

Ett besynnerligt stråfwande att wisa sig ny
och bepröfande! huru kan solen stina på ett hopp?
— Alla dessa brister oaktadt, är wisserligen
Poemet Svea, näst Sängens öfwer Creutz,
det bästa Skaldestycket, som Sw. Akademien
hittills i sina Handlingar meddelat.

Minne öfwer Kansli-Rådet och Skyr-
rianska Professoreu Hr Johan Ihre (sid.
171:191), bör väcka intressé, så mycket me-
ra som det icke allenast innehåller underrättel-
ser om en af våra mest berömda Litteratör-
rens lärda hemöfande, utan äfwen är den sista
Minneskrift sal. Biskopp Nordin uppsatt.
Den är förfrikt affattad i hans bekanta och
redan i denna Tidning bedömd af biographiska
manér.

Den 20 Dec. år 1812, belönte Swens-
ka Akademien en lång Afhandling, innehåll-
ande Swar på frågan: hwilka äro med-
len att hos ett Folk uppwäcka och un-
derhålla Patriotism och en rätt nationlig
anda? (sid. 194:161) af då warande Stats-
Secreteraren, nu mera StatsRådet Gr. A.
G. Mörner. — Förf. angifwer, sid. 202,
gången af sin undersökning; han skall neml.
”hemöda sig att wisa hwad patriotismen fore-
dom varit och huru den verkät; i hwad föra

hållande den står till en rätt nationlig anda
och des daning, hwilka synas wara de fordrin-
gar, som i dessa afseenden wid närwarande
Sambandsordning kunna äga rum, samt hwil-
ka torde wara de medel som äro tjenligast att
uppfylla dem. ”Han skiljer således mellan
Patriotism och nationlig anda, samt beskri-
far den förra (sid. 214) på det sätt att den
är” det upphöjda tänkesätt, som hos den en-
skilda medborgaren wisar dygden i verksamhet
för allmänt wäl.” Och den sednare (sid. 241)
sälunda: att den är ”Patriotismens och upp-
lyftningens gemensamma resultat.” Medlen
äter, att i ”Europas Stater, der nu mera
en monarkisk förfatning är lika allmän, som
cundgängelig,” framkasta detta upphöjda tän-
kesätt och detta resultat, tror förf. (sid. 245)
wara trenne: ”stora och wärdiga efterdomen
hos Regenten, floka och wäl handhabba La-
gar samt rättwisa belöningar till undersåten.”
Många torde icke sammanstamma i denna ås-
igt: man torde inwända att afseenden på be-
löningar snarare worerka än befördra den
äkt dygden, som måste utöwas för sin egen-
skuld, såsom en ädel själs frivillig hand-
lingar, af hwilka man hwarken fattar anspråk
eller hopp om lön och personliga fördelar. —
Wid samma tillfälle belönas Torund, Ly-
riff Tragedi i Tre Akter af P. A. Gran-
berg, hwilken sät sin plats i handlingarne
sid 265:311. Då den redan i denna Tidning
är granskad, under anmälandet af Hr Gran-
bergs Skaldestycken, tror Rec. sig icke nu behöf-
wa mera, än anföra, huru Akademien
anmärkte, i Complimenten wid prisets öfwer-
lemnande: ”Det är ei nu, för första gången,
som Ebert snille beredt Swenska Akademien
den tillfredsställelsen att offentligen få betygga
Er sitt bifall; det är den första, då hon möter
edra hemöfanden på Sängens bana, och att:

Det genast sker med des högsta beaktning, "både öfwer tyga Er om de lyckliga anlag naturen och en bildad smak Eder gifvot." Verkligen, om man företoge sig att abstrahera konstreglor från de belöfata skrifternas beskaffenhet och de complimenter Sw. Akademien, för dem, yttrat till författarne, så skulle deraf uppkomma en något besynnerlig Aestetik, men hwilken i negativt afseende kanske icke skulle wara utan nytta.

Det öfriga af denna Del intages af twenne Minnen, i anledning af Akademiens Settoner, båda författade af Professorn Doct. Franzén: det ena öfwer Nils-Gåltvagnmästaren Johan Nilsson Liljebäck (sid. 315-341); det andra öfwer Nils-Nådet Friherre Johan Skytte (sid. 353-391). De utmärka sig framför de Nordiska Biographierne, genom en noggrannare ordningsföljd i berättelser af händelserna, men också genom en starkare panegyriske ton.

Om man nitetligen betraktar denna Tom af Sw. Akademiens Handlingar såsom ett helt, så måste man med sågnad anmärka, att denna äger ett verkligt företräde framför de föregående. Man måste erkänna att detta Sällskap nu börjat lemna mera uppmärksamhet åt hwad den hembjuder allmänheten; icke nog att man icke här träffar dessa uppnedwända åsigter af Konstens filosofi och historia, dessa prof af en inskränkt läsning och omböme, som stundom tycktes skryta af sjelfwa sin okunnighet och ännu mindre dessa öfwerlagda, och ibjligt framställda domar och yttranden, som fördom gaf bespottaren en så rik förd; — man råder till och med ett aktningewärde bemödande att gifwa ärminstone åt de prosaiska skrifterna ett värde, som ej består i blotta ord; man träffar här och der lyckliga ideer, djupare åsigter, om hwilka ingen inkom

detta Samfund för ett becentium sedan habe någon aning eller med hwilka man ärminstone alldeles icke skulle welat framkomma, för att icke rubba behagligheten af den allmänna måttan af tankeodlingen; ja, hwars icke orwäldig Läsare måste medgifwa att den Gamle med skäp et icke har så alldeles orätt, då han tycker sig finna, att Swenska Akademien nu börjat tractera wisa saker "auf eine etwas andere Manier."

Fredmans Epiklar. Efter första Uppslagan. Fahlun, Armar, 1818. 362 sid. 8:o, utom Företal och Register.

Då wi redan i de föregående ärgångarne af denna Tidning på flere ställen yttrat oss om denne odddlige författarens Skrifter, och denna upplaga fördrifige är blott en aftryckning af den äldsta, så inskränker sig Rec. här endast till angifwandet af des beskaffenhet i typographiskt afseende. Rec. kan derwid icke hindra sig från att tillkännagifwa den harm hwarof han intogs, då han betraktade det usla papperet, äfwen som de gamla och fula titlar, hwarmed denna bok är tryckt, hwilket bewisar att utgifwaren ej genomläst Kellgrens företal, der han nämner om winningslystna förläggare, och att utgifwaren ej förstär eller will förstär hwad aktning man är skyldig en utmärkt författare. Härtil kommer att Uppslagan är behäftad med tryckfel, så att sid. 202 står Kortet i st. f. Korsten; sid. 207 mangelbuk i st. f. mangelbuk, sid. 210 det i st. f. des. Då så många förefalla innom dessa få sidor, så är det ett tillräckligt bewis på huru litet boken äfwen i detta afseende recommenderar sig.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 26.

Lördagen den 19 Juni

1819.

R e c e n s i o n e r :

No I. Journal för Animal Magnetism. Af P. G. Cederschiöld, Med. Dir. Första B:1, 2:a Häftet, Sthm, Delén, 1815, VIII. sid. föret. samt 65—128 sid.; 3:dje Häft. 1816, VI. sid. föret. samt 129—192 sid.; 4:de och 5:te Häftet, Hedmanska Boktryckeriet 1817, XXXVIII. sid. samt 193—288 sid. 8:o.

No II. Kort och tydlig Underrättelse om Magnetismen. Öfversättning. Sthm, Gadelius, 1816, 38 sid. 8:o.

No III. Reflexioner öfver Animaliska Magnetismen, af Jean Paul. (Öfversättning.) Sthm, Håggström, 1817, 97 sid. 8:o.

No IV. Archiv för Animal Magnetism I:a Häftet, IV. sid. företal samt 119

sid.; 2:a Häft. II. sid. förord, samt 94 sid. Sthm, Håggström, 1819, 8:o.

(Slut se. No 24).

No II. är, fastän detta icke uppgifves, en öfversättning af artikeln Magnetism i det hos Brockhaus i Leipzig utkomna Conversations-Lexicon, eller såsom den nyaste, i år utgifna, upplagan af detta verk kallas: Allgem. Deutsche Real Encyclopädie für die gebildeten Stände. Hvad som här säges till förklaringen af "Lifs" magnetismen grundar sig på den materialistiska åsigt, den vi nedansåtro skola närmare lära känna, enligt hwilken Magn. är "en öfverflytning af ett fint och osynligt, men på Nervsystemet och Människans Lifs Princip omedelbarligen och mycket krafrigt verkande agens eller ämne, som fler från en människa till den andra genom wisa konstnärliga widdröningar, bespråkningar eller ledande conductorer." — Denna föreställning vederlägges genom den erfarenheten, att man kan magnetisera på flera alnars afstånd, genom täcken

och kläder, ja, genom blotta blickar och själfwa viljan. Vidbrändet är alldeles icke något nödvändigt villkor. Den antim. Magnetismen liknar således icke, såsom i denna skrift uppgifves och såsom man ofta hör uttrypas, "Electriciteten och Galvanismen i den yttre naturen;" Det här verkande är icke (sid. 7) "sjelfwa det nerverta uppljwande fluidum eller ock dermed nära beslägtadt," — utan någonting wid ådla, immateriell, etherisk. I den skrift, till hvilken vi härnäst gå, träffa wi bewis, som synas of öfvertygande. Mera pålitligt synes det hwad Görk., wiserligen ur de bästa källor, samlat om den magnetiska Behandlingen, om phänomenerna som wisa sig hos magnetiserade, äfwen som om de olika grader, hwaruti man indelar den magnetiska skimen, samt om magnetismens användande som läkemedel. Swad som sid. 34 yttras till förklaring af dessa hypoteser, är hämtadt ur Kluge's Darstellung des animalen Magnetismus; Berlin 1811. Dock tillhör Hufeland den åran, att först hafwa öfkljtt nervsystemet i twennne: Cerebrals och Gallie-systemen, hwilkas gränser sedan af Neit blifwit närmare bestämda. Då Görk. s. 28 uttrar "att alla metaller verka högst widrigt på den magnetiserade," så är man wäl derom ense, hwad de oädla beträffar, men icke så alldeles i afseende på de ädlares inflytelse. Enligt Smelin göra gull och (i mindre grad) silfwer en behaglig werkan på de sjuka, men enligt Kluge, en obehaglig. Jern, såsom annars elektrisk ledare, är likwäl magnetisk icke ledare. Derifrån tiller sig Mesmer's skola, äfwen som Smelin, Hincle och Garbi enligt de rön, som af dem blifwit anstälde. (Jean Paul sid. 53).

N:o III. "Det gifwes få wigtiga skrifter angående Magnetismen; — säger den gentastiske Görk.; — men detta är en lycka för den experimenterande widsningen, som ännu icke förfalskas genom hypotetiska födslickar." — Wiserligen är den tiden icke inne, då man kan hoppas uppgöra någon tillfredsställande teori öfwer den animala, eller som Görk. kallar den, den organiska Magnetismen, hwars phänomener ofullständigt ännu äro kända. Att widare utredna och fråga denna kraft, att kombinera det fundna och derefter uppföra en nöjaktig förklaring; — detta måste wi utan twiswel lemna åt kommande århundraden, emellertid är i menniskosinnet det begäret nedlagdt, att, öfwerallt der hittills obekanta phänomener yppa sig, söka en naturlig lösnung af dessa under, och ofta har man derwid låtit sig nöja med de orimligaste förklaringar, ja, med förklaringar, som ännu woro dunklare än det som skulle förklaras. Månd alla försök, att tyda den djuriska Magnetismens gåtor, bekänner Nec. för sin del, att han funnit det närwarande mest antagligt, — ehuru det ännu, till större delen såsom Görk. sjelf erkänner, mera innehåller aningar än bewis. Nec. skall bemöda sig, att med möjligaste forchet göra reda för tankegången i denna lilla, men innehållrika skrift.

"Åran om Magnetismen, heter det sid. 3, erfor alla, isynnerhet medicinska, uppfinningars trefaldiga öde, att först sörgudas, sedan förlastas och slutligen förstås." I wårt sådernestand har den hitteills endast rönte det mellerst anförda. De under, som beledsagat denna lära, hafwa för henne gjort det swärd att finna en ingång i wår tids hufwuden, ehuru det gifwes blott ett under, nemligen

werlden sjelf. Dessa under äro: 1) Seena det, hwarigenom t. ex. Clairvoyanten känner fört, som läggas på maggropen, kan läsa förseglade bref bakom dubbele tyg och äfwen bakom ryggen, ser de inre delarna af sin kropp, som för hans blickar med hela lifs-machineriet ligger öppen och genomskådlig såsom ett urverk inom en kristall-boöte, så att den Magnetiserade ser ädrornas blodströmmar, nervernas utgreningar, och till och med sitt äga och sin hjerna i nistrån. 2) Hörandet. De magnetiske sjuka höra blott läkaren, eller de som med honom stå i förbindelse; äfvenså musik, endast då han sjelf spelar. Görf. söker bewisa, att dessa under i sjelfwa verket icke äro mera förwånande, än de gamla, hwarigenom man ser genom så röta kroppar som glas och diamant, eller hör genom indillade luftbarrningar; hvilka, såsom Görf. wisar, lika så litet existera som någon flod eller dallring i ethern, hwarigenom ljuset skulle fortplantas; ja, icke engång det omagnetiska seendet eller hörandet låta förklara sig af sådana mekaniska theorier. Görf. antager att vår själ kommer i förbindelse med krafter genom en helt annan kropp, än den yttre groft materiella. "Den yttre grofta beklädningen är blott en samling af beständigt finare omgifningar eller kroppar, hvilken börjas med den yttre känslolösa huden (epidermis) samt med håren och naglarna, dessa parastiska kroppsdelar utan nerver, och går från fibers och äderstälorna till nervslöjan. Men hvarföre skulle denna, för de 5 sinnen ännu märkbara, mekaniska beklädning vara den sista? Hvarföre skulle själen icke omgifwas af något dynamiskt, liksom ett allmänt sensorium, hvilket (på samma sätt som känslan) förbinder och ärförser sinnen?" Görf. är böjd att antaga den slutsatsen, att den egentliga

etherkroppen utgöres af de magnetiske, elektriske och galvaniske krafterna. "Man må dock icke föreställa sig denna etherkropp, såsom själen sista och trängaste födral, med det bårade sinnhål för den insperrade anden. Liksom ljuset af hwarje kraft, så måste äfwen en organisk sammansmältning af oswannämde krafter yttelica alla geometriska former. Den måste på engång genomtränga och omgifwa vår tunga kropp, såsom en sin låga, hwilken kringflyter och genomflyter den inre kroppswerlden. Den grösste kroppen är blott den jord, hwar etherkroppen, såsom blemma, får sina rötter och utom hvars lägre sferier han äfwen insuper ljus och luft." — Entige Reil och Humboldt omgifwes den grösste kroppen af en såkallad nerv- eller sensibel Atmospher, och inom denna wille de fleste förklarare innesluta flera magnetsmens under. "Men är denna spher af samma natur som nerverne, hwilket den måste vara, så kan han ej utdäta mer än de och således icke åstadkomma några magnetiska under. Deremot måste den sannotiska etherkroppen, som gör nämde under, äfwen hafwa sin känslospher; men ingen kan uistaka dessa organiska krafter i hwarandra flytande gränser och yttersta linier." Görf. beswarar derpå (sid. 32) några inkast, som emot denna hypotes kunde göras genom Ganglijsystemet, samt uppställer tillika några nya gätor, hwilkas lösning han äfwen till en del försöker. Men då han deribland uttrar (sid. 37), "att den magnetiserade kan kringwäsa was af ett drömdt ljus, men ej af några drömda gestalter," — så synes detta vara förkastadt; ty flera magnetiserers berättelser intyga, att deras patienter än sett rysliga, än underföndt strålände gestalter. Wi hafwa ofwanför, ur Hr. Ederichjöltes Journal, en sdr ett exempel derpå. Sinnrika äro Görfs

reflexioner öfver den inre äfseändnings- och divinationsförmågan under det magnetiska tillståndet; men då han nekade troligheten af den slags spådom, hvilken går utom den egna kroppens framtidskrets, den, att de skulle förutslå och se sina egna samt andres tillfälliga och fria handlingar, — så måste vi wäl medgifwa, att en sådan förutslåelse förblifwer "oförklarlig," likwäl hafwa icke blott "Wiensholts patienter" uttryckt sådana spådomar, utan man träffar äfwen i andre lika sanntagsölskande och trovärdige Magnetisörers skrifter dylika uppgifter. Djupsinliga och skönt skrifna äro de följande S. S. om Mansinnighet, om skändad och verklig död i förhållande till Magnetismen, samt framförallt den sista S., med öfverskriften: Utgifter i Andra Lifwet. Slutet är ihynnerhet så hänförande, att wi icke kunnat hindra oss att afskrifwa det, förwifvade att de läsare, som redan äga denna bok, icke skola wara misfönde med att änyo omläsa detta stycke: "Frågen icke, huru den döendes öfvergång sker från Magnetismen till andra werlden, ty det är ingen öfvergång, utan ett språng, på samma sätt som det wakande tillståndet, i detta lifwet, omedelbarligen och i ett ögonblick, liksom genom en lösfläppt springfjäder inträder efter sömnen och drömmarna. Man glömmet i allmänhet för ofta, att i naturen den kroppsliga och andeliga werlden wäl oafbrutet utvecklar och fortsätter sig; men förut börjar det med en afbrytning, eller ett språng; så sker det wid tillgifwande, uppblommande och döende. — Wi känna blott den lefwande, icke den döende werlden: denna har icke tid att uppenbara sig för oss; med hvilka nya, skrämmande, för oss förborgade erfarenheter, måste icke en döende människowerld, i den sista stunden, målös öfverströmas till den andra werlden! — Wi se blott:

afströdnaden af dess bortgång; men hon, som själf är i afströdnaden, känner den så, som på henne kastar sina strålar. — Somligt omgifwars hela det jordiska lifwet af en oräknelig mängd höga wäsenden och verkningar, — ty det materiella och andliga Uniwersum werkar på hwarje liten partikel och ande, af hvilka wi ej förnimma något, förän den jordiska kroppen, med sina nerv- och åderströmmar samt hela sitt sinnesverk, på engång rofnat och upphört. Tanken eder, för ett halft århundrade, sjätteode nedanför Rhensallets klippor; I hören då icke, under wattenstormen, den talande warelsen bredwid eder, icke den flygande wärens sänger i himmelen, icke westerwinnden i bummorna: låt stormen i ett ögonblick icke rofna; huru skulle I då befinna eder? Som wi ofta framdeles. Ty wi äro nu fångslade wid de jordiska Katarakterna, som oupphörligt framforma öfver jorden, och under hvilka wi ej förestå hwarandra; men hastige stannar wattenfallet och sammansmyser till en hård dödsis: då kunna wi på engång tala med hwarandra; wi höra den låta westerwinnden och sångerna i trädens kronor och i den blåa himmelen, hvilka hättills under ett helt lif förklingat omkring oss, utan att märkas. — Så må då, under den högtidliga dödsstillheten, när det jordiska watten upphör att forla och tillflyter, himmelen för oss bösja ljuda med den ewiga wärens sänger och toner, och wårt hjerta brista endast wid dens sista och sista glädjen!"

Andamålet med No IV. eller Archiv för Animal Magnetism, är att samla en mängd facta, för att göra "Svenska allmänheten bekant med wår tids största fysiska och psöchiska phänomen." Det må härmed förstås af en kort men intressant öfversigt af Animal Magnetismens tillstånd i alla länder.

Der, hwaraf inhämtas, att i Frankrike medicinska faculteten, som år 1784 från sin lista utsköf hwarje läkare, som ej affwor denna lära, nu högtidligen erkät densamma; — att den i Tossland blifwit erkänd och förklarad af des. förste läkare och filosofher, och att man i Werltn meddelar offentlig undersökning deruti; att den fördrifte wunnit inslag i Danmark, Ryssland, England, Holland och Italien. — Fördrifte uppger detta häfte sju magnetiska Berättelser, alla öfversättningur, af hvilka utan twiswel den första, meddelad af Presidenten von Strombeck i Celle, wisserligen är den märkwärdigaste. Det andra häftet innehåller elswa, alla hämtade ur de bästa fransiska och tyska källor i denna wäg. Rikedomn på rön och märkwärdiga phänomener, som under de här meddelade magnetiska curer wisat sig, är allt för stor för att tillåta något utdrag. Rec. instånker sig wid den önskan, att allmänhetens deltagande för detta Archiv måtte tillåta Utgifwarne att snart meddela flera förskänningar, öfwerlygad att de med samma omsorgsfulla nit måtte forsara att wälja sådana uppsatser, som på engång äro upplysande och wigtiga för sijnswa wettenskapen, och tillika sådana, som genom deras karakter, hwilka meddelat dem, förtjuna allmänhetens förwärende.

Wörterb. i Latinska Språket, insättande des. allmännofta Reglor, jemte uppställning af lättare och swårare Themat. till användande af des. Reglor m. m. Öfversättning från 6 Uppl. af F. W. Dörrius: Anleitung z. Uebersetzung m. m. af C.

Ludv. Wählin. Andra Delen. Öfwm., Nordström, 1819. 188 sid. 8:o.

Wå detta arbete redan wunnit en god öfsättning och blifwit temligen fort kringspredt, kan Rec. i första fortset anmäla denna fortsättning, som utgör den andra Cursen. Öfversättaren har behagat att sätta sin uppsamling wid de anmärkningur, som af Rec. gjordes i anledning af den första delen; och Rec. wägar smickra sig dermed, att arbetet ej derigenom förlorat.

Denna del innehåller Berättelser ur Romerska Historien ifrån början af Andra Puniska kriget till Augusti död. De äro i allmänhet wäl ordnade, och hwad phrasernas godhet beträffar, är det nog att nämna, att des. blifwit hämtade ur Livius, Sallustius och flera clasiska författare. De sista fem styckena innehålla en kort öfversigt af den Romerska Literaturen, som skulle wara intressantare, om den ej wore alltför kort. Öfversättaren gjorde wäl, om han i en blifwande ny upplaga, äminstone wid de många namnen som uppräknas, tillade titlarna på de förnämsta werk, som wi hafwa i behåll af samma auctorer.

Rec. är öfvertygad, att Öfwerf., såsom han lofwat, i händelse en sådan ny upplaga skulle af behofwer påkallas, läser företaga sig en stängare granskning af detta arbete. Enligt Rec. tanka skulle det winna ganska mycket, om i förra delen alla reglorna blifwit utslutna; en Syntaxis utan de öfriga delarna af Grammatiken blifwit i alla fall mindre fullkomlig. Rec. känner ej, om wi kunna hoppas att genom Kgl. Uppfostrings-Committeens försorg erhålla en Latinsk Grammatik, som kunde, i likhet med Dubls Öfvers. blifwa antagen i alla Skolor. Strelings,

som nu är allmänna brukad, är mycket oordig och osystematisk; det skulle fordras en lång afhandling för att visa all den brist på ordning och bestämdhet, som isynnerhet är synbar i den syntactiska delen. Ingen skillnad är der gjord mellan de allmänna språkreglerna och dem som bero på särskilda bruk i Latinen; på många ställen t. ex. i Syntar. Conjunct. får man först en speciell regel och derpå den allmänna och för alla språk gällande, utan hvilken den enskilda aldrig kan förklaras. Många regler t. ex. den om pron. relativ. äro långa och widlöftiga, utan att dersöre tillräckligt bestämma saken. — Nec. är öfvertygad, att af alla arbeten wi hittills ega i detta slag, är Dahls Latinska Grammatica ännu den bästa: den som på engång för begynnaren och för den mera för sig komne kan med nytta studeras. Skulle wi ej få någon bättre, hvilket torde vara önsket, så kunde kånhandas första afdelningen af Dörings verk så redigeras, att de lärta exemplen blefwo uppställda esier. Syntaren i denna Grammatica: derigenom skulle och rum winnas för en mängd nya exempel, hvilka alltförwål behöfdes. Dessa borde till en början endast vara sådana, att Swenskan och Latinen ordagrannat svarade mot hwarandra, och wid hwarje särskildt Swenskt ord det motsvarande Latinska funnes ensamt i noten. På samma sätt borde i början wid användandet af Latinska idiotismer ej en mängd lemnas till Lärjungens wäl; man kan ej göra nå wänta sig, att han skall snart fåsta så många taliskt i minnet, och det är bättre om Läraren, än om Lärjungen tills widare varierar. — Wid den senare cursen är mindre att erinra, ehuru Nec. är öfvertygad, att äfwen den skall kunna winna genom Öf-

wersättarens revision, hwartill man önskar honom lycka och framgång.

N:o I. Förslag till en Folkfest på Landbygden. Öfvers. från den Franska brochuren: La Vertu couronnée &c. Sthm, Imnelius, 1818. 29 sid. 8:o.

N:o II. Några Ord om Uppfostran. Sthm, Imnelius, 1819. 15 sid. 8:o.

N:o III. Svar till Recensenten af Förslag till en Folkfest på Landbygden i Allmänna Journalen för d. 19 Mars 1819. Stockholm, Imnelius, 1819. ett halft ark 4:o.

N:o IV. Extrait d'une Lettre concernant la Fête de la Rose. Stockholm, Imnelius, 1819. ett fjerdedel ark 4:o.

N:o V. Samling af skrifter för och emot Hr Pabans Förslag om Rosentesten. Sthm, Imnelius, 1819. 1 ark 4:o.

En yppigt leende natur har i det Ödrea Frankrike såttat wid Rosen en högre betydelse än den eger i andra länder, och gifwit henne en rättighet att i flera afseenden tjena till hedersbejdningar. Så war från äldre tider i Toulouse en Rosenbouquet det högsta pris, om hvilket, under de så kallade Jeux Floraux, Troubadourerne täflade med sina galanterisånger. Och i byn Salency i Picardie såttes årligen på den 8:de Juni en med blått band sammanknuten rosenkrans på den öfkyldigaste, sedigaste och slitigaste flickas

hufvud. Detta bruk, hwilket enligt en — dock mindre trovärdig — tradition redan under K. Elovigs regering af en wif St. Medard, Biskop i Nehon, skall wara införd, fortfor än i dag och lärer äfwen till någon del wara imiterade i wisa andra Franska och äfwen några Spanska städer. Den sedesamhet och de stilla dygder, hwilka enligt alla Resandes berättelse skola trivas i trakten kring Salency och dem man onser wara en följd af Rosenfestens firande, hafwa med den förtjusning fyllt Hr Pabans hjeria, att han i sitt nya fädernesland önskat med samma medel bereda samma verkningar. Så har han icke allenast införd denna fest i det Underwisnings-Institut, hwilket han för några år sedan i Stockholm hade skapat, och hwarom han år 1808 utgaf en liten berättelse under titel: *La Rosière de Stockholm*: utan han har äfwen sedermera med verklig uppföring gjort allt hwad han kunnat, för att skaffa uppmärksamhet åt sitt förslag att i Sveriges Landsbygder införa denna fest. För detta ändamål har han utgfwit de uppräknade Skrifterna. — Hwarje entusiast för ett ädelt mål och som på ett wärdigt sätt uttalar sig, är alltid helig och wördnadsjudande, och derföre böra alla anmärkingar tyfina, helst som de kunna wara ganska lätt sunna, derfwer att detta nit någon gång excentriserat eller derdwer att åtskilliga af de i nämnda Skrifter uttröde grundsatsar i uppföringsskran icke äro nog haltrika och ofelbara. Så t. ex. utropar han i N:o 1 sid. 19. "Åh! hwad skulle man ej kunna göra af människorna, om man såkade hedern och äran wid dygden och förtjensten!" Mot denna grundsats har Rec. i *Allmänna Journalen* förklarar sig, och har här i wifserligen så wida hafte rått,

som den dygd, hwilken endast framkallas genom löfret om belöning och hederstrecken, wifse icke är någon dygd; men i sin jemförelse mellan Rosenkransen och våra wämliga Ordensband och i application på Hr Pabans förslag har han säkert mycket misstagit sig. Rosenstickans frans är icke ett — ofta genom recommendationer wunnet — distinctionstrecken för lifseriden, utan en af en hel menighet gifwen ögonblicklig höllning åt en ofsyldig stickas stilla, husliga sit och hufda omwårdnad om äldriga föräldrar, och måste i detta fall wara lika så uppmuntrade, som den är rörande och wacker. Af våra inhemsta bruk har det ifrågawarande närmaste likhet med de lagerkransar, som wid Univerfiterna efter föreskrifna pröfningar utdelas; och lika så litet som dessa hos någon människa wäckt såfånga eller stolthet, lika så litet kan den för en dag burna Rosenkransen i det unga ofsyldiga quinnohjertat wäcka eller nåra dylika känslor. Snarare måste just belöningens förgånglighet lifwa hägen att esters stråfwa en oförgångligare i det goda medwetandet.

I afseende åter på förslaget att införa denna fest i Sverige, will Rec. först anmärka, att wi of gammalt haft något dylikt i det nu mera tywärt! temligen ur bruk komna nyttjandet af Kyrkokronan för Brudar. Så t. ex. kunde denna krona aldrig winnas af någon annan än en ung flicka, som af hela församlingen anlägs att wara utan fläck och härstammande från en hederlig och wälfärd flägt. För det andra wore det wifserligen redan en ganska god sak att bereda wisa af opinionen helgade folkfester, då ingenting mer binder sinnet wid fosterbyggen än dylika bruk:

men för att göra en sådan riktigt national, fordras iakttagandet af en mängd localiteter, som mycket måste försvåra införandet af en främmande sedwänja. Dock skulle detta kanske kunna lära sig göra genom förenandet af denna rosenfest med den af landsbyggdens ungdom på wiså orter öfliga sed att wid majstängens uppresande wälja blomsterbrudar, isynnerhet om man kunde utrota den i wiså trakter rådande fördom, att en sådan blomsterbrud aldrig sedan kan hoppas att blifwa gift. Att emellertid Hr Pabans förslag icke alldeles lemnas utan uppmärksamhet, kan Rec. försäkra, emedan han haft tillfälle att se ett swär på det tyckta fransyska breswret, i hwilket den höga Herre, till hwilken det blifwit skrifwet, bestämde uttrar sin föresars att försöka Rosenfestens införande i det län honom blifwit lemnade att sgra.

Läroböcker för Barn. N:o 1. För första läkåret. Första Häftet. Inledning till Läskonsten. — Handbok wid den Nya

BokstafweringsMetoden eller Fätter att inom tyratio Lektioner lära Barn läsa. af Jonas Neuter. Södm, Elmén och Granberg, 1819. 86 sid. 16:0.

Då ännu ingen Metodologi utkommit, är det nästan omöjligt att bestämdt och grundligt uttra sig öfwer Hr Neuters uppfinning till underlättande af den så fräna första undervisningen i bokstafweringen. Hwad man af närwarande Handbok tyckes kunna finna, består den huswudsakliga ölikheten mellan Hr Neuters metod och den i andra N:o böcker wänliga deruti, att han wid bokstafwerens lärande icke särskilt upptager Consonanterna, utan will bibehålla kännedomen om dem endast genom öfning att se dem hopställda med vocalerna; hwilket, då consonanterna icke höra wa något eget ljud, torde böra anses såsom riktigt. Ester denna princip tyckes boken wara consequent utarbetad och de upptagna exemplen wäl wällda. För öfning i läsning af den så kallade latinska stilen äro dock exemplen wäl knapt tillagna. I öfrigt på Hr Neuters rättfärdigning torde man kunna recommendera honom en nogare betänksamhet.

B ä t t e l s e r :

År 1818. Sid. 387 r. 10 st. förändradt l. förändradt. S. 388 r. 27 st. glum l. glans. S. l. r. 35 st. Det är l. Der är. S. 411 r. 8 st. berättelse l. bekräftelse. S. 740 r. 5 st. vita l. vitas. S. 744 r. 4 st. patriæ l. patrio. S. f. r. 23 st. luxuriose l. luxuriose. S. f. r. 27 st. pie et probande l. pia et probanda. S. 745 r. 9 st. Antophradates l. Autophradates. S. f. r. 23 st. medelbar l. medebor. S. f. r. 31 st. Aegeriska l. Aegeiska. År 1819. S. 113 r. 9 st. som af fleråriga l. som fleråriga. S. 118 r. 24 st. fullständiga l. så fullständiga. S. 121 r. 7 st. Menåiden l. Menneiden. S. 124 r. 2 nedifr. st. Syrmandsådle l. Syrmandsådle. S. 125 r. 8 st. ostridligt l. offridigt. S. 184 sista r. st. att Hr l. att af Hr (den 3:de rättelsen i N:o 18 således öfritig). S. 322 r. 20 st. Lehnberg l. Leenberg.

S w e n s k

L i t e r a t u r = T i d n i n g ,

u t g i f v e n

i

S t o c k h o l m o c h U p s a l a .

1 8 1 9 .

F j o r t o n d e B a n d e t :

J u l i - D e c e m b e r . (N : o 2 7 - 5 2) .

U p s a l a ,

b o s P a l m b l a d o c h C .

1741

1741

1741

1741

1741

1741

1741

1741

1741

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 27.

Lördagen den 26 Juni

1819

R e c e n s i o n e r :

De Christnas Tro, Förföf till en ny Läro-
bok i Christendomen af Claus Harms.
Öfversätn. af S. Ekelund, Phil. Mag.
Theol. Cand. m. m. Salm, Högskolm,
1819. 212 sid. 12:9.

Öfversättarens anmärkning, att på en
långre tid "wår Literatur ej blifwit rikad
med något catechetiskt arbete af betydhet"
är bedröfligen allt för sann. Rec. oroar sig
dock härwid mindre öfver Literaturen än öf-
wer Förfamlingen. Det är wål sannt, att
i wåra dagar en, om ej förbättrad, ämin-
stone omarbetad cateches utkommit, blifwit
stadfäst och i församlingen benyttas. Men
werket wor måhända mera stomt menadt,
än det blef lyckligen utfördt. Rec. menar
här ej blott det oriktiga i användandet i den-
na cateches af bibelspråk utom en Bibel som
— ej finns; utan fastmer bristerna i seltwa
texten. Man gjorde sig så wis och rolig
öfwer den gamla catechesens löfserkor, flögs-

rå o. m. s. och det är rätt berömligt, att
dessa utgäit ur den nya; men om man un-
dantager första hufwudstycket, hwilket wun-
nit något uti renhet, jemte några delar af
Första artikeln och Tredje hufwudstycket, är
denna nya cateches uti sakens beständhet och
uttryckets egenlighet ej att föredraga för den
gamla. — Ut i en något högre populär reli-
gionsundervisning lägges wid Akademien för
den första delen af den ungdom, som äm-
nar sig till embersmannastwet — förmodli-
gen på det att dess hela wäg må consequent
blifwa illiterat — ut i den lilla theologiska
examen Alnanders Salighetelära till grund;
en bok som är under catechesen så till om-
fång som behandling. Wi höfwe Presbiter-
minarier, der blifwande Religionslärare sko-
la undervisas uti Catechiken. Men man
tar der denna sak nog yttigt. Man håller
der nemligen på, mer att föbringa en Cate-
chikens Historia jemte ett rättigt föf och en
fintlig konst att catechisera, än att trams
ställa det hwardswet skall catechiseras. Ty nå-
got populärt religions, eller rättare sagdt,

Bibliskt religionsystem föreläses ej der, och det tyckes ej som man kunde få wänta att något arbete i denna wäg derifrån utkommer till de unga Seminaristernas begagnande och handledande. — Wera i detta senare hänseende, än såsom förslag till en cateches, skall den bok, som Rec. här går att anmäla, passas och gagna. Den är ej egentligen ämnad till den första barna- eller enklaste folkundervisningen uti våra christendomsstycken, all den stund den hwarken har en strängt catechetisk form eller ett inom de nödigaste stycken begränsadt system; utan den är en Allseitig, slutande och fulländande religionsundervisningen, och ämnad, att hos dem som söka en högre undervisning fullända, lifwa och helgjuta tron uti och öfwer alla detta lifwets timliga och andliga angelägenheter; den är en cateches för unga sig bildande Religionslärare, ett försök till en Seminariebok uti den bibliska tron, ur hvilken de unga lärorna innom de gå till sitt werk helt och andertill kunna uppfatta, hward de hittills kanste styckewis eller i en andels dogmatisk sett, eller sammanhålla för sig sjelfwa resultaterna af deras egna Bibelläsning — tills ett annat, måhända bättre, kunde bringas i dagen.

Den som känner den ryktbarhet Claus Harms wunnit i Tyskland, och gjort sig något underrättad om denna genialiske och nitafsande mannens religjös äfgifter och behandlingsätt, skall redan på förhand wänta ett intressant werk. Denne, som först i en mera framfriden Alder af inre kallelse fördes till studier och prästembete, är en strängt biblisk predikande och Evangelisk Lutherisk brinnande man, som med djuphet och frihet uppfattat hela bokstaftwens stränghet. På den genialiska frihet, som dock är förenad med all orthodox stränghet, med hwilken den

na man läser uti christendomen är denna bok ett bewis. Rec. förstår wäl, att många skola stöta sig öfwer det helt nya behandlingsfätter än i poesi än i prosa; men den som wet att värdera det goda och sanna under alla skepnader skall wisserligen glädja sig, öfwer detta. Ty det är ej af behogsfulla eller nyct walde, utan ur sjelfwa innehållens egna notur framsprungit. Han kallar den första boken Naturen. Det är en sann tanke, att börja religionsbetraktelsen med naturen. Ty den unga menniskans reflexion är först wänd utåt på naturen. Och derjemte är det ju i den yttre naturen, som wi börja att ana Gud; så att det är ganska rätt att föra menniskan först genom Skapelsens Bibel, der man anor, till Uppenbarelsens der man fattar Gud. Och derjemte är det i Rec:s tanka rätt och skönt af Harms, att han uti höga, poetiska, nästan mythiska ord uttalar hela denna lära. Ty är icke naturens egna språk poetiskt och mythiskt. Detta Capitel innehåller många fromma blickar uti naturen, dem ett dyppet sinne med glädje och uppbyggelse skall läsa; och har Guds härutinnan mästerliga gen gått sitt werk igenom. Rec. skulle wilja anföra stycken häur, om de, ryckta ur sitt sammanhang, kunde nog fattas och värderas. — Den Andra boken kallar han Förstyren. I denna öfwergår Guds till uppenbarelsen, samt fortgår allt härifrån, sitt hela werk igenom, efter en historisk plan, följande uppenbarelsens historiska utvecklingsmoment. Först Skapelseurkunden; hwarwid han kastar öfwer en och annan blick in i andewerlden och på ett herrligt sätt gifwer oss bibliska tron om Änglarna. Derpå faller, syndafloden o. s. w. allsammans efter den bibliska Historiens gång. Det är i sanning ganska rätt, att så förena och sammanjura religionskunskapen

med den bibliska Historien; dels derför att man på sådant sätt kan klarast uppfatta hela vår trosläras fullhet, dels derför att man härigenom får det naturliga enkla systemet. Här meddelar Förf. de husvudsaktiga lärorna ur David och Profeterna, samt sedan han förut anfört alla Gamla Testamentets profetior om Kristus, slutas härmed det Gamla Test. — Den Tredje boken kallar han Kristus. Han är här först syftadt att visa huru man på erfarenhetens väg drifves att söka Jesum "genom sinnandet af all jordistings såfånglighet, (sid. 105) och vidare på profningens väg "genom visandet att vi veta intet, förnä intet och hafva intet," (sid. 112). Derpå kommer sällna bestämmandet: hwem är Kristus? Men just här, hwarest Förf. med den största bestämdhet och tydlighet skulle utvecklat sig, är han måhända obeständigt och dunklast. S. ex. sid. 121 uti "Skillnaden mellan Jesu namns ord och lifs ord." Skönt åter är detta stycke: "Hvilka af hans (Jesu) muns ord kunna anses som nyckel till honom?" (sid. 123), der han visar så riktigt det sinne, som kan undsä Kristus. S. 132 skiljer han mellan de naturliga orsakerna, hvarföre Kristus måste lifda, och de förborgade; hwarvid Nec. ej blott anmärker, att det senare är svåstwande besvaradt, utan ock undrar, om ej uti Guds nådestyrelse, natur och nåd äro desamma. S. 165 Om den Hel. Ande; ett rent bibliskt stycke. Härpå från den H. Andes utgjutesse sker öfvergång till framställningen af Jesu Apostlar; derefter af kyrkan (hwarvid en kort kyrkohistoria) och Sakramenten. Här läsas, såsom uti andra kristendomsböcker, om Sakramenterna goda saker; men dock söga bestämda och klara, Och likväl måste det vara högst nöd-

wändigt att gifwa sådana på hwilkas möjlighet Nec. för sin del tror. Slutligen Ryeskans förhållande till samhället; och sist, uti ett Bihang, Morgon och Afsonbdn.

Läsaren ser här, att denna plan är vida utsträcktare än den vanliga; hwilket kommer deraf att den är på engång historisk och dogmatisk. — Dictionen är biblisk, alltid frisk, rik och varm, ofta hög, stundom något ojämn. Förf. låter öfwerallt, så snart möjligt är, Bibeln själf tala; och besjellan har hans egna språk alltid detta bibliska och andliga element, som Fransoserna kalla Diction och Tyfarna Salbung.

Öfversättarns namn är redan kändt utaf flera goda öfversättningur, så att man redan på förhand kunde wänta en god öfversättning. Nec. twelar också ej, att anse denna för en bland de bästa under dessa senare åren. Ty ej nog dermed, att Förf:s prosa ofta är ganska swår att gifwa, och här är wäl förswenskad; utan här påswades ock Öfvers:s förmåga, att gifwa Förf:s i flera hänseenden ej litta poetiska stycken. Till bewis på Öfvers. magt öfwer de poetiska elementerna äro: Sångnen till Englarna (s. 36) om Stjernorna (s. 38), om Herrans närvaro (s. 163) m. fl. Samma loford kan Nec. för sin del ej gifwa åt Öfvers:s något trolösa modernisering af de Tio såfångligheterna (s. 106). Ty skola sådana Gnomer ej öfvergå till platza rimmade sententier måste de genom enkla sanna och korta uttryck ingjuta sig i minnet.

Öfvers. har, så mycket Nec. kunnat finna, gjort twenne ändringar från sitt original; af hwilka Nec. erkänner den första såsom ganska wälberänt. Neml. s. 12 af originalet har dessa ord: Natur ist Gott, Gott ist Natur, hwilka uti vårt land, der många äro dåliga läsare och många andra dåliga men-

niffor, borde såsom Öfvers. och gjort (s. 11) gifvas med: en Gudom i Naturen uppenbarad; på det att de förra ej måtte föras eller de senare börsa att skrifa om Spinozism. I såld hvaras framför det följande stycket, i stället för denna fråga i originaler: "Mit welchen Worten bezeugst du der Natur deine Verehrung?" det uti Öfversättningen heter (s. 12) "Med hvilka ord betygar du den Gudantakt, som uppenbarar sig i naturen, din vördnad?" — Den andra ändringen åter (s. 158), gjord i samma goda affiat, är ej så riktigt genomförd. Ty då det i Originaler heter: "Ihn (Jesus) erkannte hoben und Ihn nicht erkannte haben, das unterscheidet, scheidet und entscheidet für Himmel oder Hölle. Aber ein Christus ist in allen Religionen der Erde, d. h. eine Offenbarung der Gottheit in und an der Menschheit;" har Öfvers. väl ordagrannt bibehållit det första af denna enunciation; men orden: ein Christus ist in allen Religionen, har han ej vågat gifva ordagrannhet, utan med denna omskrifning: "Men det himmelska ljuset, som i Jesu religion framträder i full klarhet, har kastat mer eller mindre klara strålar i alla religioner; den som följer dessa strålars ledning så långt han kan, så klart han inser, skall warda salig." Först förklaras ej det uttrycket: erkänna Kristus, eller ej erkänna honom, så tydligt och uttryckligen genom det att vandra i hans ord strålar; och sedan är denna omskrifning för lång och utvärdad. Dehuruom har Öfvers. tillagt en not s. 96, i hvilken han vill vederlägga Förfs: "beträffande af Israëllternas känneedom om ett annat lif söde Babyloniska fångenskapen." Men Öfvs. bdr anmärka, att Förf. ej något deras känneedom deraf, utan endast denna känneodoms klarhet: "Abraham, Moses, David, Män, hvilka

dock gjort oddliga gerningar i en hög anda, gifva blott dunkla vinkar om oddligheten." Och af denna dogms dunkelhet och svårsvonde, ej uppsattning, utan anslag afsvor S. Test. många bevis; ja sjelfva Härms med sin bokstafliga trohet råkar, på ett annat ställe i denna bok, på en bizarr motsäggelse, der hatt s. 159, sedan han utvecklat vårt kristliga oddlighetsbegrepp och dess grundval, kommer till denna Judaiska fråga: "Hvorned tillbringas tiden emellan vår död och uppståndelse?" Hvarföre äro våra Theologer så rädda, att, då Jesus kommer att förklara Lagen — det Gamla Testamentet — taga vår oddlighets tro utur 1 Cor. 15: de jemte andra Nya Test:s ställen? Eller vill man ej erkänna, att uti Gamla Test:s religiösa begrepp lågo ofullkomligheter, hvad gjordes ej då behof af det Nya?

Berättelse af Jonas Hallenberg, om ett forntids Romerskt Metallkärl, funnet i Westmanland år 1818. Sismi, Nordström, 1819. 83 sid. 8:o, med tvenne Plancher.

Då ingenting hufvudsakligt är att vid denna berättelse anmärka eller tillägga, anser Rec. sin pligt inkränkas dertill att i korthet angifva innehållet.

"Om detta kärl är af den egentligen så kallade dyrbara Corinthiska metallen, lärers icke kunna afgöras med fullkomlig wisshet; det synes icke vara osannolikt; att det icke består af endast ren och oblandad koppar, är fullkomligen säkert." Enl. Förf. tanka är det icke smidt utan gjuret. Det "är icke anku-

vet af den så kallade verdâtre du bronze antique eller la rouille de l'antiquité; den bewarar frän frätning; men kårlet är på några ställen sönderfräat af den godna ergen. Verket är af den goda stil och beskaffenhet, att det tillhör den af Antiquitets- och Myntförfattare så kallade tiden af le haut empire eller början af le bas empire. Det är icke ett så kalladt vas ansatum; ty det har icke varit försedt med några slags handtag. Nu är det väl äfwen utan lock; men att det varit försedt med lock, synes tydligen af inskrifningarna på öfra kanten, i hvilka locket blifwit insatt och sedan tillwridet, att det fast suttit. Man kan sluta af andra forntids Vasar, att locket varit kupigt, och då det varit påsatt, har detta kårlet haft nästan en ägglik skapnad, hwars spetsiga del varit wänd nedåt, såst på sin lilla wäl formerade fot. Utseende, form, prydnader, alla delars wäl iaktagna förhållande till hwarandra, med ett ord, hela kårlets beskaffenhet, vittnar att det bör hänföras till den goda Romerska konsttiden," s. 5, 6.

"Kårlets yttre sida synes hafwa varit försedd öfwer allt; men starkast har förgyllningen varit anbragt wid öfra kanten till två tumms bredd; derest äfwen är en prydnad af så kalladt guilloché-arbete, af incrusterade och om hwarandra lagda eller entrelacerade silfvertrådar, med nedgående blomverk på twenne motsvarande sidor, hwilket blomverk äfwen varit incrusterat med silfver; men silfvet är nu till det mesta bortfallit." s. 6, 7.

Uf de bifogade plancherne inhämtas hwar kårlets närmare beskaffenhet, äfvensom der är aftecknad den inscription, som befinnes på ena sidan af kårlet emellan blomverket, och som här må anföras:

APOLLINI. GRANNO
DONVM. AMMILLVS
CONSTANS. PRAEF. TEMPLI
IPSIVS
VSSLLM

Hwilken ent. Hr. Hallenberg bör läsas: Apollini Granno donum Ammillius Constans, Praefectus templi ipsius, votum solvit lubens libero munere; eller: lubens lubens merito.

Efter en lärd undersökning om namnet Apollo Grannus söder Görf. s. 60 o. s. utreda till hwad bruk det funna kårlet förnämligast blifwit användt och hwad det bör kallas. Görf. hysar den mening, att det är "en Krater, helgad åt Apollo Grannus, att nytta rjas wid hans gudsjenst, hwars ändamål war att ådagalägga glädje öfwer den önnighet af säd och jordens afkastning, som genom solens werkingar på den Sublunariska Naturen frambrages, samt deras följande allmän hellsa, sundhet och wälmåga." Görf. beskriwer widare de kårlet, som af de gamle kallades Kraterer; de woro "stora kårlet, af hvilka man i yllde smärre bågare; de kunna derför jemnföras med senare tiders Wålar." s. 77. Görf. har mått den här ifrågawarande Krateren med korn, emedan han är så söndrig, att han ej kan mätas med watten, och sunnit, att den inrymde åtta och en half kan nor struket, men icke skakade mål.

Görf. förmodar slutligen att denne Krater kommit till Sverige under medeltiden, då många söderfverter och härjningar fördröades i de södra länder af Nordens folk. "Den har sedan i Sverige blifwit nyttjad till begrafsningarna åt någon uemärkt Hårfo

rare; emedan i densamma funnit, enligt uppgift, några lemnningar af brända ben, ut- om några bitar af hård stenart eller gläs- fluser." s. 80.

Sist finnes bifogad Kongl. Maj:ts Må-

diga Skrifvelse till Witt. Hist. o. Antiqu. Academien om inläsningen af det omtal- da Lärlet och tilldelandet af en besökning, för 100 R:dr D:co, åt Arbetskarlen Lundström, som funnit densamma.

S m å r r e S k r i f t e r.

HämåboPredikan hållen i Westervås Domkyrka på Tredje Sönd. e. Påst är 1819 och enligt Åhörarens önskan till trycket utlemnad af Per Malmsfröm, Cantl:Råd, Prof. och Rys- koberde. Westervås, Björkbo, 1819. 12 sid. 4:o.

Predikantens ingångspråk är hämtadt ur 5 Mos. 32. Wål är dig Israel: ho är din like, o du folk, som genom Herran saligt warder! och hans betraktelseämne: En rätt Christens glädje och sällhet på jorden. Talaren anser Christna Religionen så som hafwande en twåfaldig wälgörande werkan, neml. "dels att uppbjda och förädla våra natu- rliga njutningar," "dels att stänka os nya, sda eller alldeles icke kända utom Christendomen." s. 5. Det behöfves wiserligen icke något mera för att finna, att man i denna predikan icke har att söka den äkta Christeliga Predikotonen; hwarför också talaren wälberänt uteslutit nästan alla bi- helspråk. Deremot är dictionen wiserligen ren, wärdad och enligt wisa åsigt betraktad, werkti- gen manligt wåktalig. Dock skulle Rec. råda Förf. att i sina kommande andeliga tal utesu-

ta sådana ord som SalighetsHöfödin- ge m. fl.

Konsten att spå i Kort eller Julklapp till hwar och en, men isynnerhet till det wackra Konet, Christianstad, Cedergréen, 1818, 12 sid. 8:o.

I en dedication, till det Ålswärda Konet, yttrar Utg. sig, att "förut har denna konst wäl på alla tider och orter varit öfwiad, älskad och belönd, men af de flesta endast bekant till ytan. Hittills har detta gått an, men i ett så upplöst tidewar, har egennyttan ändtligen wäst wika undan för att förnjda det tåcka Konet, Konet, ja, äfwen den unga och gamla Herren," hwarefter Utg. vidare prisar de folkslag mångdubbelt sälle, som för så godt pris äga den lyckan att genom den- na genwäg så tillfredsställa sitt ädla bemödade att söka känna sig sjelf och sina wänners öden." Derefter följer sjelfwa Konsten, som om, Rec. ej bedraager sig, redan förut för länge sedan blifwit meddelad i tryck åt allmänheten, ehuru det här ej angifwes.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 28.

Erbdagen den 3 Juli

1819.

R e c e n s i o n e r:

Stridsfrågan i vår Literatur, framstäld till
hvarje bildad Patriots begrundning.
Stockholm, Jnnelius, 1819, 36 sid.
12:o.

Svar och en, som orvåldigt jemför till-
ståndet af vår fosterländska cultur, sådan den
befann sig år 1809 och nu befinner sig år
1819, kan icke annat än medgifwa, att en
betydande brytning der föregått. Om, såsom
en representant af den försutna perioden
försäkrar, hvarje gnista af Phosphorism
i konungariket Sverige nu är alldeles ut-
töknad, så är det wisserligen säwida santt,
att polemiken numera icke föres på ett så of-
werdådigt och bittert sätt, som i Polyfems
lifsrid fordom war fallet, ej heller att den
brandgula boken, som redan genom sin
blotta färg åstadkom så mycken smeda i Ågo-
nen, nu mera utgifwes; men många af de
gnistor, hvilka genom dessa skrifter utsäddes,
hafwa nu uppgått i en klar och lysande wärld.

Den sanna Christendomen, i hwars ställe fordom
från Predikstolarna rhetoriskt låspades en torr
och utmårdad sedelära, har nu inom swenska
Kyrlan funnit wärdiga colkar, blifwit erkänd
för det för menniskan högsta nödwändiga, och,
såsom en omedelbar gudomlig uppenbarelse,
lika höjd öfwer en eregetisk neologism, som
öfwer predikandet af en hatelids moral, från
hvilken alla de elementer, hvilka tillja Chris-
tendomen från hvarje annan religion, med
förfärligast sorgfällighet utestängdes. Swenska för-
samlingen har, i stället för en samling af
rimmadt sens-commun, hwarmed man länge
hotat oss, erhållit en Psalmbok, som är den
yppersta i Christenheten. Om Bitterheten har
man börjat hysa ett annat begrepp, än att
den blott wore "ett förädlade finneändje;"
man wägar icke mer framställa fransyska wite-
terheten såsom ett utestutande mönster för alla
länders witra snillen; Homerus, en del af
Sophokles, Horatius, Virgilius, Cervantes
och Milton hafwa framträdt i en mer eller
mindre lycklig swensk klädedrägt, och — hwad
man för så är sedan knapt wägade drömma,

— Heltvise den wäldige Shakespear — ”den ludna Fogemänniskan” — har i hufvudstaden och landsorterna beträdat Skådebanan, och öfwerallt blifwit emottagen med den hyllning, som det ädra Snillet aldrig undgår att winna. En samling af författare på det språk, som man i 20 år förlofligast (Bibl. der Deutschen Clafiker) har i 8 år haft bestånd och nu växt till öfwer 60 band, under det att ett parallelt företag att utgifwa de länge prifade franska, i brist på öföfning, måst öföfna. Ja, öfwen den fosterländska Witterherens fader, den store Sjernhjelrn, hwors namn fordom endast nämdes med en wif meddänkan, och som ännu är 1821 parodierades i Journal f. Lit. o. Theater, har utgätt i ett praktfullt upplaga, och med wärdnad och försikt blifwit emottagen. Ere delar af de gamla folksångerna hafwa med sina hånstrände melodier blifwit utgifna, och samma man, som för några år sedan i sin Tidning lät förwisa dessa wisor till Bostådan på St. Jacobs Torp, har slutat med ett derisif hellskänna bidrag. Fosterländska hestlar och de på stora bragder hafwa genom epopeer och dramata blifwit förherligade, om än icke alltid med framgång, dock äminskane med iakttagande af forntida språk, lynne och seder. Sjelfwa den Corporation, som tillattes för att leda smaken, har i walet af sina ledamöter nyligen börjat litet mera rådfråga dem allmäns opinionen, och, såsom i denna tidning redan blifwit anmärkt, wakt sig för sådana oberäknsamma ömdömen och ytiranden, hwardöfwer de illwillige fordom uppkallade allmänherens löje. Ja, detta Samfund har bland en af sina senaste inwalde ledamöter, i hundrade witenens närvaro, måst höra temligen skarpa förbrädelser för sin fordom ensi-

ghet och liberalitet. — Öfwen om Historien har man börjat fatta en wif, ehuru dunkelt aning. I Huset har framträdde grunden för wåra stamfäders intellektuella lif och wisedom: — de båda Eddorna; — grunden för hela den äldsta nordiska historien, Sturlesons Konungasagor, och man har öfwen hopp att hos oss se utgifwen hela isländska literaturen. Sjelfwa den länge i öföfklarade Wäbeltidens swenska Häfder hafwa wid sitt framträdde funnit flera löpare än man wäntat.

Många andra högst märkwardiga phänomen, bewittnande ett förändradt tidslynne, skulle kunna anföras. Men säger man, en tiderymd af 10 år har också förflutit och hwad har icke ständigt under en sådan mängd af år tillbragt sig. Wålan, jemför då decenniet från 1799 till 1809 eller det föregående, från 1789 till 1799, eller, om man så wil, ännu längre tillbaka! Huru torrt, öfraktbart, dödt war då icke swenska Witterherens sålt öfwen som de, som närmast stöta derintill! Sällan grodde en enda saftig och fruktbara de wäxt, och der dem fanns, gick hopen hennne förbit, konfids och okunnig om dig wärd. Så, om den åran tillkommer den föflurna tiden att hafwa framfödt en Ehrens wärd och en Wellman, så tillkommer den ännu större den nya tiden, — den, ett höfwa hänt, läst och förskär deßa Snillet, som af sin samtid, för hwilken de woro frammande, emottogs ingen loger. Så war Franzéns wärd af nationen, men aldrig af Smakens wärdare fullkomligen erkändt. — Så litet postifst store och wigtiga i wät literatur ännu flert, så kan man dock swärtiligen neta, att en förbrätrad sinnessämning, en aning om en högre själsöfning mera allmänt börjat utbreda sig; ej heller kan man påstå, såsom en

wis författare af den s. k. Nya Skolan nå-
 gongång lärt undfålla sig, att svenska me-
 righeten är så tillräcklig för hollers bragder och
 segar, som man i hemlighet hör mången ut-
 tra. Men hellska denna finnets förändrade
 riktning är väl wisserligen nödvändig, innan
 någon stor sjelfständigt produkt med fördel kan
 uppkomma. Ty hwad gagnar det herrligaste
 frö, utsådt i en jordmån, som ej passar för
 dess natur; hwad gagnar en stor man ett ut-
 behwarf, som med honom ej står i beröring,
 främmande för hans wisja, stråfwande och
 handlingar? Vår om oss tänka oss dessa den
 nyaste tidens pånåmmer, flyttade ett par
 decennier tillbaka i tiden; — hwartill skulle
 de hafwa tjänat, om icke för att gifwa ett
 och annat quickhufvud anledning till några
 infall? Thorild gick, såsom en eidelåga, hvars
 sken man åskådade med gapande håpnad utan
 att värma sig deraf, höfligt och försvinnande
 förbi sin samtid. Allmänheten, som inom
 kort emottager första delen af hans Skrifter
 skall blifwa förwånad, att hos honom finna
 ideer, hvilka en wida senare tid ensamt wote
 sig tillhöriga. Ehrenswärd, som nu inom få
 år upplestwat trene upplagor, mistroste, då
 han endast lät trycka 30 exempl. af första
 upplagan af sina Skrifter, att ibland alla si-
 na samtida läsare finna flera än dessa som
 förfodo honom. Sällan, och endast under
 mycket gynnande omständigheter är det såda-
 na, på sin tid helt och hållet isolerade stän-
 de, Snillen förannadt, att höja sina samles-
 wande till sin egen ståndpunkt, men mer-
 dels stanna de, mismodige och förtwiflande,
 på sin halfwa bana, ty Konstnären kan ej,
 som wettensskapsmannen, framgå ensam, han
 behöfwer bifall och erkännande af sine vär-
 de, — och så hafwa i Norden, inom den
 fåna Literaturens åfvensom inom de egent-

liga Wettensskapernas område, alla våra
 Snillen endast blifwit fragmenter, — om än
 för efterwerlden ewige lærerika ruiner af en
 byggnad, som aldrig blifwit fulländad.

Så, om i fosterländska witterhetsskrif-
 terna ännu af värde blifwit anlagdt, så
 är dock alle förberedt, för att sanningens
 tempel, i sin högsta prakt, der må kunna
 upprättas, — och förresten att hafwa un-
 darradt det gamla gruset, nebburter och bort-
 fört de flesta af de märkta chinesiske pape-
 rerna, som fördom beträcke platsen, må icke
 bestridas den så kallade Nya Skolans bekän-
 nare, och åfwen om de, såsom man åfskar
 att upprepa, hvilka icke åstadsommit något
 verkliga dughigt eller någonsin komma att
 åstadsommit de, så skall dock ett tacksammas-
 te slagie hålla dem påtänning för deras herkus-
 les-arbete, då man påminner sig att de före-
 togo sig det, ännu begabbade och förhånade
 af nio tiondedelar af nationen, utan någon
 endas högre beskydd, utan råd och ledning af
 sådana, till hvilka de med någon säkerhet
 kunde anförtro sig, under det att deras mot-
 ständare använde alla medel för att mot dem,
 under mångahanda former, wäpna den and-
 liga och werldeliga Själfrensens swärd, och
 under det att nästan alla borgerliga existens,
 hvilka deltog i denna strid, war länge istån-
 att wara försäkrad.

Det wore måhända mera tillbörligt att
 åfwerlemnna detta språk åt efterkommande; men
 då ett nytt Parti i vår witterhet börjar
 framkomma, som gerna wilja förda utan ate-
 wis, så torde det här wara tillåtet att med-
 dela en och annan erinran. Wi tala, såsom
 läsaren märker, om de så kallade Neutrala.
 Det äro de, som aldrig gåte i speisen för nå-
 got enda företag, som aldrig göra ett Reg

framåt, utan att rådföra tidens tecken. Sanningens, ljusets siffriga rådförare de ej, men på tidens tecken akta de, wore det också ett irrbloss, som ledde till mörker och barbari. Men knapt har en plats blifwit resnad, förän de skonda att taga den i besittning, ropande: här är oss godt att vara! Det äro de, som klaga öfver tvedrägten i vår litteratur, utan att ana, att frid endast förvärfwas med frid; det äro de som, ömsesidigt fördommande och tablande båda partierna, göra sig hos begge misstränkte, utan att begripa, att ljus ej kan blanda sig med mörker, ej mörker med ljus; det äro de, som i sin förmedlande kritik, "säga att det onda också i sin mån är godt, och det goda också icke utan att så till wida vara ondt," utan att inse, "att man ej kan sammanlaga det gamla och det nya i en concordie-formel." Det äro de, som gerna wille gifwa sig anseende af att hafwa undwikit båda partiernas fel, och stå högre än dem båda, att hos dem alltid sunnits den sanna wisdomen och att de förwarade nyckeln till den gåta, öfver hwars rydnung all denna oenighet uppstått. Men sägen oss, då ännu sakkunnighetens natt beträcke svenska litteraturens, hwar wore de, edra ljus? War det af seghet, som I wäntden er blindlysta i n år, eller wäntaden I blott på den stora branden, för att derwid tända edra tankar? Hwarför wisen I nu släcka den, om icke för att edra talgljus måtte lysa? — Det är wisserligen ganska bqwämt att blott vara åskådare af drabbningen, för att rikta sig af det byte, som blifwer öfrigt på stridsplatsen; det är wisserligen wida förstågare att sluta sig till de redan segrande, än att hjälpa till att bereda segren. Då wägen till sanningens mål ännu war tillspärrad, lefde dessa Philadelphier stilla och obemärkte i si-

na hyddor; men knapt war wägen renslagd, förän desse öfwen öftra framtränga, parheltiskt klagande, att man för den goda sakens använde styrka och wäld. Gär men är höger, så ropa de; huru dårligt, den andra sidan är ju likafå säker. Och gör man ett enda steg åt denna sida, så skrö de: hwarför just åt wensler, då man så länge gått åt höger?

Hic. har, under det han framställde sina egna tankar, tillika framställt denna kristes hufvudinhåll, från hwilken han öfwen här och der lånat ord och uttryck. Först undersöker fördrifte widare hwilka punkter, som mellan de stridande på svenska witterhetsidaten blifwit afgjorda och hwilka ännu återstå att afgöra. "Då det rätta måste erkännas rent såsom rätt och sättas i rot opposition mot det falska, om man med säkerhet skall kunna weta hwar man bör stå; och då deremot det summa aldrig rjenat till något annat, än att åstadkomma emeriska verkningar;" så har det varit hans ändamål med denna lilla afhandling, att "uppkloka sinnens ur denna elektriska sumner." Han föreslår också åskickliga medel, att göra oppositionen synbart stark och afgörande, t. ex. om någon företoge sig att uppställa en fullständig Kentslära, efter nya Skolans principer, och en annan, efter den gamla, till ledning för det allmänna omdömet." Wisserligen wore det dunkanswärdt, om dessa och flera om blifwe verkställde. För att wisa sig sådeles opartisk, har Hörs. också gjort Nya Skolan åskickliga beskillningar, af hwilka wi wisja upptoga den, som är rigtad mot denna tidning. Det heter neml. "Det enda företag, som med någon slags besutsamhet, hittills af nya Skolans medlemmor blifwit företätt, — är utgifwandet af Sw. Lit. Tidning, och den har också mer utdräat, än

nästan allt annat hwad de annars tillgjort. Men äfwen här träffar man wisserligen mycket, som den nya bildningens upprigtige wänner måste önska annorlunda. Framförallt den rådande wanan, att genast beprisa allt hwad som från de, såsom analogt tänkande anse de utlänningar härskya, utan att man sjelf tagit notis om beskaffenheten af det berömda; och Lit. Tidn:s författare hafwa också, mer än engång, fått ångra detta lättrogna förlitande på en frammande auctoritet."

Det synes först minere billigt att anklaga Nya Skolan för brist på ihärdighet. Dölysem fortsettes ju två och ett halst år; Phosphoros fyra, Iduna har warat sju och fortsättes ännu. Företag, som bero på fleres sammanverkan, äro i allmänhet swära att sammanhålla; äro utarbetarne få, så behöfwa de hwila, för att hämta krafter till nya företag. Dock är det en wälgerning, så wäl för Allmänheten som för författarne sjelfwe, att en tidskrift upphör, så snart den ursprungliga andan udder; ty hwad glädje är det att de fortleswa såsom mumier, hwilke är fallet med så många in- och utländska journaler, hwilka längesedan öfwerlesiwat sig sjelfwa, sedan de från början haft något berömdt namn att tacka för sin första tillwärelse? Hwad denna Tidning betröffar, så är det wisserligen sant, att alla, som deltaga deruti, önskade att kunna gifwa sina uppsatser ett mera förhöjdt wärde; äfwen som det här utan twiswel äfwas äfkilliga faktiska misrag, origtiga uppläster och mindre grundade omdömen, dem wi skola wara de första att erkänna; — men dock hoppas wi, att man i denna Tidning ej egentligen skall finna något, som positivt skadar och strider mot den nya bildningen;" — och om för-

fattarne stundom misragit sig, så wägar dock Nec. i sitt och de öfriges namn försäkra, att ingen bland dem beprifat något, som han ej sjelf eller som han ej äminstone genom trovärdiga wittnen försäffat sig någon kunskap om, äfwen som att en så beskaffad "ånger" är honom alldeles obekant.

Äminnelse-Tal öfwer Erkebiskopen, m. m. Herr Doctor Jacob Axelsson Lindblom, hållet i Stockholms PrestSällskap d. 17 Maj 1819, of Samuel Hedborn. Af Sällskapet till trycket befordrade. Stockholm, Elmén och Granberg, 54 sid. 8:o.

Man kan anse detta Tal — och man måste, om man ej mot det samma will wara ordtwis, så anse det — som en utgjutelse af den varmaste enskilda tillgifwenhet. Wänskopen wägar icke sina uttryck, och saknaden läter icke inpresja sig inom de wanliga logiska fordringarna. Man må då ej undra öfwer, att sammanhanget mellan de särskilda partierna i detta tal är temligen ibeligt och att det samma mindre wäl afrundadt och helgjuter. Skärier man dessa fordringar å sido, måste man medgifwa, att detta Tal är ett ibland de wackraste i anseende till tonens innerlighet och dictionens lif, målände kraft och upphöjning. Mycket fläckligt har talaren inledt sitt ämne genom berättelser öfwer de högst märkwärdiga dödsfall, hwilka inom kort tid inkräffat ibland oss, och af hwilkas antal det första war Erkebiskop Lindbloms. Hans fullständiga Biographi må man icke här wänta att se framstäld. Förf. har snarare med skak-

Dett rått B-handlat sitt ämne, och egentligen
 vänt sig wid de epocher af Lindbloms lefnad
 och de bland hans handlingar, hvilka när-
 mast och starkast röret talarens hjerta. På
 sina ställen torde man väl märka (detta an-
 föres icke såsom ett fel) att detta tal är för-
 fattadt af en Lindbloms landsman, som full-
 njutit fördelar af hans nationalitet och gläde
 sig åt den företrädelskärlek, som han hyfte för
 födelsebygden, "liksom denna," heter det sid.
 43, "ej skulle vara en lika god borgen för
 en allmän fosterlandskärlek, som det olyckliga
 begäret att blifwa kastad från den ena orten
 till den andra, liksom der man i en stad,
 hwarest werklignarna för ögat äro obetydliga,
 helt liknisd flyttar från hus till hus. Lind-
 blom hade sett sin barndom försvinna i den
 fjärfaste trakten af Linköpings liff. Här hade
 han värdat sina Föräldrar, älskat sina ung-
 doms och embetskamrater och uppfostrat sina
 käraste wänners barn; och den, som ej kan
 förläta Lindblom denna tredubbla kärlek, den
 sonliga, den broderliga och den faderliga,
 måste vara usfattig på natur, och i följe der-
 af en mindre patriot än Lindblom. Ehuru
 älskande sin Konung, ehuru älskad af denne
 tillbaka, hvilka besordringar kunna wi fram-
 wisa från senare tider, som flött genom Lind-
 bloms förord till förman för sina landsmän?
 Men skulle wi ock behöft att lägga honom
 till last, om han skulle någongång hindrat en
 orättwisa eller förekommit en egenmyrra, hvil-
 ket han alltför gerna skulle hafwa gjort, om
 hans ädla hjerta funnat mistänka någon så-
 dan eller trott att rättwisans wärdare, som
 med honom förtredo till grafwen, kunde
 hafwa något annat än Guds dom till tanke-
 ämne? Att han rikade sitt första Skifts
 Gymnasii-Bibliotek dels genom egna kostna-
 der, dels genom sin under lifstiden aldrig

Hwälande omsorg; att han utan någon an-
 nans försång skyddade en Nation i Uppsala,
 som flutligen icke egde en enda Professor ibland
 sig, att han war det enda wärn mot ostast
 orättwisa beskylningar: se här idel bygder, för
 hvilka Östgötha Unglingar och deras fäder i
 fosterbygden skola tacka honom, och sådernes-
 landet aldrig klandra honom på hans döda
 muh."

Innerligt har Talaren tecknat sin kärlek,
 då han första gången såg Lindblom. "Ne-
 dan såg jag dessa grå tempelmurar, inom
 hwars hägn han med hopknäpta händer, med
 ögon mot himmelen wända, skundom ned-
 kallade den gudomliga nåden öfwer de unga
 Bröder, som skulle utgå i all werlden och lä-
 ra allt folk och döpa dem i Guds Faders,
 Sons och den Helige Andas namn. Det
 dröjde ej länge innan jag såg denna syn, hvil-
 ken så intog mina sinnen, att jag aldrig kan
 föreställa mig idealen af en Biskop, utan i
 denna wördnadsvärda skenad, som Lindblom
 egde. Tiden, som allting förwandlar, hade
 redan ledlagat honom öfwer medlet af en
 mannaålder, de grå håren bdrjade kräpwa sin
 egendomliga rätt till wördnad, anletet ha-
 de antagit denna skenelse af allwar, som högs
 tidskläder religionens embete, och rösten, hög
 och något darrande, infärpte med estertryck de
 ord, han talade efter en hög talekonst, enkla
 och utan andra prydnader, än dem, som den
 rena kärleken gifwer åt ett tal, der talarens
 egna tankar förklara den inre meningens djup.
 Lindblom war prest, det intyga hans prestes-
 liga lefnadshandlingar, det intygar det nit,
 i kraft hwaraf han med ordets förmaning,
 med utspridande af upplysande religiösa skrif-
 ter, sökte att dana religionens tjänare till si-
 na Församlingars ljus. Widare kunde ej en

Bisfop förja för An Hjorb, än derigenom, att han gaf den sticlige Herdar. Men han lefde till en början i en tid, då äfwen den adlastes hemdbanden woro underkastade misspöndningar. En nödwändig betydning i tänkesättren i den religiösa werlden hade redan börjat afslåda de theologiska wetenskaperna den föräldrade skrud, som de fordom hade emottagit af den werldsliga wissheten; länge, mer än länge hade de varit den af fruktan att misshäntas för fåfänga; men dem som klagar öfwer uppblösnig af former, som falla och förmutna, sedan det flygtiga åhærfiska elementet bortdoftar, hon beklage sig äfwen, att den fruburna själen stuligen bröter sina jordiska höjor och hennes sågelsesmurar grusas. Historien är bördig på minnen af enwäldige i tankewerlden, som med dammar af anarhemmer welat stänga den wäldige brusande tidsströmmen i des lopp, af forhåga att deras foster skulle uppslukas af des swall. Är du adel, o menniska, så blifwa dina werck äfwen en länk i den ewige stigande utwecklingens kedja; ty en Gud går igenom tiden och som man binder allt godt och bygger deraf den trappan, på hwilken menfsligheten uppstiger, för att uppnå sitt råttas urbeläte i wisshet och sanning; i godhet och bygd. Religionens lefwande ande kan ej bindas af tomma abstractioner, han lefwer helst i hwarje lærars, hwarje menniskas fria individualitet; Lindblom war wäl ej i ordets strängare mening; Theolog, men ingen kan bestylla honom att han antog, utan att pröfwa, hwarje ny idee, som fosforiskt framblöfde ur hwarje förslagsmofares hjerna. I ordets mening war han en Magnat, frifösig i tänkesätt och hjerta; han hylode snillet, älskade tankkraftens hemdbanden, då han pröfwar dem goda och spöningsrika. Om hans böjning war är det

nya, så war det ej beföre att han skraftatade det gamla, han fann att han lefde i en ny tid, wid hwors klimat han borde wänja sig, och fann intet skäl, hwarför man borde samla omkring sig forntida dimmor. En framtid rätwisade honom, då forntidens anda började återkomma, ehuru, som tilldörligt war, i nya stæpelfer; Lindblom war äfwen då liberal och talade med öfning om de män, som ansågos för des här förare, inblandade sig aldrig i polemiken, iwertom fann man honom ofta inbegripen i förmedling mellan de oense. Men äfwen för den kraftigaste mannen inbryter äntligen en ny barndom och Lindblom kunde ej undgå denna förwandling; då släppte han, måhända, sin länk af tidens länmar, och den omanliga lifsen begagnade sig af hans anseende, i affigt att winna en seger, som den war för swag att tillkämpa sig."

Lika enkelt rörande tecknar Toloren Lindbloms husliga lif. "I Lindbloms personliga wärende och i hans hus fortlesde de patriarkaliska seder, som woro hemlärda i hans fadernejäll. Husandakten, som redan hade börjat falla sig förtung för folk med anspråk på odling, äfwen i presthusen, öfswades dock i Lindbloms hus. Han kände wäl, att hela naturen är den Högstes tempel, att en lefnad, inrditad efter Guds bud, är den fullkomligaste bönen, att en enda kraftig suet är mer, än en mängd ord, upprepade efter gamla indswade formler; men om han och icke fruktade, att hans wilja kunde besegras af den menfsliga swagheten, så befarade han dock, att, utan denna heliga wana, den mängd af gödomål, hwaraf han alltid war upprogen, skulle fräntaga Herren de offer, man honom är skyldig, då man om morgonen uppstår, då man om afonen går till

Hvila, derföre gjorde han öfwen till en af
 sina systor och underlät aldrig, äfwen under
 sina resor, denna fromma sed. Utom den
 fanna njutning, som denna gaf åt hans eget
 hjerta, ansåg han sig sjelf, som den förste
 presten, sät af Gud till en Archetyp för sitt
 Stånd och för Kyrkan i allmänhet, och då
 han wille förmana det unga släktet, som lög
 honom mest om hjertat, wille han ej skrym-
 ta; han wille ega en erfarenhet i det gu-
 domliga lif, i hwilket han wille införa barn-
 net och ynglingen, och då han förmanade,
 gingo hans ord djupt in i själen, derföre att
 de utföro ut en lefwande religiositet." Om
 Lindbloms sista lefnadsår yttar sig Tälaren.
 "Han äldrades med behag, och om ej hans
 wandringstid råckte så länge som hans så-
 ders, så lefde han dock mer, än dessa, ge-
 nom sin widsträcktare verkningsskräts och den
 öfwer, hwarmed han omfattade de ännu,
 som der mötte honom. Upsala, Stockholm
 och Brunneby kunna bäst dömma om hans
 sista dagar; på dessa förra ställen arbetade
 han om wintern och njet sommarens behag på
 det sista ando, distockad af ungdomsminnen,
 fosterbygdskänslan, wänstapan och den söda
 naturen. En behaglig mildhet tog öfwer-
 hand i hans hjerta, spridde sina drag i hans
 anlete. — Den som såg honom wälkas sin
 lefnads slut; den, som hörde honom tala der-
 om med en glad förbidan, trodde sig se en
 warelse, som redan gjort sig hemmastadd bland
 Guds husfolk i himmelens boningar; och
 Carl Johan, rödd af liden, såtte äfwen
 Seraphimens tecken på hans bröst."

Dessa och dylika reflexioner träffar man
 ofta i detta tal, mera skickligt utledda ut-
 berättelsen än philosophiskt djupa; liksom her-
 ta tolet uppenbarar hos Görz, mindre en ut-
 märkt reflecterande än en känande och ima-
 ginativ förmåga. Dock — det anförda ex-
 emplet är derpå ett bewis — röjer detta sig
 ingalunda i ett oprofiskt, blomsterströdt och
 af teckelser öfwerhopadt föredrag. Hr Heds-
 borns poesi ligger djupt rotad i hans hjerta,
 och han behöfwer således icke prunka med
 fernisön. Der enda man kan förebrå Görz's
 diction är, att den öfwerallt icke är nog pre-
 cis, och det finaste af uttrycket och numern icke
 allstädes med uppmärksamhet wärdadt. De
 tvenne sista bladen innehålla äffkliga upp-
 lysningar öfwer wisa in i Taler ancydda om-
 ständigheter; bland dessa äro de, som röra
 Sal. EkeWiskoppens mörberneslägt, Pallavi-
 cini, intressanta. Bland de hedersbewiennin-
 gar, som genom den bildande konstens blick
 de blifwit wissade EkeWiskop Lindblom, har
 Görz, sid. 54 utregit den flädepennning, som
 det så kallade Skyttianiska Samfundet i Upsa-
 la lät slå öfwer sin äffkade präfeci, då han
 från detsamma bortgick, hwarefter detta sams-
 fund af adeliga ynglingar med Konungens
 tillåtelse upplöste sig, emedan det misförstode
 att någonsin winna en föreståndare, som skulle
 kunna uppfylla detta kall såsom han. Görz's
 tal för det icke heller att den bekante Hörs-
 berg också tecknat Lindbloms anletsdrag och att
 det af Prof. Wreda målade porträttet blifwit
 i Folioformat graveradt i Mezzo Tinto af
 Hr Wendes.

L i t e r a t u r - T i d n i n g .

No 29.

Erbdagen den 10 Juli

1819.

R e c e n s i o n e r :

Svenska Folksågor, Samlade och Utgifne af H-d och I-s. Första Delen. Sthm. Jinnelius, 1819, XII. 190 sid. (utom Titelblad och Dedicatio) 12:o.

Ett hopp, hvilket sedan utgifwandes af Svenska Folkwisorna och Nordmans harpon (i Poetisk Kalender för år 1816) upplifwade alla, som intressera sig för vår National-Poesis egentligaste och rikaste skatter, — en önskan, flera gånger högt uttrydd, i anledning af våra grannars, både i Danmark och Tyssland, bemödanen, skulle till en början förverkligas genom det arbete, med hvars så väl förtjenster som brister, vi nu ämnar att göra Svenska allmänheten bekant. En tidning bekant för den ton of yttlig otidighet, hvarmed den så ofta såfter sig wid den minsta fläkt den tror sig upplästa, för att lasta skuggor på de mest utmärkta och mest välsmenade företag inom vår Litteratur, har redan före och offentligent lärt höra

sin röst öfver Svenska Folksågerna. Det särt, hwarpå detta stett, måste uppväcka harm hos hwar och en, hwilken erfarit smärtan af att se de renaste affigter blottställda för ett hänligt ärtse; och i sjelfwa werket hade dessa literära Cosacker förtjent en allvarsammare rukt, än rummet här tillåter oss att förkunna dem. Också Rec. tror sig hafwa upptäckt mångfaldiga brister i närwarande arbete och skall wiserligen uppgifwa dem troget; men han skall tillika bemöda sig om att i rättas huset ställa en bana, genom hwilkens modiga öppnande Författarne förwärsibat sig anspråk på Litteratörernes både tacksamhet och aktning. Författarne hafwa ej welat uppgifna sina namn, men hwilka de må wara, är Rec. öfvertygad, att de i hans tadel endast skola se bewis af den aktning, han hyser för den anda, som ledt dessa deras nitiska bemödanen.

Det synes oss lämpligast för vår tillämnade granskning, att såsta oss först wid sjelfwa Titeln af boken, för att derutaf kunna dragga mera säkra slutsatser öfver dess egentliga

natur och sättet, på hvilket den här blifvit upfattad eller borde hafwa blifwit upfattad. Svenska språkbruket erbjuder oss här en icke obetydlig svårighet. Vi hafwa för två temmeligen skilda begrepp endast ett enda namn, hvilket såsom i närvarande arbetes titel för anleder till en obehaglig tvetydighet. — I fornspråket betydde saga i början hvarje myndig berättelse, men snart blef betydelsen öfverflyttad till de skissa, och ändteligen nästan uteslutande nyttjad om de större och mindre Compositioner, för hvilka alltid något historiskt föremål ligger till grund, och af hvilka Nordens gemensamma fornlitteratur äger en oöfverräddlig skatt. I denna mening förstå vi Herwarar Saga, Njala Saga o. s. w. i den första ursprungliga meningen deremot, är ordet Saga mycket lämpligt att beteckna alla dessa mytologiska berättelser, hvilka utan tryckpressens bistånd hafwa lefwat genom århundraden, vandrande från mun till mun, från land till land, så att de slutligen blefwo ett slags allmän egendom för alla europiska folkslag. De hvilat på ingen annan grund, än på poesins ewiga blomsterängor eller råttare sagde: de hvilat på ingen egentlig grund; men poesien har föstrat dem, tagit dem på sina gyllene vingar, och låtit nedstiga de leende änglarna i de författades huddor, för att wita der och i lifwets så kallade mödter om den gudomliga modrens alltestades närwarelse. I ha, Toffers Wälschen, skulle wi helst kalla Folksagor, men frågan är nu, om man bde gifwa samma namn åt de egentliga Volksbücher, Almuens Werska bslæsnitng hos Danarne, till största delen söder, eller österländska Romaner, och icke nämligen i Sverige endast efter Reformationsiden nationaliserade? Om det också är onödig, att de seder-

mera så hafwa genomgått alla frestelser och alla stånd, inom folket, att de med fullkomlig rätt kunna kallas de egendom, så skulle det ändå wara önskeligt, att se dem betecknade med ett uteslutande karakteriserande namn, och wi wäga oss föreslå, Folksböcker: en öfversättning från Toffen, såsom det kanske mest passande. Sålledes skulle wi enligt vårt föresmåls natur döfka att se titeln ombytt, Folksagor till Folksböcker och Folksagor.

Framste företalet står en dedication till Herr W. Nyerup, Professor och Bibliothecarie wid Köpenhamns Uniuersitet; en man, som wärligen förtjent denna ära, att begagna oss af Wälsfarnes egna uttryck: "Icke deß så uemäktta förtjenster, ej blott om Suederneslands, utan derjemte, om hela Scandinawiens. Årdoms. Historia". — Företalet innehåller, efter några betraktelser öfwer tidens allmänna tendens, uppsökandet af och återwändandet till nationernas källor i både politisk och weterskaplig utveckling, literärhistoriska underrättelser öfwer Folkliteraturen i allmänhet, samt öfwer deß här meddelade delar, tillika med redomstning för Wälsfarnes ägarer derwid. Vi så här tillfälle att fästa oss ytterligare wid flere föremål, öfwer hvilka Wälsfarnes meddelat antingen oriktiga eller ofullständiga uppgifter. Samma obeståndade tvetydigheter, som wi tadlat i titelns wal, der den kanske war swårare att undwika, möter oss åter här. Sid. II. uppräknas några af de författare, som i Frankrike, Tyskland och Danmark hafwa tagit omsorg för den så kallade Folks Literaturen. Bland dem äro Musæus och Dancken Thiele de enda, hvilka sysselsatt sig med det traditionella, med Volksmärchen; alla andra med de gamle Romanerna. Sålledes skulle man förmoda, att Wälsfarnes mening

just hade varit, att förfästa en samling af gamla romaner ur medeltiden, men tvärtemot synes det af sid. III, som trodde de, att de behöfde sätta sig i sårhet för en motsatt förmodan, förklarandes att deras ofsigt icke endast wore att utgifwa *Volksmährchen*, utan också de gamla romanerna. Emot riktiga förhållandet utgives, sid. II, att Musæus wände sina landsmäns uppmärksamhet på den gamla riddersliga (*Ritterliche*) diktningen. Med undantag af en ny bearbetning af *Die Haimons Kinder*, äro föremålen för alla hans andra berättelser hämtade ur Traditionen, och en sednare tid har haft flera tillfällen att genom jämförelse kunna bemärka den upprigtiga trohet, med hvilken denna mans verkliga barnliga själ begagnade sig af sina originaler. Enligt sid. III skall Göres hafwa inkränkt sig till blotta i minnet bevarade, och i den mündliga berättelsen ännu lefwande Sögor; men Göres enda arbete i detta ämne, *Die deutsche Volksbücher*. Heidelberg 1807. 8to, innehåller just tvärom endast en uppräknig och karakteristisk af tryckta folksböcker, swarande ungefärligen mot *Nyerups*: *Almuens Moerskabs Læsning* under *Narhunds* breder, och har har, of wetteligen, aldrig upptecknat en enda mündlig berättelse. Sid. IV vitta Utgifwarne sig på följande sätt: "Sedan under en mera orolig period, man icke gaf sig tid att låsa de äldre längre versifierade Romanerne, sedan Legendernas tid wor stödt och sedan, under Kosfågen, Europeerne gjort bekanskap med och fått smak för de orientalska Féesagorna, så uppstod dessa i obunden stil utplösta romantiska berättelser". Vi måste deremot göra följande invändningar. Först och främst kunna vi alldeles icke begripa, hwad som förmått Ut-

gifwarne att falla tiden, i hvilken de versifierade romanerna utplöstes i prosa, enligt deras egen utgift sid. VI. efter eller wid slutet af det XIV Århundradet, mera orolig, än den, i hvilken de, versifierade, upptecknades, nämligen mellan det XI och XIII Århundradet. Det tror icke att det nyare stället, uti hwilket vi, wid den så kallade medeltidens slut, träffa nästan alla dessa episkt-romantiska sänger klädda, hör härledas utaf andra stäl, än dessa, att språket å ena sidan ej mera war begripligt för de nya generationerna, och att, å andra sidan, det lifliga poetiska intresset, of hwilket hela deras foster tid hade varit lifwad, hörsade småningom minskas, och således rimmet och skaldespråkets sårgor utaf de nyare bearbetarne ansågos kunna bortkastas utan skada. Det förjensar också att icke förbigås, att den riddersliga och förstliga konsten hade blifwit flyttad från borg och slott till handwerkarens gillen, hwarest den uppehöll sig ännu en liten tid, tills den ändteligen fann den sista, men säkraste tillflykten i bondens stilla och låga boning. Hvilken betydlig inslytelse denna flytning haft på det yttre och inre af de gamla Romanerna, inses bäst, genom en anställd sammanlikning mellan ett af de ännu qvarblifna originalerna, till ex. det gammal-tyska Poemet om de *Sju wisa Mästare*, de äldsta tryckta utplagor i prosa, och de exemplar som nu säljas på marknadsborna. Men så mycket är wist, att de icke blefwo profaiserade dertill: att man icke gaf sig tid att låsa dem versifierade. Det heter vidare på det anförda stället: sedan Legendernas tid war förbi. Origtigheten af detta anförande bewisas genast genom Utgifw. egen tidsbestämning sid. VI. och öfwer hufwud tagit tror de denna allmänt angifna satsen tåla en till-

fränkning till några så rentaf protestantiska länder. Ty i sjelfsiva werket har den sanna legendens tid aldrig varit förbi, minst inom den krets, hwilken innesluter allmogens intellectuella njutningar. Vi påminna endast om de också hos oss gängse Legender, om Jerusalem's Skomakare, vår Herre Jesu Christi barndoms historia, o. s. w. Hvad det tredje sedan angår, den genom Korstågen gjorda bekantskapen med de orientalistiska Féesagorna, så borde det åtminstone hafwa intagit första rummet bland dessa literär-historiska postulater; men Rec. är fördrifrigt af den tankan, att det inflytelse verkade på en helt annan tid, än den, i hwilken den numvarande Folkölkeltaturen, såsom sådan, bildade sig. Sid. V. lära vi: "att den Sagan, i hwilken man finner ett öfverträdande inflytande af Legendens, är att räkna bland de äldsta". Rec. skulle hellre tro, att den Sagan är den äldsta, i hwilken vi igenkänna belar af hvarje folkslags egna Stråmsagor. I detta afseende är det nödvändigt att tänka en större uppmärksamhet än hithittills varit är en mängd af våra folksagor. (Rec. tar ordet alltid, i den af honom angifna bemärkelsen). De innehålla mången gång icke allenast historiska, men ofta också mythiska fornsagor, mer eller mindre fullständiga, och kunna som ostraff tjena att kasta ljus på de mest outredda stälken i våra fornkunskaper. Rec. påminner till ex. sig en Saga, tryckt i Bröderne Grimms Deutsche Volks-Mährchen, och hwilken han har bättre berättas i flera af våra landsorter, om en sofwande Prinsessa i skogen, hwilken drag för drag, med så tillfogade blomständigheter innehåller förra hälften af Brynhildurs Historia, och följaktligen kan tjena till att ännu beständare undanröja de ärftliga twiwlsmål, man såväl hos oss,

som i Tyskland har hört yttras om Mythenas verkliga utbredande inom hela folket. Rec. tror sig hafwa sett denna saga också tryckt på Swenska, men tillfället är honom betagit för ögonblicket, att derom gifwa vidare underrättelser. Det samma är fallet med nogore underrättelser om Helena Antoinas af Constantinopel öfverflyttande på Tyska, i anledning af sid. VII; men så mycket kunna vi uppgifwa, att den ännu i dag är en mycket lågt folkbok öfwer hela Tyskland. Af denna sköna berättelsen, såsom utgifw. mycket riktig anmärka, till hälften Legend, och uppfunnen, för att förklara födelsen af det franska Helgonet St. Martin de Tours, utkom den äldsta hithittills bekanta franska Upplagan, utan ärtak, men före 1533, in 4:o under titel af La belle Helène de Constantinopel, Mère de St. Martin de Tours. På Danska finnes den från början af 1600 talet, och på Swenska öfversatt, trycktes den redan 1667. Rec. finner här en tjenlig lägenhet att säga några ord öfwer walet af de upplagor, af hwilka utgifw. wid deras arbete berjent sig. Hwar och en som känner de grusliga förstörelser, dessa gamla Romaner, hufvudsakligen i sednare tider, undergått, under händerna af ofunniga boktryckare, mest genom ett missförstådt sträfswande att låmpa dem till tidens smak och upplysare (sic!) tänkesätt, måste naturligtwis wänta sig, att se de äldsta tillgängliga upplagorna begagnade och om så hade varit möstigt flera af dem jemförda. Detta hade varit det enda sätt att erhålla den genom tiden och människor uppgrumlade strömmen af Poesie, som de innesluta, renad stån de öfverrättelser som han under sin långa framfart undergått. Men beklageligen hafwa utgifw. alldeles uraktlärigt detta, och endast begagnat

sig af de sednare och sednaste upplagor, till förfästa skada och förlust för deras företag; ett urafskärande, hwilket till och med, som wi snart skola komma att se, har satt dem i en den befinnertligaste förlägenhet att sjelfwe komponera i de gamla böckernas anda, så godt det wille låta göra sig. Om också våra ofsentliga Biblioteker ej skulle wara tillräckliga eller tillgängliga för detta ändamål, så är det ändå wäl för ingen svensk Litteratör obekant, hwilka rika statter Hr. Prof. Dr. Zetterström i Upsala har samlat för Fölk-literaturen, och med hwilken äkta liberalitet hans samlingar stå öppna för hwar Wetenskapman. Rec. känner att i denna samling finnas upplagor redan från medlet af 1600 talet.

Den andra Sagan i ordningen, Melusina (sid. VIII-XII) är äfwen af ett gammalt fransyskt ursprung. Wi finna den på Latin först år 1387, af Jean d'Arras, sedan tryckt på Fransyska, under titel: Histoire de Merlusine, fille du Roy d'Albanie et de Madame Pressine. Paris 1700. fol. En M. Nodot skref åren 1698 och 1700 en omarbetning, under titel Histoire de Merlusine, Chef de la Maison de Lusignan. Tom. 1. 2 120. Efter Arras franska original blef den öfversatt på tyska 1456 af Thuring von Ringoltingen, tryckt först i Naumburg 1474. fol. Hans Sachs år 1556, och Jacob Apree Notarius Publicus i Nürnberg år 1618, två af tyska Theaterns förfäder, behandlade denna Saga dramatiskt. Ludwig Tieck i andra Delen af sina Romantische Dichtungen 1798. 8:o införde den nästan berättande, och endast i dunkla men ljusva minnen från berättelse-åren qvarhållna, äro i den bildade wärdens stället, genom en den ypperligaste poetiska framställ-

ning. — På Danska är den först tryckt 1613, öfversatt af Claus Paars, in 8:o, och blef i samma århundrades sednare hälft äfwenledes tryckt på Swenska. Uggisw. hafwa berjent sig af ett exemplar, tryckt i Örebro 1788, och då de sjelfwa medgifwa dess ofullständighet, samt i en Anmärkning sid. XI. sjelfwa säga att det finns på Swenska en fullständigare bearbetning, så kan Rec. på intet annat sätt, än genom en förhållande brådka förklara, att de icke sökt att skaffa sig och begagna den sednare. Men på detta sätt har det hänt, att, twiflande mellan sin brådskande öfwer och fruktan att lemna åt allmänheten något ofullständigt, de hafwa sunnit en utväg, i Rec. tanka den olyckligaste, nemligen, att med tillhjelp af Tiecks bearbetning komplettera Sagan. Om ett sådant kompletterande, skulle det också på bästa sätt lyckas, hysar Rec. alltid en ofördelaktig tanka, och en sådan behandling rimmar sig föga med de stränga begrepp han fått, genom ett stiltigt studerande af de gamla Romonerna och Sagorna, om den ämrliga omsorg de fordra och som man är skyldig åt dem, så som är ärowärdiga Reliquier efter smitten, hwilka, om än deras namn blifwit ett rof för tiden, genom sina verk, hafwa förlästat sig om oddligheten, och redan genom en rod af århundraden hafwa bewisat rättmätigheten af sina anspråk derpå. Närwarande arbetes ändamål är, att återgifwa dem så och sådana, som de hafwa förtjust generationer; Uggisw. hafwa anmält sig, ej som deras omfäppare, uten som deras uppväckare ur en lång dwola. Helt annat skulle förhållandet wara, om en sann Poet bemäktigade sig dessa gamla ämnen. för att i dem ingjuta ett nytt lif och återstänka dem glansen och skårgorna af deras ursprungliga frud. Nästan

intet yrke fordrar, att man mera oegenytligt gämnar alldeles den egna personligheten, än ett troget återställande af gamla monumenter, och man kan i detta afseende aldrig vara strång nog mot sig själf. Om Rec. skulle företaga sig ett sådant arbete, skulle han ända sig med att låta troget aftrycka en af de första upplagorna, endast med förändring af den gamla Orthographien till den nu för tiden brukliga. Hvad i synnerhet ryktandet af äldre upplagor angår, så hoppas han, att Urigisw. wid fortsättningen af deras arbete wille ihågkomma hans wälmänta råd.

Den tredje här meddelta Sagan, är en riktig Folksaga, Welle Wätsman, upptecknad i trakterna omkring Götcheborg, och utmärkande sig genom det lifliga framskridande i berättelsens gång, och en innerlig barnslig poetisk anda. Tonen, i hvilken den är uppsatt af Urigisw. är i allmänhet temmeligen lyckligt träffad, på flera ställen till och med på ett utmärkt sätt. Rec. hade endast önskat, att se de lärda namnen Elmanstb, Armenien, antingen alldeles uteslunade, eller ombytta mot andra, mera swarande till berättelsens hembygder. Så synes honom också slutet om Welle Wätsmans hjeltdater, "hvilka alla i de Armeniska riddböckerna finnas beskrifne" något lunda tillgjorde och föga passande. Det har förwäntat Rec. att Urigisw. alls icke synes känna de i nyare tider i Tyssland gjorda samlingar af äkta Folksagor, och Rec. will genom uppgifswandet af några bland dem göra Utg. på dem uppmärksamme. De wigtigaste äro de af Bröderna Grimm i Casel redan år 1812 i två delar So utgifna Deutsche Volksmärchen, af hvilka en ny upplaga lär hafwa utkommit sista Leipziger Messan. Ut

med mera genialt trohet uppfatta dessa Sager är nästan omöjligt; en betydlig del af dem är till och med meddelad i den Provincial-Dialect, i hvilken de berättades. Högst lärda och för Voessens Historia wigtiga anmärkingar äro wärdet af detta förträffliga arbete. Samma Bröder Grimm utgäwo 1816 i Berlin första delen af deras Volks-Sagen, berättelser, på en historisk grund hwilande, i motsats af de andra rentas poetiska. Uwentedes utgaf Hr. Archivarius Triching i Breslau en Samling af Volksmärchen.

H. v. S.

Biografiska Underättelser om Jos. Haydn. Af Georg August Griesinger, Kongl. Sachsig Legations Råd. Öfversättning af U. E. Wannerhjerta. Selm, Immanuel, 1819, 88 sid. 8:o.

Originalet till des Biografiska Anmärkingar lästes först i den i Leipzig utkommande Musikalische Zeitung för år 1809 och blef året derpå af nämnde tidningsförläggare särskildt utgifwet. Ett tiotal af år har förswunnit mellan Haydns dö och denna Biographies utgifwande samt des framträdande i wår literatur, men då, så som Öfversätt. anmärker, Haydns musik icke inskränkes till någon wif tidrymd, så skall wiserligen kändedomen om en så stor Konstnårs individualitet, äminstone för konstwännens, alltid vara gagnande och behaglig. Desså uppfyller denna lesnadstekning alla de fordringar, som man gör af en sådan skrift. Den skilrar den beundransvärde måstaren med sanningens färgor och innehåller alla de drag, hwarigenom läsaren erhåller en klar

Bild af sjelfva för-målet. Wäl war Haydn's
 kunnad icke gif på sådana händelser, som wäcka
 wägnadens uppmärksamhet och förwäntning, men
 reknungen af en man, som hade art tacka sig
 sjelf för allt, som i skrib med alla yttre swär-
 tigheter, blödt genom ett outredligt bemb-
 dande och makten af sitt snille, löste sig till
 roten af de ypperste snillen, skall alltid wara
 en lärorik och wärdig tröstande för mången
 ung konstnär, hwilken naturen begäfwat med
 stora anlag men inskränka tillgångar till ve-
 tre utbildning. Enda till sitt sextionde år
 (1791) lefde Haydn i en vindskammare i
 Wien, eller i en liten stad, nära stöter Eiters-
 hazy, okunnig om werlden och okunnig om
 sin egen storhet: det war först efter återkom-
 sten från England, som Haydn, genom de
 hederbetögelser, som man der stöfde på ho-
 nom, och den contanta beundran, hwil-
 ken Engelsmännen, enligt löflig wana, der-
 jemte bembdra åt Sniller, fick en aning om
 höjden af sitt wärde. Också bidrogo de eng-
 liska tidningarnes lofsänger att i hans eget
 läbernesland adra hans namn firade och be-
 römde. Först under sina resor gjordes Kassar
 Joseph uppriktlig på honom. Strådiat,
 äfwen i ett mera lysande läge, bibehöll dock
 Haydn enkelheten i sina seder, så att han,
 såsom bekant är, af Reichardt beskoldes för
 girighet: en onkiagelse, som wär Biograph
 aflägsnar från detta stora namn genom an-
 förande af de många wälgerningar, hwarmed
 han ofta mildrade sina släktingars stor-
 ra treflighet. Af naturen ägde han denna
 godfintna glädtsighet, som är medelstäm i
 hans festerland egen. I alla ämnen utom
 kretsen af sin konst war Haydn förfäktig så
 som Mac. hört af dem, som ofta umgätes
 med denne konstnär — barnligt obildad och
 okunnig, och af äldre mästares arbeten i sin

egen konst kände han, i förra hälften af sin
 bana, ganska få: Emanuel Bach, erkände
 han, hade han art tacka för sin högre wär-
 telse och för det förtänsta han blef. Nå-
 ga år, om Haydn's originalitet werkligen
 skulle wunnit på en mera utbredd kännedom
 af musikalisk literatur; i en wär af werlden
 förnam han sålän konstnarens utslag, och
 med ett snille, måligt att öppna sig en
 egen och lysande bana, kunde han således på
 sin wäg af ingen stödas eller willeledas.

I sena Huden, den äldste af 20 bröder,
 war född d. 31 Mars (helfwa årtaler har
 genom något misstag i denna bok blifwit
 utsläta: här wara 1732), i Mohrau, en
 by i Nedra Österrike nära Wagersta g-änsen.
 Hans far war wagnmakare och spelade har-
 pa. Di den femårige Joseph's anlag för
 musiken röjdes, blef han ej långt derefter
 sät i pension i Haimburg, för att, hos en
 Skol-Direktor beständes, underwisas i Skrif-
 ning, Christendom, sång och mångahanda
 bläs- och sträng-instrumenter, hwarunder han
 lärde mycket, ehuru han "fick mera strol än
 mat". Tre år derefter uppgo han af Hof-
 Capellmästaren Nutter bland Chorgossarne,
 som stingo i Stephanskyrkan. Der gwar
 blef han ända till sitt 16:de år, då han kom
 i målbrotter, hwarunder han med måda und-
 gick frön att bliwa castreat. Genom un-
 derwisning i musk förwärfwade sig seder-
 mera den unge Joseph en knapp bergning,
 men af sina compositioner, hwilka andra
 utgäfwes på trycket, stödbode han ännu nästan
 aldrig några inkomster, ehuru mången Hof-
 handlare derpå förtjente icke obetydliga sum-
 mor. Hade, såsom Reichardt uppgifwer,
 girighet varit Haydn's sel, så skulle han
 wispertigen i god tid lært sig ochra med sina
 talenter. Emåntingom började han nu med

Före compositioner. År 1759 blef Haydn
 hos Grefve Morzin antagen till Musik-Di-
 rektor med 200 Guldens lön. Vid denna
 tid gifte han sig af tacksamhet med dottren
 af en Härfrisör, som i hans betryck ofta un-
 derstödde honom: men detta giftermål var o-
 lyckligt och förbittrade hans lefnad ända till
 hennes död, år 1800. År 1760 blef Haydn
 antagen såsom Musik-Direktor hos Försten
 Nicolaus Esterhazy med 400 Guldens lön,
 utom flera andra förmåner. Kort dertill ha-
 de han komponerat sin första Symphoni.
 Han förblef der, så länge hans Förste lefde,
 i hela tretio år (tills år 1790). Prinsen
 ägde en Opera, en Komedi, en Marionet-
 theater, samt Kammar- och Kyrkmusik. Den
 nye Capellmästaren hade händerna fulla med
 göromål. Han komponerade och dirigerade
 all musk, måste hjälpa att instudera den,
 gifwa undervisning och till och med sjelf
 stamma Clavecinen i Orchestern. Haydn
 förundrade sig ofta sjelf, huru det i en sådan
 belägenhet var honom möjligt att skriva
 så mycket. Också måste man förwånas öf-
 wer myckenheten af hans arbeten. I den
 förre räkning han år 1805 uppräktade på de
 compositioner hwilka han påminste sig ifrån
 sitt 18:de till sitt 73:de lefnadsår hafwa för-
 fattat, finnas 118 Symphonier, 83 Quare-
 tetter, 24 Trios, 19 Operor, 5 Oratorier,
 163 Compositioner för Baryton (ett instru-
 ment, som hans Förste spelade och mycket af-
 skode), 24 Concenter för olika instrumenter,
 15 Mesfor, 10 mindre Kyrkostycken, 44
 flöter-sonater med och utan accompaniment,
 42 tyska och italienska Wisor, 39 Canons,
 13 tre- och fyrstämmiga Sångar, harmoni
 och accompaniment till 365 gamla Skotska
 Wisor, samt flera Divertissementer, Fanta-

sier, Capricios af mångstämmiga Compositio-
 ner för flera olika Instrumenter. Likväl är
 denna förre räkning icke fullständig. Haydn
 brukade ofta, förmodligen mest i sina yngre
 år, bortlemna partiurena af sina arbeten,
 utan att deraf säga afskrifver. Man skulle
 i blid häraf låta säga på den tankan, att
 denne Konstnär förre räkade med mycken läro-
 het; men detta var på långt när icke för-
 hållande.

Haydn besökte twenne gånger England,
 första gången år 1790 och andra gången år
 1794, och dröjde båda gågerna der ungefär
 halftannat år. Han förbjente under detta
 treåriga wilstande 24,000 Gulden, hwaraf
 9000 ågingo till resa, lefnad o. s. w. Å-
 terkommen till sitt fäderne-land, kunde han
 i Wien köpa sig ett eget hus och inrätta sin
 lefnad wida bekvämare. Vid 65 års ålder,
 år 1797, författade han oratoriet Skapelse-
 sen, som satte kronan på hans åra. K. S.
 Bibliothekarien, Ban Swieten hade skrifwit
 orden, men första ideen dertill tillhöro en En-
 gelsman, benämnd Ubley, och Haydn wor nä-
 ra att derför blifwa inwedd i en rättegång.
 Den inkomst, som skiden och Compositören
 af detta allmänt beundrade arbete skördade,
 uppmuntrade dem till utgifwandet af Först-
 derna, öfwer hvars poetiska ord Haydn
 ofta beklagade sig. Den ansträngning, som
 detta arbete kostade honom, bidrog ej litet att
 påskynda hans död. Den insöll ändtligen den
 31 Maj 1809.

Rec. vill ej genom några ytterligare ut-
 drag minska intresset för nu anmälda bok.
 Han kan med tillförligt förskrä, att ej alle-
 nast musik-älskaren, utom äfwen hwarje bil-
 dad läsare här skall finna några timmars lä-
 rotik och underhållande läsning. Öfwerätt-
 ningen är ledig och swenskt, men de utländ-
 ska orden hafwa genom Correctorns förwåll-
 lande ej sållan blifwit mycket wanställda; så
 läses t. ex. sterne f. Stjerne, och öfweralle
 derigera för dirigera.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 30.

Erbdagen den 17 Juli

1819.

R e c e n s i o n e r:

Om Westindien. Af O. E. Bergius.
 Öhm, Gabelius, 1819. 294 sidb. 8:0.

Förf. har i denna beskrifning samlat så väl hvad han, under sitt tvååriga vistande i Westindien, sjelf sett, som det sörnämsta, hwilket han hos nyare resande funnit ansees nödt om denna archipelag. Derwid hade blott varit att önska, att han något mera nog, än som sett, skilte sina egna uppgifter från andras och angifwit de källor hvarur han lånar; derigenom skulle hans bok wisserligen icke hafwa wunnit obetydligt i bruktbarhet. — Emellertid, då man will beddima wärdet af den skänkt, som wår literatur genom denna beskrifning emottagit, måste något hwar falla på den tanken, att jemföra denna med den skilring of samma Werldstrakt, hwilken wi redan på wårt språk äga, i 2:dra delen af Zimmermanns Jordan och des Inwånare. Wid denna jemförelse skall man finna, att den ena äger företräden, hwil-

ka den andra saknar. Om Zimmerman wid da öfwertröffar Hr Bergius, då fråga är om Naturen, och de ämnen som dermed sammanhänga, så är den senore fullständigare i sina notiser om darnas politiska lägen och mercantila förhållanden. Utomdes måste Hr Bergius deruti hafwa dubbla företräden, först att sjelf hafwa sett de föremål han beskriwret, och derra till en del betydbligt senare än de författare, från hwilka den tyfse Samlaren hämeat sina uppgifter, och att hafwa besökt ett land, som i nästan alla hånseenden är underkastadt beständiga skiften. För oss, Swenskar, måste denna gästwa vara så mycket mer wälkommen, såsom skänkt af en bland wåra Landsmän, hwilka annars i nyare tider äro nog sparsamma med sådana meddelanden. Hårtill kommer slutligen stilens behag, som är sinnrik och adelt bildad utan allt prål och declamation, och endast på ganska få ställen förlorar sig i affectation. Denna skrift hwilken förut i en Tidning blifwit hellsad på ett öwärdigt och förhånande sätt, utan att man såstat sig wid mer än wid des

bisitationen och företalet kan således Rec. icke anse annat än anmäla, såsom ett förtjenstfullt arbete af en ung Landsman, som visat, att han under sitt vistande under Indiens heta sol, ganska wäl använt en tid, som de fleste endast egna åt nöjen och förstelser.

En nogare bekantskap med sällwa boken skall hos läsaren stadga samma öfvertygelse. 1:sta Cap. afhandlar Westindiska Coloniernas uppkomst och ändamål. Man har wid detta cap. äfvenså wäl som mot skrifter i allmänhet inter annat att invända, än hwad som beträffar ämnenas följd, hvilka synas kunna hafwa blifwit ordnade mera naturligt och mera systematiskt. Således, innan wi erfara någonting om ett lands inbyggare, production, handel, lagar, så bör man utan twifwel först känna dess läge, natur och geografiska samt fysiska beståfvenhet. Wäl anföres sid. 5 några ord här om, äfvensom de särskilda darnas namn uppräknas på den följande helt nakt, men den speciella teckningen följer först i midten af boken. Förf. har wid detta tillfälle inlärt sig i en granskning af de förmenta fördelar wi skulle hafwa förordat af den öf engång bestårda ön Guadeloupe, och slutar med att afgöra, att dess besättning snarare skulle wärit öf skadlig än fördelaktig. Rec. saknar nödig kännedom för att pröfwa giltigheten af dessa skäl, men de synas honom dock icke öwderläggliga. I alla fall är alltid swårt att öwvertygga mängden, att det är nyttigare att icke äga en sak än att äga den. — 2:a Cap. Inbyggare och deras Classification. Då Förf. sid. 30 förswarar slahandeln ur den synpunkten, att styret kan äger rätt att påwinga enhwar fördelaktig af bildning och samhällsordning, bde der-

wid erinras, att ingen äger rätt att göra någon annan lycklig på ett sätt som han sjelf icke vill, äfwen ur det skäl, att detta är omöjligt, emedan lyckan mer än till hälften beror på egen öfvertygelse; sedermera är det något helt annat, att beröfwa en flock menniskor för att flytta dem till ett Eidorado och der göra dem delaktiga af en högre kultur, än att slåpa dem till en egyptisk trældom, der förmodligen hela "bildningen och kunskapen om samhällsordningen" ej mycket sträcker sig utom rådbråkandet af några europiska ljub och den bittra kännedommen af slafsigeln. Lika grundlös är hela argumentationen sid. 31. Wisserligen har möjligheten af samhällen öftra fordrat, att "den enskilda wiljan wiker för den allmänna, att mångert lif spillas," — men då måste frågan beträffa förverkligandet af heliga ideer och stora moraliska siften, men icke måste det vara öf Europeer tillåtet att ärligen bortrycka 70 till 80,000 menniskor från fädernesland, föräldrar, barn och makar, i ändamål att wi skola sötma våra råtter med sockerdröts merg, reta våra domnade slanen med kaffeödnan eller färga våra kläder med indigons saft. Om det fördröige är sanne, hwad Förf. sid. 40 anmärker, att det emellan Europeen och Negern ligger ett swalg, som ingen ännu öfwerstigit, hwilken ej ärft en stråle af de hwitas färg på sin hud och i sin själ; — så är det ju dubbelt orättwist, att med brytande af alla de band, hwilka anses fästa den jordiska lyckjaligheten wid menniskan, draga henne från naturens moderliga lamm till konstigt danade slafpsförhållanden, hvilka wilsden ej kan fatta och hwarest ingen roll är ledig för honom? — 3:de Cap. Bildning, Seder och Nöjen.

Förf:s rassa liknar den, som föregående resans de öfver dessa trakter förut upprägit. Det enda sällskapsnöje, som är kändt, inskränker sig egentligen till dans. Västligt är, att då Quadriller dansas, figureerna wänligen utrospas af en särskilt person: Balancez, pas de Rigardon (Rigaudon), en avant deux o. s. w. I franska colonierna träffas oftare musikaliska talanger och theatrar. Besynnerlig är plågs seden, att wid condolance vistis quorblistwa i sorgehuset, och, sedan de sörjande dragit sig tillbaka, sörjdriftwa hela natten med allehanda lekar och lustiga upptåg, hwortill sinnens stredkas genom undfagnad med mat och dryck, samt i likets närwardo skratta och rasa på allt möjligt sätt. 4:de Cap. Natural-Historia för olårde, innehåller också ingenting wigtigare än hwad den blygsamma ricteln löfwar, då Förf. icke war naturkunnig. Wera rikhaltigt är det följande 5:te Cap. der Förf. beskriwer de produkter, hwilka gjore de westindiska dörna så wigtiga för Europeerne. Hans uppgiftee öfwerensstämma merendels med Zimmermanns, emedan begge hufwudsfalligen följt den berömde engelske författaren Bryan Edwards. Men då Hr B. s. 90 enligt kånnares försäkran påstår, att det arabiske kaffets företräde blott grundar sig på utbildningen, så motsäges detta af andra Resande, hwilka besökt denna asiatiska halfön, och der njutit af det äkta Mokkakaffet. Det är wisertligen santt, att det kaffe man i Europa köper under detta namn, är mer eller mindre uppblandadt med amerikanskt. Ja denna försälkning sker ej blott i Alexandria, såsom Förf. ontager, utan till och med på sydöstra gränsen af Egypten, så att de köpmån i Kairo, hwilka stunda äga fullkomligt oblandadt arabiskt kaffe, nedgas genast wid Keppens landning i Afrika låta afhänta sina

säklar. — 6:te Cap. handlar om Westindiens Handel och Lagar. Man lär kånna det för menskligheten förnebrande köpmanssystem, som i trenne århundranden fånglat coloniernas krafter och hindrat deras utbildning till frihet och cultur. De uppgiftee Förf. sid. 106 meddelar om de gullströmmar, som från de spanska bergen i Sydamerika fluit till werldens öfriga delar, ödra jemföras med dem, som finnas hos Humboldt och hwilka äfwen äro upptagne i Zimmermanns ofta anförda bok. Hr B. har grundat sina notiser på en spansk författare, som skref år 1724. Hwad Hr B. anför om naturen af fruktamnar i Westindien föresenar uppmärksamhet: äminstone har detta warit nytte för Rec. — Då Förf. i 7:de Cap. skilrar slafhandeln och slafwarnas öde på dessa öar, så öfwerensstämmar han i många punkter icke med flera andra trovärdiga föregångare. Denna skilfaktighet kan till en del förklarad genom de lagar, hwilka Britterne de senare åren widtagit, för att mildra hårdheten i slafwarnas belägenhet under öfwerfarten till Amerika och i deras vidare behandling efter framkomsten. Holländarne, hwilka Hr B. på flera ställen berömmar för mildheten i deras författningar och seder, äro egentligen de, hwilka bland alla Europeer annars mestadels gjort sig kända för sina kånstlödsa grymheter mot våra swarta bröder. Priswärd är wår tid, och framför allt den ädle och wäktalige Wilberforce, hwilken menskligheten för denna Enalands uppoffring mest har att tacka, — då denna nestliga handel blifwit förklarad såsom en politisk förbrytelse. Förf. berättar dock, sid. 161, att Afrikas söner någonstunna hinna den förståndsbildning, för att upphöra att lefwa för dagen, sorglöse om den den kommande. Men han glömmar att den

na nation öfware in i Afrika, redan hunnit denna bildning: så ringa vår kunskap än är om dessa stater, sådana wi dock med wisshet, att der gifwes betydliga skåder, en blomstrande och regelbunden handel samt tryggad egen domsrätt. Om än den berömda naturforskaren Blumenbachs hopp, hwilken af likfämigheten i Negrernes kroppsliga bildning flutar, att de äro bestämde, att engång uppträda på samma trappa af cultur, som deras hufwud bröder i öster och norr, swårsligen torde bekräftas af historien, så äro de öf sigter och principer, som förf. uti Westindien, Negrernas egyptiska tråldomaland, inhämtat om det swarta sligter, utan twiswel grundade på det förakt och misstännaande, som man måste inbilla sig sjelf och andra för att urskulda ett slikt behandlingsfätt.

I 8:de Cap. beskrifwas de Westindiska dornes styrelsefätt, ekonomi och physiska beskaffenhet. Det 9:de är helt och hållet egnadt åt den lilla ön St Barthelemy, hwars kändedom naturligtwis måste intressera hwarje Swensk. Wäl äga wi förut på vårt språk en temligen utförlig beskrifning öfwer denna coloni, försträdd af Caphrasén och Dahlman; men den här nu, i hwad som rör det politiska och mercantila, icke annat kunnat bliwa än föråldrad. Det är af detta skäl wi här låna några af Hr Bergii interponerade uppgifter. Som bekant är, afsträddes denna ö år 1784 af Frankrike till Swertige mot nederlagsfrihet för franska waror i Göteborg. Deß dåwarande invånare woro Fransmän, hwilkas förfäder år 1702 af Engelmänner blifwit fördrifne från St. Kitts; ursprungligen härskade de från Normandie, hwars dialekt och skåbedrägt ännu hos dem igenkännes. Staden Gustavia blef då anlagd wid hafswiken le Carriage, och blef förklarad för

frihamn. De olyckor, som öfwergingo St. Eustache, Guadeloupe och St. Domingo, jagade många af dessa dars inbyggare till St. Barthelemy, och en del medförde betydlig förödgenhet. Folkmängden ökades genom Amerikaner, Swenskar och andre Europeer. Handelen består hufwudsakligen i utbytet af Norra Amerikas produkter emot de waror, som dels öppet, dels hemligen drifwas från nästgränsande öar, i hwilkas hamnar Amerikanerne ej sjelfwe få wisa sig. Denna rörelse har varit mycket liflig de år, då Gustavia varit den enda neutrala hamn i denna archipelag. Detta war förhållandet år 1809 och 1813. Detta till och aftagande röjes bäst af följande officiella uppgift öfwer meddelte försök, neml.

År 1811	År	19 försök
1812		114
1813		138
1814		139
1815		68

En för rörelsen vigtig fördel är, att öns hamn lemnar ett ypperligt tillfälle för försöks förhållande och reparation, samt att ett större antal sticlige skippstimmermän der är att tillgå, än annorstädes i greskaper. Jordmånen är mindre fruktbar och torfan ofta alltför ihärdig. Ingen sockerplantage finnes här: och endast en kaffeplantage. Landbörrerne drifwa på sina små plantationer något bomull, men ännu mera boskapsafwel, jordfrukter och trädgårdsskötsel. Fiskt är rik och i de senare åren har ett bolag börjat att sätta i årlig afkastning de naturliga saltpannor, som finnas på ön. Deß långt anses vara omkring 1 och en half sw. mil, men bredden är alltför olika, för att öfwerhufwud kunna uppgifwas. Ön består till det mesta

af höga brända berg och dalar deremellan, hwarest en bördigare jordmän och spridda boningar t. d. s. Ingen sten eller bäck finnes här, utan wattenbehofwet tylls dels genom brunnar, dels genom cisterner, i hvilka det från husakten nedfallande regnet uppsamlas och förwaras; dels ock i stort nödfall genom hämning från St. Kitts. Wägar kunna i en sådan natur ej gerna göras brukbara för åkdon; man får då således allmänt till häst. De anses för ganska hälsosam, så att sjuklige personer ofta ditkomma från de öfrige colonierna, för att här söka helsen. Folkmängden på ön har aldrig fullt uppgått till 6000, ehuru öfra nära detta tal. Deres af rikhöra omkring 4000 staden, och den öfriga tredjedelen landet. 3 staden äro wid på 1000 hvite, 1000 frite couldere och 2000 slafwar: på landet är antalet af frite och wärlar också ungefär lika: de södra äro der nästan alla hvita. Sällskapheten i språk mellan stadens blandade iawånare (sæmmodligen äruwen afwifande national-tyäne) ödeswäras alla fördrick att sommansmåla dem i en förtrolig sällskapskreis. Man roar sig här, liksom i de öfriga colonierna, med dans, kalafande, spel, och skådespel, när några engelska eller frantsyska theatertroppar ankomma. Syrelsen är, enligt Reglementet af år 1811, anfördrödd åt en Gouverneur, som, jemte sine militär öfwerbefäl och wården af den högre polisken, förer präsidium i en conselj, biträdd af Place-Majoren, Justitiarien, Guvern. Secreteraren och trene bland Coloniens inbyggare walde Ledamöter, som behålla plats utan lön i 3 år, så att hw. tje är en utgå, och nytt wal sker. Denna Conselj afgör alla ekonomiska och polis-mål efter områstning, hwarwid Guverndrens röst gäller för 2, Lag-

kipningen beskrives af samma Corporation, som då här namn af Domstol, och hwarest alla Ledamöterne då äga blott en röst. Uppbördn och förwalningen af kronomedlen wårdas af en Finans-Conselj, sammansatt af Guverndren, Place-Majoren, Justitiarien och en walde Ledamot. — Lagliga rånlan är 8 procent. Swenska Lagen är den gällande, endast i wijsa fall modifierad genom coloniala försattningar. Protokoller och Expeditioner skrivas på swenska, men rättegångarna föras på de språk Parterne förstå. Bland inbyggarne på landet är wid giftermål, och testamentärsfrågor den gamla frantska Lagen ännu gällande. Garnizonen består endast af 30 swenska soldater, tillräcklig för ändamålet: det inre lugnets bibehållande. Kronans inkomst af St. Barthelemy beror hufwudsakligen på hwad till Tullkammaren inflyter af handeln, enär hellska landet ej här någon beskattning. Dessa inkomster hafwa under de sista 20 åren varit tillräcklige för bestridandet af Coloniens allmänna utgifter, hware jemte under wijsa tider ett ansenligt öfverskott kunnat sändas till moderlandet. Det hade varit intressant om Förs. skaffat sig upplysning om och uppgifwit den behållna inkomst som Sverige hämtat från denna besättning. Fördröigt har moderlandet ej förordat annan fördel derifrån än denna constanta inkomst. Wisserligen war i början meningen att, i likhet med Holland och Danmark, kunna draga från wår srihamn colonial-artiklar, som wäxt på frammande grund. Förs. är dock af den weningen, att der äruwen för swenska handeln kunde wara något att för tjena. Hon menar att man kunde infköpa våra fina lärster, kläden, porcellains-glas och smärre jernillwerkningar; stånjern, stål, jern, jernband, spik, walfad koppar och kop-

parstik till Kappförhydnig, tjära, beck, ankaren, rågwirke, segelduk, sil, brånwin, rådwirke, och, till completerande af lasten, maderaswin. Wåra gjuerier och jernbruk skulle också ansenligt förbjena, om de wille spjelsätta sig med försärdigandet af sockerpannor af tackjern, samt af hackor och sockerknivar af jern, emedan de behjpligen skulle kunna undersälja andre säljer. Wål ankommo under 1813 - 15 års sjökrig ett owanligt antal svenska fortpa, men från den europeiska Norden ha de senare åren endast från Bergen i Norrige i träffat några expeditioner med fiskwaror. Tullen är här ganska billig, och Jwånarnes seder och lönne mycket bättre än man wanligen tilltar dem.

En af de intressantaste afdelningar i denna Beskrifning är det 10:de Cap., som ofhandlar St. Domingo, hwaruti en temlig utskiltig underrättelse inbedelas om denna fordom så rika ös senaste öden. Rec. hade wäntat att här finna några nya uppgifter om Konung Henrik's besynnerliga negerstat, men har icke träffat några andra än dem, hwilka förut genom allmänna Tidningarna äro bekanta, och hwilka hufwudsakligen grunda sig på den kungliga StatsKalendern. Tillståndet på denna del af ön lärer dock wara uselt, en följd af Regentens grovhet och förtryck. Också har det förundrat Rec. att, då Förf. i sin plan inneslutit St. Domingo, han alldeles förbigår Cuba, Jamaica och Porto Rico, hwilka höra till samma insularsystem som den förra: de stora Antillerna. — Arbetet slutar med några Betraktelser (11:te Cap.), hwaruti Förf. under söker 1) hwilka medel ännu torde gifwas att hämma den förödelensens ström, som hotar Amerika och till en del Europa; samt 2) hwilken utveckling af Amerikas och Westindiens öden troligen

förbestår, om fritt löpp lemnas åt handlserna och åt deras nu verkande orsaker. Han är, hward första punkten beträffar, af samma mening som de Prode och alla förnuftige, att Europa ej för andra gången eröfrar Amerika och att denna eröfring, äfwen om den wore möjlig, för Spanien knapt wore att önska. Som dock SydAmericas folk ännu är widå mätare moget för friheten, än NordAmericakanerne då frihetskriget först utbröt, menar Förf. att en yttre medlande makt borde biträda des Provincietta styrelse att återförbruggn och säkerhet, samt att denna makt äfwen borde sträcka sig till de Westindiska öarna. I annat fall, förmodar han, att Nordamerika, utan stött, endast med proklamationer skall eröfra dessa Europeernes kryddgårdar, förkunna handelsfrihet och Plantagernes oberoende af deras europeiska Creditorer, och de culdras jemlikhet med de hwita. Westindiska Archipelagen kunde då blifwa, liksom fordom den grekiska, en confederation af många sjelfständiga små samhällen under continentalstaternas beskydd, der inga monopoler förklamade industrien, der milda seder och jemwigt i anspråk skulle coloniseras tillika med handelslynnar och det politiska oberoendet, och namnet af Europeernes herrwålde i Westindien bortföras af passadwinden, för att liksom den, aldrig återwända.

Nittonde Århundradets Historia, till Freden i Paris, den 2 October 1815, af Joh. Gottfr. Eichhorn. Öfversatt af N. N. Åstrand. Sirengnås, Ekmark, 1819. 311 sid. 8:o.

Om man med skäl torde kunna hoppas, att de följande decennierna i wårt århund

brude skola blifwa mera lyckliga, mera frukt-
bärande för folkslagens inre utbildning, mes-
ra gynnande för utvecklingen af äkta politis-
ka ideer, för mognaden af ett sannt wettens-
skapligt lif och en mera moralisk odling i det
enslitta och offentliga lefwerner; — så kan
man dock störeligen antaga, att något ärtli-
onde fall blifwa så rikt på stora och förwä-
nande händelser, som de först förflutna 15
åren. Historien känner äminstone ingen tid,
som dermed skulle kunna jämföras. Aldrig
hafwa stater med sådan hastighet uppstigit
och åter sjunkit, aldrig stora makter i en så-
dan brådskriad öbb och flod löst sig och åter
skrotat ned till den yttersta obtydlighet; sedan
Xrystes tid har aldrig Europa blifwit beträdd
af så wäldiga härskaror, och aldrig hafwa
några flögtingar warit mera mordiska och
mera afskrande. I en tid, då militär-
styret hade uppndat högsta spetsen af sin ut-
bildning, såg man de förtryckta nationerna
öfwerallt resa sig och afkasta de bojor, hwar-
med det sluga wäldet fastsmidt dem, och sjelf-
wa, kraftigare än de krigshärar, som rågade
mot förtryckaren, bidraga till Europas befri-
else. Det är egentligen detta skådespel, som
gör denna tids händer mest lärorika och min-
nesvärda, och olycklige de största som ej förs-
tå dess betydelse!

En historia om ett sådant tidehwarf kan
icke wara annat än wälkommen, isynnerhet
på wärdt språk, der wi ännu sakna en som-
monträngd, men fullständig och redlig fram-
ställning af dessa händelser. Och då titelblad-
et bär den slitige och mångfunnige Eich-
horn's namn, kan man icke wänta annat än
en trogen, sakrik och sanningsfull berättelse. Det
så finner man sig, efter bokens genomläsning,
i denna wäntan icke bedragen: måhända haf-
wa dock de uppgifter, hvilka för Napoleon

och Fransmännen warit minst fördelaktiga,
något ostare än wederbort blifwit begagnade,
ehuru man likwäl måste göra förf. den rätt-
wisn, att han, med iakttagande af den hi-
storiska stilens wärdighet, afhållit sig från al-
la individuella omdömen, personliga utfall
och dessa smådelser, som wanligen göra Na-
poleons historia mera widrig än tillbörligt.
För öfrigt är föredraget enkelt och utan an-
språk på glänsande stilistiska förtjenster. Wid
behandlingen af sitt ämne har han utgått från
Frankrike, såsom ett centrum, kring hwilket
alla de öfriga staterna gravitero. Detta kan
wisserligen wara riktigt och naturligt, såsom
öfwerensstämmande med den tidens politiska
förhållanden. I sjelfwa verket innehåller dock
denna bok mindre en egentlig historia, än en
historia om Napoleons krig, diplomatiska rän-
kor och angrepp mot folk och statsrätten.
Men om staternas inre tillstånd nämnes en-
dast en enda gång, då några ord talas om
culturens tillstånd i Frankrike; alldeles har
berömt de öfriga ländernas inre historia blif-
wit förbigången. Därföre uppträder här det
under denna tid så märkvardiga England al-
drig ostare, än då det skickar flottor, troppar
eller subsidier.

Några anmärkingar mot särskilda ställen
i denna bok har Nre för öfrigt icke funnit
skäl till, då den historiska troheten, såsom
redan nämnt är, med all omsorg blifwit iakt-
tagen och förf. fördröigt aldrig framställt nå-
gra egna åsigtter, och endast sållan några gif-
ningar. Likwäl underrättar han oss med full
säkerhet, att Dichegru i sitt fångelse blef "mör-
dad af fyra Wamelucker." Minne dock detta
factum är med full historisk evidens bewisadt,
ehuru wäl man länge hållit Napoleon mis-
tänkt för detta anslag; och känner man werk-
ligen så noga de närmare omständigheterna

Härvid? — Sid. 28 går Förf. på beräs sida, som tro, att Napoleons hotande öfvergång till Stor-Britannien endast älyftade, "att oroa detta rike, tvinga det till betungande motanstalter och syfvelsäkra dess flottor i Europa, för att hindra dem från att eröfva Frankrikes besittningar i andra verdensdelar;" — men de fleste torde icke dela denna åsigt; detta företag war utan twiswel i början Napoleons fulla allware; det låg icke i hans karakter att hota med någonring som han ej ämnade verkställa, helst han wisserligen ej kunde undgå att finna, att denna högst kostsamma, länge hotande, men omsider alldeles uteblifwande expedition skulle förswaga hans anseende och på wisst sätt göra honom löslig i Europa. Men man är wanligen alltför benägen att wilja göra kloka människor mera kloka än de verkligen warit. Också är det oafgjordt, om de fördelar Frankrike drog af denna demonstration, d. w. s. den skada den tillfogade

fienden, upptwåge all den kostnad och ansträngning, som derpå måste användas. Utan twiswel war det först en mera sansad öfverläggning, i förening med åsynen af Englands kraftiga försvarsanstalter samt behofwet af tropparnas användande i Tykland, som twang Napoleon att afstå från denna plan. — Förf. antager jernwål såsom gifwet, att de försköl som, innan Napoleons uppböjelse till Kejsarwürdigheten, wågabes mot hans lif, åstwen de, hwaruti Pichegru och Georges, deltago, woro anstiftade af honom sjelf, men undantager derifrån den så kallade helwetess maskinen, då det twertom war detta sista mordanslag, som i Paris mest misbräntes såsom den regeringssjukes Förste Consulns egen tillståndning.

Öfversäntningen är god och upplagan corekt. Endast det slundom förekommande ord det förflöja i st. f. beslöja stötte Rec., såsom germanism.

S m ä r r e S k r i f t e r .

Offerfesten wid Uggelwicks Hålsotälla. Pendant till Uggelwicks Balen. Sthm, Nyberg, 1819. 34 sid. 8:o.

Denna pjes har deruti säwida företråde framfört de wanliga Nybergska bokförfren, att den ej är plump eller possift ofedlig, men det a är också på sin höjd allt det goda, som man kan säga derom. Diktionen röjer ett alltid strändande bemsdande att wara rolig och quick, och intrigen är helst naktet den, att en snickardotter, som war bortfart i en penson, wid utgången från Operan genom sitt blifwer bortförd af en gammal matrona, som utlesererar henne åt en yngling, hwilken åter sör henne med förbundna ögon till ett mörkt rum i en okänd trakt af hufvudstaden, der hon förlorade allt medwettande af hwad som vidare tilldrog sig. Ett piltebarn, som efter en wis tid framträdde i werlben, gaf henne dock något begrepp om hwad som förefallit. Sju är derefter begaf sig

Abelaide med sin lilla son till Uggelwicks hellsotälla. Den lilla blef en morgon öfverriden, upptagen af en Brutsatron, och då modren dagen derefter insann sig sör att afhämta honom, igenkände hon det mystiska rummet, yppar händelsen för Patronen, som war en rättänkande man och genast besatte sin son, hwilken under sina resor "ej blott gapat, eller låtit göra sig nya kläder eller förskört på Cypris trollbar emellan fyra waggas (?) , utan förhåttat sina fedder och studerat sig sjelf," -- att genast gifta sig med Abelaide, och som den ädle ynglingen ingenting hade deremot att inwända och ingen kunde mer åska någonting sådant än Abelaide, så stod brölloppet snart och "locksalighetens Genius nedswåswade öfwer dessa mokars hus." -- Rec. påminner sig att någorstädes sörut, och till och med på swenska, hafwa låst grunddragen till denna historia, hwilken här på ett oblygt sätt blifwit misshandlad.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 31.

Efterbögen den 24 Juli

1819.

R e c e n s i o n e r:

Orationes Pategyricæ, quibus Reformatæ per D. Lutherum Religionis memoriam Tertio exacto Sæculo celebravit Academia Upsal. MDCCCXVII. Upsaliæ, Zeipel & Palmblad, 1818. 7. 30 och 34 sid. 40.

Under loppet af förledte år har denna Tidning anförst skrifter af äfstilligt innehåll och värde, hvilka, i anledning af Reformationens här firade Jubelstift, hos oss tid efter annan utkommit. Af de Tal som då höllas wid Hög. Scholorna och de åfriga Läroverken, hafwa några blifwit tryckta, och bland dem intager den Samling wi här anmälde i många hänseenden främsta rummet. Den innehåller: 1:o det till denna fest utfärdade Program, med titel: Ad Sæculare Festum in memoriam Reformationis Lutheranae orationibus Academicis celebrandum Magnos Hospites Litterarum Patronos Patres Civique Academicos et Urbicos invitat Regiæ

Academix Upsallensis Rector Jacobus Åkerman, Med. Doctor & Chir. Mag. Anat. & Chir. Profesfor R. & O. dat. d. 31 Oct. 1817.

2:o Tertia Religionis Reformatæ memoris Sæcularis quam nomine Regiæ Academicæ Upsaliensis Calendis Novembris A. MDCCCXVII referebat Sveno Lundblad S. Theol. Licent. & Prof. Reg. Ord. Kallen. Talaren tecknar i enkla, kraftfulla drag Christna Kyrkans öden och de orsaker, som framkallade Reformationen och dess hjälte Martin Luther "qui auderet invadere monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum?" (Sd. 14.)

Talaren slutar sin redning af Luther och Hans verk med följande betraktelse, den wi här anförä såsom vittnande om den anda, hwari detta tal är författadt. "Memoriam vero eventus post Religionem sanctissimam Christianam in orbem terrarum inductam, gravissimi, saluberrimi, mentibus erga Deum gratissimis celebrantes, num recte statueremus nos, Auditores, scien-

tiam rerum divinarum ipsamque doctrinam Jesu Christi, Θεωρηματων, a Luthero penitus adeo perceptam, perspectam & quasi hauritam fuisse, ut nihil omnino restaret, in quo formulæ, ab ipso adhibitæ, ulterius perfici possent, nec esset, quod ex modo ipsi familiari sentiendi atque docendi cum utilitate mutaretur, sed oportere nos putare, quemvis conatum ulterius procedendi dignitati ac indoli inimicum esse Religionis, quam confitemur, sanctissimæ? Ictam profecto quæstionem ad vivum, ut ajunt, refecare, hujus nec temporis est, nec loci. Quomodo illam diducaverint atque deciderint, neminem Vestrum Auditores, fugit. Vehicula, gressum infantum fulciantia, adhibentur, non quidem, ut numquam sibi relicti ingrediantur, sed ut incedere sensim adsuefiant infantes: puer doctori committitur, & ad tempus in verba jurat magistri, non quidem, ut semper a magistro pendeat, sed ut aliquando & ipse valeat falsum a vero, malum & turpe, a bono & honesto discernere, hoc eligere, rejicere illud. Fuit, quo non utiles solum, sed necessariæ quoque erant coetui, qui per avia diu erraverat, Christiano formulæ follemnes atque legitimæ, ad quas, quasi ad exemplaria, exigeretur atque formaretur ipsa ejusdem sentiendi, cogitandi atque docendi ratio; nedum semper sunt atque erunt sua istiusmodi formulæ utilitate. Sed hinc perperam concluderent, eadem, tamquam Herculeas omnino columnas, esse respiciendas, ultra quas nec liceret, nec oporteret continuo studio atque tenore versus summum sapientiæ fastigium progredi. Quid? quod Lutherus cum Propugnatoribus & sociis, ut sæpe, ita in

primis, cum decreto Spirensi intercederent seu, ut vulgo loquantur, protestarentur, hoc est, publice denuntiarent, se nullo modo sequi velle cujusquam hominis vel maximam auctoritatem, sed unam consulere Sacram Scripturam, exemplum præbuerunt sapientiæ, tunc temporis singularis, singulare, augustum, nullis non sæculis imitandum venturis."

3:o. Tal vid Jubelfesten år 1817, hållet vid Kongl. Akademien i Upsala af E. G. Geijer, Prof. för i' Historien. Et Tal fullt af anda och kraft, så att bland de alla strifter, som denna Secularfest hos oss framträdde, måste man sätta detsamma i främsta rummet. Et mycket mer må man beklaga, att ett införskärf antal exemplar deraf vorit att tillgå i Bokhandeln. Vi tro oss dersåre göra våra läsare en tjänst dermed att, så wide rummet i denna Tidning tillåter, göra dem med detsamma bekanta. Vi inledningen ansvär Salaten Festens betydelse. „Hvad äronka och äminnelse är det, som vi vid denna den Christliga Kyrkans Reformationsfest förnämligast begå, och i våra sinnen framförallt vele intröcka? Månn någon Mans eller några Männers i någon tid? — Jag vet hvilket namn här svärfvar på alla läppar, och jag vörddar det så högt som någon; men till frågan svare vi utan tvifvel Nej! Ingen man, wore han än på jorden den sädste, sa ingen Engel från himmelen är värdig nog, att hans namn och hans minne vid äronkan of den Christliga, Evangeliska Kyrkans stiftelse eller förnvelse skulle wara det sörsta. — Guds verk wissa vi omtala, och sedan menniskors. Ej mennisklig lärdoms äminnelse, utan det Uppenbarade Ordets högrid är det som vi begå; och tacksamheten för den sädsta af alla väls

gerningar, som genom detta ord blifwit men-
niskorna meddelade, är wid denna fest det
hufwudsakligaste, det första. Så fira wi en
timelig fest, men i ewig mening; och en-
dast så fira wi den med Christeligt sinne. —
Ty wäl är det bekant och mer än mycket
kunnigt, att den stora händelse, som för tre
århundraden gaf närmaste anledningen till de
tackamma glädesberaelser wi nu yttra, war
älsklig af en ändring inom den Christeliga
Kyrkan, hwars verkningar sedermera blott
warit allt för stora, allt för synbara. Men
icke är det söndrigens fest som wi fira?
Den har blifwit firad med strömmar af blod,
och må, som sådan, endast lossjungas af den,
hwars ingifwelse sställa Swedragten är, med
afgrundsstafkan i hand, och omgifwen af mil-
sioner offers hemiska wålnader. Nej! hwarje
Christelig fest är till sitt wäsende och sin syfte
en Enighetens fest! — Och hwad
är vår berömmelse insår våra bröder, dessa
bröder, som beklaga oss såsom willfarande,
och i sitt nit afwen hålsa oss med affällin-
gare namn, hwad är, säger jag, vår be-
römmelse, om ej att det enda ewiga, nöd-
wändigda i all Christelig lära för oss afwen
är det högsta, och det uppenbarade ordet
vår enda erkända grund. Denna ewiga grund
har rum nog både för oss och dem, så länge
de blott ej sätta det Menckliga af kyrkans in-
räkning — som wi welle lemna dem — öfwer
det Gudomliga, som wi hwarken welle eller kunn-
ne frångå och lemna. Ja, ett blott erkännande
af vår Christeliga rätt och frihet i detta afse-
nde, eller i afseende på församlingens menckliga
ordning, innehåller redan allt hwad wi af
dem wille fordra. Ty wi wete, att i vår Fa-
ders hus äro många boningar, och bekänna
dock med hjerta och mun, att wi tro på en
allmän, Christelig kyrka. Men Gud stutes

icke inom hus, det Gudomliga fångas ej in-
om yttre kranke, den Helige Ande är ej
bunden till någon kyrkas former, personer,
tid eller rum." — "Så är denna fest, först
det uppenbarade Ordets, sedan, i den lefwand-
de, frimodiga tron derpå, såsom på den ewi-
ga, fasta borg, som hwarken människors list
eller makt, eller hellsiwets portar skola worda
öfwermåttige, en den sanna Christeliga
Frihetens fest, till hwilken wi inbjuda alla,
som med en Christens hjerta bära en Chri-
stens namn, alla, af hwad mencklig beklännel-
se, stånd och willkor de för öfrigt må waga;
ja och slaswen, der han i fångelsers djup söc-
småtkar. Ty wi wete att kroppen kan fångas
slas — Andan känner ej bojor och band.
Kring wägar och stigar hafwa de Måttige
på jorden satt sin wakt. Wägen till himme-
len skola de ej kunna förbygga, och bönen
går öfwer hela werlden fri."

Med denna herrliga inledning öfwerge
Salaren till Reformationens upphof: "See
dan wi gifwit Gudi ärona, som genom Ewan-
gelium kallat oss alla att wara andans fria
barn, är det rätt och tillbörligt, att wi i
tacksam äminnelse innesluta de redskap, hwars
af Han sig berjenat att gifwa den Christeliga
friheten rum: de Wän, som den Gudomli-
ga Försynen uppväckt, att återställa denna
rätta frihet på en tid, då den genom inre
sjelfwäld och yttre band syntes lika nära att
gå förlorad. Ty man bedrar sig, om man i
denna tid, som närmast föregick Reformatio-
nens stora werk, endast wänkar sig att finna
ett mörkt alla andars slaswen under yttre
band och myndigheter. Det sanns å andra
sidan ett ej mindre tadelwärdt sjelfwäld i af-
la möjliga gestalter, afwen i de blidare, me-
ra lockande, som ett förfinadt förderf förstå

att antaga; och detta förberf i alla sina skopnader war i synnerhet rotade inom Ryklans eget skede, aldrånst närmast den andeliga thron, hwars äfwer samweten djubande förste i hädise förmåtenhet djerfdes kalla sig Christi Stårhållare på jorden. Den upplösning i grundsatser, den hebdom i lära och lefwerne (närd genom den återwäcka beskamskapen med de stora Gamlas skrifter) den frihet, ja tygelslöshet i tanka, ord och gernaing, som herrskade i det sköna Itallen under Medicernas för witterhet och konst så lysande tideswarf, att efterwerlden i detta afseende utmärkte det med tillnamnet af det gylde n, äfwerstiger äfwen för våra tider alle begrepp. Det har derföre, och det just i våra dagar, ej fattats röster, som påstått, att mänskliga obltagens frihet genom Reformationen i sjelfwa werket inskränktes, tillbaka trängdes, i stället för att befördras. — Sällsamma påstående! — om äfwen, sedan förändringen iur om kyrkan en gång stett, de båda partiernas första ömsesidiga, strånga gränsbewakning skulle ge det ett stän af sanning. Men man kan för ett ögnablick medgifs wa detta påstående, utan att derigenom hafwa någon ring medgifs wa. — Hwad är en frihet utan allwar och tuft? en frihet, forskrad i skuggan af bekymmerslösheten om alle hwad som är wördnadswardt och heligt? en frihet uppwert på de störda gränserna af rätt och ordit; må wara att den äfwen prunkar med oppiga, skimrande frukter? Den första förbigående, som der till har nog stoningslöds ärlighet, rostar dem ut, i fall ej annorlunda ske kan, återställer rämärkena, och har gjort en god gernaing, om han också derföre, inför den bildade Garmen eller löjet, skulle få heta en ensaldig barbar. Ero, Åra och Stätt äro i mänskliga sakerna det första. Hwad som ej werer

på denna grund, lde fara! wöre det och en hel blomsterwerld i de mest förjusande särgor. — Citer en kort teckning af Luther betraktar Salaren hans och hans medares betares werk. Hwad war detta werk i sig sjelf? Hwad blef det i sina följder? Hwad är det sluteligen i afseende på oss och våra tider? äro de tre frågor Salaren här beswarar, och de måste lösas i sitt sammanhang. Den sista af dessa prophetske djupa betroktelser kunna wi ej underlåta att ansdra: "Få af de yttre förhållanden, som Reformationen skopade, äro qwar, och de, som äro det, hafwa redan en hel annan mening. Det är således i människans inre, som wi måste söka denna werkan — Det är någon ting oändligt upphöjande, att sluteligen finna en stor werldshändelses sista förklarade frukt — i ett begrepp, en känsla: bewis nog att mäsklighetens inre uppöstran är handelsernas yttersta mål. Reformationens hela, egentliga annu forleswande werkan låter sig innesfattas i ett ord, det är: Tålsamhet; — ej det falska, som födes af danselidig itändjshet, och är lika sökastelig, som sin fölla, utan den rätta Christeliga tålsamheten, som fördraget, ja kan i Herrans wingård med glädjefull förundran anse mångaldigheten af alla gestalter och former, i hwilka det ewiga, outgrundliga lifwet, rent, ehuru för ögat olika, sig röjer och uttrycker. Det är en stor, en Gudomlig tålsamhet! en Guds fröjd och härlighet i Natuens och Nädens rike! wät wärd att med alltid nyt tillbedjande bestannas och betroktas. Hwariföre? — Ty denna milda, glada, ur det Christeliga hjertats fullhet uppblomstrande fördragssamhet i afseende på yttre former, kan endast härleda sig från den ömsesidiga leswande känslan, att man besitter och förnimmer det wäsendeliga kraft

och rikedom, från hvilket alle trångbröstad
 armad, all andans fattigdom är fjerran. Att
 äga denna kända rätt, är redan i lifvet sa-
 lighet. O att man föttade det ewiga öljup af
 kärlek, sakmod och outrömligt förbarmande,
 som öpnar sig i Christendomens enkla läror!
 Man skulle i en renare spegel, än den,
 som den klaraste wäg erbjuder, skåda all him-
 melens härlighet! — På det gemensamma,
 wäsendeliga i Religionen, på Guds ords
 kraft till härtning och salighet för en hwar,
 som det med allwar anominar, har Reforma-
 tionen återförwilt menniskorna, och derföre
 räknar jag en Christelig räkenskap, wext på
 denna grund, för den sönämsta, om också
 ej närmaste af dess verkningar, — och för
 en ur dess natur härifrån verkning, es
 medan den, med denna en gång lagda eller
 återställda grund, war fört eller senare wunde-
 rwerkelig. Wåra tiders wigtiga erfarenhet, es
 lyckornas schola har utwicklat och renat den,
 och — jag säger det med innerlig öfvertygelse
 — denna frukt är genom luga lidanden
 för dyrköpt, är härlig nog, att öfwen midt
 ibland ruiner med triumfång böra fröas, så
 som i ett ädelt föresed af kommande bättre
 dagar, hwilka, ehwad öden de och medföra,
 ämestone skola hållas af det himmelska ljus-
 sets renare, mildare dag. Öfwen I bland
 tidens tecken icke förmärkt detta, hwad är
 då edert hopp? Öfwen I det förnummit,
 hwad är då eder klagan? — Öfwa wi ej
 upplewat den tid, då nästan alla Europas
 wägar fluta sig till hwarandra i ett Heligt
 Förbund, för upprätthållande af Christen-
 domens sanna, wäsendeliga grundsatser, utan
 äfkiñad af bekännelser och former? — en
 stor tanke, den första, genom natten bryans-
 de strålen af en ädlare, med Religionen åter
 i förbund tråbande statskonst; och jag wille

wäsiñna, öfwen midt ibland de otrognas ä-
 terhållna löjen, den höja själ, för hwilken
 den först uppgick. Öfrenar ej denna dag,
 denna Reformationens tredje Secular-fest, i
 den renade Lärans första hembygd, zine Pro-
 testantiska kyrkor, genom stridigheter alle för
 länge åstunda, omkring samma Herrans bord?
 Öfuder å andra sidan ej denna samma Högs-
 tids äfångar frött upp till den Kejsarethron,
 från hwilken den första af Europas Catholiska
 Guetkar herrskar? Öfwa wi ej sett i den
 Romerska Biskoppen öföföns helgd öfwen af
 forna fiender wördas, och hans wacklande
 steg ledsagas till den stol, som nu ej mera
 befäller werlden, öfwen af händer, som ho-
 nom aldrig hyllat? Wäfte ej öfwen Car-
 tholicismens haltsförstenede, mäktiga former
 böja sig efter tidens mäktigare anda och nöd-
 wändighet? Wäfte den ej redan, såsom den
 Protestantiska Christendomen från början,
 tråda i ett närmare, innerligare förhållande
 till det werldsliga samhället, hwilket i Hier-
 archiens system ursprungligen war någon ting
 obeligt, endast af nödwändighet rådd? Nat-
 kas ej den tidpunkt, då på det Gudomliga or-
 ders enda grund en Christelig Kyrka, under
 ett öfynligt öfwerhufwud, som är Jesus
 Christus, uppenbarar sig öfweralt, äföfönt
 uti mångaldiga, i alle hwad församlingens
 menfliga ordning rör, lät wara öfwen helt
 och hållit nationella former? Ja rättfärdi-
 gas ej öfwen de djerkwaste förhoppningar ge-
 nom den Christeliga nitäfskan, hwarmed det
 Gudomliga ordet nu öfwer hela werlden ut-
 sprides, och med det alla en renare odlings-
 frukter. I hwilket språk läses det ej? Till
 hwilka londsindar tränger ej, eller skall ej
 dess stilla verkande kraft tränga, — Öf Her-
 ran kommer med sagmod. Herrskar ej nu i
 sin mildare magt Christendomen öfwer en ny

werld, för trefhundrade år sedan ännu knapt
känd, och godtgör med seder, konst, frihet
och rätt och ewig förhoppning, det wäld,
hwarmed ett allför ifrige nit der först upps-
höjde des sanna? Predikas ej Korset äwren
på de mest ofslagna stränder? Prisa ej Hed-
ringarna, på hawers dar, Gud och den han
sände hawer Jesum Christum? — Det,
Christelige Åhörare, är en störd af komman-
de släkten, som ingen Hierark skall samla i
kudorna, men som fri, i mångfaldig härlig-
het, skall uppblomstra till DENS ära, som
waxten gifwer — Och är en dag den stuns-
den inne, att Europa skall störta från sin
hjd, och wäldet, med solen, wandra till an-
dra folk och länder; då skall dock des ewiga
Kras Minneswård stuggas af Christendomens,
af den bättre Menflighetens alla palmer;
hwaras från hon öfwer en sent tacksam werld
ursäkt och wärdat. — "

Efter att sålunda hafwa uttalat denna
Fests höga betydelse, kommer Salaren till föl-
jande öfwermåttan herrliga Lue: "Nu då wi
före wåre ämne dit, der det af sig sjelf för-
enar sig med allt hwad of är dyrbart och he-
ligt, må det också sluteligen wara of tilläte-
ligt, att, i ödmjukhet och Herrans fruktan,
of påminna, hwad den Allsmåttige genom
denna lofliga Swenska Nation i förtiden we-
lat utföra till befästing of det stora werk,
hwaras hogkomst wi begå. — Wålsignad wa-
re då först Du, Hjelte, Beskäre, Fader!
hwaras wärdade minne ej sörgår, ej upphör
att med lärar dyrkas, så länge ett Swenske
hjerter flappar öfwer denna jord, GUDS
WÅRA! Ditt folks kärlek, äro och stol-
het! Wålsignad ware Du, som bröte wårt
dubbla of, ej endast Främlingarnas tyranni,
utan of de bojer, hwari of Waniron bundit!

Och när en döblig stamma de rum, der Dags-
den finner sin beldring, hde of Du, på jor-
den stoft, men, i den Ewige D. emhertighets
tens stede, en förklarad, sål Ande! — hde
ännu i dag rekien ut Dina tacksamma barns
hjerter, liksom ännu i dag Du står för wår
tackas syn, i affleders stund utsträckande mot
Ditt Folk Dina händer, och sågande: "Guds
djens med mig mine Wåner öfwer det Ljus,
som i min tid för Edra hjärt är uppgång!"
— Wålsignad dernäst, och ej mindre, Du,
Lejon på stridernas bana, men måst af Chri-
stelig trohet och mildhet, Allfeligaste, härlig-
gaste bland Hjelter! allför härlig att of jor-
den länge ägas; hwarofre Ditt tidelopp war
kort, såsom Wårens härlighet och blomstens
högsta prast — Ende Rättwise Eröfrare!
Siste Riddare bland Konungarna! Blodwitts-
ne för den dyra sok Du förfäktade, Store,
Ödöblige GUSTAF ADOLF! — Helig,
öfwer allt ting får är of alltid Din ämin-
nelse, — Du, som den Gudomeliga Försy-
nen hade utkorat till en god stridsman för
Frihet och Rätt, då wäldet wille dem unders-
trycka! Du, som segrande söll och öfwerlefs-
de Dig sjelf i Ditt Folks hjeltebater! Med
förtjusning lyfne wi alltid till Ditt los, som
till of luder lik en ewig triumfsång öfwer
Din förtidiga graf. Men listigare än i dag,
på denna högtid är Reformationen egnad —
hwaras störste Hjelte, näst Lue her, Du war
— listigare, djupare än i dag kunne wi all-
drig, känna, att Din hogkomst ej endast till-
hde Ditt folk utan en befriad werld, och
i Ditt folks siene ej endast tillhör jorden,
utan såster sig wid himmelen; ty den före-
nar åtanfan på wårt högsta andeliga goda
med de ärofulloste of wåra jordiska minnen.
— Wid denna tanke stadna wi, owillige att

med någonting fördunkla dess skönhet och glans. Mycket har wexlat och förändrat sig sedan de forna tider — då Swenska Årens Sol, utan nådång, ejorde en dag af ett århundrade — lyckta och olyckta, upphöjelse och fall, warlden och wi sjelfwa. Men ännu tacke wi af hjertats fullhet den Höaste för twenne de största wågeringar. Wi äro frige Swenskar och frige Christne. Framtiden står i Herrans hand, och wi gå den med hopp — med förtröstan till mötes." Sid. 23 — 34 upptagas af anmärkingar och historiska upplysningar, som höf. bifogat wisa i Taler förekommande ställen.

Då det inskränkt antal exemplar, som af detta Tal för Redare varit att tillgå, redan låga för detta blifwit utgådt, och då råda efterfrågningar ännu se, är det wisstligen mer än en endas önskan att en ny upplaga snart måtte utkomma i Bokhandeln.

Ord-Bok öfwer Nordiska Mythologien, Andra förbättrade och tillökta Upplagan. Norköping hos P. E. Winge, 1819, 198 sid. 8:o utom titel och Företal.

Förre upplagan af denna bok utkom år 1815 och blef anmald i Swenskt Literaturredning år 1816 No: 20, af en annan Rec. I Företalet till sednare Upplagan nämnes denna Recension, äfwen som Företalarens önskan, att Allmänheten måtte se afhjelpna de i nämnda tidninga widrörda bristerna, hos här wifbertigen till en stor del blifwit uppfyllt. Förbättringarne hafwa, då den lexicaliska af den förre Rec. hufwudsakligen tablade formen icke skulle uppfocas, endast kunnat sträcka

sig till wisga detaljer, och bestå dels i tillägg, dels i utslutningar, och dels i förändringar. Utom de många nya artiklar, härta de till en stor del ur den heroisk-mythiska Sagnkretsen, äro en mängd andra oöfbes omarbetade. Wi utmärka bland dem till ex. artikeln Edda, hwilken med mycken noggrannhet innehåller det wigtigaste man i allmänhet wet öfwer dessa uråldriga wänesmärken. Wärdwärdig är den likhet, hwilken omtalad miljon framställningssättet i Gylfaginning, och det af de Kosmogoniska Myterna i en af Brahminernes så-nämsta Religionssböcker Purānah's; äfwenledes mellan de eddiska Kenningar, och det indiska Amarasinhos. Men origigt är det, att, som här seer, kalla Purānah's egentligen en samling af Commentarier öfwen den äldsta heliga Eder, bekant under namn af Weda's, en historisk Religionssbok, ty af egentligen historiska böcker är tills widare inter spår uppräckt i Sanskrit, Literaturen, och de i Purānah's inneslutna berättelser förtjena äfwen så liter namn af historiska, som Hesiodos's cosmogonie. Af mycken förtjenst äro förklaringarne af den inre betydelsen utaf hwarje Myth, och om också i det enskilda här och der något skulle wara att erinra, så bära de ändå i allmänhet stämpeln af en berömmwärd skarpsinnighet och ett djupt inträngande i ideernas inwäres samband, och gudomliga ursprung.

Wi nämna endast artiklarne Alfader, Walder, Thor, hwarwid anmärkes, att han, motswarande Indernas Hara, äfwen i Eddan kallas Har. — Ett stort förträde för den förre upplagan har den nya också wunnit genom nyttjandet af de nu tillgängliga eddismythiska Sånger, och af den största fullständiga Editionen af Snorros Edda.

hvarföre vi hafwa att tacka Hr Professor Kaff. Det synes oss öfverföddigt att yttra mera om ett arbete, hvilket redan i sit mera ofullkomliga stic tillvunnit sig allmänhetens ynnest, och nu genom sit förökade inre värde sjelf talar för sig. Icke endast nybegynnaren och dilettanten, utan till och med den med våra fädrens Gubalära mera förtrugne, skal icke utan nytta och nöje begagna sig af denna Ord-Bok, för hwilkens nya gestalt vi förmodeligen hafwa att tacka en af våra mest utmärkte Litteratörer.

H. v. S.

Matrikel öfwer Swea Rikes Ridderkap och Adel. Stockh., Deleen, 1816, 638 sid. 8:o, utom Företal.

Sedan Riddarhuset af Konung Gustaf II Adolph år 1626 inrättades, hafwa flera HandMatriklar öfwer Swea Rikes Ridderkap och Adel utkommit. Den sista utgafs 1770 af RiddarhusSecreteraren Carl von Schönfelt. Då fleraåriga förändringar sedan den tiden inom de Adelige Riterna förfallit och många nya ätter tillkommit, bestod Ridderkapet och Adeln wid Riksdagen 1809 och 1815, att på dess bekostnad skulle en ny och förbättrad upplaga af förenämnde Matrikel af trycket utgifwas och Riddarhus-

Directionen uppdrag detta arbete åt Hr KammarJunkaren E. F. Kochlieb, förur sånd genom utgifne förskätningar af von Stiernmans och Rehbinders Matrikel. Jurisdictionen af den HandMatrikel här anmäles, de benämna som hos Schönfelt. Denna upplaga har dock wunnit genom flere införde rättelser, äfvensom genom nya tillökningar utur RiddarhusArchivers Ätter och Genealogiska Samlingar. — Förteckningen på Grefweliga Riterna utgör 127 Ritor, ibland hwilka Toll, J. C. är den sista. Friherrliga Riterna innefatta 357 Ritor, hvaribland Nordenskiöld, O. S., är den sista. Adelige Riterna bestiga sig till ett antal af 2242, och af dessa är von Rosen, E. G., den sista. I det Alphaberiska Registret, som efteråt följer, äro särskilda tecken anförde så wäl wid de Riter, hwilka redan utfloknat, som wid de Ätter, hwilka försummat, att med wederbörliga Genealogier till Riddarhuset inkomma, och således äro derstädes förutsatta såte och stamma. Wid de utfloknade Riternas Numer i texten är desutom den sista Ätteläggens på swärdsidan namn, tjenstbefattning och äddsår, med mer och mindre utförlighet, anförde. Synnerhet gäller denna sednare anmärkning wid de Riteras Numror, som längre tillbaka utfloknat, hwarwid dessa anteckningar, förmodligen i brist af tillgängliga upplysningar i RiddarhusArchivet, icke kunnat lita fullständigt utföras.

S m å r r e S k r i f t e r.

Den belånade grannlagenbeten. Af La fontaine. Öfversättning. Mariestred, Edman, 1819. 28 sid. 12:o

Rec. Skulle mycket bedra sig, eller denna lilla berättelse är alldeles icke af den namnkunnige ro-

manförfwaren, hwars namn, befinnet sig på titelbladet. Den förråder sig såsom ett framt original, och det af det dåligaste slag: öfversättningens språk, med sina hopade gallicismer, synes också bekräfta en sådan förmodan. Nam och utbrändet äro under all kritik.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 32.

Lördagen den 31 Juli

1819.

R e c e n s i o n e r :

Berättelser af Adam Oehlenschläger.
Öfversatta af Carl Erik Ekmarck.
Strängnäs, Ekmarck, 1819. 253
sid. 8:o.

Någon har anmärkt, att, då de båda i vår literatur stridande Partierna småningom börjat sammansträmma i sina omdömen öfver berömda utländska författare, återstå ännu Friherre de la Motte Fouqué, samt Oehlenschläger, hvilka af den gamla observansens anhängare helt och hållet förkastas. Så har man i Allmänna Journalen sett försäkras, att värdet af dessa Noveller på intet sätt höjde sig öfver äfven de medelmåttigaste tyska och fransyska Romaner, hvilka hos oss i öfversättning utkomma. Hvarje läsare med klart och öppet sinne och sundt omdöme skall dock jäfwa ett sådant omdöme; Rec. har äminstone hört ganska många, som ej genom något åberöfadt råsonnement förmått göra sig reda för sina känslor, erkänna det nöje och

den nytning, som denna läsning förkaffat dem. Hwad som gifwer närvarande Noveller ett synbart företräde framför hwarlagliga Herens äfter, består onekligen deri, att för dem alla ligger en poetisk, dock mer eller mindre upphöjd, idé till grund, hwartill naturligen kommer stilens förtyngst. Wäl medgifwer Rec. att dessa icke kunna ställas i jämbredd med de yppersta bland en Cervantes, Boccacios, Goethes eller Tiecks Berättelser, men hwad som icke uppnår det Allrahögsta, bör man derföre icke falla medelmåttigt. Så är här stilen på äfkilliga ställen något ojemn, och berättelsens lugna gång här och der störd genom inblandande af frammonde ämnen, så som polemik mot wisa nyare åsigter, hvilkas anhängare Oehlenschläger är i praktiken, men mot hvilka han i teorien ställer sig såsom motståndare, några icke alltid lyckade försök till naivitet och qwickhet, äfven der sådant icke är på sitt ställe.

Skriften innehåller fem Berättelser. Den första, Reichmuth von Adocht, förtäljande om en stendöd Waka, som genom en Kyre

forjuf uppväckt till lifwet, är wäl ej till sitt ämne alldeles ny (en mycket liflig händelse har för några och tjugn år tillbaka tilldragit sig i Norrköping), men mycket wäl berättad. Också flera wiktiga händelser ligga till grund för denna, såwensom för den följande andra, Porträtter, som utmärker sig genom sin färrika huswudidée. Till beröm för den tredje, *LycksRiddarne*, må anses, att den äger mycket tycke med Cervantes' komiska berättelser; den yppersta i hela samlingen är likwäl, enligt Recens omdöme, den systerde, *Munkbröderne*, ehuruwäl den isynnerhet mot slutet icke är rent hållen. I *Raphaels* person, liksom fordom i *Aladdin*, har förf. funnit tillfälle att lägga några drag af sin egen personlighet, t. ex. sin glada sinnlighet, sin hienlighet mot en upphöjd symbolisk äfge af konsten och lifwet, sitt hat för spekulationen, icke att förtiga den vhsiska råddsta, hvarför de, som kände *Dehlenschläger*, ofta beskylt honom. Hwad polemiken angår, så war den här så mycket mindre på sitt ställe, som man i *Raphaels* tid, med rene barnsigt sinne mera nydt det sköna, än man genom djupsinniga teorier sökte förklara sig grunden för denna njutning. Huruwida också skufkan hörde till *Raphaels* karakter, är Rec. oberänt: det förekommer honom dock naturligare, att en *Riddare* (och sådana woro nästan alla Konstnärer af *Leo X:s* och de honom när, måste tidshwarfwen), hvilken ser en person, som han älskar, i fara att dödas af en starkare fiende, under det att den senares berjent härlor faktlor för att upplysa det naturliga uppträdet, hellre sjelf angripes den öfvermåttige än tager faktlorna från drängen, som befalles hålla sin husbonde. *Männe Dehlenschläger* ej här alls för mycket tänkt på vår tids kams

marfittande och kräfte författare och konstnärer. För öfrigt är slutet af denna historia uttryckt med äfkilliga beskrifningar öfwer rarer trädn i *Palästina*, gräshoppor, geographiska curiositeter och ceremonier, och de reflexioner, de resande deröfwer anfålla, synes söga naturliga för en munk från det 16de århundradet. — I den femte, sista *Novellen*, *Eremiten*, hwarj intsig för öfrigt är den förtigaste, berättar en ofta rörande eskud och återfallar i mången läsares hjerta minnet af barnomens medwelska glädje.

Öfwer öfversättningens riktighet har Rec. som endast för en längre tid tillbaka läst originaler, icke kunnat dömma. På ett ställe, der det heter, att *»Wibers som dräng ofra blifwit pryglad (sid. 56),»* synes dock meningens wara förfelad, ty det danska draeng, hwilket förmodligen läses i urstriften, betyder goffe, pojke. Språket är i allmänhet ledigt, men icke korrekt. Egentliga danciemer (såsom nått opp, taga sig mycket af någonting i st. f. att lägga någonting på hjertat) förekomma wäl icke så ofta, men på oräkneliga ställen står verbet i singularis, der det enligt första regeln i hwarje grammatik måste stå i pluraler. De från grekiskan lånade orden äro mycket råddräkade: öfwerallt läses monorhon, methoor, methophosik, och det sista är i sjelfwa tryckelseregistret ändradt till nytt tryckfel. Öfversättningen af verserna tyckes i allmänhet wara wäl lyctad, dock, utan jemförelse med originaler, kan icke bestämmas hwad wid förskytningen kunnat gå förlorat.

Svensk Grammatica i sammandrag, Till Grundläggning af första Språk: Undervisningen wid Högre Scholor, Af J. G. Åfengren. Strängnäs, Ekmark, 1819. 36 sid. 8:o.

Med sål har man länge klagat öfver bristen på en festerländsk språklära lämpad efter nybegynnarens färdning, — ett klagomål, som är så mycket billigare, som man ser ynglingar, hvilka wid skolena genomgått hela sin cours, stundom sela i de första grunderna af språket och vanligast i de allmänast erkända reglorna för dess slafsning. Har nu ynglingen jemväl wid Akademien ej tid eller lust att läsa godkända svenska författare, så flyttar han sin okunnighet äfven in i embersmanna-lifvet, och detta är så mycket ofrare folket, som hwart och ett språk, i brist på grundliga theoretiska anvisningar, endast kan inhämtas genom godkända författare, och den inhemska litteratur, hvarmed våra Studerande på lediga stunder sysselsätta sig, bestå mestadels i öfversättningar, i hvilka vanlig språket tyvärr ej på bästa sätt blifwit värddadt. — Kongl. UppfostringsComiténs stadgande har nu för framtiden i skolorna förskrifwit lärandet af svenska språket, och det war att wänta att patriotiske författare skulle råfva att uppfylla den brist, som hittills varit på tvenliga undervisningsböcker för detta ändomåls winnande. Detta har dock icke inträffat. Närwarande skrift är, så wide Rec. känner, det första försöket härtill. Såsom sådant förtjenar det wisserligen all åktning, och det så mycket mer som wi ännu icke äga någon egentligen god hwarken kort, eller utförlig svensk Språklära, helst då de äldre försöken dertill, genom den förändring

wärt tungomål under de sista årtiondena undergått, gära dessa hjälpedor mindre brukbara.

Rec. hufver den öfvertygelsen, att hela den grammatiska undervisningen i våra läroverk borde och kunde betydliken förbättras, dertigenom att den betydliken förenklades. Efter en sammanhängande plan borde alla dessa läroböcker författas. Så borde man börja med en Allmän Språklära, som upptege allt, hwad som i alla de europeiska språken, hvilka vanlig lärar och äga en litteratur, wore gemensamt. Dertigenom skulle ynglingen undwika att i latinska, grekiska, franska, tyska, engelska och svenska språklärer läsa och omläsa samma saker. Hwar och en af dessa böcker skulle blifwa mera tunn och mindre dyr, eller också kunde utförligare och grundligare underrättelser gifwas på det besparade rummet. Men denna Allmänna Språklära, lämpad för första undervisningen, borde blifwa högst enkel, högst kort, med utslutande af onödiga termer och abstrakta saker. Nu hånder vanlig, att då man sticker i ynglingens hand en grammatik på 3 a 400 sidor, lemnar han den vanlig oläst, såwida han ej är tvungen att läsa den, dels af ledsnad, dels misförstånd att kunna lära en sådan massa af reglor, undantag o. s. w. Thuru också dessa böcker, enligt Rec:s förslag, skulle blifwa betydligt tunnare, så håller han dock för, att för hwarje språk borde finnas tillgång på twenne läroböcker, för den första och andra coursen. Rec. lemnar ät owärdige att eftersinna, huru betydligt genom dessa förslag skulle winnas i besparad tid, möda och kostnad.

Således, om man ur denna skrift wille bortstryka allt, som likowäl tillhöde latinet eller tyskan som svenskan, så skulle man minst

fortskrifa två tredjedelar: således återstå endast 12 sidor, och Rec. lemnar hvarje förståndig att dömma, huru mycket af ett språks egenheter kan upptagas på ett så inifrånke si-
doral. Därföre saknas också de mest väsentliga underrettelser och sådana hvarom man wänligen mistager sig, under det att goßen här för andra gången får omläsa hvad han redan inhämtat af sin Sreling. Således gifwes här ingen anvisning om rätta bruket af ni och I, såwida man ej dertill får råka en föreskrift, som förbjuder goßen att skrifa: ni får se (utan fån), en föreskrift, som åter är alldeles origtig. Så såges ingenting i Stafningsläran om Skillnaden mellan præteritum indicat. och particip. neut. (Älskar och Älskad), hwaruti man ser äfwen bildade personer mistaga sig. Icke heller om det bör heter: Det är skrivit eller skrivet, utom flera andra omständigheter, der bestånda reglor skulle hafwa varit af nöden.

För det andra måste Rec. tadla, att denna Swenska Grammatica allför mycket är gjuten i den latiniska Grammaticans form. Det gifwes wärligen typer, som äro gemensamma för alla språk, men hwar och ett språk måste dock i wisa hänseenden på ett eget sätt behandlas, derigenom att man gifwer akt på dess individuella gestalt och Skaplyne. Rec. kan i detta öfseende nämna twenne förtäffliga arbeten af detta slag, Prof. Rasks Järländska och Angelsaxiska Grammatikor, der architecturen ej är inrättad efter den latinska smaken, utan efter de af handlade språkens egendomliga lyne. Så har Förf. förskilt en af de 36 sidorna, för att uppställna forma Passiva, då det i stället dertför endast behöfdes en enda rad, neml. att denna form bildas genom ett till den activa ändelsen tillagdt s. Förf. har dock i Imper-

rat. tilläpat en anomali, som icke finnes i språket, i det han conjugerar:

Activ. Präs. S. Älska (du)
Älske (han)

Passiv. Präs. S. Älskas (du)
Älskas (han)

Owifwelskigt skiljer sig dock äfwen här Passivum från Activum endast genom sitt slut-s. Rec. will emellertid, enligt den ordning som i boken är följd, tillägga en och annan anmärkning.

Sid. 3 Orthographien. Då Förf. öf-skrifwit så många andra Språklärares definitioner, tycks han hafwa bort, efter deras exempel, äfwen anföra bokstäfverna i Swenska alfababet, hwilket synes hafwa varit så mycket mindre öfwerflödigt, som detta äger till en del egna ljud och tecken, hwarpå den unge läsarens uppmärksamhet kunnat fåstas.

S. 1. "I sw. språket finnes flera bokstäfver för ett och samma ljud, såsom wigt och pligt." — Detta är alldeles oförståndligt, såwida ej pligt, genom tryck eller skrifs-fel, kommit att stå för plikt.

S. 4. "Lång är en vocal i slutet af en stafwelse." — Denna regel är alldeles origtig, ty uti ordet Skönaste är a den kortaste vocalen. Enligt Förf:s föreskrift skulle också men (Stoda) och men (adverb.) hafwa samma tonwigt.

S. 1. heter det, att R öfwerallt "utom framför a, o, u, å uttalas som rj; men äfwen framför i (Finta) öfswinner det egentliga R-ljudet. Endast i Upland uttalas dylika ord efter Förf:s föreskrift.

S. 6. För att bestämna omwexlingen mellan e och ä, har Förf. ej kunnat meddela annan regel, än uppmärksamhet på godkände Förf:s bruk. Den, som Swenska Akade-

mien i sin Staffära meddelar, är dock temligen öfverensstämmande med det nu öfliga stafningsbruket, ehuru wiserligen många undantog derwid wore att anföra. Också hade Förf. äfwen här icke gjort någon öfwerflödigt, om han, såsom de nu användas i Skrift, anförde alla de ord, hwaru i enligt ljudet, e och å kunna nyttjas. Äfwen så hade också icke varit oisfenligt, att meddela en liten lista på en del öfriga ord, om hwilkas stafsätt man allmänast mistager sig, t. ex. lotsa och låtsa, widt, hwitt, hwas, was, bordt, bort, o. s. a.

Men Förf. är sjelf på intet sätt consequent och säker i sin orthographi. Så stafwar han sjelfwa detta ord öfverallt: orthographi, hwilket wäl antingen måste heta orthographi eller också ortografi. Så skrifwer han enligt Swenska Akademiens föreskrift Presens, Preteritum, (icke med æ) men twertom åter Grammatica, är enligt latiniska skrifskäter. Samma ord förekommer på tre olika sätt skrifwet: Particula, partikel och particeel, hwilket sista är alldeles origtigt. På ena stället står Schola, men på det andra läres att man bör skrifwa löjnant. En lärare, som will underwisa andra, måste dock wäl akta sig för sådant inadvertenser.

I andra afdelningen Etymologien, uttrar Förf. att swenska språket har 5 declinationer, men kort derefter får man weta, att dessa fem declinationer äro hwarandra så lika, att inga exempel behöwa anföras. Sid. 11 afhandlas alla 6 Casus, och sedermera, då Substantivernas och Pronominernas declinationer uppställas, anföras alla 6 casus, fastän wåre nyare språk ej äger mer än en enda från de öfriga afwikande casus (genitivus), och wåra declinationer för öfrigt äro lika så enkla som i latiniska grammatiken declinatio-

nen cornu, hwars singularis nybörjaren med så mycken lättbet plågar lära sig. Hwad som här i wårt språk endast bör urskifjas, är formationen af pluralis, och intet annat schema behöfwer föröfrigt uppställas. Då Förf. declinerar Jag och Du, låter han det förra, men ej det senare sakna vocativus, liksom man ej lika wäl kunde säga, o; jag olycklige! som o du olycklige! — Då schemat öfwer pronomens relater meddelas, stället hwars såsom genitivus neutr. till hwilket, hwad, då deremot hwilkens sällan nyttjas utom i frågor. Äfwen så order hwems. — Wid Verba hade ingenting varit nyttigare, än en fullständig förreknina på anomala, helst man i så många böcker finner oräkneliga fel wid deras böjning.

Sid. 29 läres, att bland de verba, som hafwa dubbla imperfecta, äfwen hörer bringa, hwars imperfectum föregifwes heta både bringade och bragte. Det första torde dock vara alldeles förkastligt; äminstone kan Rec. aldrig påminna sig hafwa sett det i någon böfjad Skrift.

Syntaxen är afhandlad i 11 Reglor, af hwilka endast 2 eller högst 3 egentligen höra till wårt språk. Ännu kortare är Prosodien offärdad, ty den upptager endast 7 rader.

De anmärkingar torde vara tillräckliga att wisa, att behöwet af en swensk Språklära genom denna bok, saknade att Förf:s wälmening, ej egentligen blifwit afhjelp.

De Sex första, samt Elfte och Tolfte Boken af Euclidis Elementer, eller första grunderna till Geometrien, utgifne af E. L. Litzhander. Stockholm, 1814. 132 och 447 sid. utom Förretal och Arismet. Satsen I-X. 8:o.

Detta arbete angifves väl såsom en ny Edition af de Euclidiska Elementernas Geometriskä del: men Förrets affigt har mindre varit att lemna en ny öfversättning, än att genom nödiga rättelser och tillägg öka deras värde såsom lärobok, och det är ur denna Synpunkt Arbetet bör bedömas (Förret. S. I.). Hr L. har äfwen med Geometrien förenat, eller rättare förutskändt en Inledning till Matematiken i Allmänhet och en Arismetik pag. 1—130, samt lofwat en Praktisk Geometrie. Verket borde derföre betraktas som en grundläggning till Mathem. Vetenskapen i allmänhet. Men Inledningen synes Rec. så litet djuptänkt, så yttlig och söga ingripande i Vetenskapens väsende, att Rec. helst om den samma säger intet ord. Arismetiken tycks också ej särdeles vunnit genom Hr L:s framställning: förändringar i form och uttryck, som sällan äro förbättringar, tyckas så litet berediga Hr L:s Arismetik till något företräde för den nu allmänt antagna och i hufvudsaken goda Forsellska handboken; att Rec. tror sig utan förebräelse kunna lemna den å sido, för att vinna något utrymme till en omständligare granskning af Geometrien, hvilken Rec. skall bemöda sig att betrakta helst ur den synpunkt Hr L. sjelf angifwit, såsom en förbättrad och nödrotfeliggen ökad exposition af Euclidis elementer.

Om Geometrien någorlunda varit skyddad

från en egenmäktig behandling efter subjectiva insfall under en period, då andra Vetenskapskapet nästan förlorat sitt sjelfständiga lif, genom det empiriska lynnets bemöddanden att utstänja dem till en massa af idel handgripliga, tomta och wäckenklara halfsanningar; så röjer likwäl det afhandlingsfärd, som begynt äfwen inom Geometrien höra till goda tonen för dagen, att sjelfwa Mästarna icke på aflägnaste håll annat wäsendet af det Geometriskä constructionsfärdet. Hvad som gifwer den Geometriskä bewisningen hela sin evidens — de lagar för wäsheden, som nödwändig förestas af sjelfwa den Geom. äfskädningens natur, hafwa ej varit bragta till medwärande hos dem, hwilka framträdde att tolka sjelfwa wettenskapens innehåll. Något som oemotståndligt wittnar derom, är just för att gifwa ett exempel, som röder närwarande arbete på det närmaste — denna obegripliga uelägnings-sjukan, som bemägrigt sig alla Euclidis commentatorer och utgifwäre. De mångfaldiga förklaringar, tillsatser och såkallade rättelser, i hwilkas swall den stackars Euclidis, med sin gammaldags ärliga enkelhet, löper fara att fördränkas, äro merendels intet annat än små försök att bringa Geometrien ned inom det logiska förståndets område, och för rena uttryck af äfskädningae gifwa syllogismer, eller ock, mer eller mindre mekaniska handarepp. Framför allt höres bemöddanden att arismetisera Geometrien — att räkna i stället för att framställa objecterna för äfskädningen i rummet — under denna elof af oridiga, för wettenskapen ödbilige enerwerande försök. Rec. känner ingen författare, hos hwilken följderna deraf mera rys

ligt stödt och förwänande framställa sig, än den, genom så många praktiskt mathematiska undersökningar högförstente Langsdorf, i hwilken exempel mången högwis Geometer bör spegla sig, för att icke se hworthån försäket för en wettenskaplig kunskap om äfvidningens väsende och den derpå grundade constructionen måste leda inom sjelfwa Geometriens område. Att, såsom Langsdorf, dikta i Geometrien — utom Geometrisk punkt, yta, linea, dem han kallar i sig sjelfwa tänkbara nollar, rena intet — äfwen ett annat slag Rum-punkter, rum-linea, rum-yta, som sågas vara i sig sjelfwa tänkbara, och intagande ett rum, då de mångfaldigas: att — såsom Langsdorf — säga rum-punkten vara ett enkelt, odelbart, men dock skildt från den mathematiska punkten: att — såsom Langsdorf — förklara begreppet om utsträckning enbart möjligt derigenom, att dessa rum-punkter och rum-linier tänkas omedelbart efter och och bredwid hwarandra (se hans Skrifter, Afångsgründe der Mathematik och Ueber die Unstettheitsigkeit des Princips der unendlichen Theilbarkeit); det är ju, såsom en inhemsk Stor-Geometer på något ställe sublimt uttrycker sig; att på obehörigt ställe inberätta drömmar från Bedlam. Men sådana Bedlamiska drömmar måste nödwändigt, under den empiriska förståndswalden, uppstå äfwen i stora Geometers hjernor — helst när ett slags raseri att förfölja wisa filosofiska läror så bemäktigar sig dem, att de både i trångda och ostrångda mål, tid och otid, enkla och offentliga, ej kunna hejda sitt nit och dämpa sin galla. Om icke just så wansinnige tillfäro utser straxt framträdas af en på alla högre begrepp blottad Geometrie, som de exempelwis anförda Langsdorfska: om

icke just, så uppenbart rådes, att man för att finna sig någorlunda hemma stadd behöfwer tillfäro med handen fattbara, rummet materielle uppfyllande, klumpar af de Geometriska objecterna; så måste dock dylika, mer eller mindre grofwa, morsågesser framträda, när det abstraherande förståndet begynner sönderbela och efter sina logiska regler analysera de för äfvidningen gifna föremål. Att sådana willfarelser som de nämnda, falla starkare i ögonen, kommer deraf att de närmare kalkas sjelfwa den punkte der Mothematiken likasom rycker sig lös från Philosophien, för att bilda sig ett eget rike och derigenom sjelfbestå. Så länge hon blifwer inom sina gränser, utan att trofva den Moder som fostrat hennes barndom, — utan att wilja plundra och upproriskt inbryta i den högre region, från hwilken hon härstammar — med hwilken hon och alltid måste bibehålla ett medwetslöst samband; bewarar hon sin sjelfständiga wärdighet, och blottställer sig ej för de oundwiktiga misstag — det förakt, som nödwändigt följa öfwerdådiga och genom sin oblyghet misstökade försök. Men då will förklara, begripa och uttyda sin egen existens, på sitt sätt: då hon will mathematiskt förklara begrepp, på hwilka hon sjelf hwilar, och hwilka till begreppet detsförde måste vara förre än all Mathematik — hwaribland utsträckning äfwen hörer; då suskar hon i ett handwerk som icke hörer henne till, blir oförståndig och narraktig. Ju närmare till sjelfwa Geometriens principer de föremål äro, på hwilka förklarings-lustan utöfwas; desto offektigare och wansfligare måste förklaringsarna blifwa: desto mera likna tillfäroerna brofoga lappar sömmade på en enkel ensfärgad klädning. Det

tillhöf Geometrien, såsom blott Geometrie, ate obekymrad om sina filosofiska anor, helt enafelt begynna med uttredt af sitt åskådningssätt (Postulater), af det i denna åskådning grundade nödvändiga constructionssätt (Axiomer) och beskrifningar af de derigenom konstruerade föremål (Definitioner). Allt ytterligare förklarande kan, som erfarenheten åfwen wisat, åminstone i vår tid merendels ej blifwa annat än ett konstlande med toma begrep — en wansäkning af sselfwa grundlärorna. Rec. will upplysa sin mening med några exempel, hämtade urue Hr L:s arbete.

(Fortsättn. följer.)

Des Schwedischen Bauern und Malers Pehr Hörberg's Lebensbeschreibung. Von ihm selbst verfasst; übersetzt und mit einigen Anmerkungen begleitet vom Professor Schildener zu Greifswald. Greifswald, Kunike, 1819. XXX och 119 fidd. 12:o.

Denna öfversättning af Nitterboms år 1817 utgifna Swenska Upplaga är af Tyfka Öfversättaren dedicerad till WondeStåndet i Worpommern och Rügen. Hörbergs Porträtt copieradt efter det Original, som finnes framför Swenska Upplagan, åfbljer åfwen denna.

S m ä r r e S k r i f t e r.

Historiska Upplysningar om Swenska Konungarne ifrån Nionde Århundradet i anledning af de Medaljer, som af Hedlinger och Tegner äro graverade. GtM, Elmén och Granberg, 1818. 16 fidd. 8:o.

Wörjas med Wjörn på Håga, som såges regerat wid år 320 och slutas med Carl XIV. Johan. Som denna lilla pjes endast är ämnad att åtskilja den Swit af Swenska Konunga-Medaljer, af Hedlingers och Tegnerns måstarkhand graverade, hwilka nu för tiden i Stockholm särskilt afpråglas och försålas, så förstås, att den samman beskredna ej gör anspråk på något värde. Likwäl hade den hand som uppsatt dessa upplysningar, kunnat tillägga en mera wäsentlig upplysning rörande sselfwa Medaljswiten, att den nemligen börjades på 1730talet att graveras af den namnkunnige Hedlinger och att af honom äro

Medaljerna ifrån Magnus Ericsson Smet till och med Fredric I. åfwen som den första i ordningen Wjörn på Håga. De öfrige har hans elev Tegner graverat. För att till närwarande tid hafwa denna srit fortsatt, har man tillagt de efter Kon. Fredric regerande Konungarnes Rönningsspenningar. Den såljes, insuren i papp, till måttligt pris. Företaget är godt och berömdvärdt. Dnlligt wore, att noggrannhet och omsorg alltid måtte användas wid afpråglingen. De Hedlingerska stämplarna kräwa denna uppmärksamhet, utom det, att ofta rätt dåligt präglade Wynth och Medaljer, som wi jemförelsewis med andra Stater i senare tider fått åstudjas med, göra en dylik önskan i allmänhet icke öfwerhöddig. Wille man icke förgåta, att vårt land fordom ägt Karlken, Hedlinger och Tegner, så skulle wäl deras stora konstnärswyfte än i dag wäcka tänkan och tiema till föresyn.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 33.

Lördagen den 7 Augusti

1819.

R e c e n s i o n :

Novitiæ Floræ Svecicæ (edid.) E. M. Fries, Part. I—IV. pagg. 1—60. Lundæ, 1814—17, 4:o.

Denna Akademiska offhandling bär icke bortblandas i mögan af betydelslösa tillfälliga herskrifter. Kunskapen om Föreländers växtrikedom har, genom densamma, wunnit så ansenliga framsteg, att den i en Swensk LiteraturTidning ej bär blifwa dönmåld. Hr Fries har deruti nedlagt en samling af observationer öfver skånda, eller förblandade och mindre wäl bestämda Swenska Växter, som wita om hans outträdliga forskningsflit och snickrika skarpsinnighet. De oskrifbara upptäckter och upplysningar, med hvilka Hr Fr. bär riktat Swenska Sötkunskapen, äro wäl, till betydligare del, redan lemnade af en större Allmänhet, genom den förtjenstfulla 3:dje Upplagan af Prof. Lilljeboms Swenska Flora, dit Rec. deröfver kan hänwisa läsaren. Men Swenska Sötkunskapens älskare skra dock med

bifall se den framställning af Arbetets innehåll, hwareigenom Rec. will söka gifwa något begrepp om dess rikhaltighet: både deröfver, att denna framställning är en enkel rättwisa mot Författaren, och emedan ett betydligare antal anmärkningar, samtte hitte tillse oangifna species, ej kunnat i Lillj. Fl. 3 Ed, upptagas. Då Rec. först uppräknar hwad sistnämnda Arbetes Ursifware utur det närwarande begagnat, och sedan, under form af tillägg, hwad som deruti ej kunnat härifrån inrymmas; skall han, när uppgifterna ej synas fullt bestämda, stundom tillåta sig en flögigt anmärkning.

Lillj. Sw. Fl. 3 Uppl. p. 685. *Chara crinita* Fr. p. 57, hwarest den skwen uppgifwes wära i Skåne. Rec. will rekommendera en nogare undersökning huru wida ej den Skånska växten, om Hr F. annars menar den som i söder watten förekommer, är specifikt skild från *Ch. crinita*, och skwerensstämmet med *Ch. hispida* Wallr. (icke Linné). Lillj. 3. p. 5. *Callitriche tenuifolia* Fr. p. 4. Icke ny för Sw. Floran. *Callitriche* ver-

na B. Lillj. Fl. 2 Ed. är synonym: hwilket
 bör erindras, helst då Hr Fr. ej eller, med
 fullt allvar, tycks vilja upphöja den till rang
 af Species. Anmärkningen att C. verna,
 intermedia, æstivalis, tenuifolia och autu-
 mnalis äro varieteter af ett species, torde
 äfva inifrån, äminstone säkert för C.
 autumnalis. Nec. ser då mindre på Systes-
 mets characterer, än på växtens substans, wanz-
 ligast senare blomningstid m. m. Smith,
 från hwilken detta något obilliga påstående
 härleder sig, har wist icke sett C. verna Linn.
 (vera), utan endast C. intermedia, som låt-
 tare kan förenas med C. autumnalis. — Lillj. 3.
 p. 23. Scirpus fluitans Fr. p. 4. — Lillj. 3.
 p. 21 Scirpus rufus (Schoenus Lillj.) Fr.
 p. 27. Hr Fr. har anfört den, egentligen
 för att distingvera varieteten β balticus "mi-
 nor, spiculis brevioribus, bracteis albo-
 marginatis." Båda växtformerna äro först
 af Hr Dr. Wahlberg upptäckta wid Scan-
 dinawiska kusterna; den förra α wid Norrsta
 kusten (Fl. Lapp.), den senare wid Gotland
 (Wet. Acad. Handl. 1805.) Hr F. kan såles
 des sägas hafwa först infört α i egentliga
 Swenska Floran, då han upptäckte den wid
 Westerhafwets kuster, Skåne, Halland. Var-
 β har han deremot funnit wid Östersjö-
 kusten. Observationen om skillaktigheten mel-
 lan växtens form wid Östersjön och wår wes-
 tra kust är äfwen gjord af Hr Wahlberg
 (Fl. Lapp. p. 16). Herr Fr. har närmare
 uttryckt den, beståmte Synonymien, och ge-
 nom de uppgifna växtställen spridit ett intres-
 sant ljus öfwer de olika formernas utbredning.
 — Lillj. 3. p. 27. Carex incurva Fr. p. 15.
 — Lillj. 3. p. 690. Carex ornithopoda. Fr.
 p. 27. — Lillj. 3. p. 691. Kobresia carici-
 na (Carex hybrida, Schkuhr), Fr. p. 43.
 — Lillj. 3. p. 691. Leersta Oryzoides Fr.

p. 4. — Lillj. 3. p. 692, jensf. p. 46. Pa-
 nicum glabrum (Digitaria humifusa Pers.)
 Fr. p. 4. Man är Hr Fr. förbunden för
 denna upplysning, hwarigenom en orätt be-
 stämmd växt Panicum sanguinale blifwit ut-
 struken och den rätta bestämningen uppgifwen,
 så mycket säkrare som Osbeck's specimen bes-
 kräfra den gjorda råttelsen, — Lillj. 3. p. 696
 Holcus bulbosus Schrad. Fr. p. 43. Utom
 i Skåne, äfwen funnen i Småland. Hr Fr.
 anmärker dock, som Nec. anser ganska grun-
 dade, att detta species är alltför nära besläg-
 tadt med Holcus avenaceus. Knappast kan
 det bestå som eget species, då ingen character
 af betydhet är skillaktig. H. avenaceus
 har jemwät knölig rot. — Lillj. p. 697. A-
 vena brevis Fr. p. 44. B. bland såd i sälla
 ställen med A. Strigosa och A. orientalis,
 Småland. — Lillj. 3. p. 696. Koeleria glau-
 ca, Fr. p. 26. Hwarken Hr F. eller Ugg.
 af Lillj. 3. hafwa flitit den i Flora Kunsten.
 uppgifna Koehleria intermedia. De torde
 anse den som en obetydlig formsförändring,
 hwaremot och söga lära vara att erindra. —
 Lillj. 3. p. 698. Poa serotina Fr. p. 5. —
 Lillj. 3. p. 14. Poa sudetica Fr. p. 26. —
 Lillj. 3. p. 699. Festuca tenuifolia Fr. p. 27.
 — Lillj. 3. p. 68. Festuca glauca Fr. p. 5.
 Den sednare är wäl utan all fråga ett skönt
 species, men Festuca tenuifolia har alltid föres-
 kommit Nec. misstänkt, då differentierna från
 F. ovina äro nog twetydiga. Om likwäl,
 såsom Hr Fr. försäkrar, den ej förändras af
 cultur, måste den bibehållas wid sin erbållna
 wärdighet. Dr Wahlberg har wäl yrkat att
 F. glauca öfwergår i F. duriuscula (Fl.
 Carp. No 84), men denna öfvergång synes
 nog hastig, så mycket mera som F. glauca
 finnes både på bergiga ställen och wid höfs-
 kusterna, hwarest den endast skilljer sig med

Andarens lubb — Lill. 3. p. 701. *Bromus racemosus* Fr. pag. 45 och *Bromus Commutatus* Fr. pag. 44. — Lill. 3. pag. 74. *Bromus erectus* Fr. p. 45. (Svensk Botanik T. 473). Man skulle knappast kunna öfvertygga sig att *Br. racemosus* är skild art. Den kommer åtminstone oändeligen nära *Br. mollis*, från hvilken agnställets spets gifwer nästan enda skilnaden. — Lill. 3. p. 702. *Triticum rigidum* Fr. p. 45. Ett wäl bestämdt species. — Lill. 3. p. 90. *Galium hircynicum* och *Gal. sylvestre* Fr. p. 6. — Lill. 3. p. 704. *Gal. tricorne* och *Gal. spurium* Fr. p. 46. — *Gal. sylvestre* är ganska nära slägt med *G. uliginosum*. Hr Fries och Agardh hafwa funnit det wid Roslätet, Skåne; Djurgården, Stockholms; Werid och Femsjö, Småland; samt Drängsered, Halland. Hr F. har äfwen upplyst, att den högst förtjente Prof. Herzi (Suppl. Fl. Sc.) *G. spurium*, är denna *G. sylvestre* Schrad, och derjemte wredt Synonymien för *G. tricorne* och *G. spurium*; hwarigenom Hr Fr. således riktar Sw. Floran med trenne species af detta Genus, och närmare bestämt det fjerde. — Lill. 3. p. 707. *Centunculus simplex* Fr. p. 28. är, i Rec:s tanka, ett alltför tvetydigt species. — Lill. 3. p. 102. *Tillæa prostrata* Fr. p. 6. — Lill. 3. p. 76. *Potamogeton lucens* β *acuminatum* Fr. p. 46. Ugifw. af Lill. 3. synes wist ej hafwa känt, att Hr Fr. äfwen funnit denna Varietet wid Loddeström, Skåne; utan upptagit den till följe af egna observationer. Utan att egentligen wilja insädra det som tadel, när wår:formen är skrut beskrifwen, till och med som eget species (*Pot. Acuminatum* Schum.), och med figur upplyst (Fl. Dan.); synes oss dock den anförda enda differencen af

bladets mucro mindre tillfredsställande. — Lill. 3. p. 706. *Potam. complanatum* Fr. p. 28 (från Halland). Ett förtäffligt species, wäl skrut annorstädes upptäckt af Ugifw. Lill. 3 och bestämt under namnet *P. compressum* Linn., hwaremot det som nu kallas *P. compressum* i samma förf:s Flora Ostrogothica Mscr. kallades *P. angustatum*. Hr Wallman har således egentligen först funnit och beskrifwit detta species: äfwen för än det wetteligt af någon Botanist war urskjdt. I Lill. 3. l. c. har Hr W. äfwen såsom synonym wid *Pot. complanatum* Willd. anfördt *Pot. compressum* Linn., med fullt skäl enligt Rec. tanka, så framt Smiths witsord får anses gällande (Fl. Brit. p. 156). Hvad trivialnamnet beträffar, medgifwer lika wäl Rec. gerna att *complanatum* är wida mera adäquat för det species, som nu dermed betecknas, då icke allenast dess stjilk är mycket mera platt och tunn, utan äfwen fruktens hoptryckt, hwilket sednare, enligt Hr W:s observationer, ej har rum wid det andra species. — Lill. 3. p. 708. *Menyanthes trifoliata* β *paradoxa* Fr. p. 7. Hr Fr. tror denna monströsa warietet wara uppkommen af *M. trifoliata* på samma sätt som *Peloria* af *Antirrhinum Linaria*. Med största förundran läser Rec. hos Hr Fr. l. c. "Germen nullum. Stylus enim capsulam oblongam producit, sed sæpissime sterilis est." Att sed någon gång frambringas, då Germen felas (d. å. då intet rum finnes hwarut ämnena till frön förwaras), tyckes wara oräknbart. Likwäl säger Hr Fr. att, äfwen utan Germen, är den icke alltid sterilis. Lika förundrandewärdt är det att Stylus skulle öfvergå till Capsel. Rec gifroa namn af Capsel är ett alldrig så mycket uppswäldt stift, är wäl alltför egentligen

calabr. — *Lilj. 3. p. 707. Anagallis cærulea* Fr. p. 48. — *Lilj. 3. p. 708. Solanum villosum* och *Sol. miniatum* Fr. p. 28, 29. *Solanum villosum* synes likväl knappt kunna specifikt skiljas från *S. nigrum*. Ingen enda character, utom bärens gula färg, tyckes föranleda att distingvera den. — *Lilj. 3. p. 708. Jastione montana, β) littoralis* Fr. p. 29. Om Hr. Fr. någon gång angifwer, såsom skilda Species, växter hvilka af andra författare äro upphöjda till denna rang; men tilläfvintyres med strängare begrepp om Species ej kunna bestå; så råder han desto större återhållsamhet wid de af honom sjelf funna nya växter. Den ifrågavarande är en af dessa, och *Dec.* är wis, att mången mindre strängt granskande uppkännare skulle, utan tvifkan, framställt den såsom nytt Species. *Ärminstone* kunde "foliola involucri ovata obliqua obtusa integerrima" m. m. som i en tillagd kort delineation anfördes tjena till icke förfastliga characterer. — *Lilj. 3. p. 709. Erythræa littoralis* Fr. p. 29. Hr. Fries uppgifwer ett wår alltför tidigt bortgångne oförgåtliga *Swartz* meddelat specimen, funna 1784 nära *Östeborg*, med tillägg: att den är funnen på *Skånska* stränderna af *Agardh*, på de *Holländska* af Hr. Fr. sjelf. *Dec.* instämmer med Hr. Fr. att den wisserligen är blott en utmärktare varietet af *Er. centaurium*. I förbigående söker Hr. Fr. närmare bestämma *E. pulchella* (*Cent. Centaurium β) Linn. Fl. Sv.*, *Er. ramosissima*, *Recentt.*) samt dess *β) caule uniflora* (*G. pulchella Swartz.*), som wisserligen är ett ganska utmärkt särskildt species, ej blott att döma efter charactererna i *Systemet*, utan efter hela växrens textur och habitus, hvilka så sällan kunna med termer uttryckas. Den

derwid angifna *Synonymien* är ganska utplysande. *Dec.* skulle dock hellre, blott of nöd för första uppkännaren, lemnat den emblemiga Variationen för ursprungligen erhållna namn, och kallat hufvud-species: *ramosissima*. Men snarare skulle *Dec.* alldeles utelämnat denna så kallade varietet, som ej ens förtjenar i sådan egenkap särskildt anföras. En dermed analog borde af lika skäl finna plats under *Er. Centaurium*. *Dec.* kan ej eller tillbakahålla den erinran wid de af Hr. Fr. anförda förbättrade charactererna; att, ehuru stora föregångare Hr. Fr. deruti kan återopa, längden af lacinie calycineæ i jemförelse med tubus corollæ, ordet deruti upptagas, emedan de blott orsaka förwillelse. Kanste detta kännetecken är constant wid *Er. ramosissima* och *G. Erythræa, Rafn.*; men wid *Er. littoralis* och *Er. Centaurium* måste det falla bort, emedan af den senare en form, som *Ärminstone* wid medlersta *Swertes* östra stränder är den allmänna, förekommer med calyx corollæ tubum subæquans, och dock i alla de öfriga charactererna skild från *E. littoralis*. — *Lilj. 3. p. 140. Viola palustris* A. är *V. palustris β. uliginosa* Fr. p. 48. Wisserligen *V. uliginosa Schrad N. Journ. f. d. Bot.*, och af *Lilj. redan i 2 Ed. anförd*, ehuru ej under särskildt trivialnamn. Den norelsta formen af *V. palustris, Wahl. Fl. L. p. 212*, till hvilken Hr. Fr. hänwisar, är äfwen denna. Märkwärdigt blifwer det jämwäl att den obödlige *Linne* i *Fl. Lapp. n. 278* och *Fl. Sv. Ed. 1.*, uttyckligen beskriver *V. palustris* med folia subrotundocordata, ehuru han wid ett annat species *Fl. Lapp. n. 276 Viola biflora*, redan för folia begagnar termen reniformia. Det synes att *Linne* sednare ändrat diagnosen efter

den sybligare växtformen, samt utskildt att då lemna någon uppmärksamhet åt den nordligares skillnader. — Lij. 3. p. 163, 710, 711. *Selinum lineare* och *S. sylvestre* Fr. p. 8. Det senare w. i. Fluggrika färr, Småland. Det förra war redan, såsom *S. palustre* A. upptaget i Lij. 2. Nec. är öfvertygad att *S. sylvestre* alldrig kan med bestämda karakterer skiljas från *S. palustre*. — Lij. 3. p. 168. *Imperatoria Ostruthium* Fr. p. 49, der Fensjö i Småland uppgifwes såsom säkert växtställe för denna på twetydig auctoritet i Sw. Floran upptagna växt. — Lij. 3. p. 159. *Buplevrum tenuissimum* Fr. p. 49. Med osigghet anförd i Summa Vegg. Scand., ymnigt funnen wid Foglesång, Skåne. — Lij. 3. p. 172. *Pimpinella nigra*. Fr. p. 8. Äfwen funnen i Skåne och Småland. — Lij. 3. p. 711. *Juncus balticus* och *J. glaucus*. Fr. p. 31, 49. Sedan Hr Fr. redan förut insett skillnigheten af *J. balticus*, Willd., funnen på Skånska och Halländska stranderna (p. 31); har han af alla Sw. Florans älskare förwäntat sig en oförgånglig förtjenst, då han återfunnit och bestämt Leches sanna *J. glaucus*. De comparativa beskrifningarna af dessa båda Species, hvilka Hr Fr. uppgifwit, och hvilka kunna sjena till ett ypperligt mönster i sin art, es medon de, så nära som möjligt synes, uttrycka växternas habitus, lemna inset twifvel öfrigt att de äro twänne förredfligt skilda ypperliga Species, vederlägga således Hr Dr Wahlberges uttalande (Fl. Carp. p. 99) om den där beskrefna *Juncus glaucus*: "A. *J. glaucus* Wahl. Lapp. (*J. Baltico* Danor.) *pavillum* differt floribus minoribus," och rättfärdiga fullkomligt Hr Frs påstående (p. 49) "*Juncus glaucus* omnis Svecicorum est *J. balticus* Willd". Många lära med

Nec. inskränna i den önskan att Hr Fr. hvars ställning dertill gifwer så gynnande tillfälle, måste äfwen skänka oss en fullständig comparativ delineston af dessa båda förblandade Species. — Lij. 3. p. 212. *Geranium pyrenaicum* Fr. p. 55. V. wid Stockholm och i Skåne. "Wäl skild från *G. rotundifolium* och *G. pusillum*." — Lij. 3. p. 712. *Geran. rotundifolium* (verum) funnen på Skånes wallar af Hr Fr. p. 55. — Lij. 3. p. 213. *Ger. purpureum* Fr. p. 11. På norra Hallands steniga stränder. Är endast Varieteten af växt-orten. — Lij. 3. p. 231. *Polygonum lapathifolium* Fr. p. 32, Skåne, Småland. Är ej skildt i medelsta Sveriges Provincer; har endast varit förblandadt med *P. persicaria*. — Lij. 3. p. 247. *Silene Armeria* Fr. p. 49., på wallar och odlade ställe wid Malmö, liksom wild. — Lij. 3. p. 712. *Arenaria viscosa* Fr. p. 50. Ett skönt species, för hvars insdrande i Sw. Floran man har att tacka Hr Frs skildryta forskningsbegär och skarpa blick. — Lij. 3. p. 713. *Stellaria longifolia* Fr. p. 49. Ett förredfligt, förut obeskrefvet Species, af Hr Fr. först uppträckt och ypperligen bestämdt: en wärdig belöning för den oegennyttiga färslek, hwartmed Hr Fr. hyllat Flora. — Lij. 3. p. 713, 714. *Sageria ciliata* och *Sag. stricta* Fr. 47. Utom hwad i Lij. 3. l. c. är uppgifwit, för att skilja dessa båda wädra Species, hvilka Hr Fr. äfwen alldröfäst funnit och bestämt, från *S. procumbens*, förse tjenar det anmärkas, att *Sag. ciliata* har fröhuset luntande, men *Sag. stricta* har det, blott sedan det mognat, något nedböjdt. Den förbättrade diagnos bör anföras, som Hr. Fr. gifwer för *Sag. procumbens*: "Grönarna fullliggande, jemte de jemnbreda underbladen, glatta: blomfodret trubbigt, frö-

Genet nedhängande." — *Lilj. 3. p. 714. Oxalis stricta* Fr. p. 8. *Ox. corniculata* Fl. Dan. t. 873. — *Lilj. 3. p. 267. o. följ.*, samt p. 714 o. följ. *Rosa tomentosa* Smith, Fr. p. 9, *R. crasifolia* Wallm. (*R. coriifolia*), Fr. p. 33, *R. inodora* Fr. p. 9, 33, *R. Swartziana* Fr. p. 34. Hr Fr. har genom sina observationer på de anförda ställen, sådeles *New. Fl. Sv. r. 33. o. följ.* samt *Lilj. 3. p. 714 o. följ.*, lemnat de ovärdeligaste bidrag till utredandet af de Svenska Species Rosæ. De trenne senare *R. crasifolia*, hvilken of Hr Wallman och Hr Fr. samtidigt beskrefs, *R. inodora* och *R. Swartziana* äro ganska förträffliga Species. De Slutelser, till hvilka Hr Fr:s anmärkning (p. 35.) kunnat förantleda, rörande den specifika Kijaktigheten af en mängd variationer bland de egentliga *Caninæ fol. glaberrimis*, äro förekomna genom den förträffliga uppställning Hr. Fr. gifwit *Lilj. 3. p. 714.*, der Hr Fr. visar en i våra tider sällsynt moderation i förändring af närslägtade måtformer, som på det högsta utmärker den ägta granskande *Naturforskaren*. — Ut *Rosa collina* *Jacqu.* är *R. campestris* *Swartz*, *Lilj. 3. p. 715*, Fr. p. 53, enligt specimen från *England*; war en ganska wigtig upplysning, då *Jacquins* figur ästadkommit så många twifvel. Endast hade Hr Fr. bort tillägga, att des egen *R. columnifera* (p. 34.) icke wäsendtligen skiljer sig från *R. collina*, hvilket man endast genom jemförelse kan sluta, alltid likwäl med någon twifvel om *Uppfinnarens* mening, när hans sörsta uppöfist icke är återkallad. — *Lilj. 3. p. 330. Elsholtzia cristata* Fr. p. 10. Äfwen först uppträckt inom *Sverige*, af Hr. Fr. — *Lilj. 3. p. 331. Mentha acutifolia* Smith, Fr. p. 10. Hr Fr. har äfwen först urskilt detta, såsom *Svensk infödding*, ofäns

da Species, sannolikt distinct, ehuru äro flera andra beslägtade med *M. servensis*. — *Lilj. 3. p. 717.*) *Thymus Chamædryis* Fr. p. 35. Troligen kunna gränserna mellan *Th. lanuginosus*, *Serpyllum* och *Chamædryis* ej bestämmas. Men då man will bland alla former utmärka de förändraste, och såsom särskildt species upptrager *Th. lanuginosus*; måste wäl samma rätt wedersäras *Th. Chamædryis*. — *Lilj. 3. p. 369. Silybrium tenuifolium*, Fr. p. 10. — *Lilj. 3. p. 368. Sinapis alba* Fr. p. 36., hwarest anförts, att den icke sällan finnes, liksom wild, på odlade ställen. — *Lilj. 3. p. 292 och 716. Hypericum pulchrum* Fr. p. 56. — *Lilj. 3. p. 717. Satyrium Epipogium* Fr. p. 17 (*Epipogium aphyllum*). "Eximium floræ nostræ decus!" utropar Hr Fr., med sål fröjdande sig att hafwa funnit en så sällsynt oförmodad främling hemmastadd bland de blommor, med hvilka Hr Fr. sjelf uppväxte. "I *Wästerbergs* Skog, söder om *Twärbeck* nära *Hemjöd* sälla, wid *Järgens* strand, funnen d. 4 och 22 *Augusti 1816*, bland daggiga mossor." Wi kunne sätta förtroende till Hr Fr:s försäkran att *Genus* (*Epipogium*) är distinctissimum. — *Lilj. 3. p. 718. Salix mollissima* Fr. p. 58. I diagnosen införer Hr Fr. "pilis squamarum stigmata superantibus." — *Lilj. 3. p. 408. Fumaria caprolata* Fr. p. 11. — *Lilj. 3. p. 414. Vicia villosa* Fr. p. 55. — *Lilj. 3. p. 414 o. 415. Vicia tenuifolia* och *V. angustifolia* Fr. p. 36. Här erinras att den förra, oagadt hwarjehanda differentier fr. *Vicia Cracca*, bör dock endast anses som des Varietet; men att deremot den förra är wäl skild både från *V. Lathyroides* och *V. sativa*, hwarom intet twifvel kan äga rum. — *Lilj. 3. p. 417. Ervum tetrasp. β) tenuifolium* Fr. p. 12.

Vår wift icke blifwa eget species, så wida den blott tiller sin från *E. tetraspermum* genom mera spensighet, wisa delars minskade antal, och sådana fljktigheter i yttre beskildnaden, som icke kunna vara följder af den olikta wäxerarten. — *Lilj. 3. p. 719.* *Tragopogon undulatus* Fr. p. 56, hwarest Hr. Fr. yttar att wårten bör kanske ej anses wara af utländsk härkomst, då den wårer på nog aflägsna ställen fr. *Nord.* Nec. instämmer så mycket hellre deruti, som wårten träffas på andra orter, äfwen i medlersta Sverige. — *Lilj. 3. p. 439.* *Leontodon palustre*, *L. lævigatum* och *L. obliquum* Fr. p. 13, 37. På sednare ställen yttar Hr. Fr. att iatendera bör upptagas som särskilde species. — *Lilj. 3. p. 719.* *Apargia hastilis*, Fr. p. 56. „*Mellan Krageholm och Snogerholm, Skåne; i bokskogar.*“ Den *Var.* af *Aparg. hispida* från *Frueleds Socken*, *Småland*, som Hr. Fr. här nämner, emedan den i characterer kommer nära till *A. hastilis*; är *Ap. hispida* A) *glabrata* *Lilj. 3. p. 440.* — *Lilj. 3. p. 450.* *Arctium Bardana* Fr. p. 37. *Arctium Lappa* β *Linn. Fl. Sv.* Ä äfwen nog allm. i medlersta Sverige. — *Lilj. p. 719.* *Artemisia norvegica* Fr. p. 56. För ut förblandad med *A. rupestris*, först bestämd af Hr. Fr. Ett stont, gonsta distinct, species. — *Lilj. 3. p. 465.* *Gnaphalium minimum* Fr. p. 15, *Skåne, Halland, Österg.* Kaappast är den sunnen i det egentliga *Österg.*, endast i *Calmare Län* flerstädes, och äfwen i *Blkinge*. — *Lilj. 3. p. 519.* *Botrychium matricarioides* Fr. p. 15, der Hr. Fr. rättat en förut i *Sw.* *Floran* gångse förwåring af *B. rutaceum* och *B. matricarioides*: hwarom kan jemföras *Swartz i Schrads Journ. 1800 p. 110*, och *Lilj. Fl.*

2. p. 385, samt *Swenst Botanik 372.*

Nec. har trott sig endast rättwisa Hr. Fr. orwårderliga förtjenst, genom en omständigare uppgift af dessa wårter, hwilka Hr. Fr., antingen ensam, eller samtidigt med *Skånerens* landets yngre Botaniker, upptäckt, utskilt, och bestämt. Denna stora förtjenst af *Skånerens* *Flora* blir wäl merendels icke så wårderad som den kunde wänta. Äfwen de *Upplyste* i landet, i hwilkas bildning så sålwan *Naturvetenskaperna* ingått såsom ett wigtigare element, hafwa in i lifwet fört med sig ett slags högbraget förakt för *Naturalhistorien*, afstradt af den yttligaste åsigt af denna kunskapsgren; en åsigt som, blott genom fullkomlig okunnighet om wettenskapens ändamål, blifwer tänkbar. Uppriktige hålla de före att blotta *Registret* på *selfwa* *Naturalfstren*, som besutom genom sitt halfbarbariska språk förekommer dem afstråkande, är i och för sig sjelf, wettenskapens föremål. De stadna wid blotta stener, färdiga i denna sak — som i alla andra — att genast, utur sin enstidiga synpunkt, fördöma hwad de ej förstå. En Botanist är efter deras begrepp en syftlöds människa, som springer omkring att pläcka blommar, endast i åsigt att förwara dem torfade, och roa sig åt deras åskådande wid några lediga stunder — en onyttig lätting, hwars hela wisshet, framför mångbens, består i några besynnerliga latinska namn, hwarmed han lärt sig utmärka *naturalfstren*. Hwar och en wårer såsom ett *naturwäsende*, är dock en verkeligen *leswande Idée*, en liten *werld*, i hwilken det *Oändliga* åspeglas — och således, för sig sjelf, ett äfwen så *wårdenads* wårde, till sitt innersta wäsende, oungrundligt föremål, som en *himlakropp* — sagt på en lägre grad. Äfwen för *sunda förnuftet*

bör denna sanning kunna göras fattlig. Utgår
 das icke i Individuen både Species och Ge-
 nus? I den synliga världen existera lagen-
 dera, annorlunda än Species uti Individuen,
 och Genus i Species. Hvar och ett Na-
 tursalster är derför icke blott något enskildt,
 isolerat och från alle sammanhang med na-
 turen löst, såsom människorna i våra tider
 likväl fatta det. Endast derigenom är
 det ett verkligt och lefvande enskildt;
 att det tillika är ett allmänt. Ostridigt är
 det denna allmänhet, hvarigenom det enskilda
 Natursalstret rapporteras till ett högre be-
 grepp, som gifver Naturalhistorien sitt egna
 omistänneliga behag, äfwen för dem bland
 Berensskapens Idkare, som endast lyhörsätta
 sig med de speciella naturalstrens uppträtt
 och historiska bestämmande. Medverklöst är
 det denna dunkla aning af en högre Idée,
 hvars bild man skådar i hvarje Naturalster,
 som ända till förfusning väcker glädje hos
 Naturforskaren, då han för första gången
 ser en okänd växt, eller uppträder en ny: en
 fröjd, som derför ej förtjenar att kallas små-
 aktig och lödlig. Samma dunkla aning är
 det äfwen som oemotståndligt åt wettenskapen
 eröfvar des idkare, så snart de gjort nog stora
 framsteg att kunna öfverståda det sålt
 på hwilket hon inför dem. Det är en tem-
 melligen egen förebräelse, hvarmed man vill
 warna mot denna wettenskaps insteg: att unga
 sinnen, af densamma, oemotståndligt fattas
 — och dragas från nyttigare studier. Hwil-
 ken annan kunskapsgren skulle ej återopa sig
 en sådan förebräelse, såsom det ärefullaste be-
 rdm? Om allenast de, som finna en fören-
 jelse att wälka denna förhållande, höfste rin-

gaffe aning om Naturalhistoriens inflötel-
 se och höga värde i de fysiska wettenskapens
 nos krets; så skulle det i sanning synas dem
 vara den högsta lycka om en Ungling lockas
 att egna sig åt detta studium. Eller vill man
 nödvändigt att alla kunskapsgrenar blott så wi-
 da skola upptaga ett ungt sinne, som de me-
 ra omedelbart föra till råck och spis? Be-
 tyder denna klagan hufvudsakligen så mycket:
 att Naturalhistorien, i vårt land, icke är nå-
 got egentligt brödstudium: att så få embeten
 och löner finnas för des idkare? Kunde
 man någonstän på fullt allwar komma till
 den öfvertygelsen, att för det hela af men-
 niskan bildning äro alla wettenskaper, som
 uppträda en oändlig werld och hänwisa men-
 niskan på sitt samband dermed, lika nöd-
 wändiga och ärofulla; kunde man någonstän
 förstå, att intet annat än det som lyfter men-
 niskan, hennes tanke och hog, ifrån jordens
 hwardaglighet, och nödgar henne att skåda i
 idéernas rike, Gud, Naturen och sig self;
 förmår göra henne skicklig att handla inom
 sina jordiska förhållanden oegennyttigt, ädele
 och stort — emedan hon, med sinnet uppfyllde
 af sin högre werlds skönare urbilder, nödwän-
 digt och oemotståndligt måste drifwas att off-
 ra sin egen jordiska personlighet, för att rea-
 lisera sin själ lefvande inre werld, — kuns-
 de man någonstän förstå denna enda ewiga
 grundsatz för all människobildning till storfin-
 het, kraft och medborgerlig anda; så skulle
 man prisa den yngling lycklig, för hwilken
 denna oändligheters werld öppnade sig i Na-
 turens rike och lockade honom till sig.

(Fortsättn. följer.)

Literatur - Tidning.

N:o 34.

Lerbagen den 14 Augusti

1819.

Recension:

Novitæ Floræ Svecicæ (edid.) E. M.
Fries, Part. I — IV. pagg. 1 — 60.
Lundæ, 1814 — 17, 4:o.

(Fortsättn. från N:o 33).

Det wåro att mängden af Naturvetenskapens idkare stodno wid blotta skalen, sätta sig wid de speciella naturalksten, och blifwa endast Samlare. Men hwilken kunskapsgren, alla wettenskapers wettenskap ej engång undanlaggen, råknar icke bland sina idkare sörsta delen blotta Samlare, syftande att i sina facher ordna begrepp och meningar, för att endast historiskt fatta dem, och wid låglige tillfälle draga dem fram till andras åskådande? Åro de icke länge förökligare än Naturalhistoriens Samlare, hwilka likwål sammanfatta de nödwändiga materialerna för kunskapen om Naturen, såsom en fulländad totalitet af oändliga former, i hwilka samma lifskraft framströmmar, från ett och samma hjerta? Ty icke är blotta kunskapen om Naturalstret,

såsom ett enskildt, den ägta Naturforskarens föremål. Han ser, i hwart enskildt, den framträdande kraften, liksom i sin ewiga flod hämmad och antagande stannad, för att i hwart ögonblick på olika sätt uppenbara sin outtrömliga rikedom. Att i dessa alla stannader fatta Naturens lif, för att sammanbinda dem till ett helt, och i mångfaldigheten af formerna beundra afbildningen af samma wäsendliga lifskraft; är hans syfte. Men ju större katter af kända enskilda naturalkster: ju lättare skall han kunna hinna detta mål — ju lättare skall han kunna närma länkorna af naturforskarnas stora ledja. Derså blir hwarje uppsätt i den historiska Naturkunskapen oöfverberlig. Det ock samtiden söga att fatta den skarpsinnighet, som urskiljer och bestämmer okända naturalkster; så skall wiserligen en efterwerld, för hwilken Naturens bild, hel och fulländad, framträder, tacksam ihogkomma de arbeten, genom hwilka bildens dunklare drag blifwit framställda i klart ljus. Swars förre skulle ej uppriktigt af en ny wärld wara lika stor och vigtig inom denna Wetenskap,

som uppträcker af en Planet — en Comet —
 inom Astronomien? Beräknade endast som en-
 skilda, isolerade kroppar, utom det system till
 hvilket de höra: hvilken wisshet lära de dig?
 De äro blott dersföre må:kwärdiga, att de kunna
 leda till närmare insigt af hela Systemet,
 inom hvilket de lefwä — af den Qändliga
 Naturens lifsfenomenet i denna Sphär. Ana-
 norunda må du ej eller betrakta Naturfors-
 karens uppträcker: så skola ä:wen De söka-
 komma dig agtningsvärda.

Ofridigt är Naturens studium, inom wårt
 land, återwäckt till ett nytt lif, och skall ge-
 ra wigtiga framsteg. Icke eller gifwäs någon
 rationlig bildning utan att Naturvetenskapen
 deruti ingår såsom ett stort element. Wärd-
 samförwandter i språk och ursprunglig odling:
 hafwa föregått oss: med lysande exempel: och
 Nærdboen skulla ej lära att fatta sitt förhål-
 lands till den djupsinliga Natur, of hwilken
 hon omgifwäs? Naturalhistoriens wärde be-
 rar icke af dess så kallade nytta. De hörljud-
 da talare, som prifat hennes jordiska sagn-
 lighet och genom handwerksmässen: af henz
 nes studium trott sig ursägra en flit, för hwil-
 ken de ej wetat angifwa ett högre mål, hafwa
 bragt wetenskapen till framligt wanlycke.
 Wi äro långt ifrån att opilla Natural-histo-
 riens bearbetande för ekonomi och handwerk.
 Men dessa bearbetningar „detta jordiska gagn,
 måske framgå: utur Wetenskapen i sitt sams-
 manhang, om hon ej skall förnedras till slafs
 wänna under jordiska, förgångliga förhållan-
 den. Naturforskningen allena kan föra men-
 niskan till enhet med sig sjelf och werlden,
 till klar insigt i sitt eget wäsende; i det hon
 wisar Naturens lifswerksamhet, i Mineralier,
 Planter, Djur, fulländad då den frambrer:
 inom den andliga werlden i Människans för-
 mystiga Natur. Det är hon, som skall bli-

da folket till kärlek för det hela, till ädel frö-
 villig undergifwenhet under Naturens insede-
 da Nödwändighet. Den som icke i sig upp-
 fattar Naturen, ej inom dess föde kläfwit
 helad från en abstract skolwisshet, en tom-
 kammarlärdoms-onatur; huru kan hon werka-
 ligen wara minneska och ingripa i Naturens
 plan? Hwarken de döda Språkens studium,
 som merendels stadnar wid bokstafwen, utan
 att föra till en verklig bild af de Gamlas
 stormeck, eller speculatiörens dristiga analys
 af den intellectuelle werlden, som, utan häns-
 seende till dennas samband med en reel werld,
 så lätt urartar till en funklaps om Sophistik
 och spetsundigt ordkröm, kunna ensämma fö-
 ra människans närmare till den fulländade bild-
 ningens mål. Hwad är bildning, utan alle-
 na förmågan att genomskåda Werlden och Uno-
 den? Huru will man hinna denna förmåga,
 utan ett djupsinligt betraktande af Naturen?
 Till de reella Studierna borde de Gamla leda
 oss tillbaka — till Wsfil, i detta ords ursprung-
 ligo mening: Den skall lära oss att uppfatta
 Naturen, såsom ett helt i öfwerfegren af dess
 organer, dess förhållanden till människan och
 Staten. Den skall följa de abstracta begrepp-
 ens tomhet med ett reelt innehåll, och föra
 sätta människan i ett lefwande, ej blott i dröm-
 men diktrade, förhållande till den werld, af
 hwilken hon omgifwäs och beror. Den som
 icke känner naturen, är nödwändig: hennes
 slaf.

Men härtill fördras kändedomer af de orga-
 ner som characterisera Naturen — af Djurens,
 Växternas, Mineraliernas Sägren och förwands-
 skaper. Man må icke tro att för deras sams-
 manställning något enda Natursaltier är owig-
 tigt och utan värde. Tilläwintyras beror her-
 la familjers sammansättning af någon enda
 uttills: selande länk, som den mistända histo-

riska forskningen snart skall upptäcka. Ännu äro knapt de första stegen gjorda att förstå Naturen såsom ett helt. Men efter hand skall Mineralogien öppna rikare utsigt för Geologen, Botaniken uppnå sin fulländning i en organisk Wärtpysiologie och Zoologien förbereda en jämsförande öfversigt af djurlivets progressiva framskridande i formationer, till dess det i människan fullkomligen utvecklats alla sina Organer. Under en, icke mera lifslös, filosofiens ledning skola de då utveckla för den tänkande människan hela Naturens oändliga bild och leda henne till insigt i sitt eget omtämliga samband med Naturen. I denna insigt är hennes bildning fulländad: den äskar, hvarstän från människan ursprungligen utgår, med klarhet för medvetandet återställs i denna bildningens medelpunkt uppvisar sig alla enskilda ägter, som inom en Nation äro olika och föndra dess klasser på olika bildningsgrad.

Vegetationen spelar en vigtig rol i jordens allmänna lifs-process. Den utrar en hitills föga akad insyrelse på hela atmosfären, genom dess desoxydation om dagen, och oxydation om natten. Denna beständiga spänning och oscillation, hvaruti Vegetationen håller Lusten, veplande och olika på särskilda trakter af Jorden, under särskilda årtider, ja! under hvarje jordens omhvärlning; är en följ till oändliga meteorologiska phenomener. Vid regnets och daggens bildande, vid elektriska utbrott, vid alla luftkreisens förändringar, är Vegetationen verksam. Sörgåwes skall Physiken bjuda till att förklara ett enda af dessa phenomener, så länge hon ej bider sig till hela den Organiska Naturens betraktande. Utan samband med Naturalhistorien och Physiologien är ingen Physik — ingen lära om Naturens lif — möjlig. —

På tusende sätt ingripa de i alla Physikens delar och hvarje de föras framsteg kan på närmare eller oflägsnare håll anses som en vinst för den senare.

Då vi nämt Vegetationens insyrelse på Jordens lifs-phenomener, framställer sig på ännu närmare håll dess yttre förhållande till Jorden, såsom bestämmande hellska Jordytans physiognomi. Men denna beror hufvudsakligen af Vegetationens yppighet och hela måga. Huru uttrar sig hellska Jordkroppens vegetationskraft, som bestämes alldeles närmast af dess egen värma och inverkes temperatur. Skall någon sin Wärtpysiologien kunna hemta säkra resultat af Wärpgeognosten; så måst den Historiska Botaniken sorgfälligt anteckna naturskiftren för särskilda regioner på jorden. Det är denna vigtiga synpunkt, utur hvilken ännu så litet är arbetadt, som gifwer särskilda länders Flora ett så högt värde: hwilket, framför många andra, gäller om en Flora för Scandinawien, genom sitt insulariska läge och mångfaldige veplande yta till högd öfver hafwen, ett af de för Wärpgeographien märkvärdigaste land på jorden.

I de senare åren har ingen inom värre sädernesland med så outtröttlig lit arbetat för fulländandet af en Sw. Flora, som Hr Fries, hvars uppmärksamhet sträckt sig till alla delar af Wartriket. Nästan ensam i Mycologien, har hon rikat alla de öfre familjerna med märkvärdiga observationer och upptäckter. Nec. hembar är Hr. Fries, i denna bekännelse, en lär men blott råttvis gård af aktning och tackämhet. Likväl kan Nec. ej tillbakahålla en erindran för dem, hwilka begagna Hr F:s Arbete. Wartrikets historia, som framställer plantornas utbredning, och, under deras wandring, oftast undergångna skräme

dringar; vinnas visserligen märkvärdiga upplysningar, genom en sorgfällig anteckning af främringar som inslyttat från andra länder i Svensk jordmon. Men om Wäxtgeographien ej derwid skall förlora — om icke växternas bestånds naturliga gränser skola, med tiden, aldeles förblandas genom försummad noggrannhet i uppgifter; så måste dessa främringar sorgfälligt skiljas från själwa infödingarne. Bland de af Hr Fr. antecknade Novitiæ s. Sv. äro flera sådana advenæ, om hvilka deras utländska härkomst bär ytterst förfälligt anmärkas. Wid dem som medfölja cerealia eller andra odlade växter, är denna anmärkning mera öfverflödig, såsom wid *Galium spurium* och *G. tricorne*, *Solanum villosum* o. s. w., då deras sällskap hänvisar på främmande ursprung. Skulle deremot anledningar förete sig till dessas upptagande såsom ursprungligt inhemska, bär sådant desto tydligare angifvas: hvilket äfven gäller om växter, sådana som *Ribes rediatum* p. 49, *Lepidium* *Draba* p. 55, *Anagallis cærulea* p. 48. (hvilken utländska upphof kan slutas af dess sällskap med *Antirrhinum* *Elatine*) o. s. w. Wid andra har dock Hr Fr. utmärkt det samma förhållandet, såsom wid *Silene armeria* p. 8, *Sinapis alba* p. 36. genom ett "quasi sponte crescit", wid andra uttryckligare såsom wid *Elsholzia cristata* p. 10, om hvilken det heter: "in multis locis, ubi nunquam culta fuit, sponte crescit hæc exoticæ quamvis originis planta." Men wid en och annan skulle man gerne af uppfinnaren önskat beständare uppgifter. Hr t. ex. *Solanum miniatum* p. 29 från främmande land insödo, eller icke? Endast locala omständigheter och traditionella upplysningar kunna afgöra det. Om *Oxalis stricta* (p. 8) bär så plats i en Svensk Flo-

ra, synes högst tvetydigt, så länge intet vidare är bekant om dess växtort än hvad l. c. anföres, "In cultis Scandinæ, ex. gr. ad Lundinum in horto Berlingiano &c." Hur många utländska Växter, hellst de som hafva mer och mindre löslig rot, skulle ej med lika lätt inrymmas i Sw. Floran, till obetydlig willerwälla? Snart skulle hvarje mindre drötolig trädgårdsväxt inblandas bland Svenska jordens egna alster, om man ej gaf sig tid att undersöka huruvida de under en följd af år förfara att gifwa mogna frön, att själfa så sig, och således fastare besätta sig i värdet klimat. Serne tror Dec. att Hr F. fullkomligen öfveringrat sig om, att O. stricta icke endast genom en tillfällighet blifwit utspridd på de ställen, der Hr Fr. observerat henne, samt att hon sedan bibehållet sig. Men uppgiften af en enda trädgård, såsom Wäxtråde, utan vidare bifogad upplysning lemnar läsaren i ovisshet.

En mängd för Sw. Floran nya Växter och onmärkingar öfver förut kända, återstå ännu i Hr Frs arbete, hvilka ej finnas uppteana i Ellj. 3. — Dec. hoppas bereda sig tacksamhet af Wertenstapens inhemske alstare och af dem, som äga den sista nämnda Boten, då Dec., under form af tillägg till densamma, uppräknar de nya Växterna och utdrager de wigtigare onmärkingarne.

Ellj. 3. p. 8. Fr. p. 43 *Veronica media*. "bladen 2, 3 motsänder, lansettlika, spetsiga, sågads med ojemna råa insågningar: blad och stjelt finludna."

V. i Hollands hafsängar såsom wid Watzberg. — Men måne den är sällskild art? Måne den ej sammanflyter med *V. maritima*? Definitionen gifwar ämningene ingen fullständig differens, hvarken från *V. longifolia* eller *V. maritima*. Den skulle lika lätt

Funna förblandad med Varieteter af den för-
 ra, som af den senare: Ty båda variera så
 väl i bladens form som insägningar. Rec.
 här, från Holland och Warberg, un-
 der namn af *V. maritima* erhållit en växt,
 som för öfrigt öfverensstämmer med caracte-
 ren för *V. media*, men i blommons delar al-
 deles är lika med *V. maritima*. Rec. tviflar
 då om denna är eget species.

Fr. p. 25, 26. nämner trenne Varietes
 af wisa *Scirpi species*. — *Scirp. ces-*
pitosus, β) *nemorosus*, Roth i Skåne; *Sc.*
campestris, Roth. från Hollands stränder (den
 är också funnen i Colmar-lån), enl. Hr F:s
 sanna omdöme, blott Variation af *Sc. bœo-*
thryon; samt *Sc. palustris* γ) *gracilis* "med
 hoptryckt, något wridet strå, ståndare och mår-
 ken 2," på fugtiga ställen i skugga, sällsynt. —
 Emot Wahlensb. obserwerar Hr F. att så
 väl *Sc. palustris* som *Sc. multicaulis* haf-
 wa krypande rot, samt att *S. multicaulis*,
 allmän på Halländska stränderna, skiljer sig
 från *S. palustris* med trubbigare blomstjäl
 och 3 Märken, en så mycket råkvårdare
 anmärkning, som Wahlensberg uttryckligen in-
 tugar (Fl. Lapp. p. 14) att båda hafwa 2
 märken.

Lilj. p. 48. Fr. p. 43. *Alopecurus*
arundinaceus Fr. (*Al. ruthenicus*, Ledebour.)
 "strået uppstigande, blomwippan oxlik,
 mot spetsen affmatande; blomstjällden spets-
 sig ludna; roten krypande.

B. på Ölands och Blekinges hafsträ-
 ker. — Skiljer sig från *A. pratensis* med tvæ-
 ter krypande rot, utdraget trubbigt stjäl
 w. m. Liknar *Alopec. nigricans* Hornem.
 Hort. Hafn. men skild derifrån både med rot,
 blad och hafare blomwippa. — Lilj. p. 68.
 Fr. p. 27. Här obserwerar Hr F. att flera
 Svenska species af *Festuca* förekomma, på

olika wårtor, med ludna små ox. Nåde Hr
 F:s uppgifter samlas till ett resultat; finner
 man att just alla de smalbladiga *Festucæ*
 (*foliis filiformibus*) undergå denna formför-
 ändring. De äro *F. ovina* β) *hirsuta*, Hoffk.;
F. glauca β) *hirsuta*, *F. rubra* β) *F. are-*
naria Osb. och *F. duriuscula* β) *F. dume-*
torum Linn. De 3 förre Varieteterna upp-
 komma på torraste jordmon, den sista twer-
 om i fluggrifva lundar.

Lilj. p. 92. Fr. p. 45. *Galium Apa-*
rine β) "bladen 6 i krans, jemnbreda, stjäl-
 lens ludna glatta, blommorna gröna."

Lilj. p. 147. Fr. p. 48. *Viola perficifolia*
 Roth. "stjeltarna trekantiga raka, blom-
 stöften utdragna, bladen äggrunda-lansfete-
 lika, stjälarna inskurna, stjälkens blommor med
 kronblad."

B. wid Skånska sjö- och flod-stränder.
 "Stiljes från *V. lactea* med trekantig stjelt;
 från *V. canina* med rak stjelt och äggrunda-
 lanserilika (ej hjerilika) blad; fr. *V. montana*
 med de öfversta blommorna, fuffkonliga längre
 blomstaf m. m. — Så wida den af D.
 Wahlensberg beskrefna *V. montana* (Fl. Lapp-
 n. 399.) är Linnés verkliga; synes intet twi-
 wel att *V. perficifolia* är derifrån stild. Men
 sannolikt äger här förwexling rum mellan när-
 pågrade species, hwilket fördrar närmare unders-
 sökning.

Lilj. p. 138. Fr. p. 48. *Ribes recl-*
natum "här och der, på fordom bebodda stäl-
 len, Småland," β) *sarmentaceum* "grenar-
 ne reswigt uppklatrande, hären swartagtiga."
 B. i Hemjö Socken, Små. Våren, dubbelt
 mindre än på den wäntliga, och af nästan
 swarta winbårs smak, gdra denna variation
 märkwärdig.

Lilj. p. 191. Fr. p. 31. *Juncus filifor-*
mis β) *pullus* "strået rakt, i spetsen något

Blåd; de öfra stidorna bladdrande; bladen något rånade. — W. på fäkräftiga ställen wid hafvet; r. Har styfware, rakare, tjockare, 2, 3 gånger kortare strå, med nästan blinnaktig, något köjd spets. Blomskafren 23 i flock. Fröhuset med spets (mucro). — Synes vara tillfällig förändring.

Lilj. p. 192. Fr. p. 32. *Juncus alpinus* Pers. låg, bladen knutiga, nästan lika långa med blomvippan, som är ganska enkel, blomhuset pud både i toppen och på sidan, på ganska korta st. — W. i färd wid Gemssjö, Småland. Tilligt Hr F:s observationer är den endast en variation af *J. articulatus* se Lilj. 3. p. 192: men sammanflyter äfwen, såsom Hr F. urdat genom cultur i trädgård, med *J. lupinus*.

Lilj. p. 240; Fr. p. 32. *Gypsophila serotina* Willd; utan tvifvel en o betydlig formförändring af *G. muralis*, icke enå värd att upptagas såsom varieret.

Lilj. p. 245; Fr. p. 50. *Arenaria marina* B) *media* "stjelfken nebliggonde, bladen jemnbreda körtiga, blad och stjelf finludna, stiplerna hinnefuga."

W. i Blekinge; Nipegren. — *Ar. media* Linn. men synes blott vara varieret af *A. marina*. — "Obscura plerumque planta" säger Hr F. Och detta gäller alltid ännu, så länge den endast äfvises från *A. marina* med finludna blad och stjelf. Oredan hos Auctorena beträffande *A. marina* och dess subspecies eller varieteter, härleder sig deraf att de hafte för ögonen, så widt Rec. wet, åtminstone 3, kanske flera, i hvarjehanda märkliga affeenden olika växtformer. Hvad som kanske kunde gifwa *A. media* rätt att bestå såsom eget species, wore dess mer sammantryckta med större hinnaktig kant försedda frön, samt dess äggrunda, trekantiga capsel, längre än blomfodret (*A. marina* har, nå

kan trind, mera långsmal capsel, dubbelt så långre än blomfodret).

Lilj. p. 248; 713; Fr. p. 51, 52. *Cerastium glutinosum*, *C. viscosum* och *C. vulgatum*. Hr F. söker här bestämma och urreda synonymien af de trenne species *Cerastium*, som äro mera kända under trivialnamnen *C. viscosum*, *ovale* och *vulgatum*: hvarwid han för att komma de ännu ästa Species på spåren, återoppar Vaillants Figurer, dem Linné i Fl. Sv. citerat. Resultatet af dessa undersökningar blifwer att: *Cer. vulgatum* (Pers., Wahlenb. Fl. Carp., Fries Nov. Fl. Sv.) är *Cer. viscosum* Linn. Fl. Sv. och Smith Fl. Brit.; att *Cer. viscosum* (Wahlb. Fl. Carp., Fries Nov. Fl. Sv.) är *Cer. vulgatum* Linn. Fl. Sv., Smith Fl. Br., och *Cer. ovale* Pers., samt att *Cer. glutinosum* Fries är *Cer. viscosum* Pers. — Då man gerna bekänner att den ohjelpliga förvirringen mellan dessa Species synes berätta till en något egenmäktig bestämning af dem: äfwen som att de trivialnamn, under hvilka Hr Fries dem upptagit, äro ganska lämpliga; kan man likväl svärtefugen medgifwa att *Cer. glutinosum* saknats i Svenska floran. Ostridigt har det, ehuru illa defineradt, varit menadt under namnet *Cer. viscosum* i Liljebl. Sw. Fl. och under samma namn i herbarier förvaradt, i senare ären äfwen stildt från *Cer. ovale* Pers. Äfwen kan man svärtefugen övertygga sig att *Cer. vulgatum* Linn. just är *Cer. ovale* Pers. Genom ett otäckligt tryckel cterat, i Linn. Fl. Sv. 2., samma Vaillants Signe både wid N:o 414 och 415; likasom en förvekling af dessa båda nummer, i Hr F:s synonymi, sätter väfaren i bryderi. Rec. anser det ganska oäkert huru vida *Cer. vulgatum* Linn. Fl. Sv. är antingen *C. viscosum* Fries eller *C. glutinosum* Fries. Linnés

ord "folia minus lanceolata, magisque ovata" passa på båda, jemförda med *C. vulgatum* Recentt. — Sednare blomningstid inträffar endast på *Cer. viscosum* Fr. men deremot "capsulae minores" endast på *C. glutinosum*; ty *C. viscosum* har dem först bland alla. Nec tror derföre att de Linnéiska Synonymerna ej kunna anses fullt säkra. Om till äfwantryck i Linnéiska Herbarium *C. viscosum* och *C. glutinosum* varit sammankladdade under namn af *C. vulgatum*; hvem kan dock säga om sådant redan skett före utgifvandet af *Flora Suecica*? Men troligt synes det: hvarföre N. c. fruktar att *Cer. vulgatum* Linn. Fl. Sv. ej med visshet kan säras till någondera species. På utgifvandet af blomningstiden, som så låte kan förverkas, får man väl ej bygga. Hr F. har gifvit förträffliga differentier för dessa 3 species. De böra anses så:

C. glutinosum "stjelt och blomskäft ludna af glandelbärande hår, bladen ägrunda, blomkrokar utbredd, kronbladen kortare än blomfodret, hvars kant är hinnaktig." O

W. på torra ställen a. Blommar April; Maj; och sednare.

C. viscosum "stjelt och blomskäft ludna af glandelbärande hår, bladen ovala, blomkrokar nästan i blomhusmud, kronbladen lika långa som blomfodret, hvars spets är hinnaktig." O

W. i fet jordmon vid bebodda ställen och diken; blommar Juli; — October, aldrig i våra solständer.

C. vulgatum "stjelt och blomskäft ludna af hår, försedda med leder; bladen aflångt-lansettlika, ludna; blomkrokar utbredd; kronbladen nästan lika långa med blomfodret, hvars kant är hinnaktig. 4.

W. på ångar och tullar a. Blommar Maj, Juni.

Ellj. p. 249, Fr. p. 52. *Cerastium holsteoides* Fries. "stjelt med en omväxlande hårig, sidorand, blomskäften håriga med gläsa hår utan glandler, bladen aflånga glattå, kronbladen kortare än blomfodret, hvars kant är hinnaktig." — W. på torra ofruktsbara ställen, r. Blekinge, Åspegren.

Ellj. p. 264; Fr. p. 9. *Mespilus cotoneaster* β) *depressa*. "grenarna nedtryckta, något smätoggiga, knäliga; bladen lansettlika, något spetsiga; hår med 4 frön, små, gula.

W. på hafsclippor vid Warberg — En ganska märkvärdig variation, som kanske förtjenar mera uppmärksamhet, så vida bårens färg och fröns antal äro beständiga.

Ellj. p. 272. Fr. p. 53. *Rubus corylifolius* β) *littoralis* Fr. "stjelt trind, resvig, ganska tagglig; taggarna råta, spillo; blomskäft och blomfoder stråhåriga; stiftet semntiockt æqualis."

W. bland klippe-ras vid hafsstranden i Kullaberg, Torrefou, N. Halland.

Då Hr F. påstår, såsom orovisshetligt, att *R. corylifolius* Smith är *R. fruticosus* L. Fl. Sv., synes sådant vara temligen paradox. *Aculei aduncis* och *folia villosa mollia* hos Linné, antyda snarare *R. fruticosus* Smith. Det sannolikaste låter vara, att Linnés delineation, Fl. Sv. p. 172, förblandar dessa species, så att N:o 444, Fl. Sv. tillhör dem båda; För öfrigt kunde man låte mistänka af den ansörda comparativa beskrifningen för *R. corylifolius* α) *sylvaticus* Fr., och β) *littoralis*, att den förra är *R. fruticosus* Smith, men den senare *R. corylifolius*. Ty den förras description Fr. p. 53: "caulis arcuatus angulatus, aculeis raris aduncis, pedunculis subnudis" passar aldeles på *R. fruticosus*, men ingalunda på *R. corylifolius*. Ware Hr F.

mening att dessa båda Wäxtformer ej skilja sig så, att de böra som species skidas från hwarandra; hade han bort märka denna menings obliqare och tillägga synonymi. Ty offtadgi kommer allt hvad Hr F. säger om *R. corylifolius* a) *sylvaticus* öfverens med

R. fruticosus. Huru väl skida dessa skilja sig, till fjell, taggar, kronblad, pistillens längd, bladfläm, blodens yta och beklånad, fruktens färg glans, lukt, ludd, m. m.; behöfver ej bevisas.

(Slutet följer.)

S m ä r r e S k r i f t e r.

Fal wid Hymande(r) af Bibelsällskapet i Calmar för(?)ta Allmänna Sammankomst på Gymnasti födöre Lärsofal d. 4. Febr. 1829. af Ordbröandden, 10 sid. 8:o. Dito, dito: af J. E. Swandberg, Profesh. och Phil. Lector. Calmar 24 sid. 8:o.

Tidens för bibelläsning verkamma nitälkan synes nu hafwa spridt sig till alla landsändar äfwen innom vårt fädernesland. From och stor i sin första upprinnelse war denna nitälkan; hwad efteråt här och der skedd, har oftast varit ett tomt echo och ett meningslöst försök att så wara med. Nyttigt är det i alla fall och löf wärdt, och det synes som wi bödtige på föga frommare wis skulle kunna bidraga till Guds rikes utwidgande och befastande på jorden; om också Rec. ingalunda tror på all den stora och underbara werkan af bibelskrifning, som den fromma känslan hoppas och det bullrande munwärdet wil låta os på förhand weta. Det är härwid Rec. ej kan dölja sin oro deröfwer att man i denna sak börjat hålla och trycka tal allt för mycket. Wäre det dött en from wälmening hade han föga deremot; men han tycker sig förmärka huru denna tidens tal och skrifter börjar alltför mycket wisa sina dåliga symptomer jemte själwa sakens goda. Hr Biskoppen öfwer Carlstads Stift har wid ett dylikt tillfälle hållit ett tal, som börjar emot tal wid dylika tillfällen, och har i många hänseenden rätt. Han finner det oförligt att Bibelsällskapet låta fringsdra sina förgångliga ord jemte det ewiga. Det är ett godt skäl. Det andra är att när man börjar tala mycket, plägar man börja göra litet. Det tre

dje är, att sedan ofta blifwit taladt och omtaladt i detta ämne, uppså saker föga wärda att tryckas. Och för det fjerde håller, att det blifwer deras tal, som ej äro wärde att läsa. Rec. har af det sista utaf de öfwanförda talen börjat så en förhåga för den annalkande indstigheten af det fjerde skälet. Det första talet åter är Ordbröandens och Stiftarens enkla och anprätslösa hälsning till Sällskapets Ledamöter och inwigning af deras arbete; uppbyggelig såsom den må komma från en Biskopp. -- Den andra talaren har redan begått ett stort fel deri, att han ej förskänt att stamma talet efter ämnet. Han är, oakadt alla bibelspråk, profat och swullstigt; två ting, som här äro lika öfsliga. Rec. wil gifwa talaren första sidan till profbit: "Med blicken fäst på menckliga willrädigheten i de wintigaste ämnena, inse wi lätt, att Gud, som löfmat sedu os efter ett råd, ej kunnat undanhålla Ordets skjerna och låta ett efter Huset sällhet lågande begär samla mellans willors afwärlande svar. -- Med lust antete stod mencklighetens Stamfader ensam i den stora Skapelsen. -- En stråkrans lindade sig kring tinningen och bröket bar ofuldens lugna stöld (lugn stöld?) -- Hastigt upplagade sntigheten, tinserskan iöng och profwet uthärdades icke; -- men det första Evangelium skälde sig som en tröstande, stöddande Engel wid den bedärades sida. -- Så går Naden i bredd med Heligheten (som Evangelium i bredd med den bedärade?). Det oersarna, förblödda hjertat styrkes. -- "Så far talaren fram spräng på spräng öfwer tankstrecken. Dock erkänner Rec. att ej allt är af denna beskaffenhet, utan att ideruna skundom äro rätt wakra.

Recensioner:

De Sex första, samt Fjätte och Tjufte Bökerna af Euclidis Elementer, eller första grunderna till Geometrien, utgifne af C. L. Lithander. Stockholm, 1814. 132 och 447 sid. utom Förord och Arismet. Sattis 1-X. 8:o.

(Fortsättn. fr. No 32.)

Sjelfwa Inledningen gifwer dem redan rikeligen. Det hörer ock, efter N:o tanka till de nyare tiders upplysta förstånd, att hwarje Författare i en Wetenskap måste begynna sin Afhandling med en så kallad definition af wetenskapen. Är frågan om verklig wetenskap, d. ä. en kunskap som genom föremålets och begreppens successiva construction uppkommer; så kan ingen begriplig definition förwara möjlig, än begreppen blifwit konstruerade af den lärande sjelf efter lärarens anvisning, således först när afhandlingen är slutad, hela wetenskapen genomgånghen och den lärande är deraf i fullkomlig

Besittning. En förut, hållt wid början uppsädd definition kan endast gifwa en dunkel, orredig, ofta rent af förwillande aning om wetenskapens innehåll och ändamål. Och detta så mycket mera, som Läraren ej har annan utväg, när sjelfwa wetenskapens begrepp i början måste wara lärningen okända, än att från wijsa kända concreta föremål abstrahera de förutgående dunkla föreställningar om wetenskapens ämne, hwilka han i definitionen vill använda. Huru löst lärlingen derigenom, från sjelfwa sitt första inräde på wetenskapens sakt, ställes på en falsk synpunkt, och sedan fattar alla hennes begrepp empiriskt och relativt; följer af sjelfwa sakens natur. Wijsa jemte-begrepp wijsa då gerna medfölja, af de till ämnet ej hörande egenkaperna hos det föremål, från hwilket wetenskapens grundbegrepp, till en slags nödhjelp för den så kallade definitionen, wid början abstraherades. Detta gäller om alla verkliga wetenskaper: det gäller äfwen om Mathematiken. Hr L. begynner sin Inledning också med en slags definition af Geometrie. Geometrien är Wet-

tenskapen som handlar om Utsträckning, utan allt afseende på sjelfwa kropparna, eller några andra deras egenheter, eller forteltigen: Wetteenskapen om Rymdens utsträckning, eller om Rymden. Hvad som skall göra dessa definitioner begrippliga innefattas i de föreskända orden: "Man kallar en kropp utsträckt, såvida alla dess delar äro utom hwarandra, eller såvida han intager ett Rum eller en Rymd." — För att definiera Geometrie behöfwer alltså Hr L. att abstrahera begreppet Utsträckning of en fysisk kropp. Men hwaruti säger han då att utsträckningen består? Deruti att kroppens delar äro utom hwarandra, eller att kroppen intager ett rum. Hr L. tänker sig då icke utsträckning rent: den är ju för honom sjelfwa rumsfyllnaden? Och huru kan lärningen fatta detta "kroppens delar utom hwarandra" — detta "intaga ett rum?" Wer han hvad Rum är? Går han weta annat, än att Utsträckning är den egenheten, hwarigenom kroppen intager ett rum, och ewertom att intaga ett rum är att hafwa utsträckning? Hvad är då detta begrepp här annat än en tom relativitet, ett fullkomligt noll, utan betydelse. Skall lärningen fylla det med något reelle, så har han ej annat än sjelfwa kroppens materia att sätta dit: han löper fara, oaktadt alla lärarens protester att sätta Geometriens objecter såsom materiella, äminstone att gifwa begreppen ett materielle substrat. Men är han nog öfwiad i abstraction för att undgå denna förwillelse; så är dock sjelfwa det begrepp em utsträckning och rum, som från början meddelades honom, endast negativt och innehållslöst, såsom abstraherade begrepp i allmänhet. Rummet är en produkt af fönuftets rena handling: men att

bestämna dess begrepp hörer till en högre wetteenskap, af hvilken Geometrien måste lära det. Försket att härleda detta begrepp, hwaruti Hr L. har synnerhet de fransyska Geometrerna till föregångare, är något för Geometrien alldeles främmande, hwarmed hon gör bäst att icke befatta sig. Lärningen, som icke derigenom vinner någon klar föreställning om hufvudbegreppen i den derpå grundade definitionen; wet lika litet hvad Geometrie är, sedan hon hört att den är wetteenskapen om Rymdens utsträckning, eller om Rymden. Ja! Denna definition är verkligen falsk. Wetteenskapen om Rummet wore en filosofisk kunskapsdel. Geometrie är wetteenskapen om rummets form eller inskränkingar. Men detta är för Geometrien något främmande: det ligger utom hennes område. Förklaringen af sjelfwa Rummet kan ej se matematiskt; ty den geometriska constructionen skall se i rummet. Denna förklaring tillhörer Philosophien: och den förskta definitionen blifwer derför, utan en förutgående filosofisk undersökning obegriplig.

Huru toma de begrepp äro, som genom det abstraherande förståndets analys uppkomma; råder sig ännu tydligare i Hr L:s följande definitioner of Gräns, Rta, Linie och Punkt. "Gränsen af en kropp kallas Rta, gränsen af en yta kallas Linie (linea?), och gränsen af en linie kallas Punkt." Då nu Gräns är "det yttersta, eller sjelfwa slutet eller upphörandet af en storhet;" så äro äfwen dessa så kallade definitioner endast negativa begrepp. Men hwar och en definition måste framställa föremålet för åskådningen bestämde och sjelfständigt. Dessa bestämningar äro då inga definitioner. De äro abstractior

ner utan positivt innehåll, utan all objectivitet. De hafwa desu om alldeles samma sak som det andra slaget definitioner, hvilka Hr L. anförer "Kropp är det som har längd, bredd och djuphet, Yta det som har längd och bredd, Linea det som har längd, Punct det som har hvarken bredd, längd eller djup, hvarom Hr L. stelf erindrar att "de innehålla kånnesmärken som ej äro förut tydliga, emedan föreställningen om linea nödvändigt måste föregå föreställningen om längd, djup, bredd." Ty då kropp ej är annat än det som är inifrån i sina gränser, måste man då ej hafwa föreställningen om gränser, förre än man erhåller den om kropp; således om yta förre än om kropp, om linea förre än om yta o. s. w. ? Nec. har då visat huru obehöriga alla dessa abstraherade iöfvelningar äro, och gifwit tillräckliga bevis för sitt påstående att Geometrien förlorar sin evidens, när hon företager sig att gifwa logiska begrepp af sina grundföreställningar.

När då Hr L. drifvar sig såga att "Euclides definierade puncter, linier och ytor på begge ofwannämnde sätt;" ser Nec. sig tvungen att fredda Euclides från denna beskoffning. Först betyder Euclidis *Ἐπιπέδον ἐστὶν ἕν μέρους ἔδου* helt annat än Först:s: "Punct är det som har hvarken längd, bredd eller djup." Euclidis mening är helt enkelt: punct är det odelbara (som ej kan söndras i likartiga delar, såsom linea, yta, m. m. kunna), ursprungliga, för den geometriska äfvidningen. Föreställningen om längd, djuplek och bredd är abstraherad från de fysiska kropparna: Euclides har visserligen aldrig tänkt derpå. Hans definitioner af linea: *Γραμμή, μήκος ἀπλάτους* och af yta: *Ἐπιπέδον ἐστὶν, ὃ μήκος καὶ πλάτος μόνον ἔχει*; kunna väl så tydas som om de berodde af begreppen längd och bredd, och blifwa wanligen så öfversatta. Men de

medgifwa en annan tydning. Man måste ej hålla sig strängt wid den allmänaste bemärkelsen af *μήκος* och *πλάτος*. De äro här wettenskapliga termer, alltid såsom sådana ofullkomligt uttryckande sitt begrepp. De uttrycka ingenting annat än rigningen till en mer och mindre bestämd inifrån af rummet. Lineen är blotta directionen, det första anlaget till begränsning: med direction är en annan led är ytas möjlighet — den obegränsade ytan — gifwen. Dessa båda ej motsatta directioner synes Euclides beteckna med *μήκος* och *πλάτος*. Så mycket är åtminstone säkert att Euclides ej genom abstraktion bildat sig ideerna om Linea och Yta. Hvad som oemotståndligen bewisar det, är att Euclides särskildt definierar Yta och Sifgur. Längd och bredd äro bestämningar, som redan fullkomligt begränsa rummet, så snart de blifwit abstraherade från ett finligt föremål. Det är derför Hr L. säger "Längd är ej annat än storleken af en linea. Afvensk äro bredd och djup ej annat än namn på linier, hvilka betraktas efter olika riktningar." Men såsom bestämda storlekar begränsa de redan den geometriska figuren. Så har Hr L. nedgås såga: "Hvar och en fullkomligt begränsad, och är alla möjliga sidor utsträckt, del af den oändliga rymden, kallas Geometrisk kropp." När då Hr L. fortfor: "Gränsen af en kropp kallas yta: gränsen af en yta kallas linea: och gränsen af en linie kallas punct;" så äro ju dessa begrepp yta, linea, derigenom begränsade, emedan kroppen, hvar af Ytan är gräns, war fullkomligt begränsad. Men en fullkomligt begränsad yta är en figur. Den obestämda, obegränsade ytan blir derför på detta sätt ofdefinierad: och till öfverfödd begär Hr L. den inconspuensen att ändock upptaga den wanliga Euclidiska definitionen af

figur (p. 136), samt med förkastande af de genuina Euclidiska definitionerna, erkänna såsom sanna dem, i hvilka *πῆξ*, *linea*, *punct* betraktas såsom gränser. Äter ett bewis till hvilka förwillehel den obetänkta lusten och logiskt förklara Geometriens grundbegrepp, oödmådigt leder.

Men huru Euclides definitioner och begrepp, så mycket de åminnande wi på Euclidis äldre definitioner *Ἡ γὰρ, Linea, Punkt* såsom gränser. Huru kan man föreställa sig att denna i methodens stränga exemplariske *Μάθησις* skulle först i 13:de definitionen förklarar hvad han menar med gränser, och likväl i 3 och 6 bestämt *linea* och *punct*, såsom *Ἡ γὰρ, och Lineas* gränser. Nej! Euclidis: *Ἐπιπέδου περιεχόμενα οὐκ ἔστιν ἔτι περὶ τῶν ὑπερβολῶν, ἀποδείξεις*, äro inga definitioner. De äro *Scholier*, och tröttest tillagda af en jesuite commentator eller utgifvare. Vi weta att i manuskripterna hafwa Eucl. definitioner ej varit numererade: det är då deras fel, som affekt och fördelt dem, att dessa *Scholier* blifwit insatta i samma nummerföld med definitionerna. Euclides *linea* är obegränsad — hans bevis af inga af rätta *lineer* bewisar det — sådan hon i geometriskt åskådningen måste förkomma. Hr L. har då diktat på Eucl. etc. bär pp., som alldeles icke finnes hos honom; och just den definition af *Ἡ γὰρ, Linea, Punkt*, som Hr L. gillar, är för Euclides alldeles främmande.

Alla dess falska förklaringar, som Hr L. förtullat nämnt, hållas sig ostädigt deraf, att man vill i begrepp fatta de *Geometrisk* objektet. Men den som ej ser det i åskådningen, hwarest de äro alldeles identiska med sina begrepp, han fattar dem alldeles icke.

I åskådningen af rummet, är utsträckning omedelbart gifwen: intet abstraherade begrepp kan föra till föreställning om henne. *Lineen* är icke eller annat än ett uttryck af den förslungliga handling, hvarigenom rummet inkränkes. I åskådningen af rummet är hon därför gifwen, ideel och på engång genom sin idealitet reell: Hon kan icke fattas annorlunda än obsolut, såsom verklig i och genom sin möjlighet. Men i åskådningen af rummet är hon, med utsträckningen, tillika gifwen som obegränsad, och förs än alla sina delar. Är det ej detta Geometern uttrycker, då han postulerar att rätta *lineen* kan i oändlighet utdragas? Näkar då icke Geometern i uppenbar strid med sig sjelf, om *Lineen* definieras så, att hon i sjelfwa verket står tänkes som begränsad — såsom blot en del, af den oändliga *lineen*.

Hr L. har wäl bibehållit den Euclidiska definitionen af rätta *linea*, eller ungefärligen uttryckt dess mening (p. 135): "*Ἡ γὰρ lineas rätta, om alla dess delar hafwa samma riktning.*" Men, för att gifwa ett bewis huru wanskelig det är att ändra och förändra Euclides, har Hr L. antagit såsom Axiom (p. 143): "*Rätta lineen är den minsta möjliga mellan twenne puncter.*" Hr L. har äfwen utslutit Eucl. 20. Prop. I. B, ur det stället att den såsom Corollar. följer af detta axiom: hvarjemne Hr L. tillägger, "att då man utan bewis antager rätta *lineen* fortare än en krokig *linea* mellan dess ändpunkter, fordror methodens enhet ofelbart att man såsom axiom antager, att hon är fortare än någon *biw* *linea* mellan samma puncter," (Föret.). Man återoppar wansligen äfwen Archimedis auctoritet för denna ändring: Taquet har desswärdigt i sådant äffrende styrpa Euclides. De wille och gerna medgifwa att

detta Axiom är en omedelbar följd af den sanna Euclidiska definitionen för rät linie. Men om intet annat bör anses axiomatiskt, än hvad i sig sjelf så omedelbart följer af det i Postulater och Definitioner uttryckta åfsädnings- och constructions-sätt, att hvarwa bewiset under fyra construction, och således tydligen faller inom en högre Wertenskaps gränser, innom hwilken åfsädningsens vilkor och constructionens lagar i den lägre Wertenskapen, blifwa redowisade; så är denna sats ett verkligt Theorem. Det kan icke undfalla H. L. att många Geometrer icke wilja som Axiom erkänna den satsen: En krokig linie är större än dess Chorda. Twertom bewisa de densamma med tillhjälp af Eucl. I. 20. H. L., som annars ej är böjd att lemna åfwen det i åfsädningsen omedelbart gifna, utan sönderdelande och förklaring (hwarpå exempel framdeles), bör ej ogilla den af alla grundliga Geometrer erkända regeln, som grundar sig på hwad wi om Axiomens natur ofwansför yterat, att "Axiomernas antal aldrig må ökas öfwer behof." Nec. är då öfwerlygod att nysnånnda H. L. Axiom bör ej såsom sådant erkännas: redan af det enkla skal att det kan bewisas. Den proposition, hwarpå dess bewis måste stödjäs, bör då ingalunda hwarcken ulemnas eller såsom Corollarium ställas under det föregångna Axiomet. H. L. beropar sig wäl på metodens enhet. Men Nec. wägar påstå att just hvarwa Systemets enslighet med sig sjelf och naturliga urveckling störes genom detta utslutande. Eucl. har nemligen i 17 prop. bestämt gränserna för en Triangelns möjlighet i anseende till vinklarna. Nec. tror då för ingen del att Eucl. blott tillfalliawis i 18 och 19. prop. bereder sig wdq att i 20. kunna bestämma gränserna för Triangelns möjlighet, i anseende till sidorna. En så wigtig

läst i Systemets ledja bör wäl ej borträmmas i ett corollarium under ett axiom. Nec. menar ock att Archimedes, genom ett uppenbart misshöstånd, urgifwes halwa anseer satsen såsom Axiom. I inledningen till sin bok om Sphaeren och Cylindern säger han: Jag antager (*λειτουργώ δὲ*) att bland de linier, som begränsas af samma puncter, är den rätta kortast: de öfriga, så wida de ligga i samma plan, olika: men af de, på samma stela om den kortaste belägna, concava linier, den mindre som inneslures af de öfriga och den kortaste (rätta). Men detta *λειτουργώ* innebär ej att Archim. onser bewiset öfverstödjar: det säger troligen att han endast i närwarande skrift anroger det såsom ett annorstädes bewisadt, bekant Lemma. H. L. beropar sig på metodens enhet. Men fordrar då icke metodens enhet att satsen: "af brutna linier, som stå på samma rätta linie, är den mindre som ligger närmare till rätta linien," blir corollarium af samma föregångna Axiom. Epicureerna, säger Proclus, erkände att både 20. och 21. prop. i. B. i sig sjelfwa äro klara. Nec. åtskar wäl icke Epicureism hwarcken i Wertenskap eller handlingsfärd: men tror osägrigliken att, efter H. L. begrepp om metodens enhet, måste prop. 21 och 21a hos H. L., ej fordra särskildta bewis. Ja! med öfwendt på metodens enhet, blir det ej dåraktigt att wilja såskildt bewisa att Chordan faller inom Cirkeln (3. B. 2. pr.)? Följer icke detta omedelbart deraf att rätta linien är den kortaste mellan twenne puncter? Men förändrar icke Euclides, utan fara att falla i uppenbara motsägelser.

(Fortsättn. följer.)

Novitiæ Floræ Svecicæ (edid.) E. M. Fries, Part. I—IV. pagg. 1—60. Lundæ, 1814—17, 4:o.

(Fortsätn. och Slut från N:o 34).

Lilj. p. 332., Fr. p. 53. *Mentha austriaca* Willd. "blommorna i frans, bladen ägggrunda skafade, spetsiga, sågade, håriga: blomskafsen släta, blomsodren ludna."

W. wid medlersta Sveriges stränder, här och der. Fr. G. hade p. 9 kallat den *M. verticillata* Hoffm. Stjelfken rak, stadig, enkel. Bladen var. nästan glatta, de nedre rundofriga, de öfre lansettlika. Blomkransarna o skafade. Liknar mycket *M. arvensis*.

Lilj. l. n. c., Fr. p. 54. *Menta suavisfolia* Fr. "blommorna i frans: bladen aflångga, skafade, sågade, glatta: blomskafsens här ganska korta, tilltryckta: blomsodren ludna."

W. wid än nära Fingeled, Småland, r. — Blom. Augusti. — Kallas *M. gentilis* Fr. p. 9. Liknar *M. rubra*, men ganska väl skild med ludna blomskast. (*M. rubra* har aldeles släta) och blomsoder med glatta tänder (icke glatt med håriga tänder, såsom på *M. rubra*) m. m. *M. gentilis* har blomsodren wid basen och blomskafsen glatta: sålän blomskafsen något ludna, men då med nedböjda här: stjelfken ganska grenig: bladen på båda sidor småludna, m. m. *M. arvensis* har väl stundom håriga blomskast, men des här äro då något nedböjda: blomsodret är öfver alle här rigt — tänderna icke bara — med horisontelt utstående här, m. m. — *M. suavisfolia* Fr. lärer således vara väl skild från dem öfr. Des stjelf är upprätt, aldeles enkel, slät. Bladen trubbiga, mest de nedre, glänsande, gröna, ojemne, glatt, trubbigt inskurna. Blomkransarna få. Blomsodret flocklikt, prickigt, med glatta tänder. Lufken egen, angenäm.

Lilj. p. 340; Fr. p. 54. *Euphrasia fallisburgensis* Willd. "bladen aflångga, inskurna, sågade, styfva: blomsodren aldeles släta, jemnlångga med strångarna: blomkransens läpp med urnupng fixar."

W. på höga betesmarker, Småland. Blommor om höften, sålän om wären, med viollett-blå blommor, som i gapet hafwa en dubbel gul släkt. Hela växten styf, torr, hopkrummen, af ett mörkt utseender hwarigenom den lätt skiljes från *E. officinalis*, som den ganska mycket liknar. — Wänne serfild art?

Lilj. p. 356, Fr. p. 55. *Lepidium Draba* Fr. "bladen lansettlika, småludna, sågtansdode, wid basen pilsläkt omsluttande: blomwippor flocklikt cymosa."

W. i Carlsrona, Åspgren. Kallas *Cochlearia Draba* Willd Spec. Plant. — Stjelfken nästan upprätt, finluden, wid basen grenig. Blomningen aldeles som på *Thlaspi campestre*. Skidan aflångt hjerlik slät, med 1 st i hwar rum, sistet ganska långt qvar sittande.

Lilj. p. 369, Fr. p. 35. *Silybrium palustre*. "Fröskidorna nedböjda aflångt-ägglika; bladen parbladigt klufwa sågade: kronblad den kortare än blomsodret."

W. wid diken a. Kallas *S. terrestre* Smith Fl. Br., *S. Islandicum* Fl. Dan. — Detta species (?) war ej okände i Sw. Floran. Det är redan anmärkt Lilj 2. Edit. på 283.

Fr. p. 11. anmärkes att *Corydalis cava*, hwars swensshet Dr. Wohlenberg betwislat, förstades de funnen i Skåne af Retzius, Argardh och Fries.

Lilj. p. 417, Fr. p. 12. *Erythronium angustifolium*, "blomskafsen 2 blommiga, småbladen spetsiga."

W. på hafstrandens wid Halmstad, på sandiga öfverswämmade ställen. Olikheten uppkommer af jordmon och växiställe.

Lilj. p. 426, Fr. p. 36. *Melilothus vul-
garis* "fröbalsorna klafewis sitande bara, krynk-
liga, omvändt ägglika spetsiga, med 1 frö:
wingarna kortare än seglet: stiplerna tagelli-
ka." Willd. En. hort. Ber. II, p. 790. α) småbladen ägglika stjälken upprätt, β) småbl.
nästan lansettlika, stjälken uppstigande.

W. α) på odlade ställen vid Werid; β) i Skåne. — Lärer väl vara den samma som
Linnæ M. officinalis Lilj. 3. p. 426. Knopt äro
de väl stilsda såsom Species. Emedertid så-
la äfwen de Svenska Species eller varieteter
af detta Genus en närmare bestämning. M.
officinalis synes vara förblandad: en del för-
fattare beskriwa desslida glatt, andra hårig.
Herr Fr. anmärker äfwen här, hos den M.
officinalis han observerat, flera stilsaktigheter
till stida, stipler, blommor m. m. från Will-
denows beskrifning.

Fr. p. 13. Anfördes en monströs Vari-
tet af *Medicago lupulina* "med blommorna i
blomqvist ganfka talrika: blomskafen en half-
tum långa: blomkronan korsformig, nästan
regulier" fannnen vid Lund. — Äfwen dessa
naturens lekar förtjena att antecknas. Pby-
siologen torde framdeles af dem draga wicri-
ga slutsatser.

Lilj p. 378, Fr. p. 58. *Betula alba*
var. *cordifolia* "bladen hjertlika sågrodade
glatta: hängena utdragna, wid basen något
glesa (amenta subinterrupta).

Fr. p. 58. *Betula pubescens* "bladen ägg-
runda, dubbelt tandade: Bl. fast kortare än
bladskafet: hängen finludna: stälens sidofis-
kor rundaktiga." W. i Smålands Skogar o.
flerst. o; men förblandad med *B. alba*, från
hwilken den hufvudsakligen skiljer sig med
finludna hängen. Bladen variera både på *B.*
alba och *B. pubescens*, ludna och glatta.

Lilj. p. 389. Fr. p. 59. *Salix caesia*

"fruktämnenastkastlösa, silkesludna: märket
kastlöst: bladen aflängt lansettlika, helbråd-
dade, på båda sidor glatta.

W. 3 Fogskär Småland, r. Kallås S.
myrtilloides Willd. Sp. Pl. Busken liten,
glatt, ofta upprätt. Vleken med spets, blå-
grå, under bleka, med upphöjda ädros på öf-
re sidan. Bladskafet korta, tjocka. Stipler
inga. Hängen glesa, små, ägglika, nästan
kastlösa, med korta äggrunda stid.

Lilj. p. 396, Fr. p. 58. *Salix bicolor*
"fruktämnenastkastlösa: märkena kastlö-
sa: bladen aflängt lansettlika, nästan glatta,
nästan helbråddade, under blågrå."

W. i låga ångar vid S. Wökeberg, Små-
land. — Busken jordliggande, med utdragna
grågula grenar, de yngre ludna. Bladen af-
längt lansettlika eller lansettlika, de öfwersta
sågade; blekgröna, med ädros upphöjda på den
undre blågrå finludna, slutligen nästan glatta,
sidan. Hängen aflänga, med glesst sitande
blommor, stälken lika långa med skafet. —
Af denna är, enligt författarens påstående,
S. livida Wahlenb. en variation.

Fr. p. 59. *Sal. verticillata* Wahl, var.)
S. spathulata Willd. "de öfwersta bladen såga-
de; stälken mindre hårliga: stiftet kortare."
W. vid Femsjö, Småland.

Lilj. p. 152. Fr. p. 15. *Atriplex angu-
stifolia* "Ornstammen med utbredda grenar:
bladen lansettlika, aldeles helbråddade, de nes-
dre spjutlika: fröns blomfoder spjutlika nästan
slåta." Smith Fl. Brit. p. 1092.

W. på odlade ställen, Halland, Skåne.
Linnæ A. patula, men är mera utbredd. De
nedre bladen teke tandade. Fröhusen hwarken
uddiga eller tandade.

Fr. p. 16. anmärkes att Genus *Eqvise-
tum* fordrar en uppmärksamare undersökning.
Fr. S. tror sig funnit åtminstone 3 nya Spe-

ices för Sw. Floran. Hr F. har kallat det eno *E. polycladum* "Stjelfarna ganska greniga, särade: grenorna med smågrenar i frans, förkantiga: smågrenarna greniga trekantiga: äret i torpen." Bl. i Augusti. — Tycks komma oändligt nära *E. luviatile* Smith, *E. Telmateja* Ehr. — Ett annat, säger Hr F. synes öfwerskomma med *E. triquetrum* Bory., men beskrifves ej ytterligare. — Det tredje är *E. arvense* β) *alpestre* Wahl. "Stjelfarna nedtiggande stöva: grenorna så uppstigande trekantiga." Rec. tror äfwen att det kanske kunde kallas som species. Det växer både i medel rsta och södra Sverige. — För öfrige uppräknas och definieras följande Cippiogamer:

α) 16. *Parmelia conoplea* Ach., *Amanita incarnata* Pers. Am. bulbosa Pers., Am. umbrina Pers. — p. 18. *Cortinaria sanguinea* Pers. och β) *media* Alb. & Schw., — p. 38. *Sistotrema quercinum* Pers., *S. fagineum* Pers., *S. pinastri* Fr., *S. fallax* Fr., *S. obliquum* Alb. & Schw.; p. 18. *Hydnum rufescens* Pers., p. 39, 40, *Hydnum fusco-atrum* Fr., *H. crustosum* Pers., *H. Agardhii* Fr., *H. mucidum* Pers. när beslägtad med *H. niveum* Swartz Wett. Ac. Handl. 1810 p. 251., *H. fasciculare* Alb. & Schwein. — p. 19. *Thelephora polygonia* Pers., Th. *fallax* Pers., Th. *cruen-*

ta Pers., Th. *incructans* Pers., Th. *bysoides* Pers. Th. *acerina* Pers. — p. 20. *Geoglossum glutinosum* Pers. G. *viscosum* Pers., G. *viride* Pers., *Leotia mitrula* Pers. p. 21. *Helvella acanthis* Pers., *Peziza pura* Pers., *P. mycophila* Fr., *P. ochracea* Pers., *P. candida* Fr., *Helotium galeatum* Pers. — p. 22. *Ascophora perennis* Pers., *Thelebolus stercorius* Pers.

Su sällsyntare det nu mera är, att Wetenskapens Idkaren lesmer helt och hållet för sin Wetenskap, egnande åt den alla sina krafter; desto mer anser Rec. Hr Fies berättigad till en odelad beundran, högakning och tacksamhet: kånflor, dem Rec. aldrig skall upphöra att för Hr F. hysa. Rec. lyckönskar Söderneslandet till denna Skopskänige forskare, som i ungdomens suda kraft och genom den lyckligaste förening af yttre omständigheter synes wara bestämd att bringa problemet af en Flora Svecica nära sin, hitintills ej funna, uppöfning. Rec., öfverrygd att H. F:s utomordentliga verksamhet ej skall tröttna, och att Hr F. med hwarsje nytt arbete skall stadga ett redan med så mycken rättwisja agrade namn, både utom och inom Söderneslandet; önskar endast, att den förtjenst, som Hr Fr. sjelf blygsamt knapt synes känna, måtte aldrig sakna en desto mera påkallad uppmuntran och bejdning.

Rättelser:

Sid. 516, rad. 25 står *serotina* läs *serotina*
 59. — 34 — *uniflora* — *uniflora*
 52. — 29 — *Sageria* — *Sagina*

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

No 36.

Lördagen den 28 Augusti

1819.

R e c e n s i o n e r:

De Sex första, samt Elfte och Tolvte Bockerna af Euclidis Elementer, eller första grunderna till Geometrien, utgifne af E. L. Pirhander. Stockholm, 1814. 132 och 447 sid. utom Förord och Arismet. Satsar I—X. Bro.

(Fortsätn. fr. No 32.)

H. L. tillägg till Euclidis definitioner, Postulater och Axiomer, bestå för öfrigt dels i sådana som hos Euclides aldeles icke finnas, dels i Corollarier dragna af de Euclidiska. Bland dessa tillägg drifvar Rec. säga att rätt få äro af någon nytta, många onödiga och aldeles icke på sin plats, flera rent af obehöriga. H. L. synes här hafva samlat alle hvad som fallit honom in möjligen kunna wara mer och mindre upplysande. Bland obehöriga tillägg räknar Rec. genast definitionen af krokig linea, ehuru nyare författare i Elementar-Geometrien wänligen häruti föregått H. L. med exempel. Det är undransvärdt, att de ej bestannat, att Euclides i hela sin Elementar-Geometrie aldrig omtalar någon krokig linea.

Han betraktar ju Cirkeln blott som Figur: och handlar derant ganska wärdigen. Med Cirkelns Idée är tillika Periferiens gifwen. Wera behöfwer ej Euclides. Hwarföre skall man då, i Euclidiska framställningen af Elementar-Geometrien, införa definition på krokig linea? hellst när man ej kan gifwa den bättre, än detta tomo: "En linie kallas krokig, om ingen del af den är rät". Då H. L. utestutit Euclidis 19. Defn. 1. Bok, "emellan den ej behöfs för än i 3. Boken"; synes det så mycket oberäknlammare att införa, hvad som ej behöfs i någon bok. Det samma gäller om Axiomer sådana som detta: "Två särskilda Planer kunna ej räfås eller skära hwarandra i flera än en enda rät linie". (p. 143) och en mängd andra, som aldeles icke äro nödiga der de nu sättr plats. — En annan, icke mindre, ofskicklighet rådes deruti, att i Corollarier, under Definitioner och Axiomer, anföros satsar, hwilka H. L. sjelf erkänner för Theoremer, derigenom att han bewisar dem. Är icke detta att uppensbart födra methodens enhet? Så wisar

H. E. under 16. Def., genom en ordentlig demonstration ad absurdum: att Medelpuncten måste ligga inom Cirkeln; under Axiomet 9., att: lika raka linæer täcka hwarandra; och under det 11., att: i en punct är i en och samma plan blott en enda vinkelrätt linæa möjlig. — När dessa sätser fördras, efter H. E. tankar, särskilda demonstrationer; så äro de ju, i samma ögnablick, verkliga Propositioner, och ingen ting berättigar att utsluta dem ur dessa ledja i sällsamma Utredningen. Det må icke tawändas att dessa sätters bewis stöddja sig blott på Axiomet och Definitioner. Ty af samma orsak borde då många Propositioner upptagas som Corollarier under Axiomet, t. ex. 1. B. 4. Prop. 5. Bok. 5. och 6. Prop. m. fl. hvilka enligt H. E. method verkligen aldrig bort såsom särskilda Propositioner anses, utan så rum bland hans många Axiomcorollarier. — Nec. inser och icke fördelen af den ändring H. E. företagit med Euclidiska definitionen af Cirkeln. Hwarföre får icke i definitionen ingår att medelpuncten ligger inom figuren? Detta är ju omedelbart gifwet med sällsamma Cirkelns Def. H. E. bewis derpå består ej eller i annat än ett framställande af det i Afståndningen omedelbart gifna, förmedelst radiernas likhet. H. E. har icke alltid kunnat aktia sig för den obestämdhet i uttryck, som nödvändigt medförer sällsamma begrepp. Exempel deraf gifwet 36. Def. Der heter det att de storheter täcka hwarandra, som både sällsamma och till alla sina gränser träffa in med hwarandra eller passa tillhoya m. m. Men alle kommer an på huru storheterna appliceras till hwarandra. En storhet kan i ett läge täcka en annan, som i andra lägen ej gör det. Det är detsamma nog, att storheterna kunna träffa in, när de afstådas i ett wist

läge. Sambandet att classificera de Geometriskta Objecterna under allmänna logiska begrepp, hwilket för Wertensköpen är något helt främmande, framlöser äfwen någonslades åtsför loddiga. Då H. E. t. ex. (v. 139) först definierar Rectangel, och sedan i den följande definitionen på Quadrat, bestämmer Quadraten såsom ett species Rectangel; så är denna logiska subfunction under ett allmännare begrepp aldeles främmande för Euclides, och äfwen främmande för Geometriskta Afståndningens natur, som betraktar hwarje deruti förkommande object, såsom absolut och bestämdt för sig säll. Huru skulle H. E. kunna bewisa att för Geometriskta Afståndningen är Rectangelin förr än quadraten? Att här uppställa under logiska begrepp, är att rent misskänna Wertensköpens wäsende.

Man framsför allt annat anser Nec. nödigt att på det högsta protestera mot ett misswärt hand tagande sambandande att närma Geometrien till Arithmetiken, både genom sällsamma Methoden och användandet af Arithmetiska tecken. Nec. wet allt för wäl att många insbilla sig dermed gdra Gudt en tjens. Ty det hörer till tidens besynnerliga synne, att ingenting får wara hwad det i sig säll är. Sedan man genom tradition hört och hört länge oinsjogs — att man höder bringa enhet och System i alla Wertensköpens delar; will man, såsom Mathematicus, ej eller så efter i upplysning; man måste sällja med sällt. Detta system erbjuder sig då lätt genom Analysens biträde; emedan alla de Geometriskta objecterna kunna inneslutas under analytiska functioner af olika grader. Ju mera man, i som sällsamma Geometrien, kan förbereda detta behandlingsfätt, genom en detsamma skufwad method, och småningom wänja lärjungan derwid; desto mera lärres man anse

sig hafwa minnt för Methodens enhet. Den gamla geometriska Geometrien är väl i sin urmodiga dräkt, något som, ämnstone för sin Ålderdom, måste respecteras. Till vidare nåjer man sig med att nedfärta det värde såsom vetenskap: kanske i hopp att nästa generation skall aldeles förwisa och ufferota den. — Men består då Vetenskapens enhet blott i en likadant af Methoden? Måste den icke twertom sökas i en högre Vetenskaps ordnande lagar? Lika nödvändiga som rums- och tids-Åskådningen äro; lika nödvändiga äro och twenne Matematiska Åskådnings-sätt, hwarigenom twenne stilda Vetenskapens delar uppkomma. Blott den som ej förstår betrakta annat än yttre tillståliga förhållanden, beqvämigheten för praktisk nytta, eller till det högsta värderas skenet af en logisk sammanbindande enhet; kan upphöja den ena sidan af Vetenskapen genom den andras förnedring. Allt hwad som kunde sägas för att wisa otillämpligheten af Arithmetikens method, inom Geometrien; wore utan twiswel förloradt för dem, som inbilla sig att de bragt Vetenskapen i System, när de ensidigt in- twingat henne i en och samma form. De borde dock inse att Geometriens ewidens är i samma ögnablick förlorad, som man ej Åskådar det objecter i rummet. Eller, om de wilja för hwart enskildt fall, uppvisa de förhållanden mellan linier och i figurer, hwilka den analytiska funktionen innesattar; måste det icke ske genom deras construction i rummet?

Att insädra Arithmetikens tecken i Geometrien, kunde wid första påseendet förekomma ligkiltigt och till fortsets winnande gagneligt. Dessa tecken utmärka ju ändock samma operationer i Geometrien! — Ja! Om detta wore fullkomligt sannt, så återstod wiste ingen ting att inwända mot bruket af Arith-

metikens tecken. Men hwor finnas i Geometrien Arithmetiska Summor eller Rester, sådana som + och — utmärka? All Geometrisk Summa och Rest är ju ingen mängd enheter, utan ett blott i rummet Åskådligt object. Att förena de i denna Summa ingredierande objecter, fordrar ju då en helt olika stälens verksamhet, ett olika constructions-sätt — är ju lå en helt annan operation än addition och subtraction i Arithmetiken. Om detta inses; borde man utan swärighet medgifwa att de Arithmetiska tecknen, i Geometrien införda af en otlok wältmening, länge ifrån att vara ligkiltiga, kunna blifwa verkligt ligkiltiga. De förnyta nemligen Lärningen från Vetenskapens rätta synpunkt, och flytta honom inom ett frammande område. De förleda honom till det stora misstaget att tro sjelfwa operationerna vara till sin natur aldeles identiska. Ty det sunda omdömet förutsätter väl alltid, att samma tecken beteckna samma sak. Men då de här utmärka ett helt annat operations-sätt än i Arithmetiken, mispleda de Ämnstone Lärningen att sammansblanda twenne himmelswide Åskådliga saker. De äro i detta offeende rätt förderliga. Ty ehuru Rec. för ingen del menar, att Lärningen skall genast, wid första inträdet i Vetenskapen, reflectera öfwer olikheten af det Geometrisk och Arithmetisk Åskådnings-sättet; bör man dock medgifwa, att allt hwad som kan förswära denna reflexion och förvirra omdömet, är ett hufvudfel i Methoden. Det samma gäller om alla de öfriga tecknen. S. P. har väl ändst sig att korteligen beteckna Rectangeln som innehålles of AC och CD med AC. CD (p. 193). Men då Lärningen från Arithmetiken medför begreppet om en produkt, på samma sätt betecknad; så måste han antingen iankelöst använda detta be-

tekningsfått i annan mening: eller ock —
 troligast alltid — jemföra Rectangeln i sitt
 sinne med en arithmetisk produkt, hvarigenom
 han snart förtrycket från Geometriens synpunkt.
 Om då en wälment oförståndig Underwisare,
 såsom wanligen händer, enligt den orimliga
 grundsatsen att låta ungdomen wera allt hwad
 möjligen kan ombräas i anledning af ett gif-
 wet föremål, utan att bestinna om detta wer-
 tande ingår i naturliga följderna af de sannin-
 gar hwilka böra konstrueras — om Under-
 wisaren, till följe af denna grundsats, ej
 gifwer sig ro förr än han äfwen, wid hwar-
 je Proposition i Euclidis 2. Bok, wisar des
 Arithmetiska giltighet; så beredes i Lärjungens
 sinne en fullkomlig förwirring. Nec. är långt
 ifrån att förkasta arithmetiska framställningen
 af 2:dra Boken. Men huru hörer den till
 Geometrien? Hwarföre skola twenne Wetten-
 skaper i Underwistningen så själfwäldigt
 blandas med hwarandra? Då Lärjungen sw-
 stas med Geometrien — då vill Nec.
 endast att han skall oförtryckt bibehållas inom
 den Wetenskapen, och ej dragas från dess
 område af några willospångar ät ena eller an-
 dra sidan. H. L. har wäl icke eller uppenbart
 gjort sig skyldig till detta misstag, som annars
 wid mundliga undervisningen är ganska wan-
 ligt. Men det Beträffningsfått H. L. använde
 trycket påfalla och underhjelpa misbruket, så wäl
 hos Lärare som Lärjungar. Sådana uppställnin-
 gar som $BCq + ACq = 2BC. DC + BDq +$
 $+ ADq$ måste leda till arithmetisering af de
 Geometriska Propositionerna. Hos H. L. är
 detta så mycket oundwiltigare, som H. L. hafte
 det olyckliga infallet att — troligen för me-
 thodens önsade enhet — sätta Geometrien
 i omedelbar förbindelse med Arithmetiken, der-
 genom att H. L. idkeltigen, inom de Geome-
 triska demonstrationerna, återoppar Axiom-

turen Arithmetiken — liksom dessa icke med
 lika rätt tillhörde Geometrien sjelf. — Wäl
 förwiltande och orillbodeligt wisar sig bruket af
 Arithmetikens beteckningsfått i Euclidis 5. Bok.
 En man, i förnämnda fall, urskulda detta
 bruk, såsom en lesslig förkörning af uttrycket,
 hwars misbruk genom warningar wid munde-
 lig undervisning möjligen kunde förebyggas;
 så blir detta swårt om icke omdjligt i propor-
 tionsläran, hwarest uttrycket eller betecknin-
 gen knappast kunna skiljas från själwa begreps-
 pen, och Euclidiska Methoden med uppenbar
 effigt är wald, för att höja denna lära till
 Geometrisk allmän giltighet. Huru lätt arith-
 metiskt beteckningsfått här leder till införande
 af arithmetiska begrep; råder H. L. återstades.
 Pag. 266. heter det: "således betyder en
 m faldig storhet af B desamma, som B multi-
 plicerad med m (Arithm. 24. S. 2. Cor.)".
 Men hwad betyder då att multiplicera en
 Geometrisk storhet med ett tal m? En sådan
 operation är owerkställbar och i sig sjelf orim-
 lig. Nec. inser wäl meningen; men då ut-
 trycket utmärker en arithmetisk operation; har
 det inom Geometrien ingen motsvarande. E.
 medlertid är just genom själwa uttrycket ett
 märkwärdigt steg gjort att misleda lärjungen,
 som snart står färdig att fatta hela den söls-
 jande Afsandlingen i proportionsläran såsom
 rent arithmetisk. Men att detta åtminstone ej
 warkt Euclidis mening, har han, genom själwa
 gerningen, tillräckligen bewisat, då han
 särskilde afsandlat proportionsläran för tal, i
 sin 7. Bok, och bygge den på en helt annan
 definition för Proportionella tal (20 Def. 7
 Bok.), en definition som oförstånds i senare
 tider welat användas som grundläggning äf-
 wen för den Geometriska proportionsläran.
 Att det Arithmetiska beteckningsfåttet ändligen
 misleder H. L. så långt, att han werkligen

gifwer arithmetiska bewis i stället för Geometriska Constructioner; will Nec. bewisa med exempel, hemtade af första och sista Propos. i 5. Boken. På förra stället läses en demonstration sålunda uppställd:

$$\begin{array}{l} A = n G \\ D = n H \end{array}$$

$$\begin{array}{l} A + D = n G + n H \\ = n(G + H) \end{array}$$

i hvars arithmetiska form ingenting felas, sedan H. E. villdär sig äfwen reduction af $n G + n H$ till $n(G + H)$, en reduction som geometrice omdörligen kan konstrueras. — En plumpare tillgrepp är en uppenbar multiplication och division som H. E. ej räknat för sig att använda p. 306.

”Efter $A : B = n : r$

”och $B : C = n : r$

$$\text{”s} \text{å är } B = \frac{rA}{n}, B = \frac{nC}{r}$$

”Efter således $\frac{rA}{n} = \frac{nC}{r}$, multiplicera med nr ,

”så sås $r^2 A = n^2 C$ (Arithm. 25. S. n. 1.),
”altså $A : C = n^2 : r^2$ (Ar. 67. S.)”.
Hela demonstrationen är här analgtisk, ren räkning, och således inom Geometrien obehörig — en verklig skamsfåck bland de Euclidiska demonstrationerna.

De misstag och brott mot Geometriska Metoden, hvilka Nec. menar sig hafwa uppmist, såsom nästan qudwilliga följder af Arithmetiska teknens införande i Geometrien, borde gifwa tillräckliga skäl till deras förkastande. Men lärningen kan då ännu längre i deras misbruk, än Läraren troligen vill och fömodar. Wäl kunde man yka att tecken, såsom blott förkortade uttryck, borde wid undervisningen med ord uttalas; den befatas

de skadan af deras användande wore då försvunnen. Men att detta kan både se och icke se — att en oförständig undervisare och en erfaren lärjunge kunna bruka dem så som arithmetiska tecken — att hela Geometriska constructionen och demonstrationen derigenom kan förbyras i en lek med allmänna tecken, liksom wid en ranklös behandling af Algebra; bde wara tillräckligt skäl till deras utestutande ut Geometriens framskänning. Huru wådliga de i detta afseende äro, blir tydligt, när man ser på H. E. eller många andra nyare författares exposition af Euclidis 2:dra och 7:te Bok. Hwad hindrar wäl, att då Lärningen ser länkarna af demonstrationen efter hwarandra tecknade i Boken med Bokstäfwer och tecken; Skrifwer han dem på sin taffel och inbillar sig — såsom det heter — hafwa lært propositionen, när han wänste sig att genomgå denna ledja af Arithmetiska sätter, så att han förinär af dem utveckla ett med Propositionens Theis öfwerensstämmande resultat. Alle detta kan se utan att skåda figuren i rummet. För att upplysa sitt påskående, will Nec. anföra H. E. Theorem (pag. 275) ”Om twenne lika antal storheter (A, B, C och a, b, c) äro lika mångfaldiga af hwarandra utan ordning, så är och den första lika mångfaldig af den sista i första flocken, som den första af den sista i andra flocken”.

Bewis: antag en storhet x, så att

$$\frac{x}{c} = \frac{B}{C} = \frac{a}{b} \text{ *)}$$

Sått $a = b + b + b + \&c. = rb$

$x = c + c + c + \&c. = rc$

Enligt H. E. beteckningsfatt betyder $\frac{x}{c} = \frac{B}{C}$ att

x är lika mångfaldig af c, som B af C.

Efter nu $\frac{b}{c} = \frac{b}{c} = \frac{b}{c}$ etc.

Så är $\frac{a}{x} = \frac{b}{c}$ (5 B. 1 pr.) = $\frac{A}{B}$ (ent. hyp.)

Nu är således $\frac{A}{B} = \frac{a}{x}$ och $\frac{B}{C} = \frac{x}{c}$ (ent. hyp.)

altså $\frac{A}{C} = \frac{a}{c}$ (5 B. 3 pr.)

En sådan demonstration kan nu ganska lätt helt tanklöst genomslupas, utan att åskåda Storheterna A, B, c, x , o. s. v. i andra förhållanden än såsom tal. Dessutom då Lärningen af sjuhundra Bokens föresyn anvises och nästan tvingas att skriva demonstrationens satser efter hvarandra, såsom hon finner dem uppställda; huru lätt drages han från figuren till tecknen — från objectets åskådande till det i aritmetisk mening fattade uttryck! Han handledes ej att konstruera, — han väntas att nästan tanklöst härleda den ena logiska satsen utur den andra: till det begärda resultatet ändligen lyckligt står — på taflan, såsom en lexa för minnet. En så bedröflig, för vetenskapens väsende grundligt förströande, hjälprede, kunna dessa Läroböcker blifva, hvilka öfversöda af Aritmetiska recken och uppställa Geometriska Demonstrationerna i Aritmetisk form. Ersättes väl sådan, som nästan nödvändigt måste föranledas af denna form, genom besparingen af några tryckta ark? Att väcka de tänkandes uppmärksamhet på följderna af detta missbruk, har Rec. ansett för en väsendelig angelägenhet. Rec. väntar väl icke att blifva hörd af dem som, genom den besynnerligaste förblindelse, misstänka särskilda Vetenskapers särskilda natur och deruti nödvändigt grundade särskilda method: samt anse tillgilltigt huru ungdomen lärer wisa sanningar, blott den, på sätt och wis, till nödsorfe lärer dem. Rec. tror att de olika yt-

telagar af förnustens verksamhet, som i såres skilda Vetenskaper uppenbara sig, äro hwär för sig lika nödvändiga: att äfwen derföre harmoni och enhet i alla Wetandens grenar bäst befordras, om hvarje särskildt Kunskaps-gren bibehålles wid sin naturliga rät. Rec. är likaså öfvertygad att för Ungdomens bildning är det — oberäknade hwad tillfälliga omständigheter och människors egenmäktiga inrättningar föreskrifva — länge tillgilltigt hwad den lärer: allt beror på huru det läres. Men hvarje fulländad verkelig Wetenskap har, i sjuhundra sitt constructionsfakt, ännu lagar för sin framställning, hvilka utan Vetenskapens förståelse ej kunna åskådas.

Såsom förbättrare af Euclidiska Elementar-Geometrien, har H. L. i hvarje handa afseenden ändrat de Eucl. Propositionernas Theor — någon gång äfwen sjuhundra demonstrationerna. Hwad Euclides derwid wunnit eller förlorat, är en undersökning, så mycket nödvändigare, som H. L. uttryckligen påkallat den af sina granskare.

En förment förbättring, hvilken utmärker sig som en egenhet hos H. L. och först faller i ögonen är det ofta röjda bemödanet att i ord uttrycka allt hwad Euclides supponerat såsom omedelbart gifwet i sjuhundra constructionen eller genom begreppens framvisande i åskådningen. Hit hörer att H. L. hast mdsdan ospard att allstädes, äfwen der det kunna vara öfversöddigt, genom de tillagda orden i samma plan, wara läsaren för det infallet att konstruera figurens särskilda delar i olika planer. Utan att fränkåna H. L. den förtjenst, som ett noggrannare sätt att uttrycka sig också i något afseende förtjenar; wägar dock Rec. påstå att hela den förmenta bristen hos Euclides kunde varit afhulpen med en enda allmän anmärkning för plana

Geometrien: Alla constructioner ske i samma plan. Den ypperste utgifwaren af Eucl. Elementer, Rob. Simson, har funnit detta tillräckligt: och hvad den Engellske Geometern ej anser stridande mot Geometriskä Metoder, dens stränghet — deruti kan den Swenska utan farhoga följa honom. — Men bland de satsar, som uppenbart innebära ett sådant öfverflödigt uttänjande af det i åstådningen omedelbart gifna, räknar Rec. det Theorem som H. L. sérsluckit under sit Axiom 96. (p. 142): Lika rätta linier täcka hwarandra. När rätta liniers Öde är gifwen; så är wisserligen denna sats, utan mekanliggande lånskar af andra satsar, tillika i sig sjelfwa klar. Det samma gäller om wisja H. L. i Euclidiska Demonstrationerna insickade tillfatsar, för att bewisa att en cirkel står en annan, att en cirkel står en till låget gifwen linea: s. w., såsom i 1 och 12 Proposit. af 1 Boken. På förra stället har H. L. tillagt: "När hwardera Cirkeln går genom den andra medelpunkt, ligger nödvändigt någon del af hwardera periferien inom den andra Cirkeln och derföre äfwen någon del af hwardera Periferien utom den andra Cirkeln. Periferierna måste derföre stå hwarandra, äminskone i någon punkt". I 1. B. 12. lyder tillägget så: "Då nu, enligt denna construction, puncten H på GI faller inom Cirkeln; så måste GI nödvändigt stå Periferien på bägge sidor om H, i två punkter A, B". Man kan säga om dessa påstådda förbättringar, att om de ej ståda, så gagna de icke eser. Men hwarföre stola orduttala hvad som i åstådningen fattas af själens öga? Det senare tillägget är desutom dels bristfälligt, dels dunkelt för den oöfwade läsaren. Ty då puncten C på ens sidan om GI och E på andra sidan, sammanbindas med

CE; hwaraf wet man att CE står GI i någon punkt H? Behöfwer icke äfwen detta bewisas? Och hwar skall bewisningsförligheten stutas, om ej figuren skall tala till åstådningen? Och skall äminskone nybegynnaren finna detta: "så måste GI nödvändigt stå o: s. w.", afsele swagt motiveradt. H. L. hade boret säga: så måste den tillräckligt utdragna GI på båda sidor om H till någon del falla utom Cirkeln, och således Cirkeln stå GI i twenne punkter. Men wid de anförda förbättringen af 1. Prop. erbjuder sig en ännu wigtigare erindran, ett bewis på H. L. förhastande eller äminskone af wädan som altid medföljer rubbningen af ett efter sjelfentlig plan uppsärdt Styckem. H. L. har nemligen (p. 159) bewisar ett så lydande Theorem: "Om två Cirklar ligga i samma plan och deras radier, jemte rätta linien som sammanbinder medelpuncterna, äro af sådan storlek att två af dessa linier tillsammans äro större än den tredje, huru hellst de tagas; så stå periferierna hwarandra äminskone i två punkter, en på hwardera sidan om linien emellan medelpuncterna". — Utan att twista om behöfwer af detta Theorem, som för öfvelgt kan fattas mycket allmännare än det af H. L. blifwit framställdt; will Rec. endast anmärka att ostanända tillägg i 1. Propositionens demonstration är endast ett speciellare fall af Hr L. Prop. 21 b. och dess 2:dra händelse. Men Prop. 21 b. stöder sig icke på någon ensda af de föregående propositionerna. Hwarföre har den då ej erhållit rum främst i 1. Boken? Då hade H. L. kunnat undslippa två fel mot methodens enhet — först: att inom en Proposition bewisa en från densamma aldeles skild sats, och sedan: att i ett såro skildt fall och genom helt andra medel bewisa

hvar som sedan framställes aldeles oömkant. Ett dylikt försvarande är i sanning ett försyn-
da sig mot Systemets inre constitution.

Ofta hafwa Euclidiska Propositionernas
Theser, under H. Es. förändrande hand, mis-
stat mycket af sin enkla tydlighet, eller rent
af blifwit wanställda. Då H. E. (p. 149)
erucierar 7. Prop. 1. B. sålunda: På en
gifwen bas är för de bägge andra gifna
sidorna ej mer än en enda triangel möj-
lig; så kan Nec. ej neka att han förvänas
och håpnar. Huru förundransvärdt att H.
E., som annas stödsse förer sin samma plan
i munnen, förgäter det just här, hvarst
det är nödvändigt, emedan annars på en gif-
wen bas, och med de öfriga sidorna gifna,
wål millioner trianglar äro möjliga, nemli-
gen en i alla de planer, hwilkas gemensam-
ma Päringsälinea basen tänkes vara. Efter
H. Es. antagna språk, då orden: i samma
plan allra bäda för hwart fall upprepos;
kunne wi ej döma lindrigare, än att en grof-
fel är begånget. Men mer! I samma plan
äro ju twenne trianglar möjliga, en öfwan
och en nedan om basen. Ja; äfwen på sam-
ma sida om Basen AB äro twenne trianglar
möjliga, om annars icke de öfriga sidorna
AC, BC äro lika. För dessa sidor, olika stor-
ea, uppkomma trianglar af olika läge, men
ändock på samma sida om Basen och i sam-
ma plan, så snart sidorna ombrytas så att
BC ställes med sin ena ändpunkt i A, och
AC med sin ena ändpunkt i B. Är detta
icke sår öf- — att samma lineer tänkas stå

wid samma ändpunkter af Basen — har H.
E. wäl i hemlighet antagit inom demonstra-
tionen. Men huru är detta wifkor i Thesen
uttryckt? Är såklara och urskulda så uppen-
bara misstag, är dock med bästa wilja icke
möjligt. Man kunde föreställa sig H. Es
mening vara, att på en och samma bas är
Triangeln, för de andra två sidorna gifna,
till area och vinklar bestämd. Läget blef
då litgilltigt. Men tydligen är dock hvars-
ken Euclidis eller H. Es. mening denna. Frå-
gan är här just om möjligheten af olika lä-
ge i samma plan och på samma sida om ba-
sen. Ty på den bewijade omöjligheten af
detta olika läge, stödder sig hela demonstra-
tionen för följande 8. Prop. Ja! denna 7.
Prop. wore då aldeles identisk med den 8:de.
Nec. ser då ingen utväg att urskilda H. E.,
så mycket mera, som ej allenast Strömerska
Öfversättningen, med all sin twungenhet i
uttrycket, utan äfwen alla för Nec. tända upps-
lagor eller öfversättningar äro fria från de
uppdagade bristerna i H. Es. Thes. Den
Grekiska Texten gifwer ej eller ringaste onöde-
ning till en så förderflig njugghet på ord.
Det är utan twifwel bättre att uttrycka sig
widlöftigare och bestämdt, än kort och otyd-
ligt. Sjelfwa demonstrationen lider deraf hos
H. E. I första händelsen kan punkten D,
när det icke är uttryckligen annorlunda för-
ordnade, äfwen så wäl falla på andra sidan
om AB; hwarigenom hela bewiset blifwer
kraftlöft.

(Fortsättn. följer.)

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 37.

Lördagen den 4 September

1819.

R e c e n s i o n e r:

De Sex första, samt Elfte och Tolvte Bökerna af Euclides Elementer, eller första grunderna till Geometrien, utgifne af C. L. Lithander. Stockholm, 1814. 132 och 447 sid. utom Förretal och Arismet. Satsen 1—X. 8:o.

(Fortsätn. fr. No 36.)

Rec. kan fördförigt icke utan en widrig skänka se Euclides (ty Boken behåller ju äfven wäl hans namn) så handlöst och egenmäktigt handterad, som i närvarande Arbete Redet utan någon upptänkt deraf härstyrande nytta. Hr L. har wäl förbundit sig (se Förretallet) att endast då förändra satserna, när tydligheten fordrade det. Men fordrar då tydligheten att Thesen för 13 Propos. skulle så uttryckas: *Two sidowinklar tillsammans äro alltid lika med twenne räta* (p. 152)? Är wäl detta i något afseende klarare än Euclides eget: *Ἐὰν εἰς ἑξῆς ἐκ τῶν ἐπιπέδων ἑξῆς*

*ἴσῃ, γωνίας τοῖν; ἢ τοὶ δύο ἄρθροι, ἢ δύο ἄρθροι ἴσῃς ἴσῃς, τοῖν; ἢ τοῖν;? Men om tydligheten intet wunnit; så har Hr L. desto mera ordet deruti, att han endast i hufwa demonstrationen insätter såsom en särskild händelse, dock under annan form, hwad Euclides såsom det ena alternativet uttryckt i Thesen. En sådan förändring bär icke anses ligkiltig och willkorlig. Gamla Eudoxosiska öfversättningen är ofstridigt här nogare, bestämdare, enligare med Euclides. — Det samma gäller om Hr L:s uttryck af 14 Satsen: *Om två vinklar, som ligga i samma plan och hafwa spetsfen och ett ben gemensamt, tillsammans äro = 2 Räta; så ligga de öfriga benen i en rät linea* (p. 154). Olyckligare kan man icke omskapa. Ty dessa båda willkor "spetsfen och ett ben gemensamt," äro wäl de nödvändiga? Kon wäl interdera wara sökta? Rec. inser wäl deras nödvändighet. Men alltid kan man fråga — alltid måste den tänkande nybegynnaren fråga hwarför? Detta förklarer redan en dunkelhet. Och huru konstigt, om man jemförer det med gamla Eudoxosiska*

mersta öfversättningen, som nära efter orden följer Euclides. Men Strömer har den olyckan, som dock sannolikt några decennier före träffar Hr L., att vara gammalmodig. Det är också det värsta som i närvarande fall kan sägas emot Strömers uttryck af Thesen. Emot Hr L:s kan något ännu värre sägas, menar Rec., nemligen att uttrycket är alldeles falskt, hvilket Rec. dock hoppas ej måtte ursäktas med des modernare drägt. Om lineerna AB och CB wid punkten B raka linneen DB, så att vinklarna ABD och CBD uppkomma, så hafwa ju dessa vinklar samma spets B och ett ben BD gemensamt: de kunna och föreställas vara i samma plan. Men när Hr L. att de icke äfwen kunna tillsammans wora = Råta? Om vinkeln ABD är t. ex. lika mycket öfver 90° , som CBE är under 90° ; så läre wi väl äfwen hafwa detta vilkor uppfyllt. Nu alltså: måste DB och CB vara i en rät linea. Hvad synes? — En sådan slutsåld har Euclides försigtigt förebyggt genom sitt lilla tillägg: *ὅτι ἐπι τῆς αὐτῆς ἢ ἐπι κείνου* — hos Strömer: som äro på hwar sin sida om en annan linea. Huru Hr L. will, med bibehållande af sitt uttryck, förebygga den — må han self se sig om. Men derigenom skall Thesen nödvändigt bli en af de mest bråkliga och konflade i hela boken.

Det berömda 12 Axiomet har Hr L. genom ett litet tillägg onsenligen förändrat: "Så räkas de begge lineerna om de utdragas, på den sidan om den skärande linien, der nämnde vinklar (som tillsammans äro mindre än 2 Råta) ligga, och skära hwarandra." Ordens blotta ställning gör otydlighet — och frågan är juft här om tydligheten. Rec. skulle säga: så räkas de förskännde lineerna

och skära hwarandra, om de tillräckligen utdragas, på den sidan o. s. w. I detta Axiom nyttjar Hr L. äfwen orden: "de begge inre vinklarna på samma sida om den skärande linneen." Deremot lyder Hr L:s Definition af Alternatvinklar så (p. 165): "Om i en plan två raka linier skäras af den tredje, så kallas hwart par vinklar, som ligger emellan de begge förskännda lineerna, en wid hwardera af dem, och en på hwardera sidan om den tredje, Alternatvinklar." Rec. beder Hr L. ursäka att Rec. här åter måste föredraga sin gammalmodiga Strömer. Och skäl? — Ty är icke detta tydligare: "Om en rät linea skäras twenne andra raka linier, så kallas de vinklar som stå emot hwarandra innantill på hwar sin sida om henne, Alternatvinklar." Hr L. nyttjar, som Rec. nyss anförde, self uttrycket: inre vinklar. Hwarför då icke äfwen vinklar som stå innantill, eller äfwen på detta ställe inre vinklar, om så behögas? Uttrycket: stå emot har Hr L. icke eller förkastat. En nybegynnare, som af Hr L. blifwit anförd, känner det redan utur förregående propositioner. Intetdera är honom således främmande — intetdera kan, här användt, fordra så mycket förklaring som Hr L:s "hwart par vinklar, som ligger mellan de twenne lineerna. — helst Rec. erkänner sig ej kunna begripa huru vinklar ligga emellan twenne linier, särdeles om dessa äro parallella. Kan äfwen meningen utsonderas, så är den dock förwifvade märke uttrycket: och tydlighet är hvad Rec. här söker.

I. B. 33 Prop. heter (p. 177): Om en fyrstidig figur har 2 lika parallella sidor, så äro ock de båda andra sidorna lika och parallella, och figuren således en parallelogram. Äter Euclides omskrifwad? Hr L.

talas om en fyrhörig figur och dess sidor. Euclides talas blott om parallella och lika stora räta linier. Motan af förändringen är swår att finna. Kanke den skulle lättare wägläda till tillägget: "och figuren således en parallelogram." Men Hr L:s således hafwa merendels något håstande. Så äfwen här. Hr L:s Def. af Parallelogram (p. 140) lyder: "en fyrhörig figur i hwilken hwar par motstående sidor äro parallella." Innesattar då icke det föregående i Thesen mera, än hvad som behöfs till begreppet af en Parallelogram? Men alla dylika öfverslottsaker synas Geometrerne blifwit ense att ur Wettenskapen utestänga. Satsen innehåller hos Hr L. twenne: 1:o Om en fyrhörig figur har två lika parallella sidor, så är figuren en Parallelogram, 2:o Om en fyrhörig figur har 2 lika parallella sidor, så äro och de båda andra sidorna parallella och lika stora. Telet ligger åter i otydligheten af uttrycket — i detta orifligt placerade för mycket motiverade således. Den förra satsen är den Hr L. använder i 45 prop., hwaremot ingenting kan erindras. Rec. fordrade endast här att Hr L. särskilt utmärkt denna sats och ej i Thesen sammanblandat den med den andra, hwaraf dunkelhet uppkommer. — I 35 prop. (p. 179) talas Hr L. om Parallelogram, som hafwa gemensamma eller utom hwarandra liggande hörn. Hr L. har wäl förklarad hörn wära en spets af en vinkel, som omfattas af någon figurs två sidor (p. 137). Rec. har ingen lust att twista om ord. Men Rec. måste bekänna att wid hörn tänker sig Rec. alltid bugtig vinkel. I Hr L:s mening är ordet öfversludigt, då det betyder desamma som Winkelns spets. Rec. kan då ej annat finna än att dessa gemensam

ma hörn äro ganska mörka saker, åtminstone rätt egentliga uttryck.

Det är en werklig lycka att Hr L. i be-
 söljande böckerna mindre öfwerlemnad sig åt
 sin lust att förändra Euclidis Theser, eller
 kanke tröttnat derwid. Vi kalla det en lycka:
 ty derigenom äro dessa befriade från så up-
 penbara fläckar, som wi stundom uppträckt i den
 första. 2 Boken har obetydligt lidit. Ty
 Euclides har der oftast blifwit lemnad i ro.
 Rec. will icke skämta öfwer 7 Prop. (p. 199)
 der det heter: "Om en rät linie är delad i
 någon puncte huru som helst," ehuru detta
 skämt wore werkligen öfkyldigt. Mindre öf-
 kyldigt synes det wära att Hr L. på detta
 sätt skämtar med Euclides, som wärligen war-
 rit en stadgad och allwarsam man. Men
 skulle nästan förmoda någon sådan affig, då
 man finner samma orienliga uttryck i 8 och
 11 Prop. — Rec. will och endast i förbigå-
 ende anmärka att Hr L. (6 prop.) talas om
 att: sammanfoga en rät linea med en annan,
 i en rät linea, hwilket han, med bibehåll-
 lande af Strömiska uttrycket, i 10 prop.
 fallor sammanfoga rätt framåt. Men same-
 ma handling wid konstruerandet, bör alltid
 med ett och samma konstord bereknas. — 12
 och 13 Prop. äro werkligen klarare uttryckta
 än i gamla öfversättning. Att Hr L. ut-
 widgat den senares Thesis till allmän giltig-
 het för alla Trianglar, kan också ej annat
 än godkännas. — Äter då Hr L. förbyter
 Thesen för 3 Bok. 2 prop. till denna: Swar
 och en Chorda faller, undantagande dess
 ändepuncter alldeles inom Cirkeln: men
 hwarje dess förlängning faller utom Cir-
 keln; så wille Rec. nästan påminna Hr L.
 att man ej bör wäcka owännen som öfwer.
 Euclides tager helt enfaldigt sina 2 puncter
 på Periferien, och säger att den räta lineen,

hvarmed de sammanbindas faller inom Cirkeln. Hr E. är spetsfundigare och finare i distinktioner. När ändepunkterna, som ej falla inom Cirkeln; falla de då väl utom honom? Detta medelning, hvarken utom eller inom Cirkeln huru lätt kan det bliwa ett metafysiskt tråtosrd, som man torde göra bäst att icke ursä. Denna distinktion tjenar och till intet annat än att väcka dunkla ordiga föreställningar. Efter Euclidiska begreppet om Cirkel kan man väl ingalunda säga att Periferien är utom densamma, då gränsen är skiljaktig från den figur han begränsar. Men förwillellsens grund ligger deruti att ett nyare begrepp — periferien, tänkt skild från figuren, såsom kroklina — inblandas. — Bland de förebräelser som, mången gång med skäl, blifwit gjorda Strömerska Öfversättningen; är en slags tyngd i Periodbyggnaden, hälft wid satsernas enuncierande. Hos Strömer kan den troas, hvarmed han welat följa Euclidens, tjena till ursäkt. Hos Hr E., som deremot allramint läter sig fångas af ett sådant tvång; låter ingenting kunna ursälda en så tung och kumpig hvarprosling som Thes till 7 Prop. (p. 213) Om man, från någon annan punkt inom en Cirkel, än medelpunkten, drar rätta linier till Periferien, så är af alla möjliga dessa linier, den största, som går genom medelpunkten o. s. w. Närelsen erbjuder sig så lätt och vår gamla Strömer uttrycker sig här vida närmare än Hr E. — Wiisten af det förändrade uttrycket: "de linier som gå genom Cirkeln" eller: "som ligga utom Cirkeln" i 8 Prop. Thes, i stället för det gamla, "som falla på fränböjda eller ätböjda Cirkelperiferien;" kan Nec. icke fatta. Det senare är alldeles Euclidisk. Grundtexten har nemligen: *αἱ πρὸς τὴν κοίλην περιφέρειαν*, eller *τὴν*

κοίλην περιφέρειαν, προσπίπτουσι. — Ut Hr E. utskilt senare delen af 16 Prop., angående Hallskretsens vinkel och ytre vinkeln som omfattas af Periferien och Tangenten, emellan d för vinklar "med skäl böra anses ägas så olika natur med en rätlinig vinkel, att alldeles ingen jämförelse kan äga rum" (p. 224); bör icke gillas. Ty denna fråga faller wisse inom Elementar-Geometriens gränser. Ej efter kan det lastas att Hr E. i 17 Prop. innesfattar båda händelserna om punkten, från hvilken Tangent skall dragas, är belägen på Cirkelperiferien eller utom densamma.

(Fortsättm. följer.)

Verättelse om West-Lancasteriska Underwidsningsfärdet; af P. N. Swensson. Phil. los. Mag. Enl. Kongl. Uppfostrings-Comitens beslut till tryckt befordrats. Eshm., Haggström, 1819: 43 sid. 8:o.

Sid. 9 yttar sig Hr Swensson, att han i de mångfaldiga skrifter om uppfostran fann, så mycket hans tid och omdömesgäwta tillägnad honom att påse, att man ej så långt framgått på förbättringsbanan, som mången föregaf, och ihynnerhet möttes användningen i stort af flera swårigheter. Detta förfäres omöddome öfwer de hos oss utkomna Uppfostrings-skrifter må ingen bestrida. Endast må det utwidgas dertill, att den angifna bristen alldeles icke genom Hr Swenssons närmarande skrift blifwit afhjelpat. Twertom står den, i anseende till ett ordligt framställningssätt, tomhet och inkränkta öffiger, långt efter de flesta, som blifwit Nec. bekanta. Förf. börjar med en Inledning (om den i Europa tilltagande sedeslösheten), hwilken förmodligen skall

wara wäktelig, emedan dictionen är skäfflig och oprecis. Hans mening är kånhandä, att det onda skall afhjelpas genom uppfostringsanstalter, ty sålunda uttrar hon sig sid. 8. "så wäl människokärleken som klosheten bjuda oss att icke allenast wärda de sista maktdösa lemnungarna af den kraft, som nu lutar till grafwen och som kånhandä under sin mest blomstrande period förldes på onyttiga föremål; utan wi böra äfwen och framsör alle befärsa den wärldsa ungdomens bildning och de förberedelser, utom hwilka listwet måste blifwa en kedja af oförskildt lidande och förtvylt eller ofskjwärd fysisk intellectuel och moralisk oduglighet." Efter denna rhetoriska parhetilkyndar han att, enligt hans egna ord, "wörda sammast anmäla, det han anser organisationen af flera Fattigskolor i Stockholm origing och att, utom de orsaker härtill, hwilka lärt kunna afhjelpas, ingen varit och är så werksam och måhända ofswerwinerlig, som kortlynta och ofkunniga föräldrar: allsör stora inflyttelse på sina barn, hwartigenom all sedlighet qwäfwis, men immoraliteten på det högsta befrämjas." Nec. hänstuter till Karpstinsniga psykologers afskrande, huru det wäl kan stå till i det hufwud, ur hwilket en sådant galimachi kan medflyttas på papperet. — Debutom uttrar Hdr. s. 43 den önskan, att hwarje stånd måtte få en för sig afspärd uppfostran: en önskan, i hwilken Nec. med nödig inskränkning deltaget. Ty Nec. kan om möjligtgen öfwerlygga sig, att Wonden behöfwer samma undervisning som Wertenstapsidkaren och Tjenstemannen. En leswande religiositet och en för detta ändamål ofskad Christendomsundervisning är wisserligen allt hwad den förre behöfwer och wid hwilken han wid alla tillfällen finner sig bäst. Och för detta

ändamål behöfwas hos oss wist inga nya anstalter. Som wäl aldrarigtigast är, har uppfigten öfwer denna bondens undervisning blifwit lemnad af själsofjärern genom de allmänna ärliga husförhören, och genom denna ätgärd har det glädjesfulla inträffat, att Sweriges allmoges sedar längliga tider varit den bästa undervisning i hela Europa, och så länge denna anstalt oförtryckt bibehålles, skall wist aldrig det tyeliga inträffa, att hos oss, som, enl. Hdr. s. uppfigte, i England, 1,200,000 fullwäxna människor (i samma proportion till vår folkmängd) söka färdighet att läsa i bok. Huru det äter kunde gå, om folket wandes att ej längre anses undervisningen som en religionspligt, och barnen togos från föräldrarnas egen handledning för att sättas under höllbildade skollärares serla i ändamål att lära sig det allmännoft af fäderneslandets historia, af fäderneslandets lagkunskap o. s. w. (enligt hwad våra folkskolepredikanter önska) det lemna Nec. derhån; men wist är, att detta allmännoft, som just derföre är likt med det rena inter, icke skall förmå att afhälla någon från brott, i fall en yttre nöd skulle egga honom dertill. Huruwida Hr. Swensson är någon wån af detta allmännoft eller icke, kan Nec. ej säga; ty han har ej behogat att i detta äfseende bigta sig. Detta war också ej eller hans egentliga affigt, utan blot att gifwa underrättelse om den West.Lancasteriska methoden, till hwars undersökande han med publik undersökning sändes till England — ett wal af sujer, som hedras dem som honorn födeslagit. S. 11 o. 12 meddelas de frågor, hwilka Uppfostrings-Comiteen förelagt Hr. Swensson att efter hemkomsten beswara. Beträffas nämre dessa frågor, så tyckes Uppfostrings-Comiteen under deras uppsättande varit i same

ma belägenhet som *Mercator*, då man med påskolan på bröstet tvingade honom att skriva en bok: *Comiteen tyckes alldeles icke hafva merat hvad den skulle fråga. Riktigt synes dock Hr Swenson hafwa uppfattat det wäsendeliga i Comiteens nyfikenhet och därför med tumstock afmätt de rum, i hvilka så väl Well som Lancaster gifwa undervisning; och härunder har han rigtat Swenska arkitekturen med en ny term, neml. plattform s. 15. Öfwer sjelfwa methoden yttar han sig äter s. 19 med sin wanliga precision: "Methoden synes användbar, så wida ett barn kan anses behörigt att sjelf meddela de begrepp det uppfattat, således mer i praktiska kunskapsgrenar än i de åftheriska, philologiska, religiösa och filosofiska, i hvilka man aldrig äger grundliga eller ens klara begrepp, utan att med mögware ålder förena en lycklig bildning till förstånd och hjerta; och utöfwer borgarskolor i deras inständare bemärkelse tror jag den ej böra utsträckas." Om läsarn häraf fått ett redigt begrepp om methodens användbarhet och ändamål, skall det högligen sägna *Rec. Ent.* *Rec.*'s tanka bde Well-Lancasterismen, såwida Hr Swensons beskrifning är tillförläpelig, alldeles icke kallas någon ny undervisningsmethod; ty undervisningsämnen och deras bibringande äro alldeles desamma som i wanliga lägre folkskolor. Hela nyheten kan wist icke anses annorlunda än som en Engelsk machinmässig uppfinning att underlätta meddelandet: ett sätt att undervisa en större mängd af barn utan att fördka lärarnes antal. Och i detta fall kan uppfinningen wara gagnelig nog, så framt lärarn förstår att bland eleverna med klohet wälja de så kallade monitörer. Således har *Förf.* wiserligen rätt, då han s. 24 yttar: "loofa omständigheter göra wiserligen detta undervisningsföret*

mer och mindre fördelofrigt. Ju mera folksmångd, fattigdom och ofunnighet förenas, desto större är dess wälgörenhet." I wänt fåra sådernesland torde allt dersöre Well-Lancasteriska skolor wara och förblifwa öfwerskådliga.

Bland de frågor, hvilka blifwit *Förf.* förrelagda, war ätwen den om förhållandet mellan den Well-Lancasteriska och den Pestalozziska methoden. Denna fråga har det dock ej behagat *Förf.* att sonnerligen utreda. Allt hwad man här om Pestalozzianismen för wetta, är *Förf.*'s misnöje dermed, att i en wist belönt prisskrift Pestalozziska methoden blifwit för mycket nedfart s. 25, samt att, då andra skolor använda yttre medel, nyttjar Pestalozzi inre s. 27. Och den som härigenom blifwit klokare, den är werkligen att gratulera.

Det intressantaste i närwarande skrifter äro underrättelserna om Well-Lancasteriska methodens uppkomst s. 29, hvilka alldeles bekräfta *Rec.*'s åsigt af densamma. Notiserna om Felsenbergska Skolan äro deremot ganska yttliga, och om det, som Hr Swenson wid den sannalidraförträffligast, neml. att bondbarnen wilstigt lemnade sin lekplats åt herrebarnen s. 38, vill *Rec.* icke utlära sig, efter hwad redan en annan tidning derwid ganska riktigt anmärkt, utan blott anfära detta såsom en fulländning i karakteristiken af Hr Swensons pädagogiska wisdom.

Herden från Tolosa. Tragedi af W. S. Jngemann. Öfvers. från Danskän. Stockholm och Upsala, Buzelius, 1819: 144 sid. 12:o.

Då Werner slutar Prologen till sin nyelliga fatalistiska Tragedi Der ein u. zwanzigste Februar, tillropor han sig själv och sina följare att lemna rum för christliche Tragödien. Som en sådan har Hr Jngemann visat sig i närvarande dikt, som efter Necess tanke helt och hållet förtjenor att kallas en christlig tragedi. Ty här segrar icke allena naturen, troens öfverlägsenhet och en motsträfwig hjerte natur, christenheten med wäpnens storke öfwer Islamisismens wantro, utan den christliga försakelsen och nitet för utbredandet af Jesu Kyrka kufwar med kraft alla andra rörelser, wärd sig af kärlek, barnslig pligt eller fosterlandskänsla. Det enda, hwad man här emot kan invända är, att den ljuliga sentimentalism, hwilken Hr Jngemanns landsmän länge föreb är honom, nog starkt tingerat hans åsigt af christendomen och af lifwet. Således uttrar sig en af de Mohrikka Gålt herrarna s. 63 om Christi lära:

Men tror ni Konung, att den fromma långtan,
Som sakta swärfwar öfwer jordens blommor,
Ej också höjd uppå swanhwita wängen
Kan samma himmel nå?

Den mistänker dock wärdeligen i hög grad christendomen, som sätter den wäsende blott och bart i en sådan långtan, och som tror att den på något wis motsträfwar det fria och wassa bruket af de krafter, dem himmelens och jordens Herre nedlagt hos människan. Ef er denna falska åsigt har dock Hr Jngemann bildat de Christna Hjeltarna och framför allt hos sina båda helgon Clara och Emanuel lät den framgå i form af en tillfästnad gränshöhet

och en falsk-platonisk kärlek: hwadan enstwar med friskt lifslust understundom snarare är böjd att taga intresse för de lifligt och rastet wärfkande Africanerna, än för dessa suckande melancholiska trosbröder. Annars wäste Nec. medgifwa, att Hr Jngemanns sentimentalism mer är trängd i bakgrunden i närvarande forgespel än i hans berömda Blanca, den han anlagt på förherrligandet af denna steswa åsigt af lifwet och ringen, och hwilken derföre så måkrige hänföde förslappade åstfödare.

I dramatiske afseende förtjenor detta Gospelspelet mycket beröm. Handlingen har en rast gång, är säkert motiverad och förråder en noga kännedom af theatern, från hwilken stycket wäste goda betydlig werkan. Ithynnerhet är 5:e scenen i 4:e Akten, der Spaniska hären uttågar till strids, af en nästan öfwerwäldig gande effekt. Äfwen dictionen har mer anda, originalitet och upphöjning än wäntigen i Hr Jngemanns pjecer. Deremot äro karaktererna nog obestämda hållna och för swagt indtvidualiserade och Muhammed el Mozie en nog påroglig men swag copia af Muredidin i De La Motte Fouqués Zanbering.

Af det onödiga torde kunna slutas, att Herden af Tolosa wäl förtjent att öfwerdrättas, ithynnerhet hos oss, då wi hafwa en så inifrånkt och obrydlig tragisk litteratur. Han har också fått en ganska sticlilig tolkare, som i allmänhet wäret att gifwa både diktion och versifikation ledighet, kraft och behåg. Endast på några ställen är ordställningen mera swärwande och öfwerst. s. ex. sid. 7:

-- du,

Som här ej himlen der em räddning framåt,
Men rädd bakom dig likar efter den.

Räddning framåt är alldeles ingen mening och det är blott genom nästföljande rad, som

vi kunna ana, hwad med denna underliga fras vill sägas.

S. 19. Då min själ mot honom swälde bögt.
Wäl säger man, att bröstet smäller, men om själen torde detta talesätt icke kunna brukas.

S. 26. Allt hwad ett kalligt hat och hämd föremå
Mot Mahoms kyrka, er af mig förväntan.
En hård, kanske icke alldeles klar ordställning.

S. 50. -- så weten då,
Att den till hjupet af min själ lödd genom.
Måta ordaförståndet af denna utrad fattar icke
Rec.

Detta är allt hwad Rec. wid denna af-

översättning har ett anmärka och således torde Rec. ha rådet att uppmuntra översättaren att skänka oss flera lika lyckliga tolkningar af pjäser med lika och högre värde än den närvarande. Önskligt wore äfwen, om vår närvarande theaterdirektion, hwilken förtjene allas tacksamhet derigenom att den med Shakespears Hamlet börjat skänka vår theater en upphöjdt Repertoire, wille på Svenska Skådeplanen upptaga Herden af Tolosa, der den kanske med ännu mera rätt skulle förswara sitt rum, än på den Danska och Tyska.

S m å r r e S k r i f t e r.

Sedolärande Brev. En gåfwa till goda Barn.
Af P. Handrup. Översättin. Jönköping,
Lundström, 1819, 63 sid. 12:0.

I Företalst berättas, att en wän, som hjälpt Översätt, att i denna skrift göra åtskilliga rättelser, har trott, att ehuru detta arbete saknade all werklig förtjenst, det ändock wore nyttigt att föräldrar borde äga tillgång på slikt läsning för sina barn. I det förre omdömet har tywär denna wän haft ganska rätt, men så mycket mindre i det senare, ty det är ännu mera prätt, att sätta tacklösa och ensaldiga ödder i barns händer, än i fullwårdes. Skriften innehåller 36 Brev, hwart uti den ene correspondenten ouppörligt fickar råd, förebräelser och bannor till den andra. De flesta skrifwande äro pigor och af rökstjion. I 17 Brev wet läses, att ingen bör gifwa sig in i ett brinnande hus, för att rädda en annan, utan att först undersöka, "om talet ej möjligen kan falla ned." Utom sådana orimligheter, är allt det öf-
riga smaklös och platt.

Lustigheter eller utwäld Samling af Historietter,
Anekdoter och Infall. Första Häftet. Norrkö-
ping, Naams Enka, 1818, 64 sid. 12:0.

Utom hwad på titelbladet lofwat oss till skämt, ger också Samlaren i företalet oss förhoppning, att äfwen erhålla "skwande uppträden från andras forskningar, laconiska omddinen, och sentimentala uttryck (!), hwilka kalla människosjälen till den höjd, som är det wäsende wärdig (!)."- Men till interdera of allt detta finner man här spår: wäl bära några stycken öfverskriften; Anekdot, Infall o. s. w.; men ingen är lustig, ännu mindre dragligt berättad. I skälet erhåller man en mängd reflexioner och moraliska betraktelser, som hwarken äro laconiska eller roande, sentimentala eller skwande uppträden, utan endast platta, tråkiga och triviala. De flesta af de så kallade Lustigheterna ha icke varit tryckta på svenska, men de mellansjutna betraktelserna tyckas till förra delen vara af Samlarens uppfinning!

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 38.

Lördagen den 11 September

1819.

R e c e n s i o n e r :

Skandinaviska fornälderns Hjeltesagor. Till Tidning för Sveriges Unadom efter Isländska Handskrifter utgifne med historiska upplysningar af Joh. G. Liljegren. Andra Delen; Övar Odds samt Jarlmans och Hermans Sagor, med en planche, föreställande ihre utseendet af ett hwardagsrum på Island i 10de århundradet. Stockholm, Högström, 1819. XXXVI. 314 och 76 sid. 8:o.

Övar Odds Saga. Efter Isländska Handskrifter utgifwen med upplysande anmärkningar af Joh. G. Liljegren, med en planche m. m.

Jarlmans och Hermans Saga. Efter Isländska handskrifter utgifwen med upplysande anmärkningar af Joh. G. Liljegren m. m.

Den önskan Rec. uttrade för detta arbetes författande wid anmälan af första delen

af Skandinaviska fornälderns Hjeltesagor i No 9 af Svensk Lit. Tidnings närvarande Årgång, har snart gått i fullbordan, och Rec. skyndar att genom granskningen af andra delen ådagalägga, så wäl för Allmänheten som för Hr Prof. Liljegren, sin upprigtiga sågnad deröfver.

Främst att denna andra del möter oss sid. I—XVII. en Antikritik, hwilken öfvelsfätter sig hufvudsakligen med en annan, åswenledes i denna Lit. Tidning No 14—16, införd Recension öfwer Isa Wandet eller Gänge Rolfs Saga, af Hr Prof. och Bibliotekarien Rask, hwilken för det närvarande befinner sig i Petersburg. Wi lemna åt honom att swara eller icke swara derpå och åtnöja oss att endast anmärka så ord öfwer det som sid. I. II säges, angående granskningen i No 9. Rec. tror sig hafwa temligen bestående och med goda skäl ogillat wälet af Gänge Rolfs Saga till öfwersättning, hwilket Hr Prof. Liljegren blott behagat kalla ett slags ogillande. Rec. har nekot och största delen af Allmänheten skall med honom nöta denna Saga de twenne hufvudsak-

ligaste förtjenster: historisk trohet och ett utmärkt poetiskt värde. Detta omödmne föreskommer honom wäl swårt att wederläggas, men icke lätt att försvaras, emedan det, i hans tanka (icke såsom i Hr Prof. Elljög:s), ej till en stor del är tryckets sak, om en saga är wäl uppfunnen och berättad. Men Rec. är nästan öfvertygad, att Hr Prof. Lilljögren i sjelfwa werket är af hans mening, och låter detsamma denna stridsståg falla. Om öfversättningen såsom öfversättning hade Rec. (sid. 138—140) endast yttrat, att han höll den för ojemn och modern. Ett sådant yttrande kan ganska wäl åga rum, utan att Texten lägges wid sidan, för hwar och en, hwilken med uppmärksamhet och något omödmne läst de öfriga utländska Sagorna; och att Rec. icke har alldeles bedragit sig i sin mening torde granskningen af öfversättningen af Orvar Odd's Saga bewisa. Hvad deremot angår öfversättningens egentliga trohet och riktighet, så har Rec. (sid. 140) uttryckligen sagt, att han i brist på originaltexten icke kunde dömma derom.

Efter Antikritiken följer ett Förord p. XIX—XXXVI. Det börjar med några notiser öfwer de älgårder man förut använt wid Orvar Odd's Saga. Redan 1697 trycktes den för första gången genom Rudbeck's förlägg, med bifogad öfversättning, men denna upplaga hörer länge sedan till de sällsynta. Björner har 1743 uti sin offhandling De Varegis gjort ett utdrag af samma Saga och bifogat till slut Odd's Aefidräpa med en öfversättning på swenska, för att wisa quanta sit harmonia veteris & recentioris linguæ Scando Scythicæ. I handskrift finnes Orvar Odd's Saga öfversatt på swenska af Björner och Adlerskam, på Latin af Wilse-

man, och ett stycke på gammal Danska. Utgifw. har icke uppgifwit hwarest dessa öfversättningar kunna sig; men Rec. förmodar att det är på Kongl. Bibliotheket i Stockholm. Föröfrigt måste Rec. här upprepa sina klaga mål öfwer den ofullständighet och obeständighet, med hwilken Hr Prof. Lilljögren gör oss bekant med de Handskrifter han begagnat. Han säger sig p. XXIX. hafwa nyttjat äfwen andra handskrifter utom membranen No: 7 i 4to på Kongl. Bibliotheket, men hwilka dessa handskrifter äro, om de innehålla isländska texten, eller om han förstår dermed de Adlerskam'ska etc. öfversättningarne; detta får läsaren icke weta. Men då de der föreskommande ofwikande läsare skola wara antingen i parenteser i texten eller derunder anförde, och wi på flere ställen t. ex. sid. 64, 65, 103 se dem underrechnade med Adlerskam, så lära förmodligen de senare blifwit menade. Sid. XX—XXIX, innehålla, i utdrag uti Suhms danska historia, de historiska facta som synas ligga till grund för den romantiserade Sagan. Suhm anser och förmodligen icke med orätt, efter ett flitigt sammanliknande af de Nyska och Grekiska författare, den sista Orvar Odd (der förekommer nemligen flera af detta namn, hwilka senare blandades ihop till en person) för Nyskarnes Oleg, hwilken efter Kuriks död år 879 blef förmyndare för hans unga son Igor och blef gift med Silkesis, dotter af Herraud, en Roff-regent (jfr Orvar Odd's Saga sid. 139). På det märkwärdigaste sätt kommer historien öfwerens med Sagan om Oleg's och Orvar Odd's dödsfärd. År 913, förtälja krönikorna, dog uti Ryssland den wärnkunnige Oleg; ty då han med foten stötte mot benen af en död häst, som han i lifwet mycket hade älskat, kom en orm derut och stack honom i foten,

hwaraf han blef sult och dog. Han blef begraven i en hög på berget Schichowiga ej långt från Kiow. Efter honom regerade J. gor allena. Detsamma berättar Sagan sid. 188—216, endast såvida förändrade, att spåmän skulle hafwa förut sagt honom detta och att han skall hafwa dödt på sin födelseort ön Masnissa i Socknedalen i Norrtige.

Sid. XXIX—XXXVI. har Rec. funnit en sak, hwarwid han knapt wille tro sina egna ögon, och hwilken han nästan hos hwar och en annan, än hos Hr Prof. Liljegren, skulle hålla för en uppdikning — och denna hittills nästan otroliga sak är en femsörelse af Hr Prof. Rask's i des Jisländska Läsebok*) insända Recension af Örvar Odds Saga med Original-Handskriften membran N:o 7 in 4:o på Kongl. Biblioteket, som alldeles icke utfaller till Hr Prof. Rask's förmån. Om också en billig domare uti flere af de här angifne afwikelser från Membranen endast skulle se tryckfel, förändringarna genom Hr Prof. Rask's frånvaro från trycknings orten, så är det ändå onekigen att denna ursäkt ej kan äga rum wid största delen och minst wid de sid. XXXIV—XXXV. utslutna ord och meningar, och de utan anmärkning ändrade, af hwilka många ej äro oberäpliga. Ex. Rask's Jsl. Läsebok. Membr. N:o 7.

Sid. 55 á hókuna á þáunguna

- 47 Vínu (Dvina Rhen (Nhenströmmen) floden)
- 117 Ok Oddr
- 134 ferdum förum

*) Synishorn af fornum og nyjum norrænnum ritum i sandrlausri og samfastirædu. Id est Specimina Literaturæ Islandicæ veteris & hodiernæ prosaicæ & poëticæ, magnam partem anecdota edidit. Er. Chr. Rask. Holmæ, typis J. Imnelii MDCCCXIX. 8.

- 97-104 hver hverr } fem.
- 120 herfoer herfoerr } för mase.
- 39 skalanum skálann (Dat. f. Nc.)
- 116 verde vard (Præs. f. Imp.)
- 119 hvert vill þú fara? Er þu villt, hvert fara?
- 80 Haugsgjörd eptir Þórd. Haugsgjörd eptir Híalmar.

Öfversättningen af Örvar Odds Saga intager 217 sid. Det är icke alldeles lätt att yttra sig öfwer värdet af denna tolkning; på den ena sidan skall man wisserligen icke stöta på många betydliga misstag i ordaförståendet; men på den andra försenar den knapt namnet af egentlig öfversättning genom Öfvers. periphrastiska maner. Man kan icke neka att den är lärläst, men den, som tror sig genom öfversättningar af detta slag wara i stånd att bedömma Jisländska Originalens Colorit och egendomliga anda, skall wisserligen bedragsa sig. Öfvers. har gjort allt, hwad som stod i hans förmåga, att borttaga hwarje mening, hwarje ord, som kunde påminna Läsaren om att det är ett gammalt, sin karakteristik i sig sjelf bärande konstverk, han läser. De enklaste meningar utbredas periphrastiskt, constructionerna behandlas på det mest wilskorliga sätt, hela sätser förändras i sin ordning, och Öfvers. är lifasom rädd, att man ändå här och der kunde hålla hans öfversättning för öfversättning, hwarför han efter behag tillägger och uteluter meningar. Rec. har efter Hr Prof. Liljegrens egen uppgift jemfört öfversättningen med Prof. Rask's redaktion, och anser, efter samma uppgift, att hwad som icke står antingen i parenteser eller under texten, och ej heller är ändrad genom rättelserna till den Raskiska texten, såsom öfversatt deraf; och skall meddela bewisen till sina påståenden, i det han genomgår endast de

första sem capitlen af öfversättningen och tey ren, för att icke tröta Lit. Tidningens Läsare med mera. — 1 Cap. sid. 1. L. ty han war född med ett sådant lyte. Isl.: því at hann var með því alinn: ty han war född med sådant. — L. Hans fader war Ketil Hing. Isl. Hann var son Ketil hængs. Rec. Han war K. Hängs son. — L. han war rik på gods och penningar. Isl. hann var auþigr at fé. Rec. han war rik på gods. — Sid. 2. L. de hade en ung och wacker son som het Asmund. Isl. son áttu Þau er Asmundr hit, ungr ok frífr at síá. Rec. de hade en son, som het Asmund, ung och wacker att se på. — L. och så många af resällskapet, som behagades. Isl. ok alla fóruneyti hans því sem hann vildir, Rec. och hela hans följe, såsom han wille. L. med ett stort och wänt swens barn. Isl. sveinbarni, þat var mikit ok vænt miðg. Rec. Det war stort och mycket wänt. — Sid. 3. L. Eopráfna bad att det måtte béras till fadern med helöning att han skulle gifwa det namn. Isl. Loptæna bað færa sa þurnum, qvæð hann skyldu nafn gefa. Rec. Loptæna bad bera det till fadern och sade han skulle gifwa det namn. — L. egendomar. Isl. Lausir penningar. Rec. lösdren. — S. 4—5 2:dra Cap. L. han jemte Asmund öfswade sig i simmande eller målskjutning. Isl. Þeir voro á sundi eþr í skotbavekum. Rec. de woro på hafwet eller på skjutbackarna. — Sid. 6. L. wackra strumpor. Isl. hosur sagrar. Rec. wackra byxor. Det tet. hosur betecknar egentligen byxor och strumpor tillsammans, och således hade öfvers. här engång på lämpligt sätt kunnat användas en periphras; men byxor synes honom förmodligen oanständige och Odd wäste derföre gå

utan. — 3:de Cap. sid. 7. L. Det hände sig en morgon att Ingjald war tidigt uppe och gick dit fosterbröderna lägo, wäcte dem upp. Isl. Þat var morgin eian snemma at Ingjaldr var á fórum, hann geinge þangat, er þeir fóstbræðr hildu, ok tok á sótum þeim. Rec. Det war en morgon tidigt att Ingjald war på benen, han gick dit, hwar dessa fosterbröder hwilade, och tog dem på fötterna. — Sid. 8. L. Hon motte tog blundningen ganska wäl. Isl. hon tók þá vel. Rec. hon tog det wäl. — L. ej heller tala hennes samwist i war och dryck. Isl. ok ei samneyta hennj. Rec. och icke äta med henne. — Sid. 9. L. Då stod Asmund upp och trädde fram till henne. Isl. þá fer Asmundr til fundar hennar. Rec. då går Asmund fram till henne. — Sid. 10. L. och då qwad hon. Isl. ok þá varþ henni lióþ á munni. Rec. och då kom henne qwäden i munnen. — Sid. 11. Hwad verferna på denna sidan anår, så stå i andra strophen två rader, som hwarken finnos i parentes, ej heller hos Noss, och således förmodligen eldhöra öfversät. ensamt, nemligen:

Stönt öfwer dig sjö

Stormande ginge;

L. Nu återstår äre säga dig. Isl. þat er þér at segja. Rec. det är att säga dig — L. hundra år. Isl. hundrað vetra. Rec. hundra wintret. — Sid. 12. L. Odd sade: tala historier du elakaste karring. Isl. Oddr mælti: seg þú allra kerlinga avrumzt sawgu. Rec. Odd sade: Berätta du dikter, du elakaste af alla karringar. — 4:de Cap. sid. 13. L. sedan stå de ihjäl Foxe. Isl. sí þan drepa þeir Faxe þar í ofan. Rec. sedan dräpa de Faxe deruppe. — 5:te Cap. sid. 14. L. Odd sade: hem till se

na namnkunniga fränder. Isl. Oddr segir: nú sækia hain gavfga frændr sina. Nec. Odd säger att han nu will besöka (söka) hemma sina namnkunniga fränder. — Sid. 15. L. nu mände jag så röna om jag har något af vår ålycka. Isl. mun nú verða at reyna áttargipt vára. Nec. nu má det blifwa att försöka vár átt gáfwa.

Sör att i ett södre prof wisa huru Ös-

Hr Prof. Liljegrens Öfversättning.
(Sid. 16 - 17.)

Sedan de hade satt sig ned, sporde Odd dem efter sina fränder Gudmund och Sigurd. Sådän war deras frändskap, att Gudmund war Odds broder och tu är yngre, men Sigurd war Grimms systerson och woro wackra karlar till usfendet och begge några de raskaste män. De ligga här nordan under ön, sade Grim, och erna de sig till Bjarmaland. Dem will jag råka, sade Odd. Men jag wille, sade Grim, att du blefwe här qwar i winter. Dem will jag först träffa, sade Odd. Så skal det då så wara, swarade Grim. Grim följde med Odd och Asmund nordan under ön, der Gudmund och hans sällskap lågo med 2:ne skepp. Odd lät kalla dem på land; de mottogo honom med sågnad och lät han det sig wäl behaga, och sade: Så är nu saken bestaffad, att wi bägge fosterbröder wilsja begifwa oss på färde med eder. Icke må det nu för denna gången så wara, sade Gudmund; wi äro nu sårdiga att segla och hafwa gjort bolag tillsammans, både med mat och dryck och andra saker; wi må nu ej dwäljas med att skipa det annorlunda, utan du, broder, skall fara med oss nästa sommar. Det är

wers. behandlat sitt original, skall Nec. meddelat slutet af det 5:te Cap. på Isländska, i Hr Prof. L:s och i sin egen öfversättning. Wåra läsare skola besynnerligen i den södra hälften af denna proffis förundra sig med Nec. berdsfer, att Hr Prof. L gör så många onyttiga omskifningar med hela satsen, af hwilken besynnerlighet många andra bewisstälsen läteligen kunnat anföras.

Nec. Öfversättning.

Jag will råka först, säger Odd, mina fränder Gudmund och Sigurd; mig är sagdt, att de laga sig till Bjarmaland. Grim sade: det will jag, att I skolen wara med mig denna winter. Odd sade: först will jag råka dem. Så skall det wara, säger Grim. Gudmund war Odds broder och war två winter yngre, men Sigurd war deras systerson: de woro båda de raskaste män. Grim for nu med Odd och Asmund dit till ön, hwarest Gudmund och Sigurd lågo med twenne skepp. Odd lät kalla dem i land, de undfagnade wäl Odd, han tog det wäl och sade: nu har trädet wurit så högt, att wi fosterbröder wilsja försöka oss på färden med eder. Gudmund sade: icke må det nu så wara; wi två äro nu färdige till affegling, och förbundne tillsammans både i mat och dryck och andra saker; må wi nu icke dwäljas för att skipa det annorlunda, men du, broder, skall fara med oss i sommar, hwart som du will styra. Odd sade: wäl är detta taladt, broder, men det kan wara, att jag ej tar swar att åga skepp under eder i

ganska wäl taladt, broder, sade Odd; men det kan hända, att jag ej behöfwer att ega skepp under eder till nästa sommar. Gudmund sade: icke får du nu fara med oss denna gången. Icke heller skall jag, säger Odd, bedja derom mera. Odd wänder om igen hem med sin fader; Grim skipar Odd jemte sig i Söndvegi och Asmund dernäst. All möjlig wälwilja wisades af Grim, och Loptána, husmodern, sågnar dem särdeles wäl: suto de nu så der i det yppersta gästabud.

Isländsk Text.

(Ur: Rask, Synishorn sid. 42, 43.)

Ek vil finna fyrst, segir Oddr, frændr mína Guðmund ok Sigurð; mér er sagt at þeir sé búnir til Biarmalandz. Grímr mælti: þat vil ek at þit séþ með mér i vötr. Oddr mælti: finna vil ek þá fyrst. Svá skal þa vera, segir Grímr. Guðmundr var bróðir Odds (ok var) tveim vetrum yngri, en Sigurðr var systursonur þeirra. Þeir voru báðir enir vaskligztu menn. Grímr ferr nú með þeim Oddi þangat a eyrna sem þeir Guðmundr lágo tveim skipum. Oddr lét kalla þá á land, þeir fagna vel Oddi, hann tók því vel ok mælti: svá er mál með vesti, att vér föstbræðr villium ráðaz til ferðar

Hvad flutligen angår de inströdda verserna och Orvar Odds Æsirrápa's öfversättning, så har Öfvers. efter p. XIX. genomgått den med Hr Prof. Rask, och de äro betydre i allmänhet temligen riktiga i hänseende till meningen, men ändå flyktige och hår och der selskvaldigt tolkade.

Upplysningar till Orvar Odds Saga upptaga sid. 218 — 313. Hr Prof. Lifsegren sjelf säger, att de endast skola vara ett äro

sommar. Gudmund sade: icke skall du nu med oss fara denna gången. Icke skall jag bedja mera om det, säger Odd. Odd wänder hem med sin fader, sätter Grim Odd i högsätet hos sig, och Asmund dernäst. Då war framme all wälwilja af Grim, husfrun Loptána fagna de dem och erkännerligen wäl: suto de der nu i ett det fagraste gästabud.

með yðr. Guðmundr mælti: eigi má nú svá vera: vér erum nú búnir til siglingar, ok ætlaðir menn saman bæði at mat ok dryck ok um aðra luti, rá nú ecki dveliaz at skipa þat avþru vísi, en þu, bróðir! skalt fara með oss att sumri, hvert er þú vill halda. Oddr mælti: vel er þit talat, bróðir! en vera kann at ek þurfa ecki skip under yðr att eiga att sumri. Guðmundr mælti: ecki muntu nú með oss fara att sinni. Ecki skal þess ok meirr biðja, segir Oddr. Snýr Oddr heim með feðr sínum, skipar Grímr Oddi i aundvegi hid sér, ok þar Asmundi et næsta. Þar var uppi avll alúð af Grími, Loptæna húsfreyja fagnar þeim; ok einkar vel; sátu þeir þar nú i inni fegrstu veizlu.

Ætologiskt Repertorium, och i detta afseende förtjena de alle bifall; de äro somlade ur de bästa författare, och ett flitigt studium af källorna sjelf röser öfverallt För:s nit. Wi hafwa endast här att önska hår och der mera präcission.

Jarlman's och Hermans Saga, är en artigt liten Roman, det är alle hvad wi kunna säga derom. Öfversättningen är förmodligen äfwen så beskaffad, som i Orvar Odds Saga;

närmare omddme derom kan H. c. icke lemna i biff på originaler. Bland anmärkingar dertill utmärka wi den om de gamla Läkarkonst sid. 65—74. Skulle det icke behöga Hr Prof. Liljegren, att i nästa bandet, hwilket wi snart hoppas att se, meddela Allmänheten en slags Prospectus öfwer innehållet af de följande?

H. v. S.

Frimurare-Orden, dess Upprinnelse, Historia och Hemlighet. I sammandrag. Öfversättning. Schm, Delén, 1818. 35 sid. 8:o.

Närvarande Skrift grundar sig hufvudsakligast på en i Dresden år 1810 och 1812 utgifwen historisk, kritisk och filosofisk bearbetning af Frimurare-Ordens 3:ne äldsta acter, under titel: Die drei ältesten Kunsturkunden der Freimaurerbrüderschaft, 2 B: d, 8:o; och då i dessa urkunder Ordens historia helt och hållet innehålls, så är dess uppkomst icke mer någon hemlighet och alla äldre gifningar derom sålunda upphäfnas. Som bekant är, hafwa många trott, att detta mystiska bröderskap i medeltiden härledde sig från Tempelherre-Orden; Nicolai ansåg det som en utgrening af Rosencrantzarne, och Lessing sökte bewisa, att denna Orden härstammade från ett ända in i 17:de århund. i London bestående hemligt Tempelherre-Masonei, stiftade af Byggmästaren Chr. Green, under uppbyggandet af Paulskyrkan derstädes, och till en del exoteriskt genom de inrättade byggnadslogen och genom de wid dem till medlemmar an-

tagna personer, som wid själwa byggnaden ej hade att ställa. Emellertid träffar denna skarpsinnige forskares hypotes sanningen ganska nära. Ty i följd af denna Historia är Ordens genesis följande: Redan från Numas tid suanos i Rom, under namn af Collegia, skrägillen för handwerkerier af många slag, hwilka kunde gifwa sig egna lagar, så widt de ej woro stridande mot statens. Denna inrättning, hwilken dock stundom gaf beskydd åt politiska och religiösa partier — (det war under den juridiska titeln af Collegier, som Judarne, efter Cäsars tid, i Rom fingo tillstånd att upprätta synagogor; Äfwen de Christne sökte, fastän med mindre lycka, samma friheter) — öfwerlefde rikets upplösning och förför genom hela medeltiden ända till vår tid i de flesta stater. Bland alla dessa gillen stod Architekternes i högsta anseende, och dessa samlade sig under Alfired och Athelstan hoptals till England, hwars Konungar gifwo dem skyddsbref mot Påfvens och de Andligas försöjelser; till en del föranleddes dessa af de hemliga kunskaper, såsom kemi, metallbearbetning och naturlära (hwilka nästan ansågos såsom trollkonster), af hwilka de woro i besittning, till en del äro af den i deras samfund herrskande tolerans och de friare tänkesätt, nödvändiga willkor för beståndet af corporationer, som bestodo af konstnärer utaf alla nationer och sekter. I England stodo de i nära föräning med de så kallade Colidiet eller Culdeer, medlemmar af en urgammal aktning, wård kyrka i Britanien, som öfwerallt kringlände missionärer och lärare. Då Konung Athelstan, wid uppbyggandet af en mängd försallna städer och kyrkor, war i behof af många skicklige arbetare, beslödt han att till ett helt förena alla kring hans rike spridda corporationer; hans broder Edwin ingick i bröderskapet, som

fälunda, år 926, fick en egen, af Staten garanterad constitution. Den är författad på angelsaxiska, och originalet förvaras ännu i York, innehållande Architecturens historia allt ifrån de äldsta tider, och slutligen 16 lagar, hvilkas anda är undergiffwenhet under öfverheten, brödrakärlek och enighet. Detta är den 1:a högst märkbara urkunden; den andra är från Henrik VI:s tid och den tredje är den gamla akten rörande receptionen till Murare, sådan den ännu i dag, såsom det äldsta ritualet, oförändrad följes af alla det ur-angelska systemets Murare i alla werldsdelar. Detta dokument är till sin upprinnelse lika gammalt som Yorkska Constitutionen; den innehåller jemväl de Romerska Byggnads-Corporationernas plägseder samt de äldsta christne Asceters och Munkars, samt framställer Brödraskapets grundläror och författning i öfverensstämmelse med de gamla pligterna, såsom ett liturgiskt konstverk, hvilket, med alla sina ofullkomligheter, likväl i menliga betens historia är det enda i sitt slag." — Om så är, så är det skada att kyrk. ej vidare gör oss mera bekanta med innehållet af denna, äfvensom de båda föregående acterna, ehuru de i England åfkilliga gånger blifwit utgifna. I stället af ett architectoriskt gille, som dock till en stor del förlorat sin betydelse, föblef nu detta Brödraskapet ända till år 1717, då en omskapning företogs, i följd hvaraf beslöts, att det gamla författning,

lära och liturgi skulle bibehållas, men alle hwad som hörde till det byggnadsartistiska, derifrån afhängas och Brödrakärlek, Wälgörande och Trohet (brotherly love, relief and truth) förklarades för samsunderens wäsendtsliga mål. Tillika undergick Ordensinrättningen, äfwen till sitt yttre wäsende, en temligen betydlig reformation, en ny constitution-bok utgafs, hwaruti 6 statuter eller så kallade Gamla Pligter (old charges), grundade på de 16 Lagarna i Yorkska Constitutionen, lades såsom basis för Samsunderens blifwande författning. Dessa stadgar hafwa wäl sedermera änyo undergått någon förändring, men de äro ännu i hufwudsaken bestående och giltige för alla äkta loger.

Enligt det begrepp, som den oinwigde efter läsningen af denna bok måste göra sig om Frimurar-Orden, är denna ett Samsund, som frivilligt fläste sig från sin ursprungliga på ett mekaniskt och artistiskt mål rigtade ådee, men nu har intet annat systemål än det, som är gemensamt för alla redliga människor, så att det enda mystiska, som här ännu är qwar, endast består i de ceremonier, yttre tecken och symboler, hvilka ännu från inrättningens början blifwit bibehållna. Hwad selswa denna skrift beträffar, kunna de deruti meddelade underrättelser ej wara annat än intressanta äfwen för icke-frimurare: skada endast att de blifwit lemnade i ett allt för ofullständigt och söga tillfredsställande sammandrag.

L i t e r a t u r = T i d n i n g .

No 39.

Lördagen den 12 September

1819.

R e c e n s i o n e r :

Läsning för Prester, utgitt af Jöran J. Thomäus. Första Häfte. Christianstad, Cedergreen, 1819. 230 sid. 8:o.

Vi vilja först yttra oss särskilt öfver hvar och en afdelning, hvaraf detta Häfte består, för att sedermåra lärtare kunna bedömma förvarande boks lyftning, värde och förtjenster.

Citer titelbladet, ehuru icke upptagen på Innehålls-förteckningen, läses en grossång Åt Minnet af Guds heimgångne Tjenare Nicolai Edinger Valle. Den salige Biskoppen Valle, bekant genom sin månadskrift "Bibeln försvarar sig self" — var utan tvifvel en from och rättfäffens man, men det är icke all förtjenst, som lemna ämne åt sången. De stilla dygderna behöfva icke, för att röra och intaga hjertat, kläda sig i Kaldekonsens präktiga dräkt: den är tvertom alldeles stridande mot sjelfva deras innersta

wäsen. Den redliga, som inom en inifrån-tare krets på tusende förborgade vägar sprider sina wälgörningar, skulle förvirras i sitt handlingesfält, om Dyktet krysasamt förkunnade hans lof: och swag blifwer merendels också effekten öfwen på känslofulle läsare. Ty glänsande bragder, förwånande storverk äro sångens egentliga föremål, men om icke wäl tacksamhetens känsla är den bortgångna stilla förtjensten skulle önska andra offer än de råror, som flyta på dess gras, så måste hans gård vara enkel och anspråkslös, som hela den förwigades wandel. Teckningen af ett sådant lif måste icke utstråla med prunkande färgor; man måste icke wälja loftalarens ton, ännu mindre hjälteskaldens höga lyftning. Ej mörn eller bronzen, utan den hwita osskalds rena blomman är här det wärdigaste dödsöfverret. Närvarande poem är i början icke alldeles misslyckadt, men den olyckliga öfvergången, från en hel tid, om hwilken Skalden börjar sin Elegie, till den salige Valle, vittnar, att han i början swingat sig alltför högt

i luften, för att hans återvändande till Am-
net ej kan annorlunda anses än såsom ett gans-
ka märkbart fall:

En man af fordna tiders kraft
I striden då framträdde;
Erfarenhet hans hjerta bast
Af Gud, som honom glädde: --
En trons och sanningens martyr,
För alle kristne älskar dyr, --
Den mannen hette Balle.

De öfriga stycken i denna tidsskrift äro på
prosa. 1. Dräg uti den Ostindiske Mis-
sionären Schwartz's Lefwernie. En stor
del af det oswansagda har blifwit yttrade,
för att kunna lämpas på denna biographi.
Den är berättad med den mest trötande wid-
löfthet, och i en wis grämsild och jemner-
full ton, som icke öfwerensstämmer med den
roste, oupphörligt werksamme Missionärens
lif. Denne ädle man war född år 1726 i
NeuMarkt, kom år 1750 till Indien, der
han afled år 1798. — 2. Predikan öfwer
Herrans Bön, af Joh. Kaspar Lavater.
Predikanten vill icke ingå "i en torr,
widlyftig förklaring af den gudomliga bönen,
utan fastner uppfluta (aufschließen, på swens-
ka: förklara) och förklägga sina Åhörare au-
dan, ändamålet, sakerna, kärnan af densamma."
Han uttolkar dess syftning och finner
den hufvudsakligen beståda 1) Gudaktighet
och Kärlek (till Gud) och 2) menniskötär-
lek. Måhända är dock denna heliga Bön, just
genom sitt allomfattande innehåll, mindre tjen-
lig till text för en enda Predikan. Den
innehåller dock, inom en original form, flera
wackra betraktelser, och fluter af öfverflöd
fänt och upplifvande. — 3. Kort Historia
om Bibelns öfwerfättningar och utbre-
dande, ifrån dess första uppkomst till det
Britiska Bibelsällskapets stiftning. (Stif-

tande) år 1804. Ett verkligen intressant
stycke. Några uppgifter hade kunnat wara
beständare; t. ex. då sid. 116, der det näm-
nes att N. T. år 1661 blef öfwerfätt på A-
merikanska Indianernes språk — så wet man
alldeles icke hvilket tungomål menas, em-
dan i denna werldsdel mer än tusen talas.
Samma anmärkning gäller, då det talas om
Bibelns öfwerfättning "på indostanska" —;
sannolikt är dock frågan om det mongholiska
hindostanska, Siora Moghuls fordna höf-
språk. Föröfrigt skrifer förf. eller öfwerf.
öfwerallt "det Malajiska språket," i st. f.
det Malayiska. — 4. Historia om det Brit-
tiska och Utländska Bibelsällskapet. Kan
anses såsom en fortsättning af föregående ar-
tikel. Vid uppräknigen af de utom Brit-
tanien warande Bibelsällskap, har förf. för-
bigått ett och annat bland dem inom wårt
fädernesland senast stiftade. Skrifväret hade
sämäl i denna, som i de flesta af dessa uppsat-
sar, kunnat medgifwa anseeliga förökning-
gar, genom ureslutande af en mängd triviala
reflexioner. — 5. Hurudan skulla Sam-
fundsförfattningen nu för tiden wara på
jorden, om Christendomen ej wote kom-
men? U. Chateaubriands Genie du Chri-
stianisme, dock icke direct öfwerfätt från O-
riginalet, utan ur en dansk öfwerfättning in-
förd i Theologisk Bibliothek, utgivet af
Jens Müller, Th. Professor i Köpen-
hamn. Wan fråga den bäst skrifna artikeln
i detta häfte, men också icke utan den ensi-
dighet, de paradoxer och besynnerligheter, som
utmärka nämde författare. — 6. Blick på
den hedniska werldens nuwarande till-
stånd. Det utrymme, som blifwit denna
afhandling bestämdt, är alltså inifrån, för

att denna öfverfigt kunde blifwa någorlunda tillfredsställande. Dertill hade fördrats, att Först gjort läsaren bekant med tendensen af de mest utbredda hedniska religioner. Först: s hufvudändamål har varit att visa de gas för- willelser och Christendomens öfverwägande förträfflighet. Men den enda nation, öfwer hwars troelårer man egentligen erhåller nå- got begrepp, är Hinduerne, och äfwen de underrättelser, hwilka blifwit meddelade om de gas religion, är endast i förbigående häm- tadt ur några resandes mindre tillförlitliga och till en del motsägande berättelser. — 7. Anvisning till wal af ett theologiskt Handbibliothek för Södermanlands Res- ligionsLärare. En ganska nödig artikel, i s- pannerhet för yngre präster. Rec. önskade blott, att Först, äfwen här skänkt ett större utrymme åt denna uppsats än blott 7idor. Han hade då kunnat syfvelsätta sig något mer med de skrifter, hwilkas förfassande han re- commenderar, än med att anföra deras blot- ta namn. Bland hithörande berömda arbe- ten, som blifwit förbigångna, tillägga wi en- dast Zentes Kirchengeschichte, 9 Der, och bland homiletiska werk, en öfverkrift som alldeles saknas; Schotts Homiletik. Såd- dane tillägg skulle i mång kunna anföras. — 8. Blandade Underrättelser och Anekdo- ter, eller hwad tyska Tidskrifts utgifware kalla Miscellen.

För att, såsom best, heddamma denna Journals första häfte, nämna wi först, att Rec. alldeles icke misstänker Utgifwens åda af- sigt, att "meddela de embersbröder, som an- tingen sakna tillgångar att skaffa sig eller tid att läsa utkommande theologiska Arbeten af mera widlyftighet, den kannedom af denna lärdoms- gren, som en Religionslärare aldrig bör umbära."

För att dock kunna fullkomligt uppfylla ett sådant ändamål, fördras en förenig af åskil- liga gynnande omständigheter. Först genialis- ter, säkert omdöme och bland sig erbjudande artiklar säkert förstå att utwälja det öpper- sta, det för tid och ort mest lämpliga, — i förenig med ett rent, selt-afskändat sinne och ett ädelt brinnande nit. Vidare en widsträckt beläsenhet och ständig tillgång på ett stort bibliothek, som äfwen innehåller de nya- ste skrifter, hwilka i denna wäg utkomma. De gas senare fördelar tyckes Arminstone Ut- gifvats. Hälften af hans afhandlingar äro öfversatta ur det i Basel sedon 1716 utkom- mande Magazin für die neueste Geschich- te der Protestant. Religions- und Bi- belgesellschaften; två andra af de återstående de artiklarna äro temligen föråldrade. Rec. är ej bland dem som tro, att det nya äger företräde framför det gamla, likafå litet som han är öfvertygad om motsatsen; men han tror, att det goda bör wäljas från hwilken tid som helst, dock att tobelt är mera strängt, när man bland det gamla wäljer det medelmåttiga, i st. f. det förträffliga. Rec. nekaf icke, att de flesta af de här intagna uppsatser kunnat äga ett wifst wärde, men de hafwa äs- minstone icke tillfredsställt de fordringar Rec. gjort sig af en sådan tidskrift. Utgifw. den åran, att genom egna afhand- lingar sprida ljus öfwer den wettenskap, som han walt till föremål för sin werksamhet, så bör han Arminstone wara det medel, genom hwilket andras ljus meddelas åt hans allmän- het. De wigtigaste skrifter, isynnerhet de nyare (ty om de äldre kan han Arminstone hos en del lärare förurådta någon kannedom), bör han karakterisera och gbra deras huf- wubinnehäl såwidt möjligt bekant. Hwad de förste mån på hans tid inom kretsen af

Hans wettenskap, tänkt, handlat och verkat bör han sträfwa att framställa. Hans tidsskrift kan förena mångfald af ämnen med djuphet och grundlighet. Tonen bör vara rof, kraftfull, lifligwande, icke quidande, förkrostande. Ty all Wettenskap väcker ädel verksamhet; den kallar till strift mod, icke till herrenhufufligt hufwudhängande. En annan röst uppskakar syndaren ur hans säkerhets sömn; en annan kallar den andeligt wanmåttige och förlomade till att medverka för det goda och det sanna.

I många af dessa affeenden wore wid denna tidsskrift äfkilligt att anmärka. Men då Uggisw:s wälmening, äfwen genom det owanligt billiga priset (32 fl. D:o för 15 ark i stor 8:o), så tydligt förråder sig; då redan hwad han här lemnat i alla fall förjenar tacksamhet; så will Nec. icke wara alltför widlyftig i sitt tadel, öfwerlygad att Uggisw. ät fortsättningen må lyckas att kunna gifwa ett ökad wärde. Wi önska slutligen att han wid öfwerflyttningar från tyskan må wälta sig för så starka och så många germanismer, för så många osvenska uttryck, som nu wansälla denna skrift 1. ex. sid. 3: Gud lemnade sig ej obetygad på honom; — Waisenhuset i Halle; — sid. 3 den wackre (wackere d. w. s. redlige) medhjelparen; — sid. 6 epidemisk kranthet; sid. 10 I en annan by hade en hel. familj omwändt sig till tron på Terran Jesum. Den samma s (hwilkens?) dotterman . . . — S. 97 Ord från ord utwendigt (utancill) framsäga hela det 27. T. o. s. w.

N:o 1. Sanningens full Berättelse att den store Draken, den gamle Ormen, den där heter Djeswul och Soranas, lifligt resgerot menniskor, äfwen i våra dagar, eller Något märkwåd digt att läsa, sedan war Urtima Nilsedag är slut. Stockholm, i Marquardska Tryckeriet, 1818. 48 sid. 8:o.

N:o 2. Bihang till den från Marquardska Boktryckeriet utkomna Skriften: Sanningens full Berättelse m. m. Äfwen under titel: Handlingar rörande Skomakares Dottren Sara Sina Schultz, som anses wara af Djeswalen besatt. Strängnäs, Ekmark, 1818. 147 sid. 8:o.

N:o 3. Bonde-Hustrun Brita Gustafsdotters, i Höglyckan, Uppenbarelse, i Marii Månad, År 1815. Andra Upplagen. Stockholm, i Marquardska Tryckeriet, 1819. 31 sid. 8:o.

Med en helig bäfwan, som sakens wigt ingifwer, men tillika med den frimodighet, som Sanningen kräfwer, wäger Nec. att anhålla om Allmänhetens uppmärksamhet för denna uppsats. Nec. har länge wäntat, att någon fricktigare skulle företaga sig beswäret att granska dessa skrifter; men då det ej skett, har han ansett såsom en pligt att äfwen med fara att sjelf blifwa misstänkt, efter bästa wett och wilja skärskåda dem.

Det kan ej förefalla någon underligt, att man i anseende till gemenskapen mellan den synliga och en osynlig werld i allmänhet lysar så stridiga, ofta så besynnerliga meningar. Att likwäl denna fråga måste wara af wigt för menniskan eller att den äminstone i allmänhet förefaller intressant, behöfwer ej

bewisat. Man må gära få hwiiska föreställningar som helst; de få äro dock ej utan något slags deltagande berättelser om andevär, uppenbarelser, besynnerliga drömmar och aningar, hysterier och dolik. Menniskans medfödda kunskapsbegär vill ej gerna hwiiska: det stråfwär oupphörligt att undersöka lifwets och naturens hemligheter. Huru långt detta begär bör gå, eller hwar det skall finna några gränser, har varit en mycket omtvistad fråga, som äfwen står i beröring med närvarande ämne. Har människan fått förnuftet, endast för att kallt beräkna hwad som ligger inom kretsen af hennes dagliga erfarenhet, eller eger det rättighet att befatta sig äfwen med undersökningen af öfwerjordiska ting?

I allmänhet har hwarje förändring af människans själsförnögheter föranledt stora irringar. Så wida wi genom Guds uppenbarade ord blifwit uppmanade att söka ljus i andeliga ting och äfwen fått detta ljus och meddeladt; och såwida wi af Gud fått både förnuft och fri wilja, både förstånd och fantasi och känsla, torde det ej kunna nekas, att själfwa begäret att wiinna insigt i det öfwerfäntliga långt ifrån att wära fördomligt i sig sjelft, snarare bör anses såsom en gudomlig wäckelse till ljus och sörädning, så wida nemligen wi lära detta begär ledas genom alla våra själsförnögheter sörenade. Bibehållas dessa i en fullkomlig harmoni, så kunna wi ej löpa någon fara wid de annars mest öfwenlyliga undersökningar; men så snart man söndror fantasien från sörnuset, känslan från förståndet, eller läter enders delen öfwerwäldiga den andra, så har man gjort ett farligt öffall från Sanningens ewiga ursprung, och då skall man slutligen stanna i en rystlig afgrund af tvifvel eller i en tom öden, som

för förståndet och känslan icke byser något föremål.

Men — torde någon inwända — låtom och då förusätta en östörd harmoni mellan alla själsförnögheter: är det ej möjligt, om man inlåter sig i undersökningen af andeliga ting, att ända i anseende till själfwa föremålens dunkelhet låta sig hänsdras af sör begär efter kunskap till själfgjorda föreställningar och dikter, der wifsheten upphör? Insågunda. Innan man närmare påskådade en sak, bör man ej kunna säga: detta ligger utom en människas fatningsförmåga; men under själfwa undersökningen, äfwen som wid angifwandet af dess resultat, bör man ej wilja gifwa sig anseende af att weta mera än man verkligen wet. Om man sålunda ej i allmänhet kan sätta en gräns för det menliga kunskapsbegäret eller säga att någonting ligger alldeles utom dess krets, så tillhör det dock hwar och en sanningssökande forskare, att wid hwarje enskild undersökning waktas sig för att låta förståndet eller fantasien lifsom taga ett förspång och antaga såsom gifwet äfwen det som icke kan härledas ur annat än hans egna fördomar. Det är ingen skam att säga: Detta lilla är det enda jag tror mig med säkerhet kunna weta; men det är en swär synd emot sanningen att bedraga sig sjelf och andra genom tomma lustbilder, om hwiiskas möjlighet eller verklighet man icke kan ega någon grundad öfvertygelse.

Men det är tid att komma närmare vårt ämne. De begge motsatta ytterligheterna att tro intet eller att tro allt, härröra tydligen från en förändring i själen, från förståndets öfwerkraft öfwer fantasien eller tvertom. Dersom öffall eller denna förändring, som gör människan öförmögen till några grundliga under-

sökning-er, wisar sig tydligt i ett oredigt sammanblandande af det allmänna och enskilda, i en förwänd flukonst från det allmänna till det enskilda, eller tvertom. Således dömmar den ena ungefär så här: "Jag har aldrig haft någon uppenbarelse eller andesynd; jag har aldrig wetat af några heterier — således: är det en orimlighet att tro, det några sådana finnas eller hafwa funnits." Den andre däremot säger: "Det är en gemenskap mellan denna werlden och en annan för oss osynlig, andar hafwa uppenbarat sig för menniskor, drömmar hafwa någon gång på ett förunderligt sätt sannats, menniskor hafwa varit besatta af djeflar — således: är min dröm en uppenbarelse, denna menniskan, som jag ser wrida sig med de ryckligaste plågor, besatt af djeflar o. s. w. — Men beggadera sluta falskt. Ingenting är dock vanligare än dylika råsonnementer, och de blifwa naturligtvis än mera besynnerliga, om prämisserna, såsom tyvärr ofta händer, äro rentaf falska, utan att de mera hänga tillsammans med sjelfwa slutsatsen än i ofwänstående exempel. Och ehuru dessa ytterligheter synas i rak motsats mot hwarandra och hafwa mellan sina anhängare förankrat de häftigaste stidigheter, så äro de hwarandra närmare än man wid första påseendet skulle kunna tycka: hwad de säga, så blifwer ändå i deras ögon deras eget lilla Jag den högsta instansen, deras egen lilla erfarenhet den mätkock, efter hwilket allt skall pröfwas, äfwen det som ligger långt utom densamma.

Mycket wore att säga i anseende till den bestrykning, som man hos oss gjort den nyare Philosophien, att den helt och hållet förkastade all erfarenhet. Om man derwid förstår hwad andra menniskor tänka sig med; erfarenhet: en kunskap, förvärswad genom wer-

derbörstigen gjorda rön och försök, så torde wäl knappast något system hafwa förnekat wärdet af en sådan, ehuru äfswilliga hafwa funnit den orillräcklig. När förnuftet brister, säger Montaigne, taga wi vår tillflykt till erfarenheten, som dock är ett swagare och ringare medel att komma till kunskap*). — Men så wäl det behöfdes att närmare utwecta denna fråga, skulle den dock föra oss för länge från vårt egentliga ämne. Hwad man ytterligare onser sig böra erinra i anseende till ofwänstående skrifter, tror man sig bäst kunna innefatta i följande korta satsjer:

1) Wid alla undersökningar, isynnerhet af öfwerflunniga saker, fordras owillkorligt af undersökaren en fullkomlig harmoni mellan alla hans själsförmögenheter, mellan förståndet och fantasien; han måste ega både en insigt och en wilja, som äro renade från fördömmor.

2) Man bör ej göra förhastade slutsatser från det allmänna till det enskilda eller tvertom.

3) Man kan ej bestämt neka i allmänhet en gemenskap mellan osynliga andar och menniskor, om man än skulle vara i osäkerhet om, huru denna gemenskap underhålles eller på hwad sätt de förra verka på de senare.

4) Men wid hwart och ett särskilt faccum eger man rätt att betwifla dess riktighet, så wida det ej genom kunniga och fördomsfrä

*) "Il n'est desir plus naturel que le desir de cognoissance. Nous essayons tous les moyens qui nous y peuvent mener. Quand la raison nous fault, nous y employons l'experience,

Per varios usus artem experientia fecit
Exemplo monstrante viam. Manil. Lib. I.
Qui est un moyen plus foible et plus vil."
Montaigne Ess. L. III. C. XIII.

måns undersökningar blifwit besyrr. — Denna rätt hafwa ju hårdarecknare i alla tider tillägnat sig wid frågan om otroliga eller sådamma saker? — Eller rättare: man bör ej säkert kunna anse något phänomen för öfvernaturligt, så länge det ej genom tillräckliga undersökningar blifwit bewist, att detsamma ej eger någon likhet med ett annat phänomen, som mindre sällan förekommer. Wår mening skall i det följande blifwa ännu tydligare utvecklad genom exemplen.

No: 1 innehåller utom den iaktade sanningfulla berättelsen, hwilken på vederbörlig besättning af Prestmannen Ökner blifwit afgifwen till Strengnäs Consistorium (se No: 2 s. 60) twenne bref från Doctor M. G. Österman och ett från Consistorium i Strengnäs till Collegium Medicum. No: 2 innehåller: Utdrag af Protokollet, hållet hos Öfwerståthållar Embetet i Stockholm; Promemoria ad Posterus af Åhörn Dr: Odhelius s. 45; Utdrag af Protokollet, hållet i Strengnäs Consistorium s. 47, med följande bilagor: Memorial af Lectorn Dr: Barkman; Skrifwelse från Landsh. Baron Liljencrantz; dro från Husepred. Tybeck med en bifogad skrift: Ett kort innehåll af de betydliga re skäl, som owederfägligen bewisa, att Skomakaredottern Sara Christ. Schultz plågande Paroxysmer innefatta en art verklig besättning af Onnda Andar.

Det wore för widoböttigt att här upprepa alla de förfärliga paroxysmer, som i dessa berättelser omrölas. Dr: Hall förnämligast inständta sin Åtgärd dertill, att lemna ett slags historisk öfversigt af den omtalade flickans sjukdom, och sätter hwar på hon behandlades, samt med detsamma granska de personers tros

wärdighet, som anses henne såsom besatt af onnda Andar.

Den 2 Apr. 1782 hade Prestmannen Ökner första gången besökt Sara Christina Schultz, som då enl. hans uppgift war omkring 19 år gammal. ”Straxt jag war inkommen, heter det, och näppeligen hannit hälsa de närwarande, begonte paroxysmen el. ungefär 6 om aftenen nästan såsom med en oflidande; ögonen drogos uppåt, stodo stinna, bistra och förfärliga; ingen syn, ängen hörsel, ingen känsl, ingen andedrägt, ingen rörelse fannes hos den sjuka, utan war kroppen alldeles såsom död. Men sedan detta liflösa tillståndet warat en liten stund, stödde en helt kort flåsning, lik sista pusten hos en döende, hwarwid ögonlocken föllo igen af sig sjelfwa, då lif och rörelse kom tillika i kroppen med elaka och stygga lincamenter i ansigtet, som tecknade idel arghet och fräckhet, twertemot den sjukas naturliga synne, hwilket eljest tycktes wara blygsamt och stilla. Med sålunda förstådte ansigte och igenlyckta ögon såg och kände hon alla som woro inne, begynte kosta och wrida kroppen wäldsam, bröta nacken ända bakåt arlarna, och sökte göra sig skada på alla uppståndliga sätt, hwarwid förmärktes en uppfinningslöst, icke allenast med sjelfwa förtvandet, stridande emot all naturlig egenärlek, utan äfwen i högd och mångfaldighet liknande måstören i tusende onnda konster; och då något öndt uppsåt kunde werkställas, gafs ett skrattlöje, wederstyggligare än man kan föreställa sig.”

”Efter denna förre och häftigare följde merendels en lindrigare anstöt, då ögonlocken på samma sätt woro tillsturna. Syn och hörsel förmärktes tillika med ett sakta ral och swar; men ingen wäldsamhet föröswades mer,

än att händerna wredos med en sådan styrka, att de swärtilgen med makt kunde ärfkyljas utan att förderfwa hennes lemmar; hvilket med mycken annan skada, som hon under de andra paroxysmerna sökte göra på sin kropp och kläder, framdeles sådes gå derpå ut, att wid sensning få anklaga de närvarande, och blifwa ond på dem, isynnerhet på Prästerna, för att mista förtroendet till dem."

"Af detta elände har hon, efter berättelse, varit plågad på 4:de året; under hvilken tid de håftigare anfällen allenast en gång ärsligen kommit, då hon wetot säga förut, både när detta rasande onda skulle begynna sit regemente, och när det skulle upphöra, hvilket allt på sagd tid inträffat. De mindre an-

fallen åter hafwa kommit ganska ofta, besynnerligen då hon i sin själs angelägenhet varit hos någon Präst, hwartill jag är äsyna wittne; ty då hon kommit till mig i uppsåt att upptäcka sitt själabelymmer, har alltid detta blifwit hennes yttersta: Nej, jag will, men jag kan icke: jo, jag skall säga; och strax har paroxysmen afbruttit hennes ord wid hvarje sådant beslut, hwarigenom tiden blifwit medtagen, utan att ändamålet kunnat winnas. Af sådant hinder hördes sedan en ofalig besömmelse med denna mening, "Sara Stina war hos Öknacken, så försmådad jag under raseriet, och wille bekänna, men jag war med och hindrade henne." " N:o 1. s. 3, 4.

(Fortsättu. följer.)

S m å r r e S k r i f t e r .

Chemie eller Tamerlan, Tartarernas Resare. Öfversättning. Christianstad, Cedergréen, 1817, 58 fidd. 8:o.

En produkt, som, i likhet med åtfylliga andra, behöft en nog lång tid för att upphittas det nordligare Sweriges latitud! -- Man må här icke wänna någon slags historia öfwer den store Eröfwaren: det är endast en öfversättning från ett gammalmodigt fransk original, sådana som kresnos i början af förra seklet. Intrig, karakterer, dialog och uttryck äro belt och hållet gjutna i en förtäbrad fransk form: ej engång namnen hafwa förblifwit orientalka. Man må dömma om den här herrskande tonen genom uttryck, sådana som dessa: -- "Chuuu besödliga de begge Princesorna more, utbruffo de i oweft, då Marzontes maskades dem;" -- eller detta: "föga fattades, wid detta förnåtna tal, att ej den uppretade Zaffre rusat på Marzontes, och, . . . gifwit honom något wärdtsamt märke efter sin billiga harm."

N:o 1. Öddsdansen. Berättelse i Bref. Af Fr. Kind. Öfversättu. Christianstad, Cedergréen, 1817, 30 fidd. 8:o.

N:o 2. Hdet's Bek. Fragment ur en verklig händelse. Öfversättu. från Rysskan. Derf. 1817, 19 fidd. 8:o.

Rec. erinrar sig förut på original-språket hafwa läst båda dessa skrifter, och den senare till och med hos någon bekant författare. Den nyssnämde framställer en icke alldeles owanlig händelse ur hofslifwet, och den förra en lika wanlig händelse ur den italienska roman-werlden, hwars elementer, dockar, hämd, banditer, usinnig kärlek, maskader, man äfwen här igenfinner, sammansjutna till en wäl icke original, men någorlunda lösbare intrig. -- Om Rec. icke bedrager sig, hörer N:o 2 till Schillers ungdomsskrifter, men man träffar här få spår till den rika uppsinningsgäfwan och den lysande stil, som sedan utmärkte denne store författare. Öfversättningen är i båda ganska wärdtsidig, så att t. ex. i N:o 1 läses: "de packade an (pöchten an) på dörren."

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 40.

Lördagen den 25 September

1819.

R e c e n s i o n e r :

N:o 1. Sanningfull Berättelse att den store Drogen, den gamle Ormen, den där heter Djefwul och Satanas, lekamligt reserat menniskor, äfwen i våra dagar, eller Något märkwärdigt att läsa, sedan vår Urcima Nifsdag är slut. Stockholm, i Marquardska Tryckeriet, 1818. 48 sid. 8:o.

N:o 2. Bihang till den ifrån Marquardska Boktryckeriet utkomna Skriften: Sanningfull Berättelse m. m. Strenguads, Elmars, 1818. 147 sid. 8:o.

N:o 3. Wondes-Husteen Brita Gustafsdotter, i Höghycken, Uppenbarelse, i Martii Månad, År 1815. Andra Upplagan. Stockholm, i Marquardska Tryckeriet, 1819. 31 sid. 8:o.

(Fortsättn. fr. N:o 39.)

Prestmannen Ökner förråder genast i sin Berättelse så liten reda och så mycken fallens

het att utan någon grundligare undersökning genast antaga flickans och hennes fars inbillning att hon wore besatt af Djefwulen, att man ej anser det löna mödan och mycket orda om hans åtgärd i saken. Huspredikanten Lybeck wille deremot i början anse det onda såsom en naturlig sjukdom härdrande af maffar, och så länge han förblef wid denna mening, sökte flickan under sin yxa, likwål med ett wisjt gäckeri, att understödja den. Ökner fortfor dock att i Guds namn tilltala det onda, och då Lybeck såg, att paroxysmerna wid ett sådant tilltal efter prestens besällning upphörde eller förngades, blef han och öfwertrygad, att flickan war lekamligen besatt af onda andar. Hon tog henne derefter under sin särskilda wård; hon blef med Landshöfdingen Baron Lijencrants' samtycke flottad för en tid till Hesselbyholm och för den återsta de delen af hennes sjukdomshistoria bör man läsa dels den muntliga berättelse, som Lybeck gjort inför Öfwer-Ståthållarembetet, dels den skrifliga, som han på befälning ingifwit till

Consistorium. Begge dessa bewisa mera reda och mera ordning i framställningsfärdet än Öfners; hon har Äminstone fördröjt att bringa sina ideer i något slags system, ehuru fördrifte hon swärkligen torde kunna friskännas från att hafwa varit intagen af nog grofwa fördomar.

Tybeck hade först skrifvit till Doctor Österman, för att få några tjenliga medicamenter åt flickan, men då dessa hannit komma, war han redan öfvertygad om, att hon war besatt, och ansåg det derför för onödigt att bruka dem. Doctor Österman och Lectorn Dr. Barkman hade sedermera rest till Högsholm för att bese Sara Stina. Under deras närvaro hade hon blott ett lindrigare onfall; fördrifte finnes i dessa handlingar intet spår till en nogare undersökning hwarfen af någon Läkare eller af Consistorium. Det war misfärligen illa, att den olyckliga flickan så lemnades åt allmogens att begaras, utan att någon Läkare närmare tog henne under sin wård, och Consistorium torde det med rått kunna förbråas, då det med sål hyfte mistroende till de begge unga Prästernas erfarenhet, att det ej genom några af sina egna ledamöter sökte att winna mera ljus i saken. Man skulle lätt kunna misstänka Sara Stina för att, äfwen under de hårtigare paroxysmerna, hafwa anat när hon hade till wittnen lättrogna personer; denna misstänka skulle dock antingen wunnit ny styrka eller alldeles förswunnit, om några af Högsholms Högskolans, som ej gynnade tankan på en sekularisering, hade wetat undersöka förhållandet närmare. Ett sådant försärande å deras sida skulle och hafwa gifwit mera wigt å deras

rås warningar, då de förbjödo Öfner och Tybeck att vidare behandla flickan såsom besatt.

Sara Stina blef omsider öförd till Stockholms på Kongl. Seraph. Lazarettet, der hon enl. Afsehor Odhelii intogs "genom både allwars samma och wänliga förmaningar samt nödiga medicamenters nytjande blef på 4 månader så alldeles rest uerad till hälsan, att hon öfwerlemnades till Hans Er. R. R. och Öfwers Säckhållaren Baroa Carl Sparre, som lät inkwartera henne på Danwiken." No 2 s. 45. Detsamma lemnas af Afsehorn följande upplysningar: "Wid ankomsten till Lazarettet såg jag Tybeck henne och sökte öfvertala mig, att hon war alldeles frisk, samt att hon omöjlig kunde emotoga eller få nytta af några medicamenter; hwilket dock genast befunns wara ogrundadt, emedan hon både intog och hade wänlig werkan af dem, som omständige heterne krafde att hon borde bruka."

Hon war under tiden merendels lydig och stilla, men fördröjt ett par gånger att strämma de närwarande genom hwarshanda grimacer och ryckningar; men som jag en gång råkade wara närwarande och i stöfsta hast föredref dem genom en stor portion kallt wassens oförmådeliga påslående, så kunde och Lazarettets Sjukwaktmästarna sedermera alltid på samma sätt stilla henne."

Hon war fördrifte en ganska wanartig menniska; mycket löslig; hade, efter beaktelsen för mig, hast mycket kärleksblyndelse wid Stepska bruk, samt smög sig, under wärelsen wid Danwiken, ofta hemligen om närtorna derifrån ut i Staden, så att wederberörande flitigen funno sig nödsakade att flotta henne i säkrare förwar till Zuchtuset och Spinnhuset. Hon skall och hemligen blifwit nytjad af de emot slutet af 1780:talet å

Stockholm allmänt bland de förnåma accre-
diterade Wagnerslöder."

När hon kommit från Spinnhuset, finnes
ej uppsäwret, men omsider skall hon hafwa
blifwit hemligen afförd till Köpenhamn, der
hon afstodt.

Många omständigheter skulle man önska
att närmare känna än genom dessa handlin-
gar, för att kunna säkrare bestämma sitt om-
döme. Hvad helfwa de förödliga paroxys-
mernas widkommer, kan man ej motsäga de
berättelser, som af ännu vittnen blifwit af-
lemnade; men mot deras sätt att förklara
orsaken till desamma är mycket att invända.

Första frågan blifwer då den, huru man
kan anse det i något fall somolikt, att en se-
kamlig hestening kan ega rum? Öfwer så-
ger sig hafwa aftröingat flickan en bekän-
nelse, som gjorde denna tanka för honom lik-
lig, men han har ej hållit det nödigt eller för-
sigrigheten likmäßigt att uppåcka det. N:o 1.
s. 21. Troligtwis har denna bekännelse innes-
hållit desamma som Tybeck berättat N:o 2.
s. 3 o. s. (omständigare utfördt s. 105, 106
o. s.). "Att Sara Stina i sina späda år
af Föräldrarne, som då bott här i staden
(Stockholm) wid Stepparegatan på Ladugårds-
landet, blifwit ganska stränge hålles, någon
och älla handterad, hwaremot twenne hennes
syskon, som nu mera äro döda, haft Föräld-
rarnes hela kärlek, hwilket Sara, ehuru späd,
likwäl märkt och derföre fattat af sig för sina
föräldrar, som gjort, att hon blifwit ledsen
och verkligent wäntrifwit i sina föräldrars
hus."

"Wid 6 års ålder skall hon blifwit fik-
kad till en Wagarebod med en 9-daler Kop-
parmyntsedel, inlagd uti en nådduk eller
serviette, att köpa bröd. Under vägen hade
hon af barnslighet swängt servietten rundt

omkring i wädret, hwaraf penningarne fallit
ut — och, endå hon wid Wagareboden märkt
sin förlust, hade hon, i årenka af den hårda
mediant hon derföre af Föräldrarna säkerligen
skulle undergå, fallit uti en hästig gråt, som
bewekt Wagarebodhustrun, underrättad om or-
saken till Flickans sorg, att löfwa sälja hen-
ne hem och ledja Föräldrarne förlåta henne.
Men som Sara af försarenheten haft sig be-
kant, det en slikt bemedling icke skulle verka
något till hennes befrälsse, skall hon fort sig
emot Gummans föresats och i stället fattat det
förtwiflade beslut att dränka sig."

"I sådan affigt hade hon jemwäl begifwit
sig igenom Kronobagerigården ned till Ladu-
gårdslandswiken, der hon ock, till fullständiga-
de af sitt uppsåt, kastat sig uti en bro;
men i desamma, och innan hon hunnit ned
till watten, skall en osynlig hand fattat hen-
ne i kläderna och ryckt henne tillbaka med så-
dan hastighet, att twenne hand flitits ut ur rö-
jan, hwarpå hon blifwit warse en ung wacker
färl i bruna kläder, som ganska wänligt till-
tagt henne, sagt sig weta orsaken till hen-
nes bekymmer, föreställt henne huru mys-
ket onde han kunde tillfoga henne, om han
för Föräldrarne skulle yppa hennes omwälg-
het, hwartgenom hon tappat penningarne,
jemte hennes sedermera fattade förtwiflade be-
slut att dränka sig, och slutligen löfwat hjel-
pa henne i alle, så framt hon wille blifwa
hans egen. Bewekt af denne mannens go-
da utseende och häfliga tal, samt i den
tanka att han welat upptaga henne såsom eget
Barn, hade hon utan bitänkande försäkrat
sig wilja blifwa hans egen, hwarafwider han
förklarar sitt nöje, gifwit henne en 9-daler
Kopparmyntsedel med tillägelse att derföre
köpa dröb, och till ursäkt för sitt dröbswät
änbilla Föräldrarne, der hon måst wänta på

Wagarebod-Hustrun, som varit borta hos Wargaren; samt slutligen tagit offred af henne med försäkran att återkomma efter 8 år. Sara skall och återkommit den ofändas råd, som hon sedermera skall yppat för sin mor, men icke för sadern, hwilken nu äfwen försäkrade, att han ej afwetat allt detta förr än flera år derefter."

"Någon tid derpå hade Schulz flyttat under Stepfsta Bruk till Afla By, hwarest samma ofända warelse, som tillförene frälst henne, efter 4 års förlopp*), wid Saras 10:de år, åter träffat henne på gatan i byn och frågat, om hon wille blifwa hans egen, det hon i samma öfvertygelse som förut, att han wille upptaga henne såsom Fosterbarn, äfwen lofwat, hwarpå han bortgått, sedan han likwäl yppat, det hans namn wore Legio, hwilket namns betydelse han förmått att Sara hwarken wiste eller behöfde weta."

"Sedermera hade Schulz flyttat under Helsinga Stepfsta Bruk, och 2 a 3 år derefter, wid Saras 13:de år, skall hon åter derstädes träffat samma brunklädda warelse, hwilken å nyo, likasom förut, twenne gånger frågat, om hon wille blifwa hans egen? och då hon dertill jokat, skall han frågat, om hon hört omtalas Onka Andar, tilläggandes, att han wore en sådan; men att slika warelser ej wore elaka, ehuru Presterne lögnaktigt ytttrade sig således om dem: att hon derföre icke hörde tro dem, utan nu godwilligt förskrifwa sig till honom, så framt hon ej wille blifwa lefwande af honom borttagen, hwarwid han äfwen förmått sig der nära bredwid hafwa en af sina wänner och anhängare, dit de skulle gå att författa förskrifningen. Intagen af

*) Således 4 år tidigare än han skulle hafwa lofwat.

fruktan att blifwa lefwande af djefwulen bortaförd, hade Sara utwält det mindre onda, och ärfeljt Legio till en Tegelslagare wid namn Uddman, som varit den of Legio omtalte wänner, och när de kommit in, skall Sara tydligen sett huru Legio och Uddman röri läpsparna och talt sig emellan, ehuru Sara ej hört ett ord, hwilket sått att förklara sin mening Tybeck sedermera anmärkt att Sara äfwen nyrtjat, då hon haft samtal med någon för Tybeck olymlig warelse, och endr Legio med Uddman således tecknat en frund med munnen emot hwarandra, skall Uddman frågat, om hon wille inå Contract med Legio, det hon af fruktan bewiljat, hwarpå Uddman uppsatt detsamma, bestående af följande 8 puncter, som Sara skulle iakttaga:

- 1) Wara lögnfull.
- 2) Wotstråmig i allt.
- 3) Fiendtilig emot alla: isynnerhet mot wälgörare, men mest emot sina Föräldrar.
- 4) Aldrig låsa Guds Ord, och om hon någon gång skulle twingas dertill, då tänka på Legio.
- 5) Förkasta alla medicamenter; men om hon genom twång dertill blefwe nödsakad, att då genom Legios kraft gifwa dem tillbaka.
- 6) Förswara Legio således, att hon med misshag skulle hära honom illa omtalas och derwid lägga handen på det stället af kroppen, der han då hade sitt såre eller tillhåll, hwilket Tybeck anmärkt, att hon och alltid werkställe.
- 7) Efter en wig tid mörda sig, om ej med annat, dock med knappnålar, dem hon ontungen skulle swälja eller sticka i hjertat, och
- 8) Att med kropp och själ tillhöra Legio, så framt hon yppade något om denna öfwerenskommelse."

"Af detta Contract skola twenne lika lya

dande exemplar blifwit författade, hwaraf Leogio sått det ena och Sara det andra, jemte något penningar; men huru hon, som ej kan skrifwa, kunde underteckna sitt namn, wiste Tybeck ej."

"Widkommande Tegelslagaren Uddman, så skall hon warit en så elak man, att han blifwit fördrifwen ur trenne Håraer, och ehuru Agaren af Skersta gerne welat hafwa honom derifrån, skall han dock icke wägar uppsäga honom, äfwen som efter Uddmans dödd, hans efterlemnade dotter blifwit i goda och med penningar öfvertalt att flytta derifrån."

"Det af Sara ingångna Contract skall hon hwarken omtalt eller wifit för någon, men låtit bero wid det som redan skett, utan att bestäma sölsderna deraf, för än någon tid derefter, wid tillfälle att hon höre sin Fader omtala huru en Gofse, som förskrifwit sig till Djeswulen, blifwit genom en Prests bemedling från honom befriad (som Schultz nu förregas skolat skett i Collberg), hwilka berättelser jemte läsning uti en andelig Bok uppwäckt hos Sara en förkräckande äranke af den galenskap hon till sitt förderf begärt, och bragt henne att begifwa sig till Tegelslagaren Uddman, för hwilken hon omtalt sin ånger, samt begärt till honom få återlemnas Contractet och de penningar hon wid dessamma ingående hade bekommit."

"Uddman skall då swarat, det sådant alle ej anginge honom, utan borde hon derom tala med Leogio, som ock, ehuru hon försäkrat sig ej widare wilja se honom, genast inkällt sig emot wanligheten swartklädd och emottagit af Sara först penningarna, dem han ytttrat sig, att hon wäl kunnat använda till sin nytta, och sedermera Contractet, sedan hon likwäl förut mundteligen måst ingå samma förbindel-

ser, som i dessamma warit tecknade, och hwarwid den swarta warelsen märkeligen ytttrat sig, att Sara ej så låte skulle kunna förmå honom att taga Contractet tillbaka, om hon gått till Guds Ord; men att hennes lycka wore, det hon ännu ej kommit dit, hwarpå de skildes wid hwarandra."

"Derefter hade Sara kommit att wiskas hos en Wonde i Blackstad by, der hon träfsat twenne andra warelser, den ena lik en Jungfru och den andra stundom en Gubbe och stundom en svart Hund. Med dessa skall hon i början icke haft något något samtal, utan sorgfälligt undwikt dem, ehuru Tegelslagaren Uddman, för hwilken hon omtalt dessa warelser, tillräde henne, att äfwen förskrifwa sig till desamma, hwilket hon dock länge undwikt; men en dag då Sara skulle få ut ett wattendämbar, hade Jungfrun i dessamma framkommit så hastigt, att Sara, som hast dämbar i wädret, ej kunnat wakta sig att kasta watten på henne, hwarwid Jungfrun wifit en så grom uppsyn, att Sara i förkräckelsen sprungit in uti stugan, och omtalt detta för Wondens Sonhustru, som bedt henne tåga dermed för de öfriga till andra dagen, hwilket Sara åtydte och ej nämt något för än dagen derpå, då hon berättat samma händelse för Wondhustrun hess; och som hon tillräde Sara att bedja Jungfrun om förlätsse, så hade hon åtydte sådant, hwarwid Jungfrun wifit sig så ond, att Sara icke wägot neka att på Jungfruns begäran äfwen förskrifwa sig till henne, hwilket skett uti en Wangelbod på Blackstad; men hwad denna förskrifning innehållit, hwem som skrifwit den och hwarest skrismaterialerne, som der till nytzats, kunnat säas, wiste Tybeck icke."

"Sedermera skall hon wid ett annat Ty-

beck obekant tillfälle förfelwit sig till den andra waresen, som förbyt sig dels till Guds be, dels till Hund, och bland de förbindelser hon med honom ingått wiste Tybeck icke flera än twenne, neml. att hon aldrig borde läsa Guds ord, och om hon det gjorde, skulle det swarna för hennes ögon, och sedermera att wara arg och elak emot sin Fader."

"J öfrigt anwårkte Tybeck angående dessa twenne wareser, hvilka aldrig sagt deras namn, att Jungfrun wist sig flere gånger och för flera personer i Blackstad, alltid före Solens uppgång och merendels i Scaller; hwadan Blackstadboerne kalla henne Stalls Jungfrun, och att Gubben, i Skepnad af en svart Hund, blifwit af Sara sedd i förstugan, hwarje gång folket inmansföre trätt sig emellan och swurit."

Denna lilla berättelse må wara nog till prof på det rysliga och ömkliga, som innehålles i dessa handlingar. Magister Tybeck har ej twistat på sannfärdigheten härpå, utan wvertom med anledning af några olikheter i de förfärliga paroxysmer, som wisade sig hos flickan, togit för afsjorrt, att hon varit besatt af dessa tre orena andar, som han kallat Regio, Jungfrun och Hunden. Och allt detta skulle hafwa stett på Guds tillståndelse, "att ögonen må öppnas på menniskor." s. 134 N:o 2.

Rec. kan ej begripa, huru en andelig man kan så lätt sig förblindas af widskeddelse, att han på god tro antager såsom sanna facta dylika fantasier. Rec. förstår ej, huru det wore möjligt, att en djefwul redan från späda barndomen kunde så makt öfwer en menniska, wid 14 års ålder tvinga henne till ett ordentligt contract och slutligen lekamligen besitta henne så att han intog hennes själ i sin

kropp." N:o 2. s. 53. Swarken Ökner eller Tybeck har gifwit akt på flera uttranden, genom hvilka Sara tydligen gaf tillkänno, att hon ej wille weta af någon bestämning, t. ex. då Ökner en gång frågade: "hwad är du för en waresse och hwarifrån är du? Ser du icke blindtacka, swarades, att det är Sara Strina. — N:o 1. s. 17 eller då någon sade till den förmenta anden: "Jag tror du är en Djefwul," och det swarades: "Nej, men Presten är tokig. Du Landsbördinge skall hafwa bort Presten, han säger, jag är en Djefwul, och du ser ju blott en flicka." N:o 2. s. 34. Sådana uttryck borde wäl äminstone blifwit ansedda såsom lika bewisande som andra; men de begge Presterne ansågo dem i stället såsom en fint af den Onnda Anden att blanda bort saken.

Consistorium har med grund anmärkt äro skiligt emot sannolikheten och rimligheten af Magister Tybecks föreställning och den behandling af saken, som han i följe deraf tillåtit sig. N:o 2. s. 63, 64. Mot det skälet, hwarpå både Ökner och han lagt en särdeles wigt, att det onda nemligen gaf wika för kraften af Guds ord, är det ganska riktigt påmint, att om än Saras wildhet syntes derwid stilla sig, så återkommo dock snart samma symptom, ofra anedan Presterne ännu woro närwarande. På det sättet gick det dock ej till, då Jesus eller hans lärjungar udrefwo djeflar. För öfrigt har Tybeck i sina berättelser nog framlagt de enfaldigaste begrepp, t. ex. "att sundom andarnas närwaro röjdes genom "å skiligt bulster, såsom en knäppning och slagning i läset, utan någon synlig orsak, proffande i ris bakom kakelugnen, samt flackande på fenstret, såsom af en sågel, och ett aldeles okände läte;" att andarne behöfde en wiß tid för att

förflytta sig från en ort till en annan; att en af djefarne talade till folket om härtling; att de, under det de woro i flickans kropp, sade sig hafwa wisa gestalter, den ene af en Hund, den andre af en Orm; att utom de tre förut nämde Andarne äfwen två andra plågat flickan, "hwilka föregifwas wara för dömda menniskors själar, af hwilka den ena ger sig ut för att wara Baron, som, efter hwad man kunnat sluta, måste hafwa lefwat i Kon. Christian Tyrans tid" (!) No 2 s. 56 och mera dyligt. Den sista uppgiften ä dagalägger, att Andarna ej warit hemma i Swenska Historten; men der så mycket är att påminna, förblifwer detta alltid en småsak; Mog. Tybeck sade sig och ej weta, hwad hon skulle tro derom. — Men det som isynnerhet måste wäcka ett stort mistroende för Tybeck, är hans förhållande i Stockholm med pigan Catharina Werre, som föregifwits hafwa varit besatt af djefwulen. På tillfrågan, om Tybeck kände denna piga, nekade han sig hafwa tale wid henne eller sett henne widare än samma dag då hon blifwit uppkallad till ÖfwerStåth.Embeteret, hwarwid en af ÖfwerStåthållarens Lagvejer skulle hafwa wisat henne för honom; "men när Catharina på ÖfwerStåth.Embeterets tillsägelse skulle inkomma, för att berätta Tybeck, det hennes besittning af Djefwulen varit uppkärad och genom hennes egna konster verkställd, widgick Tybeck, att han äfwen talat med henne, för att så hwarfhandas upplysningar om hennes tillstånd under den tid hon efter föregifwande varit besatt, helst han om henne så wäl af de onda som goda wärelserna hos Sara såte någona underrättelser."

Catharina förefallades och tillspord om det samtal, hon haft med Tybeck, förmodte, det Tybeck i förra weckan, under det hon

furat trappor, kommit, efter anwiskning af Portwaktaren, till henne och frågat, huru hon mädde, samt om hon skulle blifwa qwar i sin tienst, då hon sade sig må wäl och ate hon icke årnade flytta; hwarpå Tybeck vidare tillspord henne, huru det förhållit sig med stenkastningen under det hon varit besatt, och då hon swarat, att detta wore förbi samt att oöfsmannens varit hennes skåmskycken, skall han yttat sig, att hon werkligen blifwit i waghän förswuren af sin Mor, och att 15 Djeflar sedermera besuttit henne. Vidare hade Tybeck frågat, om hon kände några flickningar, och enär hon på skäme swarat sig kända sådana i hela kroppen, skall han berättat sig hafwa haft en flicka, som likaledes varit besatt, men hwilken han sedermera släpft; och hade 2:ne goda Änglar uppenborat Tybeck hwar Catharina nu wistades." Tybeck måste då widgå att hon werkligen besittit Catharina. se vidare No 2. s. 40, 41.

Mycket wore också att säga om det besynnerliga uppträdet i Fröken Transtills, äfwens som det i Kyrtöherden Matmenit närwaro, No 2. s. 31, 32; man har af dem onödsning att misstänka Sara för att skundom hafwa welat underhålla hos solket den tron, att hon werkligen war besatt; men det wore för widlyftigt att granska hwarje särskild händelse under denna besynnerliga sjukdom.

(Slutat följer.)

Julius eller Häderne.Huset. Efter Ducrois Duminil. Af K. L. M. Muller (Målster). Öfwerstäm. Första Delen, 140

född. Senare Delen, 126 född., Linköping, Petré och Abrahamson, 1819. 8:o.

En af de sänre romaner, som Rec. läst af denne romanförfvare, af hvilken vi förut på svenska äga en bättre produktion: Victor eller Skogsbarnet. Den tyfke Öfversättningen är utgifvaren af den bekanta Zeitung

für die elegante Welt. Intriguen är långsträckt och derjemte mycket osannolik, och äro stilliga situationer icke alltför sedligt inläbne. Blott på så ställen, i dialogen, finnas några drag af den finhet, som annars, saknade uppfinningens torftighet, gör läsningen af en del fransyska romaner så angenäm.

S m ä r r e S k r i f t e r.

Cora, eller Följder af ett ögonblicks Förseelse. Ett Ord till wärna Flickor. Stbm, Elmén och Granberg, 1818. 60 född. 12:o.

Cora är enda dottern af den pensionerade Öfversten * och älskas af Albert, som står i onåd midt hofwet. Då detta blir sadern bekant, förbjuder han, af fruktan att förlora sin ärspenning, sin dotter att vidare tänka på någon förbindelse med Albert. Cora hade aftonen förut på en bal, andra gången hon såg sin älskare, pakat på ett ögonblick då sadern war i ett annat rum, och svurit honom emig trohet. Morgonen derefter går Albert att söka sin Cora, men finner endast hennes portfölj, hvarur han tager ett bref, skickat till Öfversten, men som -- man wet icke hur? -- kommit i flickans gömmor, läser det och ser att hofwet aldrig skulle förlåta honom. Albert begär förklaring, och då han erhållit den, lofvar han att aldrig mer se Cora, men går genast för att uppsöka henne. Gråt, klagan, kyssar och omfamningar. Öfversten öfverraskar dem, bortjagar ynglingen och inneslänger dottern. Sedan hon åter jemrat sig en tid, förtroer hon sig till Kammarjungfrun, som skaffar henne ett möte med den älskade. Ny öfverraskning. Albert låter nebbådda sig i Coras fång. Öfversten, som fått kunskap om complotten, genomskär cabinetet, ser bådden onaturligt uppsvåld, ser der, men finner -- intet. Besynnerligt! Andeligen är sadern borta, och man skynbar att befria den wackra fången, -- men o we! han är död, -- öwåd. Cora vill nu ansöka saken åt sin far, men Kammarjungfrun öfvertalar henne

att anlita en lyktändare att i tyfhet kasta lifet i frömmen. Polter kommer, men hwad han fordrar i belöning, är icke penningar, utan det dyrbaraste en flicka har att gifwa. Cora förtwiflar, men han hotar att genast angifwa saken -- dåswande för mistanken om sin ära, gör den olyckliga ett offer af sin verkliga ära. Naturligtwis fordrar Polter detta nöje mer än engång; slutligen sticker den öfvermodige, sittande i ett saggille, en af sina trassiga kamrater till Öfverstens hus, för att besälla hans dotter sjelf insinna sig på krogen. Hon går -- men förklädd. Förbittrad beröfwer rycker Polter henne i håret; -- ursinnig sliter bort sig lås, slår dörren i lås efter sig och antänder huset, så att hela sällskapet omkommer. Återkommen till sans, angifwer hon sig sjelf och dör på ett korrektionshus.

Oberäkndt, att denna Roman är äfwen så illa berättad som uppfunnen, -- ty huru många osannolikheter förekomma icke; t. ex. den, att Cora trodde sin ära ännu skyddad, sedan hon om natten gått på en publik krog i ett liderligt sällskap? -- så är den derjemte högt oansändig och widrig för all sinare känsla. Männe effecten ej blifwer helt annan än den för. wälment nog kunnat äfsta, då han wälde twenne personer såsom ädla, dygdiga och försyn för andra, då de twertom icke felade ett ögonblick, utan i sitt handling, sått hwarje ögonblick öfverträdde onskandighetens, grannlagenhetens och hederns gränser. -- Namnet öfversättning selar på titelbladet; ty Rec. erinrar sig att för lång tid sedan på tyfka hafwa läst någon liknande bändelse, och, om han ej berdrar sig, i Meisners Skizzen.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 41.

Lördagen den 2 October

1819.

R e c e n s i o n e r :

N:o 1. Sanningfull Berättelse att den store Drogen, den gamle Ormen, den där heter Djefwul och Satanas, lekamtigt resgerat menniskor, Äfwen i våra dagar, eller Något märkwärdigt att läsa, sedan vår Urtima Riksdag är slut. Stockholm, i Marquardska Tryckeriet, 1818. 48 sid. 8:o.

N:o 2. Bihang till den ifrån Marquardska Boktryckeriet utkomna Skriften: Sanningfull Berättelse m. m. Östengnäs, Elmård, 1818. 147 sid. 8:o.

N:o 3. Wonde-Hustrun Brita Gustafsdotter, i Höglyckan, Uppenbarelse, i Martii Månad, År 1815. Andra Upplagan. Stockholm, i Marquardska Tryckeriet, 1819. 31 sid. 8:o.

(Slut se. N:o 40.)

Rec. hoppas, att det ej lärer undfalla någon upplyst läsare, på huru lösa grunder

man bygt det föregifwandet, att flickan warit besatt af onda andar. Rec. har rådfrågat en upplyst läsare, som med uppmärksamhet studerat dessa handlingar, och enligt hans yttrande är det för Rec. troligt, att Sara Sina haft anfall af Epilepsi, tillika med en wiss naturlig Somnambulism. Knappast torde något symptom hafwa förefallit, som ej på detta sätt kan förklaros. Äfwen om wi betrakta den omtalade flickans Karakter både i fysiskt och moraliskt hänseende, strider ingenting mot en sådan förmodan. Att hon warit wanartig, ondärlig, lödaktig och dertill af Föräldrarna blifwit från barndomen illa handterad; att hennes inbillning derjemte af fadren från barndomen blifwit uppfrämjd genom widskäpliga och rysliga sagor, kan göra det begripligt, huru hon under de häftiga parorysmerna råkade på de allrorysligaste phantaster. Hennes lidande war wäl icke endast kroppsligt; det är ej möjligt att wilja förskrifwa sig till djefwulen eller inbilla sig hafwa gjort det utan ett djupt moraliskt förberf. (Det är ej osannolikt, att den omtalade Udd,

man, på hwars inrådan hou skulle hafwa förskrifwit sig till de onda andarna, med hene hafte något olofligt umgänge och länhända roat sig, att tidtals med hwarjehanda skräckbilder uppfylla hennes själ.) Denna strid mellan det goda och det onda, som föregår inom hwarje människas hjerta, skall nödwändigt frambringa de rysligaste symptomer, då den inträffar hos en människa, som till en tid förhårdat sig, isynnerhet då något svart kroppsligt lidande dermed förenas. Man må säga, att den omtalade flickan war anfåtrad om man så will; men Nec. kan aldrig förlikta sig med den grofwa föreställningen, att djefwulen skulle ordentligt stå ned sina bopälar i en människa; han tror, att någon kan blifwa besatt af det onda, ej af den Onde.

Nec. kan derföre ej anse de begge Presternes wälmenta försök för annat än ett missbruk af Guds namn. Högt oförswarligt war det af den som utgifwit No. 1, att fördölja de öfriga aktierna, som skulle tjena till större upplysning i den ändå nog märkta saken. Den konstliga titeln: något att läsa när war Riksdag är slut, ger anledning att förmoda en wanlig speculation på allmänheten lättrogighet, och det är i sanning högt ufelt att på detta sätt begagna sig derof.

Det samma gäller äfwen om Brita Gustafsdotters Uppenbarelse. Om en swedronske Bondhustru har trott sig hafwa haft någon syn och talat med Gud, så fordras det ej mycket förstånd och Christendomskunskap för att inse, huru litet det som närvarande så kallade Uppenbarelse innehåller, kan hafwa kommit från war Herre. Ehuru Nec. för sin del alldeles ej kan gilla, att människodiktet under namn af gudomliga uppenbarelser utspidas bland menigheten, och ehuru han

afflyr äfwen så kallade fromma bedrägerier, emedan de ändock äro bedrägerier, skulle han likwäl om den närvarande ej säga ett ord, om den endast innehöll upptäckten af den så mycket omtalade helsofällan. Allmogem är från långliga tider tillbaka wan att fåta wisa underbora grepp wid dylika helsobrunnar, isynnerhet så länge människor ej ännu begjort de wid sådana ställen wanliga inråttningar till brunnvärders beqwämlichkeit. Man föreställer sig alltid undret wid damnen i Bethesda, hwilket äfwen synes hafwa swåswat för Brita Gustafsdotters inbillning. Således påminner sig Nec. att folket i wisa landsorter för några år sedan trodde, att de wid Horta källa skulle finna bot för alla sjukdomar. Denna barnsliga tro är ock så ohyldig, att Nec. knappast wille, om det ock wore möjligt, utrota den. Men swårligen kan man tänka sig ett plumpare och owärdigt gore missbruk af Guds namn, än då man låter Prästjaren tala sålunda (s. II o. f.):

”Du skall för Sveriges Innebyggare frambara mitt gråseligen stora misshög äfwer deras inråttade Bönedagar. Människor hafwa wågat inråtta dem på min Söndag, hwar medelst af mitt Ewangelium 4 stycken borttagas. (Predikas då ej på Bönedagarna äfwen äfwer en biblisk text?) De tänka, ock dermed wiana; men Jag har wisat och Jag will wisa, att det skall lända dem till föderf, så framt min warning icke ålydes. Säg dem, att från denna deras helstagna frihet härleder sig en del af de swåra tider, hwarmed Jag nu i några år risat landet. Jag har härwid ockå slagit mångens samwete med denna äfwertrygelsen, och likwäl hätra de sig icke. Bjud dem fortfara med de Allmånna Bönedagar på syra Söndagar om år

ret, såsom i förra är — och wid ordet: förra är, kommer Jag nog ihog, att flere Helgedagar äro of menniskor borttagna och användta till arbetsdagar. Arma menniskor, som icke förstå sig på, ej heller vilja begagna den wälsignelse, som jag så gerna unnar dem! Jag önskar mig öfwer folket, som så litet känner mig, att det icke kan tro mig om, det Jag med min wälsignelse är i stånd att uppfylla den Skada, som deras försummande arbete förorsakar. Säg dem, att Jag ännu will, locka dem med det goda, men också tukta dem med det onda. Och hjälper intendera af detta: så förkunna dem, att Jag tager till stafwen Be, och för den Skall ingen kunna fräpa undan. Likwäl will Jag ej omnämna huru snart Jag skall göra det."

"Emellertid måntar jag en sådan hätering och tro, som Jag omtalar i mitt ord. Föraktas denna min warning, så måste Jag tagga till stafwen, och det går mig nära, då Jag tänker på menniskorna och de små fattiga Wärderna; ty wid det allmänna eländet så också dessa lida!"

"Frambär också för Sweriges innebyggare mitt innerliga, stora misshage, att menniskor wägar och wäga göra förändringar i mitt ord — (Härwid nämndes förändringar uti kyrkohandboken, uti Böcker i Catechesen, samt huru länge man i Swertige arbetar på att få en ny Psalmbok, hwilket sednare Prälsaren sade sig hafwa hindrat). — Och att Nihanssi trosbekännelse är utesluten ur den gängbara Catechesen, förtryter mig storligen. Sala och säg, att både de lärde och de som läras skola, äro till största delen olärde; Ty såsom min Ande icke får straffa werlden för synd, så får han icke eller lära; dersöre wilja

de icke lyda; men de weta icke hwad de ännu skola så dersöre."

"Frambär äfwen för Sweriges innebyggare, att Jag anser med stort misshag, att äktenskap ingås mellan systoneborna och andra enligt mitt ord, så budna leder." — Härwid uppreyades flere Skrifvens språk, som innes hålla förbud häremot. — "Jag har wisat mitt misshagstecken på en del af deras Wärd. Detta gör mig grämelse för de fattige Wärdens Skull. Jag får dermed (hwarmed?) menniskorna, men de bättra sig icke. De hafwa ett hjerta hårdare än sten och wilja icke lyda."

"Frambär också för Sweriges inbyggare mitt stora misshag öfwer det orätta användande af den gäswan Jag gifwit dem uti poståter. Äfwen derne min befallning, ehuru den synes besynnerlig, skall wisa det Jag önskar mig öfwer folket. Jag har gifwit denna gäswan till menniskors, och serdeles de fattigas underhåll: och nu trampas den af menniskor genom ett selftaget sätt att förwandla poståter till brånwin. — Dels användes denna dryck i öfwerflöd och af detta och dylikt föller alltid ett inför mig wedertyggligt wäsende; dels hor detta brånwin den natur, att det ansenligt förkortar det menskliga lifwet. Jag har förelagt hwar menniska ett wißt mål, hwardfwer ingen kan gå, men också genom menniskors syndiga och oförstigtiga förhållande äro många, som icke upphinna det af mig bestämde målet. Det grämer mig att menniskorna äro i all ting, i grund och gerningar, så otacksamme emot mig. Sala och säg, att i anseende till deras myckna otro och hjertans hårdhet, samt deraf följande oflydnad, tårlekslöshet och otacksamhet emot mig, lifwa de wißt länge nog; men lifwåd

har mitt stora tillit, min vishet och min kärlek förbrunnat dem en längre lifstid, som deras hälsfarrighet, mig till stor fördömmelse, för dem aflär."

"Frambär likaledes för detta Land, att det är en mig missagelig inrättning med kopp-
ympningen. Jag granskar med stort missnöje detta människopåfund, och de stränga förordningar derom. Det ena så väl som det andra är mig högeligen emot. Tala detta och bered dig också, att för detta och det öfriga, som Jag befäller dig kungöra, utstå olät af människor; men frukta dig icke. Jag skall själv draga försorg dertill, att det icke skall skada dig. Kungör också för Förälldrarna, som blifwit tvungne att lemna sina barn af lydnad för de stränga förordningarne, öfver hvilka Jag här klagat, att Jag lika så nogga granskat och med medlidande sett all den oro och misslythet de derwid fånt. Jag har synnerligen påmint Förälldrarna, att det vore bäst, om Jag finge själv stika den sjukdom, som min allvishet nedlagt i människonaturen. Jag har funnit ympning förorsaka hos barnen en annan sjukdom mellan lederne och göra dem ofta sjukliga och oförmodna till sina gångelemmar: äfwen har det fört barn till den lekamliga ödden. Jlla är, att Jag skall vara så ringa känd, att de icke rådt öfvertänka det Jag ingenting kan göra, utan nådigt ändamål. Om Jag än funnit för godt, att låta en del människor blifwa ett föremål för lyte och äfwen för den lekamliga ödden; så borde människor likväl betänka, att det är Jag, som gjort det, och detta har en helt annan grundbetydelse och orsak med sig, än hvad människor göra. I forna tider war spetsiskan en sjukdom för många; sedan har Jag lindrat och förvandlat den till en allmän, som kallas koppor. Detta har Jag

gjort naturligt, och då Jag i mina allwis-
gdomar icke får stika och råda, utan menni-
skor våga att gå mig i förväg; så böra de
deraf själfwe kunna döma, att det icke annat
kan än vara mig högeligen emot. Dessa
klagomål har Jag att föra ut min allena ad-
lande vishet; och derwid vill och skall Jag
äfwen ådagalägga, att dertill denna min war-
ning föraktas, Jag likväl kommer med mi-
na inrättade koppor; och detta verkställde på
en och annan, skall bewisa, att det är Jag,
som i under har talat allt detta."

Det är ej den stackars Brita Gustafsdot-
ter, som man egentligen bör anklaga för så
många villfarelser, stridande mot förnuftet
och mot religionen. Man vill ej bewisa
rättigheten af hennes Ryrkoherdes intyg om
hennes Christendomskunskap och wandel, och
hos henne må man christligen öfwerse med de
skadliga fördomar, som hon delar med många
af sina likar. Hade hon fått behålla sina
svärmerier för sig sjelf eller endast utsprida
dem inom den inskränkta krets, inom hvil-
ken hon sjelf lefwer, så hade de varit utan
något märkligt inflytande. Men en man,
som borde vara mera upplyst, har med en
fanatisk och sektarisk öfwer satt dem på papper-
ret, i detta sjukligt gudliga språk, som så
lät förleder och intager fromma men obilba-
de läsare; och en annan, som jemte dessa
egenheter äfwen eger den art trofva Kriti-
ken, har befordrat dem till trycket, och så-
lunda gjort allt för att kröna verket, då han
på detta sätt skaffat dem i händerna på den
lätrogna menisheten, som ofta anser det så-
som ett fullgode bewis på dylika flagdångers
trowärdighet, att de äro tryckta. Är det
sant, som ett rykte har förmått, att den se-
snare äfwen bringat i ljuset berättelsen No 1

om Sara Selma Schultz, så har han werkligen gjort allt hvad han kunnat att befördra widspelsens och wantron.

Det wore ett onddigt bestånd att för denna Tidnings läsare analysera alle der dåliga, som denna Skrift innehåller. Nec. kan dock ej lemna den utan några widare anmärkingar, som sakens wig föränleder. Di stundom sådana religiösa skrifter, hvilka sålän läsas utom de lärdas eller äminstone de mera bildades kreatur, och således swår igen skulle kunna befördra några grofwa willfarelser, utan att i allmänhetens förnust och andra upplystas werksamhet röna en motwig, af wederbörande underställas lagigt tillstå; wore det önskligt, att man ej underlåt att lemna sin uppmärksamhet åt dem, som för den större menigheten utgifwas och äro inrättade att fånga de förtroende. Dylka falska uppenbarelser hafwa bland annat den skadliga werkas, att den skamliga egenmytan, som ej försummar något tillfälle, kan begagna så mycket den behagar till sin fördel och låta allt det andra fara, äfwen det som kan wara sant och godt. Således har Nec. hört, att ehuru Brita Gustafsdotter bland annat fått den förmaningen att förbjuda all winningslystnad och tillsäga folket, att sålän borde "så fri och öpen för alla, utan minsta betalning," har detta för ingen del blifwit ålyd. Hvilka förderfliga fördomar, som för öfrigt blifwit fringspridda genom denna Skrift, kan man dömma af der öfwan anförda proffstext. Menigheten skall deraf förledas, att sålän gudaktigheten ej i gudstjensens och sabbatens wärdiga firande, utan i mängden af helgedagar; den skall mig ånka och kanske sätta sig emot de wisa steg, som af landets och kyrkans såder blifwit gjorda till att befördra undervisningen och andakten genom anseffande af

bättre handböcker bertill; den skall gifwa bördiga lagar anseende af gudomliga (med samma skal som den flondror några ändringar i lagen om giftermål i förbudna leder, kunde den och påstå att wi borde underkasta oss hela den Mosaiska lagen). Att Gud skulle anse det för mera förddmigt att använda potärer än såd till bränwinsbränning, är så löjligt, att många bland de mindre upplyste torde le deråt; hade den föregifna uppenbarelsen innehållit ett fullkomligt förbud mot all bränwinstillwerkning, så skulle den wäl sårit rimligare, ehuru det wore orätt att anse bränwinet för någonting mera förddmigt i sig sjelft än andra Guds gåfwor, för det att det kan misbrukas. M. Merid torde ändå äfwen denna besynnerliga uppenbarelse hos en och annan enfaldig wäcka onddiga bekymmer; och wiserligen, hade en gudomlig ingifwelse dicerat detta insäll, skulle det ofta blifwa brydsamt att weta, huru man rätt borde använda allt annat godt, som Gud gifwit. Widare föla många genom denna Skrift och hålla sig från att läsa ympa sina barn, och att detta redan på sina ställen har skett, har man försäkrat Nec. Denna punkt innehåller en så grof fatalism, så plumpa och Gud oswärdiga begrepp, med så mycket konst framställda, att den måtte till en stor del hafwa flutit ur uppreknares penna.

Sedan denna skadliga Skrift redan för andra gången blifwit utplagd och de fringspriddande således ej mera kan förekommas, är det endast genom upplysta presters nitiska men warlamma åtgärd, som man kan hoppas en motwerkan mot de menliga inflytande. En Själslärfare, som eger sina Åhörars förtroende, som med saktmod och Konstsamhet begagnar tillfället att först oförmärkt och sedan mes

rå öppet med Guds ord upplysa deras för-
 stånd och lifwa deras hjertan, kan uträtta
 mycket, och ordets kraft skall alltid segra på
 sjukliga swärmors drömmerier. — Om det
 är sant, hwarpå ingen borde twifla, att Chris-
 tendomen är den fullkomligaste uppenbarelsen
 af Guds nåd, just derigenom att den föres-
 täller Gud såsom selswa Wissheten och
 kärleken, och människans högsta mål att ge-
 nom öfwerlätnade är Hans nåd af alla sina
 krafter söka att närma sig till honom i full-
 komlighet: så måste det också ligga hwar och en
 ömt om hjertan, att ej de okunnige må föres-
 ledas att taga skalor för kärnan och dragas af
 falska profheter på willostigar, från hvilka
 de sedan med möda kunna återföras. Svårt
 är det ofta, att gifwa twiflaren en stadgad
 öfwerrygelse; man har talat mycket om såkal-
 lade fritänkare och afmålat dem såsom de far-
 ligaste människor på jorden; men det är dock
 lättare att gifwa Sanningen insteg hos den,
 som af kunskapsbegär, såväl såwist, bliswit
 tedd att twifla på allt, än hos den, som med
 en wis trånad tror sig redan likasom vara i
 besittning af den rätta gudaktigheten. Att
 wörda en kärlekskrif eller helig och rättfärdig
 Gud, utan att hafwa sanna begrepp om Hans
 wisshet, är ett slags fiat afguberi; och att
 draga ned Gud till de smärsta borgerliga och
 ekonomiska besattningar eller ännu mera att
 under föregifwande af Hans wisshet motarbe-
 ta uppträcker, som för människoslåget warte
 wälgörande, är ett såkunnigt och grymt mis-
 bruk af hans namn. — Den som skrifwer
 detta är själv Prest, och har ansett det såsom
 en förblindelse mera att nitiska för sanningen.
 Han icke blott harar den uppenbara lögnen,
 som oskjad framträder och genast förkunnar
 sig såsom ett syster af lögnens fader: han afs-
 tjer äfwen på det högsta den bedrägliga osan-

ning, som dåhjer sig under ett fromt och an-
 daktigt språk, och han berlogar af hjertat de
 olyckliga människor som låna sig till des orga-
 ner. Gerna wille han stona dem, då de,
 såsom stundom händer, äro mera bedragne än
 bedragare, och i sin enfaldiga wälmening tro
 sig göra Gudi en tjenst med fringspridandet
 af sina drömmar: men då sanningen lider, då
 religionen och samhällers lagar undergräfwat
 af widspelle och wantro; då skulle han föres-
 brå sig som ett brott att hafwa iakttagit tyströ-
 nad och wäld qwäst de kånflor, som upptrö-
 selswa öppet af hans hjerta.

Handbok i Bibliska Literaturen af Peter
 Collekson, Teol. (Theol.) Doktor, Kons-
 traktspäst m. m. Fjerde Delen. Öhm
 och Upsala, Em. Brugelius, 1819. 223
 sid. 8:o.

De trenne föregående Delarna af detta
 för vår Literatur hedrande Werk blefwo an-
 mända i förra årgången af denna tidning. Vi
 gjorde der rättwisa åt den öfningsswärde
 Förstes lit och berömliga nitiska för theolo-
 giska kunskapers spridande inom det stånd,
 hwaraf han är en ledamot. Genomläsningen
 af denna Fjerde och sista del skall utan twi-
 wel befasta hwarje läsare i detta omöme.

Denna del lyse skärer sig utslutande med
 det N. T. Den börjar med en skilning af
 Werldens Tillstånd wid Christi Födelse,
 hvilken dock innehåller temligen allmänna upp-
 gifter. En karakteristik af nämde tid skulle
 dock vara högst lärorik, men den måste ut-
 söras med mycken grundlighet, utan ensidig

het, med kännedom om de särskilda religionernas och sekternas innersta rådande i de länder hvilka omgäfwade Weibels Hofvet, såsom de hvilka först blefwo delaktiga af Christendomens ljus, man att lemna ur sigte den svåra frågan om de mytologiska systemernas förhållande till folkets egen tro, äfvensom huruvida filosofernas monotheistiska lärosatser hos menigheten sunno ingång. Så wide Hec. känner, felas oß ännu en sådan toffa, hwilken först nöjligt kan sökiara oß undret af Christendomens hastiga fringsörändande bland bebringarna: till och med den som finnes i Charaubriands Genie du Christianisme torde icke, oaktofted särgornas originalitet och rikanta ton, tillfredsställa alla läsare. Åte närvarande teckning icke är djupt fattad, öfvertyggar oß den redan sid. 3 uttröde origingga, och blott på den yttre formen hwilande uppgiften, att "Grekernas Gudar woro helt och hållet äfslide från de Egyptierna." Notiserna sid. 4-5 om de Grekiska Filosofernas religiösa meningar äro högst ofullständiga och kunde i många fall behöfwa rättelser. — Christna Religions skrifternas benämning och indelning, — Evangel. Historiens Tidbestämmelse, — Kronologisk Harmoni Tafla öfwer de fyra Evangelisterna, — samt Wår Frälsares J Chr. Karakter helt och hållet öfwerfart öfver Der L. ö. äro öfverkrifterna på de följande afdelningarna, hworefter Hörf. fortgår till en karakteristik af N. T:s samtliga hel skrifter och deras författare. Dessa lesnadsböden uppgifwas; så wide de äro bekanta, tiden, orten och språket, när, hwarest och hwarpå de skrefwo, vidare påsewas skrifterns äkthet, des huswudinnehåll och huswudsyftning angifwes; mörkare, eller äminstone mindre allmänt förstådda ställen upplysas o. s. w. Då öfwer

desa ämnen allisfrån Rytkofäbernes tid så oändligt mycket blifwit skrivit; så består den egentliga öfriensten wid författandet af en sådan handbok, hwarwid ej kan wara affigren att öka antalet af de redan förhanden woronde förslagsmeningarna, att bland denna mängd af gifningar, hypoteser, förklaringar m. m. träffa det lyckligaste walet. Hec. tycker att man också i det hela icke bör förwägna Dr. Tolleson detta loford; öfwerallt har han förkastat sådana uppgifter, hvilka grunda sig på inga stäl eller mot hvilka en öfwerwägande sannolikhet strider, samt deremot förenat sig med den rimligare meningen, eller der sanningen warit ömöjlig att utfinna, anförd de födnämste Skrifställares yttranden, och lemnat frågan öafgjord. Wid Afhandl. om Johannis båda Brev, är undersökningen om äktheten af det bekanta stället: 1 Ep. cor. 5. v. 7, utörd på latin. Ehuru denna Del wisserligen, isynnerhet för yngre Religionslärare, är ganska lärorik, så torde dock des innes håll för en del wara wara mindre nytt, då wi, utom äldre äminstone partiet dithörande skrifter, icke längesedan på wårt språk fått emottaga Haenleins Inledning till N. T. hel. Skrifter, en bok hwilken helt och hållet följefäter sig med samma ämnen, som Dr. Tolleson i denna Del. Det är dock besynnerligt att den annars så beläste Hörf. icke känner nämde arbete, hwilket oaktofted några besynnerliga, wägade eller ensidiga ömddmen, dock twiswelduran hade förtjent hans uppmärksamhet. Wida mer har det förwäntat Hec. att wid afhandl. om Johannis Uppenbarelse se Hörf., som fördrifige uppräknar omkring 15 lärde, hwilka deröfwer skrivit, öbekant med selskwa Huswudverket; ett werk som för icke många år sedan är utgifwet på

wårt språk, ett verk, som flutligen kunnat wägledda Förf. wid många andra undersökningar, hwaruti han i de föregående banden inlätit sig. Man gifår lätt, att wi tala om wår odödlige Hallenbergs förklaring öfwer UppenbarelsesBoken, — en förklaring, som enligt Rec:s tanka, innehåller den enda sanna nyckeln till förklaringen af Apocalypsens prophetiska gåtor, och hwilken — om man också icke i hufwudsaken wore af författarens mening — borde studeras af hwarje bibellärd, äminstone för den skatt af orientalistisk lärdom, som der finnes. Men detta verk hörer till de många förträffliga, som alla kalle berömma, men fållan någon läser.

Sista afdelningen sysselsätter sig med gifningar om Werldens Undergång. Man wet, för hwilket misbruk Bibeln warte utsatt, då man deruti welat finna upplösning på sådana gåtor. Förf. har äfwen i detta stycke iakttagit sin wantliga warsamhet, men också der han af wisa Skriftens språk söker hämta underrättelse om det sätt, hwarpå werlden skall gå under, synas de Rec. icke wara lämpliga. Sådana frågor, kunna af Geologen med större sannolikhet beswaras än af Theologen. Någon gång motsäger Förf. sig sjelf, såsom då han sid. 210 yttar att en central eld swåriligen gifwes i jordens innandömen, men i noten söker wisa motsatsen. Den södra meningen är dock den, hwartill, om wi ej misstaga oss, wåra nyare Physici allmännast bekänna sig, och de i Noten eldsprutande Bergen äro wiserligen inga skorstenar, hwaruti en sådan skändigt brinnande eld söker aflopp. (Se Humboldt, Reise Th. I.)

Rekatten. En Familjemålning af Aug. La fontaine. Öfversämn. Första Delen. Nybörping, Winge, 1818. 220 sidb 8:o.

En Recensent af denne mångskrifwande författares arbeten b-finner sig ofta i förlägenhet, ty då de alla likna hwarandra såsom spökon, har man nästan sagt allt, sånart man karakteriserat en enda. Också, då i wår utöning ej felats anledning till sådana teckningar, will Rec. ej omsäga det långesedan bekanta. Här finnes äfwen werkligen en besynnerlig man, som rest werlden omkring och talar om Hinduer och Amerikanare; en högmödig Generaliska, som är förälskad i sin börd; en ädel Major: fina sinnliga hofdamer, som tala mycket leansyfta; ynglingar, som, föraktande all rikedomens stånd, sselfwilligt göra sig till bönder o. s. w. Som de besynnerliga männen ändå alltid skola hafwa en swaghet, så har nu den gode Onkeln den wurmen, att för sitt lif ej kunna råta Herrenhutare. Naturligwis blir derför den unge Frans genast får i en Herrenhustka, och man kommer således snart in på det gamla sätet, der tårar, strider, uppoffringar en tid bortåt icke sparas, ända till den dag kommer, då enligt den poetiska rättwisan, "bygden skall sätta sig till bords." Tyckligewis sker det redan i första delen, och hjertan får till och med en son, som dödes till Dylad, under det att på det närbelägna adeliga godslet södes ett annat pittebarn, som, till sin mors och farmors förfärdelse, erhåller namnet Orest. Det är således dessa båda stoffberbers hauts faits et glorieux exploits, som wi i nästa del eller delar skola erfara. — Med allt detta är närwarande Roman icke bland de dåligaste bland Lafontaines tallosa familjeböcker, och skall icke utan nöje genomläsas af dem, som tycka om hans manér.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 42.

Lördagen den 9 October

1819.

R e c e n s i o n e r:

Engelskiske Sproglaere, tillige med en kort Laesebog ved K. K. Kasp. Grochholm 1817, tryckt paa Mag. Wiboras Forlag i det Hedmanske Bogtryckeri. 44 Sidd. Fortale, 168 Sidd. (urom Dedicatio-
nen), for 3:0 med en Planch.

När Swenska Literaturtidningen här upp-
tager granskningen af ett verk, skrifwet på
Daniska, af en Dansk Författare, så war
det ej så mycket för den tillfälliga omstän-
digheten skul, att detta verk hade blif-
wit tryckt, ja till och med författadt i
Sveriges hufvudstad, som i hänseende till
arbetets inre wigt och förtjenst, och därför
att Swenska Literatörerne med glädje söka
begagna sig af hwarje tillfälle, som må kunn-
na sätta dem i ett närmare förhållande till
nabolandets Literatur, allra mest till den ut-
grening derutaf, som är gemensam för hela
Norden. Desurom kan Swenska Literaturen
anse Hr. Prof. Kasp nästan som sig tillhörig,

Arminstone har han genom ett sitt nyaste ar-
bete förwarfwat sig de rättmätigaste anspråk på
ett hedersrum i det område.

Sedan längre tid tillbaka, habe An-
gelsaxiskan upphört att wara föremålet för
de nordiska Lärdes undersökningar, och de an-
de äldre och nyare tyska Dialecterna belade
samma äde, i samma mån som kännedomen af
det nuwarande tyska Bokspråket mer och mer
utbredde sig. Till och med i Tyskland, hwar-
est man i nyare tider så mycket gjort för
fornspråkets nästan alla grenar, blef Angels-
saxiskan, mer än nåt war, åtsidat. Rec.
känner, med undantag af den Nijssiska Pam-
phleten, ur nyare tider, endast: Angelsächs-
ische Chrestomathie von Ehrichs. Bre-
men 1797 4:0, ett litet oberdligt arbete.
Den lärda Engelsen Hikes' arbeten
woro lika swåra att åtkomma, som de, oakt-
adt alla deras förtjenster, äro oredliga. Sam-
ma förhållande äger rum med nästan alla den
Engelskiska Literaturen utgående skrifter och
hjelpredor. Det måste således wara med tack-
samhet och glädje, som alla idkare af det tys-

fla fornspråkets studium af detta Hr Rasse hand emottaga ett så utmärkt arbete som detta.

Företalet innehåller efter några anmärknin-
gar öfver wigten af Angels. språkets studium,
förberedande en grundligare kännedom af be-
andra gamle germaniska språken af Engelfkan och
Skottkan, samt öfver Angels. Litteraturens in-
re wige (sid. 1-4); en polemisk afhand-
ling mot någros påstående, att Danskän
härstammade från Angels. och bewisen för
Danskä språkets alldeles nordiska eller Skand-
nawiska karakter (sid. 5-17). Derpå föl-
jer: en annan vederläggande afhandling af
Prof. Nöhs' i Berlin kända satsen, öfver is-
ländska språkets och poesins utledning från
Angels. (sid. 18-34), en öfwerfär af Angels.
språkets perioder, och de af Hr Rasse nyttjade
hjelpredor, och en redowisning för de nya af
honom danade grammatikaliska uttrycken (sid.
34-43) och slutligen på sista sidan ett utfall,
mot de arma, så kallade danska (swenska, 19-
ska) hökåswerna.

Förrän Rec. närmare wänder sig till en-
skilda punkter i detta företal, måste han för-
klara sig först och främst öfver det origina-
la och twerpdiga bruket förk. öf. af ordet Språk,
och öfver de ertiga tillämpningar, han derof-
gjort på Anaekrasiskan. I Rec:s tanka bör-
de man alls icke kalla Angels. ett språk, utan en-
dast en munart, Dialekt, och så mycket det
och så må misshaga Hr Rasse, en tyfkt Dialekt.
Språket kolla wi en individens förmåga, att
under wisja former, genom artikulera och be-
stämde ljud, uttrycka sina tankar; så snart en
mångd individuer uttrycka sina begrepp under
samma former och genom samma ljud, så uppstår
ett språk. Ett sådant språk kan genom tiden,
klimatet, blandningen med ett eller flera andra
språk, förändras; det kan genom upptagande
af nyt, genom bortkastande af gamla former

och ord, så förändra sin skenad, att man en-
dast med möda och genom ett långwärtigt stu-
dium förstår igenkänna den gamla stammen i
den nya utgengingen, och då kan det med skäl
kallas ett nytt språk. Så är Italienskan, och
de öfriga Romanska tungomålen, så är En-
gelskan werkligen ett nytt språk, om också de-
ras beständsdelar till en god del tillhöra andra
äldre språk. Men när denna förändring,
som tiden, klimatet, blandningen och afstafsens-
het från folkets hufwudstam ästadkomma, icke
är så stor, att formerna förändras, orden öf-
ras oigenkänneliga genom ljudet eller bemär-
kelsen, men ändå förorsakar en skiljaktighet i
språket, så kalla wi en sådan skiljaktighet Dia-
lekt, Språkart. I ett sådant förhållande
står Angelskiskan till Tyskan, eller hellre-
sagde till alla de öfriga munarter, som till-
samman utgöra Tyska språket. Rec. så-
ger allgiltigen munarter, ty han kan efter
sin egen förklaring, endast erkänna ett enda
tyfkt språk, och icke som Hr Rasse (p. 2)
ett Friskkt, Nederlänst, Frankiskt, Alemans-
niskt, Wefogotiskt språk o. s. w. Han tror
sig icke böra hålla Språkets Perioder, dess
Utwäcklingsgrader, om de än äro så skilda
från hwarandra, för nya språk. Han tror
icke att en Dialekt, när den erhållit en Lite-
ratur, derföre upphör att wara Dialekt, och
blifwer ett nytt språk. Doriska dialekten
hade en temlig betydande Litteratur, ingen har
derföre skapat ett Doriskt språk, ingen har
twiflat att kalla Doriska Dialekten Grekiskt,
och likwäl uttrycker Hr Rasse på ett annat ställe
att han icke tror, att någon kunde wisja kalla
Angels. Tyfkt. Men man må icke förundra
sig öfver, att Hr Rasse, densamma författas-
re, som sid. 17 kallar Danskän och Swens-
kan; de begge nyere nordiske Dialekter,

känner så många språk inom Tyskland, då han äfwenledes underrättar os om särskilda nedergermaniska nationer (sid. 3), hvilka för Tyskarna äro äfwen så obekanta, som för Swensckarna till ex. en göthisk, eller småländsk nation skulle wara.

Rec. är alldeles af Hr Rasks tanka i afseende på Angelsaxiskans förhållande till Danskän och han är öfwertryggad att hwarje fördoms fri granskare skall skänka honom sitt bifall, men han har temligen mycket emot det enskilda i Hr Rasks deduction deröfwer. Sid. 5 säger han, att Angelsk. aldrig blifwit talad utom England. Rec. har lust att fråga, hwad Angler och Saxer då talt i deras hembbyggd? — Har deras dialekt varit så mycket skild, att genom sammansmältning deraf, ett nytt språk uppstod? Kan Hr Rask, i sölje af denna sin öfwertryggelse, angifwa endast några af språkets beståndsdelar, som bewisligen endast hafwa tillhört Anglernes eller Saxernes språk, eller måste han icke kanske medgifwa, att två tyska stammar, och desutom grannar, måste hafwa talt ungefär samma språk? Dersöre är det också högst likgiltigt, om Saxerne eller Anglerne varit de talrikaste, men likwäl är det sannolikare om Saxerne, då de woro i sig sjelft en mycket större stam än Anglerne, och såjäktligen i större antal kunde utwondra än dessa. Sid. 7 säger Hr Rask: att i Angelsk. med Undragelse af senere indkomne Normannismer, neppe gives noget enestte märckeligt Spor af den gamle Scandinawiske eller danske Sprogbygning i Angelsk. saa at endog Frisisk i denne Henseende synes at ligge os närmere. Rec. har ingenting mot denna sats; men huru wil Hr Rask sammanlika den med sid. 31, hwat han twertemot säger: Ugsas for et grundigt Stru-

dium af Islandskän er Angelsk. ikke overflødig, da den som sagt er det nærmeste af alle germaniske Sprog?? Når Hr Rask oppstøter skilsketheter inellan Tyskan och de nordiska språken, så önskar Rec. honom ganske ofta en litet nogare bekantskap med de öfriga äldre tyska dialekterna, och till och med med tyska språket, såsom det ännu dagligen talas, äfwen of de säkallade bildabe. Med en sådan nogare bekantskap skulle wi till ex. icke se anförde sid. 13 det gammaldanska sidsken, t. s. s. i. h. a. bland de Ord som stride imod det tyske Brug. Hr Rask hade då welat påminna sig, att: sidsken, sidsken, (seid), äro tyska ord, och att seid wäl nu för tiden betyder efter en wiss tid, men att det förr noga betydde: nachdem, darauf. Det är icke nog att weta hwad mening man fästet wid ett ord, i en wiss tid; den filosofiska och grundliga språkforskaren måste känna det, genom alla språkets tillgängliga tider. Hr Rask hade då vidare sid. 14, icke yttat, att en förkortning af Accusativus ihm, icke finnes i någon germanisk munnart. I dagligt tal i Tyskland hörer man öfweralt: schlag'n, bitte'n för, schlage ihn, bitte ihn; ja man hörer till och med att Dativus ihm blifwer förkortad på samma sätt t. ex. hilf'm för hilf ihm, eller ännu mer sag'om för sag es ihm. Hr Rask hade då tänkt, wid det danske saghe, isl. sagði, på det tyska sagte; wid taræen, gammal dansk, isl. tærin på det nedertyska taaren pl. tæhren; wid so gml. dansk, isl. så på det tyska so; wid smælighæe gml. dansk, isl. smávarli-ga, sw. smådeligt, på det tyska schmal-sich. Alla dessa anföras nemligen blönd de: som stride imod det tyske Brug. Sid. 16 säger Hr Rask, att de gammaldanska orden

Konung, túsíand wíl skemma öfwerens med de swenska Konung, tusan, men icke med de Angelsk. cynnig (läs kynning) och þúsíend. Nec. wíl ingenting tillägga; Lålaren sjelf må dömma. Det framsticker öfwerakt i Hr Kosses bewis för Daniska språkets oberoende af Angelsk. något besynnerligt, som har bragt Nec. på den tankan om icke Angelsk. här endast skulle vara ett bildligt uttryck för Tyskan i allmänhet, och således hela denna afhandling frambragt af ett på wikt sätt säradt samwese, som råder sig hos hwar Dansk i afseende på hans modersmål. Nec. har blifwit ännu mera bestyrkt i denna mening derigenom, att egentligen i sjelfwa werket ingen opartisk språkforskare har welat påtruga Daniska språket ett Angelskiskt ursprung, och följaktligen Hr Kosses synes här och der hafwa såkrat mot de sånda wäderquarnarna.

Wi wända oss till Hr Kosses wederslägning af Prof. Mühs i Berlin hypothes, att nemligen den isländska Poesien är lånad af den Angelsk., och att den äfwen så litet som den isl. mytologien nänsin warit allmän eller nationel i Danmark, Norrige och Swerige. Denna hypothes har öfwerakt sunnit ett så kraftigt motstånd, och den har så litet grund i sig sjelf, att det knapt behöfdes en ny wederslägning. Men det har behagat Hr Kosses att gifwa den, och wi skola se, huru han har uppnått sitt ändamål. Först wisar Hr Kosses, att en del bland de af Prof. Mühs uppgifna poetiska ord, äro ganska allmänna på Island ännu i dag, t. ex. klefi en lycka (smjörklefi), lå waetka (járnlå), hland, orrusta, greip, ból, bleckja, dels nyttjade bland Allmogén i de tre nordiska rikén, dels gemensamma med de andra äldre tyska Dialekterna. Wånga, fortfar han, äro desutom så djupt inwåfda i de nordiska språken

att de måste wara så gamla i Norden som de nordiska sjelfwa, t. ex. ámbatt isl. en slafwinna kommer embætti sw. embete, af gummi kommer brúþgumi s. brudgumme. Men när nu Hr Kosses frågar sid. 19, hwarföre just Isländarne mer än Widojogerne och andra götiska folkslag skulle, hafwa lånat dessa ord af Angelskerna? — Så måste Nec. anmärka en för alla gånger, att man först i långt senare tider möjligen kan tala om något lån. N. c. kommer här att för första gången offentligén yttra en sats, som strider äfwen så wäl mot den Näsiska, som mot den Kossiska åsigten. Han är nemligen of den öfweriggelsen, och har derföre att tacka mest sitt studium of Dialekterna, att hela skillnaden mellan den Scandinawiska och tyska utgreningen af ett grundspråk, är endast formell; men att hela ordförrådet, äminstone alla ordrotter äro lika i båda. Utte frammande ord, t. ex. Finiska, Lappiska, å eno, Latinska, Slaviska & andra sidan, måste undantagas, förstås af sig sjelft. Han påstår, att man icke i något af de nordiska språken skall påhitta en ordrot som icke skulle finnas i något af de tyska språken sin motsvarande, och omwändt, endast man icke inskränker sig till det så kallade folkspråket. Utte denna sak sann, och N. c. skall kanske snart bjuda till att besanna den genom ett större endast i denna affigt författadt arbete, så förfaller af sig sjelft största delen af alla dessa stridigheter, angående företrådet bland dessa språk, hwad ursprungligheten angår, deras oberoende eller beroende af hwarandra, o. s. w., och Nordboer och Tyskar skola då ömsesidigt bjuda hwarannan händerna, för att utan fördomar och illwillsja intränga i deras språks djupa och rika skatter, och till gemensamt gagn fram-

rdaga beres skatter. Men H. c. vänder till
baka till sitt ändamål. Vidare, säger Hr. Rask,
begriper han icke, hvarfdre Isländarne me-
ra än de öfriga nordiska Nationerna skulle haf-
wa länat angels. Poesien, då ändå egentli-
gen Noremdn och Danskar sitt erfrade lan-
det och icke Isländarne. Hr. Rasks skäl är
icke alltid jemngoda; wore Rec. Prof. Råhs
så skulle han svara, att alla noriska och dans-
ka Rungar och Håfvingar hade isländska
Skalder wid sina hof, att isländska Skalder
hade liksom ett slags monopolium på poesien,
och dermed skulle Hr. Raskes inkast hafwa idr-
lorat sin största vigt. Sid. 20 säger Hr. Rask,
att några af dessa poetiska ord synas komma
Möfogösbiskan närmast, och vill förklara dem
snarare som lemmingar af en isän Swarta
Hafvet till Norden invandrad stams såer-
skilda munart, än som lån af Angels. Rec.
tror att det enklaste är, att förklara dem med
Äfidsättande af alla invandringes hypoteser,
för en egendom gemensam för två stora
skon-folkstammar. Sid. 21 heter det: Det
isl. Digtersprog indeholder ogsaa en stor
Maengde Navneord, dannede af bekjend-
te Ord med saedvanlige Endelser, som
ikke desmindre umulig kunne oversaettes
eller blive forstaaelige i noget andet
Sprog. s. E. blöfi, dannet af blöf,
barmi af barmr, lifri af lifir, hlyri af
hlyr (en Rind): alle disse Äfidsord be-
tegne en Broder, men hvem skulle be-
gribe hvad man mente med en Blode, en
Barme, en Levre, en Rinde eller desl.
i noget andet Sprog? Hr. Rask har full-
komligt rätt, så länge vi läsa oss wid reg. In
för den yttre bildningen af dessa ord: dan-
nede af bekjendte Ord med saedvanlige
Endelser; men så snart vi se djupore på be-
greppens slägfkap, på slägfkapen mellan språ-

knas inre anda, så begripa vi, att t. ex.
det tyska: Blutsfreund, Busentind, Milchs-
bruder, äro danade efter samma princip, som
det isl. blöfi o. s. w.

När Hr. Rask sid. 23, ganska riktigt
yttrar, att den isländska Metriken ej heller
förklaras bättre genom denna besynnerliga
hypotes, derfdre att af alla isländska vers-
slag, som stiga öfver hundrede, i Angels.
endigt finnas tydliga exempel på ett enda,
så hade det ändå varit mera uppriktigt att
tillika anmärka, att detta enda likväl var
det äldsta och mest wigtiga i Isländskan, nem-
ligen Fornyrdsalag; men Hr. Rask har en
besynnerlig motwijsa för allt, som kan bi-
draga att sätta det nära sambandet mellan
de tyska och skandinaviska språken i sitt rätta
ljus; han kan väl icke rentaf neka sjelfwa sa-
ken, men han gör alla möjliga småkonster
att dölja den, såväl för sina läsare, som för
sja sjelf. Rec. har många gånger sett sig
frestad, att förlika honom med en man, som
i sjelfwa werket öfwertygad om någon sans-
ning, söker alltid upp nya skenstäl emot den
samma, hwilka, såga betydande i sig sjelfwa,
ändå alltid uppstjuta tiden, då han måste be-
stämdt för sig och andra förklara, att sannin-
gen är sanning.

(Fortsätn. följer.)

Kronologisk Handbok uti Äldre, Medelti-
dens och Nyaare Historien. Första Del.
373 sid. Christianstad, Cedergreen, 1818.
Andra Delen, 374—920 sid. 1819. 8:o.

H. c. är lika så öfwertygad som förf. om
nyttan af dylika Handböcker, men han tror
att den method, som blifwit wald wid utar-

Beständet af denna skrift, för ändamålet icke är den samligaste. Systemälet med en sådan Chronologisk Tabellbok är utan twifwel det, att till en sammanhängande rassa sammanfatna tidernas viktigaste resultat, hvars orsaker och mellanliggande delar måste förutsättas såsom kända; den är ett historiskt register, men med systematiskt disciplin så utarbetadt, att det för sig sjelf ändock utgör ett lärrikt Delt, ehuru ständigt hänvisande på den utförliga texten — Häfverna sjelfwa; den är ett slags historisk Charta, der man blott finner contourerna och chiffer i stället för förklarings och beskrifningar, hvilka på ett annat ställe dro att söka. För att en Chronologisk minnesbok också skall blifwa fullt brukbar, är det, enligt Rec:s mening, derjemte nödwändigt, att, isäll den syfvelsätter sig med flera stater, den äfwen måste utarbetas Synchronistiskt. Hvarje land erhåller sin egen column, och jemförelsen mellan de särskilda tidscolumnerna förfäffar läsaren en redig öfverfikt af hwad, som i hwart rike under en wijs period tilldragit sig; oberäknade den wäsentliga fördelen, att då han följer en sådan afdelning uppifrån och nedåt, så finner han hela den föreliggande statens öden reknade, wäl i grundlinier, men sammanhängande, utan afbrott och luckor. Ju mera rik en sådan tosta är, des bättre. Men som rummet för en sådan fullkomligt nöjaktig utförlighet aldrig är tillräckligt, så borde man bestita sig om den yttersta förbehåll wid angifwandet af alla data; månggång skulle abbreviaturer och chiffer förskaffa ett nyttigt utrymme. Rec. tillstår, att han ännu icke sett några Chronologiska Tabeller, som synas honom så rikhaltiga, sammanprägnade och upplöfande, som format och rum kunnat tillåta. De äro ännu alla för mycket berättande, så hwilket åter en mängd facta

hafwa måst uppföras. En sådan utförlighet i detaljen kan wara på sitt rum, der handelserna ej böja sig på hwarandra, t. ex. i den allra äldsta historien, men manne åter den Chronolog, som så reknade sina tabeller, wid andra tidsafdelningar, der den ens uppgiften tränger den andra, ej förfaller i samma fel, som om författaren af en landcharta syfvelsätter sig att beskrifwa de större städernas märkwardigheter, men derigenom icke sunne utrymme för en tiondel af de orter, hwilkas lägen han annars kunnat bestamma?

Förf. af ofwannämnda Handbok har icke delat Rec:s öfwestygelse. Han har först och främst under hwart och ett år på ett och samma ställe, i en enda afdelning sammanfört alla märkwardigare data, som öfwer hela jordklotet, i alla länder, i detta ögonblick tilldragit sig. Sålunda kan man wäl i denna bok få weta, när en wijs händelse, hwarom man söker upplysning, förefallit; men man måste dock bladdra länge nog, allt efter som man är osäker om det är, hwarunder det sökta igenfinnes. Genom den Synchroniska methoden undwikes först detta widåfåga efterletande, ty, då man känner staten der det ifrågawarande händt, så har man endast en smal column att genomlöpa. Widare kan man aldrig i wår förf:s repertorium med en enda blick öfverflåda en stats öden, ej heller fatta i minnet tiden, då hwar och en händelse timat, emedan alla data, på sätt som wi beskrifwit, äro sammankastade om hwarandra efter årtalens slump. Ett arbete af detta slag gör intet anspråk på wettenskapligt wärde; men den method, som här blifwit följd, är dock den minst wettenskapliga af alla som kunnas väljas.

Fördrifige will Rec. göra Förf. all den rättwisa han förtjenat. Han har icke allenast

Ant och rådfrågat de bästa arbeten af samma slag, och deribland Medekinds chronolog. Handbuch der Weltgesch., som utan twifwel är den bästa i sin art, utan åfwen, hwad nyare historien beträffar, låst de wigtigaste händelseförtecknare. Förf. uppgifwer det sjelf i företaler, och hans werk vittnar också oneligen att det blifwit utarbetadt med allwar och sit. Genom denna förklarlek för den senare Historien, har dock händer, att de trenne partierna hwaraf 1:o Del. bekär, i hänseende till deras olika omfång, blifwit alltför osymmetriska. Så upptager den gamla Historien endast 30 sidor, Medeltidens endast 64, men den nyare, till och med året 1788, åter 278. Och en ny del lofwad of för de återstående trettio åren. Hwad den första världsepoken angår, har Förf. hufvudsakligen begagnat Beckinds ofwonnämde Handbok. Mycket kunde vara att erinra wid den tideräkning, hwar under Förf. fixerat en del af de äldsta, halfsabelaktiga handelstiderna; men som genom sådana underökningar sållan någon wisshet står att erhålla, wil Rec. ej ingå i sådana widöftrahet. Medakels har Förf. wilst den sannoskaste Chronologien; dock det hade ofta varit intressant att erfara grunderna till hans afwikelser från andra händelseförtecknare. Så utfästes Syndasfloden till år 3000 f. Chr., Kejsar Yao i China till år 2400, då Gaubil, De Guignes och äldre föregångare, som forskat i Chinas historia, närmare trott sig kunna bestämna hans tid, eller till 2150. — Då Buddha utfästes att ha regerat 2100 år före Chr., synes denna uppalste afslägsna sig på 1000 år från W. Jones tidsbestämning. Men Förf. har antagit en yngre Buddha, som lefde på sistnämnde tid, hwilket också ofworenstämmer med nämnde beräknade forskare. I nyare historien har wår Auctor egnat ett

betydligt rum åt swenska saker. Och då hans bok är ämnad till en undervisning för swenska läsare, så wilja wi alldeles icke anföra dessa såsom tadel. Men mindre wälberäknat synes Förf. förfarit, då han inlåtit sig med att berätta en mängd particulariteter, anekdoter och småsaker, af hwilka wisserligen en del äro mindre kända, en annan del äminskone rolliga att genomläsa, men i stället blifwit nödgod att på ett mindre tillfredsställande sätt uphålla sig med facta, som med mera rätt höra till världshistorien. Nästan hwarje sida framställer exempel på sådana utwårter. Rec. wil anföra några artiklar, här och der slumpwis tagna. 1764: Dvergen Mik. Ferry; kallad Bebe, † d. 9 Juni, 23 år gammal, och 33 tum lång. Han war född d. 11 Nov. 1749, (i) Lothringen of sundt och wälstapadt bondfolk. Wid födseln war han endast emellan 8 och 9 tum lång och wogde 9 unsk. Då han war 2 år gammal, kunde han stå och gå; de förfsta skor woro 18 linier långa, ungefär of ett niofvals storlek. I sitt 6:te år war han 17 tum lång och wogde 13 mark. Han ägde en woeter skapnad och de förf kroppsdelar hade en riktig proportion. Kon. of Polen Stan. Lesinski låt födra honom till sig i Luneville och behöll honom wid sitt hof. Bebe hade god helia; men de förf förstånd öfwerfleg ej naturens gränser (?). — Så anföres sid. 255 twennas epigrammer af Carl 12:s hofpoet Holmström, of hwilket ett, skrifwit i sanden, må här fåna ett rum:

En penna utan sjä'le, en bok förutan papper,
En skrift förutan bläck, en tiggare utan lappar,
Ä' sora rara ting. Dock finnas alla här,
En detta skref med kåpp en fattig Sekretär.

Så berättas sid. 136, på mer än en sida ofdringen af släket Becomp i Normandie, år 1593. — Så berättas på en half sida s. 275

ett infall af swenske Ambassadören i Paris, Grefwe Er. Sparre. — Deremot kan läsas ren ej wara annat än tacksam, då Förf. påminner om Swenskers förtjenster, t. ex. Carl Maabé, som wunnit slaget wid Helsingfors år 1713 genom sin konst att ställa sina skepp en echequier, en feldsordning, som icke länge sedan war ny i Frankrike, okänd i England och bortglömd i Sverige; — eller då han sid. 237 karakteriserar Grefwe Dabbergs utmärkta uppfinningar i Ingeniör-wetenskapen. — Deremot har Polhem blott blifwit ihågkommen med en enda rad; då deremot till och med Weiss's Barnawån blifwit upprägn. — Flera exempel så wäl på tadelwärdt som berömligt i denna bok skulle i mängd kunna framdragas: men de skulle blott allesammans sista att bewisa, hwad wi redan anmärkt, att denna bok blifwit utarbetad med mera flit och lärdom, än med snille och efter en lycklig plan. Såsom ett under denna rubrik fallande fel måste wi äfwen anmärka, att de flesta delar i den intellektuella, dels i den politiska werlden märkwärdiga män blifwit anförda under det är de anringen blifwit födda eller döda, då det åter tyckes Rec. att det war tillräckligt att ställa dem i den tid, då deras högsta verksamhetsperiod inföll, ehuru wäl man måste medgifwa, att wälet af denna epoch stundom kunnat blifwa swårt eller godtyckligt. — Boken har genom förtis frånvaro blifwit öfverswämrad med tryckfel. Så kan man sid. 48 under året 1162, då man läser om Benjamins Tatariska Rike, swäckligen gifwa hwilken obekant dynosti Förf. här hafte i sigte, om man ej känner den bekanta Resanden Benj. af Tudela; Rikets Namn läsas i stället

för Rike. Stafningsfäret är ofta oöfvels öfwenfkr.

Sedan föregående granskning af denna Handboks förra Del redan war uppiant, har Rec. äfwen sett den Senare. Den synes vara utarbetad med ännu mera flit och säkerhet. Får att dock med full tillförlig kunna wisorda denna sistnämde bland bokens förtjenster, måste man dock hafwa granskat den med den yttersta omsorg och under ständigt jemförande med andra källor, — ett arbete som skulle blifwit nästan lika lika så mödosamt som dess förtjänande. Hwarje sida vittnar, att Förf. icke ändri sig med att blott öfversätta och excerpera andra handböcker af samma slag, utan att han ej fyllt den andan, att från helt nya grundkällorna samla sina uppgifter. Wisserligen ett högst redligt och mödosamt arbete — hwarför läsaren öde hålla honom så mycket mer räkning, som denna flit hos oss i senare tider börjar blifwa temligen sällsynt. Äfwen här hafwa de swenska artiklarna blifwit behandlade med utförlighet. Andra Delen är genom sin grundlighet och ett mera metodiskt utarbetande, wida brukbarare än den föregående. Texten går till sid. 768, hwarefter följer ett utförligt Register (769—920). Arbetet slutar med år 1818. En stor del af rummet upptages genom ett Tillägg till de föregående åren, hwilket dock mindre tjenligt blifwit infölet efter året 1813, hwarest åter årens 1814—1818 historia fortsättes. Denna del, långt ifrån att vara fri från tryckfel, är dock berä af mindre wanstäld än den förra.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 43.

Lördagen den 16 October

1819.

R e c e n s i o n e r :

Engelskafiske Sproglære, tillige med en fort Læsebog ved N. K. Kasp. Stockholm 1817, tryckt paa Wagn. Wiborgs Forlag i det Hedmanske Bogtryckeri. 44 sid. Fordele, 168 sid. (utom Dedicatio- nen), stor 8:o med en Planché.

(Fortsättin. från N:o 42).

Sid. 24 börjar Förf. att vederlägga Prof. Nöhs andra påstående, att den gamla nordiska Poësen och mytologien endast inifrån kom till Island och aldrig har varit national i Sverige, Norge och Danmark. Hvad Hr Kasp deremot anförer, förtjenar all uppmärksamhet, och bidrager ännu mera att framställa denna hypotes i all sin nakenhet. Hr Prof. H. Wagnusen's i Köpenhamn anmärkning sid. 26, att man uti Saxo Grammatici profaiska berättelser ur föreskommande namn på de hjeltar, som deltog i striden, tydligen kan igenkänna Fornryd- lag, och uppställa hela Scropher med sitt

rigtiga bokstafskrim, har mycket intresserat Rec., då han redan från en längre tid tillbaka gjorde samma upptäckt, likwäl icke endast hvad namnen angår. Han har nemligen trott sig i Saxo's verser igenfinna flere af de islandska verslagen, och hoppas kunna till och med återställa en del af dessa latiniserade Skaldestycken i deras ursprungliga gestalt. Så är t. ex. Fornrydslag omiskännelig i samtalet mellan Gro och Befus, och man igenkänner det helt tydligt i den adoniska metern, Saxo här har använt, såsom det mest motsvarande. Jfr Saxo Gramm. Lib. I. p. 6—8. ed. Stephanii. Till de sid. 28—29 meddelade Exempelen, som bevisa tillika den gamla Skaldekonstens och Gudaldrans allmänhet öfver hela Norden, vill Rec. tillägga två märkwärdiga stropher, i afseende på den senaste kanske ensamma i sitt slag. I den första anropas Oden om hjälp, och den andra inneshåller hans orakel; de äro tagna ur en wisa som finnes i Handskrift på Kongl. Biblioteket i Stockholm:

Hjelp nu Oden Afagerim!
 iagh tränger nu til dig falla,
 at iagh må vinna Hr stolten Alf,
 at iagh blihe utan fahra.
 "Du skalt fettä stäng för ddrer
 och eldh i alle gaster
 så kan du vinna stolten Hr Alf
 och blifwa utan fahra."
 Du lätt honom förja som fängen ligger un-
 der heeda.

Den enda undflygt, Hr Näs nu kan taga,
 är förmodligen den, att förklara alla dessa
 ansförda prof, som tala mot honom, för oak-
 ta och i bedräglig afsigt understuckna; men
 Nec. hoppas, att snart se honom betagen och
 så denna sista undflygt, genom framdragandet
 af några hittills okända Handskrifter, hvil-
 kas älder stelf den allramistrogaste Diplo-
 mat icke skall kunna bestrida, och denna tid
 skall då på engång afgöra en strid, som så
 länge sysselsatt de Nordiska och Tyska Lärde,
 såväl inbördes som mot hwarandra.

Sid. 30—31 handlar Hr Näs om Au-
 gels. inslytelse på de nyare nordiska språken
 och hufvudsakligen på det Danska, med myc-
 ken upprigtighet och sanning. Näs Christen-
 domens införande säger han, war det Nord-
 boernas många tåg till England, som gäfwö
 fornsvärket i de nordiska Riken första stöten.
 Danskarne författe krigen längst, och derför
 är deras språk mest förändradt, och ifrån
 Knut den Störes eröfring of England kan
 man räkna att Isländiskan begynte förfalla i
 Danmark. Augels. är derför lifsom den an-
 dra källan till de nordiska språken i deras se-
 nare tillstånd, och bidrog till att gifwa dem
 sin nuvarande rigning. Hwad Hr Näs här
 om Augels. säger, gäller egentligen om hela
 tyska språket i allmänhet; ty det är onekligen,
 att detta beständigt intill nuvarande dag haf-
 en betydlig inslytelse på det Danska, Nere-

sta och Swenska, då deremot ett omvändt
 förhållande nästan aldrig äge rum. Som ex-
 empel på swenska ord, hvilka igenfinnas i
 Augels., ansförer Hr Näs: stupa, *U. S.* kü-
 pian, *Engl.* to stoop, och detta kanske af
 steáp, brant; sämre; *U. S.* sæmre; dristig,
U. S. dyrstig of durran töras; förkofra, *U. S.*
 a-cofran, komma sig; ehwad, eho, gaus-
 malt Swenskt: ähwad, *U. S.* æghwæt, ægh-
 wá, o. s. w. Sid. 32 går Hr Näs öfwer
 till Augels. slägtkap, med hans så kallade ger-
 maniske Sprog. Det är temligen wanst-
 ligt att bestämma två språks wärelsidiga för-
 hållanden, genom en sammanslikning med två
 andra språks förhållanden. Så heter det här:
 att Augels. och Frisiskan äro ärminstone så
 skilda från hwarannan, som Spaniska och It-
 talieniska; men Nec. måste upprigtigt bekän-
 na, att han med sin kunskap om dessa språk,
 icke kan bestämma, om Augels. skall wara
 svarande mot Spaniska eller Italieniska. Han
 håller hela denna sammanslikning för oriktig,
 ty skillnaden är i stelfwa werket på långt
 när icke engång så stor, som emellan Swens-
 ska och Danska, hvilka Hr Näs stelf s. 33,
 jemför med Italiska och Doriska, Portugis-
 ska och Spaniska. Hr Näs delar ganska rig-
 tigt den tyska språkläsen i två underafdelnin-
 gar, den östra och nedra; till den första räknar
 han *Wöszgöthisk*, *Allemannisk* och *Frank-
 tisk*; till den andra, *Nederriisk*, *Frisisk*
 och *Augelsorisk*. Men när han faller ut-
 la dessa dialekter, uddöde Sprog, så måste
 Nec. motsäga honom till en del. *Alleman-
 niskan*, *Frankiskan*, *Nederrienskan*, äro på
 långt när icke så alldeles uddöda som man
 wantigtwis menar. Det första talas med så
 förändringar ännu i dag, i *Schweitz* och

Schwaben; det andra i de säkallade fran-
kiska länderna. t. ex. på hela Sichelgebirge,
i Würzburg, Baireuth o. s. w. och det tre-
dje wid Nederrhein, intill nederländska grän-
sorna, hwarest den egentliga Holländska grän-
sar. Ut, utom dessa sex, af Hr Koss upprä-
nade dialekter, i Tyskland finnes en mängd
andra, behöfwer Nec. knapt anmärka, men
wål, att de werkligen förtjena mycket mer
uppmärksamhet, än de hithills hoswa funnit.
Hr Koss t. ex. synes alls icke känna dem;
ty, efter honom, hafwa ur en gånning af de
förut uppräknade 6 säkallade språken, ungefär
wid Reformationstiden, endast tre nya germä-
niska språk utvecklats sig: det Tyska, Holländ-
ska och Engelska. Huru ordig och oriatig
denna framställning är, kunde lätt ådagalä-
gas; men bewisen skulle nödwändigt intaga
ett större rum, än är en Discursion kan lem-
nas i denna Lit. Tidning, och Nec. frågar
derföre endast Hr Koss, hvad han förstår
under Tysk? måne bokspråket? Men hwilket
bokspråk då? Förmodligen det, som står i
Aodelungs Wörterbuch.

Sid. 34, börjar Hr Koss öfwerfigten af
Engelsk. språkets perioder, med den förmodan
att det i början hade varit en rå blandning
af Saxonnes, Anglernes, Frisernes och Suttarnes
munorter. Här wore kanske temligen mycket att
inwända mot den råa blandningen, men då
Hr Koss snart forfar: men wi kände den
ikke i dette Tidrum, så kunna wi gerna
ställa denna hans förmodan till alla de andra
öräknliga gisningar utan skäl, som Literatör-
erne sedan verdens början påfunnit. An-
gelsk. Literaturen begynte med Christendomens
och latinska alfabeters införande omkring år
593, och bibehöll som Nationen sjelf, under
alla de följande oroliga tiderna, sin sjelfständig-
het; till och med under de danska konungare

nes wälde bleswo lagar och förordningar för-
fattade på ren Angelsk., utan att man, med
undantag af några enstilda ord, spörjer nå-
gon verkning af erdfranses tungomål. Förf.
efter Normännernes inträffning, år 1066,
blef Francka och Latin Hof- och Lagspråk; An-
gelsk. sjönk allt mer och mer, tills det ämtli-
gen, efter flera hundra år urbitades till ett
blandadt språk: den nyare Engelskan. År
1100, kan man ungefär antaga som gränsen
för Angelsk. språket, för det språk, hwilket
beskrifwes i Hr Koss Grammatik; den ef-
ter denna tiderymd öfwerhandtagande förwir-
ring hörer till gammal Engelsk., och kan ut-
sträckas till reformationens införande 1550
eller 1660, för att angifwa ett rundt tal.

Som de wigtigaste hjelpredor till studium
af gamla Angelsk. språket uppgifwas: Geor-
gii Hicessii Thesaurus Linguarum vett.
Septentrionalium. Oxoniae 1705. V. Tom.
fol. och: Edvardi Lye Dictionarium Saxo-
nico. & Gothico-latinum edidit O. Man-
ning Londini 1772 II. Tom. fol. Nec. un-
derskrifwer sultkomligt Hr Koss uttanden
angående dessa både verk, så hårda de och
kunde synas för många, som icke genom ett
långvarigt bruk hafwa förskaffat sig en när-
mare bekanskap med dem. Dessa hjelpredor
säger Hr Koss sig hafwa nyttjat, men ändå
öfwerallt under ett seråtigt studium gått sin
egen väg, på hwilken Isändiskan har varit
hans bästa ledsagare (sid. 38).

Hr Koss har i detta och sina öfriga gram-
matiska arbeten gjort ett försök, att använ-
da endast danska konstord, då det förefem ho-
nom äfwen så riktigt i Språkläran, som i
Plantläran och andra wettenskaper; man kan
ej neta, att de flesta af honom i skället för
de forna latinska upptagna eller nybanade
orden, icke äro wäl träffade och påsande, men

många kunde kanske anse den vinst, man genom denna purism ernår, icke så stor, att den uppsvägs de oundvikliga besvär, hvilka läsaren derigenom ålägges, och förlusten af den fortset som utmärker de gamla termerna. Några få måste Nec. åtminstone anså, som sid. 43 icke ersätta och återgifva begreppet af det frammande ordet, t. ex. det lette (Versfeld): amphibrachys; det tunge (Versfeld) amphimacer. På företalers sista sida 44, förklarar Hr Nass sig öfver, att han har låtit trycka sitt verk med latinska bokstäfver, och bryter stafven öfver de danska, (tyiska, swenska), såsom warande ett försök att afbilta den lae. Munkskriften, endast i dess senare och mera förberwade form. Nec. vill icke här ånyo upploga en gammal strid; han vill endast anmärka, att i sjelfwa verket dessa så kallade latinska bokstäfver äro ingenting mindre än latinska d. w. s. romerska, men att till och med sjelfwa de senare, nemligen Uncialerna, ingenting vidare äro än förskämda grekiska. Hvarföre då icke strax gå till den sanna källan, och för att icke komma i fara att nyttja förberwade bokstäfver, trycka våra böcker med grekiska eller, om så går an, hebräiska stilar, of hvilka åtminstone de förra ere långt smukkere, tydligere og hurtigere at skriva, saz vel som äldre og mere ägte, än våra så kallade latinska. Nec. tror föröfrigt, att Tyskarnes, Swenskarnes och Danskarnes tycke för dessa förberwade former icke är så tillfälligt, men att twertom kanske ett mera djupt skådande öga igenfinner deruti ett betydligt karakteriserande drag i dessa beslägtade nationers lynne.

Vi wända of nu till sjelfwa Språkläsaren, till det sålt, hwarpå Hr Nass egentligen herrskar, och till hvars beherskande han här åter wisat sig wärdig. Första Afdelning

gen innefattar: Boggstavla ere. 1. Skrivningen. Förf. har förkastat de angels. bokstäfverna, då endast några obehöfligt afwika från de latinska, och endast bibehållit D och H då det latinska alfabetet icke har motsvarande tecken till deras ljud. Hwad råttfärdigheten angår, så har han icke förändrat den, men, efter en mycket riktig princip, derföre icke låtit sig hindra, att af flere wacklande skrifsätt utvälja det, som syntes honom mest öfwerensstämmande med språkets inre wäsende och andra beslägtade språk (S. 1). 2. Utdalen. Det förstås af sig sjelft, att alle hwad man i detta ämne kan säga, till största delen beror på gifningar och flutsatser, hämtade från jemförelsen med de ännu existerande beslägtade språken, men Nec. skulle önska, att Hr Nass hade just derföre stänkt mer uppmärksamhet åt de neder- eller plattyska dialekterna, som här måste wara af en stor wigt, hwarförligen konstaterad genom de många öfwerensstämmelserna mellan deras och det engelska språkets uttal. Nec. tror icke att den regeln i S. 7, att e brukas för a och o för att uttrycka j, är öfwerallt användbar, men att den wisserligen har sina undantog; så har man säkert aldrig sagt jare i stället för eare drat, men förmodligen blef det uttaladt ungefär som det Engelska ear. S. 8. heter det: att H, när det finnes i ändan af orden, dels sist, dels före andra härda consonanter, synes hafwa varit uttaladt ungefär som det grekiska x, och det tyska ch, t. ex. Durh, igenom, t. durch; leoth, ljus, t. Licht. Hr Nass hade kunnat förwisa sig härom, genom en enda blick i äldre skrifter tillä slutet af 1400-talet, hwarfäst han öfwerallt kan finna leicht, libt, gesicht, rcht för leicht, Licht, Gesicht.

recht. Hvad uttalet af C angår, så för-
 tæner oppgiffen sid. 8, att det klang före e,
 i, y, som det danska k ett nogare begrun-
 dande, och liber Geminstone undantog, der
 det bde läsas som s t. ex. unc Dat. och Acc.
 Dual. af det personliga Pronomen ic jag,
 uncer Gen. Dual. inc. Dat. och Acc. in-
 cer Gen. Dual. af Pú. **P** och oswan teck-
 nade aspirerade D swara begge till det eng-
 giska th, men då detta har ett dubbelt ut-
 tal, 1) ett hårdare som i thing ett ting, unges
 får det grekiska **Θ** och det isländska **Þ**, och
 2) ett swagare som i this denna, så har, ef-
 ter mångaldiga skal, det förra tecknet haft
 det senare, det senare tecknet deremot det förra
 ljudet. Hr Nass tror, att det senare,
 swagare ljudet är Engelskan eget, men N. c.
 har haft tillfälle att upptäcka det såväl i
 Lappskan, som i Finiskan. Det är detta lju-
 det, ett aspirerade D (liksom **Þ** ett aspirerat
T) som i äldre finska skrifter, fullkomligt ef-
 ter det riktigt uppfattade natur, skrives dh.
 En senare tid har bortkastat detta h, hwilket
 den höll för öfversködigt, och nu för tiden
 beskylles man de gamla, t. ex. bibelsöfversät-
 tarne, att hafwa welat påruga finska språket
 en bokstav, som den icke känner. Att detta
 aspirerade D likväl verkligen finnes, eller
 äminstone fordom har funnits, ses klartigen
 ur Bartholdi Vhael Gramm. Fennica.
 Aboæ 1733 8:o. I S. 3, 4, 5, och ur
 Finnische Sprachlehre von Strahlmann.
 St. Petersburg 1816. 8. sid. 5, 6. Skul-
 le Rec. författa en Finsk Språklära, så skulle
 också han säga, att finska språket icke har **D**
 men wäl **T** och en lenare Aspiration deraf
 för hwilka man antingen kon nyttja tecknet
D eller dh. Man förlate Rec. denna lilla
 Episod om Finnarnes **D**, hwilken han snort
 på ett annat ställe torde så tillfälle att full-

ständigare framställa. 3. Bogstansforändrin-
 ger. 4. Bogstavovergange. För att gif-
 wa våra läsare ett prof, huru litigt och in-
 tressant Hr Nass här observerat, meddela wi
 det följande: c före i, e, y, å, är i En-
 gelskan förwandladt till ch, såsom cidan engl.
 chide, cicen eng. chicken en flykling. ge
 (gj) och öfwerhufwud g före de "blöde Med-
 lyd" blef i Engelskan till y (j), eller efter
 en Vocal in i ordet till i, som geoc engl. yoke
 ett ok, gear, engl. year ett år, fæger,
 engl. fair fager. See eller öfwerhufwud se
 före nämde vocaler har i Engelskan gått öf-
 wer till sh; t. ex. sceall, engl. shall, han
 skal; sceolde, engl. should, skulle; sceo-
 tan, engl. shoot, skjuta; seyld, engl. shield,
 en sköld. Nu är det märkwärdigt, att dessa
 tre öfvergångar från Ungelsk. till Engelskan,
 hwarigenom c blef till ch (tsch), g till y (j),
 och se till sh (sch) äro alldeles desamma,
 som ägt rum i jwenskan, och i det minsta de
 två sista, äfwen i norrskan från den gamla
 Isländskan; då deremot det gamla ursprung-
 liga ljudet bibehållit sig i Danskän, t. ex.
 kenna, sw. känna, d. kende; gjärna, sw.
 gärna, d. gjærne; skilja, sw. skilja, d.
 skille. Den enda skillakrigheten består deruti,
 att Swenskarne hafwa bibehållit den gamla
 råttskrifningen, men Engelsmännen antagit
 en ny. Italianarne hafwa gjort nästan sam-
 ma förändringar i de latinska orden, men liksom
 Swenskarne behållit den gamla Orthographien
 t. ex. cingere. scintilla. Endast på detta
 sätt håller Rec. der för möjligt att upptäcka
 de organiska lagar, om hwilkas tillwärelse
 han är öfvertygad, såväl wid språkets första
 bildning, som wid dess upplösning och öfwer-
 gång i ett nytt lif.

Ibland dessa bokstafsöfvergångar ansdres

ockfå sid. 15, att hit svarar till det tyska *ch*, efter *Rees* mening temligen öfverföddigt, då vi redan sid. 7, hafwa lärt, att det Engelska före hårda vocaler läses som det tyska *ch*, och det grekiska *x*. Samma förhållande äger rum med en annan anmärkning på nämnda sidan: att Engelskerna understundom sätta ett *h* efter ett enstafvigt ord, hvilket slutas på en vocal, svarande till det isl. och swenska *g* såsom slóh isl. sló eller slóg, seah isl. så eller såg, sw. såg.

Vi komma nu till Andere Afdeling. Formlaere. i Navneordene (Substantiva). Hr *Rass* har i Formlæran tillärit sig två afvikningar från den i våra språklärer wanliga metoden, i afseende på anordningen af könen af casus, hvilka han sjelf kallar ett wägs stycke (sid. 39 föret.), men hvilka icke deß mindre förtjena bifall och eftersöjd hos alla fördomsfria granfkarer. Hvad könen angår, så följa de hos honom således: Intetkjønnet, Hankönet, Honkönet; ty, säger *Rass*, de to förstnævnte have som i alle de nævnte Sprog (Isländskt, Tysk, Polsk, Rusisk, Grekisk og Latin) mest Lighed med hinanden, og det sidste er mest afsondret fra hine i dets Bøjninger; da

Nom.	<i>παρη</i>	fructus
Voc.	<i>παρε</i>	fructus
Acc.	<i>παρεα</i>	fructum
Dat.	<i>παρεσι</i>	{ fructui } { fructu }
Gen.	<i>παρεος</i>	fructus

Det samma synes tydligt i de Grekiska, Latinska, Tyska och Isländska neutra samt i Grekiska Dualerna o. s. w. Att ändelserna icke i alla händelser följa så regelrätt efter hwarandra, som i de här upprädda exemplen, är

Intetkjønnet, foruden den store Overensstemmelse med Hankjønnet, tillige er det simpleste af alle, anföres det med Rette paa første Plads. Man kunde efter en mera filosofisk åsigt ånuu till de här omtalade grunder tilægge, att det Könslöse (neutra) alltid och öfwerallt är det primitiva, och måste gå förut, eller åtminstone tænkes såsom förutgående de begge könen. Naerdommen af Casus bliver i Engelsk, hwarst Voc. och Abl. icke hafwa egna böjningar, följande: Nævneform (Nominativus), Gjenstandsform (Accusativus), Sensynsform (Dativus), Kjeform (Genitivus). Det visar sig wid första påseendet, att denna anordning är för alla europeiska språk den mest naturenlige, då den förenar det likartade i rak motsats mot den gamla, som sätter det olika tillförmans, såsom nom. och gen., voc. och abl. och åstiller det högst lika, såsom nom. och voc., dat. och abl. Hr *Rass* uttrar sig här öfwer mera udfødeligt i Føretaler till sin Anvisning till Isländskan eller Nordiska Fornspråket. Stockholm 1813 p. XXVI—XXVII. hwarifrån vi här insdra ett exempel, hwarigenom naturligheten af denna anordning ånuu tydligare kan sejas:

der Band	vöxt
den Band	vöxt
dem Bande	vexti
des Bandes	vaxtar

en nödvändig följd af den irregularitet, som öfwerallt i naturen, åtminstone i alla språk är förenad med det regelbundna: men det synes tydligt, att denna är den hufvudordning, som ligger till grund för ändelsernas

formation i alla dessa och äfwen i de Slaviska språken, alltså den enda rätta, emedan ordningen öfwerallt bör vara densamma. Det är ock den naturliga följdén af begreppen: nom. och voc. äro begge ett slags nämnan- de former, den ena för den lugna, den andra för den affektfulla; acc. och dat. begge objectiva former, den ena directe, den andra oblique. Abl. har å ena sidan mycken likhet med dat, af hvilken den endast är en variation, å andra sidan med gen., i anseende till begreppet, emedan Latinerna ofta har abl. der Grekiskan nyttjar gen. Hr Rast blef ännu mera tillstyrkt, att antaga denna ordning, då han, enligt sid. 39, fick weta, att den sedan uråldriga tider hade blifwit använd i Draminernes bearbetningar af Sanskrit, och andra indiska tungomål, samt att flere Europeer sölft deras exempel i indiska språkläror.

Den sammansatta dubbla Declinationen, hvilken i alla Scandinaviska språk substantiva emottaga, när Artikeln tillfogas dem efter, finnes icke i Angelsk, hwarest Artikeln, som i de andra tyska språken alltid sättes före Substantivum, och är skild derifrån. Hr Rast delar de Angelska Substantiva mycket tillfredsställande i två hufvudarter, en enklare och en konstigare i sina böjningar; hwardera hufvudarten delar sig efter de tre bönen i trene Declinationer, hvilka oaktadt en betydlig Tillfaktighet temligen swara i ändelserna, mer de isländska och nordöstiska, men skiljer sig från dem genom sin stora enkelhet (sid. 19-23). Rec. vill här för sista gången upprepa sin gamla klagan öfwer, att Hr Rast alldeles uraktiskt Tyskan i des nuvarande gestalt och förändrigast Plattyskan. Så har han icke gjort i sin isländska Grammatik, å hvilken ett bestämdigt hänvisande till de lefwande dotter, språken gifwet en betydlig

del af des wigt. Endast här och der har Rec. sunnit en liten anmärkning, t. ex. sid. 23, öfwer ändelsen n eller en, i de obliqua casus af några tyska Feminina, som wisar att hans uraktlåtande icke är brist på kunskap. Till sid. 30, vill Rec. anmärka för dem, som intressera sig för dessa studier, att det angelsk. ord adl, sjukdom, ännu lefwet, änsedt i en mera inskränkt betydelse i Platte tyskan. Adel kallas nemligen der en mycket smärtsam fingersjukdom, det svenska fullslag.

2. Tillägsordene (Adjectiva). Deras inrättning är som i Isländiskan mycket enkel, då de nästan alla böjas på samma sätt. De hafwa föröfrigt, som i alla andra germaniska språk, en bestämd och en obestämd böjningsart, i hwart af dessa tre bönen, och tre declinationer, samt de tre wanliga Grader. 3. Stedordene (Pronomina) hafwa, utom Sing. och Plur., i Angelsk. en Dugglis, och likiom i alla språk betydliga egenheter i böjningen. Acc. och Dat. i de personliga Pronomina ic jag, Du du, me mig och he dig, hafwa desutom en mera skiljunt form: me, me, och he, he, hvilken Hiekes har ansett för dansk-sarisk; men Hr Rast anmärker sid. 41 ganska riktigt att de således, som det isl. mik, þik, och det tyska mich, dich, endast skulle brukas i Acc. Det är kanske icke ointressant att weta, att mek och he förekommer uteslutande ännu i dag, såväl som Acc. som Dat., i Hannoverska och Braunschweigiska Plattyskan. Det bestemmende Stedord (Pronomen demonstrativum) þæt, se, seó, det, den, brukas som Artikel. Hr Rast menar sid. 43, att när man anförer þeó som Nom. i Honbönet, så skulle det antingen vara ett

skriffel, eller snarare läsefel; denna mening förekommer Rec. desto beynnerligare, då Hr Rask sjelf tillfogar: imidlertid stemmer det ganske overens med det friske thiå. Masc. se nemligen såväl som fem. seó stasvas i Ungels. med s dersöre, att förmodligen th-ljudet här uttaltes i all sin hårdhet, hvar det nästan kommer öfverens med s; om wi således icke endast skulle finna seó för seó, utan också the för se så kunde det vara mycket riktigt, och öfverensstämmelsen med de andra tyska gamla dialecterna skulle också, hvad stasningen angår, fullkomligen återställas. Det tyska nicht kommer icke, som Hr Rask påstår sid. 48, af ne-wicht, men utaf ne-icht, icke något, intet, ty iht (icht) betyder något (etwas).

4. Gjerningsordene (Verba). Ungels. har, som alla andra tyska språk, intet Particium, utan ersätter denna bristande form genom omskrifning och hjälp-verb; det har de vanliga Tempora: Praes., Impf., Imperat. och Inf. samt desutom ett Gerund. och Participia. Deså verba dela sig, liksom i alla germaniska (tyska och Skandinaviska) språk, i twänne Husvudbörningsclasser; i den första är Impf. sterksafwigt och slutas på -de eller -te, Part. Pass. på -d eller -t; i den andra är

Impf. enstafwigt med omklud (Umlaut. o: vocalsförändring) och Part. Pass. slutas på en eller n. Efter Impf. beskaffenhet indelas vidare den första i 3, den andra i 6 (eller 3) Underclasser. Bländ alla Hr Rasks andra förfensker om Grammatikens särskilda delar i de tyska och Skandinaviska språken, förtrefnar han den största tacksamhet för Verbums anordning och indelning; en indelning, som innebär i sin enkelhet och den consequens, med hvilken han har genomfört den genom alla beslägtade språk, det bästa vittnesbörd för dess rigtighet. Wi beklaga att rummet icke tillåter oss att uppräga en fullständig framställning af hans system, och att wi dersöre måste hänwisa våra läsare, till boken sjelf s. 52—75, men framförallt till hans ypperliga Anvisning till Isländiskan. sid. 134 följ.

5. Smaaordene. Hr Rask yttrar sig här mycket riktigt, att de Ordclasser, hvilka man wanligtvis inbegriper under detta namn: Adverbium, Präposition, Conjunction och Interjection, i Ungels., såväl som i de andra germaniska språken, icke undergå någon verklig formsförändring, och dersöre icke borde upprägas i Formlärar. De förhållanden i hvilka de kunna komma, tillhöra andra Grammatikens delar, och dit hänwijar också Hr Rask dem. (Slutet följer.)

S m å r r e S k r i f t e r.

Fullständig Anvisning, att i grund bota Götysda Lemmar, Kullår och Smålska, äfwen om det Dnda är flera år gammalt, så att det ei återkommer under den kallare årstiden, tillika med Preservativ-Medel, att kunna förvara sig för nämde olägenheter. Af Dr G. W. Becker, practiser. Läkare i Leipzig. Öfversättan. från 3:die tyska förbättrade Upplagan. -- An-

dra Upplagan. Schm, Imnelius, 1819. 19 sid. 12:o.

Ett intyg läses på titelbladets bakfida af vår förtjente A. J. Bagströmer, att "han funnit nyttigt för Allmänheten, att denna lilla afhandling af trycket utgifwes." Sedan Gdsk. uppsafwit 3 grader, hwaruti han indelar följderna af en förskning, meddelar han särskilda botemedel för hwar och en grad.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

No 44.

Lördagen den 23 October

1819.

R e c e n s i o n e r:

Engelsk-siske Sproglære, tillige med en Fort Læsehog ved K. K. Rast. Stockholm 1817, tryckt paa Mag. Wiborgs Forlag i det Høimanske Bogtryckeri. 44 sid. Fortale, 168 sid. (utom Dedicatio- nen), stor 8:o med en Planché.

(Slut fr. No 43.)

Tredie Afdeling. Ordannelse-lære sid. 76—95. Hr Rast gör uppmärksam på, huru vigtig denna del af språkläran är, för att igenkänna ordens böj, böjningsfärd, härkomst och egentlig grundbetydelse, och huru mycket försummelsen deraf hitills har skadat, eller lindrigare sagdt, förwillat. All ordbildning sker genom afledning eller sammansättning. 1. Afledningen förändrar antingen ordets betydelse, gifwer det ett motsatt, nekande begrepp o. s. w. eller förändrar dess ordslag och böjning, gör ett subst. till adj. m. fl. Då det förre sker genom wissa allmänna förstafrweller, som uran flinnad fogas till alla

eller många ordslager, hwaruti detta begrepp skall uttryckas, så har Hr Rast uppställt dessa förstafrweller efter deras betydelse; men då det senare fordrar särskilda ändelser för hwarje ordslag, i hwilken ordet skall flyttas, så äro dessa ändelser uppförda efter de ordslager, i hwilka de flytta ordena. Samlingen sjelf af dessa förstafrweller och ändelser eller slutafrweller är gjord med wår Höf:s kända flit och skarpsinnighet, men förbjuder hwarje utdrag genom sin concinnitet. Rec. tillåter sig endast några anmärkningar. Förstafrwellerne a, æ s. 78, swara ofta mer till de tyska ab och auf än till er, efter Hr Rasts mening, t. ex. awendan t. abwenden, atynan sw. öppna af tån t. Zaun (värdesgård) kunde öfversättes med aufzäunen, den Zaun öffen; ahafen t. aufgehöht (erhaben R.), awæcan t. aufwachen (erwachen R.). Van träfs- sag öfwenledes i tyskan, t. ex. wahnwitzig wahnwitzig (hwarwid man icke måste stå sig wid det inskjutna h eller wid ordet Wahn hwilket i hellska werket är detsamma med den nordiska förstafrwelsen —) och i Plattsge

kan, t. ex. wanschaben (illa skapad), galen. Den förwärrande betydelse af to., sid. 79, förklarar sig lättast ur tyfkan, hwarest det motsvarande zu å ena sidan är den wänliga Predy., men å den andra betyder, att det är slut med en sak, att det är förbi. Sin- oafbrut, alltid, sid. 80, förekommer Nö. singröne, immergrön, finwel, al. t. rund, det som är öfwerallt rundt (gewölbt). Bland adverbernas afledningsändelser uppräknas sid. 89, -e, såsom betecknande hvarlunder på stället, t. ex. inne, ute, uppe; dessa äger rum i Platttyfkan, hwarest de anförda Angelf. orden ännu alla äro i behåll, med flere andra danade på samma sätt, z. Sammenhengningen. Sista ordet i sammansättningen är wänligtvis hufwudordet, och det sista innehåller den wogare bestämelsen, men under tiden är det såsom i tyfkan omvändt; det viktigaste af dessa har Hr. Naß uppräknat sid. 94, 95.

Tredje Afdeling. Ordöfningslära. (Syntaxis). Den Angelf. Syntaxen har i allmänhet, säger vår Höf., mer likhet med den tyfka och latiniska än med den isändska. Det första är mycket froligt, då Angelf. är ett tyfkt språk, och det senare ligger wäl till större delen i språkets egen natur, än i de många öfversättningar och efterbildningar af Latinen, som finnas i Angelf. Literaturen. Att Latinen i sin mån bidragit såwäl till den Angelf. som till den tyfka Syntaxens utbildning är onektat, men ätwen så onektigt är, att detta aldrig kunde hafwa skett, utan en betydlig prädisposition i dessa språk. Hufwudcharakteren i alla tyfka språkens Syntax är den stora frihet hwiiken erkänner inga andra lagar, än den hon sig sjelf påläggger. Egentligen har den ett enda lag: ändamålsenligt

het; derföre är i alla dessa språk hwarje Ord ginalförfattare skapare af sitt språk; och till stor men öundwärdig förargelse för alla Grammatiker, som wilsa hålla contröie öfwer språket, lyckas det dem aldrig att sätta en gränz för språkets organiska tillwxt. Om man betraktar de skandinawiska språken isynnerhet Swenskan, så inser man lätt, att de i sjelfwa werket hafwa haft detta företråde gemensamt med de tyfka språken och Grekiskan, men att det nu gått förloradt och swidligen står att återwinna. En stor del af de Angelf. egenheter Hr. Naß anförer, lesiwer ännu i dag, i Tyfkland i skrift och tal, och detta hade wäl förtjent att anmärkas; några deres mer swara mera till de skandinawiska språken, såsom bruket af Adjectiverna sid. 99. Utaf de förra skall Nec. anförä några exempel. Att alla delingsord (Partitiva) stora i Angelf. gen., liksom i Latin, är sant, men hwarföre tillägger Hr. Naß icke: och som i tyfkan; determinatione i Necis tanka är t. ex. gutes, böses, i etwas gutes, nichts böses inder annat än en gammal Gen. Hr. Naß anförer att denna regel utsträcket så långt att man brukar Genet., änskönt intet delingsord finnes uttryckt blott ett liknande beg. epp ligger i sammanhanget, t. ex. Mæg æwig gödes beön of Nazareth? kan något godt komma från Nazareth? På tyfka ordagrant: Mæg etwas gutes sein von Nazareth? — Sid. 97 anføres såsom en Angelf. Egenhed att på frågan huru länge? tidens namn står i Acc. H. i stande ge her ealne dæg isele? rå tyfka: Wie stehet ihr hier den ganzen Tag ledig (eitel)? Ätwenså sid. 98. "Öfre förekommer egla Gen. paa det Sporsmal naer? Pes dages, t. desselbigen Tages, ibid. "De Ord som uttrykke Maal, Bægt,

Alder o. besl. staa i Gjes:" (gen.). Också detta för månggång i tyskan, så öfversätes t. ex. mycket rätigt: *Preora mila brád*, med: *dreier Meilen breit* *ibid.*: "De Wynoord som utrolle en Materie, hvoraf et vist Maal angives, sættes i Gjes." sif pund vætres; på tyska: *stinf Pfund Was* fers. Sid. 100: "stundum fordobles Væstem melleforder:" he se bisceop, heó seó abbdisse, på tyska: er der Bischoff, sie die Abtissin; "undertiden anvendes det og efter andre Stedord ligesom i Græffen;" s. E. on þí um þám hálgum naman, på tyska: in deinem, dem heiligen Namen. Men detta må, för att icke trötta våra Lesare, vara nog och bewisa dem omöfsligeisen, att Hr. Rast icke är Tyskan lemnat den uppmarksames het han borde, då han hellre sammanliknar ett tyskt språk med alla andra än med stamspråket sjelft. Rec. wet ganska wäl, att Hr. Rast på ett annat ställe (i sin *Prisprif*: Om det Islandiske Sprogs Oprindelse) säger, att man icke bör kalla Engelsk ett tyskt språk: han vill icke strida med honom om namnet, och hemställer till läsarens ömde, huru det förhåller sig med saken.

Semte Afdeling. Verseldere. Alliterationen, (Dogstavrim), war hos Angels rerne, liksom hos alla andra gamla germaniska folkstammar, huswoudcharacteren för Poesiens teknik. Den följer här ingsfäligén samma logar som i Isländiskan, men på långt nåde icke på ett så bestämde och regelrätt sätt. Utsejningsrimmet war kändt och brukadt, kan man, oakadt inter angels. poem af detta slag hiriills är upptäckt, fluta deraf, att flera angelsk Skaldar, t. ex. Bonifacius † 755, Aldheim † 809, Beda, Alcuin m. fl. hafwa skrivit latinska rimmade Poesier, i hvilka

de tilfala mycket noga iaktagit alliterationen, t. ex.:

Althelmu nam altissimum
cano atque clarissimum
summum satorem solia
sedet qui per æthralia.

Märkwärdigt är ett eget slag alliteration i dessa latinska verser, hvilket icke sommanicus har två verslinter, men gifwer hwar för sig två eller tre rimbokstäfwer utan Husmudstaf (sfr. Olassen: Om den gamle nordiske Digt konst Rym), hwaraf Hr. Rast meddelar följande exempel ur Bonifacii Dref:

Nitharde nunc nigerrima
imi cosmi contogia
temne fauste Tartarea

hæc contra hunc supplicia &c.

Sfr. anmärker sid. 114, ganska skarpsinnigt, att på denna inräkning af alliterationen adrig finnes i den gamla nordiske Nationals poesien, med undantag af den 3:de och 6:te linter i 6:te linigt Fornyrðalag; så kunde den kanske hafwa varit denna versart's första ursprung, emedan det är den formen, den siff har antagit hos dem af de nordiske folkén, hos hvilka den nu är försvunnen, t. ex. i en sårbisk wisa:

Ajn eer rujman éav Ujslandi komin
skriva uj béuk so braja:
néåka kéavi ee um kéåna hojrt
summar kan ee å graja &c.

En Rima (wisa) är kommen från Island hit, i Skrifven i boken den breda;
Något hafwer jag om henne hørt;
Något kan jag utreda.

Hwad versarterna angår, så har man endast upptäckt en enda, Talversin eller det isl. Fornyrðalag (Syngesprog hos Olassen). Den

har två långa stafwelser i hwar linie, hwar med dock båda följa några korta, helst en kort efter hwarje lång; den består derför wänligtvis af fyra stafwelser, wid hwilken beteckning den så kallade målfyllning alltid uteflytes. En anmärkning, Hr N. är skyldig Prof. Sin Wagnusen i Köpenhamn, förty när uppmärksamhet, och är åtminstone mycket intressant, nemligen att denna de germaniska folkskammarnes talvers synes ligga till grund för den grekiska hexametern. Gör att wisa denna likhet, uppställas några Hesiodi och Virgilii hexameter efter reglorna för talversen, och dessa frambringa verkliga hwarrens yndariska eller adoniska vers, efter Hicles och Olfen, men fullkomligt talvers. Mindre wäl har det deremot lyckats att förwandsla talvers i hexameter, åtminstone äro de uppställda temligen otillfredsställande. Jfr. sid. 123—125. Gör att wisa, att denna versart har varit gemensam för alla germaniska språk, anföres sid. 126, flera wäl walda exempel ur den neber-rhenska Harmonia evangelica Cottoniana, och den bamburgska handskriften af samma bok. Dessa bewisprof kunde lätteligen fördras, och Nec. will till detta ändamål endast göra uppmärksam på de många lemningar deraf i de nuwarande tyska och skandinaviska språken; dit hdra t. ex. många målande, och listigt betecknande solenna talesfater, en mängd ordspråk o. s. w.

Grammatikens sista sidor 130—134, intager ett Tillæg, om Sprogarterne. Hr N. säger att Angelsk, liksom andra språk, wiserligen haft flera munarter, men i brist på lemningar, åtminstone tryckta, förfaller undersökningen deraf, tills widare af sig sjelft. Han wisar orimligheten af Hicles tre dialekter, hwilka hellre äro språkets epoker, än munarter, och meddelar i det följande några

exempel af den enda munart, om hwilken wi weta något säkert, ehuru oberdligt det är. Man hör nemligen två interlinierade handskrifter af Evangelisterna öfriga, den Rubenworthiska och den Cottonianska, skifna i den northumberlandska munarten, hos Hicles den danskariska, i hwilka språket har antagit många och betydliga afwikelser, till en stor del hämtade ur de skandinaviska språken, emellan Northumberland ofta stod under nordiska furstar, och till hälften war bebyggd af nordboer. Af denna munart har Hicles lemnat en ordlig beskrifning på sex blad in folio utan att ändra några betydliga och sammanhängande prof.

På grammatiken följer Angelsk. Läseboken. De meddelas stycken äro: Prof af det nya Testamentet, af Konung Alfreds Boethius, af Abbot Alfriks Utigt öfwer det gamla och nya Testamentet; Drottning Edgifes förklaring; fragmenter af Knut den Stores Werldsliga lag; en beswärjelse att beforda Markens fruktbarhet; fragmenter af den äkta och oäkta Rådamon, samt första sången af Sköldungasqwådet. Styckenas wäl är wiserligen otkandligt, Hr N. har åt texten egnet mycken omsorg; hwar han ändrar den, har det nästan öfwerallt varit så, som man kunde wänta sig af hans grundliga språkkunskap. Deremot hafwa de ordsförklarande anmärkningarna satt Nec. i förlägenhet, ty skulle de wara ämnade för den som redan är något hemma i språket, så äro de mestadels öfwerflödiga; äro de deremot berättade för nybegynnare, så äro de alldeles otillräckliga, då de endast innehålla ungefär en tiondedel af de ord som måste wara dem obekanta. Gör. ha de mycket ökat sitt arbetes bruktbarhet, om

Han i deras ställe hade gifvit ett kort glosarium. Slutligen anförer Hr Roff Utsiingen af detta på tabellen anbröta skrifsprof; det är tagit ur Kongl. Bibliothekens i Stockholm beskafna Codex aureus, ut i hvilken det har blifvit skrifvit af en handskriftens gamla angelsoriska ågara: jfr M. O. Celsii Historia Bibliothecæ regjæ Stockholm. p. 179 sqq. hvarest hela anmärkningen, men med flera fel är införd.

H. v. S.

Osmanernas Historia, sammandragen af Gustaf Sprinchorn, Lgar. Medicant wid Kongl. Majest. Befiering i Constantinopel från år 1807 till 1811. Första Delen. Sthm, Gadelius, 1816. 246 sid. 8:o.

Rec. har affidat urgifvandet af Senare Delen, för att tillsammans såsom helt kunna anmäla detta Werk. Förf. yrkar i Företallet att fortsättningen deraf skulle bero på allmänhetens uppmuntran, och då denna fortsättning redan trenne är uteblifvit, så skulle man i anledning deraf mistänka, att allmänheten ej skänkt sitt bifall åt en häfdestecknare, hvilken varit den sörste, som på vårt språk tecknat grunddragen af Osmaniska folkets såändigt märkvärdiga historia.

Detta arbete gör intet anspråk på någon originalt förtjens: det är hufvudsakligen ett utdrag ur Geschichte des Osmanischen Reichs von Demetri Kantemir Hamburg 1745, isomrhet i första häften af detta band, hvilket icke synes vara med den sli utarbetade, som den senare. Afskilliga

upplysningar äro äfven hämtade ur Histoire de l'Empire Ottoman, par le Chevalier Ricaut. à la Haye, 1719; — Tableau Général de l'Empire Ottoman par M. d'Ohsson à Paris 1788; — StatsSecret. Bergstedts bearbetning af Le Chevaliers Resa i Propontiden; — Histoire de l'Empire Ottoman, par Salaberry. — Bland alla dessa källor har dock sliom redan är nämndt, Kantemir legat till grund, så att slielwa texten ända till Selim nästan är en förkortad framställning af denne grundlige, men på vissa ställen diffuse, på andra ställen åter, der man skulle önskat en större widlöshet, äfvisde korta författare: ofta har Hr Sprinchorn begagnat hans egna ord. Rec. har sorgfälligt jemfört denna skrift med nämnde hufvudkälla, och kan för sin del intyga, att detta sammandrag i allmänhet blifvit gjordt med närhet, noggrannhet och sticklighet, så att det väsentliga merendels blifvit upptaget och det mindre märkvärdiga förbigånget. Naturligtvis kan dock ett sådant sammandrag aldrig göra ett så rikhaltigt arbete, som den Moldauiske Förstens, umbärligt för forskare, men väl för den stora mängden, som skulle tillbakoskrämmas för dens tunga skrifstätt och krönik-artade behandling. Vid intet partie af Osmanernes Historia måste man mer beklaga, att Hr Spr. ej ägt tillgång till andra källor än i Inledning, som affhandlar Turkarnes origines. Kantemir har visserligen med stor sli, ehuru i ett något förvirrade och högt taurologiskt föredrag sammanställt allt, hvad turkiska författare anför om sitt folks ursprung, men dessa ämnen hafva ett halft sekel derefter vunnit ett nytt ljus genom De Guignes Histoire des Huns; ett arbete, som

för hvar och en tecknare of de asiatiska folkslagens häfder, och i synnerhet för Hünnernes och Turkarnes, är alldeles oumbärligt. Äfven så, då Kantemir mestadels rådfrågot inhemiska författare, hvilka öfverallt förstora sina Beherrskares segrar, hade det wiserligen för den historiska sanningen varit nyttigt, om Hr Sprinchorn äfwen kunnat jemföra de rättligare bland andra nationers författare. — Såsom ett bewis på Turkarnes wäld, kan anföras den omständigheten att ibland 23 Sultoner, från Osman I. till Ahmed III, ofwäslas alla, med undantag af två eller högst tre, såsom de fullkomligaste af menniskor, es huruwäl deras handlingar icke alltid besanna dessa Charakters-målningar. Naturligtwis har de första Beherrskarnes wapenlycka mot de Drogne, hwilkas underlytande onses såsom en religionsfak, husrudsaktligen förantledt dessa omdömen.

Första Delen af närwarande Historia sträcker sig från Osmaniska Rikers begynnelse till Sultanon Is död, år 1566, omfattande således tiden af detta rikets oupphörliga stigande till högsta spetsen af dess wäld. Skrifställningen enkel och trogen. Rec. will endast tilläta sig några få anmärkingar. —

Förf. börjar sin Skrift med en anmärkning som tyckes löfwa söga Skarpsinnighet och ännu mindre kännedom om Asiens häfder: "Demomergas Historia framställer det mest sällsynna phänomen af en Nation, som för fem (läst sex: i full Förf. anser turkiska wäldet såsom stat redan wid sin Skiftares, Osman Is tid år 1301) sekler tillbaka bildad till en Stat, ännu bibehåller samma lynne; och hwad som är mera, hwars statsförfattning ännu hwilar på samma grundwalae som lades wid dess början." — Sådana phänomes-

ner äro, hwad den första omständigheten angår, så wanliga, att man twertom skulle mycket förwänas om grunddragen i en nationalscharakter skulle förändras: Turkarne hafwa likom hwart och ett folk, som lyckan gyanot, blott blifwit mera wettlige, yppige och förfinade. Eroberne åter hafwa ej i fem sekler blott, utan i fem årtusenden bibehållit sitt folkslynne. Äfvenså naturligt är det, att en statsförfattning måste såsom yttersta basen hwila på folkets individuella lynne, och således i sin rot alltid wara identisk. Då sådant, med undantag af de senaste trettio åren, alltid stett till och med i det ewigt föränderliga Europa, så skulle man just twertom undra om motsatsen inträffade i Asien, der stater och wälden falla, men der folkslag, seder och lynnen bibehålla en ewigt lika pregel. — Sid. 1. utsträs att enligt Persiske Skrifställare, Schyrternes wilda och fula utseende äfwit anledning till benämningen af Turk. Denna förklaring läses sid. 41 i Kantemirs företal. Sid. 39 anför han dock en annan ur den stora persisk-turkiska Ordboken: Nime-tullah, så lydande: "Wie diesem Namen (Turk) werden die Einwohner von Chita oder Chäten (Kitahja oder der großen Tatarey) belegen, die in dem kirpischakischen platten Lande wohnen. Weil nun dieselben insgesamt schöne Angesichter mit schwarzen Augen und Augenbrauen haben: so pflegen die persischen Dichter alle Liebhaber und Dabler, in Vergleichung mit ihnen, Türkjen zu nennen." Af Hr Sprinchorns anförande skulle man fluta att namnet Turk betydde en menniska med ett sult utseende, då det twertom betyder motsatsen, men bles ironiskt de nya Kaukasiske främlingarne tillagdt, så att både dessa förklaringar icke stå i motsägelse mot hwarandra. — Hwad sless-

wa namnet Schyter angår, hvilket Hr Sprinchorn liksom hans grundförfattare nyttat, så hade varit önskligt att han afhållit sig från detta allt och inlett sågande namn, hvarunder de Gamle dolde sin okunnighet om det nordligt om Kaukasus och floden Tjorres belägna Aßen. — Sid. 1 synes Förf. förs blandat Aladdin med hans son, Aladdin den II, Amintafone är framställningen liksom i hela Talebningen oredig och rhapsodisk. — Vid Osman den I. märkes att han ej blif utropad för Osmanernes "Kejsare år 1300;" utan att detta skedd den 11 Febr. 1301. — Några dylika rättelser skulle här och der kunna göras, men de skulle dock vara af föga betydhet, och bekräfta, hvad mi ofwänför antår, att Förf. troget följt spåren af de wägwisare han walt. Man skulle dock kunna förmoda att en hårdare tecknare, som i 6 år uppehållit sig hos det folk, hwars öden han ämnar beskrifwa, kunnat hafst tillfälle, att begagna en och annan för andra författare o bekant eller mindre känd sålla. Men detta har icke varit faller, och Förf. tyckes först efter hemkomsten till fäderneslandet, genom en slump, fallit på den tankan att blifwa Osmaniska historiens epitomator. Ty annars wore det oförklarligt, huru ett så långt wistande kunnat blifwit utan alla frukter för ett sådant ändamål. Den enda nya notis man här finner är den, under Selim I:s regering, om Turkiska Nikets statsinkomster. Den blif Förf. meddelad af en turkisk Embetsman och har wisserligen sitt värde, om den är pålitlig.

Soni, Dram i 3 Akter. (Efter en verklig händelse på St. Domingo.) Stockholm, Gadelius, 1819. 55 sid. 8:o.

Denna så kallade Dram är ett högst medelmåttigt ting. Ämnet är hämtadt ur en berättelse, som för någon tid sedan lästes i Allmänna Journalen, huruledes en schweitzerisk Officer, von der Meid, under sin flykt för Dholines från Fort Dauphin till Port au Prince söker skydd hos en Mulatiska, hvilken är i tjenst hos en Neger. Denna Mulatiska, i öfverenskommelse med sin Herre, wisar sig först wänlig mot Europeen för att göra honom trygg och narra hans resesällskap till sig i offigt att sedan mörda dem alla. Han försäkrar sig dock i Mulatiskans dotter, Soni, hvilken i sakens yttersta stund räddar honom; dermedelst att hon ontar mine af att fångas honom. Deraf kommer att Officeren tror henne vara förrådisk, och, innon hon hinner förklara sig, sårar henne med ett pistolskott. Såret är dock icke farligt och hon åtsäker den europeiska Carovanen, som genom hennes rashet blir räddad. — Denna berättelse är här satt i Samtalsform och indelad i Akter och Scener, hwadan den fått namn af Dram, ehuru den för resten genom ingen dramatisk inveckling eller uppfinning för detta ändamål blifwit behandlad. Den är derför temligen tråkig för genomläsningen och måste från scenen, i sak den förmodan någonsin skulle komma dit, vara det ännu mera; ty här är ingen inveckling, inen karaktersteckning, ingen localiserad sedemåning och ingen uphöjd, genialiser ständ diction. Deremot är det prosaiska samtalspråket temligen rent och ledigt, fast utan listighet, och således i det faller, en smula bättre än är

Skiliga andra Skrifter, hvilka hos oss utkommit. Äfwen på ett ställe har Höf. wisat sin rimförmåga, medelst något som skulle wara en Negervisa. Den låter sålunda:

"En svartan flicka med negerlockar fina,
En så'n will jag få;
En flicka med glänfande kinder,
So de hwaita flickor kan ingen lita på.

En svartan flicka med stora läppar blå,

En så'n will jag få;
En flicka med glänfande kinder,
So de hwaita flickor kan ingen lita på."

Saligt Annonsen i Tidningarne, sålles denna Pjes till förman för de brandskadade i Boorum. Det är alltid vackert att understöddja den nödlidande, och en dålig Dram kan, i detta fall, gälla så mycket som den skärfskan lade i Öfveristan.

S m ä r r e S k r i f t e r.

Lärobok i Religionen för Ungdomen af den mosaiska Trosbekännelsen. Öfversatt och utgifwen af Gabriel Schlesinger. Götting, Schwegen, 1817. 48 sid. 820.

Då de fleste af våre läsare förmodligen ofbrigt wetat om existensen af denna bok -- hvilken, enligt Utg:s anmärkning, wisar "huruledes alla Barn af den mosaiska Religionen uppfostras i kärlek mot Gud, Måttan och Båderneslandet, i alla de länder, dit Israels wåltare i sin obegripliga wisbet behagat förströ dem, och rödt Regenternas hjertan att med Nåd, bultighet och Fydd dem omsatta" -- torde någon undermåttelse icke wara utan intresse. -- Boken, indelad i Frågor och Svar, består af elfwa Hufvudstycken. -- De Tio Budornes förekomma här i annan ordning än i våra kristna Catecheser, emedan inledningen: "Jag är den ewige din Gud, som hafwer fört dig ut af Egypti land, utur tråldomsbåset," anses som det första budet (sid. 27), hwaremot de tvenne sista, det nionde och tionde i våra Catecheser, blifwit

sammanslagne till ett enda bön, s. 38. Anmärkas må äfwen, att wårt Sjette bud, som här är det fjunde (s. 34), lyder sålunda: "Du skall icke bryta äktenskapet." -- Till den Hel. Skrift åter räknas jemte de fem Mossis Böcker, hvilka egentligen som en helgedom böra betraktas (s. 40) äfwen "det gamla Test: alla 24 Böcker, nemt. Propheternas och de fromme israelitiska Konungars böcker" (s. 42). Anmars börjar läroboken med den anmärkningen, att människans förnämsta önskan är att bliwa lycklig; detta är hon, då hon besitter glädje och denna är af tre slag: Sinnlighetens, Förfändets och Dygdens, etc. Samt uttryckligen heter det s. 13: "I sinom tid sänder han (Herren) war Mesias till föbelöfning för dem som på hans hjälp wänta." -- Öfwerallt vittnar boken att Öfvers. icke varit Swenska språket wårtig, t. ex. s. 11. "Jeband Israel war ingen Prophet som liknade Moses, hvilken afglansen af sin herlighet skadat hafwer;" i s. s. I Israel, och återkennet af hans herlighet.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 45.

Tisdagen den 30 October

1819.

R e c e n s i o n e r:

Föreläsningar i Krigsvetenskapen vid Kgl. Ingenjörscorpsen, af J. P. Lefren, Öfw. L. K. S. O. Ledam. af K. K. Vet. Akad. — Första Delen, Stockh., 1818, 365 sid. Andra Delen 325 sid. Tredje Delen, Stockh., Delén, 1819. 314 sid. 8:o.

La Guerre est un metier pour les ignorans, et une science pour les habiles gens.

POLARD.

Krig äro ett nödvändigt ondt, grundadt i människans natur, hwarsföre de ej förrån med den sammas skola upphöra. — Allt i den fysiska naturen befinner sig i en rastlös kamp; liksom den moraliska öfverallt visar dualismen, eller striden mellan de onda och goda principerna. Sätt twenne elementer mot hvarandra: de skola strida; låt twenne wildar mötas i en ödemark: och den ena skall söka att bemäktiga sig den andras jagbytte, frukter och

bergshäla. Blott i ett Stillstånd befinna sig stundom elementerna och menniskan. Först när den gamla Saturnus strät sit gullbräddlop med sin äldriga maka Chaos, skall den ewiga friden återwända, och emellertid förblifwa en stön dröm i en St. Pierres och en Kants fromma fantasi, såsom wi ej medgifwa, att krig äro windar, som rena den moraliska werlden från förcurtnesse.

Om en talrikare hjord, om en bättre besesmark woro de första krigen. Sedan om öfwerwälde och slatweri; så mellan öfwerwäldet och friheten; ändtligen, (och de helte gaste!) af Religions-öfver, och mot religions-förtrycket. Men sedan handels-esprindödat religiositeten, hafwa krigets olyckor erhållit en större utsträckning; (redan erdfriingslystnaden war något bättre, ty den hade åtminstone något moraliskt motif). — Det af denna Kapade, så kallade jemwigs-systemet, är blott ett wackert namn på nationernas slatweri — under "den stora Luxe, Entreprenören;" och att bryta sina gyllne bojar, der till är ingen politiskt Helig Allians måktig;

det förmår blott ägrwändandet till fädernas stora konst "att kunna umbära." — Men vi begifwa oss närmare till vårt ämne.

Tidigt utbildades kriget till en konst. Så länge wi följa de äldsta folkslagens Historia finna wi deras härar wäpnade med mångahanda slags anfälls- och förswarswopen och uppställde i ordnade skaror. Såsom dock i flöten af en welligare natur hedre söke striden på offrand, (genom fast och skjutsverks tyg), än med blankt gewär på lifwet, finne wi uppställningskonsten först till en högre fullkomlighet utbildad hos Greker och Romare. — Af dessa folkslags krigssystem hafwa nyare tidens Taciti sökt abstrahera reglorna för en fulländad krigskonst; men hafwa på länge när ej ännu kommit tillwäga dermed. Orsaken ligger i eldwapnens uppfinning och med hwarje dag mera fullkomnade bruk. Vårre organiserade slagordningar än de Romares; wackrare manövrer på en bataljdag, än Dorothei och Hannibels; kunna icke de nyare uppvisa; men djupeten i de Grekiska och Romerska härarnes uppställning har blifwit oändwändbar genom eldwapnens införande, liksom de nyares på 3 a 2 led ställda slagordningar sakna den erforderliga kraften till genombrutning och stridens fullkomliga afgörande genom ofall med blankt gewär på lifwet. Ut i såka en medelmåg mellan dessa twenne ytterligheter hafwa således varit nyare militär-författare, såsom Montecuculis, Solars, Fouquier's, Puffenburs, Comte's de Saxe, Fåll's, Siermians med flere andras bemödan, och är äfwen vår Författares.

Högstigen är icke blott Swenska Litteraturen, utan i synnerhet unga militärer (hvilkas okunnighet i den theoretiska delen af dessas wettenskap ofta är öfwer all höfwa) Hr.

L. förkundne för den Lärobok i Krigswettenskapen, med hwilken han riktat den förra och gagnat de senare. Utom strödda afhandlingar i wissa delar af Krigswettenskapen, (mest de senare ärens productier), Reglementen, en djupsinlig replique för Sjernemans system, (men som aldrig kom i Bokhandeln), utgäres militäriska Literaturen i vårt språk endast af Krigswettensk. Akad. Handlingar; och blott 3:ne skrifter på Swenska äro Nic. bekanta, hvilka omfatta hela Krigskonsten, neml. Inledning till Krigswettenskapen (efter Eng. af Richartsson) Sbm. 2:ne delar 4:0 1738; försök uti konsten att strida, grundade uti Mätewettenskapens lagar (af L. Kagg) Sbm. 1765; samt försök öfwer Krigskonsten, Öfwer. fr. Frans. (af C. G. Toll) Sbm. 1770*. — Hr L. redjer i sin bok i allmänhet mycket beaktighet, egen praktisk gränfning, historiskt sinne och en lys blick; och framförallt måste man hålla honom räkning för, att han ej af statiskt fruktan, hylat antagna, felaktiga meningar, wägar troisa Sclandrianen, som säkert på många ställen förnämligt skall nedblicka på honom såsom en ung och förmåten reformör; samt gifwa honom den heder honom tillkommer, "för det han ej mistrostat om Republikten," så olift många andra, som blott beräkna den fysiska styrkan. — Det har förtrott: Nic. att ett arbete af denna beskaffenhet skulle wara ekändt för den literära allmänheten, (ty Bokhandels-Annådan i Allm. Journalen läser hos den ej betydligt mycket); och har han länge wäntat, att någon militär skulle.

*) Nic. förbigår med rättwis tylnad det från fransk. öfwerf. långa, didactiska poemet om Krigskonsten.

syfvelsäkra sig med granskningen af ett arbete, som lika mycket hedrar litteraturen som författaren. Men då hans wäntan hitills varit föraktad, och lärar blifwa det, will han ej uppskjuta meddelandet af sina anmärkningar, hwilka, sålän ej härflutas ur en militärs penna, dock ej torde sakna alle intresse, då Nec. syfvelsäkra sig med Krigswettenskapens studium, såsom en nödwändig beståndsdel af sin historiska.

Hvad man kanske i allmänhet kunde förbehålla Förf., är, att han ej följt en nog wettenskaplig plan; men deröfver har han remittgen tillfredsställande förklarar sin i Anmärkan. Måne dock icke Woken skulle wunnit i tydlighet och sårbarhet genom fördelning i twenne hufvuddelar: Den theoretiska och den praktiska, då man kunnat undwika en mängd af de fördelningar och underafdelningar, som sålän klart och redigt framställda, dock tröta nybyggarens minne, och ofta twinga Förf. att hells återera hwad han redan en gång framställt? Genom en sådan fördelning skulle också twisten om gränslinien mellan Tactik och Strategi (Inledn. s. 7) af sig hells förfalla. För nybörjaren bör man nästan med mathematisk ordning framställa alle. Så skulle Nec. t. ex. i en lärobok efter definitionen af ordet Krigshår (en samling af besväpnade till fot eller häst), öfvergå till Led, (besväpnade, såldes bredwid sidan af hwarandra) derifrån till Rote (om dessa stå i rak linea den ena bakom den andra), sedermera till widder af en Rät (flera rotar utmed hwarandra), så till Höjden (flera Leder bakom hwarandra) vidare till Slagordningen, Träffen och Röstelsetiden etc. Man låge ej, att en sådan gång öfwen för projectores varit olämplig. Möjligtwis mistager sig Nec.; men i hwarje wettenskap bör

en sträng systematisk ordning äfwas*), wettenskapen må wara framställd under form af Föreläsningar, eller hwad namn som helst. Berömmwärd är deremot Förf. för det han afdelat Föreläsningarna i Capitel, och ej låtit hwarje föreläsning utgåöra ett särskildt större fragment. — Wi wilja nu efter den plan han antagit, steg för steg följa honom; och beaktwa öf således till Förfsta Delen, som handlar om Aldre och Nyare tiders Krigsinrättningar och Stridsätt. Den är fördelad i 3:ne Cap. af hwilka det 1:a innefattar Beskaffenheten af de gamla Rolfslagets Krigsförfattning; det 2:dra En Ny Europeisk Armees sammansättning; samt det 3:de Ny Europeiska Stridsättens grundar härledda ur Krigskonstens och Krigens historia. Det 3:de Cap. innefattar således den första af de 3:ne Hufvuddelar, hwar Krigswettenskapen wäntigen fördelas, eller den så kallade Elementär-Tactiken.

Sedan Förf. vidare uti Inledningen gjort redo för de återstående Delarnes innehåll (hwarom framdeles) och sin plan, uppdrager han gränsen mellan Strategi och Tactik, af hwilka den förra bestämmer planen till ett företag, och den senare sättet att utföra en plan; öfvergår vidare till Krigswettenskapens källor, som äro Krigskonstens och Krigens historia, och slutar med Allm. reflexioner öfwer sättet att studera densamma. Hela denna afhandling (sid. 1—32), är författad med mycken klarhet och precision; och wi öfwerensättamma öfwerallt i Förf:s reflexioner öfwer nödwändigheten för en ung militär att studera sin wettenskap och dess hi-

*) Denna anmärkn. uppbåwes ej af Förf:s uttän, Inledn. s. 12, att militäriske systematici wäntigen förlora fattningen, när händelsen förer dem till befäl öfwer Armeen.

storia, att såja store mäns lefvernesbeskrifningar, samt uppmaningen till honom, att inträda i tjensten med föresats "att blifwa en Banér, en Torstenbon, en Helmsfeldt." Hec. önskar det hvarje ung Krigsman måtte låga Gårds råd på hjertat, hvilka lånat uttrycket af ett ungdomligt med, och gdra lista åra är Gårds snille som karakter.

I Cap.

Om de gamla folkslagens Krigsarrättningar och Krigskonst, är fördelade i 3:ne Artiklar, af hvilka den 1:sta handlar om Egyptiernas och Asiaternas, den 2:dra om Grekernas och den 3:de om Romarnes Krigsförfattning och krigsfäkt. Hdf. har, efter eget tillkännagifwande (s. 6 not.) såväl här som framdeles, i hwad som rörer krigskonstens historia sölt Geschichte der Kriegskunst, von Joh. Gottfr. Hoijer; en bok, som Hec. ej haft tillfälle att se. — Wi hafwa af en swensk, Major von Österneman, twenne umärkta verk om de gamle Grekers och Romares krigskonst, hämpad till den nyereuropeiska, i Principes de l'art de la Guerre &c. Strasbourg Mdcclxiv 2:o, och Essai sur l'application de la Discipline Militaire des Anciens Grecs et Romains à notre tems d'aujourd'hui, selon la nature des Armes à Feu, Strasbourg 1772 4:o; hvilka Hdf. ärendledes synes hafwa beagnat. — Öfwer de äldsta folkslagens krigskonst hafwa wi ganska få och obestämda notiser. I soldatskonsten ägde Egyptierna en slags tudelbt och stående armé. Att Egyptiernas bewärning icke blott bestått i båge och spjut, sin Hdf. öfvertrycka sig om af de gammal-egyptiska måtningar som omtalas hos Heeren *). Egypt-

*) Ideen über die Politik etc. 2:ter Th. p. 621-624. (Wpsal. Ed.)

tiska stridswagnarna woro olika Asiaternas, alltid tvåhjuliga och fördes med twenne hästar. Cyrus införde de fyrhjuliga med dubbelstående lior wåpnade stridswagnarne *). Märkwärdiga äro i osman omtalade måtningar egypptiska forssettens tästerna leder och djur på ställningar. I sätet att anfälla, fringsgå och öfwerflygla, ser man tydligt spåren till en vedan utbildad tactik, som till och med wisar sig i anordningen af deras fiderfästningar. Sesostris widsträckt erdringar i Asien förutsätta äfwen Egyptiernas tidiga öfwerläghenhet i krigskonsten framtrde de asiatiska folkslaggen. — Denna öfwerläghenhet tillägger wår Hdf. (förmodl. på Hoijers auctoritet) Judarna, som dock hämtade såväl sin steldkonst, som andra wettenskaper från Egyptierna; och huru de under sina råg i öknarna förmodligen utbildade konsten att strida i spridd ordning, och af anfallet mot de Conantiska städerna belägringskonsten. Hdf. tillägger Judarne uppfinningen af Ballister och Castapulter, som swara emot wår rids canoner och mörfare, och om hvilka framdeles skall talas. — Besättningskonsten är ganska gammal. Stormbockens (Aries) uppfinning tillskrifwes äfwen Judarna. — Hde att gifwa ett begrepp om West-Asiaternas krigskonst gifwer Hdf. s. 33 en detaljerad beskrifning öfwer slaget wid Thymbra mellan Croesus och Cyrus år 538 f. Chr. I afseende på Signalen är den uppgift som Xenophon gifwer i berättelsen om detta slag intressant, "att Cyrus besattte sin infanteri, att gifwa ett på det Rgl. Standarer, på det dersamma lika skulle öfvercera." — Hdf. kemnar sedan en kort beskrifning öfwer Persiska Militär-inrättningen, och finner hos Perserna "en ordentligen stadgad Conseription, samt Militär-skolor." Ho-

*) Xenoph. Cyrop. I. VI. Op. p. 152.

flaternes hafwa i alla tider ägt ett öfwerdrifwet förtröende till troliska härar, och en stark ödjelse för eröfringar, som kostade dem många nederlag, då de kommo att strida med ett frihetssökande folk, såsom Grekerne, till hvilkas krigsförfattning och krigsfårt förf. nu i 2:dra Art. öfvergår.

Trojaniska kriget utbildade tidigt Grekernas krigiska färdigheter, som ännu mera fullkomnades af deras statsinrättning, lagstiftning och krigiska spel. Krigskonsten, född i Asien, öfvergick till Grekland, och fullkomnades der af Epaminondas och Philip af Makedonien. Den styrades af Pyrrhus till Romarne, och blef, af dem förbättrad, ett medel till deras världseröfring.

Grekerne hade tre slags Infanteri: Hopliten, Pelastern och Psiliten. Hopliten utgjorde det tunga Infanteriet, hade horness, cast och sköld samt en 18 till 20 fots lång pik. Pelasterna (så kallade af deras runda sköldar, Peltæ) woro ett mellanlag af tungt och lätt infanteri, samt förde kortare pikar än de förre. Psiliterna woro låtta, och bestodo i slungare, skyttar och spjutkastare, och hade ej annat beräkningsvapen än skölden. Phalangens war en djup och tät bataljordning. Den war olika inrättad i olika tider, men war i allmänhet ifrån 8 till 12 mans djup, indelad i 6 afdelningar af ungefär 400 mans styrka, svarande mot vår tids bataljoner. Grekiska Infanteriet war således ungefär indeladt, som nu för tiden brukas. Phalangens styrka bestod i uppställningens djup och slutning, hwarigenom den war kraftig till genombrutning af fiendens leder, men öwig till manöver och strid mot man. Den war inrättad till strid mot kavalleri, men ojämlig i ojämn mark, hvarsföre den öck dukade an-

der för de redligare Romerska Legionerna *). Makedoniska Phalangen bestod af 6000 man, bewäpnade med pikar af 9 till 10 alnars längd, och war uppställd på 16 led; de eftersta ledens pikar hvilade på de främres oxlar, hvilket gjorde Phalangens genombrutning öfvermåttandlig.

Man wägade ej wid sammansättningen af en armé öka Phalangen, utan ökade phalangernas antal. En fullständig armé bestod af 4 phalanger af tillfammen 16,384 man tungt infanteri, samt 6096 Cavaljerister. (Stjerneman och J. von Müller uppgifwer phalangens Cavalleri till 4096 man). Med en så inrättad armé verkställde Alexander Asiens eröfring. Grekerne hade öfwen flere slags Cavalleri: 1:o Kataphraktier eller Cuirassierer, jernbesträdda öfverallt, med långa och stora lansar; öfwen deras hästar hade hornessberäkning. Dese tungibesträdda Cavallerier affästades sedermera för sin öwighet, och 2:o det tunga Cavalleriet bibehölls och anses som ett mönster för Cavaljerier. Hjertaren hade pansarskjorta, jernhjälm och korta stölar, sköld på wensra armen, wärja och lans, hwilken senare war gjord i form "af 2:ne med basen mot hwarandra wända jernbestagna spetsiga koner med urskurie handtag mellan baserna." Den längsta konen nyttjades först; när den afbröts, den kortare. Derta Cavalleri hade hwarken sadlar eller skegbböglar; hästarna skyddades med täcken och hudar. 3:o Lätt Cavalleri, som Grekerne hade af flera slag. De satte mesta wärdet på Sarentinerne, som angreps med swärdet eller

*) Den som vill läsa en intressant jämförelse emellan den Makedoniska phalangen och den romerska legionen, finner en sådan i 1. Stjernemans Supplement till des Essay sur l'application des Sch. Sch. 1774 8:o p. 41, 59q.

Stridskyran, sedan de afflutit sina pilar och Kastspjut. — Elefanter begagnades först af Grekerna efter Alexanders tid.

Grekerna äro ej uppfinnare af Skjut och Kastmachiner, utan begagnade härutinnan de Asiatiske folkens uppfinningar. Det var isynnerhet i Uppställningen, Manövern och Disciplinen, som de öfverträffade. Epaminondas var uppfinnare till den obliqua slagordningen, som ändamålsenligt ledd, alltid ännu förer till en vis seger. Banér och Torstensson begagnade detta anfällsätt i 30-åriga kriget, och Fredric II. wid Prag och Leuten. Under franska Revolutionskriget utfördes det ofta i stort på stora linier, isynnerhet wid Italienska Nemét: liksom Napoleon under fälttågen 1805, 1806, 1809 genom obliqua ordningens manövrer, eller derigenom, att han med samlad massa slog fienden en detalje, alltid bibehöll segen.

Nedan wid Trojas belägring nyttjade Grekerna Sältbefästningar. Likväl woro sådana hos Grekerna ej i så högt anseende som Romarne. Pycurgus förhöd till och med Lucedemons befästande, emedan invånarnes kroppar borde vara des mur. Grekerna hade lärt sin Fästningsbyggnadskonst af Askaterna. Denna tids fästningar, som nästan alltid inneslöts hufwudstäderna, hade en betydlig widd. De utgjordes af höga murar, wid de utgående winklarna flankerade af ännu högre torn. Citadeller nyttjades äfwen, och woro så stora, att de efter stadens intogande kunde romma en stor del af inwånarne. Först under och efter Peloponesiska kriget uppådde Grekerna en högre Fästningskonst i Fästningars anfall och försvar. Sällan kunde dessa i denna tid eröfras genom blokad, då städerna hade stor folkmängd och woro försedde med flera års förnödenheter. Ordentlig belägring,

som merendels slutades med stormning, woro därför det wanliga eröfrings-sättet. Man nyttjade derwid åskilliga instrumenter, såsom att kalkas fästningar genom gallerier bildade af trädsjul, kallade Ampelos, som framsådes på rullar eller hjul; att beräcka sin med en sort convexa trädsäckmar, kallade Plutei, samt att framsöra Torn (Helopoles) af 10 till 15 våningar, hvilka dominerade fiendeliga muren. Ifrån en af de öfversta våningarna nedsläpptes ställbyggor, då stormning skulle ske. Tolleno war en härslång, wid hvilken korgar woro fästade, som innehöllo manskap, hvilka kunde nedsläpas på murarna. Genom en lång och stark stång, skedd i ändan med en tvåårenig jernhake, nedref man murarna. Murbräckan war en lång och stark bjelke, skedd i ena ändan med jern och metall, merendels i form af ett wädhurshufwud. Den beräctes af ett rörligt stjul, kallade Binea eller Testudo (Stöldpadda *). Äfwen Minor användes att undergräfwä murarna.

3:de Artif. (sid. 65 — 114) handlar om Romarnes Krigsförfattning och Krigssätt. Ehuru Förf. temligen omständligt och handlat desamma, äro dock flere wäsentliga omständigheter, isynnerhet i afdelningen om uppställningen och manövern omdröjde. Det skulle blifwa för widlyftigt för Rec. att steg för steg följa Förf. genom hela denna artikel; han vill därför inskränka sig till den hos Förf. minst utförda beskrifningen om manövern och uppställningen (sid. 98 — 105). Den som om Romarnes krigssätt åstundar en

*) En annan Testudo war det så kallade Stöld-taket, genom förenandet af soldaternas stöldar.

omständlig öfverfigt, finner densamma i v. Eijernemans ofwansföre omtalade verk.

En romersk armé war wänligen uppställd på tre linier, hwarje äfkilliga leder djup. Lärta trupperna woro förut. Hastati stodo i första linien, Principes i andra, Triarii i tredje, på behöriga mellanrum seån hwarandras. (I äldre tider stodo Principes i första linien). Maniplerna af alla wapen stodo den ene bakom den andra, så att hwarje legion hade 10 manipuler i fronten, men ej i rak linje, utan på sned, så framt de ej hade att strida med Elefanter (såsom i bataljen wid Zama). Den andra tråffens mellanrum (via) war nog widt för att kunna upptaga den första, den första för att kunna upptaga den andra; likaså förhöll det sig med den tredje. Legionerna stodo i härens medelpunkt; de allierade hjälptrupperna på flyglarna, hwarest ryttariets plats äfwen wänligen war, ehuru det stundom ställdes bakom infanteriet, och derifrån hastigt löll in på fienden genom manipulernas mellangator. Denna uppställningsordning nyttjades dock ej alltid, ty stundom uppställdes de särskilda slags trupperna i en linie. I Pharsaliska slaget bildade César en reservcorp, som han kallade sjätte linien, emot Pompeji rytteri. Anföraren omgafs af en utwäld hop, som kallades den prätoriska troppen. Slagningen började genom förtroprens slungare och skytter, som sedan förskredde sig på flyglarna, såwida de ej, såsom i senare tider woro uppställda i luckorna mellan Hastati. Härpå kastade Hastatierna sina långa spjut (pila), som med sin krokiga spets häftade sig i de fiendeliga sköldarna, och greppo derpå till swärder, som afsjorde de mesta slagningarna. Den andra tråffen war wäpnad som den första; Triarierna buro en pil, långa och lättare än spjutet. Rytterne woro

wäpnade med lansar och stora sticks och huggwäpnen eller sablar. Dets första tråffen slagen, så drog den sig långsamt tillbaka i gatorna mellan lederna af principes eller bakom dessa, hwilka nu gjorde anfallet. Wäste äfwen dese wika, så uppreste sig på ordet: Consurgite! Triarierna, som hitintills, sköldbestäckt, framryckt i latad ställning. Wästwo äfwen dese tillbakadrisne, gafs bataljen förlostrad och reträtt blifwes. För att gifwa anfallet och motståndet större styrka, införde Marius den cobortanliga, indelningen för den äldre centuriska. — Östa förändrade Romarne linien, i det de läro några corpsen rycka ån fram, ån tillbaka. Wänligen stridde de dock med rak front, men stundom med framdragna (acies sinuata) eller tillbakadragna (acies flexa) flyglar. För att befordra kraftig genombrytning, bildade de en wigge eller triangel (Cuneus), hwilken ställning kallades caput porcinum (swinhufwud *). Det endasättet att emotstå densamma, war den såkallade tången (forceps) då soldaterna stödo sig i form af ett V och upptogo i sig och omslötowiggen. Omringade bildade soldaterna den såkallade orbis, som måtte warit en ihålig fyrkant med fyra fronter, då den ej gernä läter förklara sig med en cirkelform, utan förmodas

*) Det är bekwämligt att Gref. ej på något ställe i sitt verk talar om detta uppställningsätt, som tillhördade Schweizarne så många segrar i deras frihetskrig, och hwilket Fransoserna i början af sista kriget i Spanien äfwen begagnade. Swinhufwad slagordning ansågs af våra förfäder så förträfflig, att Oden sadewara dess uppfinnare; hwarföre Harald Hildetand förkwilade om segren; då han i Bräwalda slag såg Sigurd Rings hår så uppställd, och trodde han att Odin till Sigurd förtåde densanna kung.

igen war det samma som Agmen quadratum (hvilken war en aflång quarré, hwari trogen war innesluten), med den skillnad att orbis war ihållig. (Se Handb. i Rom. Antiq. af Lindfors) — Romerska härarne, ehuru slaglyfne de än woro, fördes ej i bataljen, förre än alla auspicer förwade seger. Noga bemödade sig Romarne att lära känna det folk, med hwilket det skulle måta sin kraft och sin konst. De möttes der hårtiga Galliska och Cimbriska anfallet med ett uthållande mod, och kraftfullare wid stridens slut än dess början, slogo de den utredade fienden. Då de walde ett slagfält, försökte de ett sådant, som hindrade fiendens rörelser, under det det samma tillår dem, att benytja alla deras medel. Korta tal af fältherrarne upplammade härens mod; festerlandskärleken och tankan på det ewiga Rom låto dem nästan alltid sofwa på slagfältet.

De romerska slagordningarna äro af Vegetius, Aelianus och Kejsar Leo VI. i många handa gestalter beskrifne. Om rummet och Tidningens natur tillåte, wille Rec. på en äfvisande plansch wisa legionernas och romerska armeernas uppställningar och förändringar; han måste nu ändra sig med att håna wisa läsaren till planscherna i de Sjerner manska werken. — Det torde intressera flere läsare att erhålla en kort öfversigt af en romersk batalj; Rec. will derföre lemna den tactiska beskrifningen öfwer det namnkunniga slaget wid Cannä, så begriplig, som han kan framställa den utan bifogad ritning.

(Fortsättn. följer.)

Matthiæ Calonii de prisco in Patria — Swio-Gothia — Servorum Jure. Dissertationes V. denuo edidit nonnulla præfatus Carolus Schildener, Jur. Dr. & Prof. Ord. in Univers. Lit. Grypeswäld &c. Stralsund, Loeffler, 1819. XXIII. och 224 sidb 8:o.

Sedan Thres och von Linnés tid har det icke varit sällsynt, att de wid swerska Universiteterna utgifna Dissertationer varit utomlands efteröftré, begagnade och någons gång omtryckte. Senast har denna utmärkelse wedetfarits Ljunbergs äldre Dissertationer, hwilka både i Tyskland och England blifwit å nyo upplagde. — Hr Prof. Schildener har till de många förtjenster han redan äger af Nordiska Litteraturen, lagt en ny, medelst utgifwandet af Calonii heromda Disputationer de prisco Servorum in Patria jure, hwilka i 5 delar utkommo wid Åbo Akademi Åren 1783-90, och hafwa sedan varit så efteröftré och tillika så sällsynta, att de i senare åren icke, utan till ganska höge pris, kunnat erhållas. Af Prof. S. äro de nu tillsammans utgifne i ett band, samt dedicerade till Hans Exc. en af Rikets Herrar, HofCanzlern, Hr Grefwe Gustaf af Wetterstedt. Ut det företal, hwarmed Prof. S. dem beledsagar, förekommer en kort uppteckning af Calonii lefnadsomständigheter, hwilken blifwit Utg. meddelad af Juris Professorn Docc. Holmbergson i Lund. En fullständigare och mera utöfnd teckning wänkar man, då det af Prof. och Ridd. Wallenius, wid Åbo Akademie, hållna Åminnelseförelser Calonius af trycket utkommet.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 46.

Erbdagen den 6 November

1819.

R e c e n s i o n e r :

Föreläsningar i Krigsvetenskapen wid Kgl. Ingeniör-corpsen, af J. P. Lefren, Öfw. L. N. S. O. Ledam. af K. K. Vet. Akad. — Första Delen, Stockh., 1818, 365 sid. Andra Delen 325 sid. Tredje Delen, Stockh., Delén, 1819. 314 sid. 8:o.

La Guerre est un metier pour les ignorans, et une science pour les habiles gens.

FOLARD:

(Fortsätn. från N:o 45).

Slagtingen wid Cannä.

Beskrifwen af Tit. Livius i Bok. 2. Det. 3. Romarnes Slagtordning.

1) Consulerna, som passerat floden Aufidus, förena lägren och gå att angripa Hannibal.

2) De placera romerska Cavalleriet på hö-

gra flygeln, som war närmast floden; der näst förfolker.

3) På wänstra flygeln de Allierades Cavalleri, på åndarna.

4) Emellan flyglarna placerades förfolket och Spjutkastarne, förenade med de romerska legionerna, som intogo Centern.

5) Förtråffen (eller Avant-gardet) war sammansatt af de öfrige, lättbewäpnade hjälptropparna.

6) Consulerna anförde flyglarna: Amilius den högra, Terentius den wänstra. Cneius Servilius commenderade Centern.

7) Legionerna woro fördötte af ett antal förfolk och ryttare, så att de innehölo 5000 infanterister och 400 hästar. De allierades utgjorde likaledes 5000 man förfolk, med 600 hästar.

Af Polybios i 3:dje Bok.

1) Barro, som denna dagen hade öfwers befälet, passerar floden med de troppar, som han hade i det större lägret, och förenar med dem de, som intogo det mindre.

2) Han ställer Romerska Cavalieriet på högra flygeln, som var närmast floden.

3) Sedermåra utbredande slagordningen, placerar han derintill infanteriet i rak front.

4) Han gör fanorna mera låta, det vill säga, förstärker dem.

5) Likaledes Esquadronerna.

6) Han uppställer det allierade Cavalieriet på vänstra flygeln, och ordnar framför det de lätt beväpnade till batalj.

7) Romarne utgjorde med de allierade 80,000 man infanteri, och omkring 6000 Cavalierier.

8) Romarnes högra flygel anfördes af P. Amilius, deras vänstra af Terentius Varro och Corps de Bataille af M. Atilius och Cn. Servilius.

Hannibals Slagordning.

Efter Tit. Livius.

1) Hannibal, som i dagberäkningen låtit Balcarenna, eller Slungarne, och de låta tropparna framrycka, passerar floden på tvärens ställen, och sänder sin slagordning emot fienden.

2) Nära stranden på vänstra flygeln uppställer han det Galliska och Romerska Spaniska Cavalieriet.

3) På högra flygeln det Numidiska ryttariet.

4) Husvub. slagordningen (eller Corps de Bataille) utgjordes af infanteriet, på det sätt:

5) Utte flyglarna bestodo af Afrikanere; midten af Gallier och Spanjorer. Bakom reserven.

6) Det här uppställda infanteriets antal var 40,000. Cavalieriet utgjorde 10,000 hästar.

7) Högra flygeln anfördes af Maharbal; den vänstra af Asdrubal. Bataljen leddes af Hannibal sjelf, بیرådd af sin broder Mago.

8) Romarne voro wända mot söder, Carthagenienserna emot Norr, så att solen nedsköll snedt på häarna; men en vind ifrån söder dref stora moln of dam i ansigtet på Romarne, och besvärade deras syn.

Efter Polybios på ofwann. ställe.

1) Hannibal, som passerat floden, sände framför sig slungare och lättbeväpnade.

2) Han rangerade det Galliska och Spaniska Cavalieriet nära stranden, uppå vänstra flygeln, midt emot det Romerska Cavalieriet.

3) Gemte och bakom de förra, ställer han hälften af de (på Romerskt sätt) tungt beväpnade Afrikanerne.

4) Sedermåra det Spaniska och Galliska fotsolket.

5) Så resten af Afrikanerne.

6) På högra flygeln placerar han Numidiska Cavalieriet.

7) Sedan han således uppställt hela hären på en rät linea, framdrag han i centern de Galliska och Spaniska bataljonerna, och förenade dem på ändarna (med tillbörligen lemnade mellarum) med de andra, så att midten bildade en convex halfråne; emedan dessa trupper först skulle anfälla, och souteneras i stelswa positionen af det tungt beväpnade Afrikanska infanteriet, som på båda ändarna var oblikt ställt mot den anfallande fienden.

8) Cavalieriet utgjorde 10,000 hästar. Infanteriet med Galliska förstärkningen, omkring 40,000 man. Asdrubal commenderade vänstra, Hanno högra flygeln; Hannibal med Mago centern *).

*) Jfr Annibal et Scipion ou les grands Capitaines. Amsterd. 1768.

Slagtingen efter Polybios.

1) Sedan de lärta trupperna börjat strida och ryttariet på Carthageniensernes wänstra flygel wäldsamf anfallit den Romerska högra, hade äfwen striden emellan infanteriet börjat. Gallerna och Spanjorerna, trängde af den djupare Romerska infanteriangen, måste efter tappert motstånd genomtulle draga sig tillbaka.

2) Romarne, upphetsade, intrånade genom den brutna slagordningen, just der hon med sitt war swagast uppställd; men de trupper af den, som ännu underhöll striden, blewo undersködd från båda ändarna af deras flyglar.

3) Dessa flyglar och Galliska Spaniska Slagordningen woro ej, såsom wi sett, förenade; utan denne, framdragen i en halfmåne, avancerade med den convexa delen emot fienden.

4) Romarne försöjde fienden och framträngde, tills de emottogos af de tungtbeväpnade Afrikanska Hoparna, som i oblikställning från båda sidor anfölo.

5) Afrikanerna på högra sidan wände sig åt wensler, och de på wenslra bröto in åt höger i Romarnes flanker.

6) Således sedde, som Hannibal hade förutsett, att Romarne, (sedan Gallerna blifwit sprängde), på alla sidor omgäfwos af fiender; och att, såsom Polybios säger: "när många åt alla sidor rundomkring efter tappert strid hade stupat, de öfriga förswagade, och småningom förminskade, slutligen alla föllo."

Emellan 308. på knapt halfannan sida (106-107) expedierat det Romerska Sjöwäsendet, mill Dec. derwid göra några tillägg. — Romarne såskade ej, förrän wid första Puniska kriget, särdeles uppmärksamhet wid sjöwäsendet. Deras skepp byggdes först efter

Grekisk, sedan Carthagisk och sist Romersk modell. De af Romerska modellen kallades liburnæ. Under republikens tid nyttjades legionerna till flottornas bemanning: under Kejsarne upprättades sålita sjösoldater. Flottan indelades, innan den gick till sjö. Wanligen seglade de lärta skeppen förut, sedan krigsskeppen och sist lastdragarne. När strid skulle ske, så lades flottan i slagordning, lika som en armé till land, men oftare i form af en halfcirkel, stundom af en wigge. Från Amiralsskeppet swajade en röd flagg. De stridande som stodo ofwanpå däcket, sökte försäkra fiendliga skeppen genom sönderbrytande af deras åror eller genom boerande med rostrum, som wanligen hade tre tänder eller spetsar (se Lindfors Handb. i Rom. Ant. p. 166). Med wisa krukiga maskiner (Corvi) fasthöllos och åntrades fiendens skepp. På för- och bakstommarne af skeppen sunnos äfwen ett slags stridstorn, från hvilka man med kastmachiner slungade stenar och brännbara ämnen. Sådane inneskidos också i kår och lastades på fiendens skepp. Somliga krigsskepp woro alldeles täckta, andre öppna, utom stämsta och bakersta delen, der de stridande stodo. Krigsskeppen hade olika namn efter antalet af deras roddarebänkar, såsom Biremes, Tliremes, Quadriremes, Quinquereimes etc.

Under Kejsarnes tid, utgjorde Romerska makten till lands och sjö wanligen ett antal af 450,000 man, en ringa styrka mot den beväpning, som samma länder nu får tiden uppstålla. — Krigslagen war sträng, ej sålith Herren, på det den förra måtte insjoga flottan, den senare tillwinna sig kårlek och förtroende. Sedan krigshären gjort allt för att göra Rom fritt och segrande, ödende trots

fat fienden, nist den i sista ögonblicket förs känslan af kommande tidens beundran. Ty, såsom den hoppades, stora själar föllo ej till fört" *).

Innan Rec. lemnar detta Cop. vill han såsom lofvadt är, gifwa en kort underrättelse om de gamles Ballister och Katapulter. De förra delades, såwensom de senare i Fästnings- och Fält-Batterier. "Sidersta Ballistens Skottwidd war 4 stadier, eller omkring 1240 sw. alnar, den mindres tresserdelades häraf. Des wänliga Skottlinje war horisontal, men stundom kastades åtwen pilarna i böge." Med Ballisterna affördes en eller flere pilar på en gång, stora stenar, blykulor och brånbara ämnen. "Pilarna lades i en ränna. Kraften, som satte skottet i rörelse, uppkom genom 2:ne armar af starkt tråd, hwilkas ena ändan wor trådd mellan wridningarna af 2:ne dubbla senor eller tåg af här och tagel, perpendiculart spända i en ram af starka bjelkar, samt hwilkas andra ändan förenades af en stark sena, som genom ett wid rännans bakända fästade horisontalt windspel fördes bakom skottet, så att armarnas yttre ändan twingades mot hwarandra och således de wridna tågen ännu mera twinnades. När sedermera senan hastigt lösfläpptes, upptwinnades tågen, hwarigenom armarna slog ut åt begge sidor, spände senan rak, och gaf skottet fart." (Den plansch som åtföljer 1 Del. af H. L:s arbete innehåller ritning på en ballist och en katapult, lika med teckningen hos Sjerneman). "Fält-Ballisterna woro mindre (de kallades Skorpioner), drogos på 2:ne hjul af 1 eller 2 hästar, samt åtsöljde ständigt legionerna." Dessa woro åfwen af 2 slag: det större kallades Carroballista, det mindre

*) Johann von Müller, Allgem. Gesch.

Manuballista, (som ej får förblandas med Arcubalista, hwilka endast woro ett slags större bågar, i medeltiden kallade Urbaletes och Armborst). Den större Skorpionens Skottwidd war, då någon elevation nyttjades, omkring 2 och en half stadie (775 sw. alnar); den mindres omkring 2 stad. (620 sw. alnar): men när horisontalrigning begagnades, blott hälften. Des pil genomträngde sköld och harnesk, samt gick twertigenom kroppen" *).

Katapulterna woro hos Romarne, lika som hos Grekerne af olika storlek, nyttjades mest i fästnings, men åfwen i fältkriget. "Deras egentliga bestämelse war att i vertical rigtning kasta en eller flera stenar, medelt en arm, hvars ena ändan war urgröpt för att deruti lägga lasten, och hvars andra ändan war insatt mellan parterna af horisontala, starkt spända dubbla senor, eller tåg af tagel och här, som kunde spännas genom twinning medelt dertill inrättade westwar. När armen sedan genom bräckspel twingades till horisontal ställning och derefter hastigt åter lösfläpptes, slungades tyngden till målet." Fältkatapulterna woro mycket mindre, och fördes på ett slags kättra, dragen af 2:ne oxar. "Katapulternas kastwidd war ifrån en half till 3 stadier, 155 till 930 sw. alnar, allt efter maskinernas olika storlek och den spänning man för tillfället förmådde gifwa senorna. De kastade en tyngd ifrån 10 till 300 skåp. —

*) De gamle Börf. försäkra, att till och med sten ej alltid stod emot Ballistens verkningar och huru, säger Ridd. Folard, skulle detta wara omöjligt, "puisque ma petite baliste, qui n'a qu'un pied en tout sens, lance une flèche à la distance de 60 toises avec une telle violence, qu'elle entre dans les pierres les plus dures, et s'enfonce jusqu'à la moitié."

Drågon gång tillfattes på Katapulten en rådnä, hvarigenom den, samma gång stenarna aflungades, äfwen kastade en eller flere pilar, af hvilka brännpilen med 3 spetsar (Trisax), mycket nytjade.

Rec. beklagar, att Förf. i anseende till sin sedermera fattade inskränktare plan, ej kunnat widlyftigare utföra sin första tanka, att lemna en öfversigt af Krigskonstens historia ifrån Romerska republikens fall till närvarande tider. Hwarest det framdeles påfar sig, skall Rec. i detta hänseende lemna några notiser. De militärer, som önska en närmare bekantkap med denna oumbärliga del af deras wettenskap, får han efter J. v. Müllers råd med full tillförsigt, (utom till reban omnämde Författare och den af Hr L. följde Hoijers Bok), hänwisa till 1) Prins Moritz af Oranien och Hertigens af Rohan skrifter, lika mycket ådagaläggande ett lust förstånd, som att den nyare krigskonsten ännu war i sin barndom. — 2) Till historien om Gustaf Adolph, och de af denne store man bildade hjeltars fälttåg. 3) Till det första verk, som riktigt uppfattade Grefernas och Romarnes krigskonst, Ridd. Folards, hwilken, ehuru "han trodde på underna af sina Colonnar lika starkt som på de jansenistiska," erbjuder en skatt af de sällsynaste kunskaper. 4) Till Grefwens af Soren arbeten, i hvilka han ödmärker öfwer de gamle, med den honom egna riktiga blicken, och ofta sjelf kommer på grundsatser, som finnas hos Romarne, med hwilkas hjeltar han i många hänseenden kan förlifnas. 5) Till Carl Guisard's (af sin wån Fredrik den Store, Quint. Scilius kallad), militäriska undersökningar, som i lärdom öfwerträffa alla andra. 6) Till den genialiske von Bülow's (som hwilken wi fram-

deles få tala) skrifter; men hwilka böra läsas med mycket warsamhet.

Förf. slutar i Cap. med några anmärkingar, hwilka Rec. önskar af Wederbörande måtte läggas på hjertat. Wäre Romarnes deri framställda exempel uppellda våra Politici och Krigare: då skola wi i farans stund, like Romarne, ej förtwisla om republiken!
(Fortsättu. följer.)

N:o 1. Undina. En Saga. Af Baron Fr. de la Motte Fouqué. Öfversättu. Schm, Marquardska Tryckeriet, 1819. 120 sid. 8:o.

N:o 2. Undine, en Berättelse af Fredr. Baron de la Motte Fouqué. Öfvers. Schm, Grahn, 1819. 186 sid. 8:o.

För hwar och en som älskar den skönare Literaturen, måste det wara glädjande att se det allt mer och mer lifliga intresse, hwar med den i vårt Fädernesland på detta sista decennium börjat blifwa omfattad. Den hos oss owanliga händelsen att på en gång se twenne öfversättningar af ett verk annonserade, är ett bewis på detta waknande intresse, så mycket mera glädjande som waler af original är i alla måtto berömdwärde. Det wärde Frh. de la Motte Fouqué äger som romantisk författare, har en del af vårt läsande publikum ej ännu welat erkänna. Det är wäl sanner att denne författare, på dessa senare åren, uti många sina skrifter, antagit ett wigt manér, men detta är wäl en bland de swåraste klipporna för en snilrik författare. Just derigenom att man söker individualitet, faller mängen uti

ett skelnande, sluttigen lifligt manterande, och man framkallar fordna tankar, bilder och wändningar på papperet, liksom man besvärjer de aflednes andar fram, eller använder samma Marionettbilder uti flera olika spel. Man har många och stora exempel häruppå; äfwen i vårt fädernesland. Dessa anmärkningar gälla om en del af Fouqués senaste productio-
ner. Han skall ändå alltid äga ett oändligt högt värde, och de äro wäl så, som läsa hans Zauberring, utan att förtjusas af den spanande fantasie, som uppfunnit och så skönt utförd denna herrliga dikt, der alle hwad riddartiden ägde skönt, ädelt och ljuf, sammansmält till ett förtjusande helt. Äfwen närwarande stycke, Undine, hör till antalet af Fouqués bästa romaner; och då Rec. betraktar den innerligt sköna och djupa idé, som ligger till grund för hela stycket, och dertill den lätta, af inga främmande intressen störda utvecklingen, så frestas han, att anse Undine som det mest helgjutna af Fouqués arbeten. Man finner wäl icke här den förtrollande färgglans och de präglade bilder, hwarmed denne författare wänligtvis öfvergjuter sina verk, men det är blott i början man saknar den; och så snart man kommit in uti boken, känner man sig hänförd af den innerliga mildhet och kärlek, som genomandas den, och sjelfwa upplösnin-
gen och slutet är wäl ibland det ljufwaste och skönaste man will läsa.

Hwad öfversättningarna åter beträffar, så äro de af ganska olika värde.

N:o I. Undina. Sedan Rec. företager sig den enskilda granskningen, måste han anmärka, att båda öfversättarne utslutit den den versifierade Tillegnan, som föregår den andra tyfka upplagan; och detta är en verklig förlust i anseende till dess ofonstlade milda skönhet. Rec. ser också ingen orsak till dess

utlemnande och beslagar derföre verkliga läsaren, som nådgas sakna den.

Öfversättaren af Undina säger sig genom detta wal af original, samt genom öfversättningens godhet, wilsa undanröja de orsaker, som hitills hindret Fouqué att erhålla rättwisa. Rec. hoppas att det skall lyckas; ty öfversättningen uti Undina är ganska god och sin mening om originalet har hon redan framställt. Det är blott på så ställen, som Öfvers. mistagit sig om dess mening; och Rec. will anföra några exempel. Sid. 8 "till och med ett helgons rålamod skulle sluttigen tröttna derwid." Originalen har die heilige Geduld; hwarmed så stas Guds långmötighet. S. 12 "sågs på hwarandra;" sah einer von beiden in die Höhe, betyder: en utaf dem såg upp. S. 40. "Det war liksom böljorna blott wäntade på vår ankomst för att börja den allrowästa hwirowaldans omkring oss." Originalen har: herten gewartet, mit uns. Dessa äro nästan de enda fel Rec. kunnat anmärka, och han anför dem endast derföre, att läsaren må just af dessa missagens obetydlighet kunna dömma till öfversättningens trohet. Hwad åter språket beträffar, har Undinas öfversättare wetat wäl att träfsa originalets ton, samt bibehållit ett rent språk. Det kan emellertid anmärkas; att Öfvers. tillåter sig flera sammandragningar, t. ex. "plå;" i st. f. plåga: "bli" för blifwa etc. Den uti Undina rådande ensaldiga godtrogna ton ursäktar wäl till en del denna frihet; men den stöder ändå ögat. Som mindre god swenska må anföras: S. 4. "med full hals;" Man skriker med full hals, men sanger Psalmer med hög eller klar stämma, hwilket äfwen originalets aus heller Kehle, betyder. S. 11. "Det förefom honom som

war;" (wore). Boken är temligen fri från tryckfel; Rec. har anmärkt följande sid. 18 "Dansthold," läs dunstbild. S. 68 "håst" läs häst. S. 97. "Bertalda, läs Undina. No 2. Undine. Denna öfversättning har redan förut i en annan tidning blifwit till en del granskad, och Rec. kan ej annat än till fulla instämman uti det mindre fördelaktiga ömdöme den der erhö. Den är neml. full af de sällsamaste misstag om originalens mening, hvilka tillkännogifwa en okunnighet uti tyska språket, som är oförlätlig hos den, som företar sig att öfversätta derifrån. Följande må tjena som bewis på Öfvers: grundslaget i Tyfkan. S. 150. "Donaus utlopp" (Donauquellen). S. 123. "Förbländade" (verblendete) betyder: förblindade. S. 17. "Iåg en för båda" (sah einer von beiden). S. 151. "liffighet" (Leblichkeit) heter: älsk-wärdehet. S. 107. "födnäm Feu" (regierende Herrin); betyder: regerande prinsessa. S. 147. "De motsträfiviga hästarna" (den vergeblich arbeitenden Hengst); det är blott fråga om Huldbrands ridsäst. S. 90. Öfversät. läser Huldbrand och Prestmannen uttryckligen rida bredwid den sjelf ridande Undine, hvilket faller sig svårt att förstå, då man af det föregående wet, att sällskapet blott ägde en häst, nemligen den, på hvilken Undine red. De andra bådas ridande kan då ej förklarar på annat sätt, än att Undine upptagit sina Cavallierer, den ena på sadelknappen och den andra på hästbaken. Att detta åter ej varit originalens mening ses tydligen, ty der säges ej att Prestmannen och Riddaren redo, utan gingo (beyher Schritten), bredwid Undine. Öfversät. fortfor likväl alle framgent uti sitt misstag, ty sid. 54 sä-

ger han: "Som en blizt wände Riddaren sin häst;" då originalet har: (wie im Blitz war der Ritter um das Pferd herum); som uti en riktig öfversättning heter: Som en blizt war Riddaren omkring hästen, nemligen Undines. S. 55. "Flasheit" (Vorliebe). S. 80. "Kommer då allt an på dig, kommer allt an på dig?" (Kommt Alles auf Dich an, kommt Alles auf Dich an) heter rätteligen: Allt beror helt och hållet på dig. Här har Öfvers. alldeles misstagit sig om meningen, och genom infattandet af ett fråg-tecken, som ej fins i originalet, förorsakat en fullkomlig ömning. S. 146. "Hästen er tillsamman" (nehmt euch zusammen) betyder: fatten med. S. 10 "tweetydig blygsamhet" (zweifache Blödigkeit); betyder: dubbel blygsamhet. Att förklara den ömning, som genom denna sällsamma explication af ordet zweifach uppkommer, tillägger Öfvers. ur eger förord en hel mening, der han säger att en sådan tweetydig blygsamhet är hos quinnor vanlig. — Detta kan wara tillfyllt i afseende på öfversättningens trohet. I afseende till språket, är det beklogligwis lika så illa handteradt. S. 42 "huswud upp och huswud ned" — heter på swenska: kullers bytta. S. 71. "Alla i fojan hade uppsigtit från sina stolar, och de (stolarna) drogo sig förskräcke tillbaka för henne." S. 27. "Öfverswämmande (öfverswämmande) bäcken." S. 43. "den schachten;" heter: det schachtet. Den egna godtrogna stilen hos Fouqué har Öfvers. alldeles förderfwar genom inträngandet af moderna ord; t. ex. Motte, Min Herr Man, Militair, etc. och S. 170 hellsar gamla Kühleborn Undine med titeln "Min Nicco." S. 154. Genom utelemnandet af ordet uteröstad, uppkommer den sällsamma ö-

mening, att Undina insomnade genom sin mans misfönsda blickar. Men det behöfs ej eröfva läsaren med upprepande af flera exempel; de anförda bewisa tillräckligt, och hwem som genombläddrar några blad skall ströpt finna flera bidrag här till, ty hela boken öfversäddas deraf. Den wänställes äfwen af några grofwa tryckfel t. ex. S. 67. "Gullsted" l. Gullsted. S. 165. "ddd." l. ddd. S. 124. "Åstafemma" l. Åstafomma.

Resultatet är, att Öfversättningen uti Undine ej engång kan jemföras med den uti Undina; och om något af det större och redigare trycket förledes att köpa den förra, får han dyrt betala det, genom förlusten af hela originalens anda och mening, hvilka åter i Undina äro så troget afspglade, att de Öfvers. derigenom gjort sig sina läsare högst förbundna.

Skaldestycken af Dawid Aspelin. I. Sthm
1819. 99 sid. 8:o.

Deßa Skaldestycken utgäras af 1) Söfsterlands-sånger, ibland hwilka finnes en, med högsta priset af Swenska Akademien belönt, Sång öfwer Sweriges och Norriges Förening, samt Jomsvingarna, Fornida-Saga i fyra sånger. 2) Elegiska Sånger, hwar ibland äfwen ett med 2:dra Guldenpenningen belönt stycke: Grafwen. Wid genomgåendet af innehållet finner man af de wid hwarje stycke utfatta årtalen, att större delen af de Elegiska sångerna härredra från en äldre bildningsperiod hos Förf., men Fosterlandsåns

gerna åter äro i allmänhet senare författade, och tyckas ofta nog wara ingifna genom läsning af de sånger, som den yngre Swenska Literaturen i detta ämne frambragt. Detta winner ännu mera styrka genom Förf:s eget yttrande i sin Sång till Nordens Sång-Gudinna, neml.: "att han satt obemärkt på landens gröna ångar och söng wärens blomsters sångar, fåglens qwitter och källans silwers rind; då i hast mer spända strängar susade." Nordens Sånggudinna uppenbarade sig i en ny skepnad och Förf. urbrast härnryckt: "Jag will sjunga krigets hemiska dunder, Nordens söners driftighet och mod." Säkert är emellertid, att hwilken skepnad der äfwen varit, som uppenbarar sig för Förf., så har det ej varit någon Sånggudinna; ty att finna några spår till bekantkap med henne, är såväl i de Fosterländska, som i de Elegiska sångerna, alldeles omöjligt. Alla deßa så kallade Skaldestycken äro heit och hållet utan all fantasi, utan klarhet eller värma i uppfattningen. Dertill kommer, att de äro nästan alla utförde i ett högt wanwärdadt språk, någongång omeningar; ej sållan osvenska och desjemellan fulla af twungna inversioner, stela konstruktioner, metriskå hårdheter och falska rim. Detta omdöme synes kanske hårdt, men Rec. kan ej taga tillbaka ett enda ord. Då de äro utaf denna beskaffenhet, skulle det synas öfversäddigt att genomgå dem, men Rec. will dock i korthet göra det, för att rättwisa siet sållda omdöme, äfwen dersföre att det ansende, Förf:s 2:ne gånger prisbelönta poetiska talent wunnit, fordrar en nogare granskning.

(Fortsättn. följer.)

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 47.

Fridagen den 13 November

1819.

Om det gamla, äfka Grekiska Utalet.

Af Professor N. K. Karp.

(Ur des Undersögelse om det gamle Nordiska eller Islandiske Sprogs Oprindelse. Köbenhavn, 1818)

Uttal och klang i Grekiskan och Islandiskan synes ganska nära med hvarannan sammanstämma; äfvensom själslud, twellud och medslud, efter rätta uttalet, äro i båda språken ungefär de samma. Hvilket är det rätta uttalet i Grekiskan? vill man utan twifvel fråga, då detta tungomål för så lång tid tillbaka är uråldrigt; ty det islandiska är beaktant, emedan våra såders språk ännu är lefwande. För att någorlunda utreda denna fråga, må man i förhet tillåta mig, att först bestämma det mofogdiska uttalet. Wiskopp Wulfos, som först hos sitt folk införde bokstafs skrift, danade densamma isynnerhet efter den grekiska: alle hwad som från detta språk återstår och äro lemningar af hans öfversättning af N. T.; af de häruti förekommande grekiska och hebräiska namn, äfvensom af språk

öfverensstämmelse med islandiskan, kunna vi sluta till uttalet eller till hwad han genom bokstäfverna welat beteckna. Hans bokstäfwer likna mest de grekiska, det synes således likaså riktigt som beqvämt att ersätta dem med grekiska; ty wäljer man dertill de latinska, så återstå ämminstone fyra, som icke uttryckas med ett enda enkelt tecken. Bokstäfvernas ordning och räknewärde swara också till de grekiskas. Jag uttrycker följaktligen hela bokstafveraden sålunda: α, β, γ, δ, ε (och i twellud ζ), υ (qu eller kv), ζ (lent s eller fransk och nygrekiskt ξ), η, θ, ι, κ, λ, μ, ν, ξ (jod), π, ρ, σ, τ, υ (och φ, då det är v), φ, χ, ψ (hv), ω. Af dessa har q, liksom det motsvarande tecknet i grekiskan, blott betydelse såsom giftra och förekommer aldrig i sammanhang i orden, det är alltså endast h, som jag måst låna från latinerna. A, har samma ljud i grekiskan, islandiskan och andra språk, men ai läter som ä, liksom av som ä, motsvarande således de islandiska e och o utan accenter, och de grekiska e och o, t. ex. γαμιννα, (läs

gdanna), *λαοαγογος*, isl. lesari. läfäre. — *Προφητεω* (läs *προφητις* profetis), *δωγδ*, isl. ord. (läs wård ungefär som det eng. word). Deremot betecknas de isl. æ och å, de grek. *ai* och *au*, i möfogdetskan med *ai* och *au*. De grek. *η* och *ω*, samt det isländska *ei* och *ó* uttryckas med *í* och *o*, men det långa *i* med *ei*, såsom *Πειλαγος* (läs *Pilatús*), *γριπα*, il. gripa; det simpla *i* svarar twert om mot det isländska i utan accent, t. ex. imperf. conjunct. *γριπι*, isl. gripí; likafn uttryckes det långa u eller grek. *u* med *u*, men det forta u, grek. *υ*, tyff. *ü* med *u*, t. ex. *διπυς* isl. diúpr djup o. s. w. Af medljungingarna har *yy* liksom i grekiskan blifwit läst som ng och *yu* som nk, t. ex. *Συγνια*, isl. Penkja, och h i midten af orden något här dare nästan som ch, t. ex. *Σαχρα*, Penkti, tyff. Dachte. *o* svarar mot grek. *o* i isl. *h*. Det förstås, att man, efter dialekternas omskiften, också finner andra bokstäfwer i Möfogdetskan och Isländiskan svarande mot hwarannan, hwarest ett annat ljud sunnit rum; men den uppmärksame granskaren gör lätt skillnad mellan dessa och dem, som efter begge språkens natur måste hafwa ljud, och öfwerbewises om riktigheten af sätter, hwarpå de grekiska namnen blifwit uttryckta. För att bereda läsaren en lättare öfwerfigt, uppställa wi här de tre nne språkens bokstafs analogier i en tabell af följande form:

möfogdt.	isl.	uttal efter swenskan	grek.
<i>ai</i>	a	(a)	<i>ai</i>
<i>au</i>	æ	(aj)	<i>ai</i>
<i>au</i>	á	(av)	<i>au</i>
<i>ai</i>	e	(e och å)	<i>e</i>
<i>η</i>	ei	(bredd e)	<i>η</i>
<i>ω</i>	í	(i)	<i>ω</i>

möfogdt.	isl.	uttal efter swenskan	grek.
<i>ai</i>	í	(bredd i)	<i>ai</i>
<i>au</i>	o	(å)	<i>o</i>
<i>ω</i>	ó	(bredd o eller å)	<i>ω</i>
<i>υ</i>	u	(u)	<i>υ</i>
<i>υ</i>	ú	(länge u)	<i>ou</i> hwar till ännu kan läggas
<i>au</i>	au	(öj)	<i>eu</i>
<i>au</i>	ey	(öj *)	<i>oi</i>

Då wi sålunda, med tillhjälp af möfogdetskan, kunna sammanlikna det gamla grekiska uttalet med ett ännu lefwande och mycket gammalt språk, som från urminnes tider samma litet förändrat sig, nemligen Isländiskan; så kunna wi med temlig säkerhet weta huru det wärit, och wi besyrkas i denna öfwerlygelse, då wi finna denna analogi fullkomligt öfwerensstämmande med hwad en föredömetri jemförelse mellan latinet och de österländska språken (ihynerhet med tillhjälp af Origines' *Hexapla*) kan lära oss; endast att denna ensam icke kan leda oss till så säkra och afgörande slutsatser, då både hebräiska och latinet äro utödda och deras rätta ut-

*) Då isländska uttalet för de fleste läsare torde vara mindre bekant; har öfwerf. bredwid uttalt det swenska, enligt hwad förf. stadgat så wäl i detta arbete, sid. 67, som i sin Anvisning till Isländiskan. *Sthm*, 1818. Emellan en och annan uttals-regel tyckes dock i båda dessa verk råda någon motsägelse; så stadgas i nästföljande tabell, såsom läsaren snart skall finna, att grekiska diphtongen *oi* motsvarades af isl. *ey*, hwilket hade ljudet af det tyffiska *eu*; men i Isländska Språkläran förefinnes åter sid. 13 att diphtongen *ey* alldeles har samma ljud som *ei*, så att den således skulle uttalas som bredd *e*. Öfwerf. har sålitt dem förra anvisningen såsom den rimligaste.

tal förgämligt, långt förrän detta öde träffade grekiskan. Man ser således att det erasmiska eller osmänna uttalet, endast med några få inskränknin- gar, är det rätta, men att det redan i Ulfilas' tid börjat gå öfver till den nuvarande nygrekiskan. De inskränknin- gar i osmänhet, som härvid hufvudsakligen äro att märka, äro icke och främst, att man utan allt ofseende på accenterna, (hvar- vid man blott velat beräkna det nya utta- let i senare tider, utan att förändra gam- la orthographien), vid alla tillfällen gifver samma bokstaf och diphthong samma uttal; så- ledes aldrig gifver *z* och *o* det djupa och bre- da ljud som *η* och *ω*, äfwen om de hafva ac- cent, eller man medelst ordets beskaffenhet på dem nödgas lägga något eftertryck; t. ex. σοφία läses ej Sofia i betydelse Söfia, utan ungefär Sö- fea eller Säftea; *τ* läses icke *ti*, men unge- får *te* eller *ti*, med samma ljud som det svenska *wi* och som mascul *τῖς*. Vidare måste *ε* nödvändigt läsas som *i* (t. ex. i tid, tida), alltså *εις* som *is*, hwilket ej allenast är klart genom jemförelsen med indogöt. och isländskan, utan också synbart genom latinets, hwarest denna diphthong nästan alltid skrives med *i*, t. ex. *Zeigios*, *Neilos*, *Daugios*, *Siri- us*, *Näus*, *Darius*, *χερσργος* chirürgus och mångaldiga flera. När i ett och annat ord den ersättes med långt *e*, har det blott varit ett dialekt-uttal, som ännu finnes i dor- riskan, att sätra långt *ε* (*η*) för långt *i* (*ει*), såsom *Μεδεια*, *Μεδέα*. Det är äfwen tyd- ligt af grekiskan sjelf; man förstår annars he- la vokalsystemet, då man får 3 diphthonger att swara mot *e*, neml. *η*, *ει* och *ευ*, och dere- mot ingen till *i*; men uttalar man *ει* som *i*, så får man till *e* de wanliga två: *η* och *ευ*, liksom till *o* de två *ω* och *οι*, och till *ου* de

två *οι* och *ου*; till *e* berettat *ει*, äfwen som till *υ*, *ου*, hwilken sista mon annars borde läsa *οι*, ndr man läser *υ* som *ει*, ty expres- sionen är alldeles analog. När man läser *ει* som *i*, kan man förklara den ära förwerl- igen af *ει* och *ι*, t. ex. *Φιλοκενος* och *Φιλον- κος*, *αμαδεια* och *αμαδια*, ja till och med i personers namn, såsom *Σειραχ* och *Σιραχ* o. m. fl.; samma förwerling finnes också rum i indogötiskan, isynnerhet i ändelsen, hwar- est ljuden icke så noga kunna skiljas, så- som *λεσραγες* och *λεσραγεες*, läsare, men synes annars oöfklarlig. Slutligen skönjes detta af språkets inre väsen och analogi, ty hwar- est *ο* förwandlas till *ου*, der öfvergår alltid *ε* till *ει*, t. ex. *διδας* — *τιδεις*, *διδασει* — *τι- δεισει*, *πας* *ποδες* — *πρεις* *πρεινος*, men att *ε* är wärre *υ* har aldrig blifwit satt i fråga. Af consonanterna är blott att märka *ζ*, som af de gamla blifwit prononceradt som *sd*, hwil- ket tydligen nog synes deraf, att det hos skalderna gör position, samt af doriskan, hwar- est detta tecken ej fanns, utan skrefs med dub- bla bokstäfwer, eller *sd*; att det stundom hos Heterne omkastades till *ds*, kan icke inwän- das af någon verklig kunnare; ty i samma munart öfbytes *δ* till *σπ* och *ζ* till *σπ*, hwilket soljaktligen varit ett dialekt-uttal och ej mer samma ljud. *θ* har varit det engelska hårda *th* och det isl. *þ*, dock egentligen det fjära, hwar- s ljud det har ännu: skillnaden mellan detta och det eng. *th* är annars ganz lika obetydlig. *χ* har varit det tyska *ch*, som också finnes i indogöt. och de slaviska språken.

Jemför man nu det sålunda i kortet be- stämnda äkta grekiska uttalet med det isländska, så ser man att det grekiska

β swarar mot isl. b.

(ehuru vi för vår egen del anmärka, att de flöta från finskan lånta ord i vårt språk sällt en låg, ehuru de i finskan kunna äga en ädel bemärkelse). Men sedan wid de slaviska språken (ryska, polska) böra äfkilliga märkvärdiga likheter visa sig; de blifva ännu mer synbara i Lettiskan, och då man jemför den isländska språkbyggnaden med den thrakiska (grekiska och latin), så kan man knapt twifla, att dessa tungomål i deras äldsta skick varit ganska litet afvikande dialekter.

Det resultat, hwartill Förf. kommer, är således alldeles icke nytt; men genom de rikliga anmärkningarna som här öfverallt biförvit insättade, genom de många sinnrika sammanställningar Förf. uppdragit ej blott emellan särskilda ordreder ur särskilda språk, utan mellan deras syntaktiska partier; genom de ytterligare bevis hwarmed Förf. bestyrker sitt resultat, har han gifwit detta arbete ett värde, som gör det oumbärligt för alla forskare i dessa tungomål. Det wäsentligen nya man här träffar, är den märkvärdiga och wäl bekräftade saken, att Lettiskan bildar öfvergången mellan de så kallade thrakiska och gotiska tungomålen. En annan berömd språkforskare, Vater, försäkrar deremot, att Lettiskans likhet med grekiskan är wida mindre betydlig, än man wanligen antager. Han har blott i Lettiskan funnit 24 ord, som wifserligen på ett förwånande sätt öfverensstämma med grekiskan, hwartill slutligen komma några likheter i böjningen. (Sprachproben, Leipzig, 1826 sid. 73).

I hufvudsaken skulle man kunna säga, att Hr N. alldeles icke beswarat det Kongl. Danske Wætt. Samfundets fråga, som war att oplysa, af hwilken Kilde det gamla skandinawiske Sprog kan udledes; ty fastän Hr N. klarare än någon föregångare har

wisat nämde språks slägskap, så följer deraf icke, att det ena språket (t. ex. isländskan) någonsin leder sitt ursprung från det andra, utan synes det wara rimligare att tänka sig, att båda syskonspråken äro döttrar af en numera alldeles urdöd moder, hwaraf inga spår nu finnas. Hwilkendera af dessa meningar varit Hr N. K. kan icke klart skönjas, ty på det ena stället förklarar han sig för den senare tanken, på andra åter, förmodligen ihågkommande det Kongl. Sällskapets problem (hwilket dock troligen aldrig annorlunda kan lösas), uttrycker han sig så, som om han verkligen trodde, att de skandinawiska tungomålens egentliga fälla wore att söka i den äldsta grekiskan. De asiatiska språken, persiskan och sanskrit, behandlar Förf. så ofullständigt, orilfredsställande och tillika med så många misfågelsor, att han gjort bättre att alldeles icke upptaga dessa språk i denna undersökning, utan deruti alldeles tillstå sin oskunnighet. Sid. 305 finner han af folkesstämmernes överordentlige Ughed i Religion, Saeder og Indretninger, äfvensom af Landenes Beliggenhed, at Indisk eller Persisk aldrig kan være den egentlige umiddelbare Kilde, hwaraf Islandsk er udstrømmet, (hwilket också ingen påstår, men wäl är det alldeles oemotståndligt, att dessa tungomål med hwarannan stå i en nära syskonskapskap). Men kort derefter menar Förf. att den thrakiska Stamme, hwaraf den nordiske var udspiret, wist nok, som enhver anden, har sin Rod, og at det ikke er usandsynligt (osannolikt), at det indiske (Sanskrit) er denne Rod! Med Persiskan finner Hr N. det ej synnerligen lönlömodan att syftelsätta sig, emedan det är et nyt Sprog fra Islamismens Indførelse.

se. (Forinbr. s. IX). Men äfwen af den äldre Persi, som talades från Soffanidernes tid ända till Arabernes eröfring, har man ännu i Firdusi's Schah-nameh och många andra skalbers arbeten ofskatbara lemningar, hvilka det ganska wäl lönar widdan att studera, och äfwen af det äldsta språket i Norra Persien, Zend, hvilket war nära besläktadt med Sanskrit (Asiat. Research. II. 54), och således med de gotiska språken, har man en hel theologisk litteratur, hvilken är äldre än Herodotos skrifter.

Recensioner:

Hebreisk Språklära af Pehr Sjööbring, Adjunct i Gref. och Österr. Språken wid Upsala Akademi. Andra Uppslagan, Öfversedd och förbättrad, samt förökt med Prologi, jemte kort Underrättelse om Hebr. Språket och Litteraturen, tillika med Företning på några de brukligaste Böcker för Hebr. Språkkunskapen. Upsala, Palmblad & C., 1819. XXI. och 160 sid. 8:o. utom Innehållsregister och Bihang.

Då Recensenten af denna Boks första upplaga i Swenskt Lit. Tidn. No 29, 1816, förutsade, att den skulle sitta mycken nytta och i Sverige utbreda en allmänare smak för Hebreiska språkets studium; så är det för närwarande Rec. en glädje att tillkännagifwa uppfyllelsen af denna spådom. Om också icke många Lärares och Lärjunges erfarenhet i detta hänseende kunde återopas; — som lik-

wäl här äfwen är händelsen — så skulle det snara behofwet af en ny upplaga wara ett tillräckligt bewis på arbetets förtjenst. Utan att wilja ingripa i Hr Ephores eller nu blifva Lärares domerätt, må likwäl den önskan tillätas Rec. att denna Hebr. Grammatik wid flera Gymnasier, än hittills redan sett, blifwer antagen till gällande Lärobok. N. c. som hjälf i swert och möda lärde språket efter Arosenius, tyckas sig äminstone, att wid andras undervisning fått utbyta den Aroseniska mot Sjööbringsska lärometoden, som wunnit i klarhet och enkelhet, utan att förlora i grundlighet. Då wärdet af Hr Sjööbringss Lärobok genom erfarenheten blifwit redan pröfwadt och bekräftadt, wille Rec. blott anmärka de tillägg och huswädsaktiga förbättringar, som förekomma i andra upplagan. I allmänhet må nämnas, att, öfwerallt, särskilda uttryck blifwit beständare, de walda exemplen tydligare och bättre, flera saker äro damänsenligare ordnade samt det hela framställt uti en fullständighet, som uppfyller alla billiga fordringar af en elementar-grammatica. Förf. har icke heller lemnat utan uppmärksamhet de omärkningar, som uti denna Tidning gjordes wid Bokens första upplaga. Så hafwa nu Bokstafs- och Bellerne blifwit flyttade intill hwarandra, hwarigenom all för en Nybegynnare förvirrande anticipation undwikits. Sid. 9 förekommer en i Hebr. Språkläror förut icke upptagen anmärkning, att, utom γ och η , äfwen vokalen η förlorar sitt fulcrum, efter konsonanten η . Högst wigtig är den sid. 13 tillagde språk-anmärkningen om Bokalernas fördelning i aso seende på Talorganerna, helst som denna anmärkning uti språket det klaraste ljus öfwer den i gamla Grammatikor så dunkla läran om Bokalförändringar. Vidare nämnes sid. 16

om Hebreernas obenägenhet för Diphthong-
ljud i språket. Sid. 18 beskrifves wiserligen
Dagesch forte omständligare, än i första
Upplagan. Dock är Rec. icke af Hr Sjö-
brings tanke, att "Dag. f. i anseende till
förubblingen alltid är compensativum och till
förubblingens orsak oftast affectuosum." Ty
det så kallade Dagesch Euphonicum, såsom
bekant är, finnes wara af den egna art, att
det tillkännagifwer den föregående bokstafvens
assimilation i uttalet och svarar emot Araber-
nes Teschdid conjunctivum, t. ex. ^و ^ا ^و

Idå: mir-rabbi, ej min-rabbi. En läste Ju-
darnes Grammaticus N. Zona Den Gam-
nach, om hwilken Förf. sjelf säger, att han i
Grammatiken införde plan och system, orden:
וְ - וְיָ jitel-li, ej: jiten-li. I detta
och dylika fall fallas dagesch med en exact
benämning hwarken compensativum eller af-
fectuosum. S. 25 följ. är förteckningen på
Accenterna fullständigt meddelad. Att de
äfwen skulle wara Sångnoter, något slags
musikaliske tecken, att "beteckna, huru He-
bräiska texten skulle reciteras eller likasom
ffungas" (s. 24) är twiswel underkast. Re-
minstone anser Rec. Gesenius i sin Ausfüh-
rliches Grammatisch-Kritisches Lehrgebäude der
hebräischen Sprache grundligen hafwa bewist,
att Interpunction och Tonbestämning warit
det ursprungliga ändamålet med den i en se-
nare tid uppkomna accentuationen. Såsom
Musiktecken äro de alldeles betydelselösa hiero-
glypher, "emedan, såsom Hr Sjöbr. äfwen
anmärker, slaven är förlorad;" men männe
den ej war förlorad, innan accenterna upp-
funnos? — Sid. 28—37. är ett behäftigt
kapitel tillagd om Bokstafwernas, isynner-
het Vokalernas, förändringar. Här (sid.
33 samt förut sid. 13) är något anmärkt om

Formæ Sægolatæ. Men Rec. saknar ett
tydligt uttryck af deras enkla och rätta förs-
floringsgrund, deraf neml., att Hebreerne
icke ursade 2:ne konsonanter efter staswelsevo-
kalen. Konste hade och derföre afhandlingen
om dessa former sin rätta plats uti Låran om
staswelsen, såsom i Waters Hebr. Sprach-
lehre. S. 42 äro Prefixerna eller Particu-
læ Inseparabiles uppräknade och förklarade
sedan närmare, hwar och en på sitt ställe,
inom den klass af ord, hwartill de uti Ety-
mologien egentligen höra. I forther, men
enkelt och klart, anföras sid. 45 följ. ordens
så kallade significationes formales. Låran
om Pronomina är märkeligen förbättrad; äf-
wen en Tabell tillagd, som wisar, huru suf-
fixerna förenas med Nomina och huru dessa
senare hafwa olika form, allt efter som de äro
in st. absoluto, constructo eller suffixo. —
Wid låran om Verba (sid. 72 f., 92 f.,
118 f.) hafwa wigtiga tillägg blifwit gjorda.
Den tabellariska form Hr Sj. nu gifwit åt
Conjugationerna, är isynnerhet uti Hebr. språ-
ket af största nytta och lättar öfwerfigten af
Conjugationssystemet i det hela samt af för-
hållandet emellan Verb. regulare och de irre-
gulära Verberna. Paradigmet för det irre-
gulära Hæ är i denna upplaga wälberänt
uteslutet. Författarens tanke om förhållandet
emellan Conjugationsspecies: Kal (Pahal) och
Niphal hade Rec. önskat bestämdare uttryckt.
Formen ^{וְ} ^{וְ} ^{וְ} Es. 59: 3; Jer. Klag. B. c.
4: 14 är icke Hebräisk, om man ej antager
ett särskilt passivum till Niphal. (Gesen. Wör-
terb. I: 131.) Syntaxis är fördt med ät-
ta sidor. — Af ett berömligt nit att lämpa
Hebräiska Grammatiken efter Westersländska
språkens behandlingsfät, isynnerhet efter den
antagna grammaticalska metoden för Grekiska

och Latin, blef wäl Förf. hänförd, att tillägga en i Hebr. Språkläro förut icke införd del: Prosodien. Af den behöfwer en ny begynnare icke kunna mer, än betydelsen af Milél och Milrà. Det öfriga är öfverflödigt eller blott halfwist. Hvad här nämnes om Paralellismen, denna hertats Systole och Diastole, såsom Herder säger, bde gagna äfwen en Nybbjare att weta; men det hörer dock till Österländska språkens Portik. Vättré, än den Hebr. Poeters delning (sid. 155) hade varit att underwisa om generiska begreppet of מוציא samt dess species: קירק Elegi, חלה Lofsång m. m. — Underrättelsen om

Hebräiska Språket och Literaturen är en fel och lärort. Med dess läsning bör språkets studium begynnas. Uri Förteckningen på några de brukligaste (rättare: brukbaraste) Böcker till winnande af större kännedom i Hebr. Språket och Literaturen saknar Rec. förf. Herders Geist der Hebr. Poesi. Gemte Eichhorns Einleit. in d. alte Testament, hade A. T. Hartmann's linguist. Einleitung in d. Studium der Bücher des A. Test. Bremen 1818. eller Arminstone Berthold's hist. kritische Einleit. in sämml. Canon. und apokryph. Schriften d. s. alt. und n. Testam. Erlangen 1812—1818 wäl förtjemat sitt rum.

S m ä r r e S k r i f t e r.

Elwicha eller den gamla Riddaretiden. Swenskt Original. Göteborg, Löwegren, 1819. 39 sid. 8:o.

Förf. säger sig vara en gammal man, som skrifwit denna roman, för att under sin sjuklighet fördrifwa någon ledsam stund: "hans små barn hafwa skrifwit efter hans dikamen." Allt detta kan vara godt och löfligt, men hwarför skall man locka en hel allmänhet, att äta sådana loma, giftiga och catarrhaliska produkter? Skrifvättet är ganska sött och prestigt, den egentliga intrigen, som också förf. börjar i senare hälften af boken, på intet sätt ny, och tidshwarfwerens colorit så wårdad, att man i den gamla riddaretiden finner adelsmän som lefwa af pensioner (s. 4), — Pastorer som hålla fullständiga kyrkoböcker och äro gifwa med prostinnor (sid. 5), — Kanoner (s. 7), — beqväma soffor hwar uti "wärdiga matroner taga sin plats," (sid. 9), — fräknar, som uppfostras genom guvernanter (s. 13), flickor, som då de gå att lägga sig, upptända sacklor (s. 21), —

"gulwirlade schabrack, hwarpå fredens genius med en blomsterkrans omlinda swärd," (s. 23), — jemte flera andra curiositeter.

Den rysliga och fruktansvärda Inquisitionen i Spanien och Indien. Öfversättin. Norrboving, Naams Enka, 1819. 52 sid. 8:o.

Janehåller allmänna och förut längesedan bekanta underrättelser, till större delen hämtade ur Bäckers Inquisitionens historia, blandade med en mängd utrop och declamationer. Originålet lärer vara temligen gammalt, ty här talas om denna domstol såsom ännu i all sin ryslighet beständande. Till slut meddelas några notiser om Inquisitionens Tribunal i Goa ur Capt. Dillons Relation de l'Inquisition de Goa, men de senaste uppgifter om der warande Domstolens tillstånd, hvilka kunna läsas i Dr. Buchanans nyaste Underrättelser om Asiens Tillstånd, har hwarken Förf. eller Öfvers. känt, ehuru nämde bok äfwen är öfversatt på swenska (Stockholm 1817).

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 43.

Erdagen den 20 November

1819.

R e c e n s i o n e r:

N:o 1. Anvisning till Isländiskan eller Nordiska Hornspråket, af Erasmus Christ. Rask. Från Danskän öfversatt och omarbetad af Författaren. Salm, Gröhn, 1818, 298 sid. 8:o.

N:o 2. Synhorn af fornum og nyjumoritum i sundlausri og samfastri rædu. Id est Specimina Literaturæ Islandicæ veteris et hodiernæ, magnam partem anecdota, edidit Er. Chr. Rask. Holmiæ, Typis Imnelii. MDCCCXIX. 256 pagg. 8:o.

Qaktadt att Isländska Literaturen, sedan hollannat århundrade, med mer eller mindre öfver i Norden blifwit funderad, har man dock länge der till saknat någon pålitlig vägledning. Första förbättringen gjordes af Rudolphus Jonas Islandus, Hafnizæ 1651; hans arbete blif sedermera utgifwet af Sices, samt en kort Modfönditisk och Angelforisk Grammatik, Orford 1688, samt med några tillägg

änyo aftryckt i densammes Thesaur. Linguarum Septentr. Ett utdrag deraf utkom öfwen i Lund, i twenne akadem. afhandlingar, under titel: Grammaticæ Gothico-Islandicæ electa, Præs. N. H. Sjöborg, 1804-06. Öfver den profodiska delen af språket blef ett nytt ljus spridt genom Jon Olafsens lika så förutffiga som allmänt kända bok: Om Nordens gamle Digtekunst, dens Grundregler, Versarter, Sprog og Foredragsmåade Kjöbenhavn. 1786. Efter dessa föregångere framträdde Hr Rask med sin Vejledning til det islandiske eller gamle nordiske Sprog, Kjöbenhavn. 1811, af hvilken nu anmärkt frist, under N:o 1. uppförd, är en ej blott omarbetad, utan öfwen tillöft och förbättrad öfversättning.

Hr R. har här följt samma metod, hvilken läsaren redan har sig bekant genom en i denna tidning införd granskning af hans Angelforiska Språklära. Han har således bemsdat sig om att afhandla isländska tungomålet, icke efter de grundsatser för latin och grekiskan, hvilka de flesta Grammatici hittills öf-

wen lagt till grund för alla, hvilka de bes
handlat, ehuru deras inre wäsende ofta wa
rit högst flitigt från de så kallade gamla
språken; utan har han äfwen här följt den
gång, som lynts honom enklast och med Is
ländskans natur mest öfwerensstämmande.
N:o. tillfår upprigtigt, att han saknar den
kännedom som är nödwändig för att skatta
hela widdan af Hr. N:s förefenster i denna
wäg. När Först:s allmänt erkända kunskap
af detta språk, hans mångåriga och djupa stu
dium af alla de närstående dialekterna, gör
dock här denna saknad mindre umbärlig, em
dan de anmärkingar, som äfwen den grunda
ligaste granskare wid detta arbete skulle kunna
semma, förmodligen ändock torde blifwa
föga betydande. I alla fall måste det sä
tas utom all fråga, att Hr. N. härigenom
stänkt öfver ett arbete, oundärligt ej ollenast för
nybörjaren, utan äfwen för den, som i detta
språk gjort större framsteg. Hvad som kans
hända är mest originelt i denna Språklära,
äro Reglorna för uttalet. Först. behand
lar nemligen Isländskan såsom ett ännu les
wande språk, och bestämmer den gamla pro
nunciationen efter de nuwarande Öbyggarnes.
N:o. tror också att detta i hufwudsaken är
det rätta (det medför också den fördelen,
att ej olika nationer, såsom nu är förhållan
det med Grekiska och Latin, uttala detta tun
gomål efter sina idiom); men då Hr. N.
anser detta uttal såsom i alla delar fullt mot
svarande de Gamles, så torde många tän
ka, att Först. häruti gått alltför långt. N:o.
will alldeles icke jemföra den gamla och nya
Isländskan, med Grekiskan och Romiskan,
med Romerskan och nu warande Italienskan,
ty det är utan twiswel ganska sannolikt, att
språket på det isolerade Island, bland ett
folk som så högt värderade sina sornhäfder,

werkligen skulle undergå — den olika fortare
tiden oberäknad — en mindre märklig föränd
ring. Men huru mycket har icke, på så
århundraden, de nu leswande språken i sitt
uttal förändrat sig: utan twiswel war t. ex.
det upländska uttalet af tjära det äldsta, äf
wensom t. ex. i fransiskan man fordom lät
höra s i Maistre, fenestre o. s. w., fast
än denna bokstaf nu mer hwarken utskrifwes
eller uttalas. Också är det afgjordt, att på
den Island pronunciationen ej är mindre of
wikande än i andra länder. Hvilken är nu den
rätta? Måne Hr. N:s gjort sig bekant med alla
dialekter, och träffat det sannolikaste wälet? Et
har N:o. för sin del icke kunnat låta öfverta
la sig, att dubbeltongen au blifwit af de Gam
le läst öf, såsom i den trakt af ön der Hr.
N. uppehöll sig. Detta dubbelstämning har bland
de närstående tungomålen i swenskan öfvergått
till ä, i Tyskan blifwit oförändradt, men i
danskans ö, och måne icke detta senare för
hållande till ett språk, som ehuru Hr. N:s
modersmål, mera än de nordligare öfwikte
från Norråna-tungan, i detta och andra fall
haft alltför mycken inflytelse på Hr. N:s
bestämmanden? — Utminstone synes här sin
nas ämne till en nogare undersökning, för en
man, som förenar kännedom af alla de när
stående tungomålen, icke blott af Kristispråken,
utan äfwen af provins-munarterna; — så
t. ex. hör man i swenska provinser bland alla
mogen ljud, tyngnet wid uttalet af a, o,
u, ä, ö, samt l, hvilka af utlänningar
swärligen kunna härmas, och, säsomelunda
jemförde, synes gifwa en anwänning till den
gamla pronunciationen, hvilken föröfrigt re
dan i äldre tider begrippligt icke varit
mindre öfwikande än i dotterspråken.

Declinationerna och Conjugationerna wisa

sig här i en ny och original gestalt. Hr N. antager 5 casus, 8 declinationer och 9 flexionslätt för Verbo, indelade i tvenne hufvudlöper. — Den etymologiska delen af språket, eller Ordbildningsläran har på ett högt upplysande sätt blifwit behandlad, helst denna i Isländiskan ej är mindre vigtig än i Grefiskan. Våda språken hafwa en nästan jemn god förståga, ett genom sammansättningar uttrycka hertills såga bekanta begrepp, så att sån fån utländska språk nästan aldrig behöfwas. Den grundlighet, hwarmed detta parti af Grammatiken blifwit af Hr N. utredt, torde uppmuntra många språklärare, som författa läroböcker för andra språk, att hådana efter egna en större uppmärksamhet åt detta ämne. Öfwer den i Isländiskan swära och inbundna Syntaxen, har Hr N. äfwen utbreddt allt möjligt ljus, och ehuru han i mer rikken i det hela följe Olafsens måaleddning, uträffar man dock mycket, som tillhör honom sjelf.

N:o 2. är hwad man kallar en Chrestomathi. Man träffar således ett urval af förtare stycken, ställda i den ordning att de lättaste föregå de swärare. Förf. hade redan år 1812 i en swenskt prospect lofwat des utgifwande, men den har genom hans resa kommit att senare utmångdras.

Den är afdelad i tvenne Particulæ, hwarof den ena upptager stycken ur den äldre klassiska, och den senare är den nyare isländska Literaturen, samt består af: 1) Utdrag ur Grettis Saga; 2) Ur Viga-Glums Saga; 3) Ur Landnama; 4) Hela Orvar Odds Saga: Ex cod. membr. Bibl. Reg. Holmien-sis N:o 7 4:0; 5) Utdrag ur NialaSagan; 6) Höfudlausn Egils eller Egil Skallagrimsons Loffång öfwer Konung Erik Blodux, ur Eigan, och 7) Enjolsfs Qwåde om Sviriden

på Grund år 1362. I denna del uträffar man således intet, som ej förut varit utgifwet: dock kan, såsom en förtjenst af Hr N. räknas re-impresionen af Orvar Odds Saga, då den af Isländaren Islef Thorlef samt af Ol. Rudbeck år 1697 utgifno, gamla upplagan, — enligt Prof. P. C. Millers omdöme i företalet till Björn Halbarsons Lexicon Island. pag. XXIX. — är omnium pessima & rarissima, vitis scætet typographi is, textus juxta malos codd. constitutus, versio admodum negligenter facta. Hr Naff har till grund för sin text lagt Handskr. N:o 7 ur Kongl. Bibl. i Stockh.holm. Ehuru ingen jämförelse kan äga rum mellan den förra och nu warande editionen af denna saga, har dock Hr Prof. Liljegren i företalet till 2:dra Delen af sina Skandj. nordiska Heltiesagor väckt äffkliga tvistwelsmål mot den noggranhet och orthographiska konsekvens hwarpå Hr Naff på flera ställen gör enspråk, hos hwarje utgifware af isl. handskrifter, och selsaktligen mest hos sig sjelf. Prof. Liljegren visar nemligen icke endast orthographiens wacklande och afwikande från handskriften, utan han anförer också flera ord och meningar, som Hr Naff antingen öfverhopsat eller tillagt, och man kan icke neka hans noga bestämde uppgifter trowärdigher.

Particula posterior innehåller åter såsom prof af den nuwarande Isländska Literaturen: ett aggreget af öfversättningar och imitationer efter danska eller engelska originaler. Denna senare del är wäl till arktalet inifrånkare än den förra, men som här äro anwända finare typer, är den dock wida drögare och de meddelade profwen rikare än i den förra. — Då man nu studerar Isländska för att lära känna den gamla, äkta klassiska Nor-

råna Literaturen, men icke för att läsa hvad nu för tiden öfversättes och imiteras på Island, då man kan inhämta det mycket genare ur originalerne, så måste man förundra sig öfver denna rikedom på exempel af modern Isländska. Dessa, såväl profaiska som poetiska profbitar af nyare isländska författare, äro insörda mest för att öfvertygga twisfare, såsom Hr Næss säger, att språket på Island nu för tiden är nästan desamma, som i gamla dagar. Denna fråga, som wäl i sig sjelf tyckes vara föga vigtig, då beskaffenheten af nuvarande Språket på Island, naturligtvis icke i något afseende, kan resultera tillbaka på de gamla ålta Skrifterna, är, om den nödvändigt skall afgöras med auktoritet, äfwen redan afddmd af den lärde Isländaren, Finn Magnusen. Så uttrar han sig i *Urhene 1:te Bind. s. 154.* "Sproget er for laenge siden uddødt paa Europas Fastland, og lever kun endnu tildeels paa en eenstem De i Nærheden af Nordpolen, blandt en vidt udspreidt Folkemaengde af omtrent 47,000 Mennesker, som kjæmpe med Almod, en haard Himmel, egen, samt raedsomme Virkninger af Grønlands aarlig tiltagende Havis og egen underfordiff Ild. Indbyggernes i senere Tider forbigede Omgang med Fremmede forbaerer Sproget daglig, saa at det maaskee inden nogle Snejs Aar bliver aldeles omstøbt og ukjendeligt. Allerede ere de meget saa Indsiddte, som forstaae det gamle poetiske Sprog, eller de forskiellige Archaismes, juridiske og andre Konstord, som forekomme i Sagnerne."

Innehåller är således blandadt; man träffar Föbler, twenne Predikningar, hwaras en är ganska wacker, den af Gra. Uena Hets gästhyt, en werklig poetisk psalm, men också så några högst o poetiska dyckeswisor, ett plate Klippel, och till och med ett Bref från en

isländsk piga till en släktning i Köpenhamn. Men om än sådana prof af språkets nuvarande beskaffenhet må wåra bemisande mot Hr Næss och hans likar, inåne de dock werkligen äro på sitt rum i en *Chrestomathi*, der allt måste wåra författadt i det mest classiska språk, — och måne en piga i hwad literatur som helst skrifer (innehåller att förtiga) correct och tydligt? Desså träffar man twenne öfversättningar, den ena ur Miltons *Paradise lost*, 4:de Bok., och den andra af Horatii *Ode: Rectius uives . . .* med 6 dubbla rim. För de wöttigtrige anför Nic. blysson af hwardera:

Paradisur-Missir
Sra Jóns Þorlákssonar,

Hefr hann sig ofan
af hán tré,
Þa í ferfættra
flocka leiki,
ymsra dyra
húdar hömum
hins og Þessa.

Eptir sem mat hann
mynder þeirra
nytsamastar sèc
til at nálægjast
gir natu herfangi;
sua gæti þecktr
sjalfr oþecktr
og sjón dulinn
kosti Þess og kjör
af kendu tali
edr öðru því
er ad hefdist. o. s. w.

Lib. II. Od. X.
1. Hvert sinn á haf blá

halda madr ej má;
 eda af ótta þá
 öldum sneida svo hjá,
 ad hann leggi i lá
 landinu svo skamt frá
 ad skip megi á grunngá.

2. Hvert sem med ged hægt
 hóf elskar gullvægt,
 hans fær ei hug lægt,
 hreysid fullt af órákt;
 eda ad ser krækt
 ófundina vidflækt

kóngs halla hoffrækt. o. s. w.

S stället för dessa prof af den söga wigtiga moderna Isländskan, dessa öfversatta danska DyrksWisor o. s. w. skulle wist den som har en allwarlig lust att lära sig den gamla Norrånan, hellre hafwa sett ett fullständigt Ordregister till Leseboken, hwilket nu saknas, så att det ser ut, som boken wore utafwen till deras underwiktning, som redan kunna Isländska. Det har wist hère erinras, att Ordsregistret blifwit urelemnadt, emedan man äaer Widen Halbarsöns Pericon och för att beserdra afskrifningen af dessamma. Men detta Widen Halbarsöns Pericon, är dels hos oss icke tillgängligt — och hwem kan utan lertocaliska subsidier böds studium af ett språk? — dels äfwen så ofullständigt och bristfullt, hwilket äfwen både i Sverige och Danmark ofta blifwit öfwerlagadt, att det söga afhjelpat saknaden af en isländskt ordbok och ännu mindre gjort ett isländskt Vocabularium öfwerföddigt.

Attila, Hunnernas Konung. Öfversättning från Gibbons History of the decline and fall of the Roman Empire. Stockholm, Grahn, 1819. 118 sid. 8:o.

Wid utarbetandet af denna afdelning af sin stora Romerska historia, har Gibbon, såsom källor, hufwudsakligen begagnat Jornandes de Rebus Geticis samt Priseus, Excerpta de Legationibus. Deremot tillstår han sjelf att han icke sett Attilas Besworne, författadt i tolfte århundradet af Juvenius Cælius Calanus Dalmatinus, jemte det af Nicholas Olatius, ErkeBiskopp af Gran, skrifwet i 16:de århundradet. Det är wisserligen sannt, att Ungarnes berättelser om Attila — de införa honom wanligen i föliden af sina inhemska konungar — äro blandade med många fabler, men äfwen dylika folksägor må icke lemnas obegagnade af den sanna händelsekaren. Älmenä gifnes det ett högt, äfwen för sin ålder, mirkwärdigt dokument, som i Gibbons tid först berättade blifwa kändt: läsaren inser lätt, att wi mena Nibelungen Lied, hwars senare del hufwudsakligen ihjellätter sig med en Konung Etzel (Atli i den nordiska Sagan), hwilken utan all twifwel war Hunnernes namnkunnige hjälte. Gibbon anmärker sjelf sid. 100, att det i Thüringen gifwas traditioner om Attilas derwärande bostad. Wi må tillägga, att den ort, hwarest denne erfare i Tostland förmenes hafwa en tid uppehållit sig, ännu af Landesfolket kallas Etzlaroda, och är belägen i distriket Eisenach, hwarest ännu många sägner om honom finnas. Läsaren ser att påskadt den slit och forstning, hwilken man med råta ta wäntar af en så stor händelsekare som Gibbon, ännu en efterskedd är möjlig; och

Denna har äfwen blifwit samlad af Jac. Grimm, i en afhandling införd i hans tid-
skrift: *Ueutsche Bilder*. — För dem ä-
ter, som icke tillerkänna sagans vittnesbörd
någen stämna inom historiens område, torde
vi så anmärka, att sådana undersökningar ä-
minstone varit mera påhände än en kritik af
Corneille's tragedi *Attila*, samt en jemfö-
relse mellan *Phädr* och *Lafontaines* småt i
fabelns behandling, hvilka wår Skof. här
och der infläcar. En öfwerlättare, som haft
samma småt för dylika ästhetiska undersökning-
gar, hade äfwen kunnat finna anledning till
en parallele med *Werners* bekanta sorgspel:
Attila, König der Sunnen, hwarest med
alla sel fördrifigt i compositionen, hjeltens cha-
rakter med en beundransvärd fanning är
tecknad.

Gibbons namn är alltså bekant, för att en
Charakteristik här skulle vara nödwändig. Man
igenkänner öfwerallt hans öfver för sannin-
gen, hvilken kanske stundom alltså mycket
urartar till historisk scepticism. Så berättar
han sid. 90 och 94 det stora antalet af
de i slaget wid *Chalons* stupade *Barbarer*,
och antager emot nästan alla *Misc.* 15,000
i stället för 90,000; men den som i våra
dagar öfwerleswat det fransiska läget till
Moskwa och känner de ofantliga krigshäror,
som på samma ställe fjorton sekler efter *Attila*
stodo emot hwarandra, kan wäl finna dylika
uppgifter öfwerdrifna, men icke så otroliga
som i Gibbons tid, då härar af 50 till
80,000 man ännu ansågos såsom mindre
wanliga. Men huru benägen är icke alltid
menniskan att öfwerdraga förflutna tider med
färgen of sin egen, och lägga till grund
för andras handlingar, sina och sin tids mo-
tiver! Sådana betraktelser mbta of allt för

ofa i Gibbons arbeten, som icke wille wa-
ra mindre upplöst än hans granne på *flotte*
Ferney, och hvars kärlek till rhetorik och
tomma declamationer stundom födra gången
af en historia, hvars födnämsta karakter bde
wara sublim enkelhet. Således tänker *Gib-*
bon alltså mycket på en *Fredrik II:s* taktik
och krigskonst, då han sid. 9 uttrar: "Ma-
dantagandes i poesie och romaner äro verk-
ningarna af personlig tapperhet så obetydli-
ga, att segern äfwen bland *Barbarerne*, må-
ste bero på graden af den sticklighet, hwar-
med mängdens påstorer kombineras och les-
das till att tjena enda man. De schybske
eröfrarne *Jingis* (rättare: *Djisingis*) och *At-*
tila öfwertråffade sina öhöfjade landsmän snar-
rare i konst än i mod." . . . Man behöfwer
endast läsa ett enda fälttåg ur de tider då
Fructus uppfinning ej war känd, för att öf-
wertygas om den seger, som det personliga
modet då tillwann sig.

En hufvudomräkning, som skulle kunna
öbras mot wisa detaljer af denna skrift, är
att *Gibbon*, ehuru han begagnat *De Guig-*
nes upplysande *Histoire des Huns*, sammans-
bl. wdä *Mongoler* med *Zatarer*, hvilka han
synes beräknat med det obestämda namnet
Skjpher, ehuru dessa nationer höra till helt
andra folkstammar. Men samma förseende
har äfwen blifwit begånget af sjelfwa den grunda-
lige kännaren af *Asiens* häfder: *W. Jones*.

Öfversättningen är skuldatt, men genom
ett onyttigt öfwerflöd på alltså många frans-
ska ord nog öfwenf. Ett temligen tilligt
mistag har *Öfverf.* begått, då han kallat den
namnkunnige historiefkriwären *Marc. Annus*
Comes för grefwe *Marcellinus*.

Skaldespycken af David Aspelln. I. Sjöhm
1819. 99 sid. 8:o.

(Fortsättn. från No 46).

Sång öfver Sveriges och Norriges
Sörening. Prisbelönt af Swenska Ak-
kademien 1815.

Detta stycke är af alla sina syften det
minst bristfälliga i yttre hänseende. Fördrigt
förräder det tydligt en någ föregående läs-
ning af Hr Tegners Nore, med hwilket det
likwäl i intet hänseende kan jämföras. Ty
äfwen här ser ett handslag öfver själlen; äf-
wen här ses "Nora med sina röda wingar;"
samt: "Svea och Nore sittande på själlen
med dragna swärd, skådande åt hwar sitt håll."
Jödeslöden är också lånad ur Nore, ty äf-
wen här gör Förf. en recapitulation af swen-
ska historien. Det är likwäl en ej historiskt
afgjord sak, att det war våra från Sverige
utwandrande förfäder, som inkräktade södra
Europa, och "formade af Rom en Nordisk
ättchög." När detta sker, eller hwad Förf.
ens dermed menar, tillstår Hr. gerna att
han ej wet. Efter fullbordad sörening flys
tas Ygdrasil upp på själlen, och Nornorna:
Ej endast hwad som händt, men hwad som
hända skall,
de rissa bragd för bragd, i gröna barkens
swall (?),

och Skandinaviens söners åra

För werld och efterwerld i ljusa runor skära.
Här ser nu Förf. folket vidjande, soillet wäp-
nade mot fördomar, W-linen framblöfande i
winternätterna, ymnig sillsångst som är lan-
ders rikdom (sic), listig handel. Härpå ses
äfwen Snillet's eld samt Norden wara leende
och mild, men i nästa vers läser Förf. den äs-
ter genom en underlig metamorphor, sörgrym-
mas; ty:

Den waka sbitens ljud ej påkar Nordens sons
för honom stormen är, och branta elfvers dån.

I deras bölja sköddgt buren,

hå speglar himmelen och menskan och naturen.
Hwilket i förbigående fogdt, de twenne sist-
nämde wäl swärtilgen komma är, om också
himlen kunde spegla sig uti en sköddgt buren d.
w. s. upprörd bölja. Förf. slutar med en
uppmaning till tro och huldhetssed åt Kung
och Prins. Efter genomläsningen kan man
ej annat än finna, att den gången war det
stora priset ej swårt att winna.

Segern wid Dennewitz. Författad på
först 2 tioradiga än rimmade än orimmade
trochaiska verser, och sedan 12 Alexandriner med
wexlande manliga och qwintliga rim. Stycket
är alltigenom genlka plott, och då Förf. nås
gongång griper sig an, går det som i soljans
de vers:

Som det nöga tornets murar,
när des diupa grunder swalla (?),
trofande och tunga falla
på det hus der stod i neiden
och med fast och drifsig fullra
fallet hindra will, men swigtar;
så den Francka hären riktat
ansallet mot Skow enigt.

Uti hwilka strida strömmar
blodet forskade tung heden!
Uti moln war Solen skedens
och med blirtar af Canonen
sågos Tysklands söner kämpa
dödens kamp för fosterlandet.
O! hur mäktigt samhällsbandet
menniskan wid pligten knyter!

Oberäkade den omeningen att låta tornets
grunder swalla, kan wäl ingenting wara
mera orimligt än att likna en ansallande krigs-
hår wid ett ramlande torn. Wid den sista
versen kan man med skäl fråga, om ej sam-
hällsbandet sjelf är en pligt. Fördrigt är det

viserligen ej samhällsbandet, som knyter men-
niskan wid pligten.

I följande stycke Till Nordens Sång-
Egudinna, utror Förf. "att för den närvaran-
de tiden ej höides det milda lustwa i sänaer,
utan så kallade ställ- och kraftsänger, hwarfö-
re han äfwen läser någon fråga om det milda
lustwa ej åter skall stiga upp." — Enligt
Rec. är det juft ut dessa toner, som wära
Skalder äfwen i senare tider mest utmärkt sig.
Franséns och Akerboms sänger andas Hjel-
wa mildheten, och Hr Guter, som wäl är
Nordiskhetens och kraftens högsta representant
i wår Literatur, har i flera stycken, t. ex.
Brages harpa, Skogsbruden, Uppwäk-
nandet, wisat, att den innerligaste mildhet
klingar äfwen från Nordmansharpans strän-
gar, då de rätt anslås. Förf. svarar den
frågande:

Fråga! — smakens nyck kan du ej kruswa;
Kuggen lik, den följer tidens kreppt.

En förwänd liknelse. — Debutom om smaken
följer tiden, så är den wisst icke en nyck,
säkrant ej Förf. antager, att Hjelwa tidens
gång blott är en nyck, en slump.

De öfriga Fosterlandsångerna nemligen:
Själlströmmen, Till Skalden, Mitt Fos-
terland, Swenska Folket, Syddan i Da-
len, Nordens Winter, utmärka sig alla
genom den hos oss nu ej owanliga, framky-
nade Nordiskhet, der man ideligen ropar om
kraft, Gudske Hjertmod och mjöd och öl, och
forskar och skogar; rimmor fjällar mot hälle-
lar, Norden mot Fosterjorden o. s. w.;

och tror sig derigenom frambringat en äfka
Fosterlandsång. Ut stycket Syddan i Da-
len, utror Förf. mot den ofta idelkommande
wackliga anda, som önskar sig lugnet och hyd-
dan i dolen, som den högsta sällhet. Håri
har Förf. rätt, men han bör besinna, att
det är å andra sidan lika lösligt att i tid och
otid ropa om sin Fosterlands kärlek och stryta
med Sveriges klippor, stormar och minnen etc.
Så mycket är åtminstone wisst, att på detta
sätt frambringas ingenting af något poetiskt
värde.

Den gamle Lofsen. Här utdres den
af wåra gamla Skalder ofta nyttjade omskrif-
ningen: af Stöbåst i skället för båt. Förf.
öfrigt finner Rec. icke, hwarföre detta stycke,
Jemie Sippan och Steppet i hafwet, kom-
mit under rubriken: Fosterlandsånger, i de
åga alldeles ingenting fosterländskt. I Sip-
pan läser Förf. denna "wärens sista blom-
ma stå upp med bleka kinder som en död ur-
grafwen." Rec. skulle snarare anse den som
en härold för det unga wäknande lifwet.
Derpå blinder Förf. en krans af henne, men
drifwor komma och dölja henne äter; snare
stå hennes systers eldiga och röda, hon följer
död på klippan, men är Förf. ändå kär. Sen-
moralen af denna orediga framställning är
följande:

Lika de Snillens möda,
Som sökra först en ädel stam,
mer älskas, om list sippan,
Den långsamt skuter fram.

(Sortsättn. följer.)

Rättelser:

S. 709 r. 21 st. nybyggarens s. Nybyggarens.

I Titeln af samma Recension blir anmärkas, att 2:dra och 3:de Del. af Hr Lesfréns
skrift: Föreläsning i Rättswetenskap. ej äro tryckta 1819, utan 1817.

L i t e r a t u r - F i d n i n g.

No 49.

Lördagen den 27 November

1819.

R e c e n s i o n :

Föreläsningar i Krigsvetenskapen wid Kgl. Ingeniör-corpsen, af J. P. Leferen, Öfw. L. N. S. D. Ledam. af K. K. Vet. Akad. — Första Delen, Stockh., 1818, 365 sid. Andra Delen 325 sid. Tredje Delen, Stockh., Delén, 1817. 314 sid. 8:o.

(Fortsättn. från No 46).

II. Cap. Om en Ny-Europeisk armés styrelse och sammansättning.

Innan Rec. med Förf. här ingår i en närmare detalj, vill han, för att fylla den lucka i Krigsvetenskapens Historia, som uppkommit derigenom att Förf. nådgats inskränka sin i början fattade plan, att utföra densamma till närvarande tider, förutskicka några anmärkingar om de förändringar, som Krigskonsten undergått sedan Romerska Nordartiens fall till 18:de århundradet.

Sedan veltigheten fördärt den Romerska kraften, blefvo de fordrne Verldsbeherrskarne ett rof för Nordens och Afrens Barbarer.

Deße anfölo i troliga faror; och Rom ägde ej mer någon Martus att tillbakadrifwa dem. Götherne och Teutonerne (de Germaniska folkstagen) woro ofswerwinnetlige i striden man mot man: wäldig och oemotståndlig den Frankiska stöten; Sunnerne fruktade till håst. Linnu segrade wäl någongång, (såsom under Nätius, Veltarius och Marses) den Romerska krigskonsten öfwer Barbarernas wilda och tappra hooar; men äfwen utaf den förswann snart den sista fluggon. Veltigheten intog i sin ordning äfwen deße råa erofrare, som bemäktigat sig Romerska riket; till fots hade de till större delen wunnit det, men snart förakade de att gå. Detta ansågs som skamsligt; Adeln war ständigt till håst, ty de ofswerwundne woro slatwar, och endast Ländherrarne frie. — Hos Frankerne synes infanteriet dock långst bibehållit sig; och detta räddade i bataljen wid Towy för Arabernes ofswerwämmande. Men infanteriet blef dock allt mer och mer en sammanrofsad hopy utan anseende och disciplin, samt ärföljde endast hären för att öka dess antal. Cavalleriet förde

egentligen ensam kriget, och kallades företrädesvis *Hår* (La Bataille). Regenterna ägde ej andra troppar än dem Vasallerne af läns-lydbighet lemnade. Kriget voro derför nästan endast hastiga och södhårjande infall, och förblefwo det i flere seklar. Om ej den uppkommande Chevalleri-andan hade någorlunda ersatt bristen af all krigskonst, skulle Europeiska Culturen blifwit utrotad af de asiatiska nationerna. Korsstågen voro både för den och för Krigskonsten af en välgörande verkan. — För att ej behöfwa bero af sina Länsherrar, war Carl d. 7 i Frankrike den första, som upprättade stående troppar, hvarmed krigskonsten gjorde ett stort steg till sitt fullkomnande. Men ehuru redan Spanjorerna länge wisat fördelen af ett godt Infanteri under den långa kampen med Moreerne, woro dock Schweizarne de första, hvilkas här helt och hållet bestod af Infanteri. Deras land war för fattigt, att underhålla ett talrikare Kavalleri; hvarför de nyttjade långa anfallsvapen och konstigare uppställning, att kunna motstå det österrikiska, som aldrig kunde bryta deras fasta massor. De Italienska Condottieri kunde så mycket mindre emotstå dem, som desse woro lejde, sammanroffade hopar; — och Schweizarne woro flere hundra år osfvervinnerlige.

Emellertid hade Krutets uppfinnning och eldgewärs användande allmer fullkomnat och utbredt sig. För att nyttja dem måst man stå stilla och den rakiska fullkomligheten blef äfwen härigenom stillastående. För att ej utsätta för stor massa för eldvapnens verkningar, måste man öfvergifwa den djupa uppställningen, och antaga den utsträckt. Här utaf uppfom i slagordningarna en swaghet och i rörelserna en långsambet, så att wiserligen en så organiserad här ej länge skulle ut-

hårdat mot Romerska Legioner. Artilleriet ansågs för arméns hufvudstyrka, personlig tapperhet förlorade sitt anseende. Man stod och stod på hvarandra derför att man skulle stjula, tills den som war minst enwis, eller hade minsta folket att förlora, drog sig tillbaka, eller någongång ett Kavalleri-anfall lyckats. Drinsen af Oranien, men isynnerhet Gustaf II:dra Adolf gifwo dock krigskonsten en högre fullkomlighet. Några delar af Krigswetenskapen, såsom Belägrings- och Besättningskonsten gjorde under Ludvig XIV:s regering framsteg. Äfwen insåde han det allmänna bruket af Uniformer. Emellertid låg beständige Uppställningskonsten i strid med Fjweldens verkan, och alstrade en *Felards Puisseurs* m. fl. systemer. Det stora hemligheten uppräcktes antligen af Fredrik II:a, som i Grekiska phalangens uppdubljerande och spridande fann grunderna till *Deployader* *), hvarmed Krigskonsten gjorde ett jättsteg till sitt fullkomnande. Men wi få framdeles se om ännu alla swårigheter äro löste.

Dec. har onsett desse anmärkingar alldeles nödwändiga till rått förståndet af hwad som följer. Han går nu att närmare följa Förf. i spåren. — 1 Art. handlar om Krigsstyrelsen, såväl i anseende till dess Personnel som Materiel del. — Dec. kan ej fullkomligen gilla Förf:s öfvertygelse, att en Krigsminister, till enhets befordrande och krafts wännande, bör i sin person förena en owillkorlig makt i alla ärenden hörande till sin besättning. Wänne ej krasfågårderna stundom skulle kunna drifwas för långt och staten så umgälla Ministerens möjliga mistag?

*) Jfr Latilles Tankar om Krig etc. Hsm. Ethm 1815.

Arminstone är ej i en mindre stat en sådan makt i en persons hand lämplig. (Rec. aillar wifertigen icke härigenom den Skoldpadd-gång, som ärenderna hafwa i wifri stors Collegier.) — Krigsstyrelsens Personela del består af den Militära och Civila. Till den Materiela delen hörer allt hwad som rörer Artillerier, försvarswerken, truppernas försörjning, beklädnad m. m. som alle fortörer under sina särskilda departement. — 2 Art. handlar om Arméns sammansättning, som består af Generalstaben, Infanteriet och Cavalleriet. Det förra utgör hufwudwapnet i en armé, det senare är ett hjälpwapen. Förf. ifear med råtta mot indelningen i Regimenter, då Brigader finnas. — Såsom ett bewis på "huru obestående den Ny-Europeiska Taktilens grunder ännu äro," anför han, "att man än ej är ense om hwilken storlek för en Bataljon är den fördelaktigaste; hwarstred och Jägare-Bataljonens styrka wäxlar mellan 200 och 500, samt Infanteri-bataljonens mellan 500 och 1000 man. Härefter utvecklar han fördelarna och olägheterna af såwät de små, som de stora Bataljonerna. — Rec. är af samma tanka som Förf. att piken och studsaren skall blifwa Infanteriets, och lansen Cavalleriets hufwudwapen, samt att principen för det senare är: "att aldrig under strid till håst göra skjutelden till hufwudsak." Regeln gäller också för Infanteriet, som äfwen, så fort det kan, bör söka att afgöra striden med blankt gewär på lifwer. — Härefter öfwergår Förf. till Artilleriet, som består af "Kanoner, Morsare och Haubitzer." I twenne Tabeller uppgifwer han skjutningars bestyckande, såwät efter Vauban, som den nu brukliga Francka methoden. En 3:dje Tabell wisar styrkan af det Artillerie, som blifwit nyttjade wid ärskilliga belägringar före och efter

år 1697, då Nicchetti-skjutningen uppfanns. En 4:de tabell urwisar besyckningen på de Engelska, Holländska och Francka Flottorna under senare hälften af förra århundradet. Skärgårdsflottans stridsfart tror Förf. "stråflott ur Canonader och ånring" i en framtid blifwa. Artilleriet delas i allm. uti Fästninge-, Sjö- och Fältartillerie. — Förf. widbrer sedan Fortifications-Corpsen, Topographiska Corpsen (Fältmätninge-Corpsen), Pontonier-Corpsen, samt Fältförwälnings-, Justitiä- och Ecclesiastik-Staterna. En armé uppsättes genom "wärkning, Rustning eller Rotering, Utskrifning och Conscripton." Förf. gifwer rättwisligen företräde åt det sänämde sättet. Insligt wore dock, att i densamma de mera bildade öfswäldes i särskilda corpsen ifrån den råa bonden, ehuru alla lika böra dela foran och mödan. Widare afhandlar Förf. Befördringar och Hederstecken, Krigsordningen och Krigsunderwisningen, Affineringen, Beklädnaden, Underhållet, Trofsten och Utredningen, Sjukwården, Artilleriets förnödenheter, Försvarswerken, Militärtäranläggningar och Byggnader, under sina särskilda rubriker. Alla dessa afdelningar äro utförde med mycken ordning och klarhet, utan onddig widlystighet; ty, såsom Förf. sjelf säger i slutanmärken. till detta Cap., "bör dersamma betraktas blott som et utkast öfwer formen af en armés styrelse och sammansättning, ej som en afhandling af de hichörande ämnen." Emellertid belönar det för sit genomsälsande: och Rec. will isynnerhet till Kgl. Krigs-Akademiens behjertande recommendera hwad som Förf. säger om Krigsunderwisningen.

III.e Cap. afhandlar Ny-Europeiska

Taktikens grunder, hämtade ur Krigs-
konstens och Krigens Historia. Detta
Cap. är ett af de viktigaste och intressantaste
i hela Boken. Rec. beklagar, att rummet
nekar honom, att med den omständlighet han
ville här följa Förf. — Det är fördeladt i
2:ne Art. af hvilka den första omskrifver
Grunderna för Fältkriget, och det andra
Grunderna för Fästningskriget; — och af-
handlar således detta Cap. *ElementarTaktiken.*

Sedan Infanteriets återinförande äfwen
gjort en ordentligare formering och ett slags
manöver nödvändig, var i början af 1500:
talet den så kallade fyrkantiga uppställningen
i åtta Pikenerbataljoner af cirka 4000 mans
styrka, med Böfkyttar blandad, allmänt an-
tagen. — Denna uppställning visar en
blandning af Grekisk, Romersk och Ny-Eu-
ropeisk krigskonst; ty manens djup visar spår
af phalangen, böfkyttarnes inblandning, er-
inrar om den princip, som föreslöt Marius,
att blanda sina nydanade Cohorters främsta
led med Spjutkastare; de af Muquiereare en-
dast bestående skyglarne eller kolonnerne förs-
rädda början till det Ny-Europeiska systemet,
hvars grundprincip Förf. sid. 221 uppgifwer
wara: "att minska Uppställningens djup."
Denna uppställning war ockradt Skjuteldens
tilltagande kraft, beräknad på försvar emot
Cavalleri, som denna tid war det öfverlägs-
na wapnet, kunnighet genom Lanser. Så
snart (mot slutet af 16:de århundradet) den-
samma försvann, och dermed det raske
anfallet, samt skwapnens bruk öfwer-
mer och öfverhand, förwandlades Cavalle-
riet till "såga struktanzwårda Styttar." —
hwarigenom äfwen Infanteriet fick tillfälle,
att minska uppställningens djup.

Gustaf Adolph den Stores genie och förs-
bättring af Artilleriet utvecklade fullkomligt

den Ny-europeiska principen. Då Cavalleriet
sotte sin styrka i Skjutelden, förfelände sig äro
då i onfall med blankt gewär, wor det
ej längre förfärligt för Infanteriet; så mycket
mer, som Skjutelden denna tid hade en os-
färlig långsamhet, då "Svenskarnes i träff-
ningen wid Rantzingen 1636, berömmes,
emedan den, som minst skjutit under affären,
hunnit lösa 7 skott" — ockradt striden war
rade från midnatten till natten, och Gustaf
Adolph förbättrat musköten, samt affäffat
bruket af Gaffeln. De förbättringar denne
store Konung, införde (utom dese nybändne)
woro: "Äderkanoners nyttjande wid Artilleri-
et och bruket af Cartecher samt Patroner,
jemte nyssa Cylinder-låsen wid Infanteriet,
som hitills nyttjat Lunt-låsen" etc.; vidare
"Infanteriets allmänna uppställning på 6, och
tillfälliga på 3 led, jemte Plutonchogens
uppsättande, — särskilda Musköder, Regi-
menters inredning — Cavalleriets uppställ-
ning på 3 led, lättade rustning och Chockens
återinförande i carrier, — Brigadirettning-
en — Lagerflagning i en linie — Colonn,
Attack för att genombruta — Attack i oblik
ordning, samt Cavalleriets blandning med
Infanterieplutoner." — Den omkring 1639
(Förf. uppger mindre riktigt 1634) uppsunna
Bajonetten*) utträngde wid slutet af 17:de
århundradet Piken, som långt bibehölls hos
Svenskar och Ryssar, och hvars återinförande
sannolikt i en framtid skall ske, då en blan-

*) De första Bajonetterna sattes i pipan; nöd-
vändigheten blef då att uppfinna en Bajonett,
hvars bruk ej hindrade elden, den uppfunns
och Ludvig XIV. förbödd 1703 piken samt in-
förde öfverallt gewär med bajonetter i hela
Armen. Se von Quantens Tankar i Krs
Wett. Stbm 1773.

had skara af, med goda gewår bewäpnade
 flyttar och Pikenerare, wiserligen skall beses
 gra en fiende, bewarad med wåra wanliga
 gewår och ej framträdande Wafonerter. —
 Artilleri-eldens tilltagande och fallkomnande
 har twungit Europas Taktici, att införa upp-
 ställningen på 3 led. Emellertid woro i bde-
 ran af 18:de årh. Gustaf Adolfs principer
 glömda, en öfwerdrifwen noggranhet i de
 mindre evolutionerna och okunnighet i den
 större manövern, råddande, jemte ett starkt be-
 går att förkänna Arméerna, som bewisar "ett
 tyft erkännande af Infanteriets swaghet, okun-
 nighet i den stora manövern, och hemlig
 fruktan för Cavalleriansfall." — (Dock icke
 alltid!) — Med Fredrik den 2:dra och 7:åriga
 kriget börjas den Nyuropeiska Taktikens 5:te
 och sista period. Fredrik hade sunnit selen
 "af Europeiska Armeernes orörlighet och för-
 mycket råddande hjälpe för Positionskriget, af
 flyglarnas swaghet på den allmänt antagna,
 utbredda bataljorden; att dessa derför så
 wäl i öppen slagning, som i Lager, endast
 kunde skyddas af ett godt Cavalleri, och ett
 talrikt, samt framförallt rörligt FältArtilleri,
 samt att den armé, som ägde företräde i dessa
 hjälpswäpnen, jemte skicklighet att hastigt för-
 mera sig från marche-colonn i slagordning, nöds-
 wändigt skulle öfwerflygla, och en détail
 slå fienden." (Se härmed Saledningen till
 General Jominis intressanta och förträffliga
 Parallell mellan Fredriks och Napoleons Da-
 taljer, med hvars öfwerfättning Rec. önskar
 att Hr L. wille rikta wår Literatur!). Fre-
 driks förnämsta förtjenst war, att wisa "Ar-
 tilleriens öfwerlägsenhet öfwer det passiva
 förswäret, samt att hafwa utwecklat princi-
 pen till det af Banér uppfundna (här har
 den patriotiske Förf. gjort Epaminondas or-

dret!) anfallsfattet i oblik ordning. Den
 3:de grundsatsen, hworpå Fredrik byggde sin
 frigsäte war "Cavalleri-chocken en muraille
 i fronten af Infanteri-Linier." Förf. an-
 för här några intressanta historiska facta, som
 wisa förhållandet, i hwilket Cavalleri-attacken
 för det närwarande står till Infanteriets mots-
 ståndskraft. Den läsare, hwilken föröf-
 rigt om Cavalleriets manövrer och an-
 fallsfattet önskar en mera detaljerad kunskap,
 will Rec. med fullt förtroende hänwisa till
 Förf. om Kavalleriet af N. F. S. (Földes-
 brand), infördt i Sw. Krigsmannasällska-
 pets Handlingar år 1758, Sedn. Häft. An-
 dra Uppl. Sidn 1810 s. 45 och följ. —
 Under den sista perioden af Nyuropeiska
 krigskonsten hafwa ytterligare 2:ne anmärks-
 ningewärda stridsfärd utwecklat sig, nemligen:
 Spridda Ordningen och Colonn-Attackeri-
 na. Den Nyuropeiska taktiska principen,
 består således, efter wår Förf. i fem huf-
 wudsaktiga grundsatser: 1) Uppställningen i
 utbredd sluten ordning. 2) Uppställning-
 en i fyrkanter mot Cavalleri. 3) An-
 fall i oblik ordning. 4) Anfall i colonn-
 ner. 5) Strid i spridd ordning. Förf.
 granfår häruppå närmare hwarje del af den-
 na öfwerfikt. Uppställningens i utbredd sluten
 ordning princip bde vara beräknad på,
 att så mycket som ske kan, minska fiendliga
 Artilleri-eldens werkan; medgifwa ett full-
 komligt användande af så wäl anfalls- som
 försvarswäpnen, samt en lätt manöver. Förf.
 anser Cavalleriets uppställning på 2 led för
 den tjenligaste; men måne ej chocken deriges-
 nom erhåller för liten styrka? — Äfwen will
 Rec. gifwa Infanteriets uppställning på 3:ne
 led förtroendet framför den på 2:ne. — An-
 tingen en armé är uppställd på två eller flere

Linier, bde den vara försedd med en tillräck- Reserv, så uppståd, att den ej lider af si- entliga Sturiden, och att den kan begagnas efter behofvet.

Sedan Rifens afläggande förminskar In- fanteriets kraft att arhålla Cavalleri-anfall, och Dajonetten afwen befunnits orilldellig härtil, har man intdet uppställningen i Fyr- Panter mot Cavalleri. Förf. uppger sid. 268—271 det rentligaste formerings sättet. Fara är dock, att Cavalleriet huggar in i de luckor Artilleri-iden gjort, om ej denna man- doer utföres med största skyndsambet och precision. Slaget wid Ruzback 1813 gi wer härpå ett öfvertygande bewis. (Nec. har wid denna äfigt rådjragat det praktiska och med många planscher försedda Werk om de Allie- rades Fälttåg 1813 och 1814, som är tryckt in 4:o i Weimar 1814.)

Hela Krigsvetenskapens enkla och com- fullständliga princip består i Konsten: "att med förenad styrka anfälla fienden swaga." Dersöre är Attacken i oblik ordning, som är grundad på denna princip Taktikens hela kärna. En i utbredd ordning uppståd ar- mees Slyglar samt Teten och Queuen af March-colonnerna äro de swagaste punkterna. "Anfaller i parallel ordning med förstärkt fly- gel äger icke något företräde framsör den wan- liga parallela ordningen med jemnstark front, utan är denna snarare underläsken," hwilket Förf. med exempel bewisar. Man bde ders- öre öfvergifwa den parallela, och antaga "den oblika ordningen i förening med öfvers- flygling." — Detta förkloras närmare med flere exempel och figurer på den denna del ät- följande plansch, dit wi hänwisa Läsaren, som härutinnan ätundar utförligare kännedom.

Colonn-Attacker böra betraktas under 2:ne olika synpunkter, aningen såsom ett me-

del att bryta fram "genom smala starkt ödra swarade defileer" etc. eller, "såsom ett medel att genombryta en fiendlig batali-ordning, för att från genombrytnings-punkten sedermera utföra öfverflygningssmanövrer åt begge si- dor." Förf. wisar under flera särskilda rubric- ker Colonn-attackernes olika användande i sär- skilda fall, såsom mot defileer, gator, dalar, dammar, fästningsbrecher, samt infanteri- linier. Förf. öfverrädr sedermera till affhand- lingen om Striden i spridd ordning, och tadlar med råtta det företräde man de senare 25 åren gifwit åt detta stridsfält, som lidit urarvar till det farligaste af alla fel, som kunna begås i krig; nemligen att sprida sin styrka. Den spridda ordningen bde dersöre endast begagnas wid de tillfällen "då locala och andra omständigheter, owillkurligen påkalla den." Med en ädel harm ifrar Förf. mot det onddiga uppoffrandet utaf folk; och tillägr- ger de gyllne orden: "att en Detåhufware bde äga mod att anse hwar enda i onddig- het (?) uppoffrad soldat, som en börda för sitt samwete, men äfwen att uppoffra sig self och större delen af sina wopenbröder inom en minut, om werkligen stora fördelar deri- genom kunna tillskyndas det allmänna." — Wi- dare anställer Förf. en kort undersökning om skillnaden mellan gamla och nyare tiders be- Hof af särskilda lätta Infanteri-trupper, för att wisa, det "man i detta som i många andra fall handlar tweremot den Nyeuropiska krigs- konstens anda. Denna krigskonst har på långt när icke sunnit sin högsta fullkomlig- hetsgrad, så att ännu utwägar för den swa- gare att blifwa oberoende och äfwen fruktans- wärd, erbjuda sig." Förf. granfkar de fel och uraktilätenheter, som ännu widhäfta Europei- ska Infanteri-trupper, — Nec. önskar att

Förfs råd ej måtte gå förlorade, samt att man måtte blifwa uppmärksam på, att det ej är mängden af dem som skjuta, utan af dem som träffa, som är ändamålet för eldwaynet, och att, då Infanteriets huswudwaynen är muffeden, desamma måtte förses med goda och långtråffande gewär, samt införas till wiffhet och contenance i skjutning.

III:de Cap: 2:dra eller senare Art. handlar om Grunderna för Säktningskriget. Beskättningskonsten har löst sitt problem då den hunnit så långt, "att den försvarande kan möta fiendens alla möjliga anfall med lika styrka, samt bibringa honom förra förluster än den försvarande sjelf lider, och twinga honom, att inlära sig/i sådana menliga strider." Till att uppfylla dessa wilkor, böda Säktningar, för att ej kunna stormas (Förnyttjar konstorden escaladeras) hafwa så höga werk, eller andra försvarsanfaller, att de äro otillgängliga för öfwerstigning, samt därför fordra förmilig belägring; att denna fördröjes eller förhindras genom tillbörliga utanwerk; — att den anfällande må wara utrustad för alla möjliga förluster under framträngandet mot någon af anfallspunkterna för att öppna sig en ingång (Breche), — samt att han wid dennes stormning måtte så utmötas, att han saknar kraft till företag mot inre werken; — samt slutligen, att den belägrades folk och Artilleri må på bästa, möjliga sätt wara fredade för fiendens eld, och att den försvarande må äga rymliga och fria föreningswägar mellan alla Werken, för att i tid kunna understöddja och försvara de hotade punkterna.

Att hinna dessa resultat, hafwa i alla tider varit Beskättningskonstens ändamål. Förfs abstraherar ur Säktningsbyggnadstheorien och Säktningskrigets historia, reglorna för denna

wigtiga del af krigswettenskapen; och Rec. skulle gerna wilja närmare följa honom i spåren om rummet medgaf. I äldre tider sökte man förnämligast genom höga murar och djupa grafwar förekomma Escaladering. Under Nederländska frihetskriget uppfanns det så kallade Nederländska maneret, då landets bristande tillgång på sten nödgade till Säktningswerks uppdrande af jord. Till samma ändamål omgafs öfwen säfningen af djupa, wattenfyllda grafwar. Såsom man dock sannotillräckligheten om wintertiden af dessa, så uppfom härutaf ett öfwerdröjwer bruk af utanwerk, samt betäckta wägens belättande med pallisader, hwarigenom båda delarna singo en ny bestämmelse twertemot deras förra ändamål, som war "att gifwa säktningsmurarna en död betäckning emot skott från fria fälter." Vauban *) råttade wäl sedermera selen i detta manér så wida ett wallen fick sin tillbörliga höjd, och utanwerken förminska des till Contre, Garde, Ravelin, Tenalj och betäckt wäg. Rec. förundrar sig med Förfs. bilige öfwer, att man ännu, efter ricochetsskjutningens uppfinning fortsår att bruka pallisader i betäckta wägen; och skulle ej wägra att underteckna hans hypothes: "att den tid konste kommer, då man inför betäckta wägens pallisaderande bland dem belägrades äligganden."

Wid allslags Beskättningsfält, liksom wid waler af positioner, gäller den förra regeln "att inkränka attacken af dem till wissa punkter." Ett säktningswerks brytning i ut och ingående winklar är det medel, som leder till detta ändamål, ehuru man i olika tider dertill olika ons-

*) Den bästa Upplagan af hans Werk: De l'attaque et la defence des places är tryckt i Haag 1737.

vände detta medel. — Förf. genomgår historien af fästningars anfall och försvar i särskilda tidehvarf. Numret tillåter ej Rec. att här öfverallt följa honom: hvarföre han måste inkränka sig till strödda anmärkningar och tillägg. Efter Verillas uppgift var den namnkunnige Husit, ansöparen Zisca den förste, som gifvit anledning till vårt nuvarande Befästningsfätt. Bastioner nyttjades först af Venezianske Ingeniören St. Micheli wid Veronas belägring 1520, och blefvo sedan allmänt antagne af Fransoser, Tyskar och Holländare. Krutaminor brukades, såsom man tror, första gången wid belägringen af Ove under Pedro de Navarre af en Italienare wid namn Giorgio. Tranchéer nyttjades först af Turkarne wid Candias belägring 1645, och Paralleler uppfunnos af Swenskarne under 30-åriga kriget. Olikheterna emellan Vaubans och Coehorns Systemer ligga deruti, att den förre råder, att när fienden håstigt påtränger, öfvergifwa den betäckta vägen, för att sedan återtaga den; den senare deremot att enwist försvara den betäckta vägen: hvilken olikhet var en följd af deras olika befästningsmanér, då den förres höga huswudwallar fredade mot escaladering, hwaremot Coehorns låga huswudwall söga afhöll densamma, och derföre gjorde ett enwist försvar af betäckta vägen nödvändig.

Efter Nicochet, Skjutningens uppfinnande och Compressions Globerna och sedermera, blef defensen allt mer och mer underlägsen attacken *). Detta föranlät Montalambert att påtänka en total reform i fästningsbyggnads-

*) På hvad punkt defensens förhållande till attacken denna tid stod, kan inhämtas af Belviders arbeten, (hvars huswudwerk har titeln: De la Science des Ingenieurs) samt ett arbete af Maignet i samma wäg, utgifwet i Paris 1725.

theorien, för att "genom en så öfverlägsen kanon, eld på hvarje front så, möta fiendens anfall, att alla dess försök skulle blifwa föfångade." Detta sökte han åstadkomma genom flere wänningar höga werk, och öfwer hwarandra anlagda Casematter. Men hans system är så wäl genom sin kostnad, som andra oldagens heter, oanvändbart. Den genialiske Carnot är det, hvars nya befästnings-theori sannolikt skall återgifwa "fästningsförsvaret den styrka," som det genom 17:de århundradets uppfinningar förlorat. Wi hafwa Carnots Afhandling om fästningars försvar, på Swenska Rikligt öfversatt af Hr Bergman; till hwilken förträffliga Det Rec. hänwisar Läsa-ten. Hr L. underrättar s. 365 Läsaren i en not, att Carnot 1812 utgifwit en senare upplaga af sitt arbete, tillika med ett Tillägg, som ledt Hr L:s åsigt wid författandet af denna artikel.

Då Carnots betäckta Wärfvar, Batterier anses ibland krigskonstens wigtigaste uppfinningar i 19:de århundradet, så kan Rec. ej underlåta att gifwa tillkänna, att deras första idé tillhör Sächsiske Öfversten Franke, och deras vidare utfrände Sw. General Virgin. (Jfr Jen. Allg. Litt. Zeit. N:o 96. Maji 1819.) Rec., som nu slutar granskningen af 1:sta Delen, har blott att vidare tillägga det densamma åtföljes af en Planch, samt att granskningen af de återstående 2:ne delarne måste inkränka sig till en blott anmälan af huswudianehåller, och strödda anmärkningar öfwer detaljen *).

(Slutet följer.)

*) J. G. v. Heyer (densamme hvars werk när Förf. följt wid utarbetningen af Krigswettenkapsens Historia) har i Berlin 1816 utgifwit en Lehrbuch der Kriegsbaukunst, som innehåller lärerika notiser om fästningars anfall och försvar.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

No 50.

Lördagen den 4 Dec.

1819.

R e c e n s i o n e r:

Föreläsningar i Krigswetenskapen wid Kgl. Ingeniör-corpsen, af J. P. Lefren, Öfm. L. N. S. D. Ledam. af K. K. Vet. Akad. — Första Delen, Stockh., 1818, 365 sid. Andra Delen 325 sid. Tredje Delen, Stockh., Delén, 1817. 314 sid. 8:o.

(Fortsättn. o. slut från No 49).

Andra Delen handlar om Positionen, Läger, Quartier och Marscher. Den öppnas med 4:de Cap. Truppers användande i olika slags terrain. Då det är en afgjord sak, "att markens beskaffenhet och terrainens profil och plan hafwa det wiktigaste inflytande på skjutelden, manoevern" m. m, så har Förf. såwät: 1, 2, 3, som påföljande Artiklar, fortsatt undersökningen af terrainens inflytande på walet af Positioner, samt urwecklat reglerna för olika wapens uppställning och användande till anfall och försvar wid olika krigs-tillfällen. Rec. hänwisar här Lif. till

sjelfwa boken. — Att man under framman-
ghen till ett anfall med Bajonetten kan iakttas
ga alla Förf:s sid. 35-38 gifna goda råd,
betwislar Rec. och håller före, att denna at-
rackt sällan bör företagas, före än man är den
fiendliga linien nära, och då med full kraft,
håstighet och entusiasm, utan uppehåll af
skjutning kan rusa på. Då Cavalleriets egen-
liga styrka ligger i chocken, så kan det ej ut-
öfwa sin egentliga kraft "utan att sjelf anfals-
la; hwaraf följer, att det alltid bör placeras
på sådana ställen, som äro förmånliga för
chockens företagande." Säsom en hufvudregel
för Artilleriets placering gäffer, att det all-
tid bör ställas så, att det ej hindrar ens egna
redelser. Efter Rec:s tanka är, man såge
hwad man will, det widande Artilleriet, nu
det enda eldwapen, som wid ett Angrepp
afgrönde kan verka.

IV. Cap:s 3:dje Art. handlar om Po-
sitionerens wäljande. En Positionens stoglar
och rygg måste äga tillbörlig säkerhet, samt
fronten styrka mot anfall (s. 74). — J.
synnerhet sedan Dülow Recf, hafwa de fliste

nyare Tactiken grundat ett fälttrågs lyckliga utgång på Positioners och Baserings-systemet. Vår Författare har med både facitiska och historiska stål wisat nödvändigheten af goda positioners väljande, utan att gå till den öfverdrift som många andra, som nästan betrakta en armée såsom en besättning uti en position. Rec. kan ej öfvertygga sig om, att desse senares hela theori om linier och vinklar kan medföra någon egentlig praktisk nytta, sedan den allmänna införningen af Requisitionssystemet. Wisserligen selas ej wid ett försvarskrig dessa strategiska punkter och linier; men omöfligt blifwer dock, att på detta sätt i länge berädda sitt eget land för en verklig fiende, som har öfvermakten, så wida man ej tillika har andra möjlinger af Defensionen att påräkna*. En armées flygjar kunna betraktas af "Fas, floder, moras, berg,skogar: byar, sästningar och fältwerk, samt Trupper." När en position väljes, måste den öfwen medgifwa offensiva rörelsens utöfande, i händelse tillfälle dertill blir öppnande. Såväl i detta Cap., som öfhynerhet i de nästföljande V. och VI. Capitlen, af hvilka det V. handlar om Läger, Cantonerings- och Winterquartier samt Arméens bewakning, och det VI. om Marche, har Förf. behandlat den använda Tactiken, så wäl den häre som den Subalterna jemte det så kallade lilla kriget. — Nummet tilläter ej Rec., som för länge uppehållt sig med granskningen af Första Delen, att här sölja Förf. i spären. Han går derför att öfwen göra en kort redo för Tredje Delens in-

*) Ofta forcerade Marck. Villars Brinsens af Baden och andra kejs. Generalers till och med retrancherade positioner under Spaniska Successionskriget. Se Villars Memoirer. Haag 1734, 3:ne delar 820.

nehåll, sedan han anmärkt att 2:dra delen äf följes af 5 plancher.

Tredje Delen handlar om Krigsplaner, och innefattar således Krigswetenskapens så kallade Strategiska del. Efter den plan vår Förf. följt, hafwa wisserligen Tactiken och Strategien i hans afhandling stundom inkräkt på hvars annans gebit; men detta härde deraf att deras gränser icke ännu, efter den af Militäriske Författare wänligen antagna definitionen, äro nog äfklida. I anledning af hwad Rec. redan öfwanföre yttrat om dessa gränfers äfklidnad, så får han anmärka, att detta så här förstås, det Rec. anser begreppet om Tactik långesedan faststälde, men att Strategien blot sytes honom ett försök att wisja lära Konsten såsom Wetenkap.

VII. Cap., som öppnar 3:dje Delen, är fördelat i 9 så skildra Artiklar, och förmåter om Grunderna till Krigsplaner. I 1 Art. uppgifwer Förf. nödiga definitioner och allmänna begrepp om krigshändelser. Denna Inledning är ganska intressant, samt innefattar wetenskapens konstord. Förf. anförer krigs historiska facta och exempel, såsom commentarier till sina uppgifter. Öfhynerhet tillfrids ställande är hwad Förf. säger om Initiativen. Den som genom klokt beräknade planer tvingar sin motståndare att studera och råttia sig efter des operationer, hwarigenom han nödvändigt sätter honom i ett wist beroende, han har Initiativen och med densamma en säker öfwerlägsenhet, om han wet fulla följa densamma: likasom den spelare i längden skall winna, som kan hålla sin motspelare i jemna schack. Så hafwa alla stora Fältherrar, en Gustaf den Store, Fredrik II., och Napoleon, (som slutligen nästan med rasert *) sökt

*) H:s Majst: Konungen wisade i första Operationen

te bemäktiga sig densamma, kosta hvad det kosta vill) eftersträmas: *Initiation*. — De epocher ur senare tidens krigshistoria, hvilka Höf. framställer såsom exempel och synpunkter utur hvilka krigshändelser böra bedömnas, äro ganska wäl wälde. Fredrik den II. tyckes försett gifwa företäder såsom *Tacticus*. Nec. är öfvertygad, att samma tanka äfwen skall blifwa efterwerldens: Äminstone lärer den ej ställa öfwer honom Napoleon, som wiserligen war förre bataljwinnare än sältherre.

§ 2 Art. Om Grunderna för Reglering af en Stats förberedande Krigsanstalter såwäl som i hela denna Del i allmänhet igen känner Nec. uti Höf. samma man, hwilken efter hvad tycker förmått om honom, uppgaf plan till 1814 års fälttåg mot Norge, som ägde lyckan att winna den djupaste kännaren, wår store Konungs bifall. 3:de Art. handlar om Operations-Baser. Efter Wälows och fleres tanka, kan aldrig något fälttåg lyckas, hwars operationer ej äro tillräckligen baserade. Churu desse författare ej ihogkomma, att djersheten och snillet härutinnan så ofta gära undotag, (se t. e. Napoleons första Italienska fälttåg 1796), hafwa de wäl i hufwudsaken rätt, "att alla krigsoperationer, som icke äro grundade på en säker beräkning af möjligheten att anskaffa underhåll för arméen, samt att flodda den för total försköring i händelse operationen skulle mislyckas, äro, utan afseende på alla öfrige egenheter, oduglige" (sid. 51.) § 4:de Art. om Operations föremål har Höf. grundligen wifut, hwilka olyckor som uppkommit för Stater och Nationer genom en misberäkning af en Operations sanna föremål.

nen af H. Luffa Armeés fälttåg år 1813, att man äfwen genom en sticket beräknad Defension i början, snart kan bemäktiga sig Initiationen.

Med rätta har han sid. 75 anmärkt, att den öfwerhandtagande merkaniska andon misliktar ängternas härutinnan, "så att handels-etablissementer och de stora handelsstädernas bibehållande anses wigtigare än Statens selskändighet." Hufwudsaken, Hufwudetablissementerna och Hufwudåstningarna utgöra de sörnämsta föremålen, som böra komma i fråga wid planens utgörande, såwäl till anfalls, som försvarskrig. 5:te Art. handlar om Communicationer, såsom Transport-wägar, Depoli-wägar, Hufwad-Communicationerna, och förenings-wägar. Den 2:de förare, som icke håller sina Communicationer öppna, blir wändigt förlorad. Höf. har med exempel, isynnerhet ur nyaste krigshistorien, upplyst sina förefästier. I onskning af hvad han sid. 119 anmärker, "att Pontonier-wäsender inom arméen hålles i det stiel, att arméns marcher aldrig blifwa uppehållne af bristande urwägar till broslagningar," så anser Nec. de af Fransoserna uti sista kriget i Spanien nyttjade så kallade Repbryggor till detta ändamål de tjensligaste, såsom lärtast *). Med rätta framställer Höf. Napoleons ubesunade Upp-tåg och in-marche uti Italien 1800, såsom ett wägspele, som blott lyckades genom frändliga Generalsens ofstickighet, men Fransomännens fälttåg mot Österrikarne år 1815 såsom ett af de wackreste exempel af operationer utförde i flera colonner, med bibehållna communicationer och förenings-wägar. 6. Art. handlar om Operations-Linier, hwilka Höf. delar i Enkla Operations Linier, Parallela Op. Linier, Concentriska och Excenriska Operations Linier. Wid läran om Operations Liniers wal gäller den

*) De a Rep-broar finnas tillika med de så kallade flögande bryggorna beskrifna: Handb. für Offit. zur Belehr. in Frieden und zur Gebrauch ig Felde, v. N. v. L. Berlin 1817.

den enkla grundregeln: "att man bdr utföra kriget med samlad styrka." Rec. är af den mening, att Operationer, som bestämmas med genialisk kraft och omdömesförmåga, eller efter omständigheterna ofta hastigt måste förändras, omöjligt kunna anordnas efter strängt matematiska constructioner; hvarsföre äfwen D'Alou's Regler och Winklar alle för ofta synas honom fantaster, wid hwilka segern ej fåstas. Ett fröppant exempel härpå, lemnar Ryska kriget, der Napoleon, i besittning af den ena Operations-linien dock totalt gick under. Pag. 147 gifwer Förf. ännu en definition på Skillnaden emellan Tactik och Strategie: att den förra lär "huru en till batalj uppställd armé skall genombrytas, samt wisar fördelarna och olägenheterna af en sådan manoever; samt den senare: när och hwar en Krigstheater skall genombrytas," samt att den "wisar fördelarna och olägenheterna af en sådan krigsoperation". Rec. har härdfwer otwansföre uttrat sig. § 7 Art. förmlär Förf. om länders naturliga gränser och deras tillbörliga begagnande till länderns försvar. § 8. Art. handlar om Fästningars nytta och tillbörliga Läge. Det war en tid då man satte ett så öfwerdrifwet förreende till fästningar (och många göra det ännu), att man genom en mängd af dem ansåg ett land fullkomligen skyddadt; så Carmontaigne gick så långt att han med fästningar i flera linier wille späcka gränserna! De senast förda Invasionskrigen hafwa dock werkat annorlunda på opintionen om Fästningars förete eller mindre nytta wid Länders försvar. Sid. 182, 183 framställer Förf. så wäl fördelarna som olägenheterna af Städernas befastande. Såsom resultat af hela undersökningen om Fästningar kan uppgifwas: "att de ej böra väraknas i egenkap af hufwudmedel till länders försvar." (s. 178.) Förf. slutar detta

Capitel med ett kort widbrärande af Örlogsflottor och Rodd-flottor eller så kallade Stårgårds-flottor. — Hwarje stat, som som står i beroende af Fabriker och utrikes handel, måste nödmändigt underhålla en talrik och wäl öfwad Örlogsflotta. Sedan Engelsmännen sårt ett så afgjordt öfwerwäld på hafwen, synes dock, som ingen Europeisk stat, äminstone för det närwarande, hwarken wille eller kunde, hafwa en större Örlogsflotta, wid utbrottet af ett krig, hafva beherrskarens wisa rof. Britannien wäntar först wid Amerikas kuster den wäxande motståndaren, som en gång skall wäga att frångycka det den jordskakande Poseidons skeptern. Stårgårds- och Roddorflottor kunna deremot de Stater med förmån begagna, hwilka äro omgifne af Stårgårdar, samt uppfylde med insjöar och floder, "så wäl till sjöfartens fredande, som directe befrämjandet af landt-arméens krigsföretag." Om sådana Stårgårdsfartyg kunde uppfinnas, som fordrade mindre besättning än de nu wanliga, med bibehållandet af samma kanonantal, och om t. e. ångmaskiner, efter Förf:s sinrika förslag, kunde begagnas att såra transport, fartygen w. fl. i rörelse, skulle Stårgårdsflottorna fullkomligt uppfylla sitt ändamål; ty Stårgårdsflottor böra, såsom Förf. sant uttrycker sig, betraktas såsom flyttbara Fästningar. Rec. önskar att Ehrenswärds stora wick hos oss måtte erhålla all der behjertande det förtjenar; och bjuder äfwen framtidens dunkla orakel att icke wänt försvar inom Trädmurar! — —

VIII. eller sitta Cap. handlar i 4 såfälla Artiklar om Planer, såwäl Planer till Försvarskrig och Anfällskrig, som Planer till enskilda Fälttåg och till Enskilda krigsoperationer och Krigsföretag. Hela denna Afhandling är utförd med största grundlig

het, klarhet och beständighet, och kan betraktas såsom Resultatet af de i förra Capitlet uppgifne allmänna grunder. Öfverallt framtyser Förfs sunna omdömsförmåga, och hans råd, gillade utaf erfarenheten, såra derutaf prägelna; så t. ex., att man ej bör förtwifla för det Huswudskaden är i fiendens hand; så, för det han gör råttwisa åt den moraliska styrelsen, som oftast ersätter bristen i den fysiska, och fästet segern wid en swagare stats eller härts wapen.

Nec. har redan fällt sitt omdöme öfwer Författarens stil. För att sätta läsaren i tillfälle att sjelf dömma derom, vill Nec. meddelas följande utdrag: Säg en Nation ärligt att den har fiender nu som i alla tider; att kriget icke kunna undwiskas, om man vill lefwa själfständigt; påminn folket om dess förfäders bröder och att det icke nu mera än för saknar krafter till sitt försvar; att friheten är ett ordalag som det icke har rättighet att försöka genom seghet; och man skall snart lyckas att åter upplifwa hos en adel och storfinn Nation samma heliga kärlek till fäderneslandet, som lågade i dess mest lysande tidslekten och som åter wäckes hwarje gång en älskad Regent besjaller Nationen att icke sjunka, och wisar den sättet att resa sig ur kostet, eller att behålla en närwarande storhet" (3. D. s. 73.)— "Små stater böra icke misströsta om utgången af ett försvarskrig, om också några motgångar i begynnelsen skulle inträffa, utan, med fullt förtroende till egen kraft och Regeringens förutseende, willigt underkosta sig nya uppoffringar, samt aldrig underhandla *) med en obefegrad fiende, (3. D. s. 259.) Förf. har talat ur sitt hjerta; må hans Landsmän här göra tillämpning! —

*) Sådant war Romarnas enkla och stora politik; sådan bör hwarje folks vara, hwilket vill blifwa fritt eller herrskande! Nec.

I en Lärobok af den utsträckning som Förf. fattarens, bör kanske ej tablas, men dock anmärkas, att han förbigått och ej omnämnt några de senare tidens uppfinningar i krigskonsten. Så t. ex. de oswanföde omrätta Repbryggorna; den nya förbättrade Skeppsconstructionen; Genombrytningsmandvern, som först begagnades af Rodney wid Gibraltar, och som tillskyndade Nelson segrarne wid Abukir och Trafalgar; uppfinningen af Congresska Raketterna, som säkerligen i Artilleriet skall åstadkomma betydliga förändringar; införandet af Ridande Pionierer, hwilka hastigt kunna åtfölja avant-garde och cavaletier m. fl. — Genom ett Real-Regiment skulle Förf. äfwen gjort sin Bok mycket brukbarare. Efter Necs tanka skall och bör Krigswetenskapens studerande och bemöjande hädanefter blifwa, att söka en större inre godhet och ändamålsenligare utrustning af Trupperne, högre bildning i alla grader af anförare, förmerad rörlighet och fullkomligare organisation af machiner, samt ett fullständigare benyttjande af terrainen och mera påsande begagnande af krigshärarnes moraliska kraft.

Wätte den anda som eldat Förf., meddela sig åt alla våra krigare och landsmän! Daggifne af våra haf och våra klippor, ledde af vår store Ansdrare och Konung, skola wi ej då behöfwa frukta fienden, om han vill komma. Att icke under tidens yrken några medel uraklätas till framtida farors afbjändande, bewisar anläggningen af en Depots och Centralstation, så mycket nödwändigare, då vår Huswudskad, efter Finlands förlust, ej kan och bör vara nederlagsplatsen för våra betydliga krigsförändringar. Genom det ärordiga national-företaget af Götha Canal äga wi inom landet en öppen communications- och defensionslinea; ehuru himlen må bewara oss ifrån att

till det senare begagna den! Om under det o-
lyckliga året 1808 fienden råfwade eller brände
de våra Trädmurar, (Chrenswård såg, det mu-
len från oddoligherens ryttar!) så hafwa wi
ju jern, stakar och armar till att bygga nya! —
En liten stor, som gör hwad den förmår, kan
inför werlden äfwen wara så aktningawärd som
den mäktigaste. Så blef Sparta stort, så mot-
stod Fredrik Ju blodiga år Europa. Utan
fruktan och utan förtrohet hwilat nu Skandina-
wen, i stilla borgarlycka och fridens wälf-
men såsom de ywverborna fäderna bör han ej
frånsläggas sig wapnen. — Oftast milt fädernes-
land! har du stridt med ära, sålän oantastadt,
och härigenom förwårswat dig grannarsaktning,
aldrig förtjent deras hat. I din historia glänsa
stora odöbliga namn, din Wasas, din Gus-
taf Adolpfs, din Carl XII:s, och äfwer dig
swårswar skyddande den Hjortondes af dina
Carlar! Wätte friherens anda aldrig öfwoergif-
wa dig! Mannens bästa lot: är i swärdet!
Wi skola segrande brukta det när fienden kom-
mer, och minnas Fädernas konst,

— — — och det bästa oraklet;

Det: För Fosterlandet att dö,

— — — s.

InträdesTal, hållet i Swenska Akademien
d. 25 Sept. 1819, af Friherre Gustaf
Lagerbjelke, f. d. StatsRåd, Kommen-
dör af R. N. O. samt af St. Johannis
Jerusalem Orden, Stockholm, 1819. 35
sid. 8:o.

Wi hafwa redan i denna Tidning, i an-
ledning af 10:de Delen af R. Witterhers, His-
tories och Antiquitets Akademiens Handlingar,
anmält ett Minnelse-Tal öfwer Hof-Canzlern,
Commendören, Friherre B. Zibet, författadt

af framf. Erik Wiffoffen Lindblom — hwilket
Nec. med någon förändran sett, att Friher-
re Lagerbjelke förbigår, då han sid. 4 utta-
lar hwad redan förut blifwit gjordt till hedran-
de af denna Herres minne: — och wi hafwe
i anledning af detta Tal framställt våra tankar
öfwer naturen och den utmärkta embers-
manns steklighet, som, i alla tider, måste gör-
ra Friherre Zibet måkewärdig. Det är dock
begrifligt, att hans förtjenster icke af den fö-
re Talaren, hwilken wandrat en hel annan
bana genom litwet, kunna så säkert uppsattas
eller så noggrant afwägas, som af den närwa-
rande, hwilket, till en del under Zibets eget
inseende, bildat sig för samma yrken, och sam-
ma art af verksamhet. Friherre Lagerbjelkes
witnessödd om denne sin forne förman och
tillika hans företrädare (Akademien, måste så-
ledes framför alle äga witsord, och wi ärdja
och, att derur anföra följande ställ. Sid. 15.
"Under sin ansvariga styrelse utmärktes Friher-
re Zibet af steklighet, ordning och ett nitiskt
förfaktande af hwad han ansåg wara Monar-
kens rättigheter. — Friherre Zibet war
allvarsam, någon gång frång, aldrig orätte-
wis; han försworade af öfwertyzelse myndighes-
ten, men war sjelf oberoende; hade lefwat i
tider, då regeringsgrundsatserna lemnade mera
till maktens omedelbara ofgörande, och då om-
sefärdiga rättigheter och pligter med mindre gran-
lagenhet woro afwägade, än i våra dagar; men
hans handlingar woro i full öwerensstämmelse
med hans tro; hopp om belöningar eller äres-
ställen verkade på ingendera. Han nedsteg
aldrig till isgmonde i ord, och föraktade ej min-
dre det ännu wärdigare slag af smicker, som
med försäkertning af bligsamhet hos den mål-
tige, stak des njutning och öfwevilse, smicker
i gerningar." — Ingen, som på något när-

ware häll hafte tillfälle att lära kända Friherre Zibers embedsmanna-handlingsätt, kan neka det riktiga och träffande i denna skildring. Men kanhända torde man icke ensamt böra söka örfaken till hans stränga ansvarssamhet i hans embetes utöfning, i den omständigheten, att han "lefwat i rider, då regeringsgrundsläsa lernade mera till maktens ömbedsöra afgörande." Den torde äfwen till en del hafst sitt grundberi, att han uppwäxte under det att fetheten, i hans fädernesland, till selfswäld urartod, förde der på brädden af sin undergång, och som mogen man, såg han detta spåspel, fast i en större och ryeligare skala, förnyas i det land, från hvilket han förnämligast drog till bildning. Men förnämligast torde denna stränghet hafst sitt skal i den principen, att en Embedsman noggrant måste följa de lagar han fått sig uppdragne att bewaka, och inem sig icke kunde gilla andan i dessa, af en annan föreskrifna lagar. Då riktigheten af denna grundsläsa icke lärer kunna nekas, så ser man, i dessa lagars tendens, förklarungen deröfver, att mången trockte sig se "en wif naturlig böfse hos Friherre Ziber att, i ärendernas behandling, emellan Rogering och Underlätare, lägga inflöelsen af sitt embete och sina talenter i den af wärfältern, som Konungawärdet redan tillräckligen uppfylde;" men äfwen tillika riktigheten i Friherre Lagerhjältes anmärkning, att denna b. Skilning icke war grundad, äminstone aldrig hwad uppått berättar.

Af det anförde, är Läsaren i tillfälle, att bedöma wärdet af stylen i detta Tal, som utmärker sig genom en bildad, men manligt jeunn, icke enligt den akademiska wärdnadsphrasologiska swallande, men innehålls som inder sågande diction. Äfwen tanlar och omdömen äro utan eftersträfwad paradox, fundera och riktiga, och såsom ett öfrenadt bewis derpå,

will Rec. anförä yttrandet om svenska Witterhetens närwarande skick, från sid. 10: "Wäret rykte, såsom fri och fridbar Nation är många sekler gammalt och har dock aldrig föräldrats; war odling i witterhet och i de wästra Konsterna, är efter hastigt förflutna barnomsår, ännu i en blomstrande ungdom. Den äger äfwen ungdomens företräden, styrka och driflighet; den är måhända utsett för ungdomens wäddor, öfwerflutning, hänförelse, och ett i grunden icke klanderwärdt, men någon gång widunderligt öfwerdrifwet nyhetsbegär. Allt kan dock ej wara spånande förmåga; något måste of förflutna tiders erfarenhet länas, andras forsökningar och upprättelser någon gång begagnas; sådan är alla Språks och all Witterhets historia. Fornälderens, medelälderens, wärd dagars wätra skatter erbjuda oss en rik skörd, som använd efter wärt språks lönne, wärd siders bestäffhet, wärd lærors rigning, blit wärd och ingen annans tillhörighet; ty att i Witterheten adra erföringar på mångdens bekwärd, minskar skyldigheten att erkänna sitt förbindelse ät någon, men att ensidigt förkasta allt hos den ena, innebär ofta nödwändigheten att bli en allför öfänd gäldenär hos den andra." etc. Föröfrigt bör man söka förtjensterna af detta Äminnelle-Tal, icke i några nya och originala ideer eller djupt hämtade åsigtter af Witterhet och Statslära, utan i redan pröfwade sanningar, framställda i en ljus och klar ordning samt i ett högt ädelt, snillrike språk. Stället och anledningen för detta Tal medförde äfwen den omständigheten, att Talaren egentligen måste uppehålla sig wid Baron Ziber, i wärdere hänseende betraktad, och detta war wärd icke den sida från hwilken han hwarken borde eller self öfswade betraktas. Med hans ljusa blick, war det wärdeligen gifwet, att han skulle icke inse wärdten af en selfständig och rik odlad

national-ritterhet, såsom det rena, förädlade uttrycket af folkets inre, intellectuelle lif, och att han derför älskade den, som allt annat fosterländskt, det har han, wid flera tillfällen, bewisat. Men allt för wis war han, att någonsin intagas af den fångan, att sjelf wilja framstå såsom mönster för Författare, eller att jemte hedern för det nitiska uppstylandet af sina embetsmannas-pligter, eftersträfwad äran att kallas witterhetsidkare. Derför se wi, i alla de skrifliga uppsatser som efter Baron Zibet återstå, uttrycket af den kort och redigt ränkande och den sig enkelt och bestämdt uttryckande Embetsmannen, men aldrig något spår af eet glimmande jagande efter wändningar, rhetoriska phraser och tomma flöskler; och just derför torde Friherre Zibets uppsatser, äfwen för vår tid, icke wara utan värde. Det fördras ett odeladt bemiddande, så wäl för ett wärdigt uppstylla en hög embetsmannas-plats, samt att utmärkt framskrida på författares-banan, och derför kan det sällan uppstå annat än half-

het, om Embetsmannen eftersträfwat Litteratörens lager eller Litteratören Embetsmannens politiska insynelse. Det är icke rhetoriska eller författaresprednader, som gära Gullos Memoirer eller Axel Örenstjernas Brev så wigtiga.

Ekonomien af detta Tal är äfwen den wäntliga: med en lång ingreß öfwer Taleans egen person; sedan allahanda frödda Reflexioner öfwer Taleas föremål, snarare än en flott uppdragen bild af dess verkningar, karakterer — och detta metodiska Säck förhöjer således ej detta Tals formella värde. Dess högsta och hutwudsakliga förtjenster ligga, såsom redan är nämndt, i Dictionens manlighet och jemna utbildning, och denna förtjenst icke allmän ännu hos oss, måste derför med webbers börig aktning erkännas.

Detta Tal har blifwit beswaradt af Hans Excellens m. m. Grefwe af Wetterstedt, i egenfkap af Akademien's Direction, och detta Swar är wid Taleas slut meddeladt.

S m ä r r e S k r i f t e r.

Griffhwalfwet, eller den Gordiska Knuten af Aug. Lafontaine. Öfversättin. 1:a Del. 185 sid. 2:a Del. 180 sid. 3:e Del. 189 sid. Upsala, Brunzelius, 1819. 8:o.

Då wi i denna Tidning redan så ofta haft tillfälle att karakterisera denne Förf:s Romanser, som alla af hwarannan hafwa ett bekant skönhetsteck; så må det wara nog att anmärka, att närwarande familje-historia utmärker sig genom en mera inwecklad plan och en rastare fortgående, man kunde säga brådskande handling, än i Lafontaines flesta öfriga. Deremot finnas här artfylliga handlinger högt osannolikt utwecklade och machinerie-

Genom misstag hafwa d. 22 fört. Maj twenne Nr. blifwit utgifne, så att det antal, på hwilket blifwit pränumererat, utgår efter 14 dagar. Nr. 1. af nästa årgång utkommer ännu detta år. Resp. Prä-

framfår så naket, att denna bok nästan liknar ett Utkast, hwaruti wäl formerna äro synbara, men det inre lifwet ej är mätadt genom sägar eller genom fuggor och dagrar. På ett ställe (der hufwudpersonen kall fördras i Wien) har Förf. copierat sig sjelf, i Familjen von Halben; — och på ett annat ställe har han haft i sigte scenen mellan Noquatro och Linda de Romeiro, i Jean Pauls Titan. Så swag än denna copia är, måste dock hwarje moralisk läsare hålla Förf. räkning för, att han dock icke — hwad man nästan fruktar — låter sicken gifta sig med den bedragna, som under en bycklad genalt afwägnat henne en allvars förtidiga rättigheter.

numeranter behagade således, ju förr des hellre på wäntliga ställen erlägga pränumerationen (4 Rd. 24 s.) för år 1820.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 51.

Lördagen den 18 December

1819.

R e c e n s i o n e r:

Finische Nauen. Finisch und Deutsch von Dr. H. R. von Schröder. (Mit einer Musikbeilage). Upsala, bei Palmblad & Comp. 1819. XVI. 141 Seit. 8:o.

Vi äro här förnyrd samma, för Nordens Literatörer mindre hedrande omständighet, som inträffade, då von der Hagen och Bröderne Grimm i tryck utgafvo Eddans historiska Qwäden, dem Europa länge wäntat af Nordens Lärde, och hwilket företag de förskt helt nyligen, ungefär wid samma tid i Sverige och Danmark, utförde. På samma sätt har man länge väntat att Swenske, men förnämligast att Finne Witterhetsälskare skulle gifwa lärda werlden del af den urgamla finne NationalDigtingen. Wäl utgaf redan 1728, i Upsala, Archipolitanus en Disputation De Religione & origine Fennorum, och Christ. Er. Bengwist, i Åbo 1782, en annan akademisk afhandling de Superstitione Veterum Fennorum, men

deffa, som alla dolika i Bokhandeln icke öfvergångna universitetsarbeten, hafwa aldrig spridit sig till det större allmänna. Ledd af deffa nu nämnda Afhandlingar, hade Christ. Feid Sanander utarbetat redan år 1789 sin Mythologia Fennica, hwilket arbete, ehuru för sin tid af mycken förtjenst, dock i hellska werket wäl icke är annat än en okritisk compilation, och tjenar, liksom alla i förbigående, af Vorthan, i Finlands BiskopsChronica, och åtskillige resande, o. a. meddelade prof af Finne Poesi, snarare till att reta nyfikenheten estrer de gamla Sångerna, än att tillfredsställa den. Dersöre, då på de senastre åren, en större literär verksamhet i Finland uppvaknat, har man wäntat att derifrån erhålla en samling af OriginalSånger, med bifogade öfversättningar på Swenska eller något annat mera allmänt bekant språk, och till Uggiswarne af Tidskriften Aura har denna anmaning uttryckligen blifwit gjord. Emellertid medan man derpå wäntade, anlände en ung Finske Literatör, Dr von Schröder, till Sverige, begaf sig till Upsala och lemnas

de ber, med biträde af några infödda Finnar
 åt den literära Allmänheten en högst läro-
 kommen skänkl, i närvarande samling, till ett
 antal af cretuo stycken äldre och mindre
 finska Sångers med bifogad metrisk tyll öfvers-
 sättning, hvarigenom denna, i sin ursprungliga
 karakter, ännu fortfarande äkta folkpoesi,
 blifwit gjord allmännare känd och tillgänglig.

Nedan detta bde förfästra Hr von Schö-
 ter om alla sanna Eldoms- och Witterhets-
 älskares uppriktiga tackbrev. Men dertill
 har han förwärfwat sig dubbel rätt, genom
 det sätt, på hwilket han löst det utgifna pro-
 blemet. Wi träffa neml. här de flesta arter,
 i hvilka den finska poesien utgrefat sig. Här
 finna wi prof af mythisk Qwäden, af Jä-
 gäre, Herde-, Qwärdstör e. s. w. ända
 till den sista behandlingen af en svensk ro-
 mans; således prof af gammal och af modern
 poesi, så wigtiga för jemförelsen till bedöm-
 mandet af nationens skaldiska anlag. — Af
 Finnskans olika dialekter, framträdde af den
 österbotniska och sawolaxiska, träffar man här
 exempel, meddelade med en verkliga beröms-
 wärd orrhogographisk noggrannhet. Och wid wä-
 ra Boktryckeriers öwana att uppsätra finska,
 må ingen undra öfwer, att utom de i boken
 angifna tryckfel, äffilliga andra återstå, el-
 ler i deras uppräknande se något tadel. —
 Sid. 8 vers. 28 st. yömä läs: yönnä; s. 10
 vers. 64 st. westi läs: weisti; s. 14 vers.
 141 st. walkiari läs: walkiari; s. s. vers.
 150 st. hawaittu läs: hawaittu; s. s. vers.
 157 st. puolenkahan läs: puolenkahan; s.
 16 vers. 184 st. rehottomari läs: rehotto-
 mari; s. s. vers. 186 st. nimitetomari läs:
 nimitetomari, samma fel förekommer s. 18
 vers. 199; s. 38 vers. 12 st. Kalwat läs:
 Kalwat, samma rättelse måste göras s. s.
 vers. 15; s. 50 vers. 38 st. suweri läs: su-

weri; s. s. vers. 40 st. eileri läs: rileri;
 s. 112 vers. 30 st. ruuna läs: ruuna; s.
 128 vers. 9 st. waiworusta läs: woiwo-
 rusta; s. s. vers. 12 st. Kanta läs: Kauba.

Men innan wi beaktwa oss till en gransk-
 ning af h. l. öfversättningarne, tror Rec.
 sig böra något uppehålla läsaren med en och
 annan betraktelse, föranledd af öfwers. sats-
 rika företal, för att icke bilda ett rent begrepp
 om arten af den finska Poesian. Der all-
 gemein durchgreiffende Charakter der fin-
 nischen Poesie — heter det sid. VIII. —
 so weit wir Gelegenheit gehabt haben sie
 kennen zu lernen, ist eine ungemein käh-
 ne Lyrik und zwar herrscht das lyrische
 Element dergestalt in ihr vor, daß das
 Episch-Historische durchaus nicht, oder
 doch nur höchst unvollkommen zur Er-
 scheinung kommen kann. Denna omständ-
 ighet ger wiserligen onledning till ett betyd-
 lige twifwel mot dessa Sångers urgamla,
 hedniska ursprung. Ingen Nation, såwida
 dess cultur börjat under dess självständighetspe-
 riöd, har någonsin lärt Lyriken föregå och
 undertrycka Epiken. Minnet om Folkets hjet-
 tar, om Nationens stora brogder är alltid der,
 som förnämligast och först eldar det poetiska
 stinet. Men af något sådant har ännu, i be-
 la sista Skaldkonsten, intet spår kunna
 uptrickas. Den omständigheten att öfwen i de
 qwäden, hvilka enligt alla tre citerier äro
 de äldsta, beständige forhöfsta föreställningar
 äro inslätade, och att Jungfru Maria, i dem,
 spelar en så hufwudsaktig role, tycks tola för
 den meningen, att Finnskans kultur icke ta-
 git sin början för, än med deras kufwande
 af Swenskarne och Christendomens inför-
 dr. Gjorde till tjenore och undersätare af
 främlingar, hvilka bland dem införde ett nytt
 Språk och en ny Sudalära, utbröt den dols

da känslan af deras fall i lyriske Elogan, och i stället för egna hstledarens utförande, hade de ej annat att göra, än att häpa bort Sultdomor, Vjörnbert, Brands och Hugaflador. Deribte äro äfven alla de finsta Poeter, hvilka innehålla något mythiskt, nästan utan undantag Trollqväden, Luvur, Pjäningar, försedda med sin Synty eller berättelse om uppkomsten af det föremål, som gjort föda, och med Loihro, eller besvärjelse till det onda att borttrifa. So de finste Wisse, Wetare eller Trollkarlar hafwa för sig uppajort den thorien, att, för att kunna fördrifva ett ondt, måste man weta dess uppkomst eller födelse, Synty, och dess swedor, swära verkningar, Kivur. Först sedan dessa äro uppräknad, uppläsas woiteensjansat (läsning öfwer smedjellen eller salwan, hwarmed det onda botas), den der ofta tager form af besvärjelse. Det är till och med troligt, att de Qwäden, hvilka nu tyckas innehålla rena mythiska framställningar, såsom No 1, Kawe, No 2. Wainämöinen och Joukka wainey, No 10. Karpans födelse, o. s. blott äro fragmenter af dylika Luvur, i hvilka Loihro och flere delar af det hela brifva. Det är också märkligt, att de äldre Skandisnorska Historierne framställa Finnarne såsom argo Trollkarlar, och då vi erinra oss att det finsta ordet Runo, för Sång, Skalsbedikt (Skald, Sångare heter Runolainen, Runoseppä, o. s. w.), öfvergått i Norrænska tunga under namn af Runa, och der också tagit betydelse af Trollmedel. Se Runa Capitlet. — Det kan väl erinras, att Runa i Skandinaviskan utmärker bokstaf, men det är wist icke dess ursprungliga betydelse. Brynhildas bekanta Sång till Sigurd antyder mer än tillräckligt, att med Runa

i äldre tider icke blott förstods en enkel bokstaf, utan en wist formel, den Skandinaviska ej blott, som de raa Finnarne, uppläste, utan i söld af deras wundna högre cultur, inbillade på bägar, swärd och andra föremål. Och i nämningen Runhendta på ett af Jelandarnes vereslag torde också styrka, att det i nordiska Språket alldeles eymologiskt skrämmande ordet Runa äfven der ursprungligen betydte Sång. Omvilken bör det icke lemnas ur sigte, att enligt Gmanders finsta Morhologi, hvilken äfven här undersökjes af nästan alla de af Hr von Schröter meddelade Runor, woro nästan alla de af Finnarne namngitne högre wäsenden af en högst elak, diabolisk natur och suorare föremål för deras fruktan och afsty, än ty kan och lärtet. Deraf synes det Nec. sannolikt, att Finnarne aldrig haft någon egentlig Mythologi, utan blott en rå fetisch-förklaring af naturverkningarne, hvilken, genom de christna Presternas nit, antog en ännu dystrare ochuggelig särg. Wi finna ju spår dertill, att Runarne hos oss sökte framställa folkets gamla NesoGudar, såsom Djeslar och förderf verkande onda Andar?

Nec. har härmed welat ongifwa skälen till sina twifvelsmål mot dessa Qwädens uppkomst i Hedendomen, och i denna mening wetes på wist sätt äfven Hr von Schröter förena sig, då han yttrar sig s. XII: Man muß sorgfältig zwischen dem Alter des Stoffes, und dem der vorliegenden Behandlung unterscheiden, die letztere kann von diesem Jahre seyn, wenn wir dem Ursprunge des Stoffes vergeblich durch Jahrbücher nachspähen werden. — Af det föregående synes dock, enligt Necs tanka, det man

ej utan skäl kan förmoda, att ännu i alla så kallade Lurwur icke är äldre än från Kartholska tiden. Men att man före Reformations-tiden hörd såka deras uppkomst, synes bewisas af inblandandet af kartholska föreställningar och Helgonnamn — och kanske torde man icke blott höra såwa ämnet utan äfwen behandlingen denna älder; ty alla widskepliga Foltslag hafwa alltid ansett en Trobformel, ju äldre den är, ju krasigare wärfande och deridre noggrannare bewarat de gamla i minnet. Af de egentliga Sångerna (Lieder) är det naturligt, att wi skänna wara ganska gamla — såna föfwa culturepoken — andra öter från de senaste tider, och ett literarium till urskjändhet härskat, kan endast, då wärficationsörmerna äro fixerade, gifwas af det noggrannaste språkstudium och ett ståtligt fämsdrande mellan alla, som finnas. Ego, inhemska romanzer förmodar Wg. (s. VIII) alldeles skola saknas hos Finnarne — en förmodan som dock tyckes bliwa morsagd så wäl af quädet Kojins Son (sid. 115) som af Zafesfräune (s. 119) — hwaremot de flesta af de wenska finnas på sinsta öfwerfiktade förmodligen efter Reformations-tiden.

Dock från hwar tid, som helst dessa Qwäden äro härstamma är det onektigt att de i högsta grad förjerna äro wara bekanta, och att Hr von Schöber genom deras utgifwande och tolkande på ett mera bekant språk gjort sig förtjent af hwarje sann witterhetsläres ädelsta tacklöshet. De äro neml. äkta folkedigter, uppkomna ur den egentliga Humorigens sköte och dock, icke fört af en rikedom i fantasien och en melancholisk djuphet i känslan, utan äfwen af en ståt i utbildningen, som ger dem ett nästan fulländadt värde. För att härom öfwerlyga äfwen i Tysskan öfwerdrads lärare, skall N. c. försöka att

meddela ett par af dessa underbara Digter, i en Swensk öfwerättning. Den ena är hämtad från sid. 54 och kallas Harpans Födelse:

Skjelt den gamle Wäinwäinwäin
 Bygde sig en båt på Bergen,
 Högg på Weracs höjd en Harpa.
 Hwaraf är (wät) Harpans häkning?
 Af ett brokigt WäfarWjörkräd.
 Hwaraf äro Harpans fluswat?
 Waf Ekens jemna quistor.
 Hwaraf äro Harpans iungor?
 Af den starka Hingstens Tagel,
 Waf Lempo's Färens klädnad.

Skjelt den gamle Wäinwäinwäin
 Inböd flickor, inböd Gofar
 Att med (snälla) fingrar spela;
 Glädje blef dock ej till glädje,
 Spelet ej till spel sig stämde.
 Då han bjöd ogifta Wänner,
 Och de gifta Gubbar bjöd han;
 Wren ej glädje blef till glädje
 Spelet sig till spel ej stämde.
 Då han bjöd de gamla Wäinwäin,
 Wänner ut i medelären:
 Glädje blef dock ej till glädje
 Spelet sig till spel ej stämde.

Då den gamle Wäinwäinwäin
 Skjelt sig satte på sitt säte,
 Tog med sin armarne sin harpa
 Led på kudet kupaleten,
 Harpan under sina Händer;
 Gamla Wäinwäinwäin spelte.
 Då blei det löst spel af spelet,
 Gårjen sig till glädje stämde.
 Sagen sann man då i skogen
 Lepande på yra skiter,
 Wäinwäinwäin på hafarne,
 Som ej framkom för att lyfwa.

Då när Fadren glädjen väckte,
Medan Wäinämöinen spelte.
Vidruen uppsprang emot gårdset,
Medan Wäinämöinen spelte.
Jungen fann man uti lunden,
Wistande med tvenne vingor
Bland de flygande förnämlig,
Som, till urväder, ej framkom.
Jungen fann man uti hafvet,
Den sig röder med sex fenor,
Simmande med åtta åror,
Som ej framkom för att lyfna.
Sjels Wårdinnan uti Warinet
Domp med dån på Sjögräs(bänken),
Drog sig på en sten wid stranden,
För att hvila ut på buken,
Medan Wäinämöinen spelte.
Uttur Wäinämöinens egna
Ögon trängde klara tårar;
Svidare än (sältens) tranbår
Öfver något än ett Hjerpåg,
I den allvarsammes förte
Jfrån bröstet ned på knäen,
Jfrån knäen till hans fötter
Fölls wattendroppar neder,
Fem ullklädningar igenom,
Genom åtta wadmalsrockor.

Det andra stycket, Nec. wälser till meddelan-
de, är ett bland de rent lyriska Sångerna,
och kallas Löje och Gråt (s. 106).

Wandrade jag utmed sköna Berget,
Längs med stranden full af löje gruset;
Sick i g till min Systers boning,
Sotte mig att äta hos min Syster.
Blott en tugga, blott en bit till blifw.
är jag,
Tänkte alltid på min wäna Gästman:
Men min Gästman ligger uppå bären,
På hans hals det skarpa swärdet ligger."

För min Gästmans skull jag wille gråta,
Men ej gråta kunde jag för löje;
Ler min mund, mitt arma hjerta gråter,
Tårar ned från mina ögon droppa,
Som den serdimmen forfarande nedflyter,
Hvilken förretar utför höga branten.

Detta oändligt ljufwa och innerliga stycke
är äfwen derföre märkwärdigt, att det är
offtadt i en meter, hvilken helt och hållet
skiljer sig från den i Finlän wänliga och så
kallade clofiska versifikationen. Med undan-
tog af de i Kyrkan såliga Psalmerna och nå-
gra från Swenskan esterbildade Romanser,
hafwa nästan alla Runo, verser samma bygg-
nad, bestående utan omwexling af åtta staf-
weller, fördelade mellan fyra trochaiska vers-
mått. S. ex.

J^ose wänha Wäinämöinen
U^otti soiton fornuillensa etc.

dock så, att daktyler äfwen ofta ingå i vers-
serna, och blifwa då, för melodians skull be-
handlade trochaisk. Egentliga Nattim, wänli-
ga i den europeiske-romantiska Poesien, höra
således icke till reglorna för den Finlän, ehuru
de, liksom underfundom i Grekiska och
Latiniska Qwaden, sökte och handfällwis in-
ställas. Deremot iaktager den de såkal-
lade Wokstafs-innen (Alliteration), så att i
hwarje vers äminstone tvenne, om icke flera,
ord börjas med samma bokstaf, helst conso-
nant — hwilket Nec. i tolkningen af förra
stycket, här och der sökt iaktaga — och hwar-
till slutar sig ett slags omvändigt eller staf-
wellerim — på Isländska Hending kalladt
— som består dert, att till hwarje tilljudan-
de begynnels-bokstaf slutar sig så många öf-
werensstämmande eller tilljudande vokaler som
möjligt. S. ex.

See wanka Wäändambinen
 Weissi wuorella wenerkä,
 Kallioffa Pänteleito etc.

(S XIII, XIV). Der tyckes Rec. således pårägligt att det finsta Runo-versen och det iständiga Drottensmåle — som genom sin tillkonstling tyckes anlyda, att det ej i Norrnan är ursprungligt — stå till hvarandra i ett wißt causal-sammanhang. Dock sammanbindas icke i finskan twenne Verser till ett par, genom en gemensam Alliterations-höfdes. En sådan sammanledning af twenne verser sker åter — hwilket är högst märk-wärdigt — i finskan, som i Hebräiskan af någonsting, som kan kallas Menings-Rim (Parallellismus), och som tillwägabiingos an- tingen sålunda, att hela den föregående versen omskrifwes i den följande, dock med an- dra ord och icke sållan i annan ordning, eller ock så, att blott ett ord ur den föregående, återhämtas och närmare bestämmes i den efterföljande versen. Exempel på deß: Parallellismen förekomma tillräckligt i de båda of- wänsföre meddelade profwen.

Att öfwerallt iakttaga denna Alliteration och detta stafwelsjerim, har icke utan hårdhet- ter och oegentligheter i tolkningen kunnat verkställas; men deremot finna wi allstädes den ursprungliga Beräkningen i den såndligt les- diga, lifliga och rad för rad mot originalet utförda Tyfka öfversättningen iakttagen. Och då man erinrar sig att flere af dessa gamla Runor, här och der, stå till och med in- södda Funnar, under tolkningen, i bryderij; så måste beträkelsen af till hwilken hög grad närwarande öfversättning är lyckad, fylla Hr v. Schre: granskare med beundran af hans snidrika uppfattningsförmåga och sållunda öf- versättningstalent. Då, å andra sidan, så li- see hittills blifwit gjordt för att underlätta den

grundliga känneheten af Finskan, så att man icke ännu har ett dugligt och fullständigt finskt Lexikon, måste det wara naturligt, att en främ- ling, här och der, kommit att mindre precist uttrycka originalets mening och åsven, någon gång, om den misfogat sig. Rec. hofser den warmaste öfning för Hr von Schröter, bygd på känneheten om hans öfver att allt mer fullända sig, och denna tror Rec. sig ej bät- tre kunna uttrycka, än genom ett noggrant, of- ta — om man så — will mikroskopiskt angifs wande af de ö ifter, i de båda nämnda öfse- den, hwilka ännu widläda närwarande förs- tjenstfulla arbete. — I 120 stycket under Titel: Kawa, tolkas: Juinen ita, med Alter Al- ters. Ordawarna betydelsen är dock: den äldre gamle. Åsven borde punaiska tuota precist gifwas med den der rdda roten, i s. f. mit dem Fuß den rothen 1). Sid. 12, vers. 99 och 109, har ordet wilkon, blif- wit tolkad med länge; efter orden: en hel wecka, emedan det finska ordet står i Accu- lationis totalis 2). Åsven ordet Juinen gif- wes wäl precisare med ewärdelig: Ewiglich, än med ewig. — Sid. 23, börjas öfvers- sättningen af Qwädet: Jernets södelse (Kau- wan Synty) med dessa orden:

Kenn' ich wohl Geburt des Eisens,

1) En infödd Finsk Literatör har genomgått handskriften af denna Recension, och der- wid antecknat de anmärkingar, som här nedanför i noterna meddelas.

Punaiska tuota är öfversatt med den rothen, på fullkomligen goda grunder, emedan meningen här är den, att Kawa sparkade eller stötte sin moders mage "den der rdda."

2) Wilkon har i Sawolaxska Dial. bemärkels- sen af länge.

Räth man wohl den Werth des Stahles.
Men will man noggrant återgifwa de finsta
Bjerserna:

Kyllä tiian rauwan synnyin,
Terären arwo arwatahan
så borde de heter: Nog kännes Jernets här-
komst, nog kan gåtan om Svädet upplöfas —
Äfven är Kost för Talma icke alldeles heller
fullkomligt träffande, emedan Talmä be-tyder
Nostflager. — Wid tolkningen af vers. 43 o.
44, sid. 24:

Kantowat parua nisuja
Utaria uutromia,
med:

Trugen sie vollharte Brüste,
Trugen frische rohe Wärtchen.
har Öfvers. wändt om ordningen af verser-
na, ty Nisuja betyder Spenar och Utaria,
bröst, allraegenligast: Juster på ett Kreatur.
Äfven walutti betoder snarare utgådt än
tråufelte 3). Wid s. 29, wd i detta affeens-
de anmärkas, att alusta (vers. 90), som
blifwit gifwre med Jmerste, egentligen be-
tyder botten, och waahena, som står i Ca-
sus descriptivus, b tyder likt Skum, i st. s.
Schäumend. — Likad wid s. 32, att sul-
i, som blifwit verteradt med schmitet, är Im-
perfect. och betyder således finaste — Sid.
34 Käy wälehen, som betyder så emellan,
tolkas med gebe eilig 4). Jokehen är jas

3) Walutti i öfversättningén gifwre med
tråufeln; fullkomliagen riätigt, emedan
ordet waluttää verkligen har nämnda be-
märkelse, hwilket ett öfnet berar att deß
sawerbum walua bemärker långsamt
nedstrida.

4) Käy wälehen, alldeles riätigt öfversatt
med Geb' eilig. Så emellan, heter på
Finska Käy wälisä i. wälisä.

rare en Ä, än bäck, och luunmurua bety-
der egentligare Bensmulor än Knochenstücke.
Sid. 47, vers. 23 förekommer ordet hyty,
hwilket betyder stelnade, men som tolkas med
härtet sich Sid. 61 gifwas ordet kuma
ma med Wunderbares. Deß alldeles pre-
cisa bemärkelse är widunderlig 5). Sid. 83,
har N c. med förundran läst Keimen som
tolkning af Wirrentyöllen (efter orden Vers-
arbete), då det likwäl är Öfvers. bekant, att
Nim icke brukas i Finskan 6). S. s. båda
de båda verserne 17 och 19:

Merenuohot ruoka; puiri
och

Merentiwet kiltawiri,
i st. s.

Meeresgras zu grünen Bäumen
och

Meeres-Kiesel zu Kleinoden,
gifwas med: Halsgräs till kokwed, och ste-
narne i hafwet till glänsande. — Sid. 88,
vers. 4, står pullittelin, hwilket öfversättes
med tyska ordet blies, men betyder gnola-
de. Sid. 92, i stycket Kyntslaulu eller
Pon-Bisan, förekommer denna vers:

Kaberata kannustelin 7).

5) Kumma bemärker ett underbart ting, ett
widunder, således och Wunderbare, om
man tager detta ord substantivt.

6) Keim betyder icke blott rim, utan och
så g, vers. Föröfrigt accepterar ju Fins-
kan Consonantrimmet?

7) Den ordagranna meningen är: "och spä-
rade på den åttonde säran" d. ä. och höll
på att föra upp den åttonde. Denna
vers är blott en omsägning af hwad i fö-
regående vers blifwit angifwre. Ordet
kannustelin är här framkalladt endast för
allitterations skull. En sådan frihet i ord
och uttryck är ganska wanlig i Finskan.

hwars ordagranna mening är: Mensedel; ändan af den åttonde säran med hålen, men hwilken gifwes på Tyska:

Trat so in die achte Furche.

Lika, sid. 94, betyda de båda verserna:

Wesan tammisen tapaisin;

Wassinaissa warwikossa

Jag träffade en ung Ektelning; of den lilla måsingefärgade Plantan etc. ty tapaisin är Imperfectum. Mindre precist heta de på tyska:

Griff nach jungem Lichenschößling;

Von dem kleinen Messingswalde 8)

Sid. 100:

Kuka syyhyttäis siwusa,

tolkas, kanhända alltså mycket förfånande:

Der die Seiten sanft umfasset.

Efter orden: Hvem som skulle klå sidorna:

8) Egentligen betyda dessa verser: jag örep efter en ung ektelning ifrån måsinges-småstogen; och äro således ganska riarigt öfversatta. Tawara bemärker icke blott träffa utan ock gripa efter.

ordet reiben, som i Tyskan icke har en så låg bemärkelse, synes här varit det rätta. Anmärkas må äfwen, att ordet Kyll hwilket på samma sida förekommer, betyder Dog, och ej Doch; och att Rinta = rissit, mindre noggrant, tollats med Brustschmuck, då det betyder Bröstsk. Wid sid. 112 är det att observera, att ordet Näitihin icke blott betyder Freiten, friade, utan rent af tog till Hästru. Och versen:

Koko Suomen Sankacille,

beter nogare: År hela Finlands Hjerte, än: dem Helden von Suomi. — Pååna, som sid. 119, gifwes med Scheitel, betyder egentligen Hufwad. — Ultraler:

Tule Neitonen minulle!

hwilket i Stycket Merentofiat (Die Meeresfreier, sid. 119) Öfvers. beynnerligt nog, förwandlat till en frågformel:

Kommt das Dienlein zu mir her wohl? betyder, efter orden: Kom till mig lilla Jungfru!

(Fortsättn. följer.)

S m å r r e S k r i f t e r.

Gubben med Skäpet. Tredje Wandringen. Schm, Gadelius, 1819, 60 sid. 8:0.

I den swenska qwickhetens farebur, intager wår Camerarius Obscurus ett verklig hederligt rum. Churu detta häfte icke innehåller ett så rikt förråd på lustiga infall och sarkastiska anmärkningar, som första häftet, är det deremot intressantare än det andra och innehåller verklig mycket godt stämt. Förf. har

äfwen försökt sig i den dramatiske genren, och i detta slog år scenen ur Collegium Equale terasticum troget copierad efter naturen. Wisserligen gifwes äfwen här mycket förfelad qwickhet, äfskillig, som blott urgöde tomt, betydelselöst plodder, men de, som på ysselsöda stunder söka en underhållande läsning finna i denna skrift en af de bättrare, som kunna falla dem i händerna.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 52.

Fredagen den 24 December

1819.

R e c e n s i o n e r:

Sinnische Runen. Finnisch und Deutsch von
Dr. H. N. von Schröder. (Mit einer
Musikbeilage). Upsala, bei Palmblad &
Comp. 1819. XVI. 141 Seit. 8:o.

(Fortsättn. från No 51).

Vi fortsära att anmärka några ställen,
hwarest urskriftens mening, enligt vår öf-
wertigelse, blifwit mer eller mindre felaktige
ötersifwen.

Sid. 128. Ordet pyörri, tolkad med
ganzen, betyder rulla. Och versen:

Kaiken luonnon kantajasta,
efter orden: Från den som bär (med sitt kraf-
tiga ord) hela werlden, är nog swagt gifwen
med:

Von der ganzen Welt Erhalter.

Hwilken anmärkning äfwen gäller om tolk-
ningen af ordet jalohon (sid. 130), med
großen. Jalo betyder dock i sjelfwa wers
bet den eller det allraöfverligaste.

De ställen åter, der enligt Recens infigr,

meningen fullkomlige blifwit förfelad, äro följ-
jande. Sid. 5, der dessa verser:

Maistan meret kynnetyxi

Sarka jaot sanwotyxi

Ilma-pielet pistetyxi

— — —

Kiwet luotyxi kokohon

tolkas med:

Weiß ich wie das Meer gepflegt
ward,

Land getheilt in Ackerstücken,
Aufgestellt der Feste Pfosten,

— — —

Steine aufgebau't zu Hügeln.

Efter orden betydta de: Jag minnes huru
hafwet plöjdes, tegarne blifwo utstakade, läs
get urstuckat, — — Stenarne skätade till-
sammans i hög. Vidare s. s. gifwes ylltes
tämstå med bestürmen, då likväl räta
ta bemärkelsen af ylltetån är att egga. Och
orden Ilman kanner betydta ej der Feste
Wölbung, utan Wäders lock, d. ä. Hwals 1).

1) Nam. saknar grund, ty Ilma betyder

Sid. 6. wacka betyder ej Korbe, utan Skrin, och vrsen:

Keltainen kerin sisästä,
 icke

In grundlosen Goldgefäße utan helt enkelt, i ett gult nyttan. Widare, Mälähyyti, icke Feuer blitzte, utan flammade. Ej heller wipusimella, S. d. orn utan Hästfång, Wirpa. Och ej heller: Miekalla tuli terällä, mit feuergestähltem Schwerte, utan med ett Swärd med egg af eld. — S. 9, tolkas halewa med gelbgrauer, men betyder flammig. — Sid. 12. vers. 113:

Tie notku nuottapuilla,
 Ismersättes:

Schwebte selbst auf den Netzstämmen, men betyder enligt orden: Sänk dig ned på Noisfötterna. — Sid. 15, Salo med Wüste, men ordet betyder S eller i allmänhet isotes rad mork. — Sid. 16. Hyiset betyder ej eisig, utan Endig, Endhvit, och således hyiset forsat icke die eis'gen Enten, utan de snöhvita Anderna, d. ä. Swanor. Och vidare s. s. betyder:

Sylin yhtehen lysää
 icke

Wirf sie Arm in Arm einander, utan: Kjut dem (tillsammans) i en samn. — Sid. 18. Hyistä kelkkoa betyder ej eis'gen Schlitten, utan: den snöiga kalkan. Hyinen icke eisig utan rimig. Hyitä, icke nassen Schnee, utan helt enkelt Snö. Och Paljaspää icke bartöpsig, utan Skallig, kablöpsig. — Sid. 20 vers.

Meri puolen kymmenettä,
 gifwes på Tyska:

icke blott wäder, utan också fäste.

An des zehnten Meeresseite
 men betyder: Till hälften af den tionde sjärsden. Widare, s. s. vers.

Rasta siipesi simassa
 som tolkas:

Tauch' in Süßes deine Schwingen,
 efter orden: Doppa wingen i Honing. Och ordet Sulkasi betyder egentligen det fosta på penttan, sjädern. — Sid. 22. Sultu betyder ej Damm, utan lås, stängel. Och Kale wo icke Haut, utan Hinna. — Sid. 24. Suolet tolkas med Adern, betyder Tarmor. Walurci, tolk. ließ träufeln, utgjut. — Melo to: rauto, tolk. das spröde Eisen, betyder det sega Järnet. — Sid. 26. makaisit, tolk. geschlafen, bet. låg. Sorketihin, tolk. gewaschen, bet. knäddad. Mujumäellen, tolk. Kieselhügel, bet. sandig Mojord. Och vers.

Lewehyttä liehtehä,
 på Tyska:

Suchte nach der Esen Breite,
 betyder efter orden: Sökte widd, rum på botten af Härden, att der kunna pustas. — Alusta, tolk. Innerste, bet. botten. — Sid. 30. Salawihaja, tolk. Tücke, bet. heimligt Radeämne 2). Sid. 32 vers.:

Lausan walta wanhemmillen,
 gifwen på Tyska:

Plaudre's aus vor deinen Eltern,
 betyder efter orden: Jag nämner det för föräldrarne, som hafwa wärdet, makten. — Sa, moa, tolk. fliege, bet. färdas. — Sid. 36. Anna, tolk. Leib, bet. Gif. Tuonenkarwallinen, tolk. Todgehaarte, som ingen mening gifwer; bet. Som har fång af Hades, af den mörka Afgrundens. Tuoni swarar mot begreppet om Hades. — Sid. 38

2) Salawihä bemärker lönnwrede, samt således i pluralis Tücke.

Katwot, återigen tolf. Häste, bet. Finnar.
 Kartialle, tolf. groben, bet. Karta. —
 Sid. 40. Kainuhusa, Cajana, egentligen
 mellersta delen af Österbotten. Häpeliä,
 tolf. Schwanzes Ende, bet. Länd. — S.
 42. Uros, som tages för ett nomen pro-
 prium, bet. modig, rost, tillrogien. Käänty
 tolf. ward gwendet, bet. wände sig sjelf.
 Pahat, tolf. Schaden, bet. det onda Sta-
 deämnet 3). — Sid. 44. Sibnoiska, som
 öfversättes med Stricken, betyder egentligen
 fedjor. Kuontaloita, tolf. med Slaggen,
 men bet. ett slags i Finland brukligt, flackt,
 bredt Nothhusud. Metisen niemen, tolf.
 med waldreichen Vorgebirgsrand, bety-
 der: honingsrik eller Skogbewärd (i förre fal-
 let, af Mesi, i senare af Mehtä eller Met-
 sä) ubbe. Salo tolfas med Heidland, bet.
 d, enligt hvad öfwanföre blifwit anmärkt 4).
 Sikana betyder Swin, icke Ueber, Wild-
 swin, hwilket slags djur förmodligen al-
 drig funnits i Finland. Wierichte betyder:
 Nulla, icke Schnell vorbei, och de båda
 verserna:

Tule tuwisa rutille,

Ilman Immin tietämätä

hwilka heta på Tyska:

Gaste dich zu'r Heimathshöhle,

Daß die Milchfrau dich nicht merke!

gifsas trognare med: Kom på det sättet hem,
 att du kan läggas på elden att kofas, utan
 att Dejan märker der. — Sid. 48. Versen:

Lasti langan taiwahassa

gifsas på Tyska:

3) Tulen pahat paratahan. Pahat i
 denna vers betyder den floda, som af es-
 den förorsakas.

4) Salo bemärker i Sawolaxska dialecten
 så wäl holme, som ödemark.

Teug herab 'nen Baum vom Himmel.
 betyder efter orden: Han nedsläppte ett garn
 från Himmeln: Ordet Wetihin, 30g, bet.
 wiserligen drogs, men af en annan, ej af
 sig sjelf 5). Versen:

Wen löplyn lödywille
 tolfad:

Während Glockenklang gehört ward.

betyder: Så länge ett kost = bad rådde.
 Zawaitta betyder ej erwacht, som det
 här gifwas, utan de sunno, uppsunno. —
 Sid. 50. Orden pahän itikan böra gifwas
 med elaka djur, ej böse Mäcke. — S.
 52. Kourat, tolf. Klauen, bet. Näswarne.
 Versen:

Isketän pahän itikan,

Greife dich, du böse Mäcke

betyder: Jag eggar dig, elaka Djur. Wibares:

Ahoille wessattomille

Zu buschlofen Heidemarken,

betyder: på en Bret, der ingen telning hun-
 nit skjuta upp. Och verserna:

Siecklohin helisewihin,

Somerihin juorewihin,

Jossa tuuli tuuwittaapi.

som i öfversättningen motsvaras af följande
 Dorthin wo der Kiesand rollet;
 Dorthin wo die Kiesel springen,
 Dorthin woher Wende wiegen.

betyda: På en gnislande Sandmo, Till ett
 rinnande träsk, Dit der vinden fläktar. —

Sid. 54. Versen:

Kutjan kostehen rumahan,

tolfad:

Zu des Kismeers kaltem Ströme

5) Wetihin är verbum Reciprocum och be-
 tyder drog sig sjelf, icke drogs af någon
 annan. Ut verba Reciproca finnas i
 Finiskan är wäl af mången betwiflad, men
 äger dock sin fullkomliga richtigkeit,

betyder: Norriges sula forð. — Sid. 58. Reheille, tolf. redliche, betyder allvarliga. Turjanmaalta, kallas Turja, bet. sferran land, Norrige. — Sid. 62. Kaunis, tolf. Feusche, bet. skön. Karjoani, tolf. Åker, bet. Hjordar. Sing. Karjan (drefommer s. 64, och tolfas der rätt, men i Plurali, die Zeerden. — Sid. 66 rajan, tolf. Grenzgang, bet. Säg. — Sid. 76. urotaimme tolf. untre Helden, bet. våra Gubbar. Så på alla ställen gifwes Uros med Hjerte, ehuru order, helt enkelt, betyder Gubbe. — S. 86. Kaha bet. orellappar, icke frage och Kuzetta, tolf. Seite, bet. länd. — Sid. 106. Har i twenne verser der förefommade ordet armani, som betyder min sköna, min wäna, icke blifwit öfversatt. — Sid. 116. Kijuwon, tolf. reisfenden, bet. ryttande. — Slutligen fan Rec. icke obemärkt lemna, att Öfvers. sid. 21 och sid. 45, behandlar ordet Otawaisten, som ett Nomen Proprium, på förra stället nyttjande Otawainen och på senare Otawaisten, som är så mycket mera underligt, som man ser af Namäkninngarne, sid. 136, att han wäl wetat, att Otawaisten är ett Pluralis, hwars Singularis, Otawainen, betyder lilla Björnen, Ursa minor, såsom Diminutiv af Otawa, Carlewagnen, Ursa Major. — Äfwen så fettar ej Rec. hwarsför sid. 24, Luonoarta äter gifwes med Luontos Mäddchen, då detta ord har sin gifna betydelse: mäktiga i Naturen. Wäl upptager Ganander ordet Luonattaret, såsom myrbiffte Personer, men det är onekligt, att han på många ställen ser Myther och myrbiffte personers namn, der det i sjelfwa werket blott varit ett bildligt uttryck för begrepper. Den redaction af Runan, som Ganander ansår, bewisar det ännu tydligare:

Kolme oli neittä Luonatasta.

d. å. Trene Flicor wore werksamma i Naturen. Hr von Schröters läsart:

Kulki Kolme Luonotarta,

betyder åter: Framginge trenne, mäktiga i Naturen. En dylik anmärkning gäller i afsende på sid. 68, der Öfvers. brukar Ordet Jumala, som betyder Gud, såsom ett Myrbiffte eget namn, ehuru redan Ganander påmint, att det b'ott är ett Appellativum, och sammanhanget och andan af den här meddelade Runan styrker att han har rätt.

(Sörsfätn. följer.)

Christna Religions- och Kyrko-Historien, till läsning för Ungdom i sammanhang med Bibliska Historien, af W. F. Chr. Adeler; Öfvers. efter 15:de Uppl. Sibm. Häggström, 1819. 90 sid. 8:o.

En kyrkohistoria, tjenlig till elementars undervisning för ungdom, är hos oss ännu en uppgift, hwilken man hittills med ringa framgång försökt lösa. Äfwen hämtadt af utländningen, borde derför närwarande försök wara oss färfommer, om det ej så helt och hållet, som detta, misslyckats. Öfversättningens möda och den typographiska prydlige heten hafwa sållan, wid en på nyita beräkнад Lärobok, blifwit så onyttigt använde. Att Skriften i Tyskland urplefwat 15:de upplagan, såsom titelbladet tillkännagifwer, bewisar derstädes en stor brist på kyrkohistoriska Läroböcker.

Denna Christna Religions- och Kyrkohistoria sönderfaller i 19 afdelningar, som sållan sammanhållas med något inre band och

stads i offende på Aunenas wigt stå till
hwarandra i ett widrigt missförhållande. Här
må afdelningarnes öfverskrifter antecknas: 1)
Namnet Christina. 2) Sörsamlingens
första inrättning och beståffhet. 3)
Dess inre tillstånd och inrättning. (Dessa
afdelningar äro ej bestämdt åskilda) 4) De
första Christnas strid mot Judarne. 5)
De Christne wäcka uppmärksamhet i hed-
niska stater. 6) Judiska folkets sista öden.
7) Anmärkningar om Jud. statens upp-
lösning (börde wäl till föredående afdel-
ning?) och Hedningarnes förödelser es
mot de Christna. 8) De Christnas glä-
da utsigter under Constantinus den store.
(3 sista afhandlingar äro de mera sorgli-
ga) 9) Åtskilliga partier och missbruk bland
de Christna. 10) Biskoparnes anseende
tillwäxer, isynnerhet Biskopens af Rom.
11) Christna Religionens förfall (Här af-
handlas förslagen, ofat, Inquisition. Så
får man en besynnerlig Chronologisk reda på
händelserna, emedan såjande afdelningen tar
lar om) 12) Muhamed, som stiftar en ny
Religion. 13) Evang. lii Bekännare (?
Dermed menas Waldenser, Wiktifiter och
Huesiter) 14) Försträckliga följder af Zus-
sens och Hieronymi mord. 15) Luthers
reformation. 16) Religionskrig. 17) Re-
formerta kyrkans historia i sammandrag.
18) Åtskilliga Christina Religionssecter,
som närma sig någon af de 3 offentligen
tolererade Christina kyrkorna. 19) Chri-
stendomens waraktighet, stödd på dess
wårde" — Redon af denna planlösa upp-
stappling finner man, att här sörgsawes söks
någon tydlig sakförhållande eller tidsordning. —
Wid framställningen af Christina kyrkohistorien
fordras framför allt att weta, hwad den är,
hwad den bör innehålla och huru den för en

lätare öfwerfigt bör sakentat uppdelas i hvar
stämmt åtskilda perioder. Denne förf. såger
ingenstädes, hwad han menar med sin Christo-
na Religions, och kyrkohistoria. Allramint
förräder sig, uti behandlingen, denna kun-
skap. Till innehåller bör: Christendomens
utbredande; kyrkans organism, såsom ett
samsund, i inre och yttre hån-ende, samt
änligen omwäpningarne i dess Lärobegrepp.
Dessa 3:ne kyrkohistoriens elementer åtskiljas
här lika litet, som de utvecklas. Om några
epoker i denna historia är ej fråga. — Att
föröfrigt angifwa alla yttliga och sista åsigt-
ter, som här förekomma, wore alltför wid-
lyttigt. Dock bör Rec. korteligen motivera
strängheten af sina omdömen. Det är ofta
både sagdt och bewisat, att kyrkohistorien i
sin idée fördunklas, om man förwandlar den
till en etiskt exempelnsamling och afwer den
en blott ascetisk betydelse, liksom Historien ej
kunde alldeles umbära en yttre teleologisk ten-
dens och i alla sina stora och små rapporter
icke redan genom religionen borde tillräckligen
förstås. Slikt föga uppbyggligt usus practi-
cus utdelas här och der. Sid. 4 talas om
de första Christnas gemensamhet i egodelar.
Usus practicus: "O att dock denna ädla
enfold ännu herrskade bland de Christna!"
En enfaldig önskan. Se ämnen sid. 6 och
14. Sid. 2 att Christus war den Christina
kyrkans stiftare, medelbarligen, will förf.
bewisa af dopets infästelse och detta dop tale
lar han "ett yttre kännetecken" på Jesu an-
hängare. I Jesu plan låg det wisseligen ej
att sjelf och på sin tid stifta en kyrka i wan-
lig mening, en dogmatiserande eller etiskt
ankalt. Så wida må man dock säga, att
Jesús medelbarligen war kyrkans stiftare,
som af Religionens uppenbarelse i Christens
domen följde ett allmänt friare sträfswande,

att i en kyrka synbart framställa det heliga, ehuru lites denna kyrka närnade sig till upp- lösningen af Jesu höga problem uti ideen om ett Guds rike. Men dopets inaktuelle är dock icke det, som bewisar För:s påståen- de, knopt om man också tillägger, såsom nödigt är, den hel Natwarden. Jesus wille uti dessa stiftelser blott ännu engång utsäga för werlden sitt lifs hufwudidee symbo- liskt. — S. 3 "Jesus blott reformerade Ju- dendomen." Sålendes war hon också blott en potenzierad Moses? Sålendes war Christen- domen ej en Religion i sig sjelf, utan endast en rensad Judaismus? Oberade då icke Jes- sus den Judiska particularismen och den heda- niska widspjelfsen, och uppenbarade den an- der dessa begge former hölida Religionen i ett ljus, hwarigenom hans Lära framstod såsom Allmän Werldreligion? — Apoklarne, så- som Judar och Judeomvändare, lade på Christendomens antithetiska sida ganska myc- ken wig; i Christendomen må ock antagas något Propädeutiskt, ehuru Jesus alltid är gängbara uttryck och föreställningar gaf en högre lysning; men oaktadt dessa Christendo- mens antithetiska och propädeutiska delar, kan den dock aldrig anses blott såsom en på Ju- daismens stam wäxt gren. — En yttlig åsigt af den Grekiska och Latinska kyrkans söndring förekommer sid. 74, der en rangstrid emellan Biskopparne i Constantinopel och Rom såges förorsakat den. Grunden till denna schis- ma låg dock mycket djupare. Den berodde nemligen hufwudsokligast på den Grekiska kyr- kans mer speculativa dogmatik, och på de å- agoniska tillstånd i afseende på språk och bild- ning. Rangstriden war en blott tillfällig ytt- ere orsak.

Detutom öfwerflödar denna historia af origtigo, falska eller bristfälliga uppgifter, utaf

hwilka några må ytterligare anföras, hwarige- nom kan inhämtas, att äfwen det egentligen faktiska icke blifwit förnadt från wanstämning. S. 5. "De Christae fortforo ända till 4:de Årh. att fira Judarnes Sabbat." Nec. för- menar, att Judiska Sabbatsdagens firande bland de Christna upphödde med 2:dra åra- hundralet. Så intyggar ock Martheineck; och, hwad ännu wigligare är, Justinus Martyr († 165) känner ingen annan församlingedag för de Christna, än Söndagen. S. 14 tor- de årtalen, som bestämna de 10 stora för- följelserna, behöfwa granskas. Anorlunda utlättas många af trovärdigare Författare, än Hr Adler tyckes wara. "Oaktadt alla dessa förtryck blefwo de Christne hwarken af- fällige ifrån Evangelii sonning eller swig- tande i sin tro." Denna sats måste blifwit ditsatt för att sedermera göra den wanliga sens moral; men så wiset är Hr Adler ännu skyldig. Twertom och med helig wördnad för många Martyrens herrliga ståndaktighet, kan dock Historien ej sörgåta eller utplåna sacrificati, thurificati, libellatici och isynner- het Traditores, som i Donatistiska och andra stridigheter blifwit så bekante. Dessa alle woro dock mer och mindre affällige och swig- tande i sin tro. S. 18 Den som gaf sig ut för Mesias, och förorsakade Judarnes uppror år 132 emot Hadrianus, kallad här Cozba. Hos andra kyrkohistoriska författa- re heter han Barchochba. S. 26 beskrifwas Manicheerna blott sålunda: "De lärde om ett Ljusens och ett Mörkrets rike; öfwer det för- ra herrskade Gud, öfwer det senare Döfwu- len" (Sic!). Hr Adler talar här ett afgö- rande språk. Då den Zoroastriska Magis- men genom Mani inympades på Christendo-

men, är ovisst, om han med Satan (Ahriman) i denna Lira men e en ond intelligens. De äldre Författare, som skrifvit öfver Manicheismen, weta intet bestämt derom, såsom Theodorosus, Epiphanius och isynnerhet Serapion. Men om ock med Satan icke förstås materien, såsom det ondas ursprung, utan materiens Furste, ett ondt wäsende; så kunde man likwål fråga Hr Adler: Hwad wet nu Lärjungen, efter den gifna beskrifningen, om Manicheernas Lira? Kallas icke Gud i Skriften Ljusens Fader och Djes wulen Mörkstens Furste? Hwaruti bestod då Manicheismen såsom härefse? Samma städa säges Symbol. Apostolicum och Nicænum hafwa "samma innehåll." Dermed måste då huswudsakligen menas, att de ej strida emot hwarandra. I öfrigt wet man, med hwilka många nya dogmariska bestämningar Nicænska Symbolum blef riktrad. S. 32 kallas Pipinus "en wis Embetsman" hos Konung Childerich. Denne märkwärdige Major Domus heet i en annan på swenska utgifwen Allmän Historia, StatsRåd. Läsaren wälse! S. 36 benämnes en anförare wid första förståget Waltberg af Sabenichts; han war dock egentligen Francias och hette Gaurier, med tillnamnet: sans avoir. S. 33 "Kejsare och Konungar wille han (Gregorius d. fjunde) beherrska och frantog dessa helt och hållet rättigheten att tillstå ondeliga syflor." Förf har förmodligen haft något dunkelt begrepp om den i Kykohistorien så wigtiga Investiturstiden. Gregorius d. 7:de, i hwilkens huswud hierarchiens ideal först uppgick i det klaraste ljus, försökte wäl att upphäfwa den ät werldeliga öfwerheten förut obetridt tillerkända investituren. Ät detta försök för Gregorius VII. personligen misshagades, är bekant, ehuru det wisserligen ingick

i hans stora plan att betaga Kejsare och Furstar investiturstätten. — Med Grefiska kyrkans inrättning och lärobegrepp tyckes Förf. ej warit särdeles bekant. (se sid. 74 följ.) "Den Grefiska kyrkan erkänner Patriarchen i Constantinopel för sitt öfwerhuswud." Detta gäller dock icke om Ryska Gref. kyrkan, som hör under den heliga dirigerande Synoden ända sedan 1719. "Grefiska religionen är antagen uti Europeiska Turkiet." Det ljunder, såsom wore den der Statereigion. Likwål omtalas både der betryckt och den djupa okunnighet, hwaruti de Grefiske Christne i Turkiet lefwa. Sjelfwa Grefiska kyrkans lärosystem är högst ofullständigt framställt. "Presster kunna ingå äktenkap." Wisserligen! Det skall ej en Catholik neka. Rättare hade det varit att säga: Det är Presterna tillåtit att ingå äktenkap, men blott en gång. "De tro, att böner till helgonen och fromma menniskors förböner kunna rädda de döda ur helweter;" ej ur helweter, utan ur ett slags medeltillstånd, hwilket Gref. kyrkan antager, ehuru det icke förstås sådant, som Catholikernas skärseld. Af de 7 Sacrament, dem Gref. kyrkan antager, nämnes blott den hel. nattwardens. Flera andra charakteristiska bestämningar fattas ock. Den Gref. kyrkans lärobegrepp, fordom så nära enahanda med det Catholiska, kan endast, genom jemförelse dermed, tydligt förstås.

Änliggen skännes ock emellan särskilda delar ett misförhållande som tydligt bewisar, att Förf. ej är fullt blomständigheter från huswudsak. Om Nestorianerna får man ingen annan upplysning, än att de kallas Thomas Christne (dock blott i Indien); om Jakobiterna, att de kallas Kopter (de hafwa dock flera benämningar af ställen, der de wissas,

och äro egentligen Monophysiter), om Maroniterna, att de uppehålla sig i midjen af Libanon s. 76. (De äro Monacheliter, en gren af Monophysiterna). Dessa sekt-namn äro viktigare, än de tillfälliga benämningarne af en person eller ett ställe. Deremot är Förf. widlyftig i beskrifningen om Mahamed sid. 40—45 samt om Rödbärsfåsten i sin födelseort Naunberg, s. 51 följ. På 2:ne stäl-

len nämnas år och dag, när Luther dog (s. 55 och 62) och på senare stället nyttjas wanlig personaltitel: "hans själ uppsteg till Husets rynder" . . . "hans jordiska lemningar ansåtroddes åt stormkyrkan i Wittenberg" . . . m. m. Af detta och mycket annat slite anser Rec. Hr Adlers kyrkohistoria både såsom Lärobok och Anekdotisk Skrift, alldeles icke uppfylla sitt ändamål.

S m å r r e S k r i f t e r.

N:o 1) Klara von Horgen eller de utstickade Andarne. Af C. H. Spieß. Öfwer. sätning. Stlm, Nyberg, 28 sid. 12:o

2.) Wäktaren wid Helvetesporten. Sann händelse af C. H. Spieß. Öfwersättning. Stlm. Ders. 47 sid. 12:o.

3.) Röstwarekulan i Schwarzwald ifrån Adertonde århund. Ders. 63 sid. 12:o.

Tre dåligtigheter. — N:o 1. På en jagt förmärmer Klara röster af talande Andar, som berätta att de äro dömda att genomiera Unwersum, „Ända till dess de sunnit en mänsklig warelse, som emottod den allt upplifwande fortplantningsdriften, och emottod hwarje begär dertill?" — Klara beslutar att blifwa deras räddarrinna, och begifwer sig till ett kloster. Wid ingången möter henne en ung Riddare, som på stående fot förelasar henne sin kärlek, och astvingar henne den bekännelsen, att hon skulle älska honom

om ej ett löfte redan bunde henne — och efter dessa ord fattar hon modigt klocksträngen. Wälöningen kunde ej uteläsa för så mycket heroism: ett moln upplyfter de älskande, bär dem till fadrens borg, der brosloppet stod efter en månad.

N:o 2 innehåller en berättelse om en öfwermodig Tyroler-Jägare, som i ruset utmanat Djefwulen till en wigeskamp, hwilken insinner sig och går sin fiende till Portwaktare i Underwerlden. Upplösnigen är, att Jägaren hifwit wansinnig, och de är han tillbragt i ett Därs-hus, inbillar han sig hafwa varit i Underjorden. Är denna historia, såsom förf. försäkrar, sann, så innehåller den ett temligen märkwardigt physiologiskt råd: såsom en blott fantaste saknar den allt värde, både uppfinnings och framställningens. Wäkester gifwies på löpet en Dröm, som Rec. redan läst i någon samling af sådana Spökeleshistorier, som naturligt upplöses.

N:o 3. är alltså orimlig, för att äfwen kunna vara en verklig händelse. Ordet Öfwersättning tyckes fel på titelbladet.

Rättelser: Sid. 770 r. 5 nedst. När bataljen wid Towy läs: bataljen wid Tours. S. 777 st. Gener. Jominis Paratell mellan Fredrics och Napoleons Bataljer, bdr ändras till: General Jominis Kritik Öfwer Fredric d. St. Fälttåg. S. 783 r. 19—20 st. Cochorns läs Coëhorns. S. f. r. 32 st. Comp. Globernas och Serdermera läs: och CompressionsGlobernas samt sedermera. — Wdr wara: Efter uppfinningen af Nicohetti-skjutningen, Comp:Globerna, samt derefter.

Register

öfwer

Swenskt Literatur-Tidning för år 1819.

Theologiska Konstskapsarter:

	Dogmatik.	
De Christnas Tro, af C. Harms		Sid. 421
	Homiletik.	
Predikan wid Theol. DoctorsPromotion i Upsala 1818 af N. R. Åström		: 173
• R. Carl XIV Johans kröning, af C. v. Rosenstein		: 191
Predikningar af C. P. Hagberg 5:te Saml.		: 225
Christel. Predikningar af J. E. N.		: 269
Tal öfwer Nils Morff. Grafve J. G. Örensjerna, af C. P. Hagberg		: 351
Predikan på 3:dje Söndagen est. Påsk, af N. Walmström		: 431
	Metik.	
Tal wid BibelSällskapets i Callmar 2:a Sammankomst, af J. P. Swenberg		: 543
Sanningfull Berättelse om den store Draken, den gamle Ormen m. m.	616, 625, 641	
Bihang till Sanningfull Berättelse m. m.	616, 625, 641	
Brita Gustafsdotters i Höghytan Uppenbarelse	616, 625, 641	
	Ergetik.	
Handbok i Bibl. Literaturen, af P. Tollefson. 4:de Del.		: 652
	Religiöshistoria.	
Den nya Kyrkan, eller Förstånd och Tro i förbund		: 385
Orationes panegyricae, quibus Reformatæ per Lutherum Religionis memoriam celebravit Academia Upsal.		: 481
Lärobok för Ungdomen af den mosaiska Trosskännelser, af G. Schleginger		: 703
Den rysliga Inquisitionen i Spanien och Indien		: 752
Christna Religions- och Kyrkohistorien, till läsning för Ungdom i sammanhang med Bibliska Historien, af M. Fr. Chr. Adler		: 824
	Theologiska Samlingar.	
Läsning för Prestes, af J. J. Thomäus. 1:a Häft.		: 609

Juridiska Konstskapsarter.

M. Callonii de Prisco in Patria Servorum Jure	: 720
---	-------

Medicinska Konstskapsarter.

Journal för Animal Magnetism, af P. G. Cedersjöld. B:det I—VI.	: 375, 401
Korr och tydlig Underrättelse om Magnetismen. Översättin.	: 376, 401
Reflexioner öfwer animaliska Magnetismen, af Jean Paul	: 376, 401

Archiv för AnimalMagnetism, Häft. I. o. 2. 376, 401
 Anvisning att beta förkylda Lemmar, af G. W. Becker 687

Philosophiska Kunskapsarter:
 Etik.

Sedolkrande Bref, af P. Handrup 59E
 Pädagogik.
 Läroböcker för Barn, af J. Neuter 415
 Berättelse om Wellanckeriska Uudetvisn. Sätten af P. N. Swenson 584
 No I. Förslag till en Folkfest på Landshyddan. No II. Några Ord om Uppfostran.
 No III. Svar till Rec. af No 1 i Allm. Journal. No IV. Extrait d'une
 Lettre concern. la fête de Rose. No V. Skrifver för och emot Hr Po-
 bans förslag om Rosensfesten 412

Philologiska Kunskapsarter:

Grammatik.
 Ordbok i Latinska Språket af H. W. Doering, öfvers. af C. L. Wählin 409
 Svensk Grammatica i sammandrag, af J. G. Askengren 501
 Engelskskiffte SprogLære ved N. K. Raaf 667, 673, 689
 H-braisk Språklära af P. Sjödbring 2:a Upplag. 747
 Anvisn. till Isländskan eller Nordiske fornspråket, af C. E. Raaf 743

Kritik.

Specimina Literaturæ Islandicæ, ed. C. E. Raaf. 743

Witterhet:

Lyrisk

Förslag till en Svensk Folksång 383
 Fredmans Epistlar. Förlun 400
 Skaldestycken af D. Aspelin. Del. I. 735, 765
 Finnische Runen. Finnisch u. Deutsch v. Dr H. N. v. Schröder 801, 817

Dramatik.

Walder, Allegoriskt Divertissement 159
 Medelmäktig och Kroppande. Efter Picard och Schiller 207
 Den långa Nåsan, af J. v. Soden 287
 Herden från Tolosa, af V. S. Ingemann 596
 Zoni, Dram i 3 Akter 702

Romaner.

Kärleken på toket, af Th. Hell (Winkler). 47
 Det ströftrade föräderiet 48
 Rouzehan af Sheridan 95
 Guld Köppan 111
 Ruinerna wid Locostro 352
 Skrifstycken wid Ugglewills Källa 479

Den helnde Grannlogenheten, af N. Lafontaine	495
Verdrettelser af Ad. Schlenzlager	497
Themis eller Tamerlan	623
Dödsbanen af F. Kind	624
Oders Lef	624
Julius eller Fädenehuset, af K. E. Müller, Del. 1 — 2.	638
Cora, eller Föjder af ett ögonblicks förseelse	639
Atreaden, af N. Lafontaine. Del. I.	656
Elvisha, eller den gamla Riddarriden	751
Undina. Af Fr. de la Motte Fouqué	730
Undine. Af Fr. de la Motte Fouqué	730
Stiftshofsviver ell. den Godeiska Knuten, af N. Lafontaine	799
Klara von Horgen, af E. H. Spieß	831
Wiktaren vid Helmeresporten, af E. H. Spieß	831
Röswarkulan i Schwarzwald	831

Satirer, Fabeler m. m.

Gubben med Skäpet. 2:a Wandringen	270
3:de Wandringen	815
Allmänna Journalistens HedersKrans	327
Min Son på Galesan, (af J. Wallenberg)	333
Konsten att spå i Kort	432
Lustigheter, ell. n. v. samling af Historietter, Anekdoter. Häft. I.	592

Wittra Samlingar.

Handbibliothek för SällskapsNöjer. Del. 1 — 2	108
Poetisk Kalender för år 1819, utg. af D. N. Atterbom	145
Kalender för Damer. 1819	193, 249
Wittrahers Förelst. 2:dra Häft.	229
Nora, 2:a Häft.	237, 303, 318
Romantiskt Tidningsdrif, 1815. 1:a Arg.	335
Iduna, 7:de Häft.	337, 353
Svenska Akademiens Handlingar. 6:te Del.	369, 394

Eldn Konst.

E. N. Ehrenswårds Skrifter. Strengnäs, 1816.	5
--	---

Historiska Kunskapsarter:

Biographi.

Grefve af Las Cases Besnad och Öden	143, 158
Tal öfw. K. Carl XII. Af J. Dillner	222, 254
N. v. Kozubue's Besnad	357
Utmärkta Tal öfw. ErkeBiskop. Dr J. A. Linblom, af G. Hedborn	442
Biogr. Underrättelser om J. Hyden, af G. A. Griessinger	460
Marikat öfwer Swea Rikes Riddersk. och Adel, (af E. F. Rothlieb)	495
Per Hj. Bergs Lebensbeskrifning, öfversatt v. Schildener	512
Histor. Upplys. om Svenska Konungarne fr. 9:de Århundr.	511
Artilla, Hunnernes Konung of Gibbon	762
InträdelsTal i Sw. Akademien, af G. Lagerbjelke	795

Politiska Häfver.

Reflexioner öfver Franka Revolutionens vigtigste Händelser, af Fru Stael v. Holstein. Del. I—2	33, 58
Nittonde Århundredets Historia, af J. G. Eichhorn	476
Primur. Orden, dess Ursinnelse, Historia o. Hemlighet	605
Chronol. Handbok i Äldre, Medeltidens o. Nyre Historien. Del. I—2	666
Osmanneras Historia af G. Springhorn. Del. I.	697

Geographi och Statistik.

Bref om Kaukasus och Gorgien, af Fru v. Freygang	26, 49
Nesa genom Skotsk. Höglanderna, af Th. Garnett	97, 105
Beskrifning öfver Hardemo Socken, af G. Bernharde	190
Om Westindien, af J. O. Bergius	465

Archæologi och Riddomshistoria.

Nordens Mythologi, af N. F. Grundtvig	17
Edda Sæmundar hinns Fróða, cur. N. A. Afzelius	65, 97
Sæmund d. Wites Edda, öfvers. af N. A. Afzelius	65, 97
Svenska Witterheten, af E. Hammarfeld. Del. I.	113, 161, 184
Del. 2.	257, 305, 322
Svenska Fornälderns HjelteSagor, af J. G. Villegren. Del. I.	129, 209, 241
Del. 2.	593
Matth. Norbergi Opuscula Academ. P. I—II.	273, 289
Nordiska Fornlemningar, af J. G. Villegren och E. G. Brunius. 1:a Häft.	367
Berättelse om ett Romerskt Mirakel, af J. Hallenberg	428
Stridsfågeln i vår Literatur	433
Svenska Folksagor af H—d och J—k. Del. I.	449
Ordbok öfver Nordiska Mythologien. 2:a Uppl.	493

Mathematiska Kunskapsarter:

Geometri.

De 6 första samt 11:te och 12:te Böck. af Euclides' Elementer., af E. L. Lichander	507, 545, 561, 577
--	--------------------

Taktik och Strategi.

KrigsWettenskaps Akademins Handlingar, för 1816	169, 177, 404
Fältdåget 1815, af General Gourgaud	335
Föreläsna. i KrigsWettenskapen, af J. P. Lestrén. Del. I—3.	705, 721, 769, 785

Physiska Kunskapsarter:

Natural-Historia.

Grunderna till Läran om Djur och Växter	95
E. M. Friis, Novitæ Floræ Suecicæ. P. I—4.	513, 529, 555

Upphandlingar och smärre Uppsatser.

Anmärkingar i anledn. af Chartan till Svenska upplagan af Heerens Ideen öf. die Politik u. s. w. 3:dje Del.	154
Om det gamla äfva grekiska Uralet	737

Bihang

till

Svensk Litteratur-Tidning.

№ 1.

Januari

1819.

Akad. Prisutdelning, Prisämnen, m. m.
Stockholm:

Den 23 Jan. firade Kongl. Akademien för de fria Konsterna dess årliga Högtidsdag med en sammankomst, den H. K. H. Kron-Prinsen täcktes öfverwara och derwid med egen hand utdela de Pris, som detta år blifwit Akademiens Elever tillbönde. — Wid denna sammankomst tillkännagafs, att Kongl. Akademien till Agrées walt Landskapsmålaren P. G. von Heideken samt ErenGravören J. S. Salusson. — Enligt underrättelser från Paris, har Alexander Hambré, Agré af Kgl. Akademien, och stadd på en utrikes resa, derstädes med döden afgått d. 11 Dec. föst. år. Det Resestipendium han innehafst, har Kongl. Akademien sedermera tillagt Hof-Architekten N. Nyström.

I Kongl. Witterhets- Historie- och Antiquitets-Akademiens sammankomst d. 2 Jan. blef genom wal och lottning, s. d. Canzli- och sidenten, C. N. D. Frih. J. von Ehrenheim utsedd till Akademiens Präsident och Stats-Secreteraren, N. N. D. Er. Bergstedt till vice Präsident för förra hälften af innevarande år.

Den 28 Jan. war Kgl. Landbruks-Akademiens Högtidsdag, som firades medelst en offentlig sammankomst, hwilken H. K. H. Kron-Prinsen, i egenkap af Akademiens Präses, täcktes hedra med sin närvaro. Om de derwid utsatte Prisfrågor och belöningar se Jar. Tidn. No 15.

I Kongl. Wetenskaps-Akademiens allmän-

na sammankomst d. 30 Jan. hölls Åminnelse-Tal öfwer Akademiens framl. Ledamot, Anat. och Chir. Profesorn i Upsala, Kgl. förste Lif-Medicus, Doct. Adolph Murray, af Med. Profesorn, N. W. D. Doct. Er. Gadelius.

Chem. Profesorn och Riddaren af R. N. D. Doct. J. Jac. Berzelius har blifwit kallad till Ledamot af Naturforskare-Sällskapet i Halle.

Göteborg:

Kongl. Wetenskaps- och Witterhets-Samhället härstädes har till Ledamöter walt och kallat Med. och Botan. Profesorn i Upsala, Commendoren af R. W. D. Doct. Carl P. Thunberg samt Majoren och Riddaren af R. W. D. Leonh. Gyllenhal.

Den 12 Jan. höll Kgl. Wet. och Witterhets-Samhället est. midd. offentlig sammankomst, då ett Åminnelsefetal öfwer Samhällets framl. Ledamot, Biskoppen C. N. D. m. m. Doct. Joh. Wingård af Samhällets Secreterare upplästes.

Härda Nyheter

Stockholm:

Sedan Kgl. Psalm-Committén nu fullbordat granskingen af den nya Psalm-Boken, har Kgl. Majrät i nåder gillat och stadfäst den samman. — Denna Psalmbok innehåller, enligt Dom-Prosten Doctor Wallins förslag, 500 dels gamla bibehållna och öfversedda, dels nya Psalmer. Flera upplagor deraf wäntas snart af trycket utkomma. — Kgl. Psalm-Committén sammanträder i Mars månad, för att

fluttigen gränsta den ChoralBok, som HofCapellmästaren J. E. F. Häffner i Upsala för den nya Psalmboken redigerat.

Kongl. Majt har i nåder utnåmt Historiæ Naturalis Adjuncten Doct. Carl Etenhammar, att vara Hist. Nat. Profesör wid Carolinska Institutet i Stockholm.

Upsala:

Kongl. BibelComissionen började sina sammanträden hos H. H. Erkebiskopen i början af Januarii månad.

Kongl. Majt har i nåder utnåmt Akad. Camereraren, Jur. Utr. Doctorn Mag. Swen Thempständer till Akademie Råntmästare.

Akademien's Causler H. K. H. Kron-Prinsen har förordnat Profesören och Philos. Adjuncten Mag. Et. Chr. Grenander att förestå de offentliga föreläsningarne, under Eth. & Polit. Profesören Doct. N. J. Wibergs Rectorat. Likaledes är Profesören, Mathes. Adjuncten Mag. Jon. J. Brändström förordnad att förestå Matheseos Profestionen, under Profesören och Ridd. Mag. Jöns Swanbergs tjenstledighet.

E. D. Amanuensen wid Akademiska Bibliotheket Mag. Joh. Whit. Hågelgren har blifwit utnåmd till Collega wid Kgl. Triualskolan i Söderköping.

Wid Upsala Låns Kongl. LandthushållningsSällskaps Sammankomst d. 26 Jan. har Theol. Adjuncten och Licentiaten, Profsten Mag. Er. Bergström blifwit wald till Sekreterare, i Math. Profesören och Ridd. Mag. Jöns Swanbergs ställe, hwilken af andra besattningar hindrad, begärt att från denna syssla blifwa entledigad.

Upsala Stifts BibelSällskap höll sin 2:dra allmänna årsammankomst d. 20 Jan. i Con-sistorii Academiæ stora Sessionrum, hwarwid ett Tal hölls af Præfectus Seminarit, Profsten Mag. N. Kellström. Till Statmästare efter utn. Kyrkoherden Th. Cand. Mag. N. J. Anjou, som från orten snart afflyttar, waldes utn. DomkyrkoSyslomanen Mag. Joh. Börjesson.

K. k. k.

Carl Fredric von Breda.

Denna utmärkte Konstnär, son af Dispa-chearen Lucas von Breda, föddes i Stockholm den 16 Aug. 1759. Så wäl egen fallenhet som hans Faders afgjorda smak för de bildande Konsterna, bestämde den unge Breda att egna sig åt Målare-Konsten, hwilken då åter började uppblomma i Sverige, nård af det allmänna intresset. Han begagnade sig dertill af den fästlige Porträttmålaren L. Pasch's undervisning, men arbetade lika mycket som i hans Schola, om icke mer, hemma, efter de förträffliga Måsterns, isynnerhet ur flämmande Scholan, hwilka besunno sig i hans Faders wäl walda Täflesamling. Till en början egnade han sitt studium åt HistorieMålningen, och dertill, då Kgl. Akademien för de fria Konsterna år 1786 uppgaf ett ämne ur denne genre till täflan om des största Pris, ingick den unge von Breda tillika med Ahlberg och Åkerström i Täflingen. Den sistnämde tog priset från Breda, med blott en enda rösts pluralitet, och enligt Th. Wennbergs försäkran *) gaf detta anledning till det rygge, som på den tiden war allmänt i Hufvudstaden, att Åkerström wunnit nämde förträde genom cabal. Den Responstion, som medföljde detta Pris, fick von Breda således icke åtnjuta. Men han begaf sig dock, år 1787, på egen bekostnad utrikes, besökandes England, Frankrike, Holland och Tyssland.

Wid den tiden hade Sir Joshua Reynolds det största anseende i London och i Engelska Konst-Akademien, der han war President. Honom uppsökte von Breda, och wann snart denne genialiske mans högsta agtning. Då han åsven i Fäderneslandet efterlemnadt sig en sådan känsla, kallade Kgl. Konst-Akademien von Breda såsom främwarande till sin Agtning, och äret derpå till Ledamot. Det Reception's slycke han då till Kgl. Akademien hemstälade, war Reynolds Porträtt. Ty nu hade han, i London, helt och hållet bestämt sig för Porträttmålningen, den han der redan med det största anseende utöfwat.

*) Nya Posten 1811. N:o 63, 64.

Återkommen till Fäderneslandet, kallades han enhälligt år 1796, att i Akademien, wara Professor för Leckningen. Elfva år derefter, den 28 Juni år 1807, utnämndes han till Riddare af Wasa-Orden och den 6 April 1812 blef han i adeligt stånd upphöjd. I denna egenkap bewisade han 1815 och 1818 års Riksdagar och kort efter den sednarens slut, fick han ett anfall af Hjerflag, från hwilket han wäl då, genom den ömaste Läkarewård, räddades. Men då detta oförmodadt återkom, rycktes han d. 1 Dec. 1818 från detta lifwet, 59 år gammal.

Professor von Bredas efterlefwande maka Taga Christina Enquist, med hwilken han år 1779 ingick ett lyckligt ägtenkap, och trenne barn neml. twänne Söner: Majoren Adolph, agréeerade Historie-Målaren John F. von Breda och en Dotter, Fröken Jenny Elis. Och von Breda, förja närmast och bittrast denna stora förlust, hwilken lika så djupt låter sig kännas i hela vår Konstwerld. Ty han hade genom en stor mängd Porträtter af så inländska som utländska Personer förskaffat sig en hög rang bland Europas första Porträttmålare. Enligt de störste flamandiske Mästares och namne ig n van Dycks förebild, war alltid hans ögnamärke, att genom de indidnella anletsdragen uttrycka den högre idéen för hwarje gifwen Person, som uppenbarar sig genom hans karakter, böjelser och lefnadsyrke. Detta försärande, hwarigenom Porträttmåringen först adlas, till fullt självständig konst, genom delagtighet af det ideella, måste bli tydligt för en hwar eftertänksamare åskådare af Professor von Bredas Konststycken. Så t. ex. i Porträtter af en wif högagad Prästman i huswudstaden, ett af v. Bredas sednare arbeten, ser man, förenad med en ganska gifwen lifhet, genom alla dragen en framstående idé af Evangelisten Johannes, som så wäl svarar mot hans milda wåltalighet. Sådane djupare antyponingar skall man, som sagdt är, igenfina i alla hans efterlemnade Måsterstycken. Förnämligast ser man detta i

de fyra herrliga tafflor, i hwilka han egentligen rest sin minnesfogd, och framställt ett blifwande monument på hans Konstares wundna höjd i Sverige, neml. de Tafflor hwilka föreställa Talemännen wid 1810 års Riksdag i Drezbro, och hwilka man på wifft sätt kan säga, att han redan med döende hand fulländade. Här framställes icke blott, med den måst bestrända lifhet, den gifna Personen, utan äfwen i honom hela det stånd för hwilket han är Representant. Så ser man Bondesänders icke hårdiga fasthet och redliga ensald; Borgesändets ömtänksamma werksamhet; Prestesändets wördnadsbjudande andagt och Adelsrepresenterande magnanimitet i figurerna af deras Talemän och i fonderna för dem. Dersföre har han också klädt Arkebiskopen icke i den pontificala dragten, ty han war här icke blott Kyrkans öfwerhuswud, utan gifwit honom NordstjerneCommendörs dragten, för att låta honom representera Prestesändet såsom ett integrerande politiskt element af vårt Statslif o. s. w. Så resonerad är öfwerallt Prof. von Bredas af den måst utarbetade friska och harmoniska colorit utmärkta framställning, den han alltid tänkte sig, såsom del af en historisk composition. Och derifrån det lefwande och att jag så må säga rörliga i hans ställningar.

Ty wär! hafwa wi dock icke fått se huru skickligt han wisse att förena sin stora Porträttörs talent med Historiemålarens omfattning; ehuru han 2:ne gånger varit nära att härpå så gifwa oss exempel. Af f. d. Konungen uppdrogs Prof. von Breda att måla hans Kröning och dersföre kallades han äfwen ned till Norrköping att åskåda denna högtidlighet. Tafflan skulle blifwa en Pendant till den på Drottningholm befintliga af Wilo målade öfwer Kon. Gustaf III:s Kröning. Men som Konstnären icke hade nog utrymme att utföra detta Konststycke, lefwade Konungen att förskaffa honom en tjenlig Utstaller. Mellan Kommande hinder uppskjöto dock werksälligheten härpå så länge, att Konungen slutligen år 1809 skildes från Regeringen och sedermera

kunde härom icke widare bli fråga. Wid högf. Hans Majestät Kon. Carl XIII:s Kröning år 1809, erhöi Prof. von Breda samma hedrande uppdrag. Dock skulle denna blifwa en wida större taska än den nyssnämde och utföras efter en mycket widsträcktare Jõe. Konstnären utarbetade äfwen till densamma en Esquisse och åt den, så wäl som åt det uppgifna priset, gaf Konungen, genom egenhändig påskrift, sitt nådiga bifall. Bristen på tjenligt rum för utförandet tycktes förswinna, då genom Sergells död och Prof. Byströms frånvaro Utställern wid Weridarebanan blef disponibel och den lemnades också, enligt Konungens beslut, att af Prof. von Breda begagnas, till dess nämde Kröningstaska blefwe färdig. Men då Prof. Byström år 1816 hastigt hemkom, måste den stora Taskan på hwilken redan Konungens grupp war fullt färdig, wisa andra grupper till hälften anlagde och andra åter blott ebaucherade, nedtagas och hoprullas, ty i hela hufvudstaden fanns ingen annan plats, der en så stor Taska kunde uppställas till bearbetning. För att framkalla fulländningen af denna Taska, som skulle hafwa blifwit det wigtigaste och herrligaste Monument, som Mätarekonsten i vårt land upprest, wågade en Ledamot af Ridderskapet och Adeln under sista Niksdagen att föreslå ett biträde af Ständerna; men ehuru motionen af Riddarhusets mest agtade Ledamöter Hans Eric. m. m. Grefwe Fleming, och StatsRådet Generalen Ståboebrand, Archiatern D. von Schulzenheim o. a. undersöddes, följde dock härför ett afslag. Och öfwer de ledsamheter, som denna wälmening beredde Prof. von Breda, är det många och stora skäl att draga en ogenomtränglig slöja. Deremot är det märkwärdigt att hos v. Breda, såsom hos andra Konstnärer, märktes intet astagande. Twärtom Teckning och Stil tilltogo i sednare åren, uttan att på något sätt förminnsa dess kraftfulla Colorit och Clair Obscur.

Det war icke öwäntadt, att en så utmärkt skicklighet och ett så stort Konstnär

rykte skulle wäcka misfundsamhet, då Afunden alltid är en af Förrensteus följeflagare och en antydning af dess värde. Af hwad man förebrätt hans arbeten är det wiserligen ingen ting som har stien af sanning, mer än den smula Häfning, den man sade tillhöra hans Konstutöfning. Det kan neml. icke nekas, att hans wänligen ganska brillanta figurer, genom en mildre skarpt beständ contourering, hade ett wist frappant utseende af mjukhet och att han, genom en slags skimrande colorering af bakgrunderna, wiste att mycket höja dem, så att de tycktes gern wisa sig i fullt förlitande på att de woro wackra.

Men ej blott genom sina många fina arbeten war von Breda wiktig för Swenska Konstens utveckling; han war det äfwen i hög grad såsom Lärare wid Akademiën. Femte Mästerkier och Sergell war han en af de mäktigaste befordrare af den högre anda och renare smak, som under de sednare åren hos oss börjat röja sig. Och kanske verkade han ännu mer än de båda andra, genom sina liberala åsigtter, sitt wänliga sätt att umgås med ungdomen och den tillgång han öppnade för hwarje Konstwän att se de herrligaste mönstret i sin prägtiga och dyrbara Samling af Taslor och andra konsttycken, öfwer hwilka han under de sednare åren utarbetat en resonerande Catalog, den man har hopp att hans efterlefwane torde meddela allmänheten, för att wisa det Prof. von Breda war en lika lärdd och djuptänkande Konstlärare, som han war en genialisk och fulländad Konstnär.

Men icke det blott! Äfwen hans lefnads-sätt och hans seder woro lika älskwärda, som hans Pensel. Snidrikhet, Konstfärdighet, Fosterlandskänsla, wänfärdighet och humanitet utgjorde de bestända grunddragen af hans Charakter, och dessa drag igenkännas ännu i den Medaillon, med hwilken Hr Fogelberg så skickligt sökt att mildra sin och allas deras sknads, som upprigtigt wärdade Prof. von Breda, hwars förlust i så många afseenden är oersättlig.

Bihang

111

Svensk Litteratur-Tidning.

N:o 2.

Februarii

1819.

Akad. Præsidii ombyte, Prisutdelning.

Stockholm:

I K. Vetenskaps-Akademiens sammankomst d. 27 Febr. hölls Amianthe-Tal öfver Akademiens framl. Ledamot, Kongl. Förste Lif-Medicus, Öfverfältskären, Riddaren af R. Nordstj. och Wasa Orden Doct. Pehr af Bjerkén, utaf MedicinalRådet och Ridd. Doct. Sw. Hedin.

I Kgl. Vetenskaps-Akademiens sammankomst d. 24 Febr. nedlade Professorn och Ridd. Doct. Carl Trafwensfelt Præsidium med ett Tal, innehållande anmärkningar om orsakerna till Chroniska Sjukdomar i allmänhet, särdeles sådana som hos oss äro allmänast och lemna anledning, att genom uppföstran, medicinsk police och andra åtgärder kunna förekommas eller minskas.

Till Præses för följande 6 månader waldes Hans Exc. en af Rikets Herrar, Hof-Canzlern m. m. Frjh. G. af Wetterstedt.

Die Wetterauische Gesellschaft für die gesammte Naturkunde har genom Diplom, dat. Hanau d. 18 Novemb. sistl. år, kallat Professorn och Ridd. Doct. C. Trafwensfelt till HedersLedamot.

Götheborg:

Kgl. Vetenskaps- och Witterhets-Samhället höll offentlig sammankomst d. 24 Jan. då Theol. Lectorn Mag. N. Bruhn, efter hållet Tal: om ReligionsRänslans likhet hos Folkslagen, öfwerlemnade Præsidium till Öfwer-

Fältläkaren och Ridd. L. Hollberg. På Kgl. Samhällets redan 1817 framstälde Pris-Fråga: Är yppighet i lefnadsfätt en nödwändig följd af odlingens framsteg, eller gifwes det en Odling utan Yppighet, så wist som en Yppighet utan förädling? hade 3 swar inkommit, af hwilka Samhället tillagt ett det utfatta Priset 12 Ducater. Författaren är Med. Doctorn Nils Lewin Ahlberg. I Skaldekonsten hade endast en täflingskrift inkommit, hwilken likwäl ej kunde belönas.

Prisämnen för år 1819: 1) Den Antiquariska Frågan utfattes å nyo (se Blh. N:o 2, år 1817.) 2) Man har förestått sig, att Mennekslägrets odling, för hwilken en wist gräns skall vara satt, än stigat än fallit. Den mening åter will nu göra sig gällande, att odlingen efter en högre werldöplan, utan uppehåll fortgår, och att hwad man kallat förfall endast varit skenbart, såsom, utan öfwerligt af följderna, utbrutit beräknadt. På hwilken sida är sanningen, och huru bewittnas den af närwarande tid? Priset 12 Ducater 3) I Skaldekonsten frutt wal af ämne, med inskränkning till de afwarsamma. Priset 12 Ducater. 4) För Studerande af Götheborgs Stift, wid Akademien eller Gymnasium: Öfversättning af Cicero de Oratore L. I. C. 1-10. Priset 5 Ducater. Täflingskrifterna böra inom Octob. månads utgång, till Samhällets Secreterare, Biskopen, L. N. D. Doct. C. F. af Wingård insändas.

Färda Resor
Stockholm:

Sedan Hofmarskalken och Riddaren af Kongl. Nordstjerne Orden, Frih. Gust. von Paykull erbjudit sig, att emot wisa wilkor, till Kongl. Majt och Kronan öfwerlemna des NaturalieSamling till grundläggande af ett Rik's Museum i Hafvudstaden, och Kongl. Majt i nåder funnit godt, att detta patriotiska anbud antaga, har Kongl. Majt i nådig skrifwelse af den 10 Febr. anbefallt Kongl. Wetenskaps-Akademien, att inkomma med sitt underdåniga yttrande om tjenligt ställe för detta Musei emottagande och framtida wårdande.

Frågawarande Samling består af Fyrfotade djur, Foglar, Amphibier, Fiskar och Insecter. Af Mammalia äro wäl endast omkring 70 Species, men deribland flere högst rara, som felas i flera större Samlingar, såsom den rätta *Moschus Moschifera* och *Castor moschatus*. Linn. Samlingen af Foglar är deremot högst betydlig och utmärkt wäl conditionerad och kan täfwa med de så närmsta Cabinetter af detta slag i Europa. Den omfattar emellan 1400 och 1500 uppsluppade Foglar. Endast af de i Europa så rara *Vultures* finnas 11 och af *Psittaci* 55 species, hwaribland 13 från Söderhafsbarne. Bland de sällsyntaste Foglar märkas i denna Samling: *Callæa cinerea*; *Coraceas Abyssinica*; *Paradisea regia*; *Menura superba*; *Phasianus argus*; *Otis arabs*, *houbara* och *rhaud*; *Casuarinus novæ Hollandiæ*; *Scopus umbretta*; *Ardea gigantea*; *Cursorius europæus*; *Diomedea spadicea*; *Alca impennis*, *psittacula*, *tetracula*, *cirrata* och *antiqua*; *Anas atrata*; *Phaeton phoenicurus*; *Aptenodytes patagonica* m.fl. — Antalet af Amphibier och Fiskar är wäl icke betydligt, men deribland finnas flera rara species. Deremot intager Insect-Samlingen ett af de främsta rummen i Europa. Den börjades redan för 60 år tillbaka af A. D. Modæer (Secretæren i Kgl. Patriotiska Sällskapet) en af sin tids bästa Entomologer, som fort före sin död sålde till Professor M. Sparrman sin Insect-Samling, hvilken jemte de stora Samlingar Prof. Sparrman sjelf gjort under sina widsträckt

resor på Cap, wid Seregal-floden och på Söderhafsbarne, för nära 40 år sedan inköptes af Hr. Hofmarskalken Frih. Paykull för en den tiden betydlig summa. Genom Hr. Hofmarskalkens sedan gjorda resor genom de flesta Europas länder, och des nedlagde kostnader på resor utom Europa samt en oafbrutten correspondance med de förnämsta Naturalhistorici, har denna Samling efterhand wunnit den fullständighet, hwari den nu befinnes. Denna NaturalieSamling är för närwarande till större delen uppståd på Hr. Hofmarskalkens Sätegård Wallox-Eaby i Upland.

Uppsala:

Utdrag af Protocollet hållet i Consistorium Academicum i Uppsala den 15 Febr. 1819, klockan 4 eftermiddagen.

S. D. Jemte det Rector (Hr. Professorn Doct. Viberg) nu föredrog ett skriftligt till Consistorium Academicum stäldt Notificationsbref, det Kongl. Majts Högberodde Man, Arkebiskopen, Pro-Canzleren, Ledamoten och Commenduren af Kongl. Majts Orden, En af de 18 i Swenska Akademien, Högwördigste Doctor, Herr Jacob Axel Lindblom i dag klockan half 11 på förmiddagen sälla afstodt i en ålder af 72 och ett halft år, höll Rector till Consistorium följande, på Consistorii begäran till Protocollet sedermera lemnade, Tal:

”Mine Herrar! Sorgen har i dag sammanlat oss. Wi hafwe förlorat vår wördade Pro-Canzler, Arkebiskopen, Ledamoten och Commenduren af Kongl. Majts Orden, En af de Aderton i Swenska Akademien, Herr Doct. Jacob Axel Lindblom. Öfersedt träffade oss ej denna stora förlust. Wi hafwe haft tid att frukta densamma. Men är förlusten af det närmaste och wigtigaste någonsin annat än oberedd? Talar wid ett stort fransälle hjertat, hwem har förut afwägt des känslor, eller hwem känner den tygd, som erfarenheten afwen kan lägga till des? Talar åter förståndet, hwem kan i följderens ledja förut beräkna hwad som i sig sjelf är oberäkneligt? Här, M. H., i detta smärtsamma ögonblick tala hjertat och förståndet förenade och wärksilda. Hjertat förjer, och förståndet kan endast frukta. Wi hafwe sjelfwe, M. H., en del i det närwa-

rande; och måhända en ännu större i det tillkommande; ty dit riktas sig i synnerhet Wetenenskapen och dess bestämmande. Hvem är medlaren mellan det närvarande och tillkommande? Den samme, som är medlaren mellan Wetenenskapen och den jordiska magten: och hvem uppfyllde detta medlarefall med innerligare välvilja och renare affigter, än vår nu bortgångne Beskyddare? Dessa af gter kunde lyckas eller misslyckas; men lyckades de, så hyllade magten i detta fall icke ränkernas flåd och konst; de woro båda för honom främmande, utan den öfvertygande kraft, som upprigtighetens enkla och ofkonstlade språk äfwen inför Thronen förmår göra gällande. Lyckades de åter icke, hvem såg honom dertföre modfärd eller afsmattad swika wid nya tillfällen det nit, han inom sig swurit för den sak, han såsom god och båtande erkänt? Såsom hade han alltid lyckats, war hans värma och tillgifvenhet åter ny och frisk och werksam: aflagen hade ej tröttnat, ej afkytt densamma; icke ens hans tungomål hade de förbittrat. Wi lefwe i en tid, M. H., då dessa egenskaper börja blifwa sällsporde. Wetenest pen tros wara i strid med Religionen: huru många äro de, som förena båda i en stor och fritänkt äfsigt, och med lika glädje befordra bägges fördelar? Äfwen det goda tros nu ofta icke kunna, utan med konstens åtgärd, genomdrifwas; och huru olika äro sjelfwa tankarne om det goda? Hvem förenar dem? Hvem förenar dem med godherens högränkta allwar? Och huru ofta äro ej egennyttans beräkningar dölda inom sjelfwa det språk, som bär nyttans eller ärans yttre stämpel? — Det är således förlätligt, M. H., om i denna den första smärtans stund äfwen förståndets beräkning hos oss talar. Men för öfrigt, jag medgifwer det, är detta språk ej dt, som närmarst höfves detta ögonblick. Wi lemne åt Förmyndens nåd och Konungens wisshet att bota, hwad som i vår förlust kan botas. Hjertats ord äro nu de enda, som passa oss: men de äro korta och enstafwiga, i denna, såsom i all djup smärta. Att wi i vår bortgångna Pro-Canzler sjelfwe hade en Förman, det wiste wi föga. Han hade ibland oss föstrats: han hade sjelf warit vår medbroder, och uppfyllt på ett hedrande sätt en Läro stol wid denna Academi. Hvem

åtskilde i den återkomna Styresmannens person den saknade Ledamoten? Umgångets mildhet och behag woro hos honom ännu oförändrade, och bland Wetenskapens Tokare wiste han att rangordningen war enklare och jemnare än i det borgerliga samhället. Hvem wiste som han, att i wänskapens ord klåda befallningens, eller att i öfvertygelsens klåda sjelfwa wänskapens? Wi sågo ären: wi sågo den högsta Magtens wänskap och nåd dagligen öka den wördnadsbjudande wigt, med hwilket han i vår krets uppträdde: på honom märkte wi det icke. Det war alltid samma hjertats innerliga wänskap, som talade, och war wördnad war med vår wänskap så sammanfuntat, att endast den tilltagande hjertligheten i den sednare kunde lägga något till uttrycken af den förra. Och der allt, M. H., är byggt på en stigande fädernemagt, hvem skulle ej änska, hvem skulle ej wörda detta hjertats och wälviljans herrawälde uti ordningens högsta länt? Hvem skulle ej glädjas åt den samklang som dessa egenskaper gifwo åt hela det verk han styrde? Förståndets och upplysningens talenter kunna uppwagas af andra: de kunna öfwerwagas af ännu större: men det hjerta, som tillika är character, och den character, som tillika är hjerta, — Patriarkens ideal, klådt i det nittonde sekkers yttre behag — hvem wille äfwen ersätta detta? Wår sorg är djup: i det inre, som ifrån hjertat talar till hjertat, är den örfattlig; jag önskar Eder, M. H. och Academien i det hela styrta att bära densamma. Jag har äfwen för egen del, äfwen i den besattning oder wänskap mig för denna korta tid uppdragit, förlorat ett betydande stöd; jag kan endast genom eder fortsatta, om möjligt, fördubblade godhet få denna förlust ersatt. Wi äre för en tid länade åt oss sjelfwa: inbördes enighet och drift skola mildra den första swedan af vår saknad: och åt den Allsmågtige wilje wi lemna omsorgen af hwad ingen menstlig magt förmår såsom ersättligt uträkna.”

Och beslödt Consistorium Academicum, att så wäl, genom underdånigste skrifwelse, hos H. R. H. Serenif. Cancellarius anmäla den sorgliga händelse, som genom dess wördade Pro-Canzlers död träffat Kongl. Academien, som

och uti bref till Fru Arke-Biskopinnan tolka de känslor, som wid uaderättelsen derom intagit Consistorii Academiæ Ledamöters hjertan.

Kongl. Majjt har i nåder utfatt den 5 nåstk. Maj till förrättande af Erke-Biskops wal i afseende hwarpå Kongl. Majjt aflåtit följande nådiga Skrifwelse till Nikers Biskopar och Consistorier:

CARL JOHAN med Guds Nåde, Sveriges, Norriges, Göttes och Wendes Konung. Wår ynnest och nådiga benågenhet med Gud Allsmågtig m. m.

Som Wi i nåder utfatt Lundsagen den 5 i nåstkommande Maj månad till förrättande hos wederbörande Consistorier och Erkestiftet af wal till Erke-Biskop efter framledne Erke-Biskopen, Upsala Academie ProCancelleren, Ledamoten och Commendeuren af Wåre Druden, En af de Aderton i Swenska Academien Herr Doctor Jacob Axel Lindblom; så gifwe Wi Eder sådant härmed tillkänna, med nådig Befallning att I detta wal å förberörde dag behörigen verkställen, derwid I ägen att ställa Eder lag och Författningar till efterrättelse; tilldusfande Wi Eder för detta wigtiga företagande den Höghets wålfignesse; Wi befallne Eder Gud Allsmågtig nådeltgen. Stockholms Slott den 24 Februarii 1819.

CARL JOHAN.

Nils von Rosenstein.

Lund:

Wid Kgl. Akademien härstädes anställes i nåstkommande Jun. månad Medicinæ Doctors Promotion.

J. d. Medicinæ Theor. Professorn Doct. And. Hilar. Barfoth afl ed härstädes den 9 Jan. i des 81 år. Han war född i Skåne d. 19 Aug. 1738. Blef Med. Doctor i Lund 1768 och Professor derstädes 1783. Stnj. tit. Tjenstfrihet sedan 1804.

Skåneborg:

Efter utfärdadt Program af Gymnastii ProRector, Histor. Lectorn Mag. Er. Myrberg blef en Latinsk Parentation öfwer Stiftets framl. Biskop C. N. D. m. m. Doct. Joh. Wingård den 12 Jan., som war års

dagen efter des död, hållen af Theol. Lectorn Mag. A. Bruhn.

Gymnastii Adjuncten Mag. A. P. Tra-næus har blifwit utnämnd till Eloqn. & Poes. Lector wid härwarande Gymnasium, i ledig-heten efter Biskopen, C. N. D. Doct. C. Fr. af Wingård.

Christiania:

Föreläsningarne wid Universitetet härstädes börjades i medlet af Jan. månad. Universitetets Lärare-personal är för närwarande följande:

ProCanzler

Doct. Fr. Julius Vech, Biskop, C. N. D. anmäter föreläsningar öfwer Pastoral Theologien samt practiskt Homiletiska öfningar.

Theologi

Ewen B. Hersleb, Theol. Prof. R. W. D. - Stener J. Stenersen, Theol. Prof.

Jurisconsulti:

Lor. Lange, Juris Prof. - H. Steenbuch, Juris Prof.

Medici:

Doct. Mich. Skjelderup, Med. Prof. R. N. D. - Doct. N. B. Sörensen, Med. Prof. - Doct. M. A. Thulstrup, Chirurg. & Art. Obstetr. Prof., Kongl. Majjts förste LifMedicus, R. W. D.

Philosophi:

Georg Sverdrup, Græc. Lingu. Prof. Univ. Bibliothekarie, R. N. D. - J. Mathke, Hist. Natur. Prof. - Sören Rasmussen, Mathem. Theor. Prof. - Ludv. Stoud Platon, Histor. Prof. R. N. D. (p. t. tjenstförrättande Stats-Secreterare.) - Jac. Keyser, Chemæ & Phys. Prof. (stadd på en lång utländsk resa, wihns för närwarande i Italien) - Christ. Hansteen, Mathem. Pract. Prof. - J. Esmark, Mineralog. Prof. - Cornel. Ereenbloch, Histor. Prof. R. W. D.

Desutom anmäter Prælectiones-Catalogen föreläsningar af Prof. M. R. Dery, i Franska Språket och Literaturen; G. J. Lundh, Lector i Technologien (wistas i Stockholm) Mart. Rich. Flor, Lector i Botaniken; Prof. H. H. Maschman i Chemien, (under Prof. Keyser's frånvaro) samt Med. Doct. Fr. Holst, i Chirurgien.

Bihang

111

Swenskt Litteratur-Tidning.

N:o 3.

Mars

1819.

Färda Reseter
Stockholm:

I Svenska Akademiens offentliga sammankomst den 2 Mars, tog Statsrådet, K. C. N. D., Hr Grefve N. G. Wörner sitt inträde, med ett Tal öfver dess företrädare, framl. Biskopen i Göteborg Doct. Joh. Wingård.

Uppsala:

Museum Thunbergianum, som utgöres af de kostbara Naturalie-Samlingar Botan. Professorn och Commendören af K. W. D. Doct. Carl P. Thunberg, under sina widsträckt utländska resor, samlat och genom Donationsbref af den 5 Jul. 1785 förärat åt Upsala Akademi, samt sedermera ärligen förökad, innehåller för närvarande:

Mammalia	=	=	=	230.
Foglar	=	=	=	680.
Amphibier	=	=	=	150.
Fiskar	=	=	=	207.
Insecter	=	=	=	5000.
Vermes	=	=	=	65.
Snäckor och Coraller	=	=	=	1115.
Fogel-Ägg	=	=	=	70.
Fogel-Bon	=	=	=	8.
Crania af årtulliga Djur	=	=	=	20.

samt slutligen ett Herbarium, som är ett af de förnämsta i Europa, innehållande 23,510 Specimena, hvilka utgöra 15,050 Species.

Öfver detta Museum har Prof. Thunberg af trycket utgifwit en Förteckning i Dissertationer, under titel: Museum Naturalium Academiae Upsaliensis. Appendix

I-XXVI, hvaraf 1:sta delen utkom 1791 samt 2:de och sista delen i Mars månad detta år.

Den 7 Mars begicks framl. Erke-Biskopens och ProCanzlerns m. m. Hr. Doct. Jac. Nr. Lindbloms Begravnings-Act i Upsala Domkyrka, hwilken för tillfället war med ljus och lampor enfelt, men wackerer eclaireerad.

Klockan half fyra eftermiddagen postera des wid ingången till Domkyrkan en Commendering af Upsands Kongl. Regemente, till afböjande af trängsel under Begravnings-Acten. Klockan 4 öppnades stora Kyrkodörren för dem, som uti Kyrkan årnade åskåda Begravnings-Ceremonien, hwarwid Ordonnater af Studerande Corpsen besörjde placering. Klockan half fem samlades i Cathedral-Scholan Scholæ-Ungdomen med des Lärare, Studerande Nationerna med deras Curatorer på Nations-salarna, samt de Respective Stater och Corpser, som uti Processionen skulle deltaga, uti sorghuset. Sedan alla blifwit samlade, börjades ringningen klockan half 6 med alla stadens klockor, då Processionen ifrån Erke-Biskops-huset, genom Odens Lund, Slottsbacken utføre, Drottninggatan och Trögårdsgatan, öfwer Riddare-Torget, begaf sig till Domkyrkan, i följande ordning:

1) Fattig-Scholæ-Barnen med deras Föreståndare. 2) En Scholæ-Waktmästare med Staf och hängande flor. 3) Cathedral-Scholæ-Ungdomen, med des Lärare, Claswis, 3:ne i ledet,

som söng Psalmen No 274: Jesus allt mitt goda år. 4) Akademiens Waktmästare med Staf och hängande flor. 5) Samtellige Studerande Nationerna, till ett antal af 700 personer, först Fintlands, dernäst Gottlands, Wottniska, Medelpads och Femtlands, Wermelands, Calmare, Götteborgs, Smålands, Westmanlands och Dalas, Södermanlands och Nerikes, Westgötha, Sigtötha, Gefrike och Helsinglands, Roslags, Fjerdhundra, Uplands, och sist Stockholms Nation, 3me i ledet, anförda af tillförordnade Procuratorer. 6) Akademiens Cursorer med Spiror och hängande flor. 7) Akademiens Rector Magnificus, Profeforn Doct. Wiberg, såsom Prästaf före Kret. 8) Erke-Biskopsstafwen, buret på ett sammets-hyende af Domkyrko-Syflomannen och utn. Kyrkoherden Mag. Anjou; Erke-Biskopskoret buret af Consistorii Ecclesiastict Notarien, Profeforn, L. N. D. Doct. Almqvist. 9) Nordstjernens Ordens Commendörs-tecken, på ett hyende, buret af Profeforn och Commendören af Kongl. Wasa-Orden Doct. Thunberg; Seraphimer-Ordens tecken, buret af Chefen för Uplands Kongl. Regimente, General-Adjutanten, Commendören af Kongl. Swards-Orden och Riddaren af Kongl. Swards-Ordens St. Kors, 2dra Classen, C. Hård 10) Liket buret på vår af 34 Studerande, 2me af hwarje Nation, och på sidorna omgifwit af de 17 Nationernas Curatorer. 11) Profeforn, L. N. D. Doctor Wikman, såsom Prästaf för de sörgande. 12) De Sörgande, jemte öfriga till Processionen hörande Stater och Corpsen, i sorgled, efter särskild ordning.

När Processionen till Domkyrkan ankommit, började Sörgmusiken, under HofCapellmästaren Häffners anförande, hwarwid flera af Stadens Juntimner, äfvensom de Studerande biträdde. Skolas-lugdomen upphörde, wid inträdet i Kyrkan, med sin sång, och begaf sig till de för dem utsedda bänkar. Studerande Nationerna intogo Choret å ömse sidor af Catafalken på 3me led och stora gången på 2me led. Wid Kyrkddörren lyftades liket från lkbären, inbars af de Studerande och nedattes på Catafalken, hwarefter, sedan Psalmen: Si hwila i wägnelse du, gode rogne Tjenare, blifwit assungen, Primarie Theologia Profeforn och Domprosten,

L. N. D. Doctor Winbom framträdde och förrättade jordfästningen. Erke-Biskops-Jasignerna och de Kongl. Ordens-tecknen nedlades på de å ömse sidor om Catafalken stående bord, hwarwid de Herrar, som dem i Processionen burit, jemte Prästafwerna, intogo sina platser. Sedan alla uti Processionen deltagande intagit sina bänkar, och en vers blifwit assungen uppträdde Domprosten i Westerås, utnämde Pastor Primarius, L. N. D. En af de Alderton i Swenska Akademien, Doctor Wallin, och höll Likpredikan öfwer den af Herr Erke-Biskopen i lifstiden förordnade Text: Ps. 73: 24. Herre, du leder mig efter ditt råd, och upptager mig på ändas lyftone med äro. Efter Predikans slut upplästes Personalierne, som woro författade af Hr Landshöfdingen och Stats-Secreteraren m. m. von Rosenstein; hwarpå en vers assönas då Seminarii Præfecten, Prosten Mag. S. Elfsfröm och utnämde Domkyrko-Syflomannen Mag. Börjesson i måßeskud trädde för Altaret, hwarifrån Bönen och Wälsignelsen måßades. Sedan SörgMusiken åter börjat, och Processionen trädde utur Kyrkan, lemnades Allmänheten fritt tillräde att bese den på Catafalken ännu qwarstående listan, jemte de bredwid densamma liggande Kongl. Ordens-tecknen och Erke-Biskops-Jasignerna, hwarunder Commustrarne från Erke-Biskopens Präbende-För-samling wid Catafalken woro stående. Studerande Nationerna gingo från Kyrkan tillbaka till sina Nations-salar, hwarest de åtskildes, sedan förut trenne Latinska Carmina, författade ett i hela den Studerande Corpsens namn, och de twenne öfriga i Erke-Stiftets och Linköpings Stifts Nations namn, blifwit utdelade Med begrafningsdagen aflades den sorg, Studerande Corpsen efter sin Pro-Canzler anlagt.

Till samtellige Nationernas Ledamöter, som i Processionen deltaga, har Sterbhyriet, såsom ett minne af den Allmänna, låtit utdelas. Erke-Biskopens Medaljon Bronzerad, med omskrift: Tua Sed Monumenta Manebunt.

Lund:

Utgifne Disputationer: Höftermin 1818.
Under Med. Theor. Profeforn Doct. C.

n'est pas à douter, que la Tradition n'en soit également approuvée, par une Nation, dont il existe des Monumens bien respectables du Prix et du Succès du vrai Patriotisme."

Potsdam ce II:de Decemb. 1780.

Fréd'ric.

Regnérs öfriga utgifna arbeten äro följande:

Samlings af Ieswernesbeskrifningar. I:a Bandets 4:de Stycke, om Henric den adelnodige Hertig af Saren och Böhern. Stockh. 1777. 8:o

Större Sammandrag af alla Wertenskaper; till Swenska Ungdamens tjenst, utgfwit af ett UppfostringsSällskap. D. 1. Stockh. 1779. 8:o

Sammandrag af Chronologien eller Låran om Tiden. Stockh. 1779. 8:o. - Blott den allmänna Låran om Tiden, är af Regnérs öfversatt ur Gatterers Chronologie; den enskilda teckningen af Swenska Chronologien är af D. Knös.

Första Begreppen af de nödigaste Wertenskaperne till tjenst för Swenska barn. Stockh. 1780. 8:o. Denna allmänt nyttjade Lärobok har redan erhållit 10 Upplagor.

Tankar om Swenska Theatern och förslag till dess upphjelpande. Stockh. 1780. 8:o

Bref om Kärleken till Fäderneslandet, eller Brefsvarling emellan Anapistemon och Philopatros; Öfvers. Stockh. 1780. 8:o.

Fullständig Fransysk och Swensk Ordbok. Bokstafwen A. Stockh. 1780. 4:o.

I Swensk Encyclopedie, innefattande alla Wertenskaper och Konstier etc. Stockh. 1781. 8:o, artiklarna: Aethetik, Lust, Minerva

Swenska Parnassen. En witter Tidskrift utgfwen i Stockholm åren 1784-1786. 8:o

Försök till Meriska Öfversättningar från Forutidens Skaldar. Stockh. 1801. 8:o.

Witterhets Nöjen. Del. 1, 2. Stockh. 1815-1817. 8:o.

Deputom har Hr Regnérs wunnit ett Accessit i Witterhets-Akademien för Öfversättningar efter Ovidius och Horatius, år 1777. I Götheborgska Wet. och Witterh. Samhäl-

let, för en Öde öfwer Handelsn, år 1778. I Swenska Akademien för Herolden från Gustaf Wasa till Hemming Gadd, 1780, och för en Afhandling om Adeldom, 1802. Åfwen har Regnérs allt sedan år 1784, redigerat Rits-Ämbets- Post- och Juriks-Tidningarne.

Efter den förändring som år 1803 widdogs med Utrikes Expeditionen, sat es Hr Regnérs, sedan Förste Expeditions-Secreterare titel blifwit honom tillagd, på indragings-Stat. Och sedan lefde han endast för sina Studier, ända till den 22 Mars 1819 då han stilla afled i Stockholm.

Gift hade han sedan år 1779 warit med Mansfells Maria Elisabeth Wænerberg. Och i detta ägtenskap egde han trene Barn: en Son, Adolph Regnérs, Proto. Als See eterare, samt 2 döttrar, af hwilka den äldre är gift med K. Post-Causli-Secreteraren Hallgren.

Correspondens-Underrättelser

Hofrådet N. Th. Hartman i Rosock, som förledit är uti Bremen lät trocka sin Linguistich Einleitung in das Studium der Bücher des Alt. Testaments mit einer Anordnung auf die jüdische palästinsche Schreibung der Neuen Testaments Schriftsteller, är för närwarande ihjellatt, att, till äminnele af den berömda Hofrådet och Ridd. af R. N. D., Tychsen, utgifwa ett Werk uti Orientaliska Litteraturen, under titel: Oluf Gerhard Tychsen, oder die Wanderungen durch die mannigfaltigsten Gebiete der biblisch Asiatischen Litteratur af hwilket twenne Band och några dertill hörande märkwärdiga bilagor redan förledit är lemnat preffen. Flere Lärorika utdrag af våra swenska Lårdas, Norbergs, Ödmanns och Hallenbergs etc. tankar har författaren lärit inflytta uti detta werk, samt i allmänhet sökt göra det till en rik samling för älskare af Orientaliska Litteraturen.

No 4.

April

1819.

(Inlämt. *)

Några ord till svar på Recensionen af —
Det Gamla och det Nya, etc. (Hernd-
sand, Swedborg, 1829), Stockh. Posten,
No 9, 11 och 12 Jan. 1819.

Ego, utrum nave ferar magna an parva,
ferar unus et idem. (Horat.) Måste icke
människan alltid vara i strid på jordene!
Job. — Gal. Ordsp. 19, 27, 18, — 13.

Författaren af oöfverräddade Skrift påmin-
ner sig hafwa läst en Fabel, om en man, som
första gången såg en — Kamél. Förfräckt bår-
wade han tillbaka och llode ett långt stycke wåg
derifrån. Men då han såg djuret icke göra nå-
gon rörelse till ett fiendligt anfall, blef han dris-
tig nog att, efter handen, närma sig till den
kolossaliska gestalten, och sann sluteligen det för-
fräcktande djuret wara ett, om icke just fromt,
men dock, fastän med högt uppspände hufvud,
öfhabligt wäsen.

Fabula de me narratur. Jag, Förf:n,
är den förfräckte mannen: Recensenten är —
Kamelen. Ty, wid första läsningen af No 9,
sid. 1, blef han (Förf:) råmmeligen förfräckt, i
sannerhet då han, efter några så rader, måste
förnimma N:c:s jämmerliga anfäkning af —
wämjelse. Förfräcktelsen stillades wid den an-

dra läsningen, och efter den tredje, förswann
den alldeles.

Säledes är nu Förf. i tillstånd att — sak-
blodigt beswora N:c:s hetlestrade critiker. — Man
förbigår några småsaker, t. ex. om ett eller två
l i föreställor, enfalligt etc. hwilken högmåls-
fråga Förf. öfwerlemnar till Stafsningssmåstrars-
nes afgörande; men tror ämmerlid att bägge des-
sa ord kunna skrivas med två l — så wäl som
bygget skrifs med två g, af bygga etc. och nu
till saken!

Recensenten börjar sålunda: "Anderteligen har
den af de fl. ste sina anhängare öfwerigiska N:c:s
logien, i Förf. till denna Skrift, fått en wäldig
förswarare. En af des ältsta anhängare i vårt
land, har han i full rustning uppträdt, ej min-
dre mot Orthodoxien i allmänhet, än emot Hr Dr
Wolff i Carlskrona, och den anonyme Wederlägga-
ren af — — Tillfredeställelse-grunderna," m. m.

Den första satsen är — Skulle man wäl
tro det? — en alldeles ogrundad gifning; den
andra en uppenbar osanning; och den tredje —
till någon del sann. Ty, 1:o huru kan Rec.
weta och bewisa, att Neologien är i vårt land
af de fl. ste divergifwen? Kanste för det att in-
gen offentlig uppträdt för att förswara den? els-
ler att des anhängare ej ansbetrott är Wolpress-
sen en allmän kungärdelse af deras verkliga tank-
sätt? Huru kan Rec. så misstaga sig om et-
dens anda och tendens! Förf. har redan i sin
ungdom fått flere lärde, afriingswärde männer
— äfwen Theologer — som i många delar gillar den
tidens Neologers bemiddanden, och förmildra den
gamla Orthodoxiens sträfver. Michaelis, t. ex.,
och Wüschings Theologiska Compendier bleswo

*) Infördes på begäran af Förf. sedan införandet
på annat ställe blifwit wågradt.

af de fleste mycket välkomna. Man förklarade till och med ett hånfullt missbråk deröfver, att den förstnämndes Bok blef i vårt land förbudnen till inläsning och äfven till läsning. Hon lästes desto mer, och Prof. N. Bakertii orthodoxa iswer oaktrade, fick Neologien efter hand många anhängare, särdeles bland den studerande ungdomen i Upsala. Dessa hafwa sedan den tiden, eller på ett halft sekel, snorare bläts än minskats. Man skall vara bra ofunnig om tidens och wettenskapernas oupphörliga framstredande, om tankfärdens förändrade stic etc. eller ock mycket ensidig i sina domslut om Nytt och Gammalt, så att med N. e. rått, det Neologica, så som det är sedan uppkommen, är af sina anhängare öfvergifwen — om den ock wore, eller kunde vara det i vårt land (Swerige); så är den ju än i dag herrskande i Tyskland och Danmark, hwarifrån wi hafwa så många Neologiska skrifter att torka för våra eljest fengående framsteg i den — offen eliga Theologiska Litteraturen. Om altså elden ännu delar sig under askan, så är han dock der, och kan — genom en obetydlig wäderhwiwsel utbrista, och antända de stränga Orthodoxernas altaren!

Den andra satsen: att Först. uppträdde i full rustning mot orthodoxien i allmänhet är, som Först. sagt, en uppenbar ofanning. To han har endast uppträdde (så att — (om i full eller half rustning, är tillgiltigt —) ensaldettigen förstålla: huruledes de gamle strängt Orthodox: Theologer, med försörljellen i sjären, berde i våra tider nedlättas från deras forna högsäten, och deras wärde stättas efter deras tids läge, omständigheter, och deras hämtade förstållningar att — tänka och skrifa mer eller mindre orthodort.

Det gifwes ju en Bibliisk, så wäl som Theologisk orthodori? Den sedra inspirerad af Guds heliga Ande, den sednare af hoaga, wälmenande, men ofta wilsesofande, merendels partiska menniskor framställd. Det är denna sednare som Först. wägar ogilla, och till wisa delar alldeles förkasta, såsom ensidigt förredraona Dogmer, med lika ensidigt tolkade Bibelspråk beskrifwa. Man uppgaf Dogmen först, och sedan

lämpades Bibelutsagorna dertill: det borde hafwa stett — inwertom? Då hade Theologien kunnat blifwa Bibliisk? icke efter Forstus metod (i sin Theol. viatorum practica), men likligare efter Dr Zachariae, och andra Nyars Theologers.

Den tredje satsen: att Först. uppträdde mot Dr Wolff i Carlskrona och Wederläggaren af Tillfredsställelsegrunderna, etc. är werkeligen grundad och sansfärdig, emedan Först. werkeligen skrifwit mot dem bägare. Tonen, säger Rec. mot dem är för skarp och bitter i ämnen af Religiösa natur! Är då Nicis ton mot Först. så ten och så? och war icke tonen hos de gamle Propheter, i Religiösa ämnen, skarp? och efter sig företende omständigheter, äfven bitter nog? och den gamla eruhod. Theologiska tonen!!! kunde någon wara bitterare? Under striden med känd eller okänd motståndare, kan ju icke tonen wara — så påfötti såpande, mild och god? Det har ju Rec. self margfalldeligen bewisat mot Först., hvars hela ton, om ock stundom fallande in i den satyriska, är — realist — endast först.

Men, säger Rec., denna ton har blifwit nyttjad mot känd person, och är således så mycket owärdigare. — Först. känner hwarken Wolff eller Wederläggen, utan endast deras skrifter. Då den förra angifwit sitt namn och karakter, kan Först. icke dersöre känna mannen. Det gifwes mer än en Wolff i werlden? och Wederläggen war anonym, — ergo, kunde icke Först. känna någongendera, utan — som sagdt är — af deras skrifter. — Men denna bittra ton har, som Rec. säger, gifwits från Anonymitetens Lönnrum, och dersöre så mycket owärdigare — af Först. Huru länge sedan har då Anonymiteten blifwit ansedd för ett owärdigt Lönnrum? Sådär icke Rec., som Anonym, på samma Lönnrum, hwarifrån han skruer på Först. med alldonde plalar, det will säga — med all en wresla Nicens sentes bitterhet? Rec. känner utan twiswel Historien, och wet således att den Franste Konung Henrik den II förskjed Anonymiteten i tryck, och att förbudet förnyades år 1626 af Ludwig den XIII:de, Den margskunnige och Judiciösa

Abbeén Nilstot skrifvare härom — "Eftom en Anonym Bok icke kunde blifwa granskad, gillsad eller oafslädd! eller som den sticlige Författaren icke kunde hafwa skäl att dölja sig för den allmänhet som han welle underwisa!" (Hist. de France). Förf. har haft sina skäl att vara Anonym, liksom Rec. haft sina — och dermed punkt! Eller hwad hade det kunnat afgöra, om wi begge wiste hwarandras namn? blefwe då sanningen ijuare? eller lögnen swartare?

Här följer den ena bittra förebröfelsen på den andra, till bewis af Rec:s wresighe och ewilja mot Förf. — Dedicationen onser han för ett gåckande upptåg w. m. och wänder sig med wänjelse derifrån. Förf. beklagar denna obehagliga åkommo; den förtager mer-andels patienten förmågan att redigt tänka, och riktigt bedömma ämnen af någon wigt. Wätte den snart gå öfwer! *) Imidlertid bedyrar Förf. inför R. c. och alla Criticantiska helgon, att han dermed icke ment något ondt, utan endast wolar förman till den fördragambet, sem, här på jorden saknad, wätte i en tillkommande bättre fördomsfri werld, sörena alla sekter till sed och Christnänligt beundrande etc. Detta borde icke hos en någorlunda statklemmad och andeligt frestjuill Criticus förorsaka wänjelse? Men sacsmenna! som slundom stola wara hämtade från sjelswo Religionen! Konste t. ex. från historien om Potiphars hustru? Item — om Saarah och Agar? Detta skall nu bewisa, att Förf:s ton icke är kritikens, utan pasquillers!?

Har R. c. befunnat huru mycken ewändig illka som uppenbarar sig i denna besyffning? Nej! i det faller hate Rec., såsom en man af sann Religion och ära, aldrig framkläde ett så efferfullt foster. Förmödeligen har det framkommit under något recitaf af wänjelse-lustan? Förf. finner imellertid under sin wärdighet att widare bessejwera denna misshörd, eller att beswara och wedertägga den grofwa irreligiösa och omoraliska besyffningen. Den må så för Rec:s egen räknung, till widare eftersinande!

Imellertid är den ett af de påreglaare bewis till den rådande omilja mot Förf. som hela Recensionen igenom, röser sig i ett owanligt

nit att framställa honom uti ett tjockt Egyptiskt möder af ej allenast elakhet, utan äfwen okunnighet i Christendomens wäsende och åsikter. Under någon swårare paroxysm af denna wänjande omilja, har Rec., bland andra inuociver, råkat säga och berätta läsaren, hursledes Förf. — öfwergifwen af Teologiens Propheter — citerat Ernesti, och hwarof någon smådare (som t. ex. Rec.?) kunde få anledning att säga, det de Teologiska förnustrosen så der råmmeligen liena — risum teneatis! "Ett Baal hör oss!" är nu den wödnadewärda Ernesti denne Baal? eller Rec. sjelf? det kan ju ingen weta, och det så mycket mindre, som hela tiraden synes råmmeligen wettelös, och upplöser sin smådande tomhet uti ett obegripligt Galimatias eller — non sens.

På Helicon sans fördom en blomma som fringspridde en så förfärlig utdunstning, att den förgiftade hwarje nåra kommande wärelse. "Est etiam in magnis Heliconis montibus arbor. Floris odore hominem retro consueta necare." (Lucretius). Det ser nästan ut som Rec:s onda wore något anstucken — af den fatliga blommans ångor!

Detta får redan någon sannolikhet deraf, att Förf. erhåller ett osärligt beröm, än, såsom en man förstår att föra pennan, (förmodeligen en sticl'ig renskrifware?) än, som en margtkunnig man (som tittat in i hwarjehanda literära frambedar?) Na som en nyttånkare, än åter som en Philosoph som ej wet hwarken hwad Philosophi eller förnust är. — Är detta ironi, eller hwad? Säg mig nu, Hr Rec., hwad Orthodoxy är?

Förf. har aldrig tillwållat sig mångkunnighet, men icke eller gjort sig skyldig till en platt sätkunnighet; har derföre ingensting att tocksa för denna wertydiga compliment. Imellertid får ej Rec. tro att Förf:s margtkunnighet skulle wara inkränkt innom den lilla betens tränga krets. Den kunde till äfwenryes gå något ännu vidare? Förf. har icke heller gismit sig ut för Philosoph, i frång wettenskaptlig bemärkelse; utan endast, enligt order's betydelse, för älfware af Philosophien.

Med ofwännämnda Heliconiska dunstamlinsgar står äfwen, som mig tyckes, den oförsware

*) See Pontius Apot. Ad, 33. h. 2.

lliga uraktelärsbeten i förening, att icke hafwa läst Dr W:s och B:s skrifter, (sannolikt icke heller Tillfredsställelse grunderna etc.) Huru har då Rec. kunnat upphäwa sig till en ofödrande Domare öfver den litterära Theol: striden? Fordrade icke rättwisan — äfwen eri ikens — att begge parterna skolat blifwa höfde? i det fallet hade Rec. undwicke mer än en grundad orätt anmärkning och orättmätigt tillwittelse; såsom t. ex. den, att Förf. skall hafwa förestått den Gamla seu Saarah och isenstegwinnan Ugar såsom symboler af Orthodoxien och förnufster, och att han priset den sednares förtjenster och behag.

Detta war ju icke Författarens, men Dr W:s framställning, hvilken tillfälligerwis ofördes, sid. 15 — 40. Rec. will äfwen göra sig lustig öfver Förf:s Firma (som han behagar i åkra köpmanstil kalla det) under namn af Luther'sk Neologisk Protestant, m. m. Må det aerna förunnas Rec. att njuta detta — med löf saade! — barnliga nöje! äfwen som det, att Förf. skall adopterat den namnkunniga Ismael etc.

I samma fall (att neml. hafwa läst W:s och B:s skrifter) hade man icke heller kunnat säaa: att Förf. gifwit Socinianiska förklaringsar öfver läran om Christi Gudom, och häcklat (sann då Rec. ej något tjenligare ord?) häcklat — uttrycken: Sly till — gömma sig i sären, renas i blodet, bedja, tigga, gråta som t. ex. den Cananeiska qwinnan — Magdalena och Petrus m. fl. gjorde, och som ju deriföre äro Bibliiska?

Förf. har icke sjelf uppräntat eller gifwit de Socinianiska förklaringsarne, utan endast hämtat dem, ord ifrån ord, från deras rena bekännelser om Christi Gudom, om arssynden, och förnufstets domareembete i Religionen, m. m. (Se sid. 22, 36, 38, 39) och detta menar jag war billigt och rättwist, då W. och B. beskylat och förklarat dem för meningor, som de aldrig haft eller tänkt, utan wid hwars je tillfälle offentligen förnekat, och med bems från deras Trosbekännelse, sådse motsagt. För

denna rättwisa ser det nästan ut, som wore Rec. ej obändig att göra Förf. till — Socinian?

Hwad de uttrycken angår — att sly till — och gömma sig i sären, så äro de icke Bibliiska; men må gärna nyttjas af Niceter och andra, hwilkas Re: igidla siane är skändt för denna ton! De öfriga Bibliiska, såsom Magdalenas och Petri härtvingetårar, reningen i Jesu blod etc. har Förf. ej kändrat, utan såwido te, genom ett ofödr frequent och otidigt bruk, kunde föleda till den grad af sinlig känslolshet, hwartigenom kärleken till Fälsaren och Christu domen sjelf singe en anstropning — af joller — (Tändlepen), se sid. 94 — 95) iwertemot de af Jesus uppgifna kännetecken på sina wänner och älskare, nemliant: att göra hwad han bjude, Matth. 7. Joh. 14: v. 15. Cap. 15: v. 14. m. fl. — (seml. Spaldings G: danken öfver den Werch der Gerüche in dem Christenthum, Leipz. 1773). Rec. måtte allt för högtigt hafwa genomblåddrat Förf:s lilla Bok, icke att ej hafwa funnit det som werkelsoen står der, utan endast det mycket som icke står der?

Rec har således också här bedrifwit en påtaglia ordtwisa; äfwen som uti den höfsgäsfande förskräkten, att Förf. ömsom manar till strid, och ömsom till fred! Är då icke fredsuppmanningen hela boken ienom synbart rådan- de? och då man förswarar sig mot ett fiendligt anfall uppmanar man icke sjelf, men uppmanas af moiskändaren, till strid. Att nu under striden (för att äminstone återhämta andan) då och då mana till fred, är både menstligt och kristligt. Det har Förf. gjort, sedan han — i egenkap af Neolog — blifwit af W:s och B:s småbände skrifter uppmanad till en förswarsstrid för sig och sina likaränkande medbröder, hwilka ej borde blygas för detta namn. Det har wäl nu blifwit ett mode, att förblansa det med det förkärrede namnet — Socinian; men det bewisar ingen ring, utom en förädrad qwarleswa efter den gamla Orthodoxiens ensidiga åsikter — att förkärva.

(Slutes följer.)

Bihang

rit

Swenskt Litteratur-Tidning.

N:o 5.

Maj

1819.

Några ord till svar på Recensionen af —
Det Gamla och det Nya, etc. (Herod.
sand, Swedobom, 1818), Stockh. Posten,
N:o 9, 11 och 12 Jan. 1819.

(Slut från N:o 4.)

Men än ett steg vidare! och den Heliconska blomman ängar widrigare än någonsin. Ty Höf:s öppna, redliga Troshöf:ans öfverdrifna, är Rec. tillf. nog, att ej anse den för annat än — "en Neologisk förtalighet af en Man, som capitulerat med oron, för att med be-der afstå, då han känner sig för swag att försvara sin Tro. Rec. har förebått Höf:ans — gåckande uppträdande och sarcasmer —; men hvad är detta, om icke något ännu värre, och i sanning — affkylligt? emedan det röjer en elafartad höf:ans att förklara, och inför hela det lifande Publicum afmåla Höf:ans såsom en irreligiös, omoralisk Frymtare? War Ni då, Hr N. c. en Gud, som kunde pröfwa hjertan och njurar? som kunde känna och bedömma människornas fördolda tankar och uppsåt? Då Ni ej war, eller kunde wara det, så war det Er owillkorliga pligt, att tro Höf:ans på sina ord, och det så mycket mer, som han ej war af Er personligen känd —, kunde således ej af Er bedömmas efter sina gerningar, d. å. efter sitt hela förhållande mot Gud och människor. — Att förbigå den från Er pennas spetsfulla benämningen af Höf:ans Apostel och Patron; (Skall man då wara oförnuftets?) — må något litet ordas om Epigraven från Dr Wallin. Rec. undrar högeligen öfver detta wal. War

det då icke till alla delar öfverensstämmande med Höf:ans hufwudsakliga åsikt, att aftråda från allt Secteriskt hat och fiendskap, och ej, för olika meningar förfölja och småda? hwilken åsikt hela den lilla boken igenom är påtaglig. Epigr. — "När meningar, likt Babels murar ramla" 2c. war således ej att undra öfver! men stundom kan man undra och gäpa på allt, utan att just weta hwarför? Man will dock förmärka, att Rec:s undran blifwit förantligen deraf, att Höf:ans — som walt denna Epigr. ut, "kunnat tala, som om han trodde, att det ljus, som utgår från den himmelska stjernan (Religionen) wore — — blott en reflexion af ljuset utur Åskådarens öga — en optisk illusion, hwars enlighet med ögats lagar likwäl kunde st. s. af Philosophien." (N:o 2.)" Ett obesgräpligt galimacias! som t. ex. det att då Höf:ans säger att Philosophiens bemödande skall gå ut derpå, att stödjia och förklara Christendomens förnufts enlighet, så skall det wara ungefär det samma, som om han sade: att Physikkens bemödande skall hysa derhån, att stödjia ljusets enlighet med ögat! kan då ljuset stödjias, utan endast på sig sjelf, såsom ljus? När och hwarst har Höf:ans skrivit något deremot? Men han menar: att ögat, efter Optikkens lagar, skall öfverensstämma med ljuset för att riktigt stödjia dess strålar, om icke allt — till och med ljuset sjelf — skall blifwa mörker. Fäst applicatio på Christendomens, eller den Gudsdomliga uppenbarelsens ljusare ledstjärna!

"Denna stjerna står, säger Rec., sedan 18 Secler, ännu herrelig och stön på det höga så

stet ic. — wiserligen genom sitt eget ljus och af Gud sjelf förordnade gång." Men har hon icke ofta nog blifwit fördunklad och så godt som förblindad af oförnuftets tjocka idolen? af den Hierarkiska Despotiens, af Inquisitionens äfkyr, bligt och bänder? — Mahomet's Religions siffrerna har ju också flera Sekler stått oförändrad! men det bewisar ingen ting för dess himmelska ursprung. Den stöddes på swärdet och fanatismen, och strålade genom Alcoranens föregifna guddomliga uppenbarelser — Christendomens deremot, stöddes på sitt eget ewiga ljus! — Men att skönja dess glans, måtte ju oförnuftets öga komma med, för att stöddja och förklara dess öfwerensstämmelse på erkända principer — Men i afseende på den subjectiva Tron, som eljest kunde fåta sig lika så fast wid Alcoran, som wid Bibelen. Skall icke det sunda, upplysta förnuftet — (kalla det philofophi, eller hvad man behagar!) — skall det icke urkifliga och beddamma bågge efter deras inre wäsendteliga värde, så kan man omdörligen weta — hvad, eller hwilken som kunde göra det? Kanste Despoten, som befäller? eller den oförnuftiga hopen som blindwist lyder — och tror? eller den religiösa Phantasten, drömmaren och bigotten, som omsöres i inbillningens luftwirlar? Hwar och en skall få sina anhängare — Les Dieux sont pour César, mais Caton suit Pompée; Sap. sat!

Ännu ett ord! Då Rec. förklarar n° 78 (sid. 77, 78) anförda små anedoter om flere umärkta Män, som, eldade af det religiösa sinnet, begärt grymheter af alla slag — såsom ingenting bewisande ic. må. Förf. tillätas, att, såsom ett bihang till det arma oförnuftets opologi, framställa några ensaldiga frågor, t. ex. följande: War det det religiösa förnuftet som bestridde Propheternas lärdomar? som ensidigt motsade Jesus, och slutligen bragte honom till den röpeliga korsbdden? som förföljde Hans Apostlar och Lärjungar med fångelser och pinfamma mord? eller, som uppfann och verkställde så många fromma Christnas och sanningswitenens martyrdöd, bragte en Hus, en Hieron. Pragensis m. fl. på bålet — och slipade bilan för dem som ej wille böja sin hals under det Påswiska olet? War

det detta förnuft som uppreste sig mot Luther och hans anhängare? som lär bränna Luthers och Wittels skrifter, anordnade kann och förhannelser öfwer hwarje Teolog, Nyantäare och Bättare? som ordnade de blodiga Revolutionsscenerna i Mexico och Peru? som örcerade Blodhundar att anfälla nokna så kallade wildar för att sönderstöra dem? eller som laddade Karbinerna åt Carl d. 9de för att i egen hög person stjura på sina ofölydiga underfärer? War det samma förnuft som, i nyare tider, inspirerar R. bespierrer och Marater? som nu kastat Spanska Konungens underfärer i Inquisitionens och Markandans händer? som ic. ic. Förf. menar, att mesta delen — om icke allt — anordnades och verkställdes af det oförnuftigt religiösa sinnet, som, förenadt med Politiskens flitiga ästater, verkade så många goda människors olycka och förberf. (Läs människoflägrets hela historia, och blif — öfvertygad!!!).

Att ytterligare beswara Rec., är så mycket omdörligare, som Förf. alldeles icke kan fatta någon mening af flera besynnerliga konförd, som, t. ex. att "genom det primariska förskändet söka klyfwa ljusets strålar" — hwilket torde beteckna det enkla swenska — härklyfweriet? uti hwilken konst Förf. gerna, som i mycket annat, lemnar Rec. ett ofundadt förerråde.

Om nu Förf. wille säga, att Rec. wisat någon artighet eller — billighet uti sin Critik, så skulle han säga en — ofanning. Hela den widlyfliga Recensionen wittnar deremot genom en synbar owilja för Förf. och hans illa bok — Rec. har obuden inunnit sig i hans ringa hus, för att der ståda och i ordningställa; men af — Gud wet hwilken orsak? råkat kasta bord och bänkar om hwarannan, till och med krognågra små speglar och brukbara meubler, och, som är det sämsta af allt, — ej allenast utspäa det synbart dvaliga med det kanske odugliga, utan äfwen neddamma och fördömliga den äldriga huseägaren. Men ware det glömt och förklätt?

Förf. kunde ännu hafwa mycket nog att tillägga, såsom t. ex.: att ingen ting blifwit omräddt af det möjligstwis goda och kanske ur-

derwisande — ? som det Gamla och det Nya innehåller. Hvarje Rec. bär alltid iakttaga denna rättviso mot hvarje criticerad Författare. Utan förmåtenhet kan Förf. påstå, att den lilla boken ej kan vara utan all förtjenst. Ej allsenast wäl: — uran Åsven Högwärdar, till och med mycket Höglärde och widerberömda män, hafwa deruti sunnit något gode, och oldeles insett ondt. Mot detta goda blifwit för Rec. osynligt, har sannolikt sin grund i det slags fördoms wärdet, som fördunklat det prismatiska förståndets flyswande ljusstrålar. ic.

Hwad föröfrat i sednare sid. af N:o 12, uti ett slags astionsängspredikan ansöres, om t. ex., Religionen selt i Teologens eget hjerta skulle med hans Teologi falla, han då måste förlora sin Christendom, ic. de ete sammelurium, hwarwid insett är att erinra, utom det: att Rec. ej har den minsta rättighet att dömma deröfwer. Förf. får sin egen risk in för Gudt och Mannom, och är för ingen del i behof af Rec:s måtsemanna åtgärd.

Förf. befinner sig nu tröte och ledsen nog för att icke behöfwa bortsläga pennan, och får sluteligen tillkännagifwa, att han ej för detta ämne är sinnad att återtoga den, emedan han alltid afflytt, och ännu afflytt att inlåta sig — i en Bataille des Livres. (Swisk).

Författaren af det G.
och det Nya.

Akad. Prisutdelning, s: ämnen.

Stockholm:

Öfwer de Läsingsämnen Kongl. Witterhets-Historie och Antiquitets-Akademien för år 1818 upplifwit, har i Historien 2:ne Läsingskrifter inkommit, hwaribland Akademien tilldömt högsta Priset, en Guldmedaille om 26 Ducater, är ett försök att framställa fortgången och utvecklingen af det Philosophiska Studium inom Fäderneslandet till början af det 18:de Seklet. Författaren är Mag. Lorenzo Hammarsköld, Förf. Amanuens wid Konal. Biblioteket i Stockholm. — I Wäktalighetern hade Akademien utsett följande Läsingsämnen: att af handta på Latin eller Fransyska: Wäktalig-

berna för att bestämna Språkens FölkFör, ej blott af ordens likhet till ljud och bemärkelse, utan af deras grammatiska besföfshet med tillämpning på det Grekiska och Latinska samt de med det senare närligade nu lefwande Europiska Språk. Twenne Läsingskrifter hade inkommit, hwaribland en på Latin med titel: Commentatio de rationibus linguarum affinitatem explorandi, belöfades med högsta Priset, en Guldmedaille of 26 Ducater. Författaren är Joh. Christ. Jac. Berthe, Rytfoherde i Boden salde uti Hanower. N:o 2 war författad på Tyska Språket och kunde ej upptagas till gränfning sålom icke författad på någoder af det Språk Akademien beskrefwit. — Uti Inskrifts och Sinnebilds-Konsten hade ett försök inkommit, hwilket ej kunnat belönas. Likaledes hade i Antiquiteterna en Läsingskrift: om Säktraspelen i Rom, deras fortgång och följder, blifwit insänd, men har icke kunnat belönas, sålom icke hörande till det utsatta ämnet: Fäderneslandets Antiquiteter.

Prisämnen för år 1819:

I Historien, på Swenska, en afhandling i Sveriges Rytfo-WettenFors eller Konst-Historia, istån Kon. Gustaf I:s antråde till Regeringen, till Riket af sturtonde Seklet, efter Författarnes eget wal. Priset en Guldmedaille om 26 Ducater. I Wäktalighetern, på Latin eller Fransyska: Jemförelse mellan de hufwudsaktigaste metoder att författa Historien, med deras fördelar och brister. Priset en Guldmedaille om 26 Ducater. Uti Inskrifts och Sinnebilds-Konsten, på Latin: Förslag till Inskrifts- och Sinnebilder öfwer märkwärdiga händelser i Sveriges Historia samt öfwer des Konungar, Förfar och Kongl. Personer, som wunnit namnkunnighet och gjort sig af Fäderneslandet berömligen förtjente, efter Författarnes eget wal. Akademien förwäntar att de, som wilja konkurrera, insända skrifte så wäl uti Inskrifts- som Sinnebildsmågen. Priset en Guldmedaille om 12 Ducater. I Antiquiteterna, på Swenska eller Latin: Afhandling i något ämne, hderonde till kännedomen af Sverige i förnåldern eller medeltiden, räknad till Kon. Gustaf I:s antråde till Regeringen, ware sig om Regerings-

Drottmäls, eller **Twistemåls** bögerne, **Korkowä** sendet och **Udervisnings** werker, **Wattenkaperna** Konsterna, **Handeln** och **Sjöfarten**, **Sederna** och **Lefnadsfäcer**; hwarwid **Älwen** i fräga komma **Fjörnes** landets **Ätre** **Minnesmärken** och deras **förklaring**, efter **Författarens** eget wal. **Priser** en **Guldmedaille** om 15 **Ducater**. **Esk** **Ungskrifterna**, försedde med **wälspåk** och **förseglade** **namnsejlar**, böra till **Akademien** wara insände före den 20 **Jan.** 1820.

Svenska Akademien har under d. 30 **Apr.** genom wal, som **wunnit** **Konungens** **nådiga** **bifall**, till **Lebamöter** kallat, i **fram.** **Stads** **Näder** m. m. **Frjh.** **G. J.** **Niderbergs** **ställe**, **LandsHöfdingen** i **Fahlun**, **E. N. O.** **Hans** **Järta**, samt i **fram.** **Esk** **Biskop:n** och **Pro** **Canzlern** m. m. **Fr.** **Doct.** **J. A.** **Stadbloms** **ställe**, **Biskopen** i **Linköping**, **E. N. O.** **Doct.** **E. von Rosenstein**.

Upsala:

Wid det i **samtelige** **wederbrände** **Consi** **storer** och **Upsala** **Esk** **Stift** den 5 **Maj** **hållna** **Esk** **Biskops** **wal** hafwa följande **Förslag** **blifwit** **upprättade**:

I. **Consi** **storum Academicum** i **Upsala**:
1. **Biskopen** **Doct.** **J. A.** **Tingstadius**. 2. **Bi** **skopen** **Doct.** **Frjh.** **L. Mörner**. 3. **Dom** **Pro** **sten** **Doct.** **J. Winbom**.

II. **Consi** **storum Ecclesiasticum** i **Upsala**:
1. **Biskopen** **Doct.** **Tingstadius**. 2. **Biskopen** **Doct.** **E. von Rosenstein**. 3. **Biskopen** **Doct.** **Frjh.** **Mörner**.

III. **Consi** **storum Urbicum** i **Stockholm**:
1. **Biskopen** **Doct.** **Frjh.** **Mörner**. 2. **Biskopen** **Doct.** **Tingstadius**. 3. **Pastor** **Primarius**, **Dom** **Pro** **sten** **Doct.** **J. O. Wallin**.

IV. **Consi** **storum** i **Linköping**: 1. **Bi** **skopen** **Doct.** **Rosenstein**. 2. **Biskopen** **Doct.** **Tingstadius**. 3. **Biskopen** **Doct.** **Frjh.** **Mörner**.

V. **Consi** **storum** i **Skara**: 1. **Biskopen** **Doct.** **Th. Weideman**. 2. **Dom** **Pro** **sten** **Doct.** **Winbom**. 3. **Biskopen** **Doct.** **Tingstadius**.

VI. **Consi** **storum** i **Strengnäs**: 1. **Bi** **skopen** **Doct.** **Tingstadius**. 2. **Biskopen** **Doct.** **Rosenstein**. 3. **Biskopen** **Doct.** **Frjh.** **Mörner**.

VII. **Consi** **storum** i **Westerås**: 1. **Bi** **sko** **pen**, **Ordens** **Biskopen**, **Doct.** **G. Murray**. 2. **Biskopen** **Doct.** **Rosenstein**. 3. **Pastor** **Primar.** **Dom** **Pro** **sten** **Doct.** **Wallin**.

VIII. **Consi** **storum** i **Wexiö**: 1. **Biskopen** **Doct.** **Frjh.** **Mörner**. 2. **Biskopen** **Doct.** **Tingstadius**. 3. **Biskopen** **Doct.** **Rosenstein**.

IX. **Consi** **storum Ecclesiasticum** i **Lund**:
1. **Biskopen** och **Pro** **Canzlern** **Doct.** **W. Hage**.
2. **Biskopen** **Doct.** **Tingstadius**. 3. **Biskopen** **Doct.** **Rosenstein**.

X. **Consi** **storum** i **Göteborg**: 1. **Bi** **sko** **pen** **Doct.** **Rosenstein**. 2. **Biskopen** **Doct.** **Ting** **stadius**. 3. **Biskopen** **Doct.** **Frjh.** **Mörner** och **Pastor** **Primar.** **Dom** **Pro** **sten** **Doct.** **Wallin**.*)

XI. **Consi** **storum** i **Calmar**: 1. **Biskopen** **Doct.** **Rosenstein**. 2. **Biskopen** **Doct.** **Stagnert** **lius**. 3. **Biskopen** **Doct.** **Tingstadius**.

XII. **Consi** **storum** i **Carlstad**: 1. **Biskopen** **Doct.** **O. Bjurbäck**. 2. **Biskopen** **Doct.** **Frjh.** **Mörner**. 3. **Biskopen** **Doct.** **Rosenstein**.

XIII. **Consi** **storum** i **Hernösand**: 1. **Bi** **sko** **pen** **Doct.** **Rosenstein**. 2. **Biskopen** **Doct.** **Ting** **stadius**. 3. **Biskopen** **Doct.** **E. A. Almqvist**.

XIV. **Consi** **storum** i **Wisby**: 1. **Bi** **sko** **pen** **Doct.** **Rosenstein**. 2. **Biskopen** **Doct.** **Hage**. 3. **Biskopen** **Doct.** **E. J. Eberstein**.

XV. **Upsala** **Esk** **Stift**: 1. **Biskopen** **Doct.** **Rosenstein**. 2. **Biskopen** **Doct.** **Almqvist**. 3. **Biskopen** **Doct.** **Tingstadius**.**)

I **anledning** **här** **af** **äro** **på** **Förslag** **till** **det** **lediga** **Esk** **Biskop** **wäberer** **uppförde**: **Biskopen** **i** **Linköping** **Doct.** **E. v. Rosenstein** i 1:sta rummet. **Biskopen** **i** **Strengnäs** **Doct.** **J. A. Ting** **stadius** i 2:dra rummet. **Biskopen** **i** **Wexiö** **Doct.** **Frjh.** **L. Mörner** i 3:de rummet.

*) Hade paria vota till 3:de rummet.

) **Esk **Stiftets** **röster** **utskö** **fälunda**, **att** **Biskopen** **Doct.** **Rosenstein** **erhöll** 160 **Röster**, **Biskopen** **Doct.** **Almqvist** 153. **Biskopen** **Doct.** **Ting** **stadius** 142. **Dernäst** **Dom** **Pro** **sten** **Doct.** **Win** **bom** 112. **Biskopen** **Doct.** **Frjh.** **Mörner** 88. **Abcol.** **Profesorn**, **Pro** **sten**, **Doct.** **Owen** **Wijk** **man** 56, **Pastor** **Primar.** **Dom** **Pro** **sten** **Doct.** **Wallin** 38, **Biskopen** **Doct.** **Hage** 23 o. s. w.

Bihang

III

Svensk Litteratur-Tidning.

N:o 6.

Junii

1819.

Påminnelser

Å Anledning af den i Svensk Litteratur Tidning N:o 17, 20, 21. införde Recension öfver Svenska Witterheten. Sednare Delen.

Hvarje Auctor, hvilken redligt vill det rätta, måste, vida högre, än ett tomt beröm, värdera den granskning, som, jemte det den utmärker det bristfälliga i hans verk, uppfattar och gör rättvisa åt den afsligt för hvilken han sträfvat och det bemödande han deråt uppsat. Det kan således icke falla mig in, att vilja polemisera mot den i detta års Litteratur Tidning, N:o 17, 20, 21, införda Recension af sednare Delen af mina Anteckningar öfver Svenska Witterheten, heldst det rop, som rundt omkring mig upphåfdes och de handskrifne, dels rimade, dels orimade Pasquiller öfver mig, som i anledning af denna bok utströddes, gaf mig föga hopp, att från något håll få höra en billig dom. Men inför den man hörgagnar, önskar man gerna visa sig på den bästa sida, och inför den vill man åtminstone ursäkta, och icke försvara det tvätydiga i sina handlingar. Ur denna synpunkt är det min önskan, att man måtte anse efterföljande påminnelser.

Rec:s anklagelse mot mig, för det att jag icke särskildt, bland Friherre Adlerbeths mindre Original Poemer, utmärkt de båda småstyckena: *Ålderdomen* och *Rosen* (sid. 306), torde vara något förhastad, ty den sednare är intet annat än en Parafraas af en liknelse hos Tasso och det förra innehar visserligen ingen annan förtjenst framför de öfriga produkterna af den Adlerbethska reflexions Poesin, än den friare formen. I allmänhet tycker Rec. att mitt omdöme öfver Frih. Adlerbeth "varit diceradt af en ovanlig blidhet" (sid. 305), men att jag åter mot Leopold "antagit en nog bitter ton" (sid. 308). Hvad det förra angår, vågar jag hoppas, att efterverlden i denna blidhet icke skall se annat än full rättvisa, den man är skyldig en högst aktningvärd Litteratör, hvilken, utan allt anspråk på något synnerligen högt rum bland Originalskalders antal, dock beständigt lifvades af ett lika varmt nit för fäderneslandets Språk och Witterhet, som af ett ljust och säkert omdöme, och derföre, med sina öfversättningar, gagnat dem i oberäkneligen högre grad än alla sina samtida Bröder i Apollo samfällt. Beträffande åter det sednare, så vore jag visserligen orättvis mot Hr af Leopold, om jag enligt Rec:s påstående (sid. 309), nekade honom alla förtjenster, liksom jag

väl vore rent af oskicklig att utöfva Granskarekallet, om jag "i allmänhet satte nog litet värde på stilistisk förtjenst," enligt Rectis hårda ord, sid. 310. Den som läser sid. 175, i sednare Delen af min bok, torde dock finna, att jag visst icke nekar Hr. af L. all förtjenst, och hvad Rec. menar med den hos honom berömda "utåt stråfvande fantasi och praktsinne," torde icke vara annat, än hvad jag hos honom anmärkt, såsom utmärkande, neml. hans talent för Galanteriskrift, hans qvickhet i uppfinningen af satiriska infällen och hans förmåga att prestera "några sinnrika tropor, några frapperande bilder, med ett ord: graana men torra fårgor, utan försmältning och inre lifgifvande anda" (sid. 161). Det är dock naturligt, att kritiken, så snart den vill vara billig, egentligen måste rigta sin högsta strånghet mot den, som röjer de största anspråk; och därför måste man väl nogare granska Hr af Leopold, än den obetydlige Sjöberg eller den verkligt blygsamme Silverstolpe, då han inkräktat ett Primat i Svenska Witterheten, utan en gnista större poetisk rättighet dertill än de. Hade han nemligen haft något af skaldiskt lif, så skulle väl detta hafva röjt sig, på något utmärkande sätt, äfven i hans första ungdomliga försök. Och nu läse man t. ex. Skaldebrefven till *Doris* eller till *Fröken E*** i Samlaren för 1776. I sistnämnde stycke träffa vi dylika rim som dessa:

"Det är intet godt att lefva
Alltid Enslighetens slaf,
Sad vår Herre, när han gaf
Fader Adam Fru-Mor Eva.
Men han tänkte straxt derpå:
Det skall blåsa några väder,
Förrn den verld, hvori hon tråder,
Skall en sådan Eva få."

"Hennes eld och tåckhet rubbar
Allas ro, som henne sedt;
Hennes munterhet och wett
Röra intill kalla Gubbar,
Hur vill slikt ta lag till slut?"

Nej hör upp att brunnen bruka,
Förrn Ni gör så många sjuka,
Att Aptekeket ödes ut."

Om man nu jemför dessa verser — i hvilka det visst icke finnes det ringaste som skiller dem från en Simmingskölds, en Ristells, eller någon af den tidens mattaste Rimsmeders platta rader — med de sedermera äfven af dem sjelfva förkastade ungdoms försök, med hvilka t. ex. Creutz eller Kellgren uppträdde, skall man finna en himmelsvid åtskillnad, som berättigar oss att påstå, att, långt ifrån att det var tiden, som satte blyvingar på Hr af Leopolds Skaldekonst, var det tvertom endast tiden och dess genom andra häredda utveckling, som gaf hans rim de förtjenster de ega. Så har jag visserligen aldrig nekat, att man i Tragedien Oden råkar flere prunkande verser än i Tragedien Ingiald Illråda, men aldrig har jag kunnat föreställa mig, att man skulle mindre värdera de väsentliga förtjensterna af en klarsinnigt anlagd, sammanhängande plan och af Situationernas behörighet, än denna braskande och derjemte högst ojemna ordstöt, i hvilken Hr af L. framtråder som Tragisk Skald. Det bekänner jag neml. uppriktigt, att för Hr af Leopolds ej blott osvenska, utan falskt accentuerade och vidunderligen hopskrufvade diction har jag intet sinne. Äfven måste jag anmärka, att jag icke kan se annat än grammatikaliskt nonsens i frasen: *att stå trappan utför ned*. Kan väl hända, att den är familjer och provinciell; men jag har åtminstone aldrig varit hvarken i den familie eller i den Provins, der modersmålet blifvit så rådbräktadt. Och hvad åter de riktbara verserna beträffar: *Tyskland, likt hafvet* etc. så fruktar jag att de icke blifva mindre besynnerliga, derigenom att man tillägger ordet Tyskland; ty om det skulle vara detta, hvartill orden *Sunken och bergad* borde hänföras, så syndas ju uppenbart mot Regeln om Adjectivets öfverensstämmelse med Substantivet. Tyskland är neml. i Svenskan Neutrum, men de båda Adjectiverna stå i Masculinum.

Meningen lärer väl således icke vara, att det är Tyskland som blir kringvråkt, utan som har den underliga functionen att kringvråka den sunkne och den bergade. Huru detta går till vet väl Hr af Leopold. — Wissەرligen hade dylika småsaker icke behöft anmärkas, om det icke varit fråga om en Författare, som så mycket ordat om correcthet och klarhet, och om man ej med åberopande af hans exemplariska gillighet, i desse afseende, sökt att mota hvarje högre systad poetisk flygt. Likså har man ju fört ett långt och bredt tal om det allmänna och odelade bifall, som hela Nationen hemburit denne Författare, och därför har jag trott, såsom ett bidrag till riktig kunskap om rätta förhållandet härmed, mig böra anföra den Anekdoten, som tadlas sid. 306. Om den i en Litterär Historia bör finna rum eller icke, lemnas derhån. Det är dock visst, att reglorna för en sådan icke med billighet böra användas mot min bok, i hvilken jag aldrig velat lemna en Litterär Historia, utan blott Samlingar dertill. Och att i dylika alla upplysande Anekdoter böra upptagass, det är af vigt, för att lemna Litterär Historikern anledning, att, efter deras jemförande, utfinna det rätta förhållandet.

Beifrånande den sid. 307 anförda tiraden af Lehnberg, så äro mina ord (Sedn. Del. s. 89) öfver den, att Lehnbergs Reflexioner äro antingen tautologiske, eller antithetiskt uppställda eller besynnerligen hop-satta, och bland exemplen härpå anføres först i fråga varande Tirad, innom hvars nio rader och tvenne Antitheser jag icke kan finna att det är mera än en enda — visserligen sann men temligen trivial — tanke som framställes. Sådant förefaller mig tautologiskt.

Att jag öfver Thorild, Ehrensward och Höijer icke yttrat mig med den grundliga fullständighet som vederbort, är ty värr visserligen sannt, och Rec. har sjelf dertill uppgifvit talande skäl. Men ännu ett annat är, att jag tror desse mäns fullständiga karakteristik icke egentligen böra inuom Sven-

ska Witterhetens, utan inuom Svenska Philosophiens Historia, der jag hoppas att till dem återkomma, i fall mig förunnas tillfälle och lägenhet, att till närvarande tider fortsätta det utkast öfver detta ämne, som Kgl. Witterhets-Historie- och Antiquitets-Akademien funnit förtjent af sin uppmärksamhet. Emedlertid lärer visserligen hvarje vän af Svensk Wettenskaplighet hembära Rec. upprigtig tack för hvad han meddelat af denne oskattbare Lärares djupa undervisningar. Då vi beklagligtvis hittills måste nöja oss med fragmenter af hans förträffliga Skrifter, är hvarje meddelande af sådana i högsta grad förtjenstfullt, och skall det åtminstone räknas mig till godo att jag gifvit anledning till detta. — Rec. tadlar vidare den ton af bitterhet, den han tycker sig finna rådande i vissa af mira omdömen, och som exempel derpå åberopas hvad jag sid. 41 yttrat om sal. Erkebiskoppen J. A. Lindblom. Jag måste dock bekänna, att jag, efter ett flersaldigt genomläsande och begrundande af stället, icke varit i stånd att utfinna hvari den öfverklagade bitterheten skulle bestå. Deremot bekänner jag med verkelig ledsnad, att Landshöfdingen N. von Rosensteins Artikel — jag vet verkligen icke huru det tillkommit — erhållit en ton af råhet och en hänfullhet i uttrycket, som, ehuru angifvelsen af hans Skrifters föga värde visserligen icke kan återtagas, är högst otillbörlig, heldst emot en man, hvilken bland alla sin samtids Litteratörer är den mest liberale, och för hvilken såsom människa och medborgare betraktad, jag hyser icke allenast den största högaktning och tillgifvenhet, utan äfven personlig tacksamhet. Och det förundrar mig verkligen, att Rec. icke för denna obetänkta kritiska förseelse låtit mig uppbära det tadel jag så väl förtjent.

Deremot är Rec. sjelf kanske allt för hård i sitt omdöme öfver Hr Tegner. Det var ej blott tillfälligheten, som i min bok ställde honom bredvid Hr Wallin. Dit sattes han af mig med flit, emedan han näst

efter Herrarne Franzén och Wallin, är den eminentaste Skald, som framträdde under den mörka, skefva Leopoldska perioden. Ty verkligen är det att misskänna hans förmåga, att i honom blott se en ny, förbättrad upplaga af Hr af Leopold (sid 30). Sannerligen, hade Hr af L. presterat et enda stycke, som tillte jemnförelse med t. ex. *Sången till Fliska Landtvärnet, Elden, England och Frankrike, Flyttfåglarne o. a.* skulle hans poetiska rykte verkligen icke vara så tvetydigt som det är. Och huru orättvist är det icke, att vilja jemföra Leopolds nakna, tunga, kärfva och krystade diction med Tegnér's, visserligen ytliga och oallvarliga, men dock alltid lediga, frappanta och skimrande bildståt? —

Wisserligen kan det hända, att jag icke för mig haft nog klart uppdragna gränserna för Svenska Witterheten. Jag föreställde mig dock, att under första Perioden af ett språks uppodling, vore hvarje ditåt syftande försök af vigt och märkvärdighet, och därför upptog jag notiser om Bröderne O. och L. Petri, om P. Swartz, och om de äldre ofstast nog några krönikorna. Sedermera, då ett rent Språk ungefärligen blifvit en allmän egendom för en hvar odlad Medborgare, hade jag föreställt mig, att, så vida jag ej, under Kategorien af Svensk Witterhet, skulle upptaga en hvar, som skrifvit Svenska, jag borde fränskilja dem som ej lagt någon vigt på ett prydligare framställnings-sätt eller hos hvilka man ej röjer spår till användande af någon större stilistisk eller vitter konst. Derfor uteslöt jag de af Rec. uppräknade Predikanterne, — emedan der arbeten väl äro märkvärdigare i ascetiskt än oratoriskt hänseende — äfvensom Herrarne Lagerbring och Hallenberg, såsom de der mera arbetat för Hälfeforskningen än den egentliga Historiographien. Att jag dock här gjort ganska orätt; ja! att jag sett skeft här, i synnerhet hvad den sednare beträffar, hellst som denne, svenska Lärdomsrikets prydnad, utom sin Historia om

Kon. Gustaf Adolph den Store, äfven utgifvit *Nya Allmänna Historien, ifrån 16 sævli början. Sthm. 1783 1785 8:o*, och författat en märkvärdig kritisk afhandling öfver de äldre Hälfedeknares Konst, såsom inträdes Tal i Witt. Hist. och Ant. Akademien, det inser jag nu med förtrytelse och ledsnad liksom jag i samma afseende måste beklaga mig öfver min glömska af Joh. Herm. Eberhardt, som författat *Utkast till Allmänna Historien. Del. 1-4. Sthm. 1766-1781. 8:o*, *Försök till en pragmatisk Historia om Frälseståndet i Sverige. Sthm. 1769. 8:o o. fl.* samt af N. Hallström, hvilken utgifvit *Föreläsningar i Historien. Del. 1-3. Sthm. 1795. 8:o*. Ju mera de af allmänheten tyckas vara glömda och ju mera orättvist detta är, ju mindre borde de i min Bok blifvit förbigångna.

Dock dessa äro beklagligtvis icke de enda, utlemningar eller misstag, som kunna anträffas i min bok, ehuru jag måste bekänna, att jag, utom denna första ofullständiga uppställning, icke skulle kommit att detta erfara. Skulle därför, mot förmodan, behöfvet någon gång påkalla en ny upplaga af dessa Anteckningar, så hoppas jag med dem kunna göra en värdigare och ännu gagneligare Skänk åt Svenska Litteraturen, för hvars förkofran och bästa jag verkligen lägar af en ifver, som ofta förför mig att glömma inskränktheten af mina svaga krafter. Emedlertid vill jag här nedanföre, till lätnad för kommande Forskare i Svenska Witterhetens häfder, bevara de rättelser och supplementer dem jag funnit mitt arbete behöfva.

Jonän jag dock går att öka listan på de tryckfel dem min Rec. sid 317 anmärkt, måste jag nämna, att det i Sednare delen af min bok, sid. 75, rad. 17, förekommande namnet *Virginia* icke är tryckfel, emedan Hr Paykull verkligen så kallat sin Tragedi.

(Fortsättn. följer.)

Bihang

iii

Svensk Litteratur-Tidning.

N:o 7.

Juni

1819.

Påminnelser

i Anledning af den i Svensk Litteratur Tidning N:o 17, 20, 21. införde Recension öfver Svenska Vitterheten. Sednare Delen.

(Slut från N:o 6.)

Rättelser till Sednare Delen.

Sid. 32. rad. 17. Det här anförda *Bacchi HandBibliothek* läser icke af Bellman blifvit utgifvit, ehuru han dertill lemnat betydliga bidrag. Dess Redacteur läser Kexell hafva varit.

Sid. 39. Bland Hallmans Theaterpjäser måste äfven en ganska rar Farce, kallad *Rymmerskan*, tr. i Stockholm, tilläggas.

Sid. 73. rad 21. Hofmarskalcken Paykull, är nu mera äfven Baron.

Sid. 78. rad. 28. har genom tryckfel Lehnbergs födelseår blifvit angifvit till 1785 i st. f. 1758.

Sid. 105. rad. 6 & 7. Står: Archimèdria, seu *Maximum & Minimum*. läs: *Maximum seu Archimetria*.

Sid. 237. rad. 5. står: *J. F. Stjernstolpe*. läs: *J. M. Stjernstolpe*.

Sid. 250. rad. 4. *Asping, Sophie*. Detta sista namn måste ändras till *Julie*.

Sid. 255. rad. 33. Står *Törneblad, Bengt Jonas*: läs: *Törneblad, B. J.* emedan Hr *Törneblad* protesterat mot att beta *Jonas*, utan att dock föga lärda världen med den

vigtiga notisen, huru han i sjelfva verket vill heta.

Om dessutom det tryckfelet i Förre Delen, sid. 307, rad. 5, rättas, så att man i st. f. *Wezel* läser *Wexel*, så utgöra dessa, sammanlagda med de rättelser, hvilka i Recensionen, sid. 317, 318 och 321 förekomma, alla de origtigheter jag hittills i min bok konnat upptäcka. Det är dock visst möjligt, att i ett arbete, utfördt utan ledning af någon föregångare, det kan finnas ännu flera, och enligt Hr *Törneblad*, som förmodligen är ganska stark i litterärhistorisk kunskap, skall ingen enda rad ur min bok kunna citeras, utan att anföra en falsk uppgift. Det är en hård dom; men i den händelsen gjorde visserligen Hr *Törneblad* de vettgirige en ganska stor tjenst, om han med första täcktes utgifva en Historia om Svenska Vitterheten, som innehöll alldeles motsatta Notiser mot dem, som hos mig förekomma.

Supplementer.

(Till förre Delen.)

Sid. 99.

Dan. *Johan Olsson*, har författat *En ny Wijsa om Foglars Art uti Dygd och Lythe, Naturen i hastigheet at beskadhä*. (Westerås 1623. 8:o) i 64 sexradiga Strofer. — Förf:s goda afsigt att undervisa och

uppmuntra till dygd kan icke misskännas, annars är det om Stycket bokstafligen sannt, att der finnes hvarken Rim eller Raison.

Petrander, Petrus Petri. Efter denne Rimare finnas *Två nya Andeligha Wijssor. I. Om Gudz helgha Ord. Then II. Om Falskheet och Bedrägerij &c.* (Westerås 1625. 8:o) åtminstone temeligen ledigt versifierade, fast aldeles opoetiska, så till uppfinning som utförande.

Zot, Anders Andersson. Skref sig *Laglåsare merendels i Jönköpings Låhn.* År 1628 författade han *Een fältwijsa eller Tågsönskningh*, den han sedermera, vid tvenne följande upplagor, år 1653 och 1674 utvidgade och förbättrade. Den sista Editionen har jag haft tillfälle att se. Hvarje af de fyraradiga icke strängt rimade Stroferna börjar med en Bokstaf af namnet Gustavus Adolphus. Visan är en af de bättre Skaldestycken från denna äldre tid, utmärkt af en rask anda, ej utan poetisk eld.

Muræus, Stephan Larsson. Denne för sin tid flitige Författare, dessutom känd såsom öfversättare af 2-4 Boken af Arndts Sanna Christendom, har äfven försökt sig som Svensk Poet, med *S. Hieronymi Prophetia om Verldenes sidste Ånda &c.* Upsala 1633. 8:o. En alfvarsamt bestraffande Satir i åttaradiga Strofer, med omväxlande manliga och kvinliga rim, uppställda i ordning efter alphabetet från A till Z.

Thunander, Jonas Pehrsson, från Tunå församling i Calmarlän, har författat *Tree sköne Nyie Andelige Wijssor, then första: Een skön och lustigh Nyåhrs Wijsa &c. then andra: Huru unge Personer skola bereda sigh till itt lyckosampt Echtenskap &c. then tredie: Een KlagoWijsa öffuer thenna Werldzens sidste tijæz tillstånd &c.* Linköping 1638. 8:o. Torra förmaningar, späckade med bibliska Språk, men tomma på all Poesi.

Arosiandrinus, Anders Johanson. Af denne annars obekante Auctor har jag öfverkommit: *En Andeligh Betrachtelses Sång &c.* S. l. 1639. 8:o och *Ett andelighit*

Samtaal emellan Gudz Församlingh och Propheten Esaiam &c. S. l. & a. 8:o. Och att dömma efter dessa stycken, var han kanske den bästa Poeten under dessa äldre tider. I hans stycken är åtminstone Versificationen ledig, Språket klart och correct, tonen innerlig och elegisk, icke aldeles utan högre lyftning.

Till Sid. 103. Bland KlagoSkalderne öfver den Store Gustaf Adolphs Död, måste upptagas:

Achrelius, Erik Danielson, från Roslagen (förmodl. Fader till den i min Boks 1:a Del. sid. 155, nämde), *Öffuer then Stoor-mechtigste &c. Her Gustaff Adolph then Andre och Store m. m. klagadhe och ån klaghar thenna klaghan: såsom Adels och Prästers Åhra &c.* E. D. A. Upsala. S. a. 8:o och

Mickelson, G. Lieutenant under Chr. Ekeblad, författade och förårade år 1635 till Ekeblad, *Een ny Klaghe Wijsa öffuer Kon. Gustavi then Andre och Stores dödelige Affgång.* S. l. & a. — Det tyckes som ödet beslutat, att alla de Rimmare, hvilka vågade sig att behandla detta stora thema, skulle dermed komma till korta. Detta sista stycke är endast i det afseende märkvärdigt, att dess Författare, med sin tillit om Fäderneslandets räddning, efter Konungens olyckliga död, vänder sig till Gr. De la Gardie.

Sid. 205.

Almgren, Nicolaus, Westnogothus. Under sina Studieår höll han en oration på latinsk Prosa, den han sedan utgaf med en öfversättning på tunga, släpande svenska Alexandriner, under titel: *Oratio Hominem in Globo Fortunæ constitutum adumbrans* (Lund 1692. 8:o), i hvilken Förf. sammanprässat en stor osmållt erudition.

Sid. 301.

Luth, Axel, född år 1708, Philos. Magister i Upsala, 1737. Prest 1740. Kyrkoherde i Flistad år 1742. Prost 1757. Flyttad till Borås Pastorat 1765. Theol. Doctor 1768. Död 1780. — Utgaf, utom åt-

skilliga Tal och flera tillfällighets Verser, *Samling af utvalda KyrkoPsalmer*. Örebro 1764. 8:o (till det mesta, öfversättningar) och Tvenne Predikningar, 1764. 4:o; hvilka icke gifva honom någon hög plats, hvarken som Poet eller Våltalare.

Tolstadius, Erik, Pastor i Jacobi och Johannis Församlingar i Stockholm. Denne fromme, som kättare, på sin tid, hårdt förföljde Folk lärare, har, utom åtskillige andra andaktsböcker, äfven utgifvit *Andeliga Sånger*, af hvilka 2:a Upplagan är tryckt i Stockholm 1787, 8:o. — I dessa gifver ofta den innerliga och djupa värman för Religionen åt uttrycket en ren poetisk colorit. Dock då Förf. endast betraktade Skaldekonsten som en nödhjelp, för att göra sina känslor sjungbara, så lade han på den ingen vikt, och således är denna Samling ganska ojemn.

Sid. 314.

Wisbe, Joh. Henr. Secreterare. Död 1773. En flitig Grift Rimare, som genom det stora antalet af sina uselheter, på sin tid, vaan en slags märkvärdighet.

Sid. 353.

Svedenmark, Catharina Charlotta. Rimade flitigt Tillfällighetsstycken och så kallade Landtqväden, i det genom *Våra Försök* gångbara maneret, utan att genom en enda gnista egen poesi kunna sätta lif i den döda formen.

Hülphers, Abraham Abrahamson. Director och Brukspatron, född omkring 1730, död i Westerås 1797. Författare af flera långa tröga rimmade Fågne Tal vid högtidliga tillfällen, samt en skara af Graf, Brud och Fågne skrifter, som ingen kan räkna. — Han har, som bekant, mera reella förtjenster af Fäderneslandets Topographi, hvilka länge skola göra hans namn aktadt.

Smedberg, Nils. Var Ledamot af Sällskapet Utile Dulci och lärer äfven hafva, i en Samling, utgifvit sina Poemer, dem jag dock ännu icke kunnat fått se.

Så är äfven förhållandet med alla arbe-

ten af följ. Författare, hvilka jag ej heller till sina vissa sidor kan anvisa: *Björkiund, Christian*. Författat *Historisk och Geographisk Beskrifning på Herrgården*. Sthm s. a. 4:o. *Tankar öfver Herdagväden*. Sthm 1763. 8:o. — *Eggers, Jacob von*. Öfversatt från Fransyskan ett långt Poem, kalladt *Dödsens Tempel*. Sthm 1747. 4:o. — *Frölich, Charlotta*. Utom *Svea och Götha Christna Konungars Sagor*, Upsala 1759 8:o, har hon utgifvit åtskilliga Poemer. — *Herweghr, Daniel*. Utgifvit *Prof af Grekers Vitterhet genom öfversättning af några Luciani Skrifter*. Vesterås 1761. 8:o. — *Martin, Roland*. Utom flera Läkareskrifter, har han öfversatt Boileaus Satir om Adelskap. Sthm 1770. 8:o. — *Pihlgren, Magnus*. Författat Poemerna *Adelheid och Hindrik*, Sthm 1756. 4:o; *En Fri Svensk*, Sthm 1761. 8:o och utgifvit *Nya Smäsaker*. Del 1, 2. Sthm 1768. 8:o.

(Sednare Delen.)

Sid. 116.

Bland de Thorildske Manieristerna måste äfven upptagas, *Denell, J. H.* som författat *Årstiderna*. *Fyra Sånger*. Göteborg 1786. 8:o. De äro obundne och krysadt sentimentala.

Sid. 251.

Ekmarck, C. E. Assessor. (Öfvers. Den sköna Euryanthe af Savoyen och Oehenschlägers Noveller.)

Och torde dessa Supplémenter jämföras med de tillägg dem min Rec. i Lit. Tidn. sid. 321 & 322 benäget uppgifvit.

Slutligen får jag äran nämna, att en åttonde del af *Historiola Poetarum Svecanorum* varit mig aldeles obekant. Uppgiften om dess existens var mig därför ganska käkommen, och jag önskar mig blott tillfälle att snart få se den. — Men den der nämde *Urban Hjärne*, måtte icke vara densamma som den Thomas Hjärne; om hvilken jag ur Schefferi *Suecia Literata* erfarit det lilla jag vet. Hvad åter Leenberg (icke Lehnberg) angår, så läses på titelbladet af hans flera skrifter och äfven i Sahlstedts Sam-

ling af Verser, hans förnamn aldrig annor-
lunda än *Axel Daniel*, icke *Axel Gabriel*.
Stockholm, d. 4 Juni 1819.

L. HAMMARSKÖLD.

Uppsala:

Under den 28 Maj har Kongl. Maj: t
nåder utnämnt Biskopen i Linköping, Commen-
dören af R. N. O. Riddaren af R. C. i XIII:s
Orden, En af de 28 i Sw. Akad., Doct., Carl
von Rosenstein att vara Erkebiskop och
ProCanzler för Akademien i Uppsala.

Efter utfärdade Program öfverlemnade Akademiens Rector Magnificus, Eth. et Polit. Profesorn Doct. Nils Fr. Wiberg, d. 17 Jun. efter hällat Tal: de Methodo novissima Historiam Philosophiæ universæ tractandi ex habitu Philosophiæ recentissimæ in Historiam Philosophiæ introducta, Rectoratet till Mathes. Professorn, Riddaren af R. Nordstj. Orden, Mag. Jöns Swanberg.

Decani för nästf. Höftermin åro: 3 Theologiska Faculteten: Professorn Doct. A. Hulstén. 3 Juridiska: Professorn Doct. J. D. Ortbl. 3 Medicinska: E. O. Professorn Doct. Adam Afzelius. 3 Filosofiska: P. O. Professorn Doct. G. Knös.

Theologiska Faculteten har anställt Theol. Candidat Examen med Mag. L. Laurentius och Huspred. Mag. G. Ringquist OGothi.

Juridiska Faculteten har anställt Juris Urisque Candidat Examen med Mag. Magn. Bergquist, Smol, Mag. O. N. af Schultén, Westm. Dalek. samt Stud. P. H. Lindén, Söderm. Meric.

Medicinska Faculteten har anställt Med. Licentiat Examen med Candidat-erne Jöns Ekensfede, O Goth. Sw. G. Zimmer, Calm. och Ebbe Fr. Schoug, Calm. samt Med. Candidat Examen med Stud. Joh. Dan. Nyberg, Calm. och P. Schierman, Gothob.

Philosophiska Faculteten har anställt Philos. Candidat Examen med Stud. Em. Willberg, OGoth. samt Ad. Froyell, Bormel.

Akademiens Canzler, H. K. H. KronPrinsfen har till Academi Camererare nådigst utnämnt vice Camereraren, Juris Cand. John Schen-son, samt likaledes till Extraordinarie Amanuenser wid Akademiens Bibliotek nådigst såre ordnat Mag. Ad. Abr. Grassström och Mag. Nils Petersson.

E. O. Theol. Adjuncten, Theol. Cand., Mag. Joh. Bodin har blifwit utnämnd till Linan. Græc. & Hebr. Lector wid Kgl. Gymnasium i Strängnäs.

Theol. Docenten och Candidaten Mag. Jon. Arw. Winbom har blifwit utnämnd till Vice Notarie wid Consistorium Ecclesiasticum härstäds.

Akademiska Biblioteket härstädes har nyligen af Hans Excellence, en af Mitts Herrar m. m. Herr Grefve Magnus Drobe fått emottaga Galerie du Musée Napoléon, publiée par Filhol, Graveur, et rédigée par L. Vallée. Tom. I — X. Paris 1804 — 1815 samt Cours Historique et Élémentaire de Peinture, ou Galerie Complète du Musée Napoléon. Voll. I — IX. Paris 1804 och sål. tillsammans 12 Band, grand Velin 8vo. Genom denna kostbara gåfwa har Hans Excellence bewara minnet af de svenske Skriftda gånge Hans Eric. öfverläte Cancellariater wid denna Akademi. Sake länar sedan har Akademiska Biblioteket äfwen erhållit en i Paris 1816 utkommen Prækupplaga af Camoens' Lusitadas, in Folio med Plancher, såsom Présent isfrån utgifwaren Marquis de Souza, s. d. Kongl. Portugisisk Minister i Stockholm.

Å Höstlag till den efter nu mera Juris Professorn wid Åbo Akademi Doct. Ad. Er. Afzelius härstädes ledigblifna Juris Patr. et Dem. Adjuncturen, har Juridiska Faculteten den 5 Jun. uppfört Jurispr. Decon. et Commerc. Docens Doct. E. J. Haagen och Juris Patr. Docens Doct. J. E. Boëthius.

B i h a n g

1111

Svensk Literatur-Tidning.

N:o 9.

Juli

1819.

Till Recensenten i N:o 20 af Svensk Literatur-Tidning.

Undertecknad, som först för några dagar sedan fick tillfälle att läsa N:o 20 af detta års Svensk Literatur-Tidning, och der såg sig upptmanad, att genom utgifvandet af sin framledne broders, B. C. H. Höijers efterlemnade skrifter sörja såväl för Dess minne, som sina landsmäns bästa, finner sig deraf föranledd, att genom följande förklaring ådagalägga, att han just af aktning för dessa aktningsvärda föremål nödgats, och ännu en tid torde nödgas, dröja med nämnda skrifers utgifvande, och att han måste verkställa det på ett sätt, som mera öfverensstämmer med en upplyst beundran för en sällsynt förtjenst, än det, som ifrån flera håll förut, och äfven nu i ofvannämnda Tidning blifvit yrkad.

Den talrikaste och minst uppmärksamma delen af läsare torde vid de yttranden om B. C. H. Höijers efterlemnade skrifter, som på det anförda stället förekomma, faststat den föreställningen, att undertecknad i sitt förvar åger en mängd fulländade och till tryckning af författaren sjelf ämnade arbeten, hvilka likväl nu igenom en besynnerlig värdslöshet eller öck obscurantism öfverlemnas åt glömskan och förgångelsen. Andre, med mera skarpsinnighet och tolkningsförmåga, torde likväl ej hunnit längre än till den förmodan, att dessa skrifter innehålla korta, men dock tydligt enoncerade Lärosatser, dem Läraren i sina föreläsningar

vidare utfört och förklarad, och hvartill nu hans fordoa åhörare skulle lemna noter och commentarier; en åtgärd, mot hvilken likväl Författaren sjelf, om han kunde yttra sig, troligtvis med all magt skulle protestera. Minsta delen känner, att dessa skrifter äro författade i en chiffer, hvars clav endast af Auctorn ågdes, och nu thy vår! förmodligen till största delen med honom försvunnit. Man finner i dem i en oafbruten följd ej blott abbrevierade bokstäfver och ord, eller öck symboliska figurer i deras ställe använda, utan äfven — hvilket torde vara det svåraste hindret för deras dechiffering — sjelfva meningen och constructionen på ett eget och besynnerligt sätt corrumperad och förkortad. Och denna chifferstil tror man sig kunna tyda, dessa luckor kunna fylla med hvad? — med anteckningar gjorda under det muntliga föredragandët. Man vet att vid våra Lärosäten det såkallade dicterandët ej är brukligt, hvilket om det å ena sidan upphäfver både begreppet och nyttan af all föreläsning, likväl å den andra göra dylika anteckningar skäligen tillförlitliga, och deras varianter låtta nog att häfva. Man vet äfven, att den delen af Tachygraphien (snabbskrifveriet), som ord för ord följer talarens naturliga föredrag, ej hos oss gjort samma framsteg, som den vida beqvämare, att ordagrannat afskrifva en Författares skriftliga uppsatts, eller den mera genialiska, att un-

der pennans och fingrarnas enthusiasm lemna tankarna och uttrycken långt bakefter sig. Om derföre dylika anteckningar skola äga tillförlighet och något högre värde än det, att fästa den enskilda uppmärksamheten och väna lyhöraren att följa talaren, måste de vara frukten af en liflig fattningsgåfva och en sällsynt talent att till en mindre scala i ögnablicket öfverflytta och i miniatyr afmåla talarens uttryck, som åter förutsätter en grundlig sakkännedom och en långvarig öfning. Derföre torde säkra anteckningar äfven i fattligare ämnen vara högst sällsynta, och isynnerhet måste detta gälla vid frågan om en originel tänkares framställning af Vetenskapernas Vetenskap, hvilken, såsom man erkänner, fordrar det djupaste snille och den nogaste kännedom af dess särskilda systemer, och således ej utan obillighet och orimlighet hos lärjungar kan presupponeras. Till och med en verklig philosoph skulle knapt vara mågtig att så i blinken uppfatta en annan sjelftänkares philosophemer. Hur vill man då finna den, som ur dessa, såkert chaotiska *), anteckningar, dem man såsom

*) Ehuru den profbit, som i ofvannämnde Nummer af Sv. Lit. Tidn. meddelas, såsom hämtad ur en Inledning till Föreläsningar öfver Philosophiens Historia, blott innehåller generela åsigtter af denna Historias vigt och nödvändighet för Philosophien, utan behof af någon strängare och speciellare demonstration, tyckes den likväl ej vara af den halt, att den borttager all misstänka om mindre tillförlitlighet. När t. ex. deri förekommer: "Då odlingen -- d. ä. sjelfva medvetandets utveckling till allt närmare enhet med sig sjelf (t) -- hunnit till den grad, att det absoluta blifver ett föremål för reflexion (en) sjelf, så förekommer det absolut i känslan, som yttrat sig i superstitionsa meningar, i religiösa känsla, i poesi, som upplösande sig i lägre reflexionsbegrepp," så är detta, om ej fullkomligt meningslöst, åtminstone högst märkt och oredigt uttryckt, och beviser alldeles motsatsen af den fullkomlighet i framställningskonsten, som denne Lärare ägde, och hvaraf meddelaren just nu ville lemna ett prof. När vidare säges; "Det kan dock

behöriga supplementer framställer, skulle förmå att utleta Lärarens sanna mening, och

förr hända, att innan ännu det absoluta blifvit fixerat i reflexionen genom upphäfvandet af denna rapport till det absoluta i vissa tidevarf, en depravation ägt rum," så är väl detta rent af en orimlighet, den meddelaren ej en gång genom en förståndigare interpunction sökt afvägsna. Följande mening torde också vara mindre riktig: "Sedan Philosophien kommit till en viss höjd, hvilket den för det närvarande onekligen gjort, är det dock sällsamt, att oaktadt man gifvas, som allvarsamt sysselsätta sig med Philosophi, de dock ej kunnat annat än declamera i Philosophien, och det i brist af en tillfredsställande princip, hvari dock ej hufvudsakligaste svårigheten i philosophien ligger, ty den består i att höja reflexionen öfver den vanliga lägre (vanliga och lägre). Detta kommer deraf, att det är omöjligt uträtta något i Philosophien utan att vara i possession af dess princip." Det vore visserligen oskickligt att pådika en person med blott vanligt människoförstånd en sådan osmaklighet, som den, att säga: "detta kommer deraf, att det kommer deraf," och det blir alldeles urbotat, att lägga det i munnen på en Philosoph, som med skarpsinnighet upptäckte, och med strånghet agade de mest undångömda Logiska bevuer. Också lärar väl han aldrig tänkt och sagt, att man kan vara i possession af philosophiens princip, utan att höja reflexionen öfver den lägre och vanliga, som dock synes följa af den besynnerliga, mot slutet af första meningen förekommande, distinktionen i rang mellan vilkoren för möjligheten af en sann Philosophi. -- Så obestämd var ock aldrig denna Lärare i sina uttryck, att han om hvarandra, såsom i denna profbit är händelsen, nyttjade de olika termerna: den philosophiska historien och Philosophiens historia. Författaren af denna uppsats äger hvarken rättighet eller anspråk att anses såsom en Philosophiens grundliga kännare, och emottager derföre med verklig tacksamhet de rättelser, som kunde meddelas, af hans möjliga misstag i omdömet om förenämnda ställen, och som tillika skulle blifva en upprättelse för den skymf, hvilken tilläfsventyrs andre läsare, med mindre kännedom af personen, igenom samma misstag fåstat vid ett aktadt namn, det ägaren sjelf ej vidare kan försvara. I alla fall, då det är hvarje men-

som, äfven der han mågtade inbringa något sammanhang, med sanning och tillförligt kunde påstå, att han i stället för Dennes tankar, ej inlagt sina egna? — Och hvad skulle väl Konstens sanna vänner säga, om någon vågade utgifva Raphaels Cartoner utstyrda och utstofferade med slikar ur några diletteranters ofullkomliga studier och efterhärningar, eller om till och med någon verklig Konstnär föll på det orädet att med sina egna tillsatser fylla hans contourer? Ett sådant verk voro aldeles icke hans, och han skulle liksom litet vilja uppbära hedren, som vanran derför.

När således endast med ett obetänkt nit, eller en bristande, eller åtminstone en blott traditionel, högaktning för en ypperlig tänkares minne man kan utgifva, eller yrka utgifvandet af, dess föreläsningar på förenämnda sätt vanställda, så följer att de blott i sitt ursprungliga skick böra till trycket befordras. Med denna fordran är en annan, lika gällande, förenad; den nemligen att dessa skrifter ej genom bokhandeln ibland allmänheten måtte spridas. Deras upphofsmän, som var så utmärkt af sin stränga granlagenhet, att aldrig utgifva något, hvarvid han ej lagt sista handen, och äfven i sina minsta detaljer ansåg för fulländadt, skulle med inga skäl i världen kunnat förmas att i detta embryoniska skick utgifva dem, och då ödet nekade honom den tillfredsställelsen, att bringa dem i den form, under hvilken han skulle ansett dem värddiga att framtråda bland allmänheten, men

niskas obestriddiga rätt, att inför Allmänheten bära namnet endast för det, som man sjelf skrivit, erkänt och gillar, så -- långt ifrån att med en viss beundrare instämna i lofsågelser öfver dylika profbitars meddelande, det man vill förmoda nu både för första och sista gången hafva skett, -- finner sig undertecknad befogad, att inför en ädel Nation, som alltid aktat heligt äfven en afledens goda namn och rykte, emot ett så obehörigt tilltag härmedelst på det högtidligaste protestera.

det tillika är af vigt att de ryckas undan förgängelsen, synas ej på annat sätt dessa motsatta afseenden kunna förlikas, än att nämnda skrifter blott till ett inskränkt antal flerfaldigas och såsom verkliga manuseripter af philosophiens sanna kännare ägas och begagnas. Tidens lynne och de fenomenener i den litterära världen, som höra till ordningen för dagen, gifva ännu mera eftertryck åt förbindelsen att nyttja denna utväg. Hvarje revolution i filosofien, som öppnat någon högre åsigt af människan, världen och dess upphof, har haft det missödet att nästan mera hämmas och motarbetas af sina beundrars blinda nit, än sina motståndares oförnuftiga illvilja och hat. De förborgade kunskaper den tros meddela, hämningslusten och begäret att vara nymodig, framlocka snart en mängd anhängare, som i saknad af tankens sjelfständighet och kännedom af det problem, vettenskapen i stöd af föregående bemödanden drifves att upplösa, ifrån äfven den mödosammaste läsning af något nytt Systems skrifter, hämta endast en blind tro på vissa termer och talesätt, som ju besynnerligare de förefalla, ju mera anses för sanna besvärjelseord, att dermed när som helst tvinga Naturen att blotta sina djupaste hemligheter *). Skriftebern

*) Det torde ej vara otjenligt, att såsom ett slags antidot för den mindre tillförlitliga profbit ur de ifrågavarande föreläsningarna, hvarmed Rec. i N:o 20 af Sv. LiteraturTidning undfågnat Allmänheten, här införa ett stycke ur en skrift, som Författaren sjelf godkänt och utgifvit, men som nu torde vara mindre lifligt närvarande så för Recensentens, som Allmänhetens minne. "Utan tvifvel," säges i Inledningen till den Philosophiska Constructionen, "utan tvifvel äro termer och konstord utan bestämda begrepp, man må äfven hafva lärt att med största färdighet i tid och i otid framställa dem, för grofva nit, för att deri fånga sanningen. Men man måste medgifva, att Philosophien mera än andra vetenskaper i alla tider hos mängden af dess idkare varit hemsökt af detta fel; hvilket ej kan åga sin grund i annat, än anti-

inställer sig snart i ett tillstånd, der man hvarje ögnablick är i fara att crevera af phraser, och författeriet ger sig luft i Tidningar och Periodiska skrifter, i hvilka sater, rykta ur sitt sammanhang och caricaturmässigt framställda, profanera den ädlaste af all mensklig vetenskap, samt göra den misskänd bland allmänheten, hvilken med skäl igenom dylika orimligheter anser sig gäckad, men derjemte med samma obilighet fördömer filosofiens tillvarelse, som om den för några solblindas skull önskade att dagens ljus måtte ur den Physiska verlden försvinna. Men ej blott inom Philosophiens gebiet svärmar denna ohyra; den utbreder sina härjningar, så långt som grenarna af detta kunskapsträd sträcka sig, och först och förnämligast till dem, som omedelbart med stammen äro förenade. En högre filosofi kan ej annat än gifva Skaldekonsten ett utmärkt rum på rangordningen af människosnilletts productioner, men skärper i och med detsamma i afseende på

gen dess inre svårighet, eller kanske rättast deri, att den framför allt och utan jemförelse mera än alla andra fordrar en inre i characteren grundad sjelfständighet, hvilken nödvändigt äfven sträcker sig till sjelfva tanken, och hvarförutan ej en gång behovet af Filosofi kan uppkomma. Men detta är det högsta i all mensklig förträfflighet, och just därför äfven det sällsyntaste. Likväl smickrar det fåfången, den falska lärdomens följeslagare, att kunna med tillförsigt gifva underrättelse om djupsinniga saker, hvarom man utom en viss ungdomslexa, hvaraf nästan hvar och en vetenskap äger sin, och en van att upprepa vissa ord, ingenting vet. Deraf är denna mängd af otröttliga härmare i Philosophien på alla ställen, der den blifvit känd, jemte denna lätthet att charlatanisera, att med konsttermer inbilla både sig sjelf och hopen och andra charlataner, att man verkligen filosoferar. Men å andra sidan vittnar sjelfva detta efterapande, äfven i mån af dess allmänhet och osmaklighet, om den härmade mannens verkliga storhet; det viser huru långt han för någon tid lemnat sina medtänfare efter sig." &c.

den sina fordringar. Som ingenting är lättare, än att smida rim och meter, isynnerhet då man saknar odling och spille, är det klart, att så snart man — ej sjelf känner — men af andra, på hvars ord man är färdig att svärja, får höra omtalas denna Poesiens förträfflighet, man genast äfven på dess bana skall hoptals framstörta att förvärfva lagrar. Man har idkeligen hört upprepas, att en förslappad tid minst kan uppfylla en sann poesis fordringar, och att vår tid är isynnerhet förslappad; man sluter därför att man måste bilda en poesi, som är olik denna tids, och visserligen inventerat man en sådan med den största lätthet och obundenhet, så snart man ej bekymrar sig om, eller förstår, att urskilja, hutuvida man med denna olikhet stiger öfver eller under den poesi, som man vill måstra och omskapa. Med samma snillebrist och härmnings-sjuka, som de fört med sig till Philosophiens studium, kunna desse bröder i Marsyas, till trots för de eviga ropen på de himmelska idéerna, ej frambringa annat än phantomer och döda yttre former, och en poesi uppstår, som med de mest högljudda anspråk på universalitet och hög genialitet, är den mest conventionela, halt- och gestaltlösa af allt, som någonsin missbrukat detta namn, och som i stället för att vara en Apollos dans med Gracerna på Olympens höjder, ej är annat än ett tomt och vidrigt gyckelverk af skuggorna i Plutos rike. Det är klart att en sådan poesi mer än någon annan, behöfver genom dogmer bevisa sin förträfflighet; man flyr därför till en mängd termer, konstord och sater, hämtade ur en högre philosophis konsttheori, der de äga betydelse, men hvilka hopvräkta, missförstådda och förvridna i en dylik poesis loftal eller försvarsskrifter, ej tjena till annat, än att förvirra Allmänhetens omdöme, och att uppreta den ännu mer emot en vetenskap, som tros vara upphofvet till alla dessa vidunderligheter. Den nya jargonon och den gamla slendrianen komma

härvid snart i en inbördes strid, om hvilken man med lika stor medömkan som åtlöje hör försäkras, att den gäller ej mindre än lif och död; och då all blind tro, det vare sig i Religion, Politik eller Philosophi, föder fanatism och förföljelseanda, så ser man nu en Polemik uppstå, hvars cyniska fräckhet bringar Läsaren i Författarens ställe till rodnad, och hvars tadel och smådelser till och med äro drägligare än dess årebetygelse och pris. Det är ej underligt, om under en sådan förbistring bättre Författare blifva sällsynte och sättas ur rörelsen, på samma sätt, som guld- och silfvermynt under öfverflödet af odugliga assignater. Den oväldige må döma, om ej under de senare åren detta varit Litteraturens tillstånd i vårt Fädernesland, och om detsamma nu upphört *). — Det är troligt, att om den man, som var en Kung i sin vettenskap, och för hvilken dagens litterära Heroer af-sichera en så djup undersåttlig vördnad, fått njuta en längre lifstid, hade han snart med sin Neptarsblick kufvat denna våderys; det är mer än sannolikt, att om han ock ansett densamma för ett nödvändigt öndt, som måste hafva sin tid och af sig sjelft afmattas och försvinna, hade han dock undvikit att derunder framtråda såsom författare; och det är säkert, att han med en, kanske öfverdrifven, sorgfällighet sökte att skydda sitt namn och sina tankar ifrån att misskännas och förblandas med deras, som ej höjt sig till dugliga författares värdighet**). Och då måste det vara en helig plikt emot hans minne, att söka aflägsna den profanation af hans föreläsningar, som säkert skul-

*) Undertecknad erkänner likväl -- ej af försigtighet -- utan med full öfvertygelse och verklig tillfredsfällelse, att han funnit i Iduna en och annan väl skriven uppsats, i Svensk Litteratur Tidning en och annan god recension, och till och med en förtäflig, äfvensom i Poetisk Kalender här och der något mera läsvande skaldestycke; men några undantag skapa ingen regel, och några blommar ingen sommar.

**) Se L. v. fördrade han på sin dödsång, af en

le inträffa, om de ibland Allmänheten utspreddes i ett skick, hvori de så lätt kunde efter behofvet förtydas, och på en tid, då de i stället för att begripas, endast blindt skulle åberopas, och såsom undergörande helgonstuliker vidskepligt förgudas. — Men menniskosnilletts sjukdomar, ehuru våldsamma, äro dock ej rent af förstörande; de bära med sig i sin ytterlighet sitt eget correctif, och lemna förr eller senare rum för en föryngrad och förökad friskhet. Under den skola of-tanämnde föreläsningar med mera sans tolkas och värderas, och med hoppet derom skall undertecknad anse för sin dyraste pligt, att på ofvannämnda sätt rädda dem undan förgängelsen, tadlet, missförståndet och en falsk beundran. — Föröfrigt kan man vara obekymrad om deras Författares minne; han har verkligen förtjent bättre ärestoder, än dem man nu uppreser åt föremålen för sin dyrkan *), och han har tillräckligt sört för sin odödlighet genom de skrifter han utgifvit, författade i det ädlaste och klaraste språk, och genomträngda af den djupaste anda. Ur dessa ljuder ännu hans röst till dem, som hafva öron att höra honom: "I hedren bäst mitt minne, om I, följande mina fjät, älsken sauningen för sanningens skull, och med aflägsnandet af all råhet i handling, tänkesätt och uttryck, för verlden visen, hvad en verklig filosofi och en sann odling förmår uträtta till mensklighetens gagn och ära." Upsala d. 10 Julii 1819.

JOSEPH OTTO HÖIJER.

bland förläggarna till månadsskriften Phosphoros, i anledning af ett utspridt falskt rykte, en offentlig förklaring, att han i denna skrift ej hade den ringaste del. Denna fördran, hvilken äfven med vittnen kan bestyrkas, blef dock efter hans död aldrig uppfyllt. Undertecknad anklagar sig högligen för det han, af ett nog blindt förlitande till Allmänhetens urskillning, ej påyrkas löftets verkställighet.

*) Se Allmänna Journalistens hederskrans af-tad af Herr L. Hammar-sköld, i hvilken skrift tvänne andra Författare, som denne vill hedra, blifvit på ett högt oanfärdigt sätt till Allmänhetens Åskådnings uttälde.

Stockholm:

Kongl. Majt har, anåående utafwände och antagande af en N:o Swenskt Psalmbok lätit ofaf till samtelige Consistorierne följande Erskänkelse:

CARL JOHAN, med Guds Nåde, Sweriges, Norriges, Sjöres och Wendes Konung. Wir H: mest r. r. Sedan den Comite, hwilken Wi i Näder uppdragit att granska och till slut bringa ett förslag till en N:o Swenskt Psalmbok, som Allmänheten länge önskat och Presterståndet wid twenne Riksdagar såsom högst nödig och angelägen ansatt, till Oss i underdånighet afgifwit ett sådant förslag; hafwe Wir detsamma, efter nödig pröfning, i Näder gillat och fastställt.

Wir hafwe äfwen lätit foga anstalt, att den nya Psalmboken med största af trycket utgifwes; att hwarje Boktryckare i Riket får tillstånd att densamma trycka, och att den hålles tillhanda för lindrigaste pris som möjligt är.

Uti den nya Psalmboken äro, jemte de nya Psalmerna, omkring 200 af de bästa Psalmerna ur den gamla med sina melodier bibehållne.

Angående antagandet och bruket af den nya Psalmboken; hafwe Wir för det närvarande icke welat påbjuda något uteslurande bruk deraf, utan böden I derom underrätta wederbödrande Presterskap, att i de församlingar, som icke sjelfwa förena sig om formligt antagande af denna nya Psalmbok, kommer den äldre att äfwen hädanefter nyttjas, dock så, att wid Gudstjensten helst de Psalmer wälas, som stå i begge Psalmböckerna, och böra igenfinnas i den nya medelst ett bifogadt Paralel-Register; men deremot hafwe Wir sunnit för godt i Näder tillåta, att så snart någon församling på Sockenstämma öfwerenskommer att nyttja den nya Psalmboken, sådant får wara densamma selt, efter anmälan derom hos Eder, och utan att dertill något särskilt tillstånd behöfwes.

Om hwad Wi sålunda i Näder beslutat, wete Wir Eder härmed i Näder underrätta, på det I mågen i sinom tid derom förståndiga det under Eder lydande Presterskap, samt förse detsamma med de föreskrifter och underrättelser,

som till uppfyllande af Wäro Nådige offigien finnas tjenliga och nödiga. Wir besale r. Stockholm's Stort den 28 Jan. 1819.

CARL JOHAN.

Nils von Rosenfeldt.

Anmälan.

Sedan den nya Choralboken nu är utöfver trycket, för att sedermåra allmänningen utspridas, har undertecknad trots sig böra försöka att afhjelpa bristerna uti en annan del af wår kyrkomusik. Hwar och en, som har musikalisk kunnedom eller öra för musk, men ej äger den lyktan att wistas i en församling, der en skicklig Organist beledjagar sången, måste nödwändigt på det wärsta plågas antingen af Organistens mislyckade försök att i preludierna eller förespelen wisa sin konst i obehöriga grannlärer, eller af åhörandet af walsar, angloiser, polonoiser och marcher, med hwilka wåra skönaste choraler mången gång förberedas. Denna klagen föres nog allmänt, men så bär ej längre ske, då allt som höres till Gudstjensten, måste utföras med wår diaber, för att hda men ej födra andokien. Till ledning för Organister finnas wäl redan sådana förespel utgifna, men de äro wänligen antingen så swåra att det fordras den största försigtighet att spela dem, eller ock lätta, men aldeles icke till sin caroceter påkande för psalmer. Min affigt är derför att försöka att till hwarje Choral i nya Choralboken sjelf skrifa, eller äfwen någon gång, då wåra melodier det medgifwa, upptaga af någon annan componist ett kort förespel, som, till att förbereda melodien, skall innehålla en eller twenne strofer af sjelfwa Chorallen, så att melodien förekommer i endera af de fyra stämmorna, eller ock som utförer en strof, såsom kort fuga. Jemte dessa förespel skola äfwen söla några nödwändiga tillfällighets presudier för orgor, marcher, utgångsstycken o. s. w. -- Då jag ej äger tillgång att utgifwa denna samling utan föregången prenumeration, så öpnas härmedelst en sådan på första häftet, innehållande 8 ark, i lika format med nya Choralboken, hwarje ark beräknadt till 8 skilling banco för prenumeranter. Prenumeration, som räcker till September månads slut, emottages hos Mag. Wiborg i Stockholm, hos Herrar ConsistorieNotarier, samt hos de fleste Herr BokhandelsCommisjoner i Landsorterna. Botskrifset blir 10 s. för hwarje ark. De två första arken utkomma i medlet af Sept. månad detta år från Stentryckeriet.

Upsala d. 3 Juli 1819.

Häffner.

B i h a n g

III

S w e n s k L i t e r a t u r - T i d n i n g .

№ 10.

Augusti

1819.

Stockholm:

sedan Kongl. Uppfostrings-Comitén till Kongl. Maj:ts inkommit med underdånigt förslag till en ny organisation af Hufvudstadens Lärwerk och vederbrändes underdåniga utläsande blifwit inhämrate, har Kongl. Maj:ts under den 29 sista Januarii i nåder bifallit inråttandet af ett Gymnasium i Stockholm, med 6 Lectorer och en Adjunct; en högare Lärdoms Schola (Trivial Schola) med Rector, ConRector, 2 Colleger och en Adjunct; 2:ne lågre Lärdoms Scholor, en på Norr- och en på Söder-Malm, hwardera med Rector och 2 Colleger; 2:ne högare Närings Scholor (Stads- ell. Ryko-Scholor), en på Norr- och en på Söder-Malm, hwardera med Rector och 2 Colleger; 3:ne lågre Hårtogs Scholor, en på Ludugårdslandet, en på Kungsholmen och en i Adolph Fredrics församl. hwardera med Rector och en Collega. Såsom Utnesond för dessa nu uppräknade Läroanstalter finnes nu genast att tillgå årligen 940 Tunnor Spanmål och 10,986 Rdr 8 s. Banco. *) Till Lön för Gymnasti 6 Lectorer anslås 6000 Rdr Banco så fördelte, att de 2 Yngste ändjas med 300 Rdr hwardera, då deremot de 2 äldste hugnas med 1200 Rdr hwardera. Gymnasti Adjunctens Lön är 500 Rdr Banco. — Inrätt-

ningen af detta Gymnasium kommer att verkställas så snart möjligt är. Förändringarne med Scholorna ske successive, med den Synsamhet omständigheterna medgifwa. I afseende härpå har Kongl. Maj:ts tillförordnat en Direction öfver Hufvudstadens Lärwerk, med inseende och förvaltning både af det Ekonomiska och hufvudsakligen af den litterära undervisningen. Och denna Direction kommer att utgöras af Öfver-Stads-hållaren, Eke-Bisopen, Pastor-Primarius och Justitiä Borgmästaren, i följe af sina embeten, 3:ne af Stockholms Pastorer, som Consistorium Urbicum utser, 2:ne Ledamöter af Magistraten, som denna själv väljer af Literata klassen, 2:ne af Borgerkapet, som väljas af de 50 äldste ibland Grosshandels-Societetens ledamöter; en af Swenska Akademien, en af Wetenskaps-Akad., en af Witterhets-Historie och Antiquitets-Akad. hwiilka Ledamöter inom hwardera Akademien utses. Gymnasti-Adjuncten förer alltid Protesollet. Hwarje Pastor är Inspector Proximus för den Schola, som är belägen inom hans församling och wid Schola Sjöslors tillsträunde tillkallas Inspector Proximus, till han icke förut är Ledamot af Directionen.

Till följe af ofwänberörde föreskrift, hafwa följande Ledamöter i denna Direction blifwit utsedde, neml. af Swenska Akademien: Canzler Rådet A. C. af Kullberg, af Wetenskaps-Akad. Uppborn Decr. C. Carlander, af Witterh. Hist. och Antiqu. Akad. Exped. Secretes raren Frih. Soc. Adlerbeth; af Consistorium Urbicum: Öfver-Höspredikanten m. m. Doer.

*) Häraf utgå 10,000 Rdr Banco af Bolagsmedlen för Stockholms Stad, enligt Kongl. Maj:ts nådiga befallning år 1816. Deras äro 20,000 Rdr till Lärwerkets föremön redan löpande med Ranta.

G. P. Hagberg, Doct. J. J. Hedén och Doct. C. E. Liljenwaldh; af Magistraten: **Postikid Boromästaren P. E. Hallqvist och Lagmannen C. F. Landsberg** samt af Borgekapets **Äldste Directeuren wid Ostind. Comp. m. m. H. N. Schwan och Grofhandlaren H. Th. Philippsen,** hvilka Ledamöter, jemte dem som i kraft af sina embeten äro sällskrifne Ledamöter, redan sett sig i verksamhet till beredande af Gymnasii inrättning och Scholornas förbättrande, i äffvande hvarpå också Directionens Ledamöter i siffl. Juni månad sällsamt bewisat alla Examina wid Hufvudstadens Scholor, för att på sållet inhämta kännedom af deras nuvarande tillstånd och beskaffenhet.

Upsala:

Kongl. Maj:et har i nåder utnämmt **Matthes. Professorn, N. N. O. Wäg. Jöns Swanberg,** till Kyrkoherde i Alunda och Morkarla Regala Pastorat af Erkestifter, i ledigheten efter framhiffor. **Professorn, Doct. C. M. Fant.**

Lund:

Kongl. Maj:et har under d. 27 siffl. Mars i nåder tillagt **C. O. Adjuncten Mag. J. G. Liljegren** Professors namn, heder och wärdighet. Hans Exc. Akad. Cenzler har under den 28 Apr. utnämmt **Theol. Docens Mag. S. Persson** till Präfectus Seminarii härstädes samt Kyrkoherde i Kerrstorps och Glostorps Präbens deFörsamlingar.

Hans Exc. Akad. Cenzler har förordnat **Mag. L. G. Wimmerstedt** till Lingu. Orient. Docens och **Mag. C. G. Rezius** till Chemii Docens.

Den 23 Jun. öfverlemnade Akademien Rector Magnificus, Hist Nat. Professorn **Mag. G. Fr. Fallén** Akademiska Rectoratet till **Doran. et Oxon. Pract. Professorn, Mag. C. A. Ågardh.**

Den 8 Jul. fedd Medicinæ Doctores Promotion wid Kongl. Akademien härstädes, då tillförordnad Promotor, **Arts Obstet. Professorn Doct. C. F. Liljewalch,** efter hållet Tal, till **Med. Doctores promoverade 17 Licentiat.**

Anat. Profectorn Doct. J. Pramberg, framstälde Doctoresfrågan: **An Luis Veneræ exterminandæ spes, Naturæ potissimum beneficio, an Medicorum ope, an præscriptis, quæ vulgi vivendi rationem respiciunt? hvilken af Primarius Doct. J. G. Bergholtz** besvarades, hwarefter Acten slöts med förböner och tacksägeller af **Ultimus Med. och Philof. Doct. H. P. Björkman.**

Kongl. Maj:et har under den 16 Decemb. siffl. år i nåder fastställt ett af Akademien Cenzler, efter vederbrändes fördrande, i underdånighet ingifwit Reglemente för inrättningen af en Experimental-Farm wid härvarande Akademien, af den, genom Kongl. Brefvet af d. 8de Sept. 1815, till Akademien upplätne **Hospital-Ladugården,** utgörande omkring 241 Tunnlands. Förvaltaren af Farmen, hvilken förelås af **Malmöhus Låns Hushållnings Sällskap** och utnämnes af Akademien Cenzler, erlägger en afgift i Spanmål för hvarje Tunnland öfver hufvud tagit, samt för binder sig tillika att wid Farmen lemna Rum med wäcme och kost åt 3:ne Elever, af sådana öhemelade Ynglingar, som efter minst 2 års icke studier wid Akademien, wälja Landhushållningen till sitt lefnadsyrke.

Strängnäs:

Den 26 Jun. öfverlemnade **Med. och Hist. Nat. Lectorn Doct. P. Lundmark** efter hållet Tal om **Do anikens utseende och framsteg i de äldsta tiderna** till början af 15:de århundradet, **Gymnasii Rectoratet** till **Eloqu. et Poës. Lectorn Mag. P. O. Granander.**

Studerande Ungdomen blef, sedan **Skarslakansfebern** utland dem började yppa sig, efter fedd anmälan å högsta ort, redan d. 13 siffl. Maj hemfärdslöwad.

Ödcheborg:

På härvarande Läroskäres wägnar höll **Theologisk Lectorn Mag. A. Wreth** d. 12 siffl. Jun. **Latinsk Pörentation** öfver **Stiftets framk. Biskop Doct. Joh. Winqårds.**

Gymnasii Adjuncten Mag. A. P. Erandus

är utnämnd till Eloqu. et Poët. Lector wid Gymnasium härstädes.

Sedan Examen Universarum blifwit hållet med Gymnasialkingdomen d. 7 och 8 Jun. samt med Scholakingdomen d. 11. Heddde Rectorssombytte d. 12, då Theol. Lectorn, Mag. A. Bruhn, efter hållet Tal: de origine et statu præsentis Ecclesiæ Græcæ afträdde Rectoratet till Log. et Phys. Lectorn Mag. E. O. Ekman, hwarefter Ungdomen hemförlofwades till d. 4 nästf. Septemb.

Gymnasialkingdomens antal har under detta Lsäde varit 61, samt Scholakingdomens 102. Till Akademien blifwit itän Gymnasium 15 dimitterade. Till Studerandes understöd så wid Götheborgs Perowerk som wid Upsala och Lunds Akademi hafwa Stipendier och Socknegångsmedel under året till ett belopp af 5976 R:dr 26 s. 7 rst. D:co blifwit utdelade, af hvilken summa hwilsefta Stipendium ensamt utgjorde 5400 Rdl.

Carlstad:

Efter öfverständens Examen blef Studerandes Ungdomen härstädes d. 19 Jun. hemförlofwad till d. 18 nästf. Septemb. Ungdomens antal har under försämsse resein wid Gymnasium varit 39 och wid TrivialScholan 144, tillsammans 183. Deribland Adelsmän 7, Presbiter 28, Borgare 48, Bonde 22 och Ständes personers söner 78. Ifrån Gymnasium singo 3 tillstånd att afresa till Akademien.

Mathes. Lectorn Mag. A. J. Åberg blef d. 19 Jun. af Stiftets Biskop till Prestembeset inwigd.

Åbo:

Efter utårdade Program af Akademiens Rector Magnificus, Philos. Pract. Professorn och Ridd. Doct. And. J. Lagus blef un. Juris Communis Professorn Doct. And. Cr. Afzelius d. 22 Jun. härstädes instålerad och höll derwid sit inträdesstal: de statu Scientiæ Jurium hodierno, habita ad gerium sæculi, ad constitutionem Academicam et ad Reipublicæ formam ratione.

D. 28 Jun. Heddde Magister-Promotion — den 50:de från Akademiens stiftelse — då Eloqu. Professorn och Ridd. Mag. J. Fr. Wahlenius till Philos. Magistrar promoverade 49 Philos. Candidater.

Den 29 Jun. öfverlemnade Philos. Pract. Professorn och Ridd. Doct. A. J. Lagus Akademiska Rectoratet till 4:de Theol. Professorn Mag. E. S. Melartin.

Under sistledade Rectorat har den härstädes studerande Ungdomens antal varit 337. Den är fördelad i 7 Nationer, neml. Aboens, Borea-Fennones, Nylandi, Östro-Borhntenses, Satacundenses, Lawestenses och Wiburgenses, hwaribland de sistnämnda äro de katolske. Swenska Nationen har 8 närwarande Ledamöter, utom 5 H:derledamöter Herr Professorer D. W. W. ree, Jfr. Swasser, A. E. Afzelius, Med. Adj. Sundius och Lector Meijer samt Curator Decon. Adj. J. M. Lindemarck. Inspector de Chem. Professorn och Ridd. J. Gadolin.

Analecta Poëmatum Latinorum Sæculi Decimi Noni.

Quoniam hæc nostra ætate veterum poëtarum græcorum et latinorum opera acerrimo studio et antea vix audita subtilitate illustrantur, emendantur, perpoliuntur, tamen rarius, quam superioribus sæculis, reperias, qui, illorum usi dicendi genere, poëmata condant: sive quod antiquarum gentium sermo diutius ex ore hominum evanuisse perhibetur, quam ut ad sensus nostrorum animorum exprimendos accommodatus esse videatur, sive quod eiusmodi exercitationes, utpote puerilibus tantum ingeniis formandis aptæ, scholarum fere discipulis ac magistris relinquuntur. Quo errore abreptas vidi egomet multos, odio magis quam veritate, fastidiosius de tota hac re iudicare, tanquam de nimis artificiosa ingenii ostentatione. Ne tamen harum aliarumque opinionum levitatem longius hic persequar, facit partim exemplum summorum virorum, qui in iis, quas dixi, exercitationibus non solum iuventutis habuerunt oblectamenta, sed etiam hodieque maturioris ætatis ornamenta quaerenda esse putant, partim summus hominum ardor, quo antiquitatis studia non paucis privatim coluntur, sed publice

ubique nunc impensus, quam nullo tempore factum est, incenduntur, aluntur, promoventur, ita, ut osorum numerus nunquam ad maiorem paucitatem redactus videri possit.

Itaque spero, fore, ut opera, quam in *analecta poematum latinorum huius saeculi* edenda conferre constitui, non solum philologis et liberalium artium studiosis in scholis et academiis, verum etiam quibuscunque antiquarum litterarum amatoribus ac patronis grata et accepta accidat. Sicuti enim olim variis temporibus praestantissima carmina latina recentiorum auctorum collecta sunt, et superiore quoque saeculo nonnulli exstiterunt, qui in gratiam hominum litteratorum, quos non solum in scholis et academiis reperiri, sed etiam variis muneribus publicis praeesse, vel in otio litterarum vitam degere constat, tales collectiones suscipere; ita neminem, quoad equidem sciam, hoc saeculo idem fecisse mirum videri posset, nisi summa turbulentissimorum temporum miseria eiusmodi consilii fugam satis excusaret. Jam vero, orbe pacato ac litteris laetius efflorescentibus, ne careat aetas nostra opere omnibus bonarum artium studiosis, ut opinor, iucundo, summa, qua possum, diligentia curabo, et efficiam, ut *carmina latina hominum doctorum, et nostratium et exterorum, duobus prioribus huius saeculi decenniis emissa*, non quotquot edita sunt, sed quae lectu digniora videntur, uno volumine comprehensa evulgentur. Atque ut votis multorum VV. DD. obtemperem, *graeca quoque carmina*, quae non abhorrent ab instituto meo, coronidis loco addentur.

Quod consilium ut rite exsequar, etsi satis materiae collegi, fieri tamen solet, ut praestantissima carmina, dum sparsa feruntur, multorum notitiam effugiant, vel, dum in scriniis retenta delitescunt, lucem prorsus non adspiciant. Innuo potissimum ea poemata, quae per varias occasiones e typis prodeunt, et in quibus saepenumero haud vulgaris ingenii vis elucet. Hinc omnes omnino, quibus poësis latina in deliciis est, enixe rogatos cupio, ut, quidquid vel ab ipsis vel ab aliis profectum in rem meam fore viderint, benevole ad me transmittant et assensu iudicioque suo, quibus possunt modis, inceptum meum adiuvaré velint, quemadmodum ex eruditissimorum virorum numero plures iamiam consilii mei fautores et adiutores venisse laetus gratisque profector. Praecipue vero Societatis Latinae Ducalis Ienensis, quae latissime patet, sodales ornatissimos, quibus haec studia potissimum curae cor-

dique esse suspicari licet ex honorificentissimi sodalitati appellatione, precibus adeo humanissimis, ut sociali amicitia susceptum negotium ornent atque augeant.

Sed ne ullo modo iniuste videar irruere in alienarum rerum possessionem, scient lectores, nihil omnino inivitis auctoribus superstitis receptum iri. Quorum assensum ut ferrem, adii iam partim multos non sine fructu, partim mox adibo; sed si qui forte, conspecta hac tabula, nundinis auctumnalibus a. 1819 nondum fuerint a me salutati, nolint me negligentiae vel superbiae accusare, sed litteris potius amissis vel ullis casibus id tribuere, ac nihilo minus gratum fore sibi persuadeant, quidquid symbolarum mihi obtulerint. Nam quum liber sub finem huius decenniis proditurus sit, nihil est, quod festinare cogat. Continebit autem *odas, elegias, epigrammata et carmina varii argumenti*. Litteras ad me datas curabit *Cnoblochii*, librarii Lipsiensis, humanitas, cui velim committantur.

Dab. Wittenbergae d. 15. Novemb. 1818.

Frid. Tr. Friedemann,
Philos. Doct. Lyc. Correct.
Societ. Ien. Lat. Sod. Hon.

Operi per se satis quidem laudabili ut respondeat habitus externus, curabo, ut ne typi grandiores sint, qui molem libri praeter necessitatem augeant, neve nimis pusilli, qui oculorum aciem fatigent, sed formae novitate pariter ac puritate commendentur. Quanquam vero, propter crescentem in dies materiam, neque ambitum libri, quem viginū circiter plagulis octonis contineri posse suspicamur, neque pretium nunc constituere licet, hanc tamen fero emtoribus conditionem, ut iis, qui ab hoc tempore usque ad finem anni 1819 nomina sua, quorum index praefigetur, *subscribendo* apud me professi fuerint, tertia pars pretii futuri remittatur, et, qui decem subscribentium nomina collegerint, undecimum libri exemplum *gratis* tradatur.

Dab. Wittenbergae, d. 15. Novemb. 1818.

Sam. Godofr. Zimmermann,
Bibliopola.

De, som hafwa att meddela några valda Biddrag till ändamålet för Utgifvarens öfvanstående annons, samt vilja dermed gå hans önskan till möte, kunna, om Dem behagar, inlemnna dessa till Profesör Lundvall i Upsala, som emottagit uppdrag att samla och öfversända dem.

Svensk Litteratur-Tidning.

No 11.

September

1819.

Till Hr. Professor Joseph Otto Höijer.

I No 20 af denna Tidning uttrades den önskan, att swerska allmänheten engång måtte emottaga en samling af s. a. m. Professor W. E. H. Höijers Skrifter. Hans broder, Oräk. Lit. Professorn Hr. J. O. Höijer, hwilken årst hans manuskript, har i Bihaget för Juli månad, No 9, deröfver förklarar sig. Då denna önskan, som i sig sjelf synes ingenting mindre än förödmipande för Höijerska namnet, med all anständighet frambar; då samma önskan, entige Hr Prof. H:s eget medgifwande, "redan från flera håll förut" låtit höra sig; så skulle man förmodat, att Hr Prof. H. med nåje borde omfatta detta tillfälle, för att offentligen yppa de hinder, hwilka han ansåg ligga i vägen för tillfredsställelse af denna osmånna längtan. Hr Prof. H. har deremot i sitt svar ej allenast antagit en högst öwäntad ton af bitterhet, hwars anledning man säsånge söker gifva, utan äfwen inblandat en mängd särande uttrock och omödmän, samt till en del arundöda uppåstret, hwilket af s. a. m. lindrigast sagde, på intet sätt tjänade till sekens upplysning. Öfkradt den motswiska Redaktionen känner att ingå i en så beskaffad polemik, ser man sig dock vara skyldig aktningen för denna tidnings läsare ett swor på de ämnen, som i öfswannämde skrift blifwit berörda.

I:o Att den mest forsakliga granskning
bör användas wid utgifwandet af de Skrifter,

hwarom frågan blifwit väckt, är ganska naturligt, och för en sådan grannlagenhet förtjenar Hr Prof. J. O. H. all tack. Men detta har också alldeles varit Rec:s tanka, då han säger: "ännu wore det wäl möjligt, att genom jemförelse mellan de anteckningar, som flera af den Öförgätliges lärjungar ännu förwara, återställa i sin ursprungliga gestalt de flesta af hans föreläsningar, hwilka annars för alltid gå förlorade". — Att man ej bör utgifwa dem, som på ett sådant sätt ej möjligen skulle kunna återställas till sin primitiva renhet, har wäl Rec. med dersamma medgifwit. Då de ofreta lemnade handskrifterna befinna sig i det skick, som Hr Prof. J. O. H. nu utgifwit, så måste man äfwen wisserligen medgifwa, att deras utgifwande är förenadt med stora swårigheter. Derwid torde man dock ännu kunna framställa följande frågor. Hr Prof. Höijer uttrycker sig med högsta förakt om öfswannämde Anteckningar eller de så kallade Collegier, hwilka Rec. föröfment med någon nytta skulle kunna rådsdras, och han antager såsom fullkomligt afgjorde, att Zachygraphien wid våra Universiteter är så godt som okänd. Detta är dock wisserligen icke så alldeles rätta förhållandet. Man skulle kunna nämna flera Collegier, hwilka, afskrifna under lärarens mundiliga föredrag, hafwa allt utseende af att vara med yttersta noggrannhet copierade. Först af denna uppsats har känt en eller två bland framl. Prof. Höijers ädrade, hwilka berömdo sig af att för flera terminer äga så beskaf

sade Anteckningar. Måhända kunna de likväl i flera afseenden vara felaktiga, men manne icke deras jemförande skulle tjena, om ej att tylla wisja luckor i handskriften, äminstone att sprida ljus öfver de abbreviaturer, symboler och chiffer, hvilka försvära tydningen af originalerna? Har ju icke hvar och en Commentator, wid utgifvandet af de gamle Auctorerne, icke utan nytta rådfrågat scholier och mångfaldiga andra till ämnet hörande förklaringar? I Tyskland har man sålunda, medelst dylika Collegier, sinsemellan jemförda och sammanliknade med det ofullständiga och svårästa manuscrip, som funnits att tillåta efter Göres död, utgifvit Kants Physische Geographie, och allmänheten har dertill varit utgifvit tacksam. Det är sent, att en vida större noggrannhet måste användas wid redaktionen af skrifter utaf sådan art, som philosophiska, der meningen ofta genom ett enda ord kan wansällas och förderwas. Men manne Hr Prof. H. verkligen försökt att påse wo, hwad genom denna utwäg wore att winna; — eller manne han redan a priori uppgjort sig ett begrepp om sådana hjelpemedels totala oduglighet? — — Ännu mer, Göf. har sig bekant, att en aktad literatör i huswudstaden äger en afskrift af föreläsningarna öfver de Sköna Konsternas Philosophi, hwilket Prof. Venj. Höljer sjelf genomsett och råttat. Kan hända kunde ännu årskilligt winnas genom öspard forskning och esterspaning.

2:o Men wore också intet mer att tillgå, än hwad den berömda Läraren sjelf utgifvit, så wore det ändock önskansvärdt, att äminstone detta måtte samlas. Så finnas, som numera äga tillgång till de recensioner och afhandlingar, som utses i Sillwerstolpes Lit. Tidning; ännu kanhända lärre de, hwilka äga Höljers ofskedemiska Afhandlingar, hwilka också icke borde förwinna eller ligga olästa.

3:o Hwad den af Rec. meddelade profbiten widkommer, har den ej blifwit inledd såsom ett exempel huru man borde redigera dessa Opera Posthuma. Det är möjligt att ett och annat sel kunna inmygga sig; men om man icke åstfödr mycket bedrager sig, lärre man ändock icke andgå att igenkänna den mästreliga fram-

ställningskonst, hwaruti denne författare utmärkte sig. Rec. hade för flera år sedan afskrifvit detta stycke, sådant det af en lydare war antecknad, och han anlag sig icke ännu böra göra några ändringar, äfwen der man med skäl kunde mistänka någon corruption *).

4:o Helt och hållet måste utan twifvel Allmänheten förklara sig emot Hr Prof. J. O. Höljers förslag, att af sin Brods arbeten enbart låta trycka ett inskänkt antal exemplor för philosophiens sanna kännare? I sådant fall kommer antalet knapt att öfverflöta ett halft dusin; men wore och meningen att äfwen göra dem delaktiga af denna gåftwa, hwilka med nytta och fördel skulle kunna begagna sig derof, hwilken skall då bestämna de lyckliga, hwilka skattas wärdige att undfå en sådan skänk? Skall då en literatör, hwilken hwarfen wägar nämna sig för en Philosophiens kännare, ej heller ha den lyckan att känna ärfwingorna till ifrågawärande literära fester, öundwärdigt icke misse om dessa skrifter; — och förtjenat ej heller esterswerlden att upptagas i räkningen? De skäl, som Hr Prof. H. uppattwer skönledda till detta beslut, äro: det fragmentariska och embryoniska sticket, som oakttadt all sorgfällighet, ofta nämnde arbeten, genom förs död, ändock skulle erhålla. Men då orsaken i ut-

*) Ingen ägde, såsom B. Höljer, en fallkomliga re förmåga att muntligen uttrycka sig; men hwilken händer det icke någonsång, att under ett längre tal använda en och annan tautologisk sats; och af denna art tyckes den ena af de 3 profbitarna wara, hwilkas orimlighet Hr Prof. J. O. H. sått deducera. I sina föreläsningar nyttjade Höljer ofta invecklade perioder och långa parenthet-meningar, hwilka, i tryck, måhända kunde förefomma månaa temligen mörka, men hwilka under det mundtliga föredraget winno den högsta klarhet genom den beundransvärda hörlighet och ömmerlande betoningssörmää, som hans röst ägde. Om man således i afskrifter af hans föreläsning någonsång skulle råka på dylika ställen, bör man dertill icke strar skrifa sig öfver afskrifwarens dumhet och ofskicklighet. Man vill föderfikat icke enwitas om de återopade ställenas äktthet, då i alla fall meningens är ganfka klar, om än uttrycket funnas wara mera besändt och korrekt.

företal anfärdes, hvilken skulle deröfver förundra sig? Wi äro lika wäl som Hr Prof. H. öfwerlygde, att det wore oförfvarligt, „om någon wägade utgifwa Raphaels Cartoner utseffrade med slika ut dilleranters ofullkomliga studier“; — men wänne man å andra sidan också skulle gilla, om en sådan mästares ewige lärortika, fastän ofulldådade teckningar öfver gångliga för hela werlden, utom för några få urvalde? Eller hwad skulle man säga, om en Maanat funne en symposad eller ofulldådad stod af Praxiteles, hvilken han uppfälde i ett hus, dit ingen annan erhöle tillträde, än den som kunde utwisa ett wigt aefällbref? Är icke Snillet gemensamt såsom Solen, som med sitt jemte delade stien belyser hedar och de bördigaste sät; — äfwen på den ofrukterbaraste mark huru många planter har icke of solstrålen blifwit kallad till lif, — och äfwen i ett mindre fruktbart sinne kan ju blifwit en främmande snille antända många sön och herrlig idee? Hwad en stor man tänkt, hwad han bildat i stenen, utfört på duker eller anförtrött är papperet måste betraktas såsom en national-egendom, icke såsom några rara curiositeter, till hwilkas bifådande man blot tillsläpper ett godtyckligt antal edepreter. — Hwad som vidare bestämmer Hr Prof. J. O. Höijer, att icke genom behandling sprida sin Drottens skrifter, är vår literaturs närvarande ömtänksvärda stic, under hwilket de så lätt kunde efter behofwet förtydas, och istället för att begripas, endast blindt åberopas, och såsom undergörande helgonsreliker widstreppligt förgrundas. Han afsidar en tid, då denna människosnilllets sjukdom skall upphöra, och lemna rum för en förnygrad och förökad friskhet. Hwilken längtar icke efter en tid, då djupa Tänkares skrifter upphöra att missförstås, förtydas och widstreppligt beundras. Denna tid inträffar också werkligen hwarken för eller senare, än då alla människor hinna blifwa stora filosofer; men innan det torde wäl ofstånånda Skrifter nödgas dela samma öde med Guds eget heliga Ord, hwilket man aldrig upphört att misshäpa, utan att derföre fördomsfullt mån ansett nödigt att undanadamma det för allmänhetens blickar. — ”Det är tros-

ligt, säger Hr Prof. H. ytterligare, att om den man, som war en Kung i sin wettenskap, sått njuta en längre lifstid, hade han snart med sin Neptunsblick kufwat denna wäderyra: det är mer än sannolikt, att om han och ansett densamma för ett nödwändigdt ondt, som måste hafwa sin tid och af sig sjelf utmattas och förswinna, hade han dock undwitit, att derunder framträda såsom författare! — Det är dock iwertom lärt att wisa, att Hr Prof. J. O. H. helt och hållet misstog sig i denna förmodan. Prof. Bensjämmin Höijer war en man, som ansåg sig öwärdigt att med händerna i förs declamera öfwer tidernas uselhet: han ingrep werksamt och med brinnande iswer i bildningens gång. I en tid, då så människor i fäderneslandet hade en aning om sanna filosofi, utgaf han sin Philosophiska Construction. I mer än ett decennium förblef denna bok oläst och oförstädd (ja den är ännu wida mindre studerad än den borde); men man hörde honom aldrig ångra detta steg. Då genom Silfwerstolpes Journaler en allwarlig waktelse började sprida sig, war Höijer en of de nitiste medarbetarne. Knapt wore ånno de sjetrar lefande, som i fosterlandet fånglade tankes och utrande-rätten, förrän tidskriften Lycæum anmälde att hwilken han ända till sin död egnade all den ledighet han hade öfrig. Och denna erton inföll just wid den tid, då den föfallade wäderyran aldri ifrigast rasade! Han hade icke wari en Neptun, om han under seltwa stormens ras segt och makligt dragit sig tillbaka i sin grotta. Ungefär ett år före hans död föreslog honom Understecknad och min då warande Wologsman, att på vårt förslag utgifwa hans föreläsningar öfwer Philosophiens Historia. Han afslag det för det närwarande, men icke af de skäl som hans broder lånar honom, utan af fruktan att hans förliggare allt för mycket skulle förlora genom ett sådant widlyftigt fördrag. Deremot förklarade han sig hägad, att utgifwa detta arbete på ett slags aktier, hwaro wid han icke ålystade att göra sitt merk till en lärbar raritet, utan endast att genom fleras deltagande låtta förlagekostnaden. Till det denna plan kunne att blifwa uppgjord, föreslog han att ge

ra början med utafwandet af sina föreläs. af-
wer der Könas Philosophi. Wid denna af-
werenskommelse förklarade han sig endast först
wilja än en gång publice genomgå samma cours,
för att derunder lägga sista handen wid sin af-
handling: och tiden för iverkingens början blef
utfatt, jag mins icke om samma, eller sålans
de år, då döden öfverraskade honom.

5:o Hr Prof. J. O. Höljer yttar wida-
re, att hans Broder, med en kanske öf-
werdriswen sorgfällighet sökte att skydda sitt
namn och sina tankar irån att förblandas
med deras, som ej höjt sig till dugliga för-
fattares wärdighet; — samt att han på sin
dödsfång, af en bland förläggarne till må-
nadskriften Phosphoros, i anledning af ett
utspredt falskt rykte, torrade en offentlig
förklaring, att han i denna skrift ej hade
den ringaste del. Denna uppgift är dock full-
komligt ogrundad. Det är sant, att Under-
tecknad, få dagar före denne Lärares död, blef kall-
ad till hans säng, men han försäkrar på sitt
hedersord, att detta samtal icke ämstade månads-
skriften Phosphoros, utan tidskriften Lyceum
— ej heller att om något dylikt hwarken före
eller senare war frågan. Under-tecknad har gjort
sig mödan, att öfwer samma sak fråga sin då
warande Compagnon, Hr J. N. Grenhammar,
hvilken såsom någongång oftare besökte Prof. W.
Höljer, men afwen han försäkrar, att en så
beskaffad proposition aldrig blifwit honom gjord.
Det återstår således, att Hr Prof. J. O. Höljer
producerar det Witne, genom hvilket han sägar
sig kunna bestyrka denna uppgift; men det är
troligt, att han sjelf genom detta förmenta Wit-
ne blifwit förd bakom ljuset. För öfrigt äro alla
skunnige om, att ett så beskaffadt rykte någonsin
warit gångse: med undantag af några få chif-
fer under några små wersstycken i Phosphoros,
hafwa alla signaturerna alltid warit allmänt kända,
och W. Höljer kunde swärkligen föreställa sig,
att man möjligen kunde förblanda den erfarne
Wärfarens framställning med de nybörjares, som
här för första gången uppträdde. Hade en sådan
förklaring blifwit åskad, skulle den wisserligen
blifwit lemnad, ty det har aldrig warit dessa

literatörers affiat att lysa genom frammande gions,
så ringa än deras egen må wore. Hvad slutli-
gen beträffar Prof. W. Höljers öfwerdrisna
sorgfällighet att aldrig blanda sig med öfrige
fattare af en lägre sörjenst, så glömmmer Hr
Prof. J. O. H., att hans Broder, för att icke
tala om hans deltagande i äldre Journaler,
hwarest, med all öfning för de öfrige medars
betarnes talenter, dock ingen kan sägas warit med
honom samgod, just wid slutet af sin lefnad,
för utafwandet af Lyceum, nära förenade sig
med en Literatör, hvilken Hr Prof. H. nam-
neligen gör till föremål för sitt begabberi, och
hvilken således måste höra till antalet af odug-
liga skriftställare. Till och med en och annan
af medarbetarne i Phosphoros blef anmodad att
deltaga i denna utskrift. Ett lian uppfattis af
Under-tecknad war redan inlemnad till Wärf-
karen, för att införas i 3:de Häftet, då fort-
sättningen af denna journal ofbröts. Så stark-
rande nämde anmodan än war, anför jag dock
denna omsändighet icke för att dermed stry-
ta; ty jag wisste alltför wäl, att det war Höljers
högsa bemäddande, att göra nämde arbete så all-
mänt läst som möjligt, och trodde sig bäst win-
na detta ändamål genom upptagande af en mängd
afwen mindre strängt wettenskapliga artiklar; —
utan jag ansår denna och öfwanstående detaljer,
för att wisa, att hans litterära handlingsfått
war helt annat, än man i bästa wärning på-
diktat honom; för att wisa, att han williat om-
fattade alla, som delade hans warma öfwer för
fosterländska litteraturens förkofran; för att wisa,
att denna Wetzenskapens kung icke afsidade
lagners stund, för ett ställigare uppträda, utan
att han alltid midri wärderyran, alltid i de ö-
gonblick, då hans ledning och anförande war
mest af nöden, framskalade med sälla segel, all-
för wäl kännande sin styrka och sin konst, för
att befara någoning of en smälning, som en-
dast kunde synas farlig för små siffarbåtar eller
den håpnande Åskådaren på stranden. — — All-
mänheten dömmе, hwilkebera handlingsfått för
en stor Literatör, sådan som W. Höljer, war
ädlare och wärdigare.

(Slutet följer.)

Bihang

III

Swenskt Litteratur-Tidning.

№ 12.

October

1819.

Till Hr Professor Joseph Otto Höljer.

(Fortsätt. fr. Bih. № 11.)

6:o. Sid. 68 yttar Hr Prof. H., att han ej är någon synnerlig kännare af Philo-
sofi, men detta hindrar honom icke, att på
de 6 följande sidorna sätta ett ganska b-
stärkt, och ett ganska hårfullt omdöme om vår
nuore tids philosophiska och ästhetiska
tendens. Under ett och annat ord har
alltså mycket af tining för det Höjers-
ska namnet och den akademiska Läro-
aren, för att svara honom i samma
språk. Sedan längre tid wana
wid omdömen af alla slag, kan
deras hårdhet icke sära oss; men
ingen, som ej blifwit eller tror sig
blifwit förolämpad, har hittills
uttryckt sig med så mycket bitterhet
och häfthet; — Hr Prof. H. deremot
kan wärdigt icke hofwa något annat
för rethet, än måhända allt för
mycket underfälig wärdnad, allt
för mycket oberäknt nit för hans
Broders minne. Hr Prof. J. O. H.
börjar med att ifrå mot den
cyniska fräckheten i den senare
tidens polemik, och helt dyp-
nar han, utan onödning, utan nytta,
en polemik, till hwilken läsaren
sjelf må wälja det passande
epithetet. Hr Prof. J. O. H. de-
klarar lika förakfullt emot den
gamla stendriken och den nya
jargon. Man måste hafwa ett
stort förroende till sin egen
öfvertägsenhet, då man så lunda
sätter sig på gränsemuren

mellan två tider, och kastar stenar på dem
begge; — man måste wärdigt om äfka-
darnes öffall, då man med några utrop,
wilt öfvertypa dem, att alla
actörerne på theatern äro
därar, men att man sjelf och
några så andre bakom coulisen,
äro de enda skicklige, ens
då de engång wille göra sig
den mödan att framträda.
Utän twifwel äga dessa
herrar, som så bittert klaga
öfwer det falska myniet,
egna skaker, rifa på äkra
metall, och wärdigt endast
på något gynnande tecken
i constellationerna, för att
deres framdraga det guld,
som skall sättas de falska
afsignaterna ur rörelsen.
Men då de klaga öfwer de båda
partiernas polemik, förstå
de icke sig eget bästa. För
att deras seger måtte bliwa
så mycket säkrare, så är det
ju bättre, att åtminstone en
af de båda fiendliga cohor-
terna i förhand är undanröfd.
De gwar stående, lätt
underkufwade genom ett:
Quos ego . . . , måste wäl
flynda att bestro wägen med
blomster och taga palmer i
händerna, då dessa herrar
Neutrale, dem hittills ingen
känd, ingen hämt, sätta sig
i sina triumphwagnar, och
majestätiskt upprella till
swenska witterhetens
Capitolium. Hwilka
öfroliga tidshworf skola
icke då dypna sig för
fosterlandets lärdoms rike
och för alla nu ur rörelsen
sätte för fattare, — och
hwad är som hindrar, att
icke genast göra dessa
sköna drömmar werke-
liga?

När på vår litteratur sålt en verklig Cä-
sar visar sig, då skola vi vara de förste att
hålla den öfwerlägsna förtjensten; vi wänta in-
gen lön, intet pris, men också intet hän, in-
tet förakt; — dock så lånae vi der endast se
små anonyme eller quasi-anonyme Cäsa-
rer kringwanka, som äro för maktige eller rådde att
samma öfwer floden, utan supphörligt wänta,
att på den utorkade strömbotten, torrskodda,
kunna gå till Arkadien, — så länge torde man
förklara oss, att vi, oskåde af deras hwißningar,
föresätta wäe wäg, ditåt de stjernor wi rådfrå-
ga, ledsaga oss.

Förf. af dessa Anmärkningar undertecknar
sitt namn; för att wid sitt hedersord kunna
bestyrka de i Mom. 4 och 5 meddelade uppgif-
ter. Han förklarar förbrigt, att han icke är
författare till den recension, hwarur ofwännäm-
da profftycke ur Höljers föreläsningar blifwit
aftryckt.

Widrig d. 19 Augusti 1819.

Wilh. Fr. Palmblad.

N ä g r a O r d

i anledning af Bihang till Swenskt Literatur
Tidning No 9.

I anledning af en, i Recensionen öfwer
Sednare Delen af Swenska Witterhetens
Historia, utträd önskan, att man en gång må-
te erhålla en Samling af den store Tänkarens
W. E. H. Höljers efterlemnade Skrifter, har den-
nes Halfbroder, Hr Professor J. O. Höljer sun-
nit sig föranlåten, att ej allenast förklara sig
öfwer detta målet med utgifningen af denna Sam-
ling, utan äfwen att, i likhet med hwad Hr
Kammarjunkor Walmersfeldt för ett par år se-
dan företog sig, göra lärda werlden födroende
af hwad han tänker om sakerna — ett fö-

retag som således wiserligen måtte vara för den-
na högst intressant. — På hwad Hr Profes-
sorn alltså utträt öfwer den önskan, som nu före-
anledt hans första offentliga framträdande på
Swenska Författarebanan, lärer den ongrepne
Rec. eller i hans ställe, Redactionen af Sw. Lit.
Tidning icke blifwa honom swaret Spödig. Men
då äfwen jag, ett par gånger utträt samma
önskan, och då, i en Not under skriften i Wi-
hanget No 9, Hr Professorn äfwen åt mig
kastat skidehandspän, så skulle der vara en segs-
het af mig att ej antaga utmaningen. Jag gör
det och så mycket hellre, som jag är i tillfälle
att ställa wissa widrörda omständigheter i en nå-
got tydligare dag.

Hr Professorns Skrift har twenne föres-
mål: det ena, att förklara hwarför W. E. H.
Höljers skrifter icke kunnat utgifwas, och det
andra, att ådagalägga, hwarför de hwarills icke
bordt utgifwas. Jag skall öfwer båda dessa
särskilda föremål tillåta mig några korta betrak-
telser:

Hr Professorn anför, att han alldeles icke
i sitt förwar äger några fulländade skrifter af
sin afledne Broders hand, utan blott wissa för-
ta, i en nästan alldeles obegriplig Chifferskrift
bewarade Läsafskrifter, dem han i sina Föreläs-
ningar muntelien widare utföret. Till dessa
så best. ffade Skrifters upplösning, tror Hr Pro-
fessorn att man ykaf det den afledne Tänkarens
fordna Åbdrare, med sina anteckningar, skulle
lemna "noter och Commentarier". Detta har
jag äminstone aldrig sett af någon ykas. Då
jag, för flera år tillbaka, idest föreslog att wid
redactionen af den Öförgärliges Skrifter, be-
gagna de bästa Annotationer under hans Föreläs-
ningar, war min mening ingen annan, än
att nytja dessa såsom ledning att utfinna elowen
till den Chiffer, öfwer hwars smärtpdighet man
klagade. Och att genom jemförandet mellan des-
sa anteckningar och Lärarens egna uppsatser,
etc. någs fullständigt helt, i hans öfwa anda,
och oftrast med hans egna uttröck skulle kunna
åstadkommas, war mål en icke så alldeles förs-
flugen tanke, helst då det icke syntes mig så

alldeles orimligt att förutsätta, att det wid Upsala måtte efter en så stor man finnas några Lärjungar, som så bemäktigat sig hans manér, att de kunde åt honom göra denna samma tjänst som flere af de Gamle gjort åt sina Lärare i Philosophien. Hr Professor J. O. Högström som frånsagt sig anspråket, att anses "som Philosophiens grundlige kunnare," hyser dock en annan föreställning; men af det exempel af Raphael han, för att styrka sin åsigt, anförer, Königs tydeligen, ett det icke är i Lärdoms- och Konsthistorien, som han fått sig uppdragit att handledo Ungdomen. Detta exempel war neml. det olyckligaste han kunde wälja, ty det är temligen allmänt bekant, att de fleste Zoflor man af denne store Målare äger, icke af honom sjelf, utan af hans Lärjungar, efter hans utkast och första anläggning, blifwit utförda. Och om Hr Professorn någonstän sett en grekisk statue, så wet han wist huru dessa Ålderdomens Skadade Konststycken blifwit restaurerade. — Dock om det blifwer omdöligt, *) att genom jemförelse med wäl wälda Collegier, återställa de oförståndliga Läsarterna i den ofskattbare Tänkarens Manuscripter — hwilket dock först genom ett an-

*) Dock torde allmänheten ännu druka att blifwa öfwertryckt, att detta försök allwarfamt blifwit gjordt. Derför fördras noga beaktenskap med den ofskednes ideer, uttrycksätt och manér. Hr Professorn har i sin skrift låtit åter aftrycka ett af min Rec. meddeladt ställe ur Högströms föreläsningar, samt deruti coorrigerat sjelf (i neutr.) till sjelft, reflexion (definit) till reflexion. Utan twifwel är detta sednare mera swenskt; men wist är, att den ofskedne sjelf både muntligen och i sina skrifter, så uttryckte sig (se hans i Ephem. insärdade uppsatser, der ett sådant skriftligt öfwerallt förekommer; t. g. Recensionen öfwer Eodti Religionslehre (2 H. s. 1 — 8) och der det med skrämdaste consequens är genomfördt ifrån begynnelsen intill ändan; ja Hr Defen förbjöds att ändra det.) Detta lilla drag tyckes dock icke litet tala för äktheten af det omtwiflade profskillet; åtminstone bewisar det, utom många andra omständigheter, att Hr Prof. Joseph Otto bland ofskedliga beundrare af Högström, är den som allsamligst känd honom såsom Lärare och Författare.

skildt försök borde utredas — och besä således för alltid måste blifwa en outvecklad Chiffergäta; hwarsföre åtminstone icke gifwa oss en fullständig samling af redan tryckta Skrifter? Kringströdda som de äro, dels i numera icke allmän tillgängliga Journaler, dels i för allmänheten undgängömda Disputationer, wore redan detta företag af största wigt, och om detta skedde, under anmälan af omdöjligheten att meddela några Handskrifter, skulle allmänheten wara tillfreds och den kunniges bifall blifwa heldningen för det man, åtminstone så widt man kunde, lade grundwalen till en ärestod åt en stor mans minne, derigenom att man beredde ett fortfarande gagn af hans verksamhet bland kommande generationer.

Dock hwem har rätt att så fördra, när till och med B. C. H. Högströms Skrifter icke böra urgifwas? Och sådan är hans halfDrors och Arfwinges mening. Ty, i en Polemik, hwars "cyniska fräckhet bringar Läsaren i Författarens ställe till rodnad," i en allmän "förblifring" sätter Hr Prof. utslutande war närwarande de Literaturs karakter, och tror derför, att man bör skydda den store Högströms "namn och tankar ifrån att misstännas och förblandas med deras, som ej höjt sig till dugliga författares wärdighet". — En sådan förblandning af den duglige och den oduglige Författaren, är wisseligen icke farlig, ty den är i sjelfna werket, lika omdöjligh att werkställa, som förblandningen af olja och watten. Geniers och den sanne Lärdes åsigtter och framställningar skola nödwändigt af sig sjelfwa skilja sig från Symparns, best deras inslytande nödwändigt måste wara, att hålla Odugligheten och halftalenten i tuft och på afstånd från wetenskapens lärna. Derför är det till en stor del de dugliga Författarnes egen skuld, om de icke dugliga blifwa öfwerwägende i en Literatur, ty det bewisar att de förra, af nyck eller trögheit, dragit, för att nytta Hr Professorns rebbara liknelse, sit Guld, och Silfwermynt ur rörelsen. Då man nu icke kan wara utan penningar, så måste man ju, i en sådan händelse, tillgripa Usignater. Om an-

nars de sednare ären i vår Literatur, framstälte ett sådant nödnyhetsillstånd, i synnerhet i jämförelse med äldre perioder? Det öfverlemnas är den att bedömma, som behagar taga en öfversigt af den sednare tidens produkter, bland hvilka man allt mer och mer finner en öfvervigt af verk med en grundligare och högre teadens samt af sådan beskaffenhet, att hvarje oväldig måste medgifwa att deras utgifwande, under de dagar då vår Literatur nästan blott war ett aggregat af öfversatta Romaner, icke kunde påräknas. I alla fall, har Herr Professor J. O. Höljer, hwilken tillfämda denna dag icke gjort sig känd för att hafwa författat en enda rad *) , tagit det parti, som han i vår tid tror böra wara de bättre författarnes, neml. Tystanden; hwarfwer allmänheten ej torde blifwa alldeles tröskids, då hon icke känner, huru mycket hon dertigen förlorar. Men att Philosophen Höljer, om han fått lefwa, sålde samma wiserligen mer beqwäma än för ett snille ärorulla bana, är en hypotes, som någon tradition om en wif brodersympathi torde förmått Hr Prof. J. O. H. att antaga; för min del har jag så mycket mera skäl att twifla derpå, som jag sjelf, under hans sednare lefnadsår, hade uppdrag att skaffa honom förläggare till ett par betydligare wertenkapliga verk, dem han wille utgifwa. Hwarföre han åter icke meddelat i Nyöppnarens, liksom han afflog ett dylikt anbud från Redaktionen af Journal för Literatur och Theater öfvensom af Tidning i Blandade Ämnen, detta är jag i tillfälle att outhentiskt, genom hans breswering med mig, kunna upplysa. Att det dock icke war af den orsak, att han ogillade rigningen af de yngre Litteratörernas bemödanen — fast den ungdomliga omogenheten i formen icke kunde tillfredsställa hans strängare granskning — det synes deraf, att han, all in i sista stunden, arbetade för Lyceum — en Tid-

*) Gref. har irrat sig. Hr Professor Joseph Otto Höljer har öfversatt tretton rader af Sophokles, Oedipus Rex.

Anmärkn. af Redaktionen.

skrift, i hwilken han förenade sig med några yngre, honom underlägsne författare, — och med merkligt intresse omfattade förordningen af t. ex. Zedna och Polofem; och att allt detta war det sanna förhållandet, det kan jag, när så påfordras, bewisa med den oförgätliges egna handskrifna ord.

Att han, denne aldrig nog värderade Zänfare, "tillräckligt sörjt för sin oödelighet genom de skrifter han utgifwit," är wiserligen sant, och det är således icke för hans, utan för wår egen skull som wi önska, att så dessa skrifter för oss i en Samling tillgängliga. Om känslan af behofvet utaf dessa skrifter bewisar en stämning i vår Literatur, som behödar dessa samma skrifter profanation, det hänfjutes till den sakkunniges förordnande.

Stockholm d. 31 Aug. 1819.

L. Hammarström.

Bokauktioner

Pars Bibliotheca, quam reliquit Eminentissimus ac Reverendissimus Dominus Jacob. Ax. Lindblom, S. S. Theol. Doctor, Ecclesiae Sviogothicae Archiepiscopus, Academiae Upsaliensis Pro-Cancellarius, Regg. Ordd. Membreum et Commendator, Academiae Svecanae Octodecimvir, Quae publica auctione dividenda est Upsaliae d. XII Febr. & sequ. MDCCCXX. Upsala, i Akad. Tryckeriet, 1r ark, 8:o.

Denna Catalog utdelas i Upsala på Akad. Tryckeriet och å Berglunds Bokläda; i Stockholm å Mag. Wiborgs Bokläda, i Lund å Neitz Bokläda, i Åbo hos Magist. Docens Arwidson, samt å flera ställen i Landsorterna. Frånwarande Bokåskare kunna med sina commissioner wända sig till Bibliothekens Amanuensen Mag. Doc. J. H. Schöder, samt Phil. Magistrarne L. Laurentius och E. O. Hamström, hwilka, efter Sterbousers anmodan, åteent sig att de frånwarande speculanters incop besörja.

Å Akademien Auktionskammare börjas d. 20 näst. Novemb. försäljningen af framl. Prof. Jon. J. Brändströms efterlemnade waldade och kostbara Samling af Böcker, ihinnerbet i de Mathematiska Betenkapsarna. Truct Catalog utdelas i Hr Berglunds Bokläda härstädes, samt hos Mag. Wiborg i Stockholm.

Bihang

III

Svensk Litteratur-Tidning.

№ 13.

October

1819.

(Infänt.)

På begäran får undertecknad intyga följande:

Då jag var hos framledne Professor B. C. H. Höijer de sista dygnen af hans lefnad, omtalade han en gång, att han ifrån en Riksdagsman vid då varande Riksdag i Örebro fått ett bref med den underrättelse, att han, Professor B. C. H. Höijer, misstänktes vara upphofvet till den slags Philosophie, som röjdes i en af några yngre Litteraturer vid Upsala Academie då utgifven Månadsskrift. Och sedan han uttryckt högsta indignation öfver denna beskyllning, yttrade han sitt beslut vara, att ålägga Redacturerne af Månadsskriften Phosphoros, att de skulle i nästa Håte deraf högtideligen förklara, att han, Professor B. C. H. Höijer, alldeles icke hade någon del uti nämnde Månadsskrift. I denna afsigt anmodade han mig att genast gå och kalla till honom då varande Academie Boktryckaren Herr Stenhammar. Jag gick, och kom tillbaka med det svar, att Herr Stenhammar ej var hemma, men att Hr Palmblad skulle komma i hans ställe. Medan jag var inne, kom Hr Palmblad och hade vid sjuksängen med Professorn ett samtal, under hvilket jag var i yttre rummet. Sista förmiddagen, då äfven Hr Professor Grenander var tillstädes, omnämnde Professor B. C. H. Höijer att han ålagt Redacturerne af Phosphoros förenäm-

nda förklaring, och tillade, att man ej med skäl kunnat fordra af honom, att han skulle ofreda dem, så länge de icke ofredat honom. Upsala den 26 Sept. 1819.

AND. SÖDERMARK,
E. O. Adjunct i Grekiska Litteraturen.

Inemot Sommarterminens slut 1812 hade Professor Carl Benjamin Höijer emottagit ett bref ifrån en berömd Man, som närmare deltog i Rikets Allmänna ärenden. Denne hade der sagt, att Prof. C. B. Höijer ansågs vara anhängare och befordrare af den slags Philosophi, som rådde i den nya Månadsskriften Phosphoros. Med mycken förtrytelse upprepade nämnde Professor detta yttrande, och sade sig vara färdig att deremot öppet protestera.

Då mitt minne nu blifvit påyrkad i en sak för förflutna dagar, är ifrån en tillfällig uppmärksamhet detta hvad jag deri kan intyga. Ups. d. 4 Oct. 1819.

E. C. GRENANDER.

I anledning af ofvanstående Hr Adjuncten Södermarks attest, ser sig undertecknad föranlåten, att ännu en gång förklara, att framl. Prof. B. C. H. Höijer aldrig af mig begärt något intyg deröfver att han ej deltagit i Phosphoros, samt att under det samtal, som jag med bemälte Prof. höll få dagar före hans död, icke ens ett enda ord blef nämndt

om denna Skrift. I händelse denna försäkran ytterligare skulle misstros, erbjuder jag mig att edeligen bekräfta den.

Upsala d. 7 Oct. 1819.

WILH. FR. PALMBLAD.

Då i det onödiga och onyttiga larm, som framl. Professor B. C. H. Höijers egen Broder uppväckt öfver hans graf, nu icke blott Förläggarne af den fordna Tidskriften Phosphoros (Hr Stenhammar och Palmblad), utan ock dess Redacteurer, beskyllas att hafva lemnat onämd och ouppfylld en af Prof. B. C. H. Höijer till dem på sin dödsång yttrad åstundan, beträffande ett slags kungörelse å deras sida, att framl. Hr Professorn vore och alltid varit fullkomligt fri från all delaktighet i deras företag, — så föranlåtes Undertecknad, såsom Hr Mag. Palmblads dåvarande Med-Redacteur, att till hans förklaring också bifoga sin, utan att vidare i ett så ändamålslost och rent af personligt gräl ämna deltaga.

Det gifs, i likhet med hvad Hr Palmblad redan yttrat, intet enda skäl, hvarföre vi skulle hafva tvekat ett ögonblick att efterkomma ensådan begäran, i fall den till någon af oss verkligen blifvit framställd. Vi hade, alltifrån begynnelsen af vår bana, aldrig allvarsamt räknat på något bistånd eller beskydd af en man, som visserligen i egenskap af utmärkt Tänkare ägde vår aktning, men till hvilken vår egentliga ställning var så beskaffad, att icke blott en stor olikhet i ålder och en ännu större i lynne försvårade uppkomsten af närmare personlig förbindelse, utan jemväl en väsendtlig skiljaktighet i filosofiska och ästhetiska åsikter med hvarje år tydligare yppade sig. Det är alltså möjligt, ja troligt, att den Aflidne i sina sista dagar hyst och för sina vänner yppat en önskan, som gått ut på något offentligt frikännande från alla Phosphoristiska åtgärder. Den historiska verkligheten af denna önskan är oss i alla afseenden ligkiltig. Men lika sann t är, att

den aldrig blifvit Redactionen meddelad, hvarken ur framl. Professor Höijers mun, eller ur hans Brors, eller ur Herr Södermarks, eller ur någons. Om imellertid den bortgångne Philosophens släktingar och personliga bekanta icke förr gifva sig tillfreds, än de mottagit ett slags tryckt attest på hans Non-Phosphorism, så må härmedelst det åskade fribrefvet för hans mione anses vara utfärdadt och giltigt.

Herr Prof. J. O. Höijer synes behandla som Majestätsbrott, att någon vågar beundra hans Brodernåstan så öfverdrifvet som han sjelf. Men hvarken jag, eller Herr Palmblad, hafva nånsin i tryck yttrat vårt omdöme öfver arten och måttet af denne Författares filosofiska storhet; om vi än, kanske, till ett sådant yttrande hålla oss åtminstone lika mycket berättigade, som Hr Prof. J. O. Höijer till sin opåkallade dom öfver ett Decennium af Sveriges Litteratur. Det är icke vårt fel, om någon annan förmycket berömt det föremål, hvars förtjenster ännu vänta på en sakkunnig och oveldig pröfning. Här är icke stället, att utveckla vår mening om den ståndpunkt, på hvilken B. C. H. Höijers vetenskapliga lif befann sig; framdeles torde väl ej tillfälle saknas. Kanhända var han mindre en "Kung" i vetenskapens värld, än en sjelftänkande och driftig Generalsperson. Äfven denna heder är glänsande, och den får honom ej af efterverlden förnekas. Hans "Neptunsblick" deremot, om han också upplefde och slungade den enligt sina "blinda" beundrars åsyftan, skulle tvifvelsutan nu mera komma alideles för sent.

Slutligen får jag än ytterligare upprepa, att i händelse detta vetenskapligt gagnlösa och för ingen människa uppbyggliga kif ännu längre skall fortsättas, jag icke derpå ämnar spilla ett ord.

Upsala d. 7 Oct. 1819.

P. D. A. ATTERBOM,

Lärda Nyheter.

Stockholm:

Den 14 sista Jun. intog Förste Expeditionens Secretären, Friherre Jac. Adlerbarh sit rum i Kgl. Witterhets, Historie och Antiquitets Akademi, med ett InträdesTal: om källorna och utsigterna för en säkrare kändedom om Sveriges soentida tillstånd.

F. d. StatsRådet E. N. O. Frh. Gust. Lagerhjelle, som, i ofl HofCanzlern Frh. C. B. Ziberhs ställe, år 1809 blef wold till En af de Aderton i Swenska Akademien, har, efter fleraårigt utrikes wiskande, nyligen till sådernes lander återkommit och intog, efter hållet InträdesTal, sit rum i nämnde Akademi, wid dess offentliga sammankomst d. 25 sista Septemb.

Upsala:

Under sist förledna Wårtermin har de Studerandes antal wid härwarande Kongl. Akademi varit 1293, hwaraf 845 varit under terminens lopp närwarande och 448 inom twenne år skånwarande. Enligt tryckt Catalog och Akademiska Tabeller word 125 Studerande af Adeln, 340 Prestsöner, 194 Borgare söner, 184 Bondesöner, 387 af Civiltäten och andra Stånds personer, af Militärsäten 63. En Norrmån och 300 utlänningar hafwa denna termin studerat härstads. Under sista Receptoratet hafwa 121 Studerande blifwit till Cives Academici i Matrikeln inskrifne.

Akad. Conzler, H. R. H. KronPrinsen har genom nådig fullmakt af d. 4 Oct. utnämmt Juris Doctorn och Dozenten Mag. Carl Joh. Högren till Juris Patrii & Romani Adjunct.

Åfwenledes har Hans Kongl. Höghet nådigt förordnat Theol. Candidaten, Mag. Gust. Nibelius, W. sm. Dalek. till Docens i Theologiska Faculteten samt Mag. Adolph Löbneros Suderm. Meric. till Lingua Latina Docens.

Histor. Litt. Docens, Mag. J. H. Schröder och Philos. Magistern J. Haqv. Wallman hafwa denna sommar anställt Historiskt Antiquariska rese, den förordnande i Södermanland, den förordnande i rikets södra provinser.

Lund.

Decani under nu ingående Rectorats-år äro, i Theologiska Faculteten: DomProsten E. N. O. Doct. E. Wåhlin; i Juridiska: Professorn Doct. J. Holmbergsson; i Medicinska: Professorn Doct. A. H. Florman samt i Philosophiska Faculteten: Histor. Professorn Mag. A. O. Lindfors.

Extraord. LL. DD. Professorn Mag. J. Norrman och E. O. Adjuncten Mag. M. Bruszelius hafwa d. 5 sista Aug. blifwit af H. H. Biskopen och ProCanzlern i Prestembetet inwigde. Åfwenledes har Mathem. Professorn Mag. E. Fr. Kjellin blifwit i Ödcheborg d. 22 Sept. af Stiftets Biskop i Prestembetet inwigid.

Linnköping:

Sedan detta Stifts Biskop under d. 28 sista Maj blifwit i nåder utnämnd till Eke-Biskop; har Kongl. Maj: i nådig Skrifvelse till DomCapitlet af d. 29 Jul. nådigt anbefallt, att ordentligt Biskopsval öfwer hela Stiftet skall hållas den 6 Octob.

Examina med Gymnasii och Scholæ Ungdomen höllas d. 10, 11 och 12 Jun. Flyttningen och Prämie-urdelningen skedde d. 14, hwar efter Ungdomen hemförlofwades, sedan Rector Gymnasii, Theol. Lectorn och utn. Kyrkoherden i Wallersta Doct. J. D. Wallman, med ett Tal innehållande: momenta nonnulla circa interpretationem Scripturæ Sacræ, öfwerlemnat Rectoratet till Mathes. Lectorn, Professorn Mag. Gabr. Århn, samt med ett afskedstal för sista gången helat Gymnasii Ungdomen. — Stiftets Biskop har d. 28 Jul. utnämnt Doct. Wallman till Prost öfwer sin församling.

Sedan de hos Kongl. Maj: anmälte underdåniga beswår öfwer Kyrkoherdeswalet i Herrestad och Källstad blifwit genom nådigt Utslag afsjorde, har, till följe deraf, Consistorii fullmakt blifwit utfärdad för utn. Eloqu. & Poet. Lectorn härstades Mag. Joh. Luadborg, att wara Kyrkoherde i Herrestad och Källstads Pastorat.

Collega Scholæ Mag. E. Jøberg har blifwit

utnämnd till ConRector wid TrivialScholan härstädes, efter ConRectorn Mag. Fr. N. Bruhn, som blifwit besordrad till Rector Schola i Wadstena och Kyrkoherde i Orlanda Präbendepastorat.

Strengnäs:

Under nästförelidna Läsår har Studerande Ungdomens antal varit wid Gymnasium 94, wid härwarande TrivialSchola 139, wid Nyköpings Dito 77 samt wid Örebro Dito 158.

Westerås:

Efter föregångne Examina, löts Wärtermi-
nen wid härwarande Skolewerk d. 7 Jun. då
Histor. Lectorn, Prosten Doct. J. N. Kellenius,
efter hållet Tal: om det Swenska Folkets o-
lika belägenhet under olika Regeringsfätt. öf-
verlemnade Rectorater till Math. Lectorn, Pro-
fessorn och Prosten Mag. J. P. Fröberg. —
Enligt tryckta Cataloger har, under förelidna Läs-
får, antalet af Studerande varit wid Gymna-
sium 61, wid härwarande TrivialSchola 181,
och wid Fahlun TrivialSchola 120. Till Aka-
demien hafwa 12 Gymnasister, efter fullbordad
kurs, blifwit dimitterade.

Kongl. Maj:et har upps, underdånig ansökan,
i nåder bewillat ConRectorn Mag. Gabr. Ged-
ner afsted från des wid härwarande TrivialScho-
la innehafda ConRectors = syftla.

Wexiö:

Under sin Eriksgata genom Kronobergs Län,
i sistl. Jun. månad, har Hans Maj:et Konun-
gen, wid resan genom Stenbrohults Försam-
ling — von Linnés födelseort — behogat gifwa
tillkänna sin nådiga öffigt, att till minne deraf,
anså nöddiga medel för en inrättning till denna
Sockens fördel, som framgent skall bära den
store Naturforskarens namn.

Calmar:

Kongl. Maj:et har allernådigt utnämnt Pro-
fessorn, Eloqu. & Poet. Lectorn härstädes Doct. C.
N. Wahlbom till Ledamot af K. Nordstjerne Orden.

Professorn, Philos. Lectorn, Maa. J. P.
Swanberg blifwit utnämnd till Kyrkoherde i
Kastlås ConRectoriella Pastorat på Öland. Li-
falades har ConRectorn wid härwarande Trivial

Schola Maa. N. G. Elström blifwit besordrad
till Wadstenas ConRectoriella Pastorat.

Herndalsand:

Den 6 7 och 8 Jul. hölls Prestmöte i
Piteå af Biskopen L. N. D. Doct. Er. Abbr.
Almqvist med Herndalsands Stiftes Norra Syn-
nodalMag. Första dagen, sedan Predikan öfwer 1
Cor. 13: 2. i stödens Kyrka blifwit hålles af
FältProsten, Kyrkoh. i Östergötland J. G. Worin,
upprådde Hr Biskopen, å följd af närwarande
ConRectorialis, Graec. L. Lectorn Mag. O. Lin-
dahl, jemte Officiarii och samtliga Prestskapet,
wi TrivialScholans stora sal, der, efter bön
och sång, Hr Biskopen öppnade mötet med ett
Tal: de Peccato originali ut malo hominis
radicali et universali, hwarester Präst. Con-
tracrisProsten, Kyrkoh. i Skellefteå Doct. N.
Söröm intog Cathedren, och hi-rådde af Responden-
terna: v. ContracrisProsten, Kyrkoh. i Närså O.
Burman, samt Commisstrane C. O. Håkabom
och H. Sehlstedt, hördde Disputationen öfwer Ar-
tikeln de Peccato i Bengtli Theologi med följsta
Opponenten Contr. Prosten Kyrkoh. i Östergötland
J. Wikström. Ett midd höll Rector Schola i Umeå
Maa. C. Håkquist en Latinsk Oration i anledning
af Disputationsämnet hwarester v. Präst. Contr.
Prosten, Kyrkoh. i Umeå Doct. O. Hambræus ans-
stälde examen med det yngre Prestskapet i anledning
af den v. antilerade Artikeln. Andra dagen, sedan pres-
dikan öfwer Jac. 2: 14. blifwit hålles af Kyrko-
herden i Hurträsk Mag. J. Grape, fortfattes
Disputationsakten med Opponenterna, Kyrkoherden
i Löfångar M. Undås och Commisstrern i Skel-
lesteå Mag. D. E. Håkström. Tredje dagen predi-
kade Commisstrern i Närså J. Högnell öfwer
Rom. 14: 4. Ett midd hölls Consistorium Syn-
nodale, hworom Prestandes Protocollert widare
förändlar. Slutligen och med särskild anledning
af det så kallade Läsareomwändert höll Hr Bisko-
pen ert Tal om nödwändigheten för Prestskapet,
så wäl i allmänhet som i synnerhet, att under bön
och företöstan till Herren, söka blifwa wälgrundade
i deras religjösä diwertengelse, för att kunna blifwa
fickliga och werksamme Lärare och Ledare för sina äh-
rare. Hwarester Mötet med bön och sång slutades.

Bihang

III

Svensk Litteratur-Tidning.

N:o 14.

November

1819.

Uppsala:

Catalogus Praelectionum in Academia Regia Upsaliensi Publice et Privata a die 1 Octobris MDCCCXIX ad idem tempus anni sequentis instituendarum hac på 2 ark in Folio af trycket utkommit, hwaraf ett utdrag här införes.

Profesorer i Theologiska Faculteten:

Joh. Winbom, Theol. Doctor, Primar. Theol. Professor och Domprost, Ledamot af K. Nordstj. Orden, håller Theologico-Creatiska föreläsningar öfwer Davids Psalmer Måndagar och Tisdagar; öfwer Pauli Epistlar Torsdagar och Fredagar kl. 8 f. m.

Sam. Odman, Theol. Doctor, Theol. Pastoralis Professor, Ledamot af K. Nordstj. Orden; Director Seminarii.

And. Kultén, Theol. Doctor och Professor: Theologia Dogmatica och Moralis kl. 10.

Sven Lundblad: Theol. Doctor, Theol. Professor Kallenianus: Praenotiones Theologicae Måndagar och Tisdagar; Kyrkohistorien Torsdagar och Fredagar kl. 12.

Joh. Thorsander, Theol. Doctor, Extraord. Theol. Professor: håller Historico-Apologiska föreläsningar öfwer Lutheriska Församlingens Symboliska Böcker, Onsdagar och Torsdagar kl. 9.

Juridiska Faculteten:

Joh. Dan. Drifvel, Phil. och Juris Utr. Doctor, Juris Patr. & Rom. Professor:

Höfterminen: CivilLagfareheten. Vårterminen: praktiska Lagfareheten. kl. 11.

Lars Georg Rabenius, Phil. och Juris Utr. Doctor, Juris Decon. & Commerc. Professor: Höfterminen: NationalOeconomien. Vårterminen: CameralLagfareheten. kl. 12.

Medicinska Faculteten:

Carl Pet. Thunberg, Med. Doctor, Med. & Botan. Professor, Commendör af K. Wasa Ord. Höfterminen: Botaniken i Akademien Botanska Trädgård. Vårterminen: Zoologien kl. 10.

Pebr von Afzelius, Med. Doctor, Phil. och Chir. Wag. Konungens förste Archiater, Med. Theor. & Pract. Professor, Riddare af K. Nordstj. Orden, njuter ledighet för Höfterminen, men fortsätter Vårterminen sina föreläsningar öfwer Sjukdomarnes kännetecken och botemedel, kl. 12. Besöker de sjuka å Akademien Nosocomium hvarje morgon kl. 9, då Medicinā Studiosi äro närvarande.

Jacob Åkerman, Med. Doctor, Chir. Mag. Anat. & Chir. Professor: Höfterminen: Chirurgien. Vårterminen utreder han å Anatomisalen Sensual- och Sexual-functionerna. kl. 11.

Adam Afzelius, Phil. och Med. Doctor, Mat. Med. & Diät. Professor & O. sedan Materia Medica generalis är slutad, börjar han sina föreläsningar öfwer Diäten, kl. 4 e. m. Höfterminen viskar han enstildt Medicamenta Simplicia och Vårterminen: Materia Medica Botanica.

Philosophiska Faculteten:

Joh. Afzelius, Chem. Professor, Riddare af R. Wasa Orden: Chemiens Theoretiska del kl. 3 e. m. och Practiska delen Onsdagar och Lördagar på Laboratorium.

Pehr Fabian Aurivillius, Akademiens Bibliothecarius, Litt. Hum. Professor: Bitters heten kl. 2 e. m.

Zacharias Nordmark, Phys. Professor, Riddare af R. Nordstj. Orden: Physiken kl. 10.

Ol. Kolmodin, Eloqu. & Polit. Professor Skyttianus: Livius, Dec. III. kl. 9.

Gust. Knös, Theol. Doctor, Lingu. Oriental. Professor: Sedan Genesis är slutad, Job kl. 9.

Jöns Swanberg, Mathem. Inf. Professor, Riddare af R. Nordstj. Orden: efter nedlagdt Rectorat, Wärterminen: Aequations Theorin kl. 8.

Nils Fredr. Biberger, Phil. och Juris Utr. Doctor, Eth. & Polit. Professor: Critisk Analys. af de gamles Moralsystemer, jemförde med de nyares kl. 8. Enskilde framställer han Civila Lagstiftningens Theori.

Joh. Bredman, Astronomis Professor: Läser öfver Melanderhjelm's Astronomi kl. 11.

Carl Joh. Lundwall, Eloqu. & Poet. Professor: Cicero de Oratore kl. 11. Enskilde Horatii Oden, jemte Latinska Stilöfningar.

Sam. Grubbe, Log. & Metaph. Professor: Öfversigt af de nyare Philosophiska Systemerna och Philosophiens närvarande tillstånd.

Joseph Otto Höijer, Græc. Litt. Professor: Thucydides kl. 12. Enskilde: Grækska Arkhæologien.

Eric Gust. Geijer, Histor. Professor: Nyare Historien kl. 12 *). Enskilde ämnar han gifwa en öfversigt af Europeiska Samhällets författningens Historia, synnerhet den Swenska.

*) Med Hans Kongl. Högbet KronPrinsens, Akademiens Cancellers nädiga tillstånd samt i Des båda öfverworo, läser Professor Geijer, innewarande termin, offentligt öfver Swenska Historiens förnämsta Epoker.

Adjuncter i Theologiska Faculteten:

Er. Bergström, Theol. Licentiat och Adjunct; Nils Kellström, Præficus Seminarii; Severin Edwenshjelm, Theol. Licentiat och Adjunct; Joh. Bodin, Theol. Cand. E. O. Adjunct.

Juridiska Faculteten: Begge Adjuncturerne vacante.

Medicinska Faculteten: Carl Zetterström, Med. Doctor och Professor, Henr. Wilh. Rosmansson, Med. Doctor och Professor, Anat. Professor; Göran Wahlenberg, Med. Doctor, Botan. Demonstrator; Carl Pet. Forsberg *), Med. Doctor, Chir. Mag. E. O. Botan. Demonstrator.

Philosophiska Faculteten: Ol. G. Schilling, Astron. Observator; Joh. Tranér, Professor, Litt. Hum. Adjunct; Lars Pet. Walmsstedt, Chem. Laborator; Elias Chr. Grenander, Professor, Philos. Theor. och Pract. Adjunct; Pehr Stöbring, Litt. Græc. & Orient. Adjunct; Nils Jac. Sillén, Decon. Pract. Adjunctus Bergströmianus; Joseph Wallin, E. O. Adjunct; Ad. Södermark, E. O. Litt. Græc. Adjunct.

Magistri Docentes:

Theologiska Faculteten: Carl Georg Rogberg, Theol. Cand. Seminarii Docens, Theol. Fac. Notarius; Jonas Urv. Winbom, Theol. Cand.; Gust. Nibelius, Theol. Cand.

Juridiska Faculteten: Carl Joh. Hagegren, Phil. och Jur. Utr. Doctor: Camerals Lagfarenheten; J. C. E. v. Boethius, Phil. och Jur. Utr. Doctor: Swenska Lagfarenheten.

Philosophiska Faculteten: Pehr Schönberg **); Theor. Physiken; Swen Lundblad: Statistiken; Pehr Wilh. Zetterstedt, Vidensk. Bibl. Amanuens: Ästheten; Lars J. Lundahl: Lägre Mathe matiken; Henr. Falk: Experimental Physiken; Joh. Henr. Schröder, E. O. Bibl. Amanuens: Lärdoms Historien; Hans Pet. Nordmark, Theol. Cand.: Orientaliska Literaturen; Ol. Bredberg: Romerska Li.

*) Anträdde såsom Salsburgsk Stipendiat i sist. Junii månad en resa till Köpenhamn.

***) Byzantinsk Stipendiat. Wisas för närvarande i Paris.

eraturen; Gust. Wilh. Gumälius, E. O. Bibl. Amanuens: Grekiska Literaturen; Jfr. Bergman: Astronomien.

Hof-Ordmästaren Olof Malmerfeldt, Fofka Språkmästaren Jfr. Strömberg, Ritmästaren O. Er. Roselius, Kongl. Hof-Capellmästaren J. Chr. Fr. Hiffner, Franfka Språkmästaren Maximil. de Verbune; Dansmästaren Jon. Kullenberg och Fäktmästaren Gust. von Heidenstam handleda den studerande Ungdomen i dem tillhörande öfningar.

Akademiska Biblioteket är öppet alla Söndagsdagar i veckan klockan 3-4 eft. midd. Äfwenfom de Studerande äga tillträde till de öfriga wid Akademien warande Samlingar och Inråttningar.

Enligt särskildt anslag, wisas Kongl. Wetenskaps. Societätens Naturalis. Samlingar ut Decob. månad Höstterminen, samt April och Maj månader, Vårterminen.

Lund:

Urgisne Disputationer Vårterminen 1819:

Under Anat. & Chir. Profeförn Doct. A. H. Florman's Præsidium:

Obs. Anatomiam Chondropterygiorum præcipue Squali et Rajæ Generum. pro Gradu Med. A. A. Retzius.

Under Med. Theor. Profeförn Doct. E. J. Munk af Rosenschöld:

De Remediis Adstringentibus. pro Grad. Med. H. P. Björkman.

Under Art. Obstetr. Profeförn Doct. E. J. Liljewald:

De organis Partum efficientibus. pro Grad. Med. C. E. Hallström.

Obs. in Febre Puerperali. Pro Grad. Med. A. F. Kahl.

Under Med. Pract. Profeförn, Doct. Jac. Sönerberg:

Obs. in Ploctidem. pro Gradu Med. N. J. Sommelius.

De Pyrosi. pro Gradu Med. H. Hellshius.

Obs. in Rheumatismum et Arthritidem. pro Grad. Med. M. A. Platsman.

Under Juris & Moral. Profeförn Mag. Fr. Cederschöld:

De Donatione, P. IV. D. Theolander. — P. V. Th. A. von Sydow.

Under Hist. Nat. Profeförn Mag. E. J. Salén:

Scatomyzides Sueciæ. J. M. Roselius.

Under Botan. & Econ. Pract. Profeförn Mag. E. A. Ugardb:

Aphorismi Botanici. N. Kihlgren.

Under Histor. Profeförn Mag. A. O. Lindfors: Analekta Historiæ Academiæ Lundensis. Part. Post. Sect. VI. J. P. Hallström.

Under Eloqu. Rom. Adjuncten Mag. Elias Libfors:

De M. A. Mureto ejusque Scriptis. C. H. Lundblad.

Under E. O. Adjuncten Mag. M. Bruzelius: De summo Theologiæ Dogmaticæ Principio. A. Bruzelius.

Under Juris Docens Mag. E. J. Schlyter: Tentamina ad illustrandam Historiam Juris Scandinavici. J. L. Aspings.

Under Botan. Docens Mag. El. Fries.

Flora Hallandica. Part. I: mæ Sect. VII. P. Böklin — Sect. VIII. S. Rodhe. — Sect. IX. J. Petersson. — Sect. X. P. Aurelius.

Novitiæ Floræ Sueciæ. P. V. H. Sjöborg.

Under Mag. J. G. Waldenström:

Fabulæ Locmani Hebraice. C. Eklund.

Under Mag. J. Ekstrand:

De Maxima Densitate Aquæ inveniendæ. S. Wieselquist.

Under Mag. E. D. Hill:

De Elasticitate Torsionis in Filis metallicis. G. Lagergren.

Under Mag. E. C. Norrman:

De Pugna Bravalliensi. P. Post. C. G. Berlin.

Under Mag. M. Kjerrulf:

De Causa Donationis illius, qua mundus
Pastoris in Ecclesiis Wesside et Askome
Hallandiae Posteris M. N. Kjerrulf reserva-
tum est. R. Sager.

Under Med. Licentiaten, Mag. A. M. Ljung,
gren:

De Extremitate Anteriori Talpæ cum
Brachio Humano comparata. C. E. Leche.

Upsala:

Hans Maj:st Konungen, Åtföljd af Hans
Kongl. Höghet KronPrinsen, Akademiens Canz-
ler, anlände till Upsala den 17 Octob. efter att
hafwa blifwit wid Flottsunds Färja emottagen
af Akademiens ProCanzler, ErkeBiskopen, Rec-
tor Magnificus och Consistorium Academicum.
Nedanför Slottet på ömse sidor af landsvägen
hade StudentCorpsen formerat Hage, hwariges
nom Hans Maj:st och Hans Kongl. Höghet till
fots passerade, under der för tillfället författade
Verser affjängos. Om aftonen var Staden il-
luminerad samt Gustavianiska Akademien och Nya
Bibliotheks byggnaden med Transparenter förs-
sedda, hvilka Hans Maj:st och Hans Kongl.
Höghet tåktes taga i nästigt ögnassigte.

Måndagen d. 18 Oct. tåktes Hans Maj:st
gifwa AkademieStaden, anförde af ProCanzlern
och Rector Magnificus företråde, hwarefter
Hans Maj:st nädigst låt för sig presentera samt-
lige Studerande Nationerna, anförde af deras
Inspektor.

Tisdagen d. 19. Oct. tåktes Hans Maj:st
lägga Grundstenen till Akademiens nya Bibliotheks-
byggnad, hvilken i Jun. månad 1816 började
anläggas å den plats, wid förra Sjerdingsskullen,
som Hans Maj:st i Novemb. 1811 wid sit be-
sk förstådes, såsom Akademiens då warande Canz-
ler sjelf nädigst behagade dertill utse, och seder-
mera af Kongl. Maj:st d. 8 Sept. 1813 i nä-
der stadfastades. — Klockan 12 förmidd. anlände
Hans Maj:st Konungen, Åtföljd af sin Svit, till
byggnaden och emottogs wid den redan så-
riga stora trappan af Akademiens Canzler H. K.
S. KronPrinsen, ProCanzlern, Rector Magnificus

och Consistorium Academicum. Hans Kongl. Höghet
presenterade SilfwerMurflosten, ProCanzlern,
Silfwerhommaren, Rector Magnificus Mårbrus-
ter och AkademieRådmästaren en Silfverkast med
de under Hans Maj:sts regering slagne Skådes-
penningar jemte Rikens gångbara Myntorter, hvilka
Hans Maj:st behagade inlägga ut en med La-
tinsk Inschrift försedd Kopparlåda, samt sedan dens-
amma blifwit å sit ställe nedfart, med egen hand
tillmura grundstenen. Hans Maj:st tillkännagaf dera-
efter sin nådiga affigt, att till Byggnadens fullbör-
dan föråra 30,000 Riksdaler Banco. Inscrip-
tionen å den under grundstenen nedfatta Koppar-
låda war följande:

CAROLUS XIV JOHANNES
Svecorum Norvegorum Gothorum Vandalorumque
Rex Augustissimus
Aedis Hujus Apollinaris
Cui
Princeps Idem Regni Successor
Et
Academiae Upsaliensis Cancellarius
Locum Octo Ante Annis Effatus Erat
Fundamenta Sua Mann Locavit
Die XIX. Octobris MDCCLXIX.

Studerande Corpsen, som intogit murarne af den
nya byggnaden, surade Neren med Folk i an-
gen, hwarefter Hans Maj:st, Åtföljd af Hans
Kongl. Höghet KronPrinsen, begaf sig till Gu-
stavianiska Akademien, för att taga Akademiens
Bibliothek, och den af Hans Maj:st år 1815 dos-
nerade Nordiniska Manuscriptsamlingen i nådigt
ögnassigte. Derefter besågs Domkyrkan, Botani-
ska Trädgården och de derstädes förwarade Natu-
ralsamlingar.

Onsdagen d. 20 Oct. förmidd. tåktes Hans
Maj:st gifwa nädigt företråde åt en Depuration
af Consistorium Academicum, anförd af Canz-
lern, Hans Kongl. Höghet KronPrinsen, som
betygade Akademiens underdåniga tacksamhet för
den Konungeliga gifwa Hans Maj:st lemnat den
nya Bibliotheksbyggnaden. Hans Maj:st afreste
samma dag middagstiden. Hans Kongl. Hög-
het KronPrinsen årnar denna termin wistas wid
Akademien och bebod under sin härwaro Erke-
Biskopshuset.

Bihang

till

Svensk Litteratur-Tidning.

№ 15.

December

1819.

Stockholm:

I Kongl. Witterhets, Historie och Antiquitets-Akademiens sammankomst d. 16 Nov. hölls följande Råd, C. N. O. m. m. J. N. Blom, Aminnelse, tal öfver Akademiens framf. Heders-Ledamot, Hans Eric. f. d. RiksRåd, Riks-Marskalken m. m. Grefve Joh. G. br. Örens Skärna.

Kongl. Witterhets, Historie och Antiquitets-Akademiens har till utländska Ledamöter kallat Kejs. Rysska Ministern härstädes, Generalen Baron van Suchtelen, samt Kongl. Storbritanniska Hefvers Minister härstädes Lord Strangford, numera utnämnd Ambassadör i Konstans tinopst.

Chem. Profesorn och Ridd. Decr J. G. Bergelius är från sin utrikes resa hit återkommen och har redan tillträdde sina functioner såsom Sekreterare i Kgl. Vetenskaps-Akademiens.

Svenska LäkareSällskapet firade d. 5 Dec. medelst allmän sammankomst dess årliga högtidesdag.

Upsala:

I Kgl. VetenskapsSocietätens sammankomst d. 17 Nov. som af H. K. H. KronPrinsessen, såsom Wer. Societätens Präses Illustris, härstädes, uppläste Phys. Profesorn och Ridd. Mag. Joh. Nordmark en afhandling om Weirids-hafvet och dess mäktvårdigheter, samt Profesorn Decr. Adam Afzelius Erbjöda ommärkningsor om de så kallade folkstammorna på Afrikas västra kust.

Ketterl. Pharmaceutiska Societeten i St. Petersburg har medelst Diplomer af d. 29 Mars betta de till HedersLedamöter walt och kallat Botan. Profesorn och Commendören af K. W. O. Doct. C. P. Thunberg samt Chem. Profes-

orn och Ridd. af K. W. O. Mag. Joh. Afzelius. Afwenledes har Profesorn och Commendören Doct. Thunberg genom Diplom af d. 4 sissl. Maj blifwit kallad till Ledamot af Horticultural Society i London.

Kongl. Vetenskaps och Witterhets. Samhället i Göteborg har genom Diplom af den 14 Decemb. walt och kallat Philos. Magistern D. N. Åkerbom till arbetande Ledamot. — Mag. Åkerbom återkom i sissl. Octob. månad till Upsala, efter en 2-årig utrikes resa genom Tyskland och Italien.

Upsala:

Utgifne Disputationer, höstterminen 1819.

Under Med. & Botan. Profesorn, Commendören af K. W. O. Doct. Carl P. Thunberg's Präsidium:

De Nutritione Plantarum (om Växternes södoämnen.) P. III. Adam Hedren, Vermel. 2 ark.

Genera Graminum in Scandinavia indigenorum recognita. Auct. Carl Joh. Hartman, Gestr. Hels. 1 och ett halft ark.

Om Häckars plantering till lefwande Gårdsdeghärdar. 1. Del. Joh. Fr. Julin, Suderm. Neric. 1 och 3 4:delst ark.

Under Mathem. Profesorn, Riddaren af K. W. O. Mag. Jön s Swanberg:

Linearum atque Superficierum Theoria Analyticae exposita. P. XVI. Isaac Norström, Westm. Dalek. 1 och 1 4:delst ark. c. Tab.

Under Histor. Profesorn, Mag. Eric Gust. Geijer:

Acta & Litteræ ad Historiam Svecanarum. Fascic. XII. Nic. Vir. Lindgren, OstroGoth. 1 och 3 4:delst ark.

Ad Historiam Coenobii Birgittini Wadstenensis accessiones. *And. Petr. Widegren*, OGoth. 1 och 3-4:del's ark.

Under Prof. Boen och N. Hurr. Adjuncten *Mag. Joh. Franér*:

Octava Iliadis Homericæ Rhapsodia Græce et Svecice. P. VI. *Carl Hurr. Pfeffer*; Stockh. — P. VII. *Carl Aug. Schröder*, OGoth. hvardera 1 och ett halft ark.

De S. S. Triadis Mysteriorum priscorum Patrum testimoniis adserto. (ex spec. S. R. M. gratia) P. I. *Pet. Er. Rudebeck*. Nob. OGoth. 2 ark.

Under E. O. Bisk. Almonuensen, Histor. Litt. Docens, *Mag. Joh. Henr. Schröder*:

Historia Regis Magni Erici qua ratione a Nob. Lagerbring tractata fuerit. P. III. *Isaac Norberg*, Westm. Dalek. 1 och ett halft ark. Under *Mathem. Josef. Docens, Mag. Laur. J. Lundahl*:

De Prismatibus Achromaticis. P. I. *Joh. Ol. Unander*, Rosl. — P. II. *Joh. Otto Linstromer*, Rosl. hvardera 1 och ett halft ark. c. Tab. Under *Phys. Experimental. Docens, Mag. Henr. Falk*:

De Principio Velocitatum ut dicunt Virtualium. *Joh. Matth. Lindenström*, WGoth. 1 och 3-4:del's ark. c. Tab. (stentryck).

Under *Astron. Docens Mag. J. Bergman*:

Ad Theoriam Axis in Peritrochio accessiones. *Laur. Joh. Weinberg*, Medelp. Jemtli. 1 och 3-4:del's ark.

Under Cathedral-Skold Adjuncten, *Mag. Gust. Ol. Sjögren*:

Vaticinia Prophetæ Malachiæ Latine versa et notis Criticis atque Philologicis illustrata. P. IV. *Georg Fr. Seseman*, Westm. Dalek. 1 och 3-4:del's ark. — P. V. *Joh. Georg Ostberg*, Westm. Dalek. 1 och ett halft ark.

Under *Philos. Mag. Gust. Wikström*:

Carmina vetustioris ævi Arabica Latine versa. P. I. *Magnus Ehrenzon*, OGoth. 1 och 1-4:del's ark.*)

Under *Philos. Mag. Ol. Lidén*:

De Similitudinæ Geometricæ. *Joh. Fr. Edgren*, Wermel. 2 ark. c. Tab.

*) Genom Präsidis fukdom och derpå följande ödd

Varða Nöbeter.

Upsala:

Den 3 Novemb. täcktes Hans Kongl. Hög. het KronPrinsen, som Akademien's Cenzler, taga sin inträde i Consistorium Academicum. Rector Magnificus höll derwid ett Tal, som af Hans Kongl. Hög. het i de nädigaste ordalag besvarades.

Akademien har denna termin sått emottega 6 st. af sin nya ProCenzler, Erk. Biskopen, m. m. Doct. Carl von Rosenstein. Hr. ErkeBiskopen anlände till Upsala d. 11 sät. Octob. och inlog sig rum i Consistorio Academico d. 13 samt i DomCapitel d. 16 Oct. Hr. ErkeBiskopen afreste från Upsala d. 25 s. m.

Akademien's n. w. Rector Magnificus, *Mathes. Professore, N. O. W. a. J. S. Swänberg* blef, som nämndt Rector i Alunda och Morkarla, den 24 Oct. af H. H. ErkeBiskopen och ProCenzlern till V. stembesatt invid. Denna act företogs i Domkyrkan, efter Hög. het's Guds-tjenstens slut, uti H. K. H. KronPrinsens, Akademien's Cenzlers Hög. hvarsvaro.

Till den efter Akad. Cameraren J. Schenckson lediga Notariatsstället wid Consistorium Academicum har Akad. Cenzler, H. K. H. KronPrinsen under d. 3 Dec. utnämmt och förordnat Cenzlisten wid Consist. Acad., *Juris Cond. Mag. J. H. Hjal. Redföreligne*; Ju 13 Docens, Doct. Jac. Ev. Wöhlins samt *Juris Doctorem Mag. Steph. J. Wikman*.

Oscarssdagen den 1 December aflade Akademien's samt studerande Nationernas Curatorer, anförde af Rector Magnificus, hos sin Cenzler, H. K. H. KronPrinsen deras underdåniga inbudsfröningar kl. 9 f. m. — Eftermiddagen kl. 5 täcktes Hans Kongl. Hög. het bivitsta den Fäst Studerande Unadomen med nådigt tillstånd anstälde på Gust. v. W. Akademiens gård, hvarom särskild berättelse af trycket utkommit. Das

blef denna Disputation sät. Termin icke ventilerad. *Mag. Wikman* afled 23 år gammal, d. 13 sät. Dec. samma dag hans Disputation skulle ventileras.

gen bereser d. 2 Dec. tålikes Hans Kongl. Hög-
het Kl. half till 4 est. midd. låta för sig präsen-
tera samtelige Studerande Nationerna, anförde
af deras Inspectores.

Å Rådslag till den genom Prof. Jön.
Bredströms skänkte lediga Mag. Adjunctu-
ren har Philosophiska Faculteten d. 1 Dec. upp-
satt 1. Pops. Ehon. Docens Mag. P. Schöm-
berg, 2. Math. Infer. Docens Mag. L. J. S.
Lundahl, 3. Phys. Experimental Docens Mag.
S. Falk. Medisföande Astron. Docens Mag.
J. Bergman.

Lund:

Hans Exc. Akad. Cenzlern, har under den
25 Aug. utnämnt och befördrat Mag. Docens
N. Smedeman till Phys. Adjunct och Custos
Machinarum. Under d. 1 Sept. C. O. Ad-
juncten Mag. Göbe S. Bring till Juris
Patr. Adjunct, samt d. 4 Sept. Phys. Docens
M. och Philos. Doct. C. S. Sjöbeck till
Art. Obseur. Adjunct.

Likaledes har Hans Exc. Akad. Cenzlern
utnämnt och förordnat Chemid Docens, Theol.
Licentiaten Mag. J. G. Widenström till Extra
Ord. Theol. Adjunct äfven som Botan. Docens
Mag. Elias Friis till Botan. Adjunct.

Histor. Prof. Jön. Mag. A. O. Lindfors
har blifwit förordnad till Philosophiska Facultetens
Notarius, i ledigheten efter Gräde. L. Prof.
förel. Doct. E. Tegner.

Extraord. LL. OO. Prof. Jön. Mag. Joh.
Norberg har, efter gjord ansökning, blifwit ut-
nämnd till ConRector wid TrivialScholan i Her-
nösand.

Kongl. Maj:it har, uppå underdånig ansök-
ning, i nåder bewillat Eloqu. & Poet. Pro-
f. Jön. Mag. L. M. O. Doct. Joh. Lundblad afled
från des wid Akademien härstädes iansöfvande
Profession.

Hans Exc. Acad. Cenzlern har bewillat LL.
OO. Prof. Jön. Mag. CenzliRådet och Ridd. Doct.
M. Norberg 6 weckors tjenstledighet från inne-
varande Termins början räknad, och har Phi-
los. Adjuncten Mag. P. Dahl blifwit förordnad
att under nämnde tid LL. OO. Professionen för-
resta. CenzliRådet Norberg afreste i sist. Jul.
månad till sin födelsebygd Norrland.

Linköping:

Biskopsvaler i detta Stift d. 6 Dec.
har så utfallit, att Gräde. L. Lectorn, Kyrkoher-
den L. M. O. Doct. Marcus Wallenberg erhållit
198 röst röst röst röst röst röst röst röst röst
2:des rummet med 227 röster, DomProsten,
Ridd. af R. Carl XIII:s Ord. Doct. Joh. Dubb
2:des rummet med 160 röster samt Prosten och
Ky. Koh. i Mising, L. M. O. Doct. Math. Sten-
hammar likaledes med 160 röster 3:de rum-
met i det underdåniga förslag som till Kongl.
Maj:it ingått. Närmast de förslagne i ans-
sande till Riksdagen, wore Prof. Jön. Prosten i
Skeninge, L. M. O. Doct. M. Sundervall med
58 samt DomProsten i Westerås, utn. Pastor
Primar. L. M. O. Doct. J. O. Wallin med
32 röster. Wid detta Biskopsval hade äfven
Biskop Sörensen i Christianslands Stift i Nor-
rige erhållit 1 röst.

Under d. 29 Octob. har Kongl. Maj:it i nå-
der utnämnt och förordnat Lectorn Doct. Marcus
Wallenberg till Biskop öfwer Linköpings Stift.

Skara:

Eloqu. & Poet. Lectorn och Kyrkoherden
i Bing Mag. Jonas Kjellander har blifwit ut-
nämnd till Prost öfwer sin församling.

Skeninge:

Under d. 1 Dec. har Consistorii fullmakt blifwit
utfärdad för C. O. Theol. Adjuncten wid Upsala
Akademi, Theol. Cand. Mag. Joh. Bodin
att vara Theol. Lector wid härvarande Gymna-
sium, sedan Kongl. Maj:it, medelst nådigt afslag
å de af Consistorii Notarien Theol. Cont. Mag.
H. O. Holmström anförda underdåniga besvär,
Consistorii utnämning i nåder fastställde.

Westerås:

Kongl. Maj:it har i nåder utnämnt Theol.
Prof. Jön. Prosten i Simtuna, L. M. O. Doct.
Sw. Wikman Casparson till DomProst härstädes.

Literära Nyheter från Danmark:

Wid innewarande års början utkom i
Köpenhamn ett ganska viktigt och praktigt
botaniskt verk, utarbetadt af Theol. Candida-
ten Lyngbye, under titel: Tentamen Hy-
drophytologiæ Danicæ, in 4:o, med 70
Gravurer. Detta praktverk är utgifvet på
publik bekostnad.

Oehlschläger har utgivit ett fjerde Poem, Nordens Guder, innehållande hela den eddiska Sagacyklen, och är således ett uttömligt af hvad han för sångsedan med sin Chors Resse till Jorunheim begynte. Dan Kruse, Lång som författare af några intressanta Reveller, har börjat utgifva en dramatisk Journal, af verkliga värde, samt har utkommit 2:ne Band af sina Theaterströket. J. Wulff, Capitän i Sibirien, har författat ett, tyckligt nog, den af Jorsom, började öfversättning af Shakespeares, och af dessa några verk har 7:de Bandet utkommit. De Heiberg, Capitän i Schaldemose och C. Bole hafva utgivit Samlingar af deras Skaldesyden. Den 1:ne delen äro en öfversättning af twenne Berners Tragedier.

Andra Delen af de Danske Folkesagn, har Thiele — ehuru ännu warande på en utländsk Resa Road — utgivit, och Professor Sibbern, 1:a Delen af en utförlig Psychologi.

Overbergshauptman Brännich, en man af 86 år, har utgivit ett historiskt Werk öfver de Norriska Dögwerken, från 1510 till 1623.

Andra Delen af Sturlunga Sagan, 2:a delen af StatsRådet Orsteds Eunomia och 1:a Delarne af Grundtvigs Bearbetning af Saxo och Sturleson ha utkommit. Denna 1:a Del, innehåller ungefär en fjerdedel af Saxo.

Den följande Prof. Finn Magnusen har anmält en öfversättning af hela Eddan. Inledning till Völuspas prisas såsom ett måsterstycke. — Glossarium till 2:dra Delen af Edda Samundar, är full af intressanta språkfrågor — På tredje Delen af Edda, Völuspas, Gylfaginnis m. m. trycks redan. Redan 4:de Delen af Heimskringla (Hakonar hin Godas Saga) är utkommen, äfvensom Gulöpinges Legend, utgifven af Arne Magnussons Commisjonen.

Twenne sådana Prisdiskuter, den ena af Professor Werlauff, den andra af Pastor Gutzen, öfver det Danske Språkets öden i Östernsland, samt twenne måttalighetspriser: Arminna öfver D. Kantzou, af Theol. Candidaten

Tetens (den wäntas högsta Priset, 250 Ducater) och Capitän Fibiger, hafva äfwen blifwit utgifna.

Professor Nyerup har lemnat af sin handtwens händers, 2:ne Delar af Danfvs Resse i ägttagelser, och i sällskap med Professor och Riddaren Rabbel, Historien af den Danske Digtekunst under Frederik V. Regiering. Den sistnämnde har debutert med detta år utkommit för fjerdelen såsom Medarbetare af ett Dagblad i Koda: Hesperus.

En annan ny Journal, kallad Journal för Politik og Historie, har med detta år, under Jens Krughs Rådets Redaction, börjat.

Äfwen här har nämnts, att en ny öfversättning utkommit af Professor Chr. Molbechs i Scandinavisk LitteraturSelskaps Skrifter inföda Afhandling öfver den Swenske Wälslaren Pehr Hörberg. Hr Molbeck, hwilken med September månad anträdde en literär Resa genom Holland, England, Frankrike, Schweiz, Italien och Tyskland, har äfwen i år, i nämnde Sällskaps Skrifter, lämnat inföda en afhandling om Hierarchier, utbrände såsom afningen af ett fjerde arbete i Historisk Bildning af Europa i Middeltiderna, det han har under händers.

Correspondent i Anderrättelse.

Hvorn känner icke berättelsen om de präktiga Silfverportarne i Sigtuna, dem Nyfarnas wid tillfälle af ett öfversjöskola hafva berättat, och hwem har ej ansett detta som en digt? Dock finnes verkligen dessa Sigtuna portar ännu i Nowgorod, liksom teke af Silfver, utan af Koppar. StatsRådet Adeling ämnar att öfver dem utgifva en beskrifning, jemte en afbildning i stenryt.

På nästföljande ärgång af denna Tidning emottages å wänliga ställen pränumeration med 4 R: d. 24 f B: r. De följande (1817, 19) säljas till nedsett pris af 20 R: d. 12 f. hos underrednande, samt hos Mag. Wiborg i Stockholm, och wärda med första lägenhet af undertecknade försänd till utgifven adress, då requission och penningar insändas.

Wahlblad & C.

